
EVPHORMIONIS
Lusinini sive
IOANNIS BARCLAII
SATYRICON
Partes quinque
cum Clavi.
Accessit
Conspiratio Anglicana.
Amsterodami
Apud Guiljelmum Blaeuw.
M. CIↃ IↃCXXXIV.

AVGVSTISSIMO REGI

IACOBO PRIMO,

Britanniarum Monarchæ inclyto, Euphormio S. D.

NOn peccavi in virtutem tuam, invictissime Rex, dum terrarum scelus libello hoc acerbe ultus sum. In homines enim erupit hic impetus, non in Deos, quos etiam laudare pertimui, ne aut quæsisse curiosius crederer, aut sacrilegus dubitasse. Cæteros suscepi indignante stimulo perfodiendos. Et prope neminem esse dolui, cui in hanc diem prodeunti non astiterit Genita Mana, illa ad quam suscipiebatur votum, ne quis nasceretur domi probus. Quæ etiam timeo ne adfuerit hujus libri cunabulis, & ne ipse mihilo sit melior, quam quos arguit. Adoravi jam ante tamen genium tuum, ut crediderunt aliqui, non indigno plane donario, & erigitur etiamnum animus meus ad hæc studia felicius, quoniam vaticinantur sibi, hæc Majestatem tuam velut in transitu libaturam.

Facundum faciebat amor.

Cujus utinam amoris mei præmium mihi illud dii ferant, ut deterso adulationum fuco intelligas, quam non fortunam in te tuam, sed te in fortuna tua venerer: cui cum infinitis nominibus omnia, tum etiam Musarum gratia debeo. Tu illas tam familiariter in secretum admittis, ut hoc studiorum temperamento jam minus Martem Gradivum resugiant. Tu I. Gordonium, hominem qui juxta literas & vir-

 tutem

tutem colit, noluisti in alio quam in tuo orbe vivere. Tu eximio hominum delectu, memoriam ad ea tempora nostram excitas, quibus Regum animi non quam late, sed quibus imperarent, solicitabantur. Ego vero, Rex Augustissime, sive ensem in stylos dividi, sive stylos in gladium porrigi jubes, præsto sum. Sive qua me fortuna sacratio tuo inducet, sive qua in aliis constituet terris, pergam Hephæstionem cum Cratero confundere, ut Iacobum, ut Regem, pari auspicio à me cultum saltem intelligant, qui me Iacobo, qui Regi omnia debere, omnia vovisse intelligunt. Vale, Rex Potentissime, & ab omni Satyræ morsu non fortuna quam ingenio, non imperio quam virtute securior.

CLAVIS

Nomina ignota passim in Euphormione occurrentia reserans & exponens.

Acignii, sive *Arquiani*, Iesuitæ.
Adriana, ——
Ægenor, Comes Egmondanus, seu Hornanus, Bruxellis decollatus.
Aelpis, ——
Alexandria, Barleduc Lotharingiæ, seu Galliæ.
Albogio, Albanus, seu Dux de Alba.
Ambrax, ——
Amphimus, Regis Angliæ Secretarius.
Anchinon, Monsieur de Bonville, qui legatos recipit.
Aquilius, Rudolphus Imperator.
Aristropus, forte est Brandeburgicus.
Arete, ——
Argyrithrates, Ambrosius Spinola, propter sumptus belli nimios.

Basilius, Iesuitarum fautor, forte Willeron.
Bassianum, Aurelia; sive potius Lutecia Parisiorum, quod ibi sedes Regia. Atque hinc
Bassiani, Parisienses, vel Aurelianenses.
Bertha, Germania.
Brontus, ——

Callion, Dux Lotharingiæ Guisius.
Casina, uxor Comitis de Morot, deliciæ seu concubina Regis; Idem Hollandia, à caseis.
Catharina, Puritanus, Minister quidem Sectæ Puritanæ in Anglia.
Chendum, Rhichardotus; Præses Consilii apud Albertum Austriacum, seu Consilii Regii Senatus in Belgio cujus precibus & suadela Batavi potissimum permoti Inducias duodecennales pepigere.
Chrysaus, ——
Caser, ——
Chrysostilius, Britanniæ Rex.

Claraella, la Marquise de Vernandi, amica seu concubina Henrici IV. Regis Galliæ.

Cursor, la Vareno, seu Varennes, equorum cursoriorum magister, totius Galliæ præcipuus, Henrici IV Leno.

D*Elphium*, seu *Delphinum*, Mussipontium Academia Galliæ: sive, illustris Schola Iesuitarum, Academia Ponti-Mussana. Pont à Mousson.

Despotikyrius, servus heri sui dominus, Dux de Lerme, Hispaniæ Thesaurarius.

Dinomaius, olor monetarum. Forte hoc nomine designatur Rhoni Dux de Rosinas, seu Iuliacensis, Galliæ Thesaurarius.

E*Leutheria*, Francia, Gallia.

Euphormio, Iohannes Barclajus, auctor Satyrici.

Eusychia, Monachatus.

F*Ibullius*, Callionis sive Guisii amicus.

Figulus, Potier.

Fortuna templum, L'arsenal, sive Armamentarium Regium.

G*Elophius*, Pontifex.

Geraguhius, Dominus Villeroy.

Glyløre, ——

H*Ebræus*, Iudæus *Merfel* vel *Wenzel* oder *Senz*, quem alii dictum volunt Philippum Lang.

Harmonima, ——

Hippophilus, & *Hippophiles*, Philippus II Potentiss. Rex Hispaniæ, Idem *Liphippus*.

Hypogea, Sagæ nomen.

I*Annalarius*, Petrus Ianinus, Præses in Senatu, & à consiliis Gallo.

Ielirum, Belgium confœderatum, à leonina fortitudine.

Ilium in parte	prima	Ostenda.
	secunda	Lut. Parii.

Iulianus, ——

Iuno, Regina Galliæ.

L*Albinus*, Albertus Archidux Austriæ.

Lapiria, ——

Leoeus, Iehan Ney, vel Cotton Confessionarius Regis.

Leuconus, ——

Lophippus, Philippus III Hisp. Rex. Idem *Hippophilus*.

Lipsius. Lipsius. Idem *Neopolanus*.

Longinus, Nicolaus Brulartus, Galliæ Cancellarius; ita dictus, quod res suas lente expediat: Tenculus, Belli-Curius.

Lucretius, ——

Lusinia, Lotharingia, alias Scotia; & melius; Patria auctoris. Hinc *Lusinini*, Scoti.

M*Amitius*, ——

Marcia, Veneriæ; à Marco Euangelista patrono ita dictæ.

Melandria, Hispania; & *Melandri*, Hispani.

N*Eapolitanus*, Monsieur de Neuf-ville, Villeroy, Secretarius.

Neorius, Mauritius, Comes Nassovius, Princeps Aurangiæ.

Neopolanus, Lipsius.

Nysaeus, Bacchus.

O*Lympia*, Comes de Morot.

P*Edea*, Infanta Isabella, Alberti Archiducis conjux.

Pido, ——

Pinia, ——

Pereas, Monsieur d'Arguien (alias Arquien) de Mets, Gubernator Metensis.

Philosophi, Monachi.

Pholotemia, ——

Poimenarchus, Cardinalis aut Episcopus.

Protagon, Henricus IV. Rex Galliæ.

S *Celimenbalia*, Britannia, Anglia & Scotia, Magna Britannia.

Siltonius, Brisonius, Præses Parlamenti,

Sophagon, ——

Straton, ——

T *Esfaranalter*, Iacobus I Magnæ Britanniæ Rex.

Thebans, Germani, Teutones,

Themistius, Iurisconsultus quidam; vel P. Gregorius, Iurisconsultus Ponti-Mussanus; vel Gulielmus Barclaius, Pater nostri auctoris, Professor Regius in Ponti-Mussana Academia; qui scriptis gravissimis de Regno & Regis institutione, de potestate Pontificis adversus Bellarminum, admodum inclaruit, & superiore tempore Ducis Lotharingiæ consilarius fuit.

Theophrastus, Perronius Cardinalis Ebroicensis, cujus folicitudine in Gallia plures Scoti celebri nomine bonas artes professi sunt, quam in ipsa Scotia foventur & aluntur à Rege.

Terentius, Pricat, alias Brulard, Cancellarius, alter à cognomine sic dictus.

Trifarnius, Georgius Dux Leuchtenbergius, Lantgravius.

V *Erona*, ——

Vabarra, Navarra,

Vinula, ——

EVPHORMIONIS LVSININI SATYRICON.

PARS I.

SI nomen à me quæris, Euphormio sum: si patriam, Lusinia est: ubi nullæ unquam nubes cœlum asperant, nulla bruma segetes extinguit, nulli æstus adurunt: sed puro incorruptoque aëris tractu liquidi ac pellucidi fontes campos alluunt, patentesque hinc inde plagæ, & amœna, seu salubritate montium, seu planitierum æquabilitate, regio homines alit genio loci & fortuna sua dignos. Non illic in honore supellex curiosa, non gemmæ, non imperium, non opes: nec ea omnia quibus impotens hominum libido precium fecit. Vt quisque ad virtutis studium maximè incensus est, ita promptissimè veris suffragiis ad magistratum evectus, æmulos vitæ omnes, neminem dignitatis accendit. Illinc ego devolutus in hunc terrarum orbem. O dolor! quæ non vidi, quæ non passus sum, indigna, Dii boni, & quæ cœlo teste fiant, & quæ posterorum memoriæ relinquantur; nisi ut in amentia & scelere nepotes progredi nolint, saltem paternis vitiis contenti. Date veniam, ô depravati orbis incolæ, si justis querelis detonat animus incitatus atrocibus injuriis. Quid aspicitis, Heri? quid hoc minatum est? jam non ego vester sum: jam liberalis animus ad originis ingenuæ decora provocavit: & ingentes literæ, quas fronti meæ applicuistis, injuriæ me admonent, non obsequii. Etiam judiciorum nomen invocat crudelitas vestra? etiam tribunalium in me majestatem implorat? Tandem aliquid inveni, quod à vobis imperatum esse gauderem. Quid indigesto per acervos auro, quid avaris fertilium annorum curis confiditis? exuam patriæ meæ candidos mores, & in oculis judicum sacramento,

& nuncupatis votis impietati nomen dabo. Non hoc saltem ducent nefas, ut quibus terris virtus est in vinculis, ibi quoq; scelus serviat? Iam nunc vindiciis secundum libertatem datis utor; jam quod tergum crudeli supplicio laceraſtis, vindicabit atrocior stylus, & effinget vestros mores velut in tabula, ad cujus deinde conspectum ipse horreat. Denique si sapere decrevistis, vobis scribo: si furere perseveratis, saltem volo Lusinini mei sciant devitare impuras terras: ut quicunque aditus regiones vestras aperit, seu questuum meorum veluti prærupto obice lasset transeuntes, seu lachrymarum torrentibus inundetur. Ego Curtius crudelitatis vestræ hiatus impleverim; Ego Sphyngem, ego Pœnam, ego Hydram expertus sum, tam felici exitio, ut territi gentiles in hæc amplius portenta non incurrant. Magis offendit graveolentia insuetos insalubribus cænosisq; paludibus, nec tam acriter mordent ea mala quibus in lucem prodeuntes stipamur, tanquam naturali satellitio, quam quæ florentem intactamque vitam affligunt: Et ego vim doloris acrius percipio, & deploro dolentius, quem non ante calamitas perculit, quam adolescerent gentilia bona, quæ mecum pæne nata non antequam patriam exui: à qua quis discessus meus fuerit, quæ me inde rationes deturbarint, nihil dico; fetat hanc veniam inexperta juventus atque præceps; nec id lachrymarum exordium consumat iræ meæ impetum, quæque in aliorum mores jam diu tela libro, in meam amentiam retorqueat. Nam ut has primum terras attigi, & frequenti oppido exceptus sum, in forum me contuli; ratus nunquam defuturos, qui in celeberrimo humanæ gentis loco, ubi etiam multi hæreditario jure sapere jubebantur, erranti per ignotam urbem aperirent hospitalitios lares; cum subito ingens circa me hominum turba confluxit, modo novitati cultus illudens, interdum etiam, quoniam erat ex tenuissima carbaso vestis, populari mussitatione stupescens. Aderat eleganti juvenis vultu, cujus mirabile in co-

mis artificium Æthiopico pæne gyro cincinnos confuderat. Hic ansatam superbo dexteram subducta veste retegit, & me, quis essem, & qua caussa venissem, districte interrogat. Tum ego, peregrinum, inquam, esse satis prodit, quod in tanta solitarius frequentia expecto benignitatem hospitii, quod & nauseantem ex mari ventriculum opportuna tranquillitate levet, & illuviem itinere contractam diluat. Viæ caussa, mos humani ingenii, ea scire concupivi, quæ à meis finibus abesse natura voluisset. Quibus ille auditis humanissime in paternam domum invitat; simulque dextera ad opulentissimas ædes trahit, ubi strata triclinia, cubique capaces invidiæ, expectabant convivarum aut negotia, ut ferebant, aut dissipatorum manus. Igitur securus hospitii meo duci gratias ago, ignarus impendentis sævitiæ, & ad novas spes credulus; quæ ideo magis placebant, quoniam externa nescio quo fuco se adornant, & plerumque notis patriæ rebus beatiora videntur. Tum in urbem etiam levato nonnihil corpore protinus, cœnæque moras, dato puero qui perlustrandæ urbi dux esset, ingenti lætitia fallo. Ille me in publicas primum porticus, in fana deinde ac theatrum perducit; postremo in amplissimam domum, ubi nihil magis timui, quam ne postes antiquitate corrupti cervices affligerent. Capacissimam sedem adolescentes aliquot per sedilia sparsi, magis strepitu, quam corporibus implebant, & si quando intermittebatur tumultus, audiebant declamantem ex eminenti loco senem, qui Romana jura interpretari dicebatur. Agebat autem de libertis ex lege Iunia Norbana Latinis, ac præterea de Dedititiis, quorum iniquissimam conditionem ne quidem severior antiquitas tulit. Verum hæc, inquiebat, omnia sic in desuetudinem abierunt, ut relictis tantum nominibus, jam qui illi fuerint, jam quibus legibus vixerint, disceptemus. Sed ignari non estis, Adolescentes, mutata hominum mente, plerumque velut tacitis abrogata suffragiis quæ majores nostri tanquam

mansuris legibus commendabant. Hinc editus abrogatarum legum liber, præclarus hercule, si non eas leges omitteret, quas in eo primas esse oportuit. Non vero volumen erroris tam manifesti reum; & nisi haberet triste mortalitas privilegium, ut liceat aliquando peccare, librum mea sententia ad oleum piperque dimitterem. Etenim plurimas Iuris partes mutâ jam omnium voluntate deletas ita præteriit, ac si illæ hodie in antiquo suo regno consisterent. Si nisi exemplo non creditis, ecce legem olim sanctissime habitam: *Honeste vivere, alterum non lædere, jus suum cuique tribuere*; quam nunc prorsus motibus hominum sublatam indignor inter antiquatas in eo codice non referri.

Erat adhuc in loquentis ore dictio, cum effluentis mensura sabuli, ac elati præterea æris sonus, strepentibus subinde auditoribus, tantum hominum de suggesto non depulit. Ego vero perlustrata iterum urbe, cum me, utpote insolitis indutum vestibus, puerorum agmina stiparent, in hospitium meum redeo, & quæcunque tota luce perspexeram observandæ curiosus memoriæ diligenti cogitatione digero. Sed postea quam convivas destinatum ad epulas tempus collegit, passimque discubuimus, clam sugillantibus universis meos gestus, & peregrini oris lineamenta, confusus egensque consilii, non agnoscebam amplius aviditatem stomachi, tributum reparantis quod irato mari exolveram. Statimque crudelior fortuna deseviit, postquam non gratuitam nobis mensam liberalitate poni, sed mihi pro hospitio diversorium contigisse non sine magno horrore audivi. Nam ad patriū morem nec auro corpus in viam præceps tardaveram, nec in cibos pretium quæsiveram quos gentis nostræ benignitas vendere nescit. Igitur inexspectatis moribus delusus, cœpi tum primum execrari harum regionum vilissimum genium, & sic tacitus mecum loqui. Pisces à fontibus ad mare non inveniunt qui vivendi vectigal extorqueant. Natura ubique pabulum feris posuit; & quamvis hirundines u-

trun-

trumque solem metiuntur, esca nunquam errantibus deest. Ergo soli homines non impune implebunt exhaustas jejunio vires? ergo in belluas pontus erit clementior, quam civilis ratio in mortales in eandem genitos sortem? nisi forte pretiosior aqua est in miliario quam in fonte, aut animantibus reliquit aliquid supra hominem natura debebat. O sordidum genus, barbarumque facinus! O feriores homines quam humanam olim Androdus feram invenit! Nec contentus hac objurgatione, palam excusare imprudentiam meam cœpi quod nummis destitutus cauponam intrassem, & rerum in genuinos mores transferre peccatum; Nam in vestris, inquam, moribus non minus quam in regione hospes id premum rogo, ut innocentibus erroribus venia detur. Quod hic religiosum est, alibi profanum esse nihil prohibet. Nempe quælibet regio non magis suo aëre aut terminis, quam suis moribus definitur: neque aliquid peccari, nisi existimatis omnes homines sub eodem cælo nasci debere. Quanquam facio his excusationibus injuriam humanitati vestræ; à vobis nihil durum timeo. Severitatem, ut audio, his annis depulit de summa sede Clementia.

Videbam durare nemini risu erumpente constantiam, ut etiam miserrimam adhuc loquentis vocem cachinni petulantia confunderent; cum instaret præcipue supra suam artem improbus caupo, detractamque mihi vestem auferre pugnaret, ut (ne sine joco facinus erat) expeditus onere supervacuo, inquit, liberius revoles in amœnissimas terras, quarum nobis etiam pœnè desiderium tua prædicatio admovit. Cohorrui ad hæc dicta, & Gallico gelu frigidior metus etiam intimum calorem tentavit.

Sic ubi terra parens, Clymenæo territa partu,
In Phaëthonteam mittebat vela ruinam;
Afflictum juvenis nebulas ignescere, Olympumque
Errantem sensisse diem; cum fracta moles
Massa, & ignipedi permansit frama jugali.

Non Magis hunc vivum, quam cum pia turba cadentem
Condidit Evadne, tumulumque carmine texit.

Trahebat interim vestem epularum suarum pretium, & fœdam avaritiam tisu crudelissimo cumulabat. Et hoc est, cogitabam, quod promiserat liberalis vultus filii sui, & indigna fœdissimis moribus vestis? hoccine quod mihi adulabar etiam infimam conditionem in his terris aspirare ad virtutis nobilitatem? Iamjam callidum illustrium vestium intelligo munus: ut humilem animorum fæcem illustri fuco velent, & quod maximum debuerat esse familiarum discrimen, confundant atque permisceant. Ita profundissimum cœnū vestis fragilis indigna fronde cespes: ita fumum nives induunt. nec ipsis anguibus pulchrum veneni regmē, versicolore tergo, & squamis fulgentibus deest. Misertum est querelarum mearum aliquod propitium numen, aut ut verius dicam, me pejus afflixit, & injecit mentem Callioni splendidissimo homini (is negotiorum causa illo die in urbem venerat) ut me sibi exiguo ære adduceret. Qui postquam interrogavit, an ejus augere familiam vellem, quid facerem, nisi ut me omni libertatis dispendio eriperem ab instanti peste, & grassatore urbano? Discesserat in patriam navis, quæ me vexerat; longa erat redituro & inextricabilis via, per ambages, ac deserta, & extremum mundi limitem. Quæ omnia ut diligenti solicitudine vincā, qui me illuc sumptus deducerent, si vix unius horæ diversitorem vestis absolveret: Igitur conditionem nihil cunctatus accepi, & qui modo comes assederam, consurgo de mensa ad obsequium, turgentesque oculos furtiva manu exfrico. Puduit Solem diutius hæc videre, & servitutem meam libera soluraque nocte occuluit: quæ cum radiis lunaribus illustris non omnino viæ discrimina cōfunderet, statim cursoriis equis contendimus in Callionis munitissimam arcem: cum mihi, exultantibus cæteris, non tam viderer in equum, quam in Salaminiam damnatus ascendere. Muris superbe eminentibus creberrimæ

turres,

turres, pinnæq; ad splendorem compositę adornaverant domum: fossæq; non latitudine magis nobiles, quam stagnantibus aquis, prodigiosę molis pisceš alebant. Ædificiũ partim nobile antiquitatis vestigiis, partim recenti artificio elegans. Nihil Callion, aut ad famam videbatur aut ad luxũ omisisse.

Sed quod reliquum noctis fuit, cum non per somnum transigerem, & nunc intimis singultibus, nunc excitato per dolorem acerbo inanique risu, mihi desertæ patriæ imprudentiam imputarem, consortis amentiæ speciem feci. Crudeles ac fœdæ animæ, quas ultra Persicum scelus eunuches jam non virilibus nervis fraudare naturam, sed animo: exsecare delectat, rem ad dominum detulerunt: cumque, proh facinus, placuissent auditi, figmentis etiam onerant calamitatẽ meam, & imponunt gemitibus, lachrymisque, ac risui meditatas voces affingunt. Hic Callion flagitioso digito superiorem explicans barbam, bene est, inquit, erit illi felix & vegeta servitus: & si vestis non mentietur valetudinem, ne queratur vitium mentis: juventute peracta læto etiam & viridi senio stabit. Vos tantum in insaniam impellite præcipitantem, & in Quirinalium Mystam attollite. Accipiunt imperium lubentibus animis, & in me confestim toti telis ac machinis angustum profundunt omnem malitiam, quam ex sentina aulica impuris animis hauserant. Tribus mediastinis datur negotium, qui me tum primum in somnum labentem, postquam decoctum tota nocte dolorem prima lux sopiverat, supposito petulanter fumo excitant: neque tardus urgentibus parebam, cum animadverto laqueis impeditos pedes ægrius procedere, nec aliud festinatione proficí, quam ut laxiora vincula arctius in nodum jungerentur. Tum fœdissimus mortalium Fedo, maligno risu dexteram, tanquam salutaret, porrigit. mihi vero jam non erat integrum, aut sapere, aut decipi nolle: manum itaque trado, &, Rogo, inquam, mi contubernalis, quid injicitis vincula jam etiam parum libero sine compedibus atque

nodis? Dum hoc blandius pronuncio, interim dexteram meam religaverat ad thorum, omnique convicio male sanas ingenii reliquias cum sociis expugnare certabat. Itaque modo sinum gelida perfundunt, modo acuminibus latera perfodiunt, nunc etiam titillationibus importunos risus excitant; ut jam mihi malorum minimum servitus esset. His officiis longissimum diem, mihique instar æternitatis stantem, exigunt, & ad affectionem hilares, ipso risu, ipsaque lætitia me improbe oppugnant: sic ut ad plectra atque fides quondam Attica munimenta conciderunt.

Me autem cum sub noctem jejuni cerebro spiritus deficerent, nec tam in amentiam deflecterem quam in mortem, copiosus cibus ditibus allatus sportulis, & qui me ad vescendum hortaretur relictus est Percas. Erat vir mitiori ingenio, naturamque suam parum in scelera detorquens, nisi si plurimum expediebat. Ille me ut consalutavit, thoroque meo reclinis remisit vincula, & oppessulatas fores diligentius munivit, cœpit uberius flere: necdum tamen synceritatis fecerat fidem, novoque cogitabam ludibrio suspectas sævire blanditias; cum prehensam manum tenetius continens, Nostime, inquit, Euphormio? Ego sum qui heri domino Callioni persuasi, ut te in familiam admitteret. Itane? inquam, tu quidem habes tristissimi beneficii reum. Sed quid in dominum omni ponto ac tempestate feriorem admisi? aut quid deliqui tam atroci supplicio dignum? O si liberum saltem moriendi permittat arbitrium, aut quod annis pluribus ferro possum in atrocitatem diecula inhumana miseratione componat. Illachrymatus est Percas, & digitos articulis innectens, demisit ad umbilicum inversas cum lacertis manus, cumque aliquantum deflesset meam miseriam, ac multis gemitibus interpolaret orationem; tandem veluti collecto spiritu animosius insurgens. Euphormio, inquit, & tu servus es, & ego. Quo tu jam loco es, possum deinde præceps agi, si herus annuerit, in servitute precario

rario sumus felices. Si mihi credis, propulsabimus communibus consiliis fortunę injuriam. Memento Pyladis & Orestis fidem. Tomos etiam evasisse & Dianæ crudelitatem, & Thebis cohortem amantium multis inexpugnabilem annis laurum sæpius quam apium decerpsisse. Nec mirere, quod arcanas cogitationes effundo confidentius in sinum tuum, non videtis mihi ignotus, tanto fortitudinis & constantiæ experimento. Te mihi primum conciliavit frons liberalis, & verecundi oris modestia, deinde servitus conjunxit; ad extremum ipsa miseria acrius commendavit. Secundum hæc jusjurandum adjecit, & omnia quibus fidem orationi quæreret. Ego vero etiam ad sperandum tardior, quam si Aristodemus aliquis victoriam nunciaturus indigno vultu procederet. tamen allevari paullatim sinebam animum meum, sic ut aliquantulum revivisceret salutis jamdiu sepulta cogitatio.

Nutat ut ingenti puppis circumdata pæna,
Quam tumidus nigro murmure ventus agit,
Humida cum pictos laceraverunt æquora divos,
Nec semel intrepidos insiluere viros;
Quassaque cæruleum passim intromittere montem
Occepit picei tegmine nuda ratis!
Si secura ferit flatu promontoria ponti,
Aut procul è speculis commoda surgit humus,
Iam prope non meminit pericula nauta carinæ,
Quodque videt credit jam tenuisse solum.

Tum ego amplexibus hominem arctius alligo, & non contubernalem meum, sed numen, sed genium ac tutelarem Deum appello. Et, Tune, aiebam, solus es in hoc terrarum orbe, cujus spiritus nondum vitiorum contagione spurcatus sit? tune solitarius homo inter tot millia hominum specie ficta? Silere me jussit Percas, & potius quod à te videretur in medium consulere. Mihi autem nullum erat remedium potius fuga, in quam jam animum intendebam, ratus socio tam detestabilis servitii pertæso nihil hactenus præter authorem ad ejusmodi consilium defuisse. At ille tristius

ſupercilium contraxit, &, Neſcis, inquit, quibus te cruciatibus involvis. Iam huc illuc diſcurrent aſſeclarum turbæ; iam in aditu ac limine urbium ſtabit imago noſtra, & cuſtodia inexorabilis, quam ut mendaciis poſſemus fallere, vultu certe & fronte deprehendemur. Noli ad credulam ſpei perplexæ auram antennas ſolvere: Cum Stratonico dixerim, ex omnibus navigiis tutiſſima eſſe, quæ in terram nauta ſubduxit. Neſcis apud quem ſervias. Callion eſt, non iſtius modo vicinii quod incolit potentiſſimus, ſed etiā gratioſiſſimus apud Principem, à quo nummariam olim nobilitatem accepit. Neque hæc fugiendi audacia per tantum gentis ocium expediri, aut facile inulta eſſe poteſt. Is enim hodie Princeps eſt qui REQVIEM non tantum orbis ſui medio, ſed & Metis induliſit. Inhorrui è nova ſpe dejectus, & quæ, dicebā, igitur ſecuritati via propior, quam ut laqueo jugulum frangam, ſi ſervienti mors lentior deſtinatur, fugitivo crudelior? Vetuit Percas deſperare, & cum dolori medicinam faceret mirum verborum fomentis, cœpi diligentius percunctari de regione ac moribus hominum, & præcipue de Callione noſtro. Tum ille; primum, inquit, te ſcire oportet, nihil tam ſanctum eſſe quod non corrumpat diuturnitas temporis, multaque probe à majoribus inſtituta uno ſenectutis vitio deflexiſſe in turpiſſimos ritus. Ferunt olim nobilitatem à plebe non aliter quam virtutis nota diſcriminatam. Hinc Magnates conſtitui, hinc honores & cultus in ipſos delati ab iis qui ad tam ſanctum ſplendorem obſtupeſcebant. Hoc priſcis temporibus unicum remedium erat emergendi è latebris vulgi, cum omnes initio pares eſſe natura juſſiſſet. Si quis ingenio & prudentia pacaverat incitatæ multitudinis violentiam, ſi quis exteris gentibus ſtabiliſſet autſocietatem, ſi integræ, aut ſervitutem ſi nonnihil attritis rebus aſſligebantur, illi ſtatim meritæ nobilitatis inſignia publici conſenſus deferebant. Illum diſciplina militaris, illum machinarum peritia, virtus omnes provehebat.

bat. Inde etiam filiis nobilium honor habitus, primum à paternis clientibus, deinde ab omnibus qui inesse in iis semina paternæ claritudinis arbitrabantur. Sed jam Homericis temporibus non erat novum, filios degenerare à paternis institutis. Cum abundarent opes in illustribus familiis, & luxuriantes copias avita industria peperisset, obstupuerunt paulatim virtutis stimuli, & aliquid remiserunt nepotes de paterna contentione ad gloriam: donec vertentibus aliquot seculis, vix aliud ad commendationem habuerunt, quam inanem probe fugitivam authorum suorum memoriam. Sed neque te secretiori veritatis parte fraudabo. Raræ sunt hac ætate primæ illius & synceræ nobilitatis reliquiæ. Dominorum ac bellorum vices, & adeo ipsa fors quæ familias extulerat, eas plerumque aut depressit, aut extinxit; Nascuntur in dies cognomina, & statim primo ætatis die transcribuntur in senium:

—— qualesque premunt novæ sidera silva
A prima venere die.

Quotusquisque est, quem avi sui non pudeat? cui non est prope sutrina vel pedū ? pace tua dixero, sæpe de sterquilinio surgunt. & vix dum lotis manibus rerum publicarum negotia tractant. Raræ sunt & valde incerta vestigia, quæ ducant ad venerabiles antiquitatis stirpes. Plerosque intrusit vel in familias casus vel error in cognomina: & si bene rationem ponis, virtutis jam opus agunt nummi. Ut quisque ad decies centena pervenit, facillime de plebis tabula nomen suum eruit, & vel emptis fascibus colitur, vel indigno conjugio superbit, & illustrem sanguinem fœda rusticitate maculat. Iam hic noster Callion, si scires quibus initiis extruxit tantæ potentiæ fastigium. Pudet me miserarum dignitatum, quæ tam fœda mercede veneunt. Parentem habuit æterna majorum vilitate, pœne etiam extra viciniam suam notum; qui prima ætatis elementa in anserum custodia posuit, deinde cloacis componendis sustentavit jejunæ vitæ supplicium, credo, ne pariter vestis olidæ

olidæ pinguis squalor. Postea vertentibus fortunam fortibus, ipse armenta, pastoresque cum gregibus mercantem, & jam ægre sua prædia numerantem stupebant amici, pœne in vindictam erumpente vicinia. Nec enim aberat expilatæ hæreditatis suspicio, cum plurimum in domo felicis ac nummarii senis egisset. Vxorem olim duxerat:

Sed & hæc de plebe, suoque

Æqua viro fuerat,

ac filium sustulerat, qui Callionem præcedebat totis quatuor lustris. Quem ut mediocriter eruditum schola dimisit, statim venerabili pallio circumductum fœdere inter Pontifices jussit: & in Antistitem ingenti pecunia evexit. O numen cœlitesque, quam est difficile male partis bene uti! Licere Antistes credidit quod emerat vendere, & veluti licitatione facta aureis gradibus descendit de fastigio sanctissimæ dignitatis. Ac inter illos dies pulmonū dolore & cruenta tussi consumptus est. Bene actum videbatur cum Callione. Immensa vis erat pecuniæ, preciosissima suppellex, ædes quæ bonam fortunam cum comitatu caperent, denique infamis mercimonii splendidus & elegans quæstus. Quid quæris? felix Callioni ac lætum funus contigisse non erat qui non prædicaret; quod etiam in patre geminatum vix tanta felicitatis capacem omnibus bonis prope obruit.

Efferuntur, pater & filius, pompa supra conditionem, pudendosque natales, & , quod palam derisere coæquales defuncto seni, mendacibus titulis scutatisque insignibus non caruit ludicræ terminus scenæ. Ipse Callion sensim in aulam intrusus est, multoque auro lubricum regiæ iter stravit. Elegans illi ingenium, manus prompta; animus ut publice communis ac facilis, ita secretis abditisque prudentiæ artibus munitissimus: ut ab aliis nec timeatur ut cautus, & subornatas ad fallendum adulationes ipse naturali bono vitet. Quid hic aulicas artes, quid ingenii calliditatem explicem, qua etiam paulo ante domini sui favorem auxerit? Etenim cum sermones maledici Principis gra-

pis gratiam avertissent, tanto astu fortunæ fugam celavit, ut nec ipse videretur sensisse. Nam assiduus in regia, quamvis occultis ludibriis quotidie sæviebat infensus Princeps, tamen ferendi constantia iræ pertinaciam vicit.

Non tuli diutius tam magnifice de Calliona declamantem; &, Non, inquam, meministi, hominem illum, quem vis à Gratiis fictum, intolerabili sævitia facere, ut paterna in eo vitia desideremus? Tum ille: Ne erres Euphormio, non ingenii aut naturæ, sed conditionis & temporum vitio peccat. Modestus sua sponte animus, inclinatione seculi rapitur in solutiora consilia. Quoniam non est tutum, æquabilium morum integritatem asserto inter proceres; quæ vel reliquorum vitam notet, vel ut insolens & multis jam extincta seculis notetur. Quocunque inter illos, velato etiam capite, produceris: syncera vaticinatione dices, non quod olim Citharœdus caupponam esse, sed larvam, prodigium, scelus, perfidiam, nefas Majorum virtus nihil ultra timuit, quam ne cœlum rueret: præsentis autem ævi impietas, nisi prorsus desipuit, nihil amplius horret, quam hiatum dedignantis terræ sui oneris improbitatem. Omnium ætatum crimina, omnium immanitas scelerum in hæc tempora confluxit. Nunquam effusior libido, ambitus amentior, nunquam denique se latius effudit maledicendi licentia. Non impudens calumnia, non arena crudelis, nisi hæc tenebris, illa nomine dissimulata cessavit.

Dum hæc proloqueretur, interim perditi lixæ applicuerant se ad laxiorem ostioli rimam, & quoniam erat ejusmodi murmur nostrum, quod etiam attentissimas aures falleret, continebant diligentissime spiritum, qui in nequissimo Pedone diutius collectus, tandem cum aspera sonoraque tussi seipsum vehementius excussit. Perturbatus igitur Percas, qui rem altius erat exorsus quam ut paucis totam contexeret, compendiosa me doctrina præcipitanti ruinæ subtraxit. Magna, inquit,

quit, est sapientia interdum decedere, vel per speciem, de recto sapientiæ cursu: tibi vero etiam necessitatem fortuna imponit. Finge ad tempus amentiam; prudentior cum voles recesseris de concepto per simulationem morbo. Illud enim Calliton his tormentis, & omni scelerum subtilitate molitur, ut per insomnium & contumelias in insaniam transeas; illinc assiduos sibi jocos, & domesticum ludibrium sperans. Tu everfæ mentis vitium callide simula, & ut consentias in artem misertimam, indignanti animo promitte salutem. Multis profuit, commento versatili omnem speciem induisse. Non Paridi nocuit Idæum pascuum, & Deos Ægyptus humilibus formis abscondit.

Nec magnum ambigui fregerant Cauea sexus.

Tum ne communicati consilii aliis suspicionem facerer, dimovet ocyus claustra, admissamque familiam gaudere jubet: excidisse de mente Euphormionem, & per mille inanium rerum species quæsitam sibi ridendi voluptatem. Mox illi circumsistere thorum frequentes, & quærere fidem dictorum Percantis, cum supercilium fustuli, & veluti longa cogitatione defixus, agitare dixi quem ex iis ærario, quem supellectili præficerem; proclamantibus illis, vocem altius sustuli, & in erastinum abire jussi: noctem deliberanti pro consilio fore. Adjuvit rem Percas, & cum se thalamo meo præfectum jucunda asseveratione diceret, omnes velut per officium extra cubiculum deducit.

Mihi vero casus meos tota nocte reputanti, jam minor quam antea solicitudo & anxietas animum perfodiebat. Est enim, ubi ingenti malo fessi atque victi non disputamus amplius cum miseriis nostris; tristis illa quidem & solitaria voluptas; sed quæ non minus animos permulceat, quam atrideritis fortunæ irrequietus & exultans impetus. Deinde in lachrymas effusus majorem doloris partem consumpsi, & sollicitavi animum ut cum fortunæ violentia, prudentia magis quam questi-

quæstibus & lamentis certaret. Igitur tanquam ex Spartano Cothone miserias haurirem, illas erector animus mitiori specie tegebat, & quodam modo fastidiosum colorem celabat, sic tamen ut, abjecta spe, hoc me unum solaretur, quod ad meas miserias nihil jam Dii possent addere.

Exedit penitus corda latentia,
Et semper vigili spes stimulo ferit.
Spem de solliciti tollite mentibus,
O quos implacidi juvat
In fatis animi quies.
Si non arboreas obvia frondibus,
Si non ora fugerent obvia fontibus,
Quæ cursu refuga decipiunt sitim,
Pars de Tantaleis malis,
O pars quanta recederet!
Spes implet tumidum naufragiis mare,
Spes captis miseras retia piscibus.
Hac Bellona ferox usa satellite,
Mortalem quoties solo
Fundit prodiga sanguinem:
Stat cursus rapidi lentior ætheris,
Cum longos animum spes trahit in dies.
Non est ponderibus vilior necessitas:
Quod speras enim examini,
Hoc hoc sentias opprimet.

Nec expectata luce erupi è strato, & ad Calliononem admissus peto, ut dissolvat nomen quo mihi in mille sestertium tenebatur. cum rideret Pedo, insilui in oculos, & non perfunctorie cædere cœpi, tutamque vindictam, omnibus pæne spiritum ejus excludentibus, exercens, Tunestum, inquam, mancipium, etiam ultro me lacessis, qui meo beneficio vivis? Si pergis maledicere, existimâ à te æstimari, quam nuper in prœlio cum Acrachodiis mea virtute sum largitus. Igitur Calliononem ambiens, & caute dispensans amentiâ meam, intra brevissimum tempus in potentissimum familiæ evasi: utique postquam illi supplice & assiduo cultu persuasi, solum esse quem excisa ratione adoratem, veluti jubente natura, Interdum

etiam

etiam mentiebam, ne importunius emergens veritas deprehensam calliditatem in supplicium mitteret. Itaque commentis omnibus astruebam fallaciam: & nunc inanimes tabulas affabar, nunc cannis assidens Præstitibus admovebam sollicitas aures, & videbar loquentes audire. Neque verba tantum & incertos gressus componebam ad mendacium, sed commodabat etiam vultus aliquod amentiæ specimen: quippe cum omnes motus, qui vel à tædio erant vel à metu, in argumentum violati traherentur iudicii.

Tardius tamen parebant oculi, nec amoliri poterant constantiam sereni placidique luminis. Est enim in vagis & cursim errantibus oculis irrequietæ iudicium mentis: nec ulla pars est in homine, quæ magis cum arcanis affectibus consentiat. Amplam & quodammodo vegetam aciem non nisi magni & vividi spiritus alunt. Blandior ac veluti illecebrosa, faciles, nec omnium hostes voluptatum, notat. Sic angustus oculus, & in imum carcerem defugiens, animum nunquam assurgentem sublimibus consiliis, & cogitationum magnitudine, prodit. At vero cum aliqua perturbatio attonitos capitis spiritus confudit, ut jam omnium membrorum nexus & vincula ægre sustineant, tum nervi præcipue, qui ex altissimo capite transversim in oculos descendunt, viciniore malo laborant. & crebrius micantibus oculis occultum animi morbum livido ac truci aspectu pingunt. Quis crederet? etiam interdum prudentibus verbis alebam amentiæ famam: quoniam nihil est tam fatuum, quod ubique desipiat. Piscem natura vocalem esse noluit, & tamen in Ladone non est mutus.

Sed pigebat tamdiu rationem in vinculis habere, & artis tam contumeliosæ nausea quotidie magis afficiebat indignantem stomachum. Iamque instar vulpeculæ Laconis vitalia aperientis festinabat prodi tranquillior animi status, & rejiciebat dementiæ vestem, cum ea se occasio dedit, ut crederes ipsos deos ad remedium invitare. Nota-

vorum

veram in domini ſerario reponi medicamentum multo Agarico imbutum: præterea Betonicæ, credo, & Eufragii ſucco abundans, & temperata herba qua Chryſippus ter mentem repurgavit. Recentioris Caſiæ & ſinceri Balſami ſuavitas leniebat Therebinthinum ſaporem, & ſeverioribus plantis obſtabat ad ignem durata Indicæ cannæ medulla. Huic tam multiplici remedio accedebat unguinum liquor; dilutumque ſingulari artificio ſmaragdum puto non tam ad valetudinem feciſſe quam ad pompam.

Hoc medicamenti genus, quod Callion à fratre acceptum propria vanitate auxerat, religioſe ſervabatur, tanquam indubitatum deficienti naturæ auxilium, etiam vetuſtate potentiores vires trahens, & ipſius temporis, à quo cætera deſtruuntur, alumnum. Nec aliud ultra Callionem delectabat, quam de precioſiſſimo poculo vel audire, vel loqui; illud Menecrates ſi haberet, ſupra Jovem iturum: illud invidi cœli flammam provocare ultra quam vitales Æſculapii manus: hoc ſanguinem ſiſtere, hoc reſtituere pulmonibus libertatem, afflare jecoris ignem, venaſque ipſas & nobiles cordis motus ſalubri temperamento mulcere. Dii boni quam eſt ingenioſa & ſolers neceſſitas; mihi Callionis quæſivi gratiam ab effuſo tam charo præſtantique remedio; utique cum aſſervatam negligentius arcam furtim iniiſſem, vividum liquorem ſparſim in terram deturbo, multoque pulvere obducens intercipio ſuavitatem odoris, & excludo ab advenientium ſenſu. Deinde tanquam deceptum avide medicamentum exhauſiſſem, languidus in terram procumbo; ſi cogitata fraus non procederet, certus profecto laturam impune amentiam tam audax & grande facinus. Querebatur interim Euphormio, & deſtituta aſſuetis ſalibus domini menſa videbatur marceſcere, cum ille meus Percas, cujus etiam conſcientiam in hoc conſilio exhorruueram, animadvertit procumbentem, & extinctum ratus omni celeritate familiam advocat. At Callion

vacuam in mea manu pateram conspicatus, non potuit in tanto dispendio risum tenere: &, ô miseram, inquit, simplicitatem! existimavit deliciarum, non salubritatis poculum commendari.

Videbar interim obluctari meo malo, & vis tota concepta meatibus majore nisu sanitatem moliri, quam ut natura ferret, cum olei jam ante ex composito sumpti levis moles stomachum exoneravit, & marcescentem vultum nonnihil restituit. Iamque omnes conclamaverant, tanquam ad exeuntis spiritus fugam, cum ego veluti revocatis sensibus, mihi melius esse dixi. Mirabiles tamen capiti tumultus obversari. & petendam quietem medicinam. Admiratus Callion novam in me loquendi prudentiam, inferri grabbato jussit, & silentium etiam superstitiosum circa me esse. Ibi reliquum diem, & quæ sequuta est, noctem placidius; orto quedemum sole cum omnes officiosi convenirent, veluti ex altissimo somno animum & oculos eruens, inquirere cœpi quid mihi insolens contigisset: namque tota nocte delusam falsis imaginibus mentem, quibus videbar, insitam veste per ædes licentissime vagari, & omnium fa[...]libus appetitus, nunc dicteriis, nunc verberibus referre. (Nam quicquid temporis amentiæ simulatione consumpseram, ita videbar omittere, tanquam illa primum nocte Callionis domum intrassem.) Tum injeci oculos in Callionis vultum, & veluti fessum caput allevato cubito fulsi, nec ille cunctatus, ô miras in medicamine vires! inquit non modo corporis morbis imperat, sed & saucia mentis vulnus etiam sine cicatrice obducit. Nihil vanitati tribuo; sed tam præstanti potione Melampus Argivum diadema non emit. Neque enim dubito miseri hujus mentem esse epoti medicaminis virtute restitutam.

Pervaserat omnes ingens stupor, & tanquam Eleusinii sacri participes mutis obtutibus in me contuebantur. Præcipue Percas vix credebat oculis suis, astumque tam inexpectatum (nam quid egissem facile conjectabat) callido ipse animo reputans

putans, adorabat solertiam meam, & quod solum poterat, interdum vibrātibus oculis egregio commento subscribebat. Igitur cum processissent aliquot dies, & magis Æsculapio magisque viderer obnoxius, neque ulla superessent prioris amentiæ vestigia, mihi Callion litteras ad Fibullium amicum ex calculo ægrum tradit, in hæc verba conscriptas. Quod amantium spiritus alieno ore trahantur, non alienis potius exemplis didici, quam ipse exemplum esse possum. Quamdiu valebas incolumis, in te vixi: afflicta tua valetudine eo etiam plus dolui, quod tui corporis ægritudo mentem meam sauciabat. Nunc oro obtestorque, vel propter me testitudinis animi elegantissimi domicilium; corpori, inquam, aliquantulum vaca. Præsto est sanitas, si admittis, tantum mihi curationis onus impone. Si non fidis, nescio quibus carminibus desisti esse Fibullius. Si experimentum desideras, hominem ad te mitto, cujus eversam mentem unius poculi haustu composui. Iam quoties febrium æstus levavi? quoties dissipavi coëuntem sanguinem, aut cibum sicut erat ingestus fugientem stiti? Adeo vis nulla est mali, quam non facile amoliatur medicamenti salubritas, cujus apud te laudes à me sæpe jactatas meminì: nihil sane mihi pretiosius frater decedens reliquit. Percas, quem ex omnibus meis potissimum diligis, tanti miraculi testis fuit. Illi imperavi, ut rem illustrius tibi exponat & eorum examina computet, quibus mea misericordia saluti fuit. Fidem meam ex illius constantia, & ex omnibus veracis animi indiciis metiare. Ad extremum rogo te, ne tam penitus salutem medicis credas, ut nisi eorum opera sanus esse non velis. Cave homines feros, cave Scythas magistra Medea dignos. Nisi quod pejores isti non unum Peliam exhauriunt: nec tam Iasonis gratia quam aureæ pecudis furunt. Evitabis tot veneficorum fortes, si, quod tibi medicamentum paro, intrepidus hauseris. Scio repugnaturos istos Machaones, & intempestivis scrupulis oneraturos animum

jam satis morbo debilem. Sed memineris plus ii ex cruciatibus tuis venire, quam ex fide sua; & eos abominari conatum meum, quo doceo aliam posse reperiri sanitatem, quam quæ apud eos venalis est. Vale. Deinde tot nos mandatis onerat, ut jam non dubitarem, majus ipsi beneficium fore, si quis sua opera ad sanitatem uteretur, quam ei quem ægritudine levaret.

Sed hoc mihi videbatur inhumanum; sub vesperam dimitti incertos hospitii, nisi quod longe esse diversoria sciebamus. Pernoctandum erat in campis, & quod ego durissimum putabam, erat iter etiam luce commeantibus grave. Etenim pendebamus in arcto limite, hinc premente sylva, virgultis passim ac fruticibus impedita, illinc præcipitiis parum voragine, quæ, si errasset vestigium, nihil mitius promittebat, quam vorticosum amnem, etiam tum superbius decurrentem, quod largior imber nubibus excidisset, quas amnibus in pabulum æstivum Natura immittit. Nec oppidum in propinquo erat, neque fumus domiciliorum index villæ alicujus humanitatẽ pollicebatur.

Sed, ne viderentur in nos casus & domini crudelitas conspirasse, prout declinabat in vesperam dies, aperiebant se viarum angustiæ, & aspera locorum difficultas velut levigato itinere mitescebat, cum tandem producto in noctem labore Solis radii errantes destituunt. Cæterum nihil obstabat syderum luci nisi splendidioris Lunæ fulgor, quæ nullis impedita nubibus pulcherrime ardebat, & noctis initium cessantibus subinde rerum omnium motibus nescio qua novitate non ingratum videbatur. Sed postquam conticinium omnes ita tumultus composuit, ut quodammodo ventus etiam quieturis frondibus parceret: tum paulatim insinuare se animo horror, & ipsi poplites naturali formidine labascere. Exaudiebatur apertius decurrentium undarum strepitus: quoniam rebus aliis nox quietem indixerat, & liber alveus non mitius quam si ubique obicibus moraretur, sese spumanti impetu effundebat

cum

cum improviso amnis, tanquam & ipse nocti cederet, obmutuit, facesque aliquot ex Stratis fluctibus emerserunt, & voces, tanquam viarum indices, nos ad se non obscuro clamore vocabant. Tot miracula an vero metus prudentiam meam interceperit, haud facile judicarim: certe jam à via deflectebam, iterque ad ignem illum destinaveram, cum Percas lacertum meum tenuit, & à mortis limine revocavit ad vitam. Quo te, inquit, agis, Euphormio? quid te miserabili letho involvis fluctibus, tanquam in terra mori non posses? Trasecbar, primo hærenti mihi fortissime, & amentiam meam suo pondere continenti. Sed tandem cum hæ faces non uno loco fulgerent, & nunc secundo, nunc adverso amne decurrerent, hinc extinctæ alibi nascerentur, modo infrequenti igne & maligno lucerent, cœpi ipse damnare impetum meum, & Percantem interrogare, quis illius flammæ author, quæ alimenta igni in tanto undarum cursu, quis ille denique qui nos ad se tanquam errantes benignius evocasset? Tum ille, Spectra, inquit, & infelices spiritus, quibus nihil est hominum ruina potius, non in hoc modo gurgite, sed in omnibus probe fluminibus nocturna hæc incendia excitant: Incauti viatores dum his utuntur ducibus, se plerumque vel nodosis vorticibus implicant, vel si meliori genio ducuntur, cœnosis paludibus impediti longissimam noctem inter preces & vota consumunt.

Adhuc loquebatur Percas, cum ingentis viri species exeruit ex fluctibus primum caput comis undique ac barba contectum, latissimum deinde pectus lacertosque lotis, ut ad Lunam judicari poterat, viriliter nodatos: cumque paulo infra umbilicum aperuisset corpus, statim clunibus ad nostrum latus versis, eas utraque manu diu ac fortiter increpuit, risuque barbaro inconditum clamorem admiscens, sese iterum in flumen immisit. Innitebar ego Percanti deficientibus viribus, cum me ille forti animo esse jussit, Tritones illos aut Proteos nihil ultra metam sævire, nihil

illis virium extra latitudinem animis esse. Sed quid si nuper, inquit, in hujus regionis quadā civitate fuisses, ubi memorabile spectrum modo ludicra, modo formidabili forma domum nobilitavit; quā fortis miles strinxisses gladium, & sub infami tecto pernoctare quæsisses? Quanquam mihi Titonis illius timor pene non reliquerat sanguinem, tamen Percantem rogabam, ut exsequeretur ordinem formidabilis casus: ita decipi posse longinquæ noctis moras, & animum meum audito graviori periculo facile leviores formidines excussurum.

Erat, inquit, ingens militum copia, quæ Gallicam urbem præsidii causa intraverat. Angustiorem domorum quam militum numerus detraxerat civibus capaciorem ædium partem. Nec id efficere potuit, quin milites aliquot incommodissime habitarent. Sæpe ingentium animorum comes est inopia, sive aliquid fortuna singulis datum voluit, ut aliquos divitiis, alios præstantiori munere & excelso animo cumularet: sive quod fucis parandus erat pastus, quem ignavi consumerent. Apes vero in ipsis parentum operibus natæ, gaudent parto per laborem melle vesci. Sic etiam tum erat quidam majoribus animis quam opibus miles, cui sors vilissimam delegaverat domum, quæ & sordibus, & odore paupertatis indice, generosum hominem totos dies in foro tenebat. Is cum perambularet urbem, & passim domorum tectorumque minas curiosis oculis perlustraret, incidit in elegantem domum, binis turribus, & variis statuarum molibus exornatam. Sed omnia velut in pestilentia conticebant, fores pluribus astrictæ vinculis, fenestræ aliquot negligenter apertæ, & omnia desertarum ædium signa. Cum indignaretur miles vacare pulcherrimam domum, & eos qui pro salute civium vitæ curam projicerent, in pessimas sedes conjici, admonuit sodalis, infestam spectris domum, cum assiduis tumultibus familiam lassavisset, tandem dominum coegisse, ut alio commigraret. Nullum aditu prohiberi, si cui audacia, nisi verius temeritatem dixerim, inquit, in infa-

in infami sede pernoctare suggessetit. sed neminem in illum diem repertum, qui periculo nihil utilitatis afferenti vitam tradere voluisset. Hæc postrema oratio militem stimulavit. Exarsit animo cupiditas, ut princeps scrutaretur hoc malum. Quoniam ante omnes aut aurum aliquid aut inventum, veluti primitiæ quædam gloriæ animos efficiunt, nihil præter laudem eximiam in vita ducentes. Itaque ad Magistratum primo, ad dominum deinde ædium contendit, pollicetur, si quid fuci in his timoribus, si quid vicinia, si quid servitium fallaciæ committat, se impigre scrutaturum. Lychnis modo & lignorum copia instrueretur domus. Si hæc humana fraude contingerent, ferro se improbos ulturum: si majore vi excitaretur Tragœdia, non invitum pro laude & publicis commodis moriturum.

Nemo erat quem non caperet tam generosus impetus, cum famulus præterea militis promitteret ad omnia manus, firmaretque non fore aliquod discrimen domino, quod ipse non adiret. Conveniebat ad militem vicinia, tanquam si Hercules stetisset ad Tænarum, pugnaturus in mortis imperium, & inferorum pacem. Sed ille cum omnes arceri jussisset, ensem curiose detergit, si quid eo in rubiginis humenti vagina contraxerat, sedulo artificio delet, ac sub vesperam animi medioc(ri) cona refectis in desertas ædes intrat: erat unicus comes famulus, quem etiam communicatæ gloriæ invidus arcuisset, nisi notæ fidelitatis homo jurasset, aut ea sibi nocte moriendum, aut cum domino esse vivendum. Igitur appetente jam nocte, cum nescio quis tremor invitos occuparet, ignem in amplissimo triclinio excitant, passim lychnos suspendunt, ac obfirmatis longa cogitatione animis, à se tandem impetrant, ut minimum in illa luce præsidii esse putent, magnos homines à seipsis auxilium petere oportere, se ipsos obfirmare, nihil sua virtute præstantius ducere, unde aut disciplinæ sanctitatem, aut pugnandi magnanimitatem hauriant. In solutiores de-

inde sermones lapsi jocis etiam, & forte non ver- risu, primam vigiliam consumpserunt; cum in su- periore triclinii parte visus est lacertus homini- seipsum immodice quatiens, sic ut in pavimen- tum decideret. Dubitantibus illis ex alia sese par- te crus humanum exseruit, ac deinde omnes pa- sim corporis partes, ita sanguine fluentes, ac si re- centi cæde cadaver supplicium immane lacera- set. mox in media sede visum est truncum capu- velut sese ex tabulato expediens, quod etiam ex alto deinceps ruptas humeris cervices aptavit, inde artus inter se coire, colligati membra, vi- omnia convenire, ac ingentis staturæ homo ve- lut ex Cadmi semine procreati; qui ferociter en- sem quatiens, Tu vero, inquit, quisquis in meam temeratius domum irrumpis, eia, mecum de imperio ædium certa, nisi forte inultus cade- malis. Nec militi consilium in tantis monstris, nec audacia defuit. ultro ad provocantem advo- lat. Non impetus ut præcipitaret temere corpus, non timor ut fœde ageret, evincebat. Tan- quam in media luce dimicaret in hostem, modo promovebat gradum, modo cum artificio suc- cedebat in latus. Tandem videbatur respexisse fortuna: ensem pæne ad capulum intra corpu- inimici condidit. Expectabat ut rueret truce- lentæ molis homo. Sed nec cruor ex vulnere sequebatur, neque titubabant vestigia, neque vul- tus quicquam ex purpura remittebat. Hæc mili- tem incautius admitantem ferro inimicus exce- pit, neque tamen segnius depugnabat miles, au- aliquod ferri frigus in visceribus sentiebat. Cum deinde inimicum uterque pluties confodisset, horis plus minus duabus exactis, velut signo da- to in capulum recumbunt, sudorem extricant, & arcte meantem spiritum tanquam per indu- cias extendunt.

Excitabat lychnos militis servus; pugneque pa- ratus, si dominus cecidisset, succedere locum, & mortem ulcisci destinabat; cum Athletæ collect- satis spiritu sævioti odio incurrunt. Miles nun-

succi-

succidere poplitem hostis, nunc visus ferrum transegisse per latera, & ipse modo lacertum sibi eripi credebat, modo cervicem decidere, modo transfixo corpore sanguinem emicare: cum nulla interim vulnerum vestigia libarent integerrimum corpus Sed major animo labor deficientem paulatim militem jam ad ultima deduxerat, cassi ictus, tarda vestigia, motus languidi, anhelitus crebrior; & incendi pæne vultus quicquid erat in corpore humoris exhauserant: cum ab hoste aversus, ac veluti datis manibus, se in lectulum, quem dominus ædium sterni curaverat, pæne ultimis viribus præcipitavit, & famulo pugnæ cupidine flagranti, quod dominum ex vulneribus extinctum crederet, locum amoris exercendi concessit. Ibi brevior pugna minori utriusque discrimine finita est. Etenim collectus ex frustulis homo servum tam immaniter in vultum percussit, ut ille confuso spiritu in pavimentum procumberet. Ac deinde ad lectulum venit, urget decumbentem ut surgat ad pugnam: utrumque offenso corpore, utrumque parem esse; nec duobus victoriam posse concedi. Cum miles debilibus verbis à se juberet discedere; non posse post tanti temporis certamen aut sicam aut ensem tollere: Te vero patior, inquit alter, ex conditione quiescere, si vanissimam superstitionem ejuras, & quod Numen fictæ anicularum fabulæ tibi à cunis colendum insinuarunt, sanioribus consiliis detestaris. Cum se miles ante ultima passurum supra vires vociferaretur, cum ad ensem excitatus respiceret, inanis spectri imago in aërem soluta discessit. Lapsus deinde in somnum miles, cum non ante altissimam lucem evigilasset, stertentem famulum eodem quo deciderat loco excitat: quem perturbata diu mente jacentem ante sopor oppresserat, quam aut de se, aut de domino cogitaret. Sed ecce postremum nocturnæ Tragœdiæ actum: non agnoscebat dominus servum, ea vultus parte qua ictum acceperat, supra omnes Æthiopes atrum. Donec

 errore

errore cognito fores laxant, expectanti populo sui copiam faciunt, omnium fidem decolor servi vultus faciebat. Exitus lætior, quod & exemptæ his incommodis ædes, neque miles modica mercede donatus, cum tota regione diffusus præterea rumor amplissimum homini præmium daret, quod illius laudes ac fortitudinem omnia loquerentur.

Hæc ego, non ut animum tuum vana superstitione implerem, qua pletique decepti si quid novum aut insolens sive audiunt, sive vident, se Manibus infestatos puerili formidine credunt. Pleraque arcanis Naturæ referenda sunt, ut putrescentis ligni, ut vermium fulgor, ut pinguioris aëris monstra quæ diversas animantium imagines exprimunt, pleraque casui assignanda; multa ægrotanti cerebro, & hæc sibi prodigia effingenti; etiam quædam impiorum hominum fraudi imputanda sunt. Et nisi me fallit exacti mensura itineris, prope sumus ab oppido, ubi larvarū imagines ajunt ab impuro furcifero excitari: persuaderi deinde rudibus oppidanis ac mulierculis, majorum spiritus ad petendam opem in hunc orbem esse regressos. Ipse, utpote pietatis fictæ homo, pecuniam levandis Manibus petit. provinciam suscipit. aut in sacra aut in opes aut in vias per vota susceptas, ita nummos erogat, ut dolis interim furtisq; ditescat. Et jam præterit lustrum, ex quo Plutonis nummis vivit. Inter hæc verba intrabamus oppidū, adhuc obscurissima nocte, & in hospitium quieturi tendebamus, cum in aperto campo, quo mortuorum cadavera efferūtur visum est ingens monstrum, & omni Tritone deformius, huc illuc agitari. Caput erat, ut per tenebras videbamus, humanum, per cujus oculos emicabat ingens ignis, ut horribilis fulgor etiam extra orbes vacuos spargeretur. Dentes longi, & omni candidiores nive, certis inter se intervallis disponebantur. exossæ genæ. eminentia ossa, rara coma, ac velut tormentorum magnitudine sese in altum vibrans, nihil unquam melius damnatorum à Minoe supplicia expressit. Hoc tam elegans caput à mole

mole quadam candida undique per campum ferebatur, cum indignabundus Percas substitit, & vides, inquit, verborum meorum fidem? vel ego sum omni Thersite timidior, vel excutiam inanem impostoris fraudem, & tot oppidanorum spoliatas ædes ulciscar. Ego futere hominem credebam, & rependere datæ salutis vicem aggressus, tenebam laciniam vestis, negabamque me passurum, ut in illam furiam infanus excurreret. At ille vestem ex humeris rejecit, & ut fustem manu tenebat, exsilit in Chimæram illam, ac tam certis ictibus cervicem elisit, ut collaberetur in partes, & majore meatu lucens ignis hominem proderet, qui in candida veste fictilem larvam turpissima fraude gestabat. Non pepercit improbis viri cervicibus Percas, sed gravissimis afflictas ictibus deduxit in terram, cumque me advocasset, intentavit in jacentis jugulum ensem, interminatus mortem, nisi fraudis consilium fateretur. Cum ille omnia velut in equuleo proderet, flens adjecit, fictile vase, quod rupisset Percas, se talentum ab hinc biennio aucupatum. Tum oranti veniam pepercimus, & juramentum extorsimus, nunquam fucis illis oppidanorum pietati illusurum, & in diversorium deinde recepti, nobis ad decimam diei horam indulsimus.

Cum deinde facilior via pridianas difficultates mulceret, visum quoque est cœlum consentire felicitati nostræ. Solem leviores nebulæ temperabant, ac ventus præterea mediocri susurro delectabat euntes, & extremis alis afflabat. sed hoc mihi plurimū succedebat ex voto, posse in ipsa via cum Percante liberius agere, & nullo arbitrorum metu efflutire dictorum in Callionis ineptias. Quod cum fecissem hilarius, mutuumque risum extorsissem, tandem honesta adulatione dixi, fortunæ decretum aliquo pestilenti fato esse turbatum. Illam enim instituisse ut Percantis dominio Callion cederet. Manifestum illinc indicium, quod hujus animum ad maxima sustulisset; liberalem, sedulum, fortem genuisset: At vero Callionis

lionis ingenium (quidquid in contrarium Perc[...] sentiret) servilibus vitiis esse corruptum Pare[...] nam humilitatem cum infamibus aulæ vitiis ob[...] tendisse nebulas sapientiæ, ne sordidæ mentis[...] luceresceret. Tum illum denique meo iudicio s[u]pra Percantem fore, cum angustæ Laconiæ Princeps Orientis domino non abnuerit Magni nomen: nempe si iustitia, si virtute vicisset. Id m[e] profecto sedulo compertisse, nihil hoc hominum genere stolidius esse, qui se Proceres appellita[ri] iubent; si modo sunt omnes Callioni simi[les], aut iis qui passim in eius domum familiarita[tis] iure divertunt. Nam corporis gestus prope a[d] mimicam gravitatem componere, vultus omne[s] veluti pumice expolite, quid hoc supra stultit[iam], quas etiam longæ doctrinæ institutio bipede[s] facit? At enim in magnatum cœtus, in nobi[lium] fœminarum greges, tranquillos & intur[batos] vultus afferunt: dignum hercule illis dil[...] miraculum. Date mihi splendidum familiæ gre[gem]: vestium artificium cum materia certet: præterea seu generis, seu dignitatis, decor[a] species fronti majestatem inducat; jamque ho[c] imbecillitatis vitium, cujus infamia humilio[rem] rem conditionem aspergunt, intelligatis poss[e] cum sordida veste exueri, nec tam esse animi, quam fortunæ. Præterea quod assiduis salibus student, emissosque jocos interdum non incom[modo] modo refellunt, id quidem mihi maxime [stu]puisse videntur, quod rudiores animos hone[sto] fuco adornare quæsiverint. Verum exigan[tur] ê quotidiani sermonis limitibus, & in aper[tum] tum eloquentiæ campum protrahantur, veli[m] mihi fidem æternum abesse, si ultra quam Apo[l]loniensis Satyrus perturbato & inconditi mur[mure] audientium aures hinniendo perfodiant. Exactissime canum victorias solertiamque com[putant]; nec ingeniosior ad parendum equus, quam illi ad prædicandum diserti. Illud nemini generosissimus avas alere: hujus campi extensi[o] spatio inæquales lepores fatigari. Interdum etiam in tha[...]

in thalamis diſerti, comptos & vocales ſtimulos ſuggerente libidine. Sed quam hæc omnia non à vera facundia? quam non adimunt eam cujus nomen extimeſcunt vecordiam!

Hæc tam præcipiti & calido impetu profundebam, ut non notarem coëuntium nubium horrorem & obducti cœli caliginoſum murmur; donec laciniam veſtis corripuit Percas, &, Tu vero proſpice, inquit, ne furorem ſuum tempeſtas proceribus commodet, & quot maledictis laceraſti, tot ultoribus rivis inundet. Videbatur imber violentius erupturus, & verberata vento pluvia quicquid deprehenderet oppreſſura, cum tot cœli minis perterriti ſeceſſimus in vicinæ ſpeluncæ ſecretum, & naturali munimento iratis nubibus terga ſubduximus. Ingentes vacui ſoli receſſus fertilem agrum ſuſpendebant, multæque latebræ paſſim cæco ſpecu fefelliſſent errantes, ni luſtrata multoties ſede Percas diſcriminum errores & perplexum velut Dædali callem diligenter tenuiſſet. Igitur perductus in interiora admirabar Naturam, quæ ingenio ſuo artis mentiebatur induſtriam, & ſi quando judicio meo relinquebar, repetebam veſtigia quæ ante triveram, & fallentibus gyris reditum meum non ſine proprio riſu turbabam; cum in aditu ſpeluncæ duas virgines notavimus, quæ ſi non pertimuiſſent interdo tenebras ſecreti horribilis, credi poterant Nymphæ præſides loci. Revelaverant honeſtiſſimas frontes, & micantibus genis internitebat ſuavitas purpuræ, apertiq; ad deſiderium ſinus plus etiam quod latebat commendabant.

Dum hoc taciti contueremur, anus decrepito ſqualore inculta proceſſit, mamque virgines ducens, in antrum audaciſſime penetravit. Pæne erat ut rogarem, num Cumas nos delati, num ille eſſet inſanientis Sibyllæ vultus, num in ſpeluncam nos ſævior Apollinis flatus egiſſet. Nam & antrum non erat indignum Phœbo, & erat ejuſmodi anus, quæ etiam Æneæ temporibus vixiſſe potuiſſet. Perculerat animos noſtros inſolentia rei

tis rei novitas; cumque rem ad exitum contueri placeret, concessimus in angustæ latebræ noctem, & humilitate sedis corporum magnitudinem contreximus: cum anus è sinu tenue cornu profert, quale extuberantem agnorum frontem perfodit; atrumque inde pulverem vehementi spiritu vibrans in speluncæ aditum, exclusit penitus diem, & omnia densissimis tenebris permiscuit. Etenim pulvis, ut è cornu erumpebat, videbatur exiguam nubem componere, auctoque paulatim volumine huc illuc circumferri, donec tristissima nocte opacus antri luminibus insedit. Tum vero quam in nobis antea vocem curiosa sedulitas tenebat, eam timor eripuit. Morti jam traditi videbamur, & omnia exspectabamus consentanea funestissimæ nocti; cum subito eadem anus excussa è silice flamma lampadem excitat, quæ maligne lucens magis vetabat noctē esse, quam lucem inferebat. Iam ipsæ virgines, nisi affusus splendor fallebat oculos, gravissime inhorruerant, cum Hypogæa (id erat sagæ nomen) bono eas animo esse jussit. Vobis, inquit, hortantibus periculosissimum sacrum exorsa sum, & quod multis petentibus negaveram, indoli vestræ concessi. Este modo tam fortes ad suscipiendum munus, quam ad impetrandum felices fuistis. Quid hic pavor, quid inanis membrorum trepidatio loquitur? quid denique frigidus mortis color vitale pulcherrimi oris decus extinguens? Vobis jam in aperto erunt decreta fatorum, & quod tantopere vultis, certa futurorum conjugum species curam, quæ suspensos animos exedit, diluet. Videbantur ad tam sanctam pollicitationem respirare; sed O mater, inquiunt, etiam nobis promissorum hic ingentium successus sine infamiæ timore procedet, nec à nobis sollicitatam infernorum fidem ulla fama vulgabit? Tum illa fluentes senio genas turpissimo risu contraxit, nec videtis, inquit, quam liminibus custodiam apposuit? citius tellus hiantibus rimis inferos prodet, quam ut ullus in hanc sedem me invita prorumpat; neque illa quam cernitis lampas quic-

quam

quam Celei facibus, aut Eleusinio silentio debet. Quæ tamen si palam efferentur, quæ inde nominis vestri labes? O miseram juventutem, quam hominum potius sermo quam vita instruit? Quotusquisque est, qui nostris artibus aliquid non debeat? quem non aut acre ingenium invitat ad mysteria nostra, aut necessitatis acerbitas ad hoc perfugium cogit? ita me ametis, ultra quinquaginta hominum millia nocturnis sacris hic annis initiavit. Iam vero quæ licentius publicum aspiciunt, characteres, & ceremoniæ, & fasciolæ, & torques, & inclusa ignotis verbis sanitas, nonne à nostris scholis prodeunt? nonne omnes prope homines una regione tenent? Quid ultra vobis referam artis nostræ præstantiam? quid incredibilem vim, ac pæne divinam?

Nunc adimit ramis, geminat nunc sibila ventis,
Nunc aufert terrasque polis & sidera mundo
Nubesque superjectas. Dat vincula ferre Leoni,
Dat Damis sævire, & inerti albescere visu;
Aut trahit attonitam saxis radicibus alnum,
Montesque, fluviosque, & tecta sequentia mutat.
O quoties sola nullis pallentibus umbris,
Effugit dives, messoremque ira parentum,
Transit avernali ripa, sævoque sepulchris
Reddidit. Etiam jam forte mutantia lucem.

Igitur de infamia nolite esse solicitæ, id à vobis esse factum negabunt vestri mores, quod tamen si confiteri malitis, possitis defendere. Cum hæc pronunciasset, statim tanquam in diversas curas distracta, huc illuc cœpit circumferre cervicem, & mox in terram obtutu nihil variante defixo consulere vires suas, & ipsam artem interrogare. Iam aliquis mortalitate major spiritus vultum videbatur corrumpere, ac tumultus intra membra concipi, quantum ipsa non caperet, cum tres circulos humili radio designat, seque in eorum medio collocat, virgines ab utroque latere constituit, ac tum ore manifesta sæviente insania, crinibusque solutis, Audite, inquit, puellulæ, non est amplius vobis cum Hypogæa negotium:

vatem

vatem atque antistitem Deorum infernorum ce-nitis; spatium quod radio definivi non potestis vivæ transilire. Tum subito graveolenti ruta, verbenaque, quam flaventi filo in coronam texuerat, frontem cingit, ac deinde cultello pulverem è solo eruit, & in humilem cumulum tollens tremulis deinde manibus quadrat, literasque P. S. F. satis artificiose acu comatoria scribit. Tum virginis, quæ ad dexteram erat, sinistrum pollicem albo stamine stringit, & acu subtilissima educit provocatum sanguinem, salivaque, qua ipsa palmam perfuderat, miscet. Mox leviter oculos & jugulum puellæ intingit, aures præterea, & proximos fronti crines: reliquum cruentatæ salivæ in cretam quam cumulaverat effundit, tremula horribilique voce identidem intonans, HOC LIBAMUS.

Eadem ceremonia in altera virgine perpetrata, tenui primum murmure, mox apertis clamoribus, canem suum adesse jussit. Expectabamus ingentem molossum, & Cerbero parem: mihi jam ad capulum erat manus, & educere ferrum cum vaginæ ac rubiginis tenacitate pugnabat, cum exhalante primum nebulas humo, glis tandem prodigiosæ magnitudinis è terra prorupit. Diceres in semisopito animali productum tota hyeme somnum pæne adhuc cum vernantis cœli benignitate luctari. Cauda pro onere magis quam pro parte sequebatur euntem, & pigerrimæ alvi moles titubantia vestigia confundebat. Hic tam elegans canis dominæ pedes mirabili cultu permulsit: donec jussus accedere ad secretum, aliquid insusurravit in mulieris aurem, & ipse, ut videbatur, imperium accepit, majoremque quam pro mole fossam edens, in obscurissimam nobem abscessit. Nobis ultra non erat animus, & tam inexpectatis monstris non constantia magis quam spiritus excidebat, cum illa rabidis & minantibus oculis efferata, ferales suas preces certis numeris astrinxit,

Dî, quos profundo gurgite ac flamma ambiente
Involuta coelo flumina, inferni Dii,
Aperite manes, pandite immensum chaos,
Laxate fines rerum, & infestas polo
Committite umbras. Vatis horrendo sono
Attonita Regis urna Dictaei vacet,
Fatale cesset pensum, & hic Parcas dies
Saltem quietas videat, ut nostra hauriat
Imperia, sternat mutus Acherontem pavor,
Silere jubeat tristes Alecto minas,
Stygemque nulla pariter carmina erunt.
Quae certa genitrix fata virginibus parant.
Induite vultu conjuges: trepides tamen
Ignoscite animis: demite infernas minas,
Et placida nullus saeva concutiat tremor.
Venisse jam vos decuit. O segnes moras!
Jam jam atra frangam Tartara, & piceam impiae
Turbabo noctis. Saeva, si ergo placet,
Sunt fata nobis arma, queis vinci quoque
Voluistis, atris verba pejora inferis.
Et postquam ahena saepe rubuerunt sole,
Ter passa Lunam germina. Hic ipsis sat est,
Utcumque factis. Plura si quaeris feror,
Funestus atrae cuspis è tumulis adest,
Quem fulmen illa nube sopitum ambiet,
Quae me per omnes vexit incertam polos.
Hic hic in illa veste servatur cinis,
Pejusque quiddam. Dira sunt, Manes, loquor.
Quae tunc dura Terga nascenti modo
Detraxit pueri, cujus elisa meo
Gemuere fauces dextera, in medium dabo.

Dum haec proloqueretur voce gestuque ad terrorem composito, lux paulo nitidior speluncae insiluit, magisque ac magis juxta lumen ventusque increscebant; ut jam priores tenebras furto nostro desideraremus. Etenim cum anus miraretur quid votis suis moram faceret, forte in nostram latebram contemplationem injecit, & rabido clamore incitata, At vos, inquit, dii perdant nefarii homines, quorum me prophanus jam aspectus indigne trucidat. Tum contempta circuli sui religio-

religione ad nos ultro advolabat, vel truculenti erecti oculi acie confectura jacentes, cum ingens simiarum numerus iter opportune intercipit; & hæ quidem in mulierculæ caput insiliit, hæ argutis stridoribus ad limen fugientem persequuntur. Nobis autem ideo reddita videbatur audacia, quia fugere poteramus. Etenim ut mediocris terror animum naturali constantia exarmat: ita cum violentius sævit, interdum desperationem ad ultimos impetus trahit. Igitur consurreximus, ac veluti convenisset, in nos virgines, nos in earum sinum mutuo terrore irruimus; cumque oboriretur sævissimus veluti collisarū nubium fragor, brachiis arctissime constricti in terram procubuimus.

O dulcis fragor, O beatus imber,
O solatia plus amanda nobis!
Hoc semper pretio laboret ingens
Fulmen cudere Mulciber Tonanti;
Et nos in similes bonas tremendas
Mimantis pluvia timor cavernas,
Hoc semper pretio, dii deaque,
Pejus Thessalici furore carmen
Pulset Tartara pallidamque noctem.

Præcipue Percas muliebrium astuum nequaquam inexpertus, tot blanditiis mulierem oneraт, ut non ante consurrexit, quam solidam voluptatem ferret. Ego rudior, ut bis terque virguncula mea verbis inter risum iramque trementibus desæviit, tristem pudibundus victoriam invitæ concessi. Iam desierat fulminis horror, jam repens cessantibus ventis tranquillitas magis formidabile antrum faciebat cum se Percas itineris ducem præbuit, & speluncæ anfractus subtilissime distinguens tandem in aditum perduxit, ubi postquam mulieres valere jussimus, quoniam timebant ne deprehensæ facerent suspicioni locum, non impigre divertimus in aliam partem.

Mihi autem suffusus rubor, sudorq; toto passim vultu ciderat; quem verecundia extortum, cum alia ratione exprimi Percas crederet: se vero fortitudinem meam laudare dixit, suadere tamen ut

athu

alias parcerem insueto his officiis corpori. Quid enim si novus, inquit, imber nos in similem speluncam detruderet? quid si rursus ineunda cum integris & valentibus pugna? Pudebat probitatem meam traducere, sed & remedium in similes casus quæri placebat. Itaque nescio, inquam, quid existimes de mea fortitudine: sed importunæ fœminæ plusquam muliebris pertinacia ita meos conatus infregit, ut viturum me non potuerim ostendere? Non persuadebam Percanti pudoris mei modestiā; ac postquam religiose jurando fidem feci, dixidēs iterum in speluncam descendisse, & Hypogæam sacris conterritum pæne effluenti animo linqui. Deinde ut admirationem in risum vertit: mihi vero, inquit, quid accidit semihomo bellissime? non eædem arces fuerunt expugnandæ? non extorquendum ab invita, quod sibi non eripi doluisset? Flectebam in terram oculos erroris stultissimi pœnitens, & ad proximam aram Veneris indignationem deprecaturus; cum Percantem miseratio mei subiit, &, parce, inquit, adolescentiæ tuæ; nemo præstantior artifex, quam qui per errores suos doctus ante, quod caveret, quam quod faceret, vidit. Tu modo intellige, nullum vatem extitisse diviniorem, quam qui de puellis hoc oraculum cecinit:

Aspera si visa est rigidasque imitata Sabinas,
Velle, sed ex alto dissimulare puta.

Quo propius expugnasses, eo segnior torpuisset defensio. Non audis urbes obsidionum initio civium diligentia muniri: captas non hostium sæpius quam suorum manibus concidisse?

Audiebam avidissime perquam utilia docentem, & quotidianis præceptis rudem animum poliebam. Sed instabat parum opportunus viator, qui diligentius viam præcipitabat, credo, quod eum solitudinis hominem tæderet, nobis oneri quam sibi esse maluerat. Igitur ut commode potuit exaudiri, Heus inquit, juvenes, hæc via Basilium ducit? Certe, inquit Percas. Et vos in oppidum illud usque ad invidiam felix? Cum idem Percas

 respon-

respondisset; Quid igitur impedit, inquit, quo minus vitæ tædium mutua humanitate fallamus? Nam & illuc non spectator tantum novæ felicitatis, verum etiam futurus particeps vado. Erexerat animos nostros incertæ rei novitas, impetumque speluncæ moras redimentem suppresserat. Itaque in medium receptus, veluti ne iret sine sermonibus via, perplexe rogabatur de Basilianis, deque eorum ingenti fortuna. Non oportuit ulterius stimulos admovere homini in hoc sponte jam imminenti, ut, quoties sermo defecisset, illa semper materia faceret eloquentem, Nam & quod summum est loquendi incitamentum, amabat, & humilioris vitio mentis, cum omnia in miraculum traheret, quæcunque animum affectu diducerent, his alios etiam delectari credebat. Est, inquit, ut audisse vos arbitror, Acignius, vir integritate vitæ mirabili, cujus animus ad sublimia quæque natus, rerum quas in usu quotidiano habemus humilitatem despiciens, iis solis acquievit, quorum magnitudo vix ipso cœlo caperetur. Tum is non animum modo imbuere vastis cogitationibus, sed & familiam his artibus præstantissimis erudire cœpit, nihil ineptius quam primam ætatem voluptatibus dedere, laboriosis exercitationibus natam. Vanum esse, earum rerum cupiditate torqueri quæ possint aut non haberi, aut, cum habeantur, effluere. Magnificentius atque illustrius contemni voluptates, quam admitti. His præceptis, & quod ipsius mores severius etiam quam verba familiam ad occultum recti tramitem ducerent, effecit ut apud se virtus domicilium constituisse crederetur. Tum omnes se in disciplinam dare, omnes certatim aut opibus conatus optimos, aut consilio, aut gratia, provehere. Quid multis? in tantum potentiæ fastigium evectus est; ut iisdem modis deprimi non posset, quibus erat elatus. Populum sacrorum & religionum terrore devinxerat. Juventutis, quam ipse expoliverat, studiis ardentissimis efferebatur Principes populi metu; Magnates Principum ficta benevolen-

nevolentia tenebat. Denique omnium ordinum viros, privatæ domus limine concluserat. Describebat civitatum gubernationes, magistratus, provincias, imperia, omni gravitate & sapientia mandabat: domesticas etiam privatorum controversias singulari artificio componens. Etenim nihil tam sancte custodiebat parietum fides, quod non sanctioris mulierculæ efferrent in Acignii domum: aut servuli, quorum taciturnitatem pietas expugnaverat: ipsi denique liberi, cum eorum inobservata diligentia latebras omnes secretum proderent. Itaque nunc comiter, nunc astute, modo paterna lenitate, modo majestate censoris, sequester erat conjugum dissidiis, deponendis inimicitiis author, societatum, nuptiarum, fœderum, pietatis, scientiæ, justitiæ, virtutis omnis & religionis arbiter. Ex hoc oraculo, quem quisque quo tempore sermonem habuisset, quibus moribus esset, quibus opibus, quo etiam inter penates genio, qua temperantia, qua libertate, noscitabatur. Denique poterat orbis sub hac disciplina ad futurorum seculorum invidiam florescere, nisi ipse suæ felicitati invidisset: itaque ubi quam ipsi extruxerant potentiam magnates timuerunt, omnia criminari, & in invidiam trahere, etiam benefactis criminum speciem obtendere, exterminare denique præcipitem Acignium velle.

Sed videt hæc, videt ille Deum regnator, & ausis,
Sera quidem, manet ira tamen.

Uno statim manifesta ultione numen desævisset, statim liberales disciplinæ rudi situ & inculto inhorruissent. Nulla literis majestas, nulla hominum animis fides diutius stetisset: videbatur probitas exulatura cum Acignio, & jamjam uno tanti facinoris metu in jejunam sterilitatem fœcunda ingenia degenerare. Itaque necessitas Acignium in gratiam reduxit. Amplissimo decreto jussus est non fuisse nocens. O non amoris magis quam veritatis vis ignea, ubique se prodens neque omicans! Cessit Acignio in gloriam maledicis sermonibus fuisse violatum. Lana fordissimis squaloribus inquina-

quinatur, antequam purpuræ fulgor eam imbuat. Nec prius aquila fœtum agnoſcit, quàm dubitaverit agnoſcere.

Delectaverat animos noſtros libera pariter, & ſimplex oratio. Nam & nihil in Acignio non amabat, nec aliquid quod amaret, celabat animus, ipſius primum affectu, deinde noſtra patientia incitatus. Igitur in tantam familiam aſſcitus, quem, inquam nomine Acignii non terrueris? quem non libera & potens ſervitus tangeret? Hic ille, quaſſatis aliquantulum cervicibus, nihil me, inquit, iſta moverunt. Aliis gradibus in tantæ ſublimitatis cogitationem aſcendi. Nihil ultra mihi à puero placuit, quam eruditionis nomen. Elementa didiciſſe non memini: nec pœnitêdi ſucceſſus ætatis initio acuerunt animum ad laborem. Quid vereor confiteri jam in humilitatis diſciplinam me traditurus? aſ annorum numerum decrevit ingenii vigor, & ut ex Ammonis fonte prognatum diceres, cum maxime deberet caleſcere, rudis animi impetus obſtupuit. Quam non huic malo quæſivi medicinam? vota non ſuſcepi? Sed ô Numen non audiendis interdum precibus, quam differendis benignius! Hanc votorum frequentiam noluit niſi gemmata felicitate donari. Animadverti nihil in Acignii familia honeſtis diſciplinis non excultum eſſe. Et primo in eam admitti nullos credidi, niſi quos jam ante illa bona orbaſſent. Tandem curioſus ſpectator notavi domus illum eſſe genium, ut inquilinos extemporaneæ doctrinæ ſpiritu afflet: veſtem illic dari non colore magis pullo, quam monſtris ac miraculis tinctam; & vix ut temet incluſeris, eloquentia mentem elaborari, judicium induſtria. Denique quos ut deſpectiſſimo ingenio etiam infra me habui, jam in Acignii comitatum recepti celebrantur ſermonibus ſociorum omnium. Iis negant quicquam eſſe ſubtilius. Hæc, ne quid diſſimulem, ſtimulabant cupidum ſciendi, ſed incitavit vehementius res magno mihi nuper ſecreto credita. Hic cum inotateſcer, cœpimus familiarius inſtare, & prope velut eodem

eodem studio tacti. Tum ille, non modo, inquit, promittebatur eruditio huic militiæ nomē danti, sed mihi in ignorantia confenescendum ferebatur, sitam egregiam conditionem temnerem, Dii multi nolunt sibi facta fieri, nisi destinatis à se locis. Non in quolibet antro invenies Trophonii spiracula, neque barbarus ignis deos Græciæ delectat, & ipsa Ceres quamvis omnia suis muneribus vellet, angustas sedes religionibus occupavit. Musis jam non est aliud sacrarium, præter Acignii domum. Nec so modo intra illam semper ædem produnt, sed & me hercle tantum, ibi Oracula, ibi Themis, ibi Pegasi liquor.

Vates ubi fallus Apollo.

Quis alibi doctus? quis limata veraque elegantiæ cultus? Dicetes barbariem ubiq; extra Acignii pomœria esse, & incessare magis Musas quam colere. Iam ipsi prioris ævi scriptores, ut submittūt victa domita capita? nullibi medius fidius locum inveniens, nisi cum pipere, aut ficu, aut passis in Martium uvis. Prodeunt disciplinæ omnes meliore cultu, & seu politicæ, seu rusticæ rei, seu patrum memoria & factis è pulvere excitandis, seu cœlestis, seu terrena seu aquatilis doctrina sit, non erit alius quam delicata ferant ingenia, præter Acignii vernas, etiam literaria bella tanta constantia gerentes, ut & veneficas tenebras sola face & stylo armati intrent, & Romanas acies in ordinem ac veterem disciplinam religiosa severitate pulositate digerant. Cum excidisset imprudentius mihi risus, timeremque ne quid in me odii conciperet ad Acignium iturus; Quis mortalis, inquam, non rideat oblata felicitate non utentes, nec magis fortuna propria lætos, quam irata severaque tristes? quotus enim quisque est quem hæc moveant? quis transit in familiam tantæ spei, & in qua non modo docti omnes, sed extra quam nullis? Tum ille, fatum, inquit, illud est ætatis nostræ luctuosissimum. Sed pomaria vides non sua magis pulchritudine capere transeuntium mentes, quam artificioso rubi examine tuta spem fru-

ctuum domino conservare. Laboribus, divitiis, pene libertate emenda est illa quã poscimus felicitas.

Dum hæc proloqueretur, jam se aperuerant Basilii fastigia, & ipse sublatis manibus hospes advocaverat locum, faciebatque quod expeditissimi curis elegantibus jocis traducerent. Sed notaverat Percas afflictum me novis curis, quas necdum ego adverteram. Nam & pallebam interdum, & improvisa suspiria laborantem animum prodebant, nec jam semel imprudenti vultus exciderat. Itaque solicitavit pollicem meum, ac ut sibi constare venam sensit, & mentem arcano morbo quati, me hilarius interrogavit, vellemne etiam ad Acignium secedere? Cum ego subriderem; imnio, inquit, eremum, ut existimo, malis, & speluncam duobus internitentem astris, quorum pulchritudine jam in limine fati hærentes ad jucunditatem vivendi redimus: His dictis, suspendit animum, fecitque, ut longa cogitatione morbum meum quærerem, qui fallebat adhuc inexpertum, & perplexis se tegebat ambagibus.

Etenim virginis illius species, quæ mihi pæne fortito in spelunca obtigerat, perambulabat animum meum, & imbuebat affectu tenerrimo. Nec aliud tamẽ suggerebatur incertissimæ menti, quam quod humanissimam puellam offendissem. Nunc licentius egisse metuebam, nunc subrusticũ meum pudorem accusabam, nutus denique omnes atque vultus, tanquam iratæ mihi mulieris longa æstimatione pensabam. Hæc assidue anxio morsu me carpebant, & lancinabatur animus inutili pœnitentia. Igitur postquam in urbem pervenimus, vix etiam Percantis colloquiũ ferens, quærebam miseriæ meæ secretum, quo me alloqui, & objurgare dolorem liceret. Itaq; dum cultum nostrũ in stabulũ reponit, furtim subduxi me, & in proximam latebram conjeci, cœpique gravissime accusare perturbationem jam se magis magisq; prodentem, nec silebat intra me discors affectus, & prope vocalis Tragœdia se quærentis, nec invenientis animi submovebat erumpentes singultus, & in hunc modum

dum eloquebatur: Quam antea non videras, cujus etiam te nefanda curiositas offendere debuit, ut te sic imbecillem torqueat? esto, sit irata, sit averfa; conqueratur de injuria, si quam merito suo accepit: cur hoc ægre fers? quare indignum mœtas? Itane parricida! quanta timiditate peccasti, tanta nunc audacia excusas ineptissimum scelus? His dictis attentius hæsi, mihique videbar intueri, si quid turbatæ mentis confusio suggessisset. Ac tandem id placere visum est, quoniam ad summa & improba vota non erat aditus, in secundis hærendum. Satis fore si ignosceret errori meo, si illi cogitationes meæ palam essent, denique si amaret, licet fortasse nunquam ad oculos & aspectum reditura.

Eia tollite perfidum, rebellem.
Eia tollite perfidum puellum,
De matris niveo sinu puellum,
De matris niveo osculis amorem.
Eia lictor adest, ferox severa
Venalis jaceat puer sub hasta,
Cui simul fuit & diem bibisse,
Et nostras credebibisse venas.
Si quisquam Scythicis adest ab oris,
Si quis Mygdonias relinquit undas,
Aut de littore venit Occidenti
Mercator rate vectus huc avara,
Hic brevi pretio relinque, lictor,
Illum, quem pretium putabo grande,
Si nostris procul amoveant ab oris,
Emant infidum tyrannulumque,
Et quotquot mala trux, ferox, scelestus,
Sua continet amplitudo mole.
Nam quid (Numina) si Cupido nostris,
Si nostris adsit Cupido terris,
Et prima modo tam parens sagitta
Debuit insipido favere vitæ?
Ibis per Scythiam ferox Cupido,
Aut per Mygdonias vagatus undas,
Aut in littore fervens cadenti.
Ecce ut ejulat, ut lumen tendens

Suspirans quatit. Audis minantem?
Puer, parce tibi, & timere cessa:
Puer, parce mihi. Deos deosque
Iuro, jam mea jam recedit ira.
Nec te frigida jam tenebit Arctos;
Nec Tartessia te videbit unda.
Pulchra vultum languidos ocellos
Prisca veste deprimens propinque,
Aut te vox propria facit capacem.
Et pastum nimis sub axe
Vret publica sanciet flamma.
Hac una redimes, proterve, pœnas,
Hac una redimes, puer, sagitta;
Si pectus Dominæ meæ tenellum
Pressus cuspide scinderis incrementa.
Tum quæ me modo sauciavit illam;
Tum dextram venerabor, & secundo
Optabo nimium petere tela.

Post hæc veluti læsæ mentis insomnia consurrexi, & Percantem quærere cœpi. at ille jam in diversam partem abierat, & cursim per urbem delatus, interrogabat omnes ex vestium mearum notis, si quis errantem conspexisset. Tandem ad Acignii domum venit, ibique præclusis foribus diutius hæsit, donec ostiarius, qui jam cellam destinerat, multis clamoribus & importuno pulsu accessitus, quadratum in medio ostio cancellum laxat, ferreisque maculis intendens oculos, negavit fas esse quemquam admitti post vigesimam primam diei horam, præcipue, inquit, nostris hodierno apparatu fessis, quippe qui in crastinum solemne ludicrum meditari, somnio intermisere laborem. Hac repulsa accensus Percas, ut non erat iracundiæ bene potens, nescio, quibus verbis ultus est abeuntem, & in stabulum se recepit.

Interim cum cœnulæ officium ancilla strenue exequuta thoros & mensam sterneret, profuso sudore madidus, & parum composito spiritu domum redii. Quippe quem lapidibus tota urbe exceperat petulans lascivia quorundam adolescentum, qui excoli ab Acignio ferebantur. Illi primo

contu-

contumeliose peregrinum cultum irriserant, ac cum ædiculam quandam prætermitterem velato capite, jam non contenti perstringere advenam maledictis, tanquam intrassem in Lycei Arcadici penetrale, desævierunt lacertis excussissimis, & lapidum veluti nimbo aërem condiderunt: At ego libertatis etiam memor, quam mihi olim dementiæ species dederat, è fuga in prælium conversus, remisi gravissimam molem, & antesignani caput fregi. Ea res impetum furentium sistit, cum omnes in jacentem intenti, pars tollerent, pars sisterent sanguinem, plures turbarent. Ego interim delapsus ad stabulum devolo, & laudatas insigni fortitudine manus, cum adhuc ex pugna calerent, gelida perluo, non sine Percantis risu, qui lepide interrogabat, an in rivales meos incidissem?

At vero cum defessi concessissemus in tricliniũ, redeuntibus subinde curis angebar, & amore animum in spes vanas erigente, vagis & inanibus commentis producebam sollicitudinem. Itaque nullius rei diu patiens perambulabam cubiculum, & cruda vulnera causabar, quia pluribus locis occipitium saxis pueri pertuderant, cum interim ad ostiolum nostrũ muliebre insonuit murmur: egoque audaciam fingere cœpi, si, quod omnino sperari non poterat, mihi dominam & pœnitentię locum misericors fortuna reddidisset. Etenim quo ab illo discrimine magis aberã, eo superbius secura gliscebat audacia, ac ut Homericus canis, fugientem fortunam latrabam, & venientis imagine terrebar. Sed postquam laxatis foribus evasit in cubiculum mulier quædam cultu mediocri, unoque comitata puero, tum soluti poplites corpus exanimum demisissent in terram, ni mature velut intermissam cœnam repetens, pulvino demersissem timidissimum caput. At illa, demisso ante puero, salvere nos jussit, nec mirari quod intrasset ad nos audacius: ab iis se mitti, quæ amore ac benevolentia jus familiaritatis meruissent. Hæc non ipse Percas immotus audiverat, & nostrum jam iter pluribus credebat monstris quam lapidibus notari, cum

mulier

mulier soluto sinu exilaratis exquisitissimæ pixidem mihi ad miraculum surgenti admovet, &, rogo, inquit, non es Euphormio? Cum me esse non satis constantibus verbis retulissem, timuit falli, & trepidantem iterum confessionem extorsit. Sericum erat tenuissimum, purpura tecoctum, quo pixis revincta aureæ cælaturæ rubentem fulgorem admiserat. Artificium autem mirabile, ut quocunque illam verteres, eædem oculis species subjicerentur. In ea emendatissima Cupidinis imago Apollinis contumaciam duplici telo ulciscebatur. Hinc aureus Phœbus, isthinc plumbata Daphne, omne præsidium collocaverant in pedibus, & ipse gemmeos vultus Amor contrahens matri suam victoriam puerili simplicitate narrabat. Illud præcipue stupebam, quod per tam sericum facillime admitteretur acies, ut ubique tecta pixis videretur, & ubique nuda. Circulus præterea superioris partis eminebat tam commode, ut imaginum gratiam divideret magis quam frangeret. Quodque rarissimum est, elegantis doni moles maturæ avellanæ mensuram non implebat. Tum mulier frangere sericum jussit, & interiora scrutari. Erat autem vasculum è mortuis formicis, & jam ad foetorem solutis plenum. Quod non magis admiratus sum, quam effusam in risum eam, quæ dederat, pæne oblivisci modestiæ. & complosis manibus non semel repetere, *Sic te lege.* Tum Percanti litteras tradit, quarum ejusmodi erat exemplum. Necessitudinis mutuæ credidi ne te mirabili nuncio fraudarem, quod est ejusmodi, ut non nisi mea fide tibi credibile esse possit. Nondum erepti è conspectu nostro amantes oculos fallebatis, cum ingens stupor nos avertit à contemplatione tam jucunda. Quippe laceratum cadaver, & in hoc vix integrum ut fuisse corpus nosceretur, sparsis huc illuc frustis semel atque iterum lubrica vestigia everterat, cum cruentum solum notavimus, quaque deficiebat sanguis, omnia velut recenti incendio tegi: trabem etiam, cujus fastigium curiose acuminatum detruncatis Hyp-

gææ

gæ veneficæ cervicibus premebatur. Frons incultissimis sulcis minax nihil omiserat de viventis feritate, nec facile dixisses, an plus truculentiæ in viva fuisset, quam horroris in mortua. Ideo Veliam meam, fidelissimam mulierem ad te mitto, quæ oret ut in speluncam reditu maturato divertas. Ibi consilio tuo & industria utar. Soror mea lepidissimum munus contubernali tuo mittit, & fortunæ suæ conveniens. Vale. Erat autem subscripta Epistola tribus litteris inter se prope confusis. *I. L. A.* nec aliud in cera, quam monetæ publicæ forma.

Perlectas ille cum ostentatione affectus litteras mihi in manus dat, cœpitque à muliere quærere communis dominæ nomen. At illa hominem elegantissime risit, & , nescis, inquit, cæcum esse in his regionibus Cupidinem? Restitue imprudenti oculos: docebis alis uti, & profugendi libertatem. Quid amicam optimo gaudio spolias, & quod est in voluptate potissimum, noctem atque furtum ingratissima mente dettectas? Tam audacter prolocutam, & jam rarioribus velis obducentem nequitiam, intenti, aspiciebamus, cum illa repente leves & nitidos vultus in laxissimam senectutem vertit. Crederes Menelaum sciscitari à Proteo iras cœlitum & tempestatum vices; tam repente nova frons loquẽtem immutavit. Nec expectavit stupentium voces, sed trementibus, & ad supplicationem componentibus timidissimos vultus, me, inquit, me ipsam possetis agnoscere? Aut putatis, eadem ruina quæ Hypogæam abstulit, omne illius artificium cecidisse? Et animis novas species inducimus, & frontibus; nec felicius investigabitis domus meæ limen, quam aut Ceres, aut Inachus, amissos liberos quæsiverunt. Si tamen homines estis, id est, si agnoscitis suavissimæ mulieris imperium, date fidem in consciæ speluncæ secretum post diem septimumredituros. Cum ita quassarentur capita nostra ut annueremus, egreditur cubiculum, & in equum qui ad hoc pro foribus stabat, attollitur.

Nobis

Nobis autem excitus à muliercula terror cum profusum sudorem passim movisset, tamen postea quam decessit, & soli constitimus in acie, crescentibus subinde animis in profusissimum risum cessit. Sed præcipuus erat sermo de mea pixide, quid hoc callidæ puellæ commentum designaret. Cumque multa invicem disputassemus, tandem in Petcantem consensi. Volebat autem speciem meam, quæ non ingrata virgini fuisset, per cælaturam amatoriæ imaginis pingi. At quoniam eidem ineptia mea persuaseram, effœtas intus & funeratas vires esse, ideo plenam emortuis formicis pixidem Naturæ mendacium arguere, quæ interna viu tanta subtilitate texisset.

Sed omnia trahebam in alimentum flammæ, & prope irascebar socio meo, qui tam docili febricula exæstuabar, ut sive tepescere morbus juberetur, sive mori, audire posset imperium. Diceres nos è navicula recens egressos, & illum qui mari paruisset, durius torquenti ventriculum, compositos humores in littus exculisse; qui autem repugnassem eiicienti pelago, demum in arenam dimissum, gravi capite, lassisque vestigiis, reddi aquam, mihi petere, ut ibi medicinam quærerem, unde morbum hausissem. Verum hanc inter nos seditionem gravior tumultus compescuit. Quippe furentium hominum armato concursu ædes inhorruerant. Passim audiebantur dissilientium portarum casus, & asperè minantium voces, & ipsa nox per se formidabilis inanibus omnia terroribus auxerat. Igitur exspectabamus venientis procellæ sævitiam; certi quoniam nos in theatrum suum fortuna produxerat; nostras etiam esse in illa fabula partes. Ego vero totius mihi argumentum eram, qui puerorum lapidationem remisso saxo compresseram. Ciderat enim moles in nobilem puerum, & timebatur vulnus altius intromissum, quam ut solæ carnes sauciatæ essent. Iam Acignius apud Dictatorem municipii intervenerat, & religionum authoritate civilem armaverat vindictam. Iam irruperat Dictator in triclinium nostrum, ubi omnibus ad

furo-

forem tumultuantibus, Tune es, inquit, litteratum prædo, qui omnes deos & homines uno facinore violasti? Nisi litteras nominasset, credidissem etiam à virgine missum. Sed postea quam invidiam intellexi, non sustinui dimittere supercilium, quod erexerat conscientia laudatissimi facti; cujus rationem cum cœpissem reddere, barbara heu inimicorum rabies non potuit innocentiam audire. Præcipitem exturbant de choro, manusque vinculis stringunt, nec proficiebam justissimo planctu, cum provocatum ac invitum in pugnam descendisse clamarem. Me quoque vulneribus affectum, & utrinque vindicandam pari severitate audaciam. Sed causa esse non potuit, ut in patricium juvenem, & Acignii studiosum, insurgerem. Præcipue Dictator officiosam iram egregie fingebat; & se vero sceleris mei vindicem, se alumnum & cultorem justitiæ affirmabat.

At Percantem primo rei novitas posuerat extra se, ut interdum tacite quæreret, veris ne casibus, an per insomnium ageremur: interdum contumacius insurgeret in publicos servos, & sublatas in meam perniciē manus sui capitis periculo averteret. Mox ut sustium acerbitas sanitatem mētis revocavit, & sibi quoque intellexit parari vincula, non inultum hoc erit, inquit, domino meo Callioni. Putares revelatam Persei parmam, & omnes plusquam lapideo frigore obriguisse. Ita cunctis & animi, & manus ad Callionis nomen ceciderant. Quod ut sensit callidissimus Percas, manicas meas feriens, eas etiam jurabat Callioni impositas esse. Iam ministri lentius ducere, jam mitius imperare Dictator cœperat, & ego aperto circumstantium murmure probus esse, cum Acignio nunciatum est, Callionis esse servū, quem authoritate sua læserat.

O quæ sacrilegas, prius relicta,
Terras filia deseris Tonantis.
Nunc, Astræa, feros remittis vultus,
Nunc lenis magis, & magis serena,
Iam te protenus, O potens virago,
Iustis omnia casibus reducunt.

Nam

Nunc est dignus homo, tuaque dignus,
Diva, numine nunc habet parentes:
Nunc etiam sacra fama confitetur
Regum sanguine, divitumque tectis,
Et penatibus inserit potentum,
Et me non pia jam colas parentes.
Quod diti placet, aut placet potenti,
Assensu loquimur jubente factum.

Tum Acignius ad me summa celeritate contendere, tum aspergere accusationi fucum callidissimis excusationibus cœpit. Ac magistratum major incesserat perturbatio, cum & sermones hominum timeret, si tam facilis machina evertisset sententiæ robur, &, si perstitisset, Callionis potentiam. Sed assuetudine peccandi succrescunt ipsis sceleribus excusationes, & animus in flagitia promptus in expedito commenta, velut sceleratæ vitæ custodiam, habet. Itaque non multum moratus, neque, inquit, justitiæ quicquam nego, neque Callioni aliquid dabo, quod vir integerrimus sibi datum possit irasci. Vtinam non audissemus tantum nomen; ut sponte liceret esse justis. Nihil fallo; sed nisi provocatus pugnavisses, nisi tuam causam vulnera peroraßent, non impune tulisses hanc feriendi licentiam. Sed audi, fortunam in te hactenus, non scelus, punii. Non oportuit populum levari fortuitorum terroribus, ne grassandi licentiam multi prætextus ostenderent. Itaque habet à me Callion neque neglectam judicandi consuetudinem, & gaudere me nullum fuisse ex ipsius familia, ira Domini, meaque severitate dignum.

Sed jam in familiaritatē descenderat Acignius, & mira humanitate invitabat in crastinum ad publici celebritatem spectaculi. Iam etiam ex vulneribus ægrum ad thorum deduxerat, ac blanditiis omnibus obstinatum animum expugnabat: pepercissemque fortitan, nisi cervicibus in spondam inflictis vulnera recruduissent. Præterea fero consenserat in iram animus, & in sylvis, quæ difficilius molitur imber ramorum textiles nexus, eo pigrius admissæ aquæ stagnant.

At

At vero postquam tempestas in serenum transiit, & defatigatas mentes densior somnus obsedit; terribilem fortunæ lusum, qui nos tota die versaverat, nocturnæ imagines reddebant; ut infestior sibi esset ipse animus per miras cogitationes se terrens, quam fuissent externæ formidines: donec tympanorū ac tubarum clangor sub rubentis Auroræ fugam inquietum soporem excussit, meque ad paratam ab Acignio scenam cum Percante adduxit. Sedebat mihi proxime modestissimus senex, cujus cum humanitatem libassem, ingemui, fortunam ejusmodi moribus meam patriam invidisse. Nec difficilis fuit similium morum conciliatio, nam & secretus impetus invitabat ad amicitiam, & orationi nescio quis genius insinuaverat fidem. Igitur nondum composito aulæi tumultu ludimagistrum spectabamus, qui nudis fere ad cubitum lacertis nunc firmabat orchestram, modo scenam, & verbis ad anhelitum expressis, hortabatur actores, hic regiæ meminisset gravitatis, ille muliebris pertinaciæ; risum, lachrymas tenerent, & impositos mentirentur affectus. Interim optimum senem rogabam: num ut audiveram in Acignium consensisset omnis virtutum familia; num in verticem integritatis hominem Gratiæ manu duxissent? Hic ille

Suspirans, imoque trahens a pectore vocem,

At vero, inquit, ducebant. Quodque justius indigneris, non imæ rupes, non aspera cautium malignitas, auspicata compressit vestigia; sed exiles scapulæ sustinuerunt personam robustissime moles. Diceres domiti exercitus inanem umbram victorem animum terruisse. Ita fuso vitiorum examine non potuit suspicionem vitiorum fugere. Vanitatis, ambitus, aviditatis in republica, in re litteraria reprehenditur. Cur non tollit suspicionem? cur non extinguit incendium, quod illius famam invidiosis criminibus urit? Denique cur non mulcet, aut cur homo videri timet, & interdum errasse? Crederes cum illius actis exitium decreta convelli, neque se quicquam à Numinis

causa esse sejunctum. Mirandum porro est insestam Acignii, (injuria credo) sed infestam superbiæ crimine famam, qui discipulum pæne nunquam dimisit non superbissimum, aut qui aliquem ultra se, magistrumque laudaret? Quanquam & illius gloriam plerumque corrumpunt, qui omnia ejus dicta factaque in miraculum trahunt: quoniam hac ætate sic vivimus, ut quem factiose laudaveris, huic seu invidia, seu contra sentiendi ambitione sis iniquior. Ac ne sit aliquid in Acignio non insolens, quam amici famam evertunt, imprudens inimicorum furor alit, dum calumniandi licentia justiores querelas enervant, & ineptis criminationibus veriora indicia destruunt.

Dum hæc proloqueretur, tantum silentium totam domū occupaverat, ut altiore Sigalion excipi nunquam posset. Itaque ad scenam oculos convertimus, quam decorus adolescens perambulabat, qui fabellæ argumentum pandere cœpit, versu non multum delicato. Fulgebatur autem juvenis fortuna & ingenio illustris, paternis bonis solitarium deserti prætulisse silentium, nec sanctissimæ matris lachrymas, nec Principis authoritatem religiosi cœpti fregisse constantiam. Nihil illo venustius, si fabula Roscios invenisset: sed omnes ad pedum numerum humeros torquebant, omnes fictitiis vocibus corrumpebant naturalem gratiam, & trita sæpe barba insolentiam testabantur afcititiæ majestatis.

In illis deliciis optimam lucis partem consumpsimus, tandemque digressus ex molestissima schola, viam ad Fibullium cum Percanete exorsus sum. Ac ubi extra Basilii munimenta constitimus, tum salutiore gaudio ridebamus pridianæ lucis prodigia, & memorabiles tot molestiis casus, ex quibus nihil præter paucula in occipitio meo vulnera duraverat. At vero nihil est diuturnum, quod sit extra fortunæ consilium. Etenim Fibullius ad interitum æger marcentem familiam ad postremam solicitudinem deduxerat, nosque ab ipso gaudii limine tristitia veluti fugitivos revocavit.

Sed mirabar hominum genus totis Fibullii ædibus conversari, imperiosum, triste, severum, qui nec ingemiscebant ad familiæ planctum, & frontes ad tristitiam arte magis quam sponte contraxerant. Quos ut Medicos sæpius appellari audivi, non prius interrogare Percantem desii, quam intelligerem omnem religionum differentiam in tres partes esse distinctam. Hos appellari Priscos, illos Novates, tertium genus Medicorum esse, sed potentissimam factionem Medicorum jam latissime dominari: ut quod Spartacus regnum concupiverit, isti servi occuparint. Jam procerum partem, jam Magistratuum, eruditorum etiam greges totos consensisse in Medicorum scholam, hæc & talia sentientem: Aut Numen solis terroribus fingi, aut si est aliquod, omnia permisisse dispensatrici naturæ; animum ita corporis domicilio insinuatum, ut extra illum carcerem non duret: denique religionibus sicut vestibus utendū, de quibus & consuetudo & ipsa vulgi inconstantia judices sedent. His institutis docti facillime peccant in hominum vitam, & novis experimentis radices omnes ac metalla tentant, nec perniciem hominum æstimantes, nec numinis iram.

Igitur & Fibullium clades eadem afflixerat, cui ad vulgarem morbum insolentia remedia quæsiverant. Etenim quos emulserat humores vena ad sinistrum renem pertinens, vis lienis ignea paulatim addensaverat, ut omnem renis latebram callis & acuminati lapidis rigiditate compleret. Nec acerbos dolores ante crudelis fœtus moverat, quam exercitationis vehementia è naturali recessu excuteretur in ureteri angustias, nunquam hiatu tam immani sua sponte patentes. Tum autem sævissimi mali atrocitas tam ventriculum superne exonerabat, quam alvi libertatem compresserat. Cumque ad vesicam carneæ fibræ cum expellente natura pugnarent, illa in conceptæ fatus suspicionem veniebant. Igitur medicamen infusum est inferius, & omnia in alium forte morbum valitura tentabantur.

At præcipue nefarius Ambrax oppugnabat adhuc vitalem Fibullii naturam, qui præceptrices Medicorum chartulas, temere in eorum officinis dissipatas qui diluendis medicamentis præsunt, vigilis ad scelus cura coegerat, ac in secretam deinde merserat urnam, paternæque artis temptor medicinæ scientiam mentiebatur. Tum ut interrogabatur de morbo, munitis diligenter foribus, versabat manu vasculum, &, Esto, inquiebat, sortes nusquam Prænestinæ, vel Lyciæ; ac præscriptum, quod volventem manum primum implesset, ægris etiam formidolosius, quam est periculum sontibus, ad pharmacorum magistros mandabat. Sic ut interdum nefarias manus atroci cæde pollueret, interdum fortunæ temeritas pro prudenti consilio esset. Sed non litaverat Fibullius imprudentiæ. Nam Ambracis chartula dictavit ova ad ignem bis cocta, & vetorrimi pisi eliquatam viscositatem. Præterea deambulationes ratas jusserat, & oscitantem ignaviam molli thoro fovere. Quæ omnia nascentem in Fibullio lapidicinam ita duraverant, ut assidui cruciatus moriendi solatium quærerent: quod procul dubio solvisset hominem tantis malis, si aliquid gustasset de Callionis potu.

Non tenuit lacrymas mitissimus Percas, & misertimam domum sublevavit gemituum societate. Sed mea sors erat durissima: quoniam certam opem negare Fibullio videbatur à mea humanitate alienum: & si remedium, quod in illum morbum strenuum noveram, tentassem, timebam Medicorum etiam Callionem, denique ne non haberetur fides ignoto. Tandem vicit misericordia nimis prudentes metus, propiusq; ad stratum accedens, O vir, inquam, propensiore fortuna digne, quam nunc aversa est, aude sanari. Da remedio quod affero triduum, & si ad votum meum sanitas non responderit, illius iracundiam meo capite depreceris. Mola vittisque victima mactari non abnuam. Exhortuit ad hæc dicta Percas, & de Callionis poculo ratus loqui, meo capiti, quod ego in succidaneum

ridaneum dabam, justissima suspicione timebat. Sed Fibullius, quam non, inquit, hæc promissa nova sunt? Apage hæc secreta naturæ, & tot modo nati medici, vanam spem, ac inania verba, æternis miserorum cruciatibus, & indignæ mercede vendentes. At ego, crede, inquam, domine, amplissima erit merces homini tanto bene fecisse, neque solum pro tua mihi valetudine, sed pro mea etiam salute laborandum est. Si fallo, nec possum declinare familiæ tuæ impetum, nec domini mei iram. Tum ille, postquam aliquantulum dubitavit, interrogato etiam de meis moribus Periante, ut acerbitas mali cogebat, tentare igitur remedium jussit, quod vel ipsius corporis ruina morbi pertinaciam expugnaret.

Hac facta potestate in proximum montem secedo, illamque partem, quæ tum imminentis jugi vertice, tum virgultorum & fruticum humili fastigio, maturius umbrabatur, curiosa sedulitate lustro Respiciebat locus aquilonem, & ut erat declivis, fluente passim per imbres humo aridis tantum lapidibus sternebatur. Hic terna geniculatione Æsculapio votum feci, si sanaretur Fibullius, barbam auream ex proximo restiturum peculio, qualem Dionysius ademit. Credetes deorum etiā suffragia emi. Nam statim notissimam herbam oculis meis subjecit Æsculapius, quas calculo bellum indixit multo felicius, quam aut Veratrum amentiæ, aut vulneribus Asciros. Hæc lanceatis foliis, piloque ita brevi, ut pæne curiosos oculos fallat, crenis denique tenuibus, & sæpe in obtusam speciem oras secantibus, mediocriter assurgit Radix caulisque lignea, subtiliorem succum in herbam transferunt. Planta ad ingenium terræ nunc cubitalis, plerumque eminentior, insigne fastigium floribus ad examen turgentibus cingit, & Virgæ aureæ est nomen, sive quoniam aureæ ac pæne divinæ virtutis est, sive quod præstantis metalli colorem exigui floris venustas æmulatur. Cæterum contusum in renibus calculum in innoxium pulverem solvit. Non in latere, non in vesica

fica dolor: adeo ut tam facili remedio pudeat calculum timuisse. Etenim in hyemem siccatur æstivis umbris planta, & ubi gravitas lateris coeuntem morbum præsagit, aureus pulvis ad drachmam mero delibutus sumitur, sive ovo levissime cocto permixtus.

Sed mihi non erat ad manū tam pretiosus pulvis. Itaque recentem adhuc herbam jubeo Fibullium mandere. Nihil eo die visum est ad morbum fecisse medicamentum: sed biduo deinde repetitum, supra fidem est quam egregie refellerit acerbissimum morbum: sordidus pulvis abunde vesicam exonerabat, cœnosumque saccarum pæne sanguinis imagine pingebat.

Iam ventriculo robur redierat, jam corpori toti vigor, & mihi ad perfectionem artis medicæ sola deerat laurea, & emptitii testimonii liber, cum à Callione redduntur Percanti litteræ, se à Principe ad Labetrum mitti, ea pompa quæ utrumque deceret. Nos quamprimum sequeremur, vel ad Fibullium, si consensisset, laturi poculum, vel adornaturi magnificæ domus superbiam. Tum à Fibullio epistolam ad Callionem impetro, qua se ingenti miraculo sanatum confirmabat, & quoniam semel Numina curam egissent suæ valetudinis, nolle ea offendere alieni auxilii mixtura. Igitur gratiam habere oblati medicamenti, & ipsi præsenti aliquando pleniores habiturum. Timebam enim, ne Callioni, si resciscеret Fibullium mihi sanitatem debere, videretur indignum, prælatas meas artes illi medicamini, cui commendando etiam me misisset.

Me autem cum in secretiorem thalamum Fibullius evocasset, semovit arbitros, &, Euphormio, inquit, nec tu ignoras quid tibi debeam, nec meriti tui magis quam ego es conscius. Itaq; diu deliberavi, quo me dono exsolverē: nec præstantius inveni munus, quam simillimam tui partem. Tum mulierē advocat supra politissimas imagines cultam, quodque auxerat formam, tenera ut videbatur verecundia & pudore confusam. Et, si mihi, inquit,

inquit, credis, Euphormio, uteris beneficio & voluntate mea: Puellam hanc, cui dudum persuasi ne injussu meo nuberet, trado. Integerrimam mentem, & suo corpore dignam, honestæ frontis timiditas spondet. Ego vero dotem dicam, quantam caperet aut agnoscere tuæ conditionis homo possit. Hic ego nonnihil tam eleganti forma motus, tamē insidiosum munus timebam. Et si abest, cogitabam, fallendi animus, cur hæc secreto peraguntur? Deinde quam ad manum hæc puella de occultissimo thalamo producta est? quam insolens, ut sine flammeo, sine aqua, sine solenni igne, absque vittis denique & matronis verecundiam mulcentibus transeat in alienam familiam virgo? Hæc molestissimis cogitationibus scindebant animum, & præterea quod consilio tempus non permittebatur. Erat etiam mensis Majus, quo tempore nuptiarum omen perhorrescebam. Igitur ambiguo assensu cogitabam sic hominem non lædere, ut neque me laqueis, si qui essent, impediendum producerem. Certe, inquam, domine, parum amas puellam, quam pro nuptiis in contubernium mittis. Quid amplius irata Omphale à Lydis exegit, quam ut servis ingenuæ miscerentur? Itane, inquit, nescis splendidissimam libertatē in virtute positam esse? ac præterea jam ut conjugio emancipari liberos, ita servos in societatem juris Quiritium mitti? His dictis erigebatur animus meus in spem optimæ sortis, & jam ad novaculam videbar libertus respicere, cum Fibullium credere cœpi ex magnatum more facere: si nolis ut per illum tibi bene sit, conaturum ut sic male. Nec amplius cunctatus, in uxorem consentio, & præeunte religiones Fibullio, ac præterea osculo bis terque repetito, firmavimus fidem: ac tum in publicum progredior, & sponsus, &, quod nesciebam, pater. Iam septimus dies illuxerat, quo tempore protuleramus reditum in speluncam, sed memoria non illubenti omisimus suavissimum ad mulieres iter: quoniam jam ad Labertum adventabat Callion, & urgebant assiduæ litteræ, ne ejus

comitatum deficeremus, cum Percantis sedulitatem, meque prodigiose sanatum, instar ingentis familiæ reputaret. Itaque expedito progressi itinere, antevenimus etiam Callionis cursus, & magnificam præmissi agminis tarditatem.

Præludebat autem Laberrus ostentationi suæ, & pretiosissimam supellectilem pandebat in Callionis adventum. Machinæ per mœnia dispositæ præbebant speciem formidolosi belli, & moniti cives, ut ad tubam in armis essent, pacificos cultus militari diligentia instruxerant. Iuventus præterea nobilis accessita ad Laberrum, splendidis collucebat vestibus, & exarata puellari manu pallia tota pensione redemerant: ut quoties mensa in illum annum posita esset, Callionis meminissent. Sed maxime obstupescebam ad principalis ædificii luxum. Thori ubique purpura strati erant, stragula bysso duplici insignia notabantur, & aureis filis sericum intertextum plus artificio debebat, quam naturæ.

Præterea cultu mirabili stabant dispositæ per cubicula imagines, quæ mihi videbantur sudantium vultus exprimere. Admiratus ego ingeniosam statuarum novitatem, propius accessi, & materiam audaci digito scrutatus sum. Sed profundius quam vellem fragilis materia manum admisit. Perturbatus igitur imaginis cicatrice, fugæ consilium cepi, cum ad latus se applicuit sedulus minister, spumantemq; hordeaceo potu scyphum humanissime obtulit; cumque incerti formidine vultus variis coloribus æstuarent, putavit tantis conventibus insuetum numerosæ domus frequentia perterreri. Itaque vanitatem timoris mei stultissima consolatione permulsit. Quid exhorrescis, hospes, inquit, ad regalem strepitum? quid existimas triumphum quotidianæ familiæ rationem? Scio nescire dominos vestros tam prope ad cœlum deosque accedere. Sed neque instar numinum provulgaverunt orbes alios, neque tam syncera nobilitate incorruptam seriem ad ter mille annos servant. Tu vero in aliud tempus stupo-

rem

tem differ, dum Labetti gentiles videas majestatem nutantium cervicum circumferre, velut ad numeros; & audaci ponderosæ orationis fiducia non tam ventos onerare, quam superare aurium fidem. Jam vero, si tumultum ebriæ domus audiveris, putes ad Orgia Thyoneum descendisse. Crede mihi, natitabunt pavimenta hoc quem teneo liquore, & plus bibent thori mensæque, quam homines. Sed tu interim Labetti bonis utere, & audaci manu frange statuæ butyraceæ auriculam: Præsto sum, qui saturatis suavissimam potionem affundam. Cum ego negarem deformari statuam oportere, ultro irruit pinguissimus servus, & cervicem imaginis amputavit brevi gladio, qui ad hoc ex catenis argenteis de cingulo pendebat; &, nondum scis, inquit, septendecim esse cubilia, in quibus ejusmodi quatuor imagines ex marmore angulos adornant, præcisis cervicibus, quæ quotidie recentissimo butyro reparantur; tum ut populus in jentaculum destruxit extemporaneos vultus, frons subinde alia reponitur, & in diem septies ac decies renovatur delicatissimum munus. Nondum hora diei nona est, & jam centies quadraginta butyri pondo hoc palatium absumpsit. His atriensis dictis audaciam sumpseram destruendi formosum artificium, cum tubarum ingens murmur personuit, & desolatum palatium nihil ex tanto populo servavit, nisi spem rediturae Frequentiæ. Ego quoque tam cupidus invisor quam novus regionis incola, despecto jentaculo in publicum descendi, & quanta pertinacia viam turba negabat, tanto impetu compositos in orbem lacertos rotabam; & per diffectum inæqualitate itineris agmen immittebam robustissimum corpus. Deinde ut in obvium tumulum ascendi, res expectatione gratior oculos meos delectavit. Erat enim Callion non mediocri stipatus manu, ad quem confluxerant ex sacra Labetti domo, Cubicularius, Dispensator, Æditurus, & magnatum ingens numerus, qui ficta humanitate quem timebant venerabantur. Ego quoque viam mihi cum Percante ad do-

minum feci, & ſtrato in ſupplicem cultum corpore, à tranſeunte veluti nutum extorſi: cum in elegantiſſimam perductus domum, & orationibus in atrio ad faſtidium longis exceptus, ipſe naturali eloquentia vividum ingenium prompſit. At ego tot nugis fatigatus, in Labetri domum redeo, potioribus miraculis paſturus curioſitatem ſedulæ mentis.

Erat autem in interiori palatio non tam hominum infrequentia, quam ſilentium: omnes veluti ſtupore contracti modeſtiſſimam vocem ad vicinas aures anxie tranſmittebant, & oculi non temere vagi in animum meum pietatis induxerant ſenſum. Igitur contemplatus ubique, num vel ara vel deorũ imagines religioſos homines moverent: nihil advertere potui præter tunicam purpuream, quæ ex tholo catenis aureis pendebat, & capitis tegmen ſericis ad utrumque latus nodis inſigne; quæ & geſtaſſe juvenem Labetrum dicebatur, & in neſcio cujus ſenectutem aſſervari.

Sed cum promoverem inconſultos gradus in ſecretiorem thalamum, corripuit laciniam veſtis vir, ſi bene conjiciebam ex colore & turgentibus labris, Afer, & quid in loco tam illuſtri facerem rogavit. Commotus ego ſtrictorum in me oculorum majeſtate, nihil habui quod opponerem tam vibrantibus telis, niſi Callionis potentiam: cujus ille nomine, tanquam fulmine proſtratus, nihil, inquit, impedio. Tam gratioſa ſervitus omnia hujus familiæ ſecreta tibi facile producet. Hac venia factus audacior in proximam ſedem irrumpo, ubi etiam pauciores ſtabant, & plerique fuſco vultu horribiles. Diceres illos regium Cyneæ ſenatum truci vultu fingere, ad cujus gravitatis imaginem Præfectus Prætorio neſcio cujus gentis maxime formaverat vultum, qui trecentis nuper mulis advenerat, ut doceret & fugere ſe ſcire, & his magis formidabilem eſſe qui à tergo, quam qui à fronte conſiſterent. Tum ego applicitus ad parietem, luſtrare cœpi omnium inceſſus, & ſuperbam ad faſtidium frontem, cum

ſubito

subito meatus intercluduntur suavissimæ luci, & densa nox, fenestris curiose junctis, totam domum insedit. Igitur metuens ne me in custodiam publicam misissem, errantibus vestigiis repetere cubiculum cœpi, & in aditum, qua me confusa memoria ducebat, tendere: cum ex altera parte dimota sunt adversæ januæ claustra, diductisque peristromatis tot cereos decori adolescentes intulerunt, ut timerem ne tenellum aliquod funus producerent ad numerosissimum lumen. Sequebatur autem mulier aurea præsignis tunica, quæ sublimi crine turres prope in occipitio excitaverat, deinde vir, ipsa muliere brevior, ad cujus prolixum latus stabat. Tum quotquot in triclinio erant, libratis velut impetu corporibus longa veneratione jacuerunt. Ego autem altissime

Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit.

Tantus enim pæne cultus Iovem Iunonemque adesse persuaserat: sed ita ut mutatis honoribus, hæc annis, ille mensibus præsideret. Interim mulier ad mensam gradu satis composito festinavit, meusque deinde Iupiter inferiori lectulo consedit. Sed inanis videbatur mihi pompa: nihil enim ultra panem in cœnam importatum cernebam, cum in genua procidit assueta his officiis Nympha, & humentem mappam purgandis manibus dedit. Tum diutius ignorare non potui, quæ Numina delectarentur ejusmodi sacris, & hominem, cui stabam proxime, interrogare cœpi de iis quos videbam. At ille, nec te, inquit, majestas loci, nec ceremoniæ, & ritus ab ultimo ducti Oceano, monuerunt Labetri sacrarium esse?

Adoravi ego Numina; ac deinde in diversam cœnaculi partem furtivis gressibus tendens, in amplissimam porticum descendi. quæ & ipsa solis facibus erat illustris. Circum autem elegantissimis imaginibus Labetri vitam ingeniosius pictor reddiderat. Quod ut intellexi ex versibus, qui ad singulæ oram tabulæ legebantur, nolui tantæ fidei historiam ignorare. Nobilitatem Labetri modestus artifex non altius erat exorsus, quam

quam ab Æneæ erroribus. Nam & Mistheum al finxerat, & Capyn, & Anicium, qui contis infe stas undas retundebant. Ac ut Labetro præsum ciaretur jam tam armati maris injuria, ipsa tem pestas prope sorbebat majores suos. Deinde con sulatus ac triumphi longa serie parietem adorna bant. Sed hominem, ut eram, illiteratum non multum delectavit evolvere, quæ vetustas multis seculis obtexerat. Itaque ad recentia eadem ocu lum converti. Erat autem effictus Labetrus in lucem prodiens, quem Aquila excipiebat ea pur pura, quæ est triplicis prærogativa coronæ. Deinde adultus cognati Principis vicem magnifi ce sustinebat,

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbique sacerdos.

Nec omiserat artifex splendidi rationem con jugii. Stabat Labetrus novo insignis cultu, ac in Veneris legem transiturus, Martis primum sacris initiaverat latus, insolenti ferro grave. Deinde nu bebat amplissimæ virgini dotis. Postremo erat ef figies sedentis ad Ilium, & tot molientis machi nas, quot destruxit sævitia maris, & callidi hostis importuna sedulitas. Super hæc erat picta Discor dia ex Averno prorumpens, quæ ante aliquot lu stra quietas Laberti gentes solicitaverat ad bellū, & hi versus pene in vertice imaginis legebantur.

Est locus Ausoniæ inter notissimus undas,
Euboicis caluere viri, cui nomen Averno
Dicitur. Hic diræ tristis vertentia ripæ,
Hic campo crudelis humus. Nec impia pigros
Inspirat rade ventos, & nubila ducit:
Cuncta silent circum, si non in sibila crines
Ferales moveret dea. Non gramina ripis,
Tempe inter talia, Phœbumque æterna recessum,
Nescit hyems mutare domus. Tantum improba late
Signa canis surgunt, fumaque infecta crementa
Livida Cerbereos serebant Acerbiæ timores.

Hac, ut fama, specu, crudelis janua saxis
Orbis, & immensi panduntur limina fati.
Attoniti horrescunt manes, umbraque recenti
Hac pœnas ingressa via, pars maxima pœna est.

Illa

Hac & geminis quondam Discordia curru
Extulit ad superos dubium caput. Omnia terris
Abstulit astra timor, totusque expalluit æther.
Ipsa velut tristes durantia nubila gyros:
Velantique diem, terruisque excelsi Olympum.
Tela manu, geminasque faces, vultusque severo
Ira rubet, pallentque metus; mutatque severique
Consilium, pugnatque sua Discordia menti,
Quam circum rapidusque furor, Insidiæque Scelusque
Et eque, insidiæque volant. Sedet axe superbo,
Infelix Bellum, metisque accenditur armis,
Hac simul ut nostris crudelis constitit aris,
Erexitque genas, metuendaque tela sonanti
Incussit clypeo, & rapidis ter voce flagellis
Increpuit pacem. ter protulit impia cædes;
Tum primum excita studia in Mavortia gentes,
Tum mortis properatus amor, tum semina belli,
Nondum bella tamen. Qualis certamine primo
Ventorum, minus aura furit, seseque moveri
Indignantur aquæ, nec promptus surgere Nereus
Addubitat paulum, & cunctantes consulit undas.

Deinde describebatur Tempestas quæ se ab Occidente in illas terras infuderat, & quodammodo debili Discordiæ sociaverat manum. Quibus tabulis non indelectatus transeo in proximum thalamum, & deinde cum in penitiores intrarem recessus, obrui memoriam labyrinthis amplissimæ sedis. Nam & implicare in sese cameræ, & multiplici aditu aperta cubilia, auferebant viæ discrimina redeunti per inanes porticus, & magnifica spatia nobilissimæ domus, donec in secretum delapsus cubiculum, notavi ad dexteram litteris aureis scriptum: *Nemo in hanc sedem injussus admittitur.* Et ad lævam auro item fusili: *Iisdem faustus est panis sacri thalami aditus, quibus Romana olim transitus fossa.* Quibus ego diligentissime perlectis, toto impetu foras proruere cœperam, cum ingens strepitus timidissimas aures perculit. Erat enim muliebre agmen jam in cubilis gradibus, ut earum oculis meam fugam furari non possem. Igitur mutato consilio in thalamum redeo, & cum stragula in terram

tam prolixe defluerent, occului noxium caput sub aurei recessibus thori. Et jam noctis silentium strepentem concursantium tumultum supprefferat, cum mihi tum periculosissimus carcer, tum inanis ventriculus somni copiam non facerent. Vnde remotissimos canum latratus audiebam, & tenuissimae aurae murmur non fugiebat vigilis sensus subtilitatem. Tum mulier, quae supra me in lectulo decubuerat, exigua tussi excitavit matronam in alio thoro jacentem, quae ocyus surrexit in pedes, pervasitque ad vicini ostium cubiculi, ac bis terque inflexi digiti articulo fores pulsans, in aliam ipsa deinde sedem regreditur. Hic ego curiositati tantū imperare non potui, ut stragulanon dimoverem, quantum ad oculi libertatem satis erat. Neque multo post laxatis foribus intravit mirabilis viri species, cujus ego cultu exterritus nihil abfuit quin proclamarem. Erat enim linea solum veste instructus, manuque illa marsam argenteam ac facem, hac clavem auream, gladiumque gestabat. His ille ornamentis insignis accessit ad thorum, &, Domina, inquit, ad imperium tuum veni. Sed ego extra me positus tam insolentibus, animadverti ostium, quod in inferiores gradus tendebat, referatum esse ab ea matrona, quae hominem advocaverat: igitur utendum opportunitate ratus, quam potui celerrime me ipsum de latebra eduxi, & ab utroque amantium conspectus evasi. At illi portentum rati, frigidis amplexibus, tanquam vino quod mollium sudorasset hausto, omne robur amiserant: cum ego ad Callionis fores elapsus, expectarem venturae lucis solatium, gelidis interim postibus humidi astri malignitatem ut licebat declinans.

Cum deinde crepusculo discussa nox spissior pallenti adhuc Sole raresceret, advenit is qui rei domesticae Labetrus praefecerat, & ad Callionem jam in atrio ambulantem tendens, festinationem salutandi iis negotiis excusavit, quae totum diem Callionem tenerent. Ac deinde per varios sermones in id lapsus, quod maxime quaerebat,

Est, inquit, nobilissima porticus, & omni antiquitatum referta genere, quam ex media Italia pæne curribus junctis sublimem transtulit in has terras Libetrus. Ea non est magis auro conspicua, quam non adulteratis antiquitatis notis; neque studiosius illam juvenes perambulant, quam scholastici atque senes, qui omnia prisci moris vestigia in argumentum eruditæ disputationis trahunt. Non erit indigna, nisi me fallit novitas, eleganti tuo ingenio, & invenies, quod non oculos magis quam ingenium delectet. Si non molestum est ire, & vicinia invitat, & quoniam mea est custodia, non admittetur hodie aliquis præter amicos tuos. Non abnuit Callion, non tam antiquitatis cupidus, quam captator communis auræ, & super omnia illud spectans, ut litteras non tam nescire videretur, quam temnere.

Igitur in publicum egressus, Præfecti ductu in porticum venit, ad cujus magnificas fores stabat Apollo laurea redimitus corona, & novem Musæ, quælibet suo insignis artificio. Mox, ut intravimus, miræ species objectæ sunt oculis nostris. Hercules, qualis primum serviebat Eurystheo, ad interius limen stabat, velut ad custodiam, nec procul infelix Laocoon violati equi solvebat Palladi pœnas, & ejusdem Divæ fulmen detrudebat de scopulo temerariam Ajacis fiduciam. ibi erat & aspera velut naturali scabitudine rupes, & tam artificiosi fluctus, ut timuerim calceos inundare. Erat etiam antiquissimæ aræ species, quam ajebant Musis cum Hercule fuisse communem. Deinde ulterius progressis historiam parum vulgatam ostendit noster index, quæ tabulis pœne totum parietem impleverat. Erat autem exercituum species acriter dimicantium, quorum furor etiam in imaginibus legebatur, ac deinde Solem obducebant caliginosæ nubes, & fulminis violentia obruebat alterius partium ducem. Mox velut aperti campi vorago continuo flagrabat incendio, & qui modo victoria exultaverant, demittebant in terram languidos vultus, ac ipse Rex,

instar

instar Agamemnonis, Iphigeniam lugentis, tristissimam frontem coccineo pallio obduxerat. Non temere omisit Callion rogare nostrum ducem, quorum illæ imagines essent. Sed ille, non aliud, inquit, asseverare possum, quam quod vetustissimi versus produnt, qui tabellarum margines implent. Sed truncata erat carminis series, & imprimis exordium victoriæ vetustatis situs deleverat. Nondum tamen aboleverant vestigia, quibus litteras fuisse aureas deprehenderemus; nec tam vetustas exederat versus, quanquam erant supra omnem fidem antiqui, quam mulièbres faces, quibus quotidie parentabatur optimo poëtæ, cum aliud ejus monumentum ignoraretur. At Callion cum porticum oculis perlustrasset, eruditum hominem, cui Lucretio nomen, &, quod rarum est, simul in hac communi vita politum, ad se vocat, &, O mi, inquit, litterarum antistes, cur hos versus non tollis ex hac porticu, & vetustati tantum jus in ingenia negas: nempe potiora sunt Quiritum rudera, & inutilis esiossi æris inscriptio delicatissimis carminibus præstat. Hæc cum festivius arridens dixisset, aditum fecit homini doctissimo disputandi de litteris, & pestilenti noviorum genio, qui reviviscentem doctrinam immanisato sustulerunt. Itane inquit, vir maxime, nostra etiam amentia scholarum muris contineri non potuit, sed loquaci rumore pervasit ad magnatum domos, & litteratos omnes sub eodem crimine infamàvit? absit hoc ab Apollinis familia, ut nemo Æsculapium norit. Quanquam hoc nec invitus fateor: scholæ nostræ periculosis plenæ sunt scopulis, qui adolescentulorum industriam quotidie naufragio subvertunt. Et nisi multi genio meliori salutem deberent, etiam optimæ mentes incurrerent in illa vada, quæ insignis magistrorum imprudentia collegit. Tum Callion aperire tam funesti mali originem rogat, & authorem perniciosissimæ sectæ, qui Musis, inquit, dedit ad omne supplicium debent. Mox ille, ut neminem de artificio suo loqui piguit, fusissime cœpit exponere

ponere initia pestilentissimi morbi, qui litteras pæne ad mortis necessitatem adegit.

Primum, inquit, barbaria patrum nostrorum temporibus omnem Musarum suavitatem excluserat. Non illi modo humaniores litteras neglexerant, sed etiam cum severiori doctrina non credebant delicato sermoni convenire posse. Hinc peregrina dictio in Latinas invecta scientias, & eloquentiæ inductũ exilium, ut mirum sit, præstantia ingenia, quæ illis ætatibus floruerunt, optimorũ lectione librorum temperare non potuisse hoc veluti odium in ingenuas politasque disciplinas. Nullibi carmen suis constabat partibus, nisi quod bis terq; in eandem syllabam caderet. Orationum periodos vel absona verborum geminatio vel inepta subtilitas implebat, & si qua occurrebant vel ex antiquis moribus, vel ex prisci ævi memoria, rebusque gestis, ea nunc omittebant fœdissima ignoratione, nunc ad sui seculi rationem detorta fictitiis sensibus corrumpebant. Hic Pyrrhum Achilles filium dicebat post expugnatum Ilium etiam Romana mœnia obsedisse: ille Scipionum & Censorinorum nomina ad dignitates referebat. Hic Falcidiam legem, quod instar falcis legata rescinderet, volebat appellatam. Alius Gentiles, quia nullis ceremoniis vero numini sacri, sic (ajebat) remanent, ut sunt geniti; aut Ethnicos dici, quia per Æthnam montem ferunt aditum patere ad subterranea supplicia, stultissima asseveratione scribebat. Nullus erat, quem vitia temporum non traherent, ut Ephesi natos diceres, ubi oportuit neminem excellere. Pueri his magistris usi nihil aliud discebant, quam non sapere. Nam & Græcis elementis ne quidem tenuiter imbuti, ut verborum monstra, quæ nova Philosophia invenit, capere poterant, statim ad insanas & æternas argumentationes traducti, omittebant omnem doctæ eloquentiæ curam.

Sed non potuit diutius teneri solertia humani ingenii, novandis rebus nata. Itaque initio hujus seculi emerserant homines aliquot ex tantæ

noctis immanitate, pœne non alio quam naturæ suæ auspicio, statimque authores alias extiterunt, ut fœdissimam imperitiam è Repub. litteraria tollerent. Verum ingentium malorum remedia nunquam suis periculis carent. Orbem, qui suo malo obdormiverat, ipsa medicina pæne obruit. Etenim homines supra cæteros docti, quamvis erant hujusmodi, ut multa non viderent, velut in ipso scientiæ orientis diluculo, tamen ambitione cœci, hominis famam petierunt ab indignis & inanibus rebus. Igitur hi deridenda cæterorum barbarie volumina implebant, illi novandis omnibus exercebant impigras mentes, & ut aliquid sapuisse dicerentur, vertebant scientiarum partes, quæcumque rudi patrum seculo placuissent: adeo ut disciplinarum ratio diversissimas in partes distincta sit, & ubique male sentientium sectas infelix seculi genius induxerit.

Successit huic malo crudelior pestis, & luctuosa ingeniorum funera edidit. Iacebant passim libri squalidissimo situ, & ipse pulvis meliorum authorum partem exederat. Itaque necessarium videbatur, ut homines docti tollerent maculas, quas vel librarii, vel tempora inussérant, tum diversorum voluminum lectione, tum antiquitatis peritia, etiam interdum divinando. Quis deinde ad hoc studium se non accinxit? quis provinciam, quam permitti non oportuit, nisi summa authoritate viris, privatis auspiciis non suscepit? Quis se in virum non evasisse credit, quis non æternitati litasse, cui stylus hæc vocabula permiscuit, *dele, interpunge, corrige, manuscripti sic habent, hoc ab antiquo erui*, & cætera ineptissimæ ambitionis verba? Cum tamen hos etiam qui plus in litteris sapiunt, sæpe justissimus æmulorum risus suspenderit. Quam invisis moribus, qui ubique pæne *ampliat* in *ampliata* permutat, qui non fert volumina, si curari, & non durari vestes dicant; *Nam durant tam diu*. Quorum ille ad Prætorem curate, non currere, legit; alter, quamvis profundissimæ doctrinæ, tamen non credit putea dici. Hic est ille scopulus,

pulus, quem vel curiosi homines vel incauti, raro allisis navibus prætermittunt, seu mavis, hoc pestiferum sydus alluxit, quo surgentes litteræ nondum adulta stirpe exaruerunt. Etenim ingenia ubi sese applicuerunt huic studio, spe maxima hanc Rempub. fraudant, & inutili labore pallida, neque veræ unquam gloriæ, neque suavioris litteraturæ gustum sentiunt. O miseram juventutem, quæ vanis exercita laboribus, id tantum apud doctores consequitis, ut ne quidem latine dicentem intelligat senex Numa, nisi divinantis Egeriæ vaticinia consulat. Nam qui antiquitatem è tenebris eruunt, ipsi tantis tenebris onerant stultissimam orationem, ut id unum quæsiisse videantur, Pithia vate, aut Carmenta, obscurius loqui. Neque aliud jam in scholis detonant, quam num in urbe justitia, vel extra pomœria humanitas, olim carnificibus habitationes decerneret? Quis meretriciis titulis color, quæ fornicibus angustiæ essent? Ubi factum urinarium, quo patres conscripti vesicam exonerarent? denique quot fibulis staret vestis, quot gradibus tutelæ conscenderent? In his nugis non modo ipsi consumunt optimos dies, sed commissos etiam industriæ suæ adolescentes versant. Quis ad politum versum auditorem accendit? Quis sæpius orationem acrioris animi impetu exaratam reposcit, quam incertum & inutilem Italiæ morem, tam extra vivendi consuetudinem hodie positum, quam à loquendi usu ac ratione semotum? Etenim si delicati sermonis formula, si tenera & auribus apta oratio, ipsis legentibus occurrit, id faciunt quod ægri, qui corruptis sensibus epularum suavitatem aversantur. Quæ antiqua, quæ solis tenebris nobilia, miserrimis laboribus colligunt, quæ subinde redeunt in animum, ac veluti stilum trahunt, cum ipsi ad scribendi studium feruntur. Irasci etiam superbe nugatores audeant, & qui scriptiones eorum vix capiunt, è doctis eximere: quasi vitio legentium fiat, ut qui Marones, Statios, Lucanos capiunt, ii ex eorum chartis nihil amplius, quã ex dissipatis Sybillæ foliis discant.

At vero tam subtiles prisci ævi indagatores, ut quotidianum vitæ ac judiciorum morem, dii boni, ignorant! ut in hominum exercitatorum cœtu fœde obmutescunt, qui cum solis priscis & sapere didicerunt, & loqui. Sedenim, inquiunt, qui hæc nesciet, hærebit ubique in meliorum authorum scriptis, ubique illi oborientur tenebræ, velut erranti per ignotam regionem. Ego vero nihil damno curiosum studium, ac quamcunque volens utile, dummodo hæc sobrie in altioris usum scientiæ assumas, neque te senium in sternenda ad scientias via occupet.

Certe si in authorum scriptis, per tot diffusa volumina, est aliquid ignorandum, malo paucu-los mores negligere, & verba pæne cum hoc orbe nata; quam ut consumpto in iis sæculo amœnissimos vel sermonis vel doctrinæ fontes omittam.

Sed ne omnes pro Catilina steterint, & Consuli Tullio bellum indixerint, reperti sunt, qui contrariis machinis Rempublicam nostram evertant. Iis nihil purum aut syncerum, quod ex Cicerone non hauserint, nulla periodus proba, quæ numerosa verbositate non tumeat; digni medius-fidius homines, qui semper in Tulliano vivant. Hi sunt plerumque eruditionis reconditæ expertes, vel lectione Poëtarum, quos tamen interius nunquam gustant, auditores detinent; vel immanibus Rhetoricorum præceptis obruunt, quibus nec uti juventus possit, nec ipse unquam Tullius magis ad usum invenit, quam ad celebritatem nominis, ac posterorum famam. Stilus plerumque in hominibus illis non gravis ac nervosus, sed vanus & inanis, nullum in verbis judicium, nullum in oratione acumen. Æternæ figuræ altis & turgidis dictionibus nixæ. Nunquam simplex oratio & verba in suum sensum eleganter fluentia, veluti errarent in montibus, ab elata Metaphora in aliam saltitant. Vbique fulmini, tempestati, fluctibus inveniunt locum. Picas diceres, quibus planum vestigium Natura interdixit: ita nunquam suis & æqualibus verbis loquentes ad

diverſi

diversa dictionum prodigia volitant, quo illos inflictio, & inopis ingenii sterilitas cogit.

Quid igitur ? quæritis quibus præceptis imbui adolescentes velim ? Non sum tanti, ut Apollinis familia ad præscriptum meum vivat. Sed tamen si fidei meæ committeretur disciplina tyronum, primum prætextatæ pueritiæ non pateret virilis noster campus : deinde delectum ingeniorum haberem, ut, quoniam non omnibus eandem vim natura inseuit, quam cuique partem studiosus impetus deligeret, ad hanc non hortarer modo propensam juventutem, sed curiose adigerem. Pueros, inquam, non admitterem ad festa, neque misceri nucum putamina paterer cum laureis baccis. Quoniam intempestiva in ea ætate studia crescentes primum vires, & vixdum coagulati cerebri robur solvunt, ut juventus deinde provectior nec integram valetudinem ad litteras afferat, nec vividi acumen ingenii prematuris olim laboribus vigiliisque retusum. Nam quos ante ætatem viros cernimus, & scientias ad suorum mensium calculum numerantes, ii vel cito maturi decidant necesse est, vel ut in eam stultitiam quam infantes declinarunt, senes incurrant. Sed ut illis qui ad fidicinam designantur, jam in ipsis cunis datur plectrū, & laceratæ citharæ nondum prorsus soluta compages ut infantibus ipsa lux non sit antiquior, quam paternæ artis rudimentum : ita nec pueris, quos parentum vota sacrario litterarum destinant, jam à prima ætate chartas ac libros aufero, ea tamen cautione, ut ætatulæ tam debili consentanea discant, nec urgeantur severa magistrorum castigatione, vel ipsi sua sponte ad studia incitati noxiæ temeritati permittantur. Nam & alternis jocis, & omni exercitatione, quæ illos annos capit, restænandus est docentium cursus ; ac omnia maxime præmiorum fuco tegenda sunt, ne initiorum acerbitas deliccata ingenia deterreat. In primis historiæ inferantur etiam dormientium manibus, & quoniam vel inanes fabulæ infantium animos capiunt, assidua imbuantur moni-

 mentis

mentis antiqui seculi; ut memoria, quæ in illis est constantissima, crescentibus subinde annis pulcherrimam rerum variarum cognitionem emergenti judicio tradat.

His elementis instructus adolescens, ut primum ingrata Romanæ linguæ initia evasit, statim ad amœnitatem Ciceronis traducendus est. Selecti quotidie varietatem sermonis præceptoribus reddat: stilum vix dimittat è manibus, & scribendi assiduitate rem omnium difficillimam in meliorem cogat naturam: Veluti feras cernimus sæpius manu plausas saltus & nemora dediscere. Mox in omnes passim authores evagetur licentius liberum studium: nec Petronium, Livium, Sallustium, Cæsarem, Terentium, Curtium pudeat miscuisse Ciceronianæ dictioni; Tum etiam Plautus, Varro, Lucretius, & ejusmodi doctrinæ notabiles assumantur; & è novis hominibus ii tantum, qui hos antiquitatis principes Pallade magis propitia coluerunt. Nec difficilis est delectus. Vix quatuor hoc seculo supra invidiam scripsere, quos adolescenti ipsa facile fama, & omnium commendatio prodet.

Sed expectatis fortasse ut Poëtam instruam. Næ ego tam male de juventute mereri nolo, ut illi sternam iter ad immane præcipitium, & notabilem multorum funere voraginem. Pauci enim hoc Parnassi iter ingressi sunt, qui ex alterutro montis vertice non deciderent, nunc in humillimos contemptus, aut fœdam amentiæ famam. Parcite, Pierides; non vos lacesso; nec vestra injuria tam miseri casus affligunt inconsultos. Sibi quisque debet hanc calamitatem, & dum ab Apolline accessisse credit in præsagum montem, non advertit pro deo vesanam esse libidinem, & imprudentis adolescentiæ æstum, quem intemperanter exaudit. Etenim quoniam hoc est inutile studium, & ad solam delicati animi voluptatem faciens, nec potest non explodi è doctorum cœtibus, nisi quando artificii elegantia artis vanitatem excusat. Scilicet velut extrema convivia bellariorum ap-

posita

positu luxuriant, & suaviora condimenta reparant famem absumptam; ita solidioribus scientiis satietati non capientur hoc quantum vultis divino Poëtarum cibo, nisi gustum jam languentem excellens voluptas excitet. Ut non tam artem mihi mutasse videatur, quam artis materiam, is qui è culina prodiens primus Olympica versibus extulit. Certe si quis in Parnassi verticem incolumis ascendit, non nego, quin ut meditullium terrarum obtinet, ita illustri fama cognoscatur ab omnibus gentibus humanitate aliqua politis. Sed quam hoc rarum fuit, non dicam in una ætate aut populo, verum in omni memoria atque gente! Mihi profecto nunquam tot Poëtas dabitis, quot seculis latinitas floruit. Etenim tantis difficultatibus hortet hæc semita, ut faciliore studio vel Iuris prudentiam, vel Eloquentiam demereatur adolescens, quam Nympham versuum præsidem, quæ ut sit faventissima, plerumque gloriam æterna mendicitate vendit.

Verum in hac parte præceptores peccant, qui velut æquali studio utrumq; campum adolescentibus proponunt, ut & infudent versibus, & soluticres periodos libero spiritu quadrent. Nimirum quoniam diversis motibus agitur animus, vel ab Eloquentia inspiratus, vel à Poësi, non est possibile, tantam fieri mentis immutationem, ut statim abeat in diversos habitus, & ad voluntatis nutum dissimillimis caloribus æstuet. Nam in instans versuum aptanti strictæ mentis aciem, deponendus est prius Orator, & cum studio exuendus habitus eloquentiæ, quem aliquot paulo ante vigiliis emeras: & rursus omittenda est Cithara ingredienti Rhetoricam, & sedandus tanto labore furor, quanto quæsitus ac expetitus præsagientem animum afflaverat. Sic in utroque studio assiduus transfuga, non jam procos instar Ithacæ mulieris orsa destructaque in singulos dies tela, sed fortunam tuam geniumque fraudabis. Quis majestatem eloquentiæ tam magnifice sustinuit, quam qui arma togæ cedere jussit; quis porro ine-

ptior Poëta, aut quis aspetius syllabas in numeros coëgit? Nec meliori genio ad forum usus Virgilius, quam Tullius ad carmen, invenisset mehercule qui postremæ voluntati paruissent officiosos amicos, nisi Æneam suum non magis navibus aut castris, quam verborum numeris includens, Romana pæne ad lyram mœnia novus Amphion condidisset.

Igitur duo sunt tantū, quæ Poëtarum exilium à scholis, quæ effingo, deprecentur. Primum, ut animus insolentium avidus aliquando recedat à quotidiano pastu, ac veluti in Hybla, aut vernantis Ætnæ vallibus, mirabili flosculorum varietate fatigatos spiritus levet. Deinde, ut Poëtæ, qui quam rari sunt, tam magnis viguerunt ingeniis, attollant sensuum subtilitatem, & acuminibus innumeris, tanquam telorum impetu, legentes sic feriant, ut excitatus animus se sentiat.

Sed ne illos, qui primi dicendi artifices fuerunt, omittam, nolo squalere Græciam situ barbaro vel ad pompam subornari animum aliquot sententiarum jactatione atque fuco, qui in hujus callidi ætate seculi nisi rudibus ac imperitis hominibus non imponet. Sed artes illæ hominum, qui non præclarius vixere quam loquuti sunt, tum infarmabunt ad eloquentiam animum mille orationum flosculis, tum abundantem rerum copiam suggerent, ne sola verborum majestate fulta oratio, tanquam destitutum nervis corpus, concidat.

Verum his querelis præceptisque fortassis erit tempus paulo supra hanc ætatem. Nunc inani spe fallo justissimos metus, & veluti nondum fractis tabulis de litterarum salute disputo. Quid autem apud vos loqui timeam, qui certe non estis Musarum hæredes? Iam in extremis scientiæ agunt, & cogitant de discessu. Ætas jam grandior verendam illarum senectuti terminos scripsit. Etenim hoc omni seculo, quam visper diversas injurias, floruerunt disciplinæ, & per omnes veluti ætates adeo processerunt in ultimam senectutem. Habent enim suos dies non literæ tantum, sed & mores, & lin-

gua,

guæ, definiuntur suis temporibus, & quod est amplius, regna ipsa & civitates non effugiunt mortalitatem. Nihil detrahendum est summorum virorum gloriæ. Quamquam plerumque in docendo peccatum sit, tamen extiterunt hac ætate passim clarissima lumina quæ omnem scientiarum partem exactissime eruerunt de miserrima nocte. Nunc illa ingeniorum fertilitas paulatim excidit, neque ulla virgulea surgunt, quæ decidentium truncorū majestatem sustineant. Quis ad Themidem familiaris admittitur? cui hodie juniorum Sophia, cui Cælestis scientia, cui ipsa Eloquentia, cui Poësis, spes suas demandavit? Qui literarum famam pondusque sustinent, præter paucutos senes, qui velut familiæ extremi Musarum nomina atque insignia in tumulos trahent? Nihil erat, cur tam modo acriter avocarem à Poësi juventutem, jam satis humilis nihil spirat excelsum. Ac præterea nec laboriosæ arti honos est, nec ulli prope genti cum ulla scientia, ac præcipue cum Parnasso, convenit. Nam & callida Ausonicæ gentis crudelitas ex suis finibus exterminavit Apollinem, ubi stylus non tam rubigine maculosus, quam sanguine sævius hostes perfodit, quam omnis veterum oratorum acerbitas. Neque Ibericæ dictionis tardum pondus, neque dura Germanorum asperitas Musis apud se locum fecit. Tentaverant etiam Sarmatas & Polonos; sed in ipso limine tenellulæ virgines secularibus nivibus inhorruerunt. Nam quid de Gallia dicam, quæ optimum Poëtarum vix tenui pulvere semisepultum non erubescit; quæ inter tot substructionum minas, & vastissimas templorum moles, non magis suo quam Apollinis alumno rudem lapidem negat.

Cum hæc tristissima voce pronunciasset, cœpit intueri, num aliquis in Musarum funere lachrymas mitteret. Cumque aliquantum, longæ orationis tædio, frontes nostræ horruissent, existimavit tanta declamandi peritia moveri. Cæterum & ipse, inquit, aliquando Musis grande votum feci, si aspirassent tendenti ad carminis gravitatem, mihi-

 que

que necessitatem attulerunt sua benignitate exsolvendi promissi. Nam plantarum ingenia & virtutes exorsus sum, stilo, nisi me fallebant amicorum suffragia, ut non altissimo, ita ad materiam non inepto, & aliquantum æquabili. Hic nonnihil cunctatus, ut rogaretur aliquos versus expromere; cum nemo id faceret, ipse sua sponte poëma in hunc modum recitavit.

Germina, quæ late, primum surgentibus arvis,
Vndantem vestitis humum, cum pallida cælo
Cedit hyems, fessaque inspirant mollius auræ,
Vos mihi, quæ primis tellus alimenta ministrat
Imbribus, unde novo lætentur jugera vere,
Dicite, quæ fructus felicibus augeat annos,
Quæ fera tartareas vitiet animata venis herbas.
Vos mihi naturæ penetralia pandite vestræ,
Et quo quisque modo diramque, benignamque recentes
Induerit truncos; quæ origine truncus ab ipsa
Mitibus æternas reparavit frondibus umbras.
Sic vos hiems nunquam, sic aureus evehat aura
Dux Amphionidum: nec vos aut Sirius urat,
Aut Notus, & fragiles rumpant mala nubila culmos?
Viderat ætherea late gemmantibus ignes
Collucere polos; & tot e sydera mundo,
Alma parens tellus, tum quæ curvamina flectit
Solicitus, rectum distinguens circulus axem,
Tum quæ sua sibi posuere cubilia stellæ,
Et quæ multiplici properant, sinuantque recedunt
Astra via, semperque suis sibi cursibus obstant.
Ipsa simul varios, & inerti squalida cultu
Brachia protendens undesque ad sydera vultus,
Naturam alloquitur supplex. Quid me optima, dixit,
Æternum cessare jubes, & in otia solvi?
En ferre assiduas evolvere munere labores
Fluctibus, & tantos numerat jam Thetidis alumnos,
Najadasque, Glaucumque senem, divosque biformes.
Ipsa; pudet, video liquidum per inane volucres
Deferri, & nudos desertos aere calles,
Ecce sui cœlo fœtus, & nocte coruscæ
Tot volvisse faces, tot lumina ferre superbit,
Sola vaco. Mæstis meditantem plura querelis

Restitit

Restitit, & blande vultu Natura serenat.
Tunc erat hybernus qualis sub frigore nimbus
Cogitur, & nivea candescit mole pruina.
Talis humus; sic illa rigens sub orbe nivali
Pendebat, gelida nonnunquam interlita Nocte.
Hic primum ingentes aperit Natura recessus
Vastosque, arentesque sinus, vetitasque capaci.
Atque illi tantum lambenda serpere pontum
Imperat, inde aliis iterum prorumpere terris,
Iam sale mutata, ripisque minoribus actum.
Illic & tenui liquidum mox acta via
Ire jubet, gelidasque domos umbrante caverna
Iam sicca fauces, putrisque excurrere campis.
Vtque satis pingui maduerunt jugera limo,
Nec latebris hiat ulla sitis, toto pectore toto
Incubuit Titan, foecundaque lumina misit.
Protinus innumeri tenues examine culmi
Prorupere solo. Pars mollibus humida ripis
Tollitur, illa jugis, haec valles induit imas
Qualis inest caelo facies, cum luce remissa,
Pallida purpureis succedunt sydera vultus.
Primus ab Eois, gelida mox alter ab Arcto,
Vnus ab Occiduis, alter micat ignis ab Austris.
Sic fuit a veteris honos, nunc pectora terrae;
Nunc virides crevisse humeros, faciemque recentem
Exultat, lateque suos miratur honores.

Hæc ego cum scripsissem, opusque universum digererem in aliquot libellos, matura pœnitentia conatum prævenit, & aliquid ultra lyram sapere jussit.

Diu erat quod mirabar Callioni patientiam durare cum molestissimo præceptore. Nam & auditores aliquot, qui paulatim accesserant ad loquentis tergum, tandem se ab infinita oratione subduxerant: cum opportune nunciatur Callioni, instructos ad limen proceres stare, quibus ipse ad Labetrum duceretur. Igitur valedixit magistro, doctrinæ utilitatem auditorum tædio corrumpenti, juravitque sibi nunquam suavius fuisse.

At ego, dum Callion in interiori Labetri sacrario penetrat, notavi fortè duos vicinæ gentis homines

mines inter se satis acriter disputantes; quibus auditorem me praebui, rarus illos de Ilio nuper expugnato, aut de ingenti miraculo loqui: quod diversarum gentium studia sic à Neptuno conciliata sint, ut Iupiter ex pugnantibus coelorum motibus conspirantem ordinem & concentus paene musicos instruxerit: quodque Iuvernae lyra, ubi leopardis & leonibus convenit, augustissimum ejusdem Neptuni numen secuto carmine adoravit. Erat autem inter ipsos quaestio de quercinis & fagiuis tabulis, utra materies esset ad quadra praestantior: neque agrestes interim avellanas dentibus ad hoc exercitatis segnius moliebantur. Secutus deinde intrantes coenaculum, ructibus quatere allatus, excepi prope redeuntem jentaculi cibum, & nescio quo fumo perstrictus, parum fuit ut ulidi convivii conspectum sustinere non possem. Igitur aegra corpora medicamentis levari credebam: quod amplius mihi persuasit panis tam modicus illatus in mensam, ut ad uncias crederem datum, cum subito pelvis assa bubula cumulata, sic ut quatuor ferentes deprimeret, ipsam paene mensam fregit. Et ne esset Libero Vulcanoque rixandum, quis diluendis poculis invocaretur, non ea lymphae mixtura temperabant, sed Indicae cannae succum infundebant in merum, & vacuata ad umbilicum pocula sic agebant, ut semper grandior latage expectaret secundam affusionem. Interim plaudebat Laberii familia, stupebatque hanc veluti magnanimitatem edendi: gens plerumque magnorum non capax, & velut patrii gravitate depressa in humilitatem cogitationum: cum tamen exurgit, nulli cedens capacitate magnae mentis. Quoniam ingentibus vitiis magnae virtutes parum absunt.

Dum haec agerentur, interim improviso ad latus accessit suavissimus Percas, & Quandiu est, inquit, quod te quaero; non fuit locus in hac domo, quem bis omiserim scrutari. Nam sub hoc medicaminum fumo non credebam delicatum hominem vivere posse. Cum quaererem quid novi contigisset?

tigisset? æquissimus, inquit, conditioni tuæ dominus te in vicarium suæ dignitatis assumsit. Mox ut jussi missos assuetos sales taceret, ipse protractum extra cœnaculum manu prehendit: & scis, inquit, quo dominus viam destinaverit? Certe, inquam ego, ultra terminos montium, qui festinatis itineribus serenitatem hyemis continuant. Tum ille, tibi vero munus, inquit, præeundi decrevit, tam ut rustica diversoria genius humanitatis tuæ mitiget, tum ut municipia moneantur, ne illustri concursu tanti hominis fraudent adventum. Nam de tuis moribus tam apte ad fidem dixi, ut te nihil jam credat esse prudentius. His dictis ad Callionem perduxit, qui quam plurimis oneratum mandatis dimittit in proximam urbem jussitque ut expedito progressus itinere diversiores instruerem in nostræ humanitatis leges; cum ecce molienti mihi per compositos sedilium gradus adscensum in pergrandem equum, attulit rusticus quidam à Fibullio literas quibus urgebat ut definirem pactis nuptiis certum diem: quoniam, inquiebat, multis in eandem spem erectis præmia meæ sanitatis in securo tibi esse ardentissime volo.

Interrogavi nuncium de Fibullii valetudine, ac deinde de muliere nostra: quam cum illi descripsissem, sic ut internosceret laudatissimos vultus: bene, inquit, & illa habet, nisi quod alvi pondus excrescens, marcidi oris purpuram, aliquantulum extinxit. Tum ego, cujus assueta cubili fastidiosum morbum contraxisset, interrogo. Certe, inquit rusticus, ferunt jam sextum ex Fibullio pepetisse. pudicitia tamen tam notabili, ut nullis pervulgaverit corpus, nisi magnis hominibus, secreto etiam sua furta celantibus. Non potui erumpentem imperum premere, quin animum in Fibullii pœnas elatum in epistolam effunderem. Itaque bis terque discissam pedibus in terram deprimo, illud intra me repetens, magis optabile esse, ut ex Libitinæ templo mihi funeris apparatus prodeat quam turpissima conjux, & cum iracundia prudentiam extinxisset, ne relato quidem verbo admissis

missis frænis in provinciam meam iter cepi, quod non potuit tam funesto exordio non luctuosissimum esse.

Nam cum octiduum consumpsissem inter gentes utcunque non barbaras, tandem confragosis exceptus montibus adverti feros homines cum locorum difficultate consentire. Etenim cum ectores viarum timerem, vel malitioso silentio negligebant orantem, vel ipsa vocis petulantia non tam expediebant ignorantiam, quam perfidiosis ambagibus lacessebant. Deinde in hospitium perductus, cum fames urgeret, quanta non vindicavit excisam Cereris quercum, & cænulam meam diligentius curarem, rogo, inquam, amici, cur ignis non excitatur? jam nox appetit, & nondum culinæ fumus dissipavit coëuntis aquæ gelu. Num hodie cibi in hac urbe ferias agunt? Provocati illi insueta libertate iniquis oculis aspexerunt, risuque inter sese excitato inconditum sustulere clamorem. Tum anus fœdissimo squalore inculta processit, vestemque altius præcingens, postquam lippitudinem oculorum multoties manu permulsit, ad cameræ altitudinem exiguæ sellæ ascensu admota est: ac laridum spississimo vestitum fumo, ense qui nisi duabus manibus non rotatur, artificiose præcidit. Prunis deinde, quas subinde folles excitaverant, imponit, & ut fyncerum cibum daret, nihil ex eo vel radentis cultelli acie, vel aqua mundatrice detersit. Non ferebat stomachus nondum ingesti cibi tam deformem aspectum. Itaque panem pæne lapideum, & qui incorruptus navigaret, in manus sumo; ac ne urgeret ad cœnam, tanquam videndæ urbis avidus, ad exterius limen consisto.

Hic aliud majus miseris, multoque tremendum
Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.

Stabat enim ad vicini ostiolum bos, tum diffusa cornuum proceritate, tum eximia corporis magnitudine præstans, quam ipse dominus in tripodem sedens fœdissime emulgebat, cantu etiam quodammodo triti uberis liberalitatem provo-

cians. Eratillius nepos, quem tam magnifice suo pridem Mausolæo ajunt Lusitaniam condidisse. Non tuli hanc virilis conditionis infamiam, & velut Basilisca lapidatio mea bene cessisset, raptim exiguam molem in spurcissimum caput misi. Sed incidit lapis in articulum bovis, qui cum tibia superiorem partem tenacitate nervi ligat; & animal œstri suspicione motum emulgentis pectus excussissimo calce pertudit, ac per totam urbem disjecta cervice decurrit; sicut Ium credimus admota Iunonis stimulo non reliquisse in orbe partem, quam furiosa præcipitatione non adiret. Recipiebam me timidissimis passibus in interiorem domum, cum ipsa familia jacentis hominis clamorem exaudit, concursuque viciniæ facto unus alium, ut quisque postremus adveniat, de facinoris authore rogabant. Iamque omnibus in eam mentem versis, ut mero casu lascivientem vaccam crederent calcem in dominum rejecisse, nequissimus puer, qui me forte notaverat cum saxum emitterem, peregrinus, inquit, quiad lilium hospitatur, mansuetum animal emisso saxo concitavit. Tum omnes impetu facto me jam in mortem intentum diripiunt. Et quanquam puerilis imbecillitas testimonio fidem tollebat, tamen apud barbaros tanti erat externum hominem lacessere, ut etiam timerent, ne innocentia susciperet defensionem meam. Nec diu luctatus cum furentium vocibus, quia proponebantur tormenta, id facinus, nequaquam ut arbitrabar inexpiabile, confessus sum: ratus nihil severius decreturos in vulnere bovis, quam quod in Cygni cædem Britannia servat; ubi expiatur nocens tanto frumenti cumulo, quanto appensam avem condat. At illi propria voce damnatum, quoniam ad supplicii spectaculum lux jam in tenebris vergens erat angustior, in carcerem ipsa cruce deteriorem mittunt. Vbi tamen somni necessitas gravitatem malorum obruit, & lento sopore non tam solvit solicitudinẽ, quam ad alias curas transtulit: seu me quietum esse nulla fata volebant, sive meam contumaciam,

quod

quod in speluncam non redissem, Dione ulciscebatur, quam etiam recentissimo exemplo sævire videmus, ut qui aliorum matrimoniis moram fecerint, ipsi se intempestivo conjugio implicent. Videbatur enim mihi adstare mulier illa quæ in spelunca suo pudore impetum meum vicerat, & trucibus oculis inspectare jacentē; cumque severissimis verbis diu detonasset, tandem in hæc verba perorare: Sed ne quid dubites de Numinum ira, illas pœnas dabis, quas ego, quæ tuo sum scelere violata, non exultem magis quam horream. Tu exilio, tu cruci, tu ferro destinatus es, tu amicissimorum odio flagrabis, tua denique supplicii nihil morabitur, nisi forte ut in pœnam diutius dures. Nec me ut veneficam aut profligati pudoris fœminam maledicas. Non enim te arcessissem per Veliam, nisi amassem verecundiam pudoris tui; nec anus quam vidisti me unquam maleficiis immiscuit factis; sed ut ferme mos est nobilium puellarum, insontibus tantum sortibus, & ut appellamus, albis, instruxit. Et tamen traduxisti apud familiares tuos meū nomē, tuq; me inter veneficas, nequissime, tu me inter solutiores numerasti.

Cum hæc dixisset, tanto metu cohorrui, ut ipsa membrorum trepidatio soporem discusserit: Et quoniam somnii piaculum gelida lustrate non poteram, oculos saliva linii, cum nocturni horroris prodigii fascinationis periculum expavescerem.

Quid interim facerem? quæ me artes hoc specu eximerent? Non erat culina, quæ me vimine & cratibus velut antiquo clypeo circumtectum celatumque reciperet; non saltatrix custodia, quam per lusum fallerem: non etiam Medicus, cujus olidum medicamentum sic efferrem, ut ipse protecta fronte naribusque obductis, aliorsum etiam a me vultus arcerem. Lux deinde illustrior cum nocturnæ imaginis terrorem diluisset, carceris mei fores tumultus formidabilis fregit, & intromissi satellites ipsa barba sine armis horribiles moriendi necessitatem denunciant: simulque de funesta domo erutum in vastam ac inanem aream pro-

ducunt

ducunt. Tum appositi custodes etiam diurna officia non omittebant. Hic reclinata ad parietem hasta centonem multiplici colore ornabat; ille muliebre cingulum corio nondum abrasis pilis bene lævo aptabat, & gemino plumbatorum clavorum ordine distinguebat: pars denique filum picis tenacitate induebant, pars calceis prope cubitalibus densissimam ferri seriem supponebant: cum interim mihi succurrit meo clypeo, id est, Callionis nomine, uti. Sed nullus, opinor, deorum extra coelum suum regnat. Idipsum tumultuantes acrius incitavit, & impune proclamant, licebit uni genti apud nos esse injuriæ? & alienam timebimus nobilitatem, qui gentilem projecimus? nam quid apud nos ille populus regnabit, qui extra patrios fines ubi pedem in suo ponat non habet? num temeraria juventus atque levis, quæ ineptis clamoribus, quæ affectata tripudiorum lascivia, ubique insolentem audaciam pro vivida indole jactat, erit potior severitate nostrarum legum, & imperii majestate?

Inter has tumultuantium voces alius subinde clamor exortus est. Nam adducebatur famosissimus latro, qui pressi lactis mensuras aliquot demerserat in profundæ cellæ noctem, & capellam fœtu ac ubere notabilem in solitariæ rupis secessum abrexerat. Igitur adhuc incertus ad laqueum, an ad ignem damnaretur, ad meum latus sese applicuit; cum ex alia parte mantilia extensissimam instruxerant mensam, & piperatus panis, vitellis artificiose mixtis, abunde allatus est, ac deinde bubula ad fumum cocta, pisciscque non gato vel gutta notabilis, sed creberrimum zinziber cum mixtura salis condiebat humiditatem aquaticæ naturæ, & ad genium regionis acuebat inexpugnabilem sitim. Tum capacissimæ amphoræ sexdecim velut in convivii præsidium constitutæ, utramque mensæ oram æquali pondere librabant. Erat dignum Bromio factum, quem rerum suarum auspice venerantur, non juvenē tantum sed quasi patris fœmina reddidit: credo quia nunquam

apud illos Nymphis ac fontibus nutriciis crevit.

Cum hæc omnia mirarer, lictor cujus manus jam spectabat jugulum meum, me ad postremas dapes invitat. Ego vero dum inutilem in damnatos humanitatem sperno, video supplicii mei socium jam honoratissimo loco sedisse, ac plurimis passim ineuntibus convivium, mihi tamen in secundis servatam esse sedem. Igitur velut in Thraciam devenissem, ubi convivarum aliquis cæterorum risum suo suspendio excitat, ad mensam moriturus accessi, longoq; desixus obtutu illud tandem mecum cogitare cœpi, si præteritæ noctis somnium non imprudens casus, sed vel iratæ mulieris sortes, vel præsagientis animi divina vis obtulisset, non posse tam celeri fato mea exire supplicia. Vbi enim exilium, ubi amicorum odia, ubi minæ omnes, quæ vix possint tanto tempore recitari, quanto ad destinatam hodie mortem satis esset?

His argumentis, & quodammodo spe futurorum suppliciorum refectus, ac preterea quod nebulosus horror, qui plerumque morituros terret, animum non obtenebrabat, concipiebam secretissima vota, & ab irata fortuna provocabam. At vero pœnæ meæ miserrimus comes, qui Mycerini æmulus vitam in mortis decretæ solatium oblectabat, cum jam duodecies propinantibus mirabili fortitudine respondisset, tandem querelis, mox fletibus prosequebatur suam calamitatem, & alternis admittebat miserantium voces. Cumque identidem profuso fletu repeteret, id se unum mirari, quod recentis triumphi memoria non obstitisset severitati judicantium, ausus sum ab eo petere qui mihi proximus consederat, quo ille prælio triumphare meruisset? nuper, inquit, cum aliis missus, qui renovarent clarissimum fœdus certantibus de bibendi peritia populis, ipse tres congios præter omnes exhausit; cottabeque accepto illustrem familiam ditavit. Iuvit me quod tam funesto loco eram: alioqui risum nunquam tenuissem in tam elegantis certaminis memoria.

& ubi

& ulciscenda severius culpa obligassem ignorantem animum, quam si bovem iterum ad insaniam provocassem.

Iam erat in extremo convivium, cum iterum ad intempestiva pocula provocati, tandem ad magistratum ducimur, qui parum, ut in te provisa, moratus, utrumque ad laqueum damnat; conversusque ad participem meæ sortis, tu, inquit, solis expiabile flammis nefas admiseras: Sed quoniam crux huic misero fuit erigenda, malui utrumque brevi compendio puniri, quam in torum diem tenere lictores. Tum injecta manibus vincula; collo etiam circumdati funes, & utrique factorum minister datus, qui æternitatis admoneret. Si mihi creditis, non gravius dolebam quam vel Pedonis ludibrio fatigatus, vel iniquo Basilianorum judicio pressus. Non enim lætitiam haurimus aut mærorem ad successus vel miseriæ modum, sed angustiæ pectoris nostri sæpe minoribus malis sic implentur, ut ad sævissima fortunæ tela graviorem sensum non admittant. Eram etiam, nisi me fallo, vultu gravi, neque malis dejecto, cum saltem in extremis constantiæ laudem quærerem.

Assyrius volucri redeunt funere Phoenix
Heres ipse sui, cum jam natalia busta
Conglomerans carpit postremo nobilia cursu.
Magnanimæ stipantur aves. Regemque verendum
Sollicita observant, & fati in limine credunt
Altius ire sibi. Collo jam pulchrius aurum.
Et nox aesurii stat major gratia pennis.

Interim ad infaustam arborem celeberrimo conventu producti, & infamibus appliciti scalis, reputabamus proximæ mortis horrorem, cum tacitis mecum vocis sic loquerer; O si istæ minoris sanctissimam Neptuni iram imitentur, quem ovatio supra triumphum delectat! qui & justitiæ dedit capitales scenas erigi, & eas incruentas esse suæ naturæ concessit. Tum lictores gentilem primo suum supplicio admovent, & in tantam altitudinem provectum, ut vertice tangeret fastigium

crucis. hic depulsis humeris, ille pedibus extra scalas protractus, in liberiorem aërem trudunt. Nec alio modo maturabant interitum, sed ipsa corporis gravitas lentissimam mortem ægræ moliebatur.

Mihi deinde cum injicerent manus, vox statim familiaris, illius nempe gentis, apud quam servieram, aures percussit, & spe ad auxiliū erecta, nescio quomodo blandita est meis malis, ut suggereret Callionis domesticos advenisse. Erat autem Fibullius, mihi tū ob dilectam epistolam infensissimus, qui præcipitabat etiam in Italiam iter, ac tum immani detentus spectaculo interrogabat, quod nos facinus in crucem efferret, cum agnovit confusos tristitia vultus, & veluti improviso telo confossus exclamavit; ergo sceleri tuo tantum fortuna pepercit, ergo tam prosperos invenit perfidia divos, ut meis subtraheretur manibus scelestissimum caput, nec à te fœdissimi contemptus pœnas reposcerem, tam grandi injuria provocatus? Nunc etiam sceleratum mancipium, fastidii insolentia durat, & servile ingenium ne beneficiis quidem & donis tractabile? Obstupuerant omnes ad inexspectatissimos questus, cumque facinus à me commissum quærerent, ac vel inani lascivia servile profudisse peculium, vel liberorum procurationis tabulas malitiose corrupisse clamaret, ego interim lictores orabam, ut me matura morte subducerent tot casibus, veluti per diversos alveos inundantibus miserrimum caput. Sed mansueta benignitas tunc in barbaris pectoribus inveniri: meque ad laqueum festinare dicebant, quoniam eluenda videbam flammis crimina, quibus me onerabat advectus mirabili deorum consilio hospes. Non sum primus, cui salutis exordium sævitia calamitatis attulit. Nam altercantibus universis, dum me alii censent ad tormenta servandum, alii datæ integritatem sententiæ nullo prætextu libandam, meus, interim genius Callionem attulit, qui præmissa ad tumultuantem cœtum Percante, postquam periculi mei gravitatem audiit, dolore ac iracundia ferox, admisso equo in mediam turbam invectus

invectus est. Et quoniam viles erant, & inculti, cogitabat severe agere, ac orationi authoritatem per audaciam facere. Sed reputato dedecore, si exitum conatus non haberet, suppressit erumpentem impetum, &, peto, inquit, ne sanctissimū fœdus in vilis persona mancipii cadat. Quæ ista vis, cives optimi? Quo abiit ingenerata his terris benignitas? Neque innocentem esse quem damnavistis, prædico. Absit judiciis vestris detraham integritatis famam. At certe reservare potuistis famuli pœnam in adventum domini jam stantis ad mœnia vestra.

Tum oravit, ut dilato supplicio una ad Magistratum irent. Nec Fibullium interim adverterat, præcipitantis negotii caligine cæcus, aut salutationis blanditia superbiam ferocis animi nulla dedecora præ contemptu æstimantis permulserat. At Dictator postquam diurna publici officii munera impleverat, ad domesticas statim curas traduxerat impigrum corpus. Igitur diutius in limine cunctatus Callion, tandem assiduis pulsibus lassavit audientem, qui uxore jussa aperire urgentibus, ipse non segnius juvenco ex scalis appenso detrahebat viscerum molem; cruentis adhuc manibus quibus paulo ante illius jugulum resolverat. Sed ut infretum intrantium splendorem advertit, cultellum in reseratos inserit dentes, manusque in præcinctam pellem tergens, nocturnum capitis tegmen extremis aliquantulum digitis movit: Ac ut Callion per Principis sui reverentiam, & per eorum manes oravit qui primi fœdus inierant, ut juventuti meæ parceret, nec in crucem mitteret temeritatem, risu potius aut datis ad numerum verbis dignam, cum metueret Dictator, ne male purgata sanies juvencum corrumperet, bene est, inquit; agat authoritati tuæ gratias, & illud meminerit, non potuisse nos salutem dare, nisi mori metuisset. Procidi ego ad pedes, & cum Dictatorem, ac deinde dominum adorassem, excessi eadem lætitia ab ædibus, qua Theseus Plutonis exutus vinculis primum solem aspexit.

At Fibullius, ut accepta injuria ferox, tum quod fraudabatur spe nostri supplicii, tum quod salutationis officium Callionem neglexisse credebat, concoquebat dolorem mutum, & in vindictam erectum, cum ex improviso Callion advertit hominem, & in amplexum decurrens, O mi, inquit, Fibulli, quis Deus ex voto hunc suavissimum occursum obtulit, & barbaræ feritatem regionis humanitate amicitiæ nostræ lenivit? Cum tanta verborum blanditia extorsisset ab irato ut orationem non severam, ita parum prisca benevolentiæ memorem, uterque in diversa hospitia pervolvat, cerarisque illa nocte corporibus, ut incommodæ ædiculæ ferebant, prima luce Fibullius ad Callionem adhuc thoro inhærentem incravit, & blandissimo vultu salvere mulierculam jussit, quæ frigoris metu strata servaret. Arrisit ad hunc salem Callion, & Fibullium ad sedem pulvinis onerat am invitabat, cum ille secretissimo murmure aliquid in aurem Callioni dixit. Et quoniam gestus erat supplicantis, deprecari credebamus pridianam severitatem. Erat autem, ut postea intellexinus, modesta excusatio ad certamen singulare provocantis. Neque, inquit, ullus est, cui plura quam tibi debere confitear, aut amicitiam tuam ullo magis tempore colui. Sed scis, te illo seculo vivere, ubi minima infamiæ suspicio paternam charitatem vincat. Non possum integra fama hesterni contemptus imaginem pati, quod nec verbo excusasti, cum tantopere meis votis obstares, & Euphormioni salus me invito data est: quod utinam in contumeliam utriusque familiæ non vertisset.

Non defuit Callioni apertissimus ad excusandum campus, sed timiditatis opinionem facere noluit, tanquam invasores nocturni, qui ad majorem vim fœde planorum imaginem sumunt. Itaque bene sentire Fibullium affirmat, ac ne importuna molesta sedulitate domestici turbent, sussurrandam eorum oculis generositatem tam inexspectati coeptus. Igitur omnes in diversam curam intendere

tudere animos jussit, ac præcipue jentaculi munus officiosissimus mandat, dum, inquit, in proximum hortum Fibullium abduco, libertate aëris positurus fastidium cibi. Tum vestem quam mox abjiceret, parum composuit, gladioque veluti pro more sumpto, pergit in hortum. Nec miseros hic amentiæ familiares nugæ. Iunxere strictis amplexibus pectora quæ mox confoderent, & inanem veniæ fucum crudeli piaculo præmiserunt; scrutarique patentes ferro sinus, mox quisque suam, quisque alienam aciem intuebatur. Sed facinus differente fortuna avertere bis elusos ictus, semel breviore sica, iterum obliqua fuga pectoris in latus aversi: tandem Callion, ut ira justior obfirmaverat manum, adversum violentius ensem repulit, gladiumq; in crus inimicum altius imprimens, firmitatem subcidit vestigii. Ille corpus ægrum in terram deducens non omiserat ensem, sed animo supra vires forti Callionem iterum vocabat in pugnam, & ferrum debili manu votans fortunæ iniquioris imperium negabat admittere. Contra victor, ne fortitudinem suam in odium vocaret, negabat se adjuturum urgentia Fibullium fata; clementiamque fovebat nulla ignaviæ suspicione damnatam.

Igitur postquam Fibullium exoravit, ne vinci ulterius vellet, reducit in domum, ac mirantibus nobis infirmitatem cruris, in culcitram dextra ad scrupulū parcente reponit. Deinde valvis diligentius munitis redeunt in gratiam, crebris amplexibus ejurantes memoriam certaminis. Nihil eo fœdere integrius si hoc alia victima quam meo capite sanxissent. Nam dum amabili colloquio periculi causas repetunt, nec de se amplius, sed de fortuna queruntur: quid autem, inquit, Callion, in te miser Euphormio peccaverat, quem etiam tuis olim literis mihi chariorem esse volebas? Hic Fibullius, ut acerbitatē vulneris meo veluti fato leniret, docet à me oblatum remedium, quod, inquit, morbi mei atrocitatem, ne quid mentiar, distulit. Tuum autem, quod tantopere commendaveras, ultro ir-

cisset nequissimus servus, neque à te prius literas tradidit, quam suæ perfidiæ meam valetudinem permisissem. Cumque aliquantulum levara mali violentia inducias mecum faceret, hanc epistolam, quam tibi à me reddidit (fateor) ut scriberem, ingenti sanitatis promisso compulit. Quid audacia verba referam; quid subtiles sceleris artes, talentumque velut coëmendis mendicamentis emunctum? Miraris igitur me illius pœna gavisum, à quo fœdissime delusus sum, sic jam ut me credulitatis meæ pudeat? Nam redeuntibus subinde tormentis, graviori metu pendeo, ne infelix late tum fertilitas longe funestissimos partus creet.

Videbam diligentiori cura per rimam ostii colloquentium frontes. Cumque formidolosa mihi esset reconciliatio tam familiaris, diffusa tonlere familia stabam solus ad valvas, & alternas aures laxis opponens compagibus, tum etiam interdum oculorum judicio metiebar salutem meam; gnarus furiosa magnatum odia illorum sanguine placari, qui controversias seu forte seu malitia incenderunt. Veluti arborum fissuræ, quas ictu sonanti distendit agricola, non nisi fracto aut expulso cuneo redeunt. Tum Callion, ut obtutum in terram defixit, truciique vultu minax immanissimi in me odii acerbitatem concepit, percunctabatur de Percante, an illi quoque consilium meum placuisset. Sed non erat Fibullio animus, gratuita injuria in se Percantem concitare, tum ut illo teste meam mutaret perniciem, tum ne sales aperiret quibus ipse accusator in Callionem luserat,

O Di, si vestras tangunt mortalia curas,
Di, quibus imperium cæli, qui nigra tenetis
Tartara, & undas queis fata suprema posuit.
Aspicite hæc, tuque O victor, quicumque deorum es,
Cui labor infelix, & mœsta murmura surgunt,
Res turbare humanam, non hæc tibi mole frustra
Tempestatis opus. Iacuissem vulnere parvo,
Semianimis parvo cecidisset vulnere servus.
Heu pietas! animum ignota occumbere dextra

Infelix

Infelix fatui, tantasque evadere luctus.
Nec saltem occidisse mecum? proh impia fata,
Crudelesque dei! Illum illum reddite campum,
Reddite? funereasque cruces, & tumula cilia.
Hac tantum mihi morte salus. Sat fuisset vivus
Excepte, atque tuo reperitus corpore mortes.

Etenim Callion furore sævissimo ardens ad otium procurrit, ac Euphormionem Percantemque turbata voce appellans, non tam cædis metum, quam desiderium attulit. Sed cum intrassēmus in thalamum, statim Percantem à me Fibullus seduxit, arcessitumque ad colloquium, dum in me atrocissimis verbis Callion desævit, pestilenti imbuit fraude. Sic ut in illa tempestate nonnunquam animus procellis excelsior consideraret versatilem hominum mentem, à virtute & amicitiæ charitate tam facile in perfidiam ac scelus degenerantem. Nam urgebat etiam ultra imperium domini paulo ante fidelissimus comes: quoniam ejusdem particeps culpę sic amoliebatur omnem criminis suspicionem.

Tum jussus accipere plagas sexaginta, ac prætetea serviles in fronte literas, quas adhuc omiserat qualiscunque domini clementia, Percanti tanquam acerbissimo vindici tradot; cum hæc mecum cogitare cœpi, tolerabilem Percantis esse lar-vam, quia dominum palam demereri studuisset. Iam ut secreto licuerit amicitiæ sacramentum servare, haud dubie pietate ac misericordia meritutum, ut dissimulationis offendiculum ex animo delerem. Sed ille nequaquam mitigatus domini absentia, tam immaniter supplicem contempsit, ut inciperem oculorum fidei timere, & notissimæ frontis vestigia perscrutari. Charissimi sodalis tergum mille verberibus distinguebat, etiam ultra imperatæ numerum pœnæ: Et literis deinde crudeliter inustis, non altissimam modo consumpsit frontem, sed indicium servitutis pœna ad oculos ipsos deduxit.

Igitur jam Pedo, jam cæteri notę nequitiæ servi, conceptam in me iram in misericordiam verte-

rant. Ac præcipue Percantis superbia excitabat invidos animos, qui præmio suæ proditionis potens non libertatem modo, sed vicarium in nos imperium erat adeptus: docebatque nullos deterius dominari, quam quos ad serviendum Natura creavit. Videbam conciliabula conspirantis familiæ, & aspernantis secundum hoc servitutis miserrimæ jugum; poteramque forsassis adjuvare mussantes, ni timuissem pœnas consilii solus dare, quod mihi soli non quæsissem. At præterea legeram Epitaphium Sibrunii Consulis, quod in quodam libello in hæc verba conceptum est. *Depositum Sibrunii Consulis, qui Lutetiam bene ecertatam consecraverat mentem, domi forisque clarissimus, eximius in juvanda patria princeps. Quem amplissimis in Rempub. meritis clarum populus interfecit. ne dissimilem eventum sortiretur priscis Rerumpublicarum patribus, quorum semper exemplo vixerat.*

Tutius ergo ratus Percantis gratiam machinis omnibus adoriri, illo curas omnes intenderam, ne quod officii genus omitterem. Sed jam noster Athenson philosophiam projecerat, & in hæc vitia ut primum potuit lapsus, quæ quondam in aliis tam severus censor notaverat, aspernabatur affectatum obsequium, totius familiæ adulationibus lassus. Et præterea si me humanius appellasset, timebat, ne homines meminissent communis nostræ sortis.

Mihi tamen aliquantum profuit tam inexpectata fastidii atrocitas, & documento fuit, quam multis cautionibus intima familiaritas ineunda sit cum ignoto. Etenim quam excellens est veræ consensus amicitiæ, tam est difficilis atque rara connexio animorum, ita divina atque præstans. Nam ut radii horarum indices, quot rotis & ponderibus aguntur in destinatos cursus, tot aberrantibus instrumentis mendaci monstratione fallunt: Ita si ex infinitis rebus, quæ fyncceram charitatem componunt aliqua se condito subtraxerit, laudata amicitiæ forma degenerabit in turpissimum monstrũ. Primum amplissima virtus non ubique sui capaces animos

animos invenit, & magnas deinde mentes plerunque occupant ejusmodi vitia, quibus nullum est cum hac diva commercium. Igitur cum maximam mortalium partem (fas sit eloqui) aut parum supra pecudes, aut certe infra magnitudinem quam requirimus, fata posuerint; ac deinde ratum sit magnis hominibus, ut similem alterius indolem, quam ament, nanciscantur plura sunt ad amicitiæ aram donaria nuncupantium vota, quam exsolventium. Illud autem in amicitia præcipua religione custodiendum est, ut quemcunque exitum habuerint amici negotia, eundem tuis esse statuas. Nec illi obsignata arca, ne clausa mens, ne corpus ad laborem tardum elangueat, ut mutuo solatio (qui maximus est amicitiæ fructus) penitiores audeas curas in fidos sinus effundere. Ut jocari, & animum lætius diffundere, irasci etiam interdum possis, & exercentes sese impetus non celare: quoniam neminem suis vitiis carere Natura voluit.

His necessitatibus, quibus finem nulla lex præscripsit, positurus charissimam libertatem, diu ante videndum est, cui te navi credas. Num in eam pervadere pœnitentia posse, ut, quam felicitatis sedem duxeras, ea te molestissimo carcere teneat. Quanquam illa spes puerorum deponenda est, quibus nihil promptum est aggredi, nisi jucunditatem assiduam stulta mens fingit. Asperi sæpe casus incurrunt in amicitiam, & tam affligere potest ruina sodalium, quam felicitas mulcere. Itaque nec amicitia turpibus niti fundamentis potest, ut lucri cupiditas induat præstantissimos vultus; nec impetui, cui nescio quod inveniam nomen, extemplo parendum est, qui non sæpe nullo rationis auspicio ad amandum impellit. Alioqui sera pœnitentia reflectet in tergum stultissimam cervicem, ut saltem oculis repetat portum, quem egressa est; & cessantibus illis motibus, qui velut melle conditi ad amandi suavitatem egerant, destituetur præcipuis solatiis amicitia, & in illa motabitur esca, cujus nausea assidue fastidientem stomachum premet.

Cæte-

Cæterum quibus opes charitate potiores sunt, ii sese ultro excluserunt ab amicitiæ limine, & quanquam dissimillimo vitio, ii quorum luxuries nullo patrimonio impletur. Præterea qui linguæ modum nesciunt, aut qui vana facilique indole, diversis occupati amicitiis, & futili initio amorem ordiuntur, & inepte deponunt. Nam in eorum animis ita trudit pridianam familiaritatem enascens hodie affectus, ut qui jam jam exuberantem pluviam alius imber obruit. Duorum autem conspirans benevolentia illam felicitatem componet, quam Dionysius auro gravis, & ægre sustinens potentiæ suæ molem, non invenit. Nam si pluribus potestatem animi facis, sacrilego furto detrahendum est prioribus tempus, & affectus quem in novos impendas. Præterea conditionum disparitas sæpe nascentem in cunis amicitiam jugulat. Quoniam ut diuturnus non est amor, qui sola jurgandi ac feriendi licentia (velut æqualitatis indiciis) constat; ita familiaritate alitur, & quodammodo mutuos sales jocosque velut ad quotidianum pastum quærit.

Sed & funestissimo didici experimento, amantium vota in hoc esse arctanda, ne nimium sodalei eveht cupiant. Quamdiu Percasinum parum fortem excessit, tamdiu hæsit charitatis constantia. Deinde ut in altum evectus cœpit despicere humilitatem meam, sic egit, ut non hominem, sed divitias peccasse arbitrer.

Dum hæc diligentius pensabam, & quærebam à sapientia auxilium, intravit domum nostram mulier, ut videbatur, nobilis, magnoque comitatu tenuissimæ vestis modestiam excusans. Nulla erant circa collum vincula, quæ morarentur transeuntium mentem. Non stalagmium erat, non spinther, non spathalion, non purpura aureis clavis fulgens. Notabiles erant bullæ varia magnitudine distinctæ, quibus onustum cingulum nonnihil deflexerat. Illa ut ad Fibullium ex vulnere ægrum admissa est, & notissimam frontem eruit defluentibus velis, hominem admiratione

prope

prope ad stuporem deduxit. Erat enim Lapicia, Fibullii ex Vocula fratre neptis, mulier genere ac divitiis, sed præcipue fama præstans, quæ adhuc adolescens, cum illi juvenem maritum mors abstulisset, iterum nubere seu constans seu pertinax abnuebat. Insiluit Callion in cervicem, longa necessitudine familiaris, & rogo, inquit, domina, quæ te in has terras fortuna deduxit? amœnitas, puto, regionis, & suavior populi cultus. Aut si hæc non sunt, numquid te tua venatrix cœlebs Diana compulit in hos montes, & nemora, pæne qualia circa Stygem pinguntur? Tum illa, ut se templum religionis miræ, quod ultra Alpium claustra colitur, invisisse docuit, quod bis ab hostibus petitum, bis divino volatu elusefurentium manus, cœpit rogare quod vulnus Fibullium afflixisset. Vtque per ambages intellexit pugnæ dementiam, tanquam sola peccare nesciret, mille gestibus aversata est improbissimum scelus. Ridebam ego pietatis superbiam, cum illa homines arcessiri jussit, quos habuerat vitæ comites, ac severioris disciplinæ magistros, quorum certe tumulis, si morientur, saltem exemplo Metelli, corvum debebit.

Horum unus, quoniam bonæ sortis ac ominis erat, intrepido vultu præcessit. Alter semicandida veste, nec avare manicata, sequebatur: Qui ut intravêrunt thalamum, ea salutatione, quæ professionem proderet studiosorum, pæne risum expressere spectantibus. Ac deinde magna volubilitate sermonis, omnes sibi vices tradidere loquendi. Non Callioni, non Fibullio, non ipsi Lapiciæ permissa vox: sed illi, velut theatrum ascendissent, aut ineptiæ suspicionem per audaciam loquendi tollerent, varia Sanctorum dicta factaque nimis oppido tenaci memoria recensebant. Quanquam, nisi fallebar, ita apposite, ut sæpius Cadmus, quam Harmonia canere videretur. Ac dum modo in scientias ludunt humani judices recti, modo conjugium frigidissimo sale proscribunt, paulatim ad disserendum lapsi tam acriter cœpe-

runt

sunt contendere, ut res meo judicio ad manus pugnamque spectaret. Vix restabant sedilia lacertis pulsantibus, & ipsæ manus vehementius productæ aërem pæne in sibilum cogebant. Cohorruere omnes ad divini strepitus miraculum. & nobis, quotquot Romani sermonis expertes non eramus, audiendi curiositas altissimum silentiũ indixit. Sed illi, quæ confusa & indigesta mente conceperant, tanta intelligendi difficultate fundebant, ut non modo non Latine, sed nec humano loqui crederem. Iam non inter se ipsi, jam se quisque non intelligebat, cum uterque vinci arbitrio spectantium nollet, & in hoc victoriam poneret, si prior non destitisset loqui. Igitur horas pæne quatuor præliantium æstus absumsit, cum id unum quærerent, *num ad syllogismum sit necessaria conclusio*. Cumque cresceret difficultas per obscurissimæ disputationis noctem, tandem erupit ille qui semicandidam vestem pæne sudanti fumo fucaverat, & consumptis subtilitatibus provocavit ad injurias, ut qui atrito ense fractove destitutus gladiator, ad luctam, velut ad compendium pugnæ, æmulum strictis amplexibus cogit. Tu vero, inquit, ineptissime, mihi etiam controversiam moves tanquam in meo regno non essem, id est, tanquam alius id, de quo agimus, aut laboriosius quæsivisset, aut felicius invenisset? Testes sanctissimæ domus nostræ parietes, qui toties ad laterum meorum vires obstupuerunt, dum non minus menses 4. adolescentes nostros declamando & scribendo exerceo, ne hac semel quæstione ut oportuit excussa, quid de ea amplius à quoquam discere possent. Vix ducentis horis legas, quæ in hanc materiam ex pluribus authorum millibus solita brevitate decerpsi. Neque est aliud, quod te jam in disputationem trahat; nisi quod ut testes in nostram dicaces familiam, id demum existimatis ad gloriam vestram facere, si aliquid ex nostris moribus doctrinaque carpetis. Vos, quod ab antiquitatis austeritate nostra paulatim vivendi consuetudo deflexerit, quod opulentior cultus, quam

quem

quem authores dictaverint nostri, privata nonnunquam cubilia instruit; quod in necessarios quisque sumptus pecuniam, quod in hyemem vestes, in exercitationem libros, extra cæterorum communionem prospicit, ingentibus monstris effectis, totamque proscribitis domum. Si ex æmulatione, indignor. Si ex vero dolore, misereor mediusfidius stuporis vestri, quos plus aliena mala cruciant, quam quæ vestra præcordia fœdissima tabe consumunt. Verum est enim deterius, fruticum instar omni vento permittere fragilitatem suam, an pertinaci ad obsistendum trunco concitare flaminum superbiam, quæ raditem vim concitati aëris despicientem evertant? Nos ut prisci seculi ratio tulit, selegimus abhorrentem ab ea, quæ jam in usu est vitam. Mutatione deinde temporum facta, & vertentibus omnium cum ætate ac sæculo moribus, non abnuimus his tempestatibus agi, diversisque præceptis familiam imbuere, ut ramis ac frondibus sese ad fortunæ nutum torquentibus clementior ventus, & ipsa victoria facilis, radicibus parcat. Vos autem imaginem antiquitatis scrupulosissime conservâtes, quæ non, dii boni, ludibria, qui non meliorum mentium sales & joci consequuntur? Quid prima scholam vestram ineuntium pugna; cum solus tyro apud rudem ignarumque satellité destinato claustro declamat, & aliquot sententiolis solitariam domum afflatus, sibi auditor, sibi testis, sibi judex, interdum etiam petulantissimus irrisor existit? Huic rei non invenio nomen, si non est indigna affectatæ antiquitatis vanitas, vel stulta religio, excindere hortentium, quod jam ipsi authores tollerent, si eorũ manes consuleretis. Quid deinde convivalis inter vos laudatio? quid à nobis sumptus extorti, quos egenos non esse damnatis? quid ille Vester ductor non nisi quatertiis in dieni epulis factus? quid ejusdem vespertina cum tyronibus repetitio, cui statim epulæ, veluti mercede constituta succedunt?

Iam vero de pietate vestra nihil disputo; modo illam

illam ſcrutari omiſeris partem in nobis. Alioqui non quæ latebræ celant excutiam, aut in te dubia quæram facinoris ſuſpicionem: Quæ vulgo, quæ palam in famam veſtram tela jaciuntur, aſſumam, Ambitus, ac perjurii crimen. Infremuit Callion tam inexpectato commotus judicio. Iam Fibullius, jam Lapicia, velut ad miraculum, vocem non inveniebant, ac ipſe præcipue vates, cujus domui tam fœda ſpargebatur infamia, ad inſaniam tabiemque properabat, cum alter, utinam, inquit, tantam ad peccandum verecundiam attuliſſes, quantum ad excuſationem audaciæ. Non magnifico per urbem equo delatus potentiorum foribus toties allediſſes. Non interdiu amicos ac ſocios, noctu animum ad fraudem & injuriam acuiſſes, ut illis ad veſtrum ordinem aſcendentibus, qui quadrienni rudimento meruiſſent, is princeps non eſſet, quem & eruditionis ſuffragium, & populi expectatio in hunc locum manu ducebant. Et ſolennibus tamen verbis promiſiſtis, nec ambitu nec favore paſtores corrumpi judicia veſtra, ut cuiquam ad hunc honorem aditus, niſi à virtutis ac meriti templo, pateſcat.

Videbatur nobis omnibus ipſum facinus ſub nomine lenius, & quos atrocitas vocabuli ad horrorem egerat, exiguæ rei momentum rapiebat in riſus. Cum acrius inſtitit declamator, Eruditionis vero, inquit, certamen non ineo, quoniam vinci vobis eſſet honeſtius, quam noſtræ familiæ certaviſſe. Ridete barbariem ſermonis inculti, quæ in majorum noſtrorum libris nihil ſimplicibus animis inhæſiſſe fuci demonſtrat. Certe vos ſinceram doctrinam è noſtris hauſtis fontibus: vos ſcientiam veluti è ſancta ruſticitate avocatis, & figmentis orationum pictam jam id primum doctis fallere, quod ſe pro veſtra gerat. Tum alter, ut omnem audiendi patientiam conſumpſerat, O mi, inquit, homo, collige paululum redeuntem animum, ut cæca maledicendi licentia, ſi deſit quod in externos jacteris, etiam diſcat, quid in vobis damnare poſſitis. Eruditionem à veſtris alienam

quam accepisse non pudebit confiteri, si vos in solam barbariei hæreditatem admissos ingenua professione firmatis. Sed agam lenius, & refutandi modestia tuam conviciandi libertatem opprimam. Vitam, existimationem, instituta, non perstringam. Illud unum interrogo, cur legibus vestris varia interpretatione distractis, ut hi nomen, illi vestem, plerique ceremonias ad discrimen induxerint, nondum reperti sint qui Latium veteri pronunciatione barbara violari, nondum qui indicere Tullio bellum? Quamquam quid frustra in arcana vestra intueor, vobis omnibus solitariis æstimationibus cuncta reputare consuetis: unde data cubiliorum secreta, unde horribilis in juniores fandio, ne improvisi in seniorum sedes irrumpant.

Cum alia his similia, vel etiam frigidiora pararet, venit ab Archoropo nuncius, & diremit sterilissimam litem. Qui ut audiverat in Italiam properare Fibullium, ultorem injuriæ quam minus bonis temporibus acceperat, cum ipse Archoropus domesticis implicato negotiis insistasset, direptis aliquot sarcinis, cum curribus, quibus ipsæ vehebantur, primo nuncium occurrere jusserat, ipse deinde quam maximis sequebatur itineribus, nulla damna præ Fibullii odio æstimans. Igitur postridie, quam attulerat nuncius literas, Archoropus advenit, tam magnifico cultu, ut illum vix animo, nedum oculis capere possem. Auri argentique omni fide copia major, equorum nobilissimi greges, ingens servorum numerus, & omnia vestiu ad pompam fastumque subornata. Tum ad deprecationem versus, ut sibi Fibullius facis fieri sineret, ideo exorare non poterat, quod inanis pompæ ordo in supplice pro contumacia reputabatur: & hæc secum Fibullius longa cogitatione pensabat, Quid hic tantæ numerus familiæ? quid sumptus in luxuriam vergens? Num assimulatione vanissima supra se magnos effingit? Num mei rationem ministeria spernit: & sibi admirationem quærere, & meorum fidem corrumpere hac arte

 quasi-

quæsivit? Auxit hanc in Fibullio suspicionem ambitiosa in nos Archoropi liberalitas, & pæne ipsis accipientibus gravis. Nam ut illuxit dies alia, nescio quot ex Fibullii & Callionis domo salutantum introivimus, & Archoropi somnum exultantibus tympanis, tubisque perfregimus: qui dispensatore qua nos cum sportula dimitteret interrogante, tantam effundi pecuniam jussit, quantam non caperet aviditas nostra. Nec humilius quam erat loquutus expediri munus jussit. Quippe productus est saccus ingens, nummis argenteis plenus; permissusque diripientibus nobis, nunc onerantes sinum, nunc deprimentes laciniam vestis, tandem gratissima fœcunditate lassavit. Nihil unquam eo munere plenius. Nam sumendi cupiditatem muneris amplitudo exhauserat.

Ego præcipue, jam spe animum in diversas curas intendente, ad solam onusti corporis debilitatem argenti pondus æstimans, ab Archoropi beato limine postremus excessi, sociisque nunc possidere, nunc gaudio æstuantibus facinus ingens ausus, ad vendentem fucos intravi, & mutatis modico pretio vultibus, factoque mihi Gelonis nomine, a miserabili servitio fugere cœpi. Ac cum dies aliquot locorum ignarus aberrassem, tandem in eam regionem veni: ubi sævum & infinum mare conjuges consultissimos habet. Ii privignam jamolim Venerem admirati, & suamque Cyprum barbaro permisisse imperio, marcorum pectora nudant, & illius sacra operosius colunt, ut eximii lepores deam ad reditum invitent. Nec jam Verona longe aberam, cum cuidam Apulo ex Gallia redeunti conjungor. Ille se Cæsarem vocari dicebat: cui ego, utpote & itinerum docto, & in urbem aliquam tendenti, quam ego studiosissime perquirebam, persuasi fœdus faceremus neutrum a socio nisi perfecto demum itinere recessurum. Quod cum plusquam militari sacramento firmassemus, Veronam pervenimus incipiente primum nocte, & ad Antonium Cæsaris familiarem divertimus. Is ea primum cœna sa-

ctucia

ductis, nasturtio, columbisque lectissimis excepit, & ne, si solitarii dormiremus, nocturna prodigia mentem diducerent, gratissima benignitate providit. At vero qui sequebatur dies, jam non vulgari mensa, sed epulo pæne cultus est. Transalpinæ ovis particula, & pulli spadones plurimi visebantur. Pavonum columbarumque numerus, Turdorum etiam & Coturnicum pæne examina; juvencæ præterea aliquot adventum nostrum sua morte luerant; hortum despoliati amiserant flores, & omnis ædium decor in triclinium nostrum confluxerat. Cum deinde consideremus ad mensam, pocillator singulis astitit, minaci fronte, vultu terribili, custodiæ proprius quam convivii satelles. Detraxerant illi galeam, quam continuo instar Vulcanum fugientis Palladis gestant; parmamque aliquantum in latus deflexerant, ut in quieta pace pugnæ memoriam spargerent. Credebam æmulari Antonium Domitianam mensam, ad quam olim proceres, cum omnia pullus color indueret, urgerentque sepulchrorum imagines. pæne lethalis horror afflixit.

Celabam tam invisi fastidium moris, fucumque timori prætendens, sollicitabam Cæsarem, ut explicato convivii ordine, & deficiente jam fame, hospitem relinqueret. Nobis esse viam etiam præcipitantibus longam, & infestum, ut ajebant, latronibus iter non ostendere spem veniæ errantibus, si noctu nos in ejusmodi plagas nostra temeritas detulisset. Igitur Sole jam ultra altitudinem mediæ lucis producto Verona eximimus; & passibus ter mille confectis, ruentem admissis frænis equum, ex attritu solidi primum campi, & ex concrepantibus deinde lupatis audimus. Erat equus Cygnorum nivi æmulus, nisi crus alterum & apertissimum pectus subcineritii pili fucarent, insidebat autem homo, ille scilicet, qui ad mensam astiterat mihi, vinum, & quæ illius artis sunt, serio cuncta dispensans. Agnovi ego irruentem, Cæsarique monstravi, & cœpi vereri, nequid ignorantes ab hospite tol-

 leremus.

leremus. Nec dubitavi quærere, quæ illum præ-
cipitatio, vel quo gentium ferret; cum ille turpis-
simi nihil pudore facinoris tactus, ultro docuit,
domini se jussu in medio foro primarii juvenis cæ-
de imbuisse manus. Tam in alterius ditionem ur-
bis contendere, & tum ad salutem perventurum,
cum exisset Veronæ suæ fines. Perceperam toto
corpore horrorem frigidissimum, & velut inau-
dito scelere perturbatus, cum jam hominem equi
fuga pæne à conspectu nostro tolleret: O memo-
rabilem, inquam, Cæsar, audaciam! quid unquam
ex omni memoria tam atrox & luctuosum refe-
ras, ut publice sicarii non expectent equuleum,
sed velut gloriosum facinus sponte confessi, om-
nes timere jubeant, quoniam ipsi de se nihil timent?
quid, inquam, simile omnibus monimentis, acce-
pimus præter Fimbriæ factum? quem non credo
protervius vulnerato Scævolæ insultasse. Excu-
sare se Cæsar errorem meum dixit, quod ad fre-
quentissimum crimen obstupescerem ignarus sæ-
vissimi moris. qui in illa regione pæne omnium
capita proscripsit. Equus, ait, celeritate notus, &
modici æris liberalitas, præmium erit homicidæ,
qui vel lares domestico sanguine contaminabit,
vel publico barbaræ feritatis exemplo desæviet.
Venalis hominum vita est, & licitatores capitum
nostrorum publice regnant: etiam pæne infamiam
consuetudo sustulit. Ac ne quidem tutæ amicitiæ,
aut necessitudines periculo carent. Jocus fortè,
aut imprudens in fenestram aspectus, secretissimo
scelere vindicatur. Sæpe in ferrum cautos venena
sustulerunt, aut facis illitæ fumus, aut corrupti
floris suavitas, aut fatalis cultelli acies, qui eodem
tempore & intactam liberis dapem dissecat, & ad-
versario mortem. Æterna sunt semel læsæ men-
tis vulnera; & plures reconciliatio. quam pro-
fessum odium extinxit. Hæc ipsa quam modo re-
liquimus civitas, quale sævitiæ nuper exemplum
prodidit, cum illustris familia, sublatis tribus
fratribus, miserabili ruina decessit. At ego dum
flagitiorum frequentiam nego mihi quicquam

ex flu

ex stupore subducere, video agrestes aliquot ad angustissimas sylvæ fauces, velut ad consilium, coisse. Inter illos viragines duæ lacertos extulerant, & videbantur ad pugnam promittere manus. Nec dubitavit Cæsar, quin latronum insidiæ in illa sylva frequentes illam pavidorum manum cogerent, qui tunc adventu nostro recreati, quoniam accincti ferro eramus, una sylvam transmissuri prorumpunt, Cæsaremque, utpote gentilem hominem, &, ut ajebat, eorum fortissimum, qui nuper ex illis regionibus Gallias infestassent. Sibi ducem faciunt, haud dubie in omnia pericula audaces, si quis esset qui suo exemplo fortitudinis admoneret. Cum igitur poneremus consilium, num quadrato agmine famosissimam viam inire, num una, num diversis cohortibus præstaret: ecce tibi occurrit aliorum hominum agmen, & irato fremitu ita militarem viam implet, ut circumstantis sylvæ confraga tumultu formidabili exsonarent. Nulli prælium minus quam Cæsari placebat, quem ego ut timidissima fronte vidi prensare digitorum suorum articulos, metumque pallore confiteri, vicimus, inquam, Cæsar, si audemus non fugere. Latrones sunt, & si mihi credis, plus timori nostro quam suæ virtuti nituntur. Non negabat Cæsar vera esse, quæ dicerem, tamen consulendum liberis clamabat, & propinquorum pietas tenerrimam perfuderat mentem. Jam dispersi hostes occupaverant viam, jam distrinxerant ferrum, aut præustas in humerum extulerant sudes, cum repetito clamore incitati procurrimus. Ego digladiabar acutissimo fuste. Paucis rusticorum ferrum erat, sed obvio quisque telo armaverat manum, & ipse Cæsar frigidiore quam Demosthenes ignavia non projecerat parmam, sed omnium vestibus amictus, quos expediti nostri projecerant, negabat esse fas in primis ordinibus consistere ducem. Non ferendum, ut fortunæ liceat unius casu affligere universos. Sibi curæ fore, ne possint circumveniri nostræ alæ. Incitaturum ad pugnam, ordinaturum aciem, deinde incor-

rupto judicio de singulorum virtute dicturum.

Bellum, O Endecasyllabi, canemus,
O bellum numeris referte dignis;
Quale Thyades insonant cruenta,
Cum jam Nebridibus graves lacertis
Hinc thyrsos virides regunt & illinc.
Non hic Maeonis est satis camoena
Ista tuba dignior caeteris.
Adsit tibia, vel forata buxus,
Saevamque Phrygum admonens Cybelem,
Aut quae tympana molibus minister
Mittit frontibus imperans tetrugis,
Nusquam hic vulnera, purpuraeve tersit
Vndabat tepidus cruore campus.
Solus praecipitans timor cadentes,
Solus corpora fauciabat horror.
Sed quidem geminus sat are gyro
Iam fossis nobis jam manus placebat,
Iam concurrere, jam probare dextram.
Cum sparsi miniam comis virago
Audacem ferit, excutitque telum.
Quali Thyades insonant tumultu,
Cum jam Nebridibus graves lacertis
Hinc thyrsos virides regunt, & illinc.
O bellum numeris referte dignis.
Bellum, O Endecasyllabi, canemus.

Sublato tandem errore omisimus bellum; quoniam haec erat virorum & muliercularum acies collecta ex vicinis mapalibus qui & ipsi praedonibus bellum illaturi convenerant. Omnes vulneribus intacti praelio excesserant, nisi quae saevissimo fuste mulier lacertum meum oneraverat, & Caesar praeterea noster, cum retro caecis vestigiis iret, incurrerat in vepres, perfossisq; spina clunibus tam miserabiliter exclamaverat, ut gravissimo telo ictum crederemus hanc postremam vocem edere. Igitur compositis praeliantium animis qui hostilibus modo armis concurrerant, etiam ad nos venire Medicum jubent, lacertique mei vulnus perfundere unguentis, & omni artis suae benignitate mulcere. At Caesar foedissime per campum volita-

nus, quæso, inquit, Gelon: scito me agere in vicinia mortis, nec tantorum vulnerum hiatus ulla medicina coituros. Grande tamen perituro solatium relinques, si permittis ut intelligam prius quam alta morte pereo. Ego, quamquam marcentes nervi destituerant lacertum, & omnis spes in festinatione medicaminis erat, tamen flebili lamentatione victus, confestim Medicum cogo, ut ad Cæsarem transeat, & exploret desperatæ latebras plagæ. Tum vulneris locum jussus Cæsar ostendere, dimisit in clunem manus, & mox dispoliatus nos odore tam pestifero sparsit, ut crederemus illas partes non tantum emortuas esse, sed in fœtorem etiam pæne solutas labi. Neque aliud erat vulneris vestigium, quam exilissimæ spinæ via, quæ exiguo sanguine maculaverat cutem.

Tarde persuasum est Cæsari, se valere; nec quamdiu blande est habitus, succeduis & titubantibus vestigiis innitebatur. Sed postquam teneriora Medicus virgulta succidit, & aliquot plagis medicamentum opperientem excepit, nunquam magis alacer Cæsar etiam præcipitantius, quam si adhuc starent hostes, effugit. Ac tandem mora simul pudoreque victus, fortioribus consiliis locum dedit.

Jam evaseramus formidabilis sylvæ noctem. Jam dierum aliquot iter emensi per confragosos plerumque saltus & importuna montium juga, emerseramus ad amplissimam urbem, in quam meum cum Cæsare fœdus erat compositum. Ac cum ad Mauritii domum (is erat Cæsaris necessarius) tenderemus, occurrit nota jam olim Cæsari mulier, quam ille parcissime salutatam me advertere jussit, & omnia diligentius intueri. Auream vestem aliquot insuper gemmæ aut colebant, aut ipsæ ornabantur, decentissimi collo torques, crinis theatrali pæne gradu conscendens cothurni omni tragœdia altiores fœminam extulerant, levia vestigia omittebant intactam pæne terram; eaque reclinata molliter in humectum adolescentuli dextra tollebantur. Gradus

tamen ipsa testudine tardior differebat huc illuc lasciviienti modestiæ vultus, tardeque ob oculis obviorum transeuntem rapiebat. Interrogavit Cæsar, qualem ego mulierem crederem, quæ tam prodigo cultu, tanta frontis tranquillitate procederet? Ego Dynastæ alicujus conjugem cum dixissem, tanto risu illa commovit, ut etiam manus ad lateris subsidium adduceret, & certe, inquit, sutoris conjux est, ut intelligas in hac urbe regnare judicium Paridis, & Minervam, Iunonemque minori fastu quam Venerem ire. Ac ne quid tibi ad miraculum desit, scribendis olim matrimonii legibus adfui, tabulis etiam subscripsi, in quibus dos hæc erat scripta: *Auri pondo decem, & armillæ singulæ in omnes anni menses.* Sed longe maritus largior, etiam ultra morem elluserat liberalitatem suam. Is donabat patrimonii partem, & præterea veniam, ut hilari licentia utrique consuleret. Cæterum alterna est hæc pompa, & quam publice decora est hæc mulier, tam domesticis sordibus est infamis. Nihil illa fœdius cum absunt amatores, nihil magis neglectum. Victus, pace tua dixero, qualem vel Erisichthonis fames refugiat. Vestis tam squalida, ut aut ream esse, aut elatum maritum deflere existimes.

Hæc Cæsarem familiarius exequentem, jam Mauritii domus acceperat: nec audebam ignotæ domui succedere, antequam Cæsar humanitate mirabili à domesticis cultus me etiam per familiares arcesseret, occurreretque Mauritius, & per amplissima deducens triclinia, passim aureos ostentaret parietes, nobilesque cameras novarum indices opum, ubi multa priscæ urbis vestigia extabant, & celeberrimæ tabulæ ex eversæ urbis incendio non semel conservatæ. Multa Gallico auro cælata fulgebant: sive Brennus fugiens reliquerat, sive ipsi per publicos tumultus avexerant. Præcipua deorum cura fuerat. Stabat Iovis Iunonisque species supra homines venerabilis: Deinde spirans ubique Ganymedes, & Æneæ mater Venus posteros suæ originis admonebat.

Hæ

Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!

Cum omnia diligentius perlustrassem, & truncos majorum vultus, semesasque imagines contemplarer, nescio quis me Deus funestissima Mauritii voce obruit, qui Caesari praedicabat, illam domum Fibullio transalpino homini tantum factam dicatamque non esse, se illius nomini omnia debere, expectare etiam postridie ab illo nuncium, qui frequentissimis literis & colebat amicitiam, & sua beneficia tuebatur. His ego perculsus vocibus, tantum non amiseram spiritum, sed pallorem, qui subinde membris suffusus est, excusavi extemporaneo morbo, quasi omnes corporis articulos febris subito tremore tentasset. Caeterum nihil opportunius succurrebat, quam fugere, ne me illic à Fibullio nuncius deprehenderet. Igitur hac expectata coena, quasi perlustraturus urbem, effugi suspectam Mauritii domum, votoque ad fortunam facto, ut aliquando satiaretur meis malis, non civitatem modo, sed provinciam reliqui, & miserabili locorum imperitia, cum totius orbis exul huc illuc fugae meae notas spargerem, tandem in ipsa Callionis patria, in ipsis hostium penatibus ad populosissimam urbem veni, in qua tanta erat frequentia, ad negotia discurrentium, ut aliquandiu crederem seminarium esse, ex quo mortales Jupiter in orbem emittit, vel quo fatis vocantibus homines coëunt, ad vitam iterum solemque redituri.

Quicquid Arabs, quicquid dubiis Nasamones arenis,
Aut lasciva tenent effoeminata Lydi,
Invenias: illic etiam Mavortia Thrace
Quicquid alit, quicquid Scythici trux incola Ponti,
Quicquid in immensum late pulcherrimus orbe
Aut facit, aut alio spectat Sol numine factum.

Etiam omnigenae fructus, etiam mala Cotonia, prope regiae culinae fores exurgunt. Illic virtutum, illic vitiorum collegia, & ne parum dixerim, coelum cum tartaro mixtum. Urbem autem ajebant de Priamidis nomine Alexandriam appellari. Nec longius quaesivi latebras meae fugae. Nam

velut in solitudine errarem, in quot incurreram homines, in tot incidisse simulachra fingebam. Ac mihi præterea persuaseram, tarde crediturum Callionem, me ad regionis caput fugere, cujus ipse corporis pars pæne maxima credebatur.

Erat ædes laxissima, ad quam multis gradibus surgebat ascensus. Celebres circum porticus, & venaliciis rebus plenæ morabantur euntes. Ibi nobilium fœminarum ingens numerus, peculata procerum vanitas, litigantium quoque vigiles turbæ, furum etiam, & eorum qui fortunam, ubicunque inveniunt, amant. Cum illic animum in tot miracula dividerem, vir quidam ut videbatur modestissimus, paulatim accedens, ultraloci genium salutavit ignotum, & an vellem emere profundam auri massam quæsiit, vili etiam addictam, & quod est miserrimum, cui præter invidiam nihil pretium minuebat. Cum omnino non respuerem, seduxit à turba, & nonnihil modesto gemitu cunctatus, quam est durum, inquit, bonis mentibus, vel infamia seculi, vel hominum criminationibus inundari! Aurum, quod Naturæ genium exprimens soletti industria conflavi, palam essetre timeo, ne judicium, quod in omnes artis nostræ homines jam olim rumor tulit, me sub communi causa obruat. Cæterum si populo non omnia credis, servasque judicandi arbitrium, potes hic per compendium properare ad amplissimas opes. Aurum exiguo pretio permittam. Tu auctione certissima dives, non ad optimam semel prædam, felicemque mercatum redibis. Et ne me putes fallendi animo hæc facere, si placet, hodie una cœnabimus, ut familiare super mensam colloquium, tum fidem tibi meam, tum veritatem, certius insinuet.

Tam erat appolita oratio, tam vultus ad lenitatem compositus, ut nefas crederem, si mihi tam sanctus homo in suspicionem venisset; cum etiam, instar Antistitis summi Iovis, videretur ab omnis juramenti atrocitate simplex animus refugisse. Itaque facilis, & nondum satis Fibullii donis edoctus,

doctus, ut extemporanea beneficia vitarem, promissi ad cœnam, & etiam condicto maturius adfui, ubi meus ille planus accensum modice ignem, &, nisi fallebat, æternum, follibus ad mensuram turgentibus alebat, & prunas scrupulose excitans, Mercurium suum humido, ut loquebatur, ac quodammodo pingui calore fovebat, ut, inquit, felicissimus pulvis, per tot artes tantamque solertiam natus, id mortalibus innoxie tribuat, quod ne quidem dii Midæ sine damno dederunt, & metalla omnia in altiorem transferens ordinem, doceat Naturæ industriam humana sedulitate vinci. Etenim ubi tellus, optima morientium omnium parens, auri semina in abditissimo sinu concepit, & inspirantem benignius Solem admisit, humillimo primum initio tam chari ac præstantis fœtus elementum orditur. Nam Mercurius ille, ex quo quicquid metallorum est componitur, veluti certis gradibus sese in præstantiorem naturam adaptat, donec volventibus jam pæne seculis in hunc fulgorem evadit, qui omnium oculos tam ambitiose delectat. Nos autem lenta corrigentes incrementa Naturæ, primum Mercurium masculum è montium medullis excipimus, lentoque ac vitali calore imitantes ingenium Solis, ad altiorem sphæram agimus, ut à Mercurio ad Venerem, inde ad sublimitatem Solis ascendat, id est, ut per omnes velut ordines actus, ea sede consistat, à qua si metalla deflexerint, quacunque velint parte, descendant; idque tantum mensibus novem, nempe justo tempore, quo se fœtus humanus ad vivendi dignitatem instruit.

Sed est fortunæ rarissimæ, & in quam nec temeritas, nec casus incurrat, ita digerere nascentis auri cunabula, ne vel immodico æstu consumptum, vel lento nimium igne torpescens, spem hominum & industriam fraudet. Multi nondum solverunt de littore ratem, cum jam naufragium sentiunt: alii in ipso cursu, & spe jam adulta, etiam aliquando in portu, tam mirabilem & lucri & famæ fortunam de manibus amittunt.

Sæpe

Sæpe fornaculum forius ad ignem positum, sæpe vitrea vasculorum fragilitas elatam expectationem eludit, & si verum fateri audeo, plerisque sui cultoribus hæc scientia nihil relinquit, præter inanissimam spem emendandi, quod prioribus experimentis peccaverint. Desidit interim quantumcumque profundus patrimoniorum alveus, nudaque spe ac sterilibus ignibus carpitur, unica curiosi animi voluptate tot dispendia, tot maledicæ plebis contumelias repensante. Sed generosis mentibus, & nihil præ mirabili arte æstimantibus, est etiam quædam paupertatis in hoc studio suavitas, ne gratis in Naturæ secreta pervaserint. Nec ullus est in egestatem tam magnificam actus, cui plus aliquid doleat, quam quod cessantibus opibus, facet ignis, & Phrygio Romanoque divinior cadit. Populus autem, & qui obstinato pectore synceræ voluptatis gustum non sentiunt, execrantur hanc bonorum voraginem, & modestissimi quidem risu, petulantiores maledictis insectantur, severissimi pœnis. Inde monetarum adulterationes, inde fraudes & latrocinia esse clamantes, & quæcunque exhausta patrimonia per injuriam implent. Nec illustrium hominum splendor, nec Aquila nostrarum jam partium facta, amplitudine sua humilium vitiorum, & quæ angustis tantum capiuntur pectoribus, infamiam à nobis detergit. Quotquot in id studium tendimus, si ex optimatibus, fatui; si ex tenuioribus, impostores audimus. Iniquissima tamen æquè pol conditione, & quæ facile populum judicasse commonstret. Etenim ne me jam aliorum oneret defensio, id cœlo teste ac intertrita fronte prædico, me à puero incubuisse in hanc artem, me quicquid est secreti atque abditi indefessis laboribus quæsiisse; meam tamen fidem aut integritatem nullo propterea esse scelere violatam. Jam vero & humilia in aurum trāsferre metalla, & vilioribus saxis gemmeam inducere dignitatem, mihi tam promptum est, ut non sociorum magis, quā ipsius Naturæ invidiam pertimescam.

Omnia

Omnia Neptuno littora gemmas concipiunt, omnia afferunt. Iam sacrarium illius dei paene tot radiis est illustre, quot animus virtutibus dives. Etiam talentis nuper pluribus principem lapillum emit: sed nulla illius fortuna mea felicitate non est minor. Cum haec dixisset, solvit sacculum satis grandem, meque introspicere jussit. erat autem partim laminis aureis plenus, partim splendentibus gemmis, & oculos ipsa luce fallentibus: & quanti omnia aestimarem, vultu ad blanditiem deflexo quaesivit. Ego, quem inopinato radii tam illustres ceperant, tribus talentis aestimavi, id etiam, quod plerumque lenes homines solemus, timens, ne humiliori pretio, tanquam mercium contemptu rogantem offenderem. Atelle, sic me nunquam educandi metalli solertia fallat, inquit, ut tam illustres gemmae septem facile talentis venient. Tibi tamen hoc erit orientis amicitiae pignus, quod destinata tuo judicio pecunia, tribus inquam talentis, sacculum auferes.

Nihil ineptius, quam apud inverecundos latrones pudore teneri. Ego ne viderer homini diffidere tam docte blandienti, coepi vestium nodos solvere, eductamque de variis pecuniam recessibus numerare: hoc uno sapiens, quod particulam, quae in summa veste prope humerum latebat, intactam omisi. Igitur cum sesquitalentum promisissem, negassemque alios mihi esse in praesentia nummos, sceleratissimus carnifex primo sacculum suum recludere coepit; mox ut etiam à me reponi pecuniam vidit, inquit, quicquid gemmarum est, potius sorte fidelissima partiamur. Ego in duas partes quam potero justissime distinguam; tu sesquitalento quam voles partem optabis. Placuit etiam amentiae meae conditio. Itaque divisis exquisitissima ut videbatur diligentia gemmis, cum expenderet pretia, & videretur optima fide solicitari, omnem ex animo meo suspicionem abstulit. Laminae etiam aureae in distributionem venerunt; ut felicissimo mercatu crederem à me exisse pecuniam. Cum igitur,

tanquam

tanquam ille quondam Philosophus, pro Punicis malis ceram teneret, hilares ad cœnam concessimus, & suavissima remissione animi condivimus epulas ad fastidium pompamque venientes.

Ac postea quam in domum meam redii, nunquam mihi suavius fuit, cum animus lucri confidentia plenus etiam in medio sopore non cessaret, & inani cogitatione delusus, gemeret tantum temporis suis quæstibus intercesse, quantum moræ lenta nox opponeret.

Pons in illa urbe celebris lignea radice consurgit, & trabibus artificiose compactis non tam undis transeuntibus obstare laborat, quam auri argentique ponderibus anhelans sub pretiosa mole deficit. Hinc & illinc artificum domus & officinæ quasi continuo splendore lucentes, unionum quoque gemmarumque supra felicitatem Indi littoris copia, quo etiam meas merces cum tulissem, senex quidam, inspectis diligenter gemmis, & me, inquit, deridere credis, jam à cunis inter gemmas educatum, qui vitreæ fractæ particulas pro lapillis rarioribus objicis? Ego indignans velut à cauto sene deluderer, maledixi tabernæ tam insigniter mentienti, & in aliam me contuli: ubi pæne totum crudelior fortuna evertit. Nam cum Hyacinthinam in aurem fabro traderem, pretiumque velut ab alio emptorus rogarem; quanti, inquit, crystallum emeres ineptis ac rusticis fucis imbutum? Tum ego smaragdum porrigere, ac pellucidam unionem, quantam Ægyptia mulier non diluisset Antonio. Sed cum omnia ejusdem notæ essent, non averti tantum artifex aut spernere; sed conviciari ac palam non impostorem modo, sed furem dicere cœpit. Quotquot vero permeabant per publicum pontem, cum teneri furem crederent, sic restabant ante ædiculæ limen, ut liberæ undæ ad subditi obicis retinacula colliguntur. At ego non alias minus vivus omnem doloris sensum amiseram; nec advertebam hominem omnes vestium mearum recessus importune scrutantem, palamque edocentem

rem saxa gemmarum colore tecta, laminas æneas, quas auri speciem tenui cælatura traxerant. Igitur non amplius audiebam ut latro, sed ut adulterator monetæ & publicæ vindictæ servandus, cum subinde redeuntibus nervis in hoc saltem miseri sensus patuerunt, ne ignotatem me miserrimum esse. Tum profusis lachrymis, vultuque qui non tantum à me nefas commissum esse diceret, jam silentem populum & audiendi avidum affatus sum. Si non omnis miseris fides cum calamitate degedit, illud juro, non scelere meo, nec fraude, id quicquid est concitum turbas: Virtus, & credulitas fidei meæ testis, in has me angustias conjecerunt, malitiæ doloque rudem; de quo id hactenus sensi, primum esse nefas in se admittere, secundum in alio suspicari. Itaque cum heri bonæ fidei integritatem, seu verbis, seu incessu, seu etiam aliquo gestu, incautus prodidissem, visus sum præstigiatori turpissimo facilis præda, & quæ maculas magis pondere, quam exeundi subtilitate turbarem. Nec illum fefellit opinio. Nam hæc pæne inania gemmarum simulachra sesquitalento permutavit.

Cum non solum lamentabili fletu sermones meos, sed omni etiam execratione firmatem, circumstantis populi impetum statim fregi. Itaque aliis ad risum, pluribus ad commiserationem versis, pero rogoque, ne mihi nullo merito calamitoso desint: eant una in sycophantas dominum, & sceleris tam atrocis præmium ex facinorosis manibus extorqueant. Id saltem solatium paupertatis fore, si non inimicum ditavissem. Assentantibus cunctis, seu quiodio in sceleus ducerentur, seu quos in miserabilem pietas excitaret, seu denique qui turbas ad flagitia peterent, ducem me præbui: cum subito lictores publici aliter eunt ad lacus, molestissimo facellitio, & aut in meam, aut in æmuli pecuniam intenti, quorum paulo ante aliquot nobile suæ artis facinus ediderant. Nobilem fœminam de curru detraxerant. Flagitabant nummos, quos nescio quis

quis creditor per judicem petiisset. At illa, se vero non abnuere, non negare, dicebat pateremur iret in ædes, expeditos traderet nummos, neu se vel custodia, vel abstractis equis, indigne lacesseremus. Nec impetravit aliquid à barbara gente, etiam licentius sæviente, quod extorquere verbera vellent, magni semper seu fustem seu totum æmentes.

Cum autem jam essemus in limine, venit intrepido vultu caupo, &, quid apud se vellemus, audacia quæ conscientiam celaret, interrogat. Tum ego; mediocris staturæ hominem, macilentum, calvum, fusca barba, pallida cute, me quærere dixi, quocum heri cœnaveram. At ille tamen apud se divertisse, aut omnino pridie quenquam cœnasse in suis ædibus negans, me ipsum turpissima suspicione perstrinxit. Iam apertis clamoribus lacessitus nihil mollius vinculis expectabam: cum causæ meæ fiduciam destueret diversitoris constantia, nec elatis omnium vocibus, satis audiretur defensio. Itaque gesticulanti dextera, etiam hiantiore, significavi esse quod loqui vellem. Tandem imperata pax dicendi locum fecit, &. si, inquam, neminem in domum admisisti, dic, si potes, qui erant illi homines, qui in superiore cœnaculo totum diem bibendo consumpserunt? Quos cum ebrios ac petulantius rixantes velles compescere, ictum in supercilio accepisti, projecta lance, & per solutam cutem usque ad soliditatem ossium mersa. Dic etiam, num affines tui, num familiares erant, quos ex ultima Iberia venientes longo sermone excusasti, quod nobis ad epulas socios adduceres. Neque in re incerta versor: Meam causam eorum sarcinæ agent, ipsique præterea hospites, si expectatis, dum à negotiis ad prandium redeunt.

Cum tam indubitatis indiciis agerem, cogerenque adversarium quærere quod diceret, mutatum vulgi studium, & innocentiæ meæ favor pæne cauponem evertit: cũ is omnium clamor esset, hominem nequam & arte sua dignum, non sceleris modo gnarum, quod in me, quicquis erat, ille ple-

nam

excogitasset, sed etiam prædæ participem, per indignam alvenæ calamitatem augeri. Receptatorem latronum, & ipsis pejorem aggressoribus ad publicum exemplum castigari debere. Nihil mihi unquam illo jucundius extitit: quoniam non deerant, qui vinciendum cauponem, ac servandum dicerent. Sed nihil fiebat tardius, quam quod omnes imperabant. Nullus injiciebat manum, aut pro imperio in custodiam sequi jubebat. Nam lictores, ut qui lucrum captarent, nec hominem tenebant, quoniam postea dimitti non poterat; nec abituri erant, nisi sceleris pretium supra debitam justi officii mercedem duplicaretur. At diversitor, seducto ex lictoribus principe, quadraginta denarios in singulos lictorum, qui adessent, erogaturum promisit tanta subtilitate, ut nemo adverterit, nisi per similem malitiam doctus. Incipiebat mihi esse suspecta lenti supplicii mora, cum lictor, cujus venalis fides conductam operam præstabat, vanum esse de quo disputaremus ait: id solum quæri, num adesset qui me adulterasis gemmis deluserat. Scrutanda penitus omnia, nec abditissimis domus latebris esse parcendum. Tum irrupit in ædes, & stabulatio nequissimo (id quod moliebatur) effugiendi locum fecit. Interim ad negotia populus desederat, & ut in tumultibus solet, omnium impetus in turpissimum languorem desinebat: cum solus, & invitus, ad sceleratum limen adstarem, & lictores omnia perquirerent in ædibus affectata diligentia, quæ quo erat falsior, eo struebatur festius. Cumque inanem diu laborem finxissent, tandem nunciant abesse hominem, &, si quid in cauponem haberem, magistratus jussu ad judicium evocandum: se non posse indemnatum, & cujus flagitium erat ita obscurum ut posset negari, in custodiam trahere. Id restare, ut largius laboris mercedem numerarem: quoniam bona fide me sequuti tres pæne horas consumpserant. At ego tanta improborum contumacia excitatus, negavi aliquid proditoribus daturum, præter pre-

ces, ut evenirent quæcunque publicum in illos odium quotidie concipiebat.

Nec jam languide iratus ad Prætoris urbani tribunal devolo, scelus cauponis & lictorum perfidiam veris indiciis delaturus. Erat autem in Arcula (ita Prætorium appellant) tam frequens concio, ut instar unius molis aut corporis coiret arcta & congesta frequentia. Simul movebantur, una cessabant, & quod est rarissimum, uno veluti ore nunc silebant, nunc in risum effusissime concitabantur. Cum jucundum tenuissimque tribunal adminicaret, adverto judicem indignissimum qui inter mala verba habitet, sublimi sede, vultu gravi, ore ad antiquorum majestatem composito, pæne ad ridiculam controversiam moveri, ut severitatem judicantis non servaret. Stabat enim judicio amictu reus, ore purpureo, viridi cucullo, cui cum fatuorum principatum aliquot jam annos tenuisset, repente æmulus tantæ fortunæ controversiam faciebat. Nec deerat patronus magnificæ causæ, qui principem numerosissimæ gentis de statu dimicantem tueretur. Illum patre, avo, majoribus fatuis ortum prædicabat; matris familiam nunquam sapuisse, nec pium filium degenerasse à gentilitia mente. Meminissent magistratus in quanta causa judices sederent. Concuti rempubl. si bene animati in Principem fatui ductis injuriam persequerentur; qui me hercle, inquit, si omnes ad arma properabunt, non inveniet sapientia defensores. Quot enim vel ex istis, qui me nunc audiunt, taciti, & velut in partes non abstracti, si semel Moriæ vexillum effulserit, pro stoliditate pugnabunt? Non hoc seculo Clazomeniis solis impune licere publico decreto contestum est. Nihil totum nihil syncerum relinquetur; nec aliud pugnam cædemque prohibebit, nisi si forte in quos sæviant non habebunt. Magna imperia nec apud prudentes sine formidabili concussione mutantur. Verendum est, ne, si tantæ multitudinis jam placida tranquillaque moles excitabitur, non magis de imponendo duce, quam de sedando exercitu

exercitu quærendum sit. Patiamur fatuos conditionem suam ignorare. Sint suo judicio prudentes, nec cogamus & vitium eos & vires agnoscere. Adjuvabat omnia princeps fatuus, ridentibus lachrymis, nutuque, si vinceret, singulis apud se dignitates destinans.

Videbam non vacare miseriis meis judicem, neque potius per me quam per disertos patronos questus rem publice deferendam. Itaque cum hora pene duodecima litem jucundissimam ditemisisset, admiratus tot causidicos è subsellis surgentes, quot olim causæ non erant, omnium ora vultusque pensabam. Illius torvum supercilium horrebam, illius explicatam lascivamque barbam oderam; nec erat quem non aut severentia aut fastidium prohiberet adiri. Cum jam omnes dilaberentur, seu fato, seu fortuna, postremus excessit vir censorii vultus, ore, incessu, modestia Cato: Quem ego tandem audacior cum submissione vilissima salutassem, si es, inquam, quod te hominum existimatio, quod te probitas, quod ipsa justitia prædicat, conditionis miserorum columen, afflictæ virtutis patronus, noli contemnere benefaciendi materiam, quam heu! meo tibi damno fortuna suggessit; quem ex florenti statu facilitas altutis prædonibus patens in indignam calamitatem misit. Tum prolixam mali seriem dolentibus verbis, & ipsis pæne gemitibus in conspectum dedi. Nec pro re moveri videbatur. Sed postquam medium ejus, quod ex lite consequerer, promisi; tunc allevare oculos cœpit, tunc mulcere animum meum, dolorisque ultionem promittere. Igitur postero die ad tribunal adesse jussit, vultu quantum possem funebri, liberali tamen veste, fictaque constantia, ut viderer judicibus & bono loco esse, & solo adversarii scelere miserabilis, cætera suæ fidei concrederem. Cum sic ab eo discessissem, ut omnia optimo statu esse putarē, liberius totum diem variis cogitationibus impendi; nunc Callionem ac Fibullium in meum supplicium incensos,

nunc crudelem Percantis adulationem reputans, si qui me casus ad immite servitium retraxissent: & fronti literas esse, quas crinis utcunque celabat, velo ut in obvios nec cogitantes fideli, ita in curiosos & scrutantes imbecillo: & me testibus, si negarem, posse convinci, & ipsam domini potentiam mihi copiam defensorum non facturam. Contra obstabat regium Gelonis nomen animusque supra servum erectus, & nullum de ignota stirpe praejudicium, nisi quod de externis praeclarius sentimus.

Cum haec solicitudo animum in crastinum protraxisset, itemque ad Praetorium, occurrit in ipso aditu vir, qui magnificus videri poterat, si quod inter illustres vestis discrimen faceret, meque nec cogitantem benignissime salutavit. Incipiebam timere, ne venales etiam gemmas afferret, cum ille habere se dixit quae è re mea forent audire: commodarem aliquantulum aurem, neque si me aliqui circumvenissent, ex alieno scelere suam fidem metirer. Quamquam omnibus diffidebam, non videbam tamen quae fraus timeri ejusmodi colloquio posset. Itaque humanissime, & tempus, & secretum, si res postularet, promitto; simulque in oblongam porticum descendens, coepi expectare sermones hominis longa cogitatione ac veluti suspiriis sibi praesantis. Non alias, inquit, durior natura extitit, quam cum levari mala voluit atrocibus remediis, ut interdũ morbo saevior medicina valetudinis desiderium tollat. Multi dolores non leniuntur, nisi membra quae dolent execes, & interdum est levius aegrotare quam sanari. Idipsum quoniam deteriora Naturae imitamur, humana disciplina decrevit. Etenim laedi, spoliari, contumelia violari, magnum malum, & seu famae nostrae, seu fortunis acerrimus morbus: sed remedium dilutt tam amarum consuetudo nostra, ut non tam invitare videatur ad sanitatem aegros, quam sanos prohibere ne doleant. Iudicia dico, & crudelissimos Advocatorum astus; quos, si litigare persistis, intelliges nihil minus quam praedo-

prædones sævire, nisi quod lentius cædunt. Ille diversitor per quem damnum te fecisse clamitas, excerebi omnibus modis purgaturus crimen est, etiam sponte pecuniam refusurus, quantam nulla tibi judicum sententia dari imperet. Conscium fuisse scelesti consilii, quo te fucatis gemmis vir nefarius delusit, negat. Sed cum nollet domum suam infamia laborare; te prohibuit cum lictoribus irrumpentem in ædes. Et jam anxias litium curas, jam avaras patronorum artes omni pretio redimet, me legatum ad te misit, utpote qui mutui commodi admonerem. Tuo bono reduces vestigia, dum adhuc in limine hæres, nec dum interius tractum adducto velut ostio incluserunt Patroni iniquissimo labyrintho: ubi te calumniatrice mora, omni Mæandro pigrius stante, ludificentur. Semel mihi controversia fuit, quam componi per Iudices vellem, cum omnes interpellarent stultitiam meam, &c, quod nunc tibi vaticinor, mihi plerumque minitarentur. Audies, hospes, rem admirabilem, & quæ te non alio stupore circumfundat, quam ut quæras, num eo usque pertigerit mortalium scelus. Eram passus atrocem ab amico injuriam, qui epulis obrutus, postquam appellavit contumeliose, etiam graviter mulcaverat, immisso in me servitio, dentemque, ne nullum esset sceleris vestigium, ab ore excusserat. Quid multis? conveni in judicio; elegi patronum qui cum disertissimis certabat, nec corpori parcebam, nec pecuniæ. Sed hoc mihi nocuit, quod incideram in opulentum hostem, qui prævaricatorem turpissimum (illum, inquam, qui mihi Advocatus erat) duobus talentis emit; ut non amplius nisi sua voce loqueretur. Languebat Oratoris mei facundia, quoties jubebatur pro me loqui, nec sententiæ sequebantur, nec pæne cohærebant verba: ut Iudices eloquentem hominem credederint non naturali vitio, sed causæ infirmitate labascere.

Cum igitur spem meam multis dilationibus frustraretur, tandem exactis aliquot annis restabat, ut

bat, ut quæsitor aliquis pronunciaret. At ille nefarius, suspectos mihi plurimos ex iis qui sedebant in causa judices proclamat: ac ut in me moveret odium, quanto non laborant nocentissimi rei, petit ut sancti quique Iudices nominatim excederent: id à me mandatum iniquissima vociferatione firmabat. Aberam unius diei itinere, cum hoc per amici literas nunciatum reditum meum in urbem tantum non præcipitavit. Nihil expeditius videbatur, quam ut hunc probare possem dolo malo intervertisse causæ meæ famam; ac cum deinde sequester, de cujus manu talenta duo ab adversario meo sumpserat, interpositis inimicitiis, rem ad me detulisset, in jus vocare hominem, & prævaricationis accusare ausus sum. Exitum meæ miseriæ sic comprehendam, ut & intelligas nefarium scelus, nec mihi molesta sit fusa calamitatis narratio. Tot artibus egit, tot fucis circumamictum crimen suum velavit, ut immineret periculum, ne in me velut lacessitæ innocentiæ temeritatem vindicaret. Vicisse mihi visus sum, quia non perii, nec aliquid amplius impetrarunt amici mei, quam ut integra fama possem à lite discedere.

Non nego sanctitatem Iudicum hæc mala mulcere, non patronorum sanctitatem (eorum qui à communi facinorum orbita deflectunt) publicam aliorum infamiam velut abstergere. Sed notum naufragiis mare non salute aliquot navium amittit crudelitatis nomen; nec proba est Sirenum vicinia, quoniam transeuntem Ithacum non evertit.

Iam vero quibus pœnis digni sunt, qui hos homines propellunt in forum, qui, inquam, nihil minus quam peritos æquitatis humanæ ad Oratorum subsellia trudunt? Sacerdotes & Antistites Themidis dico, quorum è scholis inexperti adolescentuli cum empto testimonio ad clientum ruinam ac pæne fatum prodeunt; ut, quod olim ferebant: *Asinus ad lyram*, id oraculum putem in hæc tempora destinatum. Quid ille qui nuper cum inter patronos referri quæreret, protulit testimonii libellum, quem non magis quam Iurisprudentia

tiæ codices lectum, etiam sibi absens procuraverat: Credebat contineri, se civilis scientiæ studiis meruisse quem omnia tribunalia audirent. Erat autem scriptum, illum medicinæ peritum cooptandum in numeros eorum, qui præcocia fata sapientissima ratione morarentur. Hinc risus ab iis plurimum editi, qui tantum eruditius peccaverant. Videbatur haud spernenda monuisse, volebamque ulterius audire suadentem, cum Percas ad me vestigandum missus, nescio qua fortuna in eandem porticum se conjecit, meq; nec opinantem sævissima oratione perstrinxit, &c. teneo te, inquit, Euphormio, teneo fugitivum, teneo ex cruce dignū, quæ etiam ultra mortem desæviat. Cum affuevissem esse miser, & pallidi vultus nullo metu ultra possent albescere, intentavi in irruentem manus, & constanti lumine tantum non transfixi minantem; ac deinde cum asperrimis vocibus detonaremus, & ille veluti pro præda, ego pro salute dimicatem, jam advolaverat ad nos populus, quantus pridie ad cauponem non iverat, & tanquam in arena luctantes etiam pæne hortabantur ad pugnam. Sed cum ille me servum vocaret, ego impostorem dicerem; cum ille Callionem, ego libertatem, inclamaremus, alius minis, alius fletu ageret; uterq; veluti per compendium confluentes ad spectaculum homines suæ causæ admonet. Ille Callionis servum, Callionis fugitivum dicebat; Ego contra liberis parentibus ortum, unaque cœna improbe emptum referebam. Visa res multitudini digna, quam non aliis mandaret. Statim obtinet miseriæ favor, statim vindicias secundum libertatem dandas censet; Percantem importunius obstantem expellit. Ego vero per Curiæ veluti porticum egressus mox Alexandria me proripiens, & in tutiorem urbem discessi; & quoniam res ad populum traducta est, vos qui hæc auditis, qui legitis, quamquam estis omnes improbi judices, non recuso.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

PARS SECVNDA.

Illustrissimo & Nobilissimo Heroi,

ROBERTO CECILLIO,

Comiti Sarum, Summo Quæstori, & Regiorum Secretorum Præfecto, Nobilissimi Ordinis Periscelidis Equiti, Sanctioris Consilii Senatori Sanctissimo, &c. Euphormio S. D.

Nihil mihi debes, sed virtuti tuæ (Inclyte Heros) quod hic liber honori tuo datur. Neminem sperarat naturam in publico questu, & qui in vitia non peccasset, saltem nimia virtutis debuisse accusari. Durum enim infelicis mortalitatis onus, quam posse ad summum fastigium provehere docuisti, pene ad Superos virtutis consortio provectus, sic ut nemo humanæ Naturæ imbecillitate jam aut humilitatē sed ignaviam excuset. Et hanc accusationē tuam laudē quicquid hodie est eruditorū ad Nepotes mecum deferent, etiamq; mirabitur, quod jam Orbe senescente repertus sit, qui antiquis famæ magnitudine umbram feceris, quamvis solem vel industriam antiquitas laudavit, licet ad omnium seculorum interitum scelerate morientibus virtutibus succedente, neque Cronus magis vetustatis quam virtutum pater sit. Ego sane tibi hoc libello, veluti longa plausu gratulor, cujus famam in omnem ætatem durabit. Et quidem tua gloria meos & nostrum ejusq vendi, ut inertiæ credidi inutile manus, si te quoque ceteris ceteri, & tuum nomen legeretur in hac charta, quam publici favoris tam benigne suscepimus. Magni laudes scribentium penni ad invidia nubilo ad æternitatis sedem feruntur, & quamvis ad posteros nihil amplius Achilles fecit, quam plausu benevolentiæ Homeri. Et nunc quidem satis erit te Quæstorem ipsi judicio fecisse, ut omnia factorum tua vere damnemus, quem hac Satyra velut ad tribunal tantum cogi. Ceterum hoc denique vigilantissima devotione cavitat, ne quid ex tuis virtutibus posteritatem lateat, & neuis lariari voluimus, quam quod hic vitia castigat, tuas laudes implebo quatenus est humanius gratulari dotibus naturæ, quam flagitiis irasci. Vale.

IO nunc exilia atque luctus, io mortalium scelus & fraudes, & quicquid in Euphormionem crudelius Numen invenit; io nunc cælestis

triumphe

triumphanti! ego te, quicumque Euphormionem Deus urgebas, ego te pertinax fortuna lassavi. Iam de fluctibus extuli pedem, jam evasi de naufragiae, & arenulam securis osculis adoravi. Et nunc de littore Oceanum lustro, cautesque & vada, quibus me iniquior tempestas illisit, gratissimo horrore contemno. Iuvat ô Lusiniam reliquisse, juvat per errores meos, & Callionis injurias, fraudesque sodalium, hanc conditionem emisse, quæ me hodie florentem contumacibus fatis ostendit. Sine causa irascebar meis malis: & me cum Themistocle calamitas felix in altiorem extulit sortem. Ecce jam effugi fortunæ imperia, ecce jam in Scolimorrhodiam perveni, regionem felicissimam, meaque Lusinia meliorem. Illic me miseriarum pelago vagum humanior portus accepit: illic tranquillior aura demulcet, & jam Parcæ mitibus decretis suum in me crimen excusant. Hac mercede calamitas placet, & quam antea miserabili stilo depinxi, ea quoque jucundissima serie hanc chartam implebit. O sordidi amatores terrarum, ô capaces scelerum mentes, neque vos peccandi libidinem explevistis, & ego maledicta non consumsi. Iam in Scolimorrhodiæ littore tutus insisto, jam donaria templis appendi, & in ipsa residens ara ex quâ diis æquoris libavi, vestra flagitia atque nefas liberrima exprobratione promulgo.

Cum Alexandria discessissem, & crudelitatem Percantis fugiens, & Callionis potentiam, ipsa malorum consuetudine robustus, per varias gentes fluviorumque discrimina instar Æneæ aut Vlyssis diu exilium meum circumtuli, donec in amœnissimam civitatem descendenti ex vicinis montibus ædificiorum cultus, & camporum pulchritudo, aliquam quietem persuasit. Flumen satis capaci alveo planiciem, quæ inter montes extenditur, percurrit; & humore æqualitatem camporum colliumque radices subeunte, liberalis gleba rerum omnium culturam admittit, summi montium vertices lætissimis sylvis æsta-

tis voluptatem, & hyemis subsidium alunt: vites deinde atque horti continua serie ad planiciem extenduntur, quæ in pascua & fruges distributa innumerabiles vicos pæne in civitatis majestatem conjungit. Circa urbem hinc felicissimum olus, hinc aperta ambulantibus spatia visuntur, præcipue qua fluvius exceptum convallibus montium calorem lenissimo tepore perfundit. Urbs ad utramque ripam posita satis operoso jungitur ponte, habetque non superbæ molis domos, sed lapidibus optimis & elegantissima arte porrectas. Delphium urbi nomen est, ibi plures externi quam cives, propter commercium literarum vivunt: quippe disciplinarum studia non alibi illustriora habentur, & Acignianorum fama velotia d orbis supplementum æternam ibi juventutem conservat.

Ego vero posteaquam intellexi, quam multi se literis ex paupertate vindicassent, etiam ignorantiæ pertæsus, quæ mihi rerum antiquarum notitiam auferebat, ut neq; veterum miseriis ad solatium uti possem, constitui me in eruditorũ disciplinam dare. Iam grandior adolescentia, & pæne in maturam virilitatem declinans abhorrebat à puerorum consortio, quibus me elementa literarum miscebant: sed non fui sub pudore, & mei itineris, quod intrabam, omnem saxorum scabritudinem, spe dulcissima lævigavit. Etiam persuasi iracundiæ meæ, ne repudiaret beneficia, quæ ab Acignio offerebantur, id est, ne injurias, quibus olim innocentiam lacessiverat meam, in me ipsum stultissimo furore punirem.

Igitur angusta habitatione contentus, mihi de quibusdam libellis qui ibi optime emuntur, providi, & ad gymnasiarcham Acignii ministrum veni. Ille cum terribili gravitate in nescio quam puerorum levitatem sæviebat, & pæne me ipso supercilio instar simulati Sauræ abegit. At vero postea quam animum explicui meum, excusaviq; annos quibus iniquior fortunæ inviderat mansuetudinem studiorum, sane visus est misereri meæ for-

tu,

tis, quæ mihi pueritiæ labores in illam ætatem servaverat: & aliquantulum hortatus, ne pulcherrimum cursum finerem contrariis ventis perverti, me ad infimi ordinis Scholasticum manu duxit, & in auditorum numerum redegit.

O pater, Aonia moderator maxime turba,
Qui Xanthum Lyciamque colis, Delumque vagantem,
Et Claron, & Delphos, famam vocalibus addis:
Da faciles vultus, neque ad tua lumina dedar.
Non ego Bacchans insania per avia thyrsos,
Nunc lucos Phrygios, aut sancta silentia posco,
Quas Cereri donent, quare se bona jactat Eleusis.
Tu tantum mihi Numen eris: te præside terras,
Phœbe pater, totumque licet contemnere cælum.
Te, cum dispositis impones carmina nervis
Mirantur laudantque dii, tacentque fatentur:
Et qui certa fero molitur fulmina jactu:
Et qui Bistoniis acer dux imperat arvis.
Nec minor in terris regnans, pater: Orphea nigri
Vidisse senserunt Dii, tecumque loquentem
Horriferum Ajacem timidus confecit Ulysses.

Cæterorum quod in pueris est severitas parentū, aut supplicii timor, illud mihi erat pertinacia virilis, & proprii consilii decretum; ut improbo labore ætatis dispendium redimerem. Et qui quondam tam severus alienos pensaveram mores, tandem eruditis cogitationibus intentus supervacuas omiseram curas; cum Acignianorum discordia, quæ illos in Delphio cum quibusdam etiam literatis committebat, me ad pristinam indignationem reduxit. Proh cæca vitiorum libido! proh rerum miserarum in ingenuia crimina sat patentes angustiæ! Non leviori collidebantur certamine, non minus atroci ambitu pugnabant, quam si diadematis fortunam tam ludicra promisisset victoria. Qui aliis imperarent in angusta urbe, inter homines liberales quidem, sed obscuros, pertinaci æmulatione quærebant, sufficiebant odiis inania dignitatis nomina, fascesque sine securibus puerorum tergis hærentes. Nulli interim severius in ambitum dicebant, nulli frequentius numerabant

super-

superbiæ mala: & dum parvis occupari nesciunt se gloriæ impendere miserrimam mentem, in illustrem ambitum magnatum, in sollicitas Principum curas ridiculi declamatores inquirũt quasi intersit inter sordidã & magnificam vanitatẽ, nisi quod hæc peccandi impotentiam ostendit, illa autem splendidis velis saltem mortalium crimen excusat. Nam ut optimæ messes fortiora nutu ventis resistunt, & inanium segetum cassi vertices nullis auris oblectantur; ita capacibus honorum non nisi digna gloria imperat, immerentes autem solum dignitatis nomen corrumpit. Romani Bletonesios publico judicio postularunt, quod hominem Diis immolavissent; cum ipsi duos Græcos, totidemque ex Gallia mulieres in foro Boario etiam per sacrorum superstitionem viventes defodissent. Adeo malignum est de alienis judicium, & multi cum Acignianorum turba irascuntur illis vitiis, quibus ipsimet suam famam indignissime maculant.

Hæc sæpius reputabam inter Musarum otia, cum interim aliquantulum deflexit meæ fortunæ malignitas, & quietem ad colligendum spiritum concessit. Erat in Delphio vir externus, omnium suffragiis ad probitatis famam provectus; Themistius appellabatur. Is cum modicas opes sua industria quæsiisset, neque genuisset liberos, se nonnunquam fortunatum prædicabat, cui arbitrium hæredis natura concessisset. Ego me in illius familiaritatem non altiori spe, quam jucundissimæ consuetudinis, immersi: cum nescio quo Deorum beneficio mei mores & ipsa cupiditas sciendi optimo seni placuisset. Forte per auditorum ordines promotus exordiebar sapientiæ studium, cum me Themistius in proprios penates recepit, & cum tempore convictuque fatalis amicitia crevisset, nec repugnante conjuge, quæ jam anus non cogitabat de liberis, in bonorum hæredem adoptavit. Cæterum aversatus improbitatem mortalium, non minus sæpe querebatur quam ego, quod olim florentissimam patriam incautus juvenis re-

liquisset, quippe se in Scolimorrhodia natum esse, felicissima regione; ubi cælum optimos campos continuo tepore perfundit, & tardissima senectus resolvit expectantes; illic autem homines vivere, non quales in aliis regionibus videbam, sed syncetis animis innoxios, & qui à Deorum vita sola mortalitate discreparent. Sed dum in exteris regionibus, inquit, adolescens vagarer, forte incidi in amorem, qui me veluti per Calypsus aut Circes blandimenta perpetuo exilio damnavit. Nam cum istam conjugem duxissem, elegantia morum & formæ pulchritudine mihi conciliatam, nunquam aut illi persuasi commigrare in patriam tam felicem, aut mihi, ut relicta charissima parte solus tantis bonis incumberem. Tu vero Euphormio, quem mihi jam præcipitanti in tumulum velut ad extremum solatium fortuna perduxit, si fides amori meo, cui ad orbitatis levamen sufficisti, vide ne, cum extremum mihi diem numeraverint fata, hæreas in istis regionibus, ubi nihil invenies aut Scolimorrhodia mea, aut Luesnia dignum. Sed in patriæ meæ humanitatem concede: de qua tantum timeo, ne tibi omnium charitatem admiranti etiam in contemptum mea benignitas veniat. His ille & similibus verbis sæpe apud me extollebat Scolimorrhodiam; ut jam nec dubia mihi esset profectio, si tam bono parenti superviverem. Sed discedere à latere spirantis neque ego voluissem, neque ipse nisi molestissime laturus videbatur.

Ecce autem dum in hac felicitate fignor, & pæne errorum memoriam tam commodi penates obruunt, jam in alia terrarum parte mihi nova malorum semina fortuna quærebat. Quippe Fortebam in alia civitate, famaque pulcherrima ubique efferebar, quod veluti secretus cum Themistio vivebam; neque lupercalium videbam lasciviam, & cum sibi dissimilis Saturnus gaudebat, publicam licentiam mea absentia damnabam. Jam me modestiores ambiebant, neque erat parum ad laudem, si quem frequenti consortio di-

gnabar,

gnabat. Forte accidit ut inter Themistii cultores juvenis quidam optimæ frontis, quodque maxime amabam, pæne nimia modestia lenis, meam familiaritatem pertinacius quæreret. Nec contentus communi benevolentia, quam facile in omnes expromebam, ad arctioris amicitiæ sacramentum incitavit. Non potui diu negare tam officiosum munus, præsertim cum pignora haberem animi non languide ad virtutis difficultatem exsurgentis. Itaque paulatim ad extremam charitatem deducti sumus; restabatque arctissimæ necessitudini, ut illi prioris vitæ miserrimam seriem narrarem: ego vicissim, quis esset, & ex qua gente aut parentibus cognoscerem. Hæc diutissime non sine pertinacia celavimus: nam & ego contemptum ex tot fortunæ ludibriis timebam, & ille altioribus caussis deterrebatur aut patriam aut genus confiteri.

Forte in Themistii umbraculis eramus, & post suavissimos sermones, ego vero inquam, Anemon, si tantum mihi virtutibus notus esses, tamen rogarem cui arbori preciosum surculum orbis deberet: nunc vero quoniam intima vitæ consuetudine permixti in eandem felicitatem eosdemque juravimus casus, noli admirari, si vehementius exopto, & parentum fortunam, & rationes tuas, nihil dissimulata oratione audire. Ille corpus meum amabili brachio incinxit, oculisque mœrore blandissimo in me defixis: Vides me Euphormio? inquit; mihi crede, & hic cultus & vivendi ratio meæ gentis dignitatem subtilissima ratione mentitur. Quippe magnis parentibus natus in hanc communis vitæ simplicitatem, mea sponte, & clandestinis consiliis descendi. Iam illud à pueritia cognovi, quantis casibus humana omnia vertantur, & nihil tam securis radicibus niti, in quod violentia fatorum non valeat. Nam ut pater in altiorem conscenderat locum, eo apertior tempestatibus fortunæ, nullas rerum vicissitudines, & inconstantiam Principum intacto remigio evasit. Quis ægritudines animi

nimi, quis spem implacidam, aut pervigiles curis, nunc metuentis ruinam, nunc alus imminentis exponat? Et hæc mihi videbam instare, si patentis vestigiis hærerem: vitam sollicitudinibus veluti assiduis sentibus horrentem: ut ambitioni, & cutis & nunquam voluptati sinceræ vacarem, ut mihi impendere diem non possem: successuram interim mortem, quæ in ultima scena aulæum tolleret, & veluti puerorum lusum finiret. Audiebam quæ multi de æternitate loquebantur, & illius cupiditas mihi turbam, aulasque & negotiorum nomina invisa faciebat. Neque languide ambitionis & potentiæ supplicia effugi. Nam cum me destinatum aulisem ad artes theatro atenæque simillimas, ut gladiatoriam facerem, neque aliud ex prisca dotorum hæreditate quam citharam haberem, ptimo impetrare veniam tentavi; ut ad serium animi otium mihi literarum studia darentur; & posteaquam obstinatum parentem minime inflexi, communicavi audaciæ consilium cum uno Acinianorum, qui mihi primus hunc sydereum amorem injecit, & exiguo commeatu in hanc urbem furtivis itineribus prorepsi: ubi si me scholasticorum industria produxerit ad consuetudinem Musarum, statim in arcanam Philosophorum disciplinam me dedam, illorum quibus unica est solicitudo, per molestias corporis lacessitamque paupertatem synceros animos sydeτibus transfundere. Et nunc parentes mei desolatæ senectutis orbitatem queruntur, mihique per lamenta & miserrimos planctus certiorem ad Numina viam sanciunt. Quod si me audis, Euphormio, & potes felicitatem levissimo impendio emere, tu quoque Themistium relinques, abdicatisque mortalitatis commodis te in clientelam syderum committes.

Post hanc orationem etiam vehementius Aneinonem amavi, & exosculatus sum impetum animi tam aversum ab humilitate voluptatum. At cum indies inter nos mussitaremus de Philosopho-

rum vita, ad quos ipse properabat, tandem ego non conscius tantum consilii, verum etiam particeps evasi. Ipsum conspirationis secretum, quod inter nos fidelissimum erat, & præterea quod amicos ab hac mente aversos sciebamus, utriusque pertinaciam maligna voluptate acuebat.

Cæterum cum consuetudinem meam tristiori severitate horrentem Themistius miraretur, diligentiusque ponderaret sermonum meorum sanctitatem, non potuit amplius decipi, & pæne mecum orationem habuit, quæ Æneam Carthagini stitisset. Sed non profuit apud obstinatam mentem, cum etiam crudelitatem in pietatis parte ponerem; illudque omnino respondi; apud me quidem omnia quæ sunt in humanis rebus Themistio cedere, Themistium autem cœlo. Ille post iracundiam, & lachrymas, & cæteraque in me valitura arbitrabantur, cum aliquando manus dedisset; si fata, inquit, voluissent, Euphormio, ut pios digitos meis luminibus ad extremum officium admovisses, neque ego me sensissem mori inter tuos amplexus, & has opes, quibus senectutem meam oblecto, etiam post interitum servare credidissem. Sed quoniam fata inviderunt miserrimo seni, & te fortasse malignior fortuna exagitat, ego quidem longo luctu tuæ familiaritatis pœnas luam, te vero & consiliis informare antequam discedis exopto; & quoniam ad tua in Italiam vota contendis, honesto cultu instruere, ne te Philosophia ad se egestate compulsum arbitrentur. Cæterum ne pelagus ignores, quod audacissima nave ingrederis, tibi ego tempestates, ego fluctus, & fortasse pœnitentiam prædico. & si te humana consilia in illos cursus egerunt, nihil de naufragio dubito. Me quoque dum primam adolescentiam ex aliorum consiliis regebam, pæne eadem procella evertit, cum blanditiis invitarer ad laborem, & pæne hamum sub spe dulcissima non sentirem. Quid infestis vocibus planorum audaciam ad publicas deposcimus pœnas: aut quid illi tam triste merentur, qui cædibus iracundiam satiant?

tanteum inter nos impune versentur grassatores urbani, qui familias totas excidunt, & quod de sirenibus loquuntur, audientes per saxa & naufragium ad imaginem voluptatis invitant. Hæc est illa dissimulata Iuno, quæ tot Semelas hodie prætextu syderum pervertit, hæc crudelissima pestis, quæ orbitatem clarissimis gentibus & solitudinem fere reipub. implacabili furore minatur. Nam ut feræ quæ semel maculas superant, magis indomita natura se sylvestribus dumis abscondunt; ita quicunq; delinitis blandimentis se in societatem illius Philosophiæ dederunt, posteaquam male fundatos conatus aut constantia aut robur defecit, pudorem voluntaria sollicitudine intra penates suos damnant, vel licentius libidinibus indulgent, ut sincere videantur priorem consuetudinem eiurasse. Neque Philosophi post tot familiarum incommoda, post omnium publicos questus, à damnatis criminibus recedunt; sed imprudentiætate abusi ita de æternitate loquuntur, ita flammas & supplicia, & severitatem Numinum inclamant, ut iuvenes nondum satis adulto robore ingenii obstupescant ad tot monstra, nec aliter se declinaturos scopulum existiment, quam si in eorum nave traiiciant. Quod si ea mente agerentur, cujus noctem inanibus larvis præfigunt, si vero Numinum & adolescentiæ amore tenerentur, illud saltem cogitarent: non omnes ea firmitate animi esse, ut desertis voluptatibus in aspera Philosophia durent; etiam plerumque maxima ingenia avidiora libertatis suæ esse, & raro solitariæ gravitatis vinculis posse constringi. Nunc autem quasi nulla pars reipublicæ præter Philosophiam procuranda sit, omnem adolescentum industriam ad se vocant, & velut tyrannicis dictis territæ juventuti imperant: neque secus ulla avis non relinquit ad vimina plumas, quam illos aucupes audivit. Quid quod diversæ Philosophorum Scholæ sub horridis præceptis suos greges distinxerunt? Omnes sub iisdem votis argumenta adolescentibus proponunt, omnes eundem

 exitum

exitum laboribus probentur: tamen vix aliquis ex iis adolescentem laudabit, nisi qui in eandem Philosophiæ sectam in qua ipse vivit, jurabit. Adeo pæne omnia sibi mortales affectus in ea venatione vindicant; & Philosophi misertime decepti non sapientiæ cultum, sed suam rempublicam diligunt.

At vero miseri parentes, quorum periculo isti quotidie peccant tam multis sceleribus, post ingratam solicitudinem curasque, & sæpe prodigum amorem, cum primam tot laborum mercedem à jucunditate adolescentium expectant, omni spe fraudari plerumque suam messem hoc turbine inter versam deplorant: sed nec tutis suspitiis desolatos penates prosequuntur, dum simplicitas vulgi omnibus fraudibus aperta, quæ religione adumbrantur, lamenta orbatæ senectutis pro flagitiis accusat, & ne in hoc gradu calamitas consistat, cum parentes lachrymis & tempore pæne dolorem exsaturaverunt, sæpe liberos abdicare Philosophiam, non minore indignatione, quam cum eos amiserant, vident. Tu tamen, Euphormio, si te non vera prudentia, sed veneficia ambientium juventutem ad hanc solicitant vitam, & alienando in ea defessus ad priorem quietem suspirabis, noli multum tuo peccato imputare: & ego immodestius lætabor, si jam conclamatus filius mihi iterum vivet. Cum in hunc modum affectu simplicissimo peroraßet, & optima mulier implevißet omnes intimæ vestis recessus ingentibus donis, ego ultimis amplexibus acrius amorem irritavi, ac deinde cum Anemone Delphio profectus sum, & in Italiam iter converti. At vero postea quam superatis navibus Mediolanum pervenimus, cum fama civitatis nos aliquandiu teneret, non sine deorum mente occurrit, qui hunc impetum saluberrima ratione moraretur.

Qui fluctus tumidos, aut facilem notum
Mutare, aut tepidis vellera nubibus,
Quæ semper roseum veris honoribus,
Audaci poterit modo

Cum

Certis subdere vinculis;
Hic solus juvenum corda ferocia,
Hic solus tumidi flectere sanguinis
Æqualem rapidis ignibus impetum.
Hic solus dare turbida
Mentem stultitiæ potest.
Nunc blande juvenes deliciis perit,
Nunc illum pietas aspera decipit:
Da tempus tenebris; jam veniet dies,
Jam pulchrum referet jubar
Titan curribus advehet.
Sed nec, quæ celeres præcipitant aquæ,
Certes oppositis frangere molibus.
Nec tu dum calidus incaluit cruor,
Obstes impetui trucis
Lætum sistere turbinem.
Flumen sponte sua clauditur alveo
Quando non vetita lusit in æquore,
Et desideriis qui fuerit impotens,
Postquam crediderit sibi,
Vivet consilio senum.

Forte in eodem diversorio, in quod nos sive casus, sive numinum consilium tulit, paulo ante advenerat addictus quoque religionum pietati, sed aliquanto prudentius quam aut ego aut Anemon, vir dulcissimæ consuetudinis, & in quo nulla severitatis tristitia liberalem arctaverat frontem. Theophrastus appellabatur. Ille nostra consuetudine delectatus, cum pæne iisdem ceremoniis diem exigeremus, eademque curiositas maxime nos ad templorum moles deduceret, paulatim insinuatus in familiaritatem, qui & unde essemus, quove studio Tyberim quæreremus, à nobis voluntaria confessione expressit. Præter eximias virtutes in Theophrasto ætatem quoque reverebamur; & ille mitissima manu paulatim profundis vulneribus sine nostro sensu medebatur. Nam & solertissima ingenia pensabat, & ut hominem viderat, velut ex garrula invidentis Momi fenestra recludebat intimam mentem. Ille nos nec duraturo impetu Philosophiā petere

 prævi-

prævidit, & Anemonis quidem facile ingenium esse, subitisque desideriis exardens, me autem spontaneæ captivitatis impatientem, qua austera Philosophia damnatur. Et jam illi faciliores erant, quoniam pietatis studus exardens, non quidem contra Philosophorum præcepta disputabat, sed tantum nostros impetus regere videbatur. Cæterum, neque amplius Anemoni parentum custodia obstabat, egoque veluti obicem Themistii superam, & utriusque animi faces, quia nemo jam ætas inflammabat, spontanea remissione languebant. Itaque paulatim placabiliores illecebris facti, quibusdam gradibus de subhorrida sanctitate excessimus. Et Anemon quidem revocatus in memoriam gentilitii splendoris, cum sensim parentis læsæ stas pauperratis consilium destruxisset, tandem penates redire constituit, & veniam ætati deprecere. Ego vero superba detrectabar verecundia ne ad Themistium redirem. Et jam tantum Musis debebam, ut earum beneficio ali possem, & præterea frequentibus stimulis Theophrastus urgebat, ut ætatem in literis ponerem, cum laude retingenium meum, mihique inter Scholasticos promitteret nomen.

Cum igitur quærerem, ubi maximus literis quæstus esset, & omnium populorum famam diligenti examinatione pensarem, non dubitavi quin commodissima esset Mателia, civitas in vicinia. Quippe Acignorum familia inde contumaci exilio ejecerat; & cum novis doctoribus avida ma juventus vacabat. Et hoc quidem consilium Theophrasto minus placebat, quia atrox tum bellum in proximam veris commoditatem minabatur. Itaque quanquam & ipse locum quærebat, ubi literas non ingratis sudoribus promitteret, tamen graviori fama deterritus recessit in Electheriam; cum inter nos felicissimum amorem non vulgari fœdere sanxissemus. At vero Anemon cervicem crebertimis amplexibus attrivi, neque divelli à charissimo sodale, sed aliquam partem mei relinquere videbar.

Sed posteaquam illi quidem in montium bar- tiem, ego autem versus Marciam concessi, tunc co molestissima solitudine afflictus me redisse malorum consuetudinem sensi, & hoc quic- uid calamitatis erat velut ultionem dolorum, uibus Themistium meo discessu oneraveram, ndine tristissima facinoris confessione toleravi. am utilli orbitatem imposueram, ita me Numi- amicorum solatiis destituebant. Sic Peleus edem Phoci suorum interitu persolvit, & Cad- us satisfecit Martio serpenti dejectus in ven- em. Quicquid mortales peccamus, aptissimas nas dii inveniunt, nec ingeniosiores sumus ad elera, quam illi ad vindictam.

Marciæ in effusis paludibus collocata qua o- iosum mare torpenti licentia destagnat, veluti ovocat naturam, & hominum domicilium in- a profundi limites protendit. Ego ut primas urrium minas in mediis aquis despexi, non au- ebam cogitare civitatem: sed veluti lapideas na- es, aut si quid mirabilius animo occurrebat, mu- us ipse torpensque contuebar. At vero postea- uam mediocritate in mediam urbem perductus, b utraque navigii parte splendidissimas domos, narmoraq; & aurum & recta operosis minis pen- entia conspexi, dii deæque! quam non opes ci- itatis, sed naturæ divitias, & plusquam Apolli- s miraculū vidi, qui errores labentis patriæ im- ositis radicibus astrinxit. Ac deinde cum fora in- entibus spatiis aperta, ædesque publicas, & fano- um religionem perlustrassem, terrasque velut æ- uoris victrices ligneis fundamentis in hanc au- aciam succrevisse mirarer, tunc ego nec quo vul- u omnia exciperem, nec quibus verbis uterer, sciebam, & pallium, quod pictor Agamemnoni ircumvolvit, in tam manifesto stupore optabam.

Sed cum in medio foro novus hospes ambula- arem, oculosque ad publicam pulchritudinem su- stulissem, forte quidam in pessima veste, caput- que dimidiato orbe humiliter tectus, in me in- cautiosius vagantem superbissimo ictu offendit.

Ego tanquam de altissimo excitor somno, cōtemptatusque vilem habitum, non sustinui decedere præcipienti. At ille ut dextera ovillæ frustum tenebat, fortissime in oculos nihil tale cogitantis kopegit. Perturbatus, & præter commune injuriæ dedecus perfusus quoque verecundia, quod indignum certamen mihi cum coquo judicarem, repente multitudine incingor, interrogatusque num in ea civitate habitassem, posteaquam me externum confirmavi, gravioribus quidem pœnis ereptus sum; cæterum severitate verborum non perfunctorie castigatus. Ille autem non modico fastu ovillam suam quatiens, per adorantem populum vagus, tandem olus etiam mercatus implevit laciniam vestis, seque in scapham conjecit, quam in proximo religaverant nautæ. Ego me in diversorium turbatissima mente recepi, stabulique dominum rogavi, num in illa civitate præfecti culinarum imperatent? agnito ille errore intemperanter risit, & quem inter abjectissimos numeras, inquit, ab origine pæne ipsos Deos recenset. Nam hic genus optimates profitentur non stipatorum agminibus, aut habitu ad novitatem mollis elegantiæ correcto, sed secularium vestium constantia, ut tales agnoscamus, quales ipsi majores in imaginibus ostendunt; adeo consuetudini apud illos est reverentia: nec si bellis attrivissent orbis opes, aut triumphos invenirent ad luxum, aut manipulare fœnum in Aquilam mutarent. Cæterum videbis macella pererrantes, neque illa, ad quæ stomachus connivebit, pudor est ad penates nobilissima manu deferre. Et his moribus nostri quidem nobiles nomen libertatis indiderunt. Sed exterri rusticitatem horridæ vetustatis, vel ignobilis negotiationis vestigia lepidissimis jocis infamant.

Dum hæc mihi stabularius ex diversorii fenestra memorat, egoque in subjectos vicos curiosis oculis vagor, multæ scaphæ diversissimis hominibus plenæ per angustias canalium ferebantur; ac ut publicos conventus crederem, tunc omnium

um gentium voces & discrimina vestium facie-
nt: & cum à diversitore quærerem, quæ causa
m diversam multitudinem coëgisset, Gephy-
i nimæ, inquit, & in hanc urbem contumax
gor, pæne totius orbis studia excivit. Et jam
gatis ab omnibus imperiis venerunt, illi quidem
e Gephyrijs ad turpitudinem iniqui fœde-
s deducant; alii ut incendii furorem obtinere
elimus, antequam contiguam partem terræ
um ac deinde totum orbem, valentissimo ardo-
e pervertat.

Ego sane nec quis Gephyrius esset ignorabam,
t tam publici tumultus cognoveram fontem.
ed non habebam ineptum diversitorem, & præ-
terea exterorum concursu doctè mihi de con-
troversia posse loqui videbatur. Itaque seductum
n interius stabulum cœpi liberius orare, ut rem
lte exponeret, & quomodo Gephyrium læsis-
ent, cujus etiam furor ultra fatum mirabili ra-
one desævit. Ille se diutius collegit, & illius
aporis orationem incepit, quæ non à vilissimo
omine, sed plane à politis disceptatoribus con-
ta videbatur.

Gephyriorum feries, inquit, & formidabile tot
gentibus nomen, non unica ætate, aut seculo, in
tantum fastigium excrevit. Placidis mollibusque
initiis, velut ille Europæ amator fenfim orbem à
littore in altissimum pelagus nihil sentientem de-
duxerunt. Ac ne omnia illorum artificiis impu-
tem, accusare majorum nostrorum benignitatem
possumus, quæ invitam Gephyriorum integri-
tatem nimia libertate corrupit. Olim quidem,
ut audio, Rex sacrorum inter pontifices impe-
rabat, nullus ordinanti pulvinaria, vel fastos
numeranti repugnabat, sed ne publicas vires oc-
cuparet tam superstitiosa majestas, neque popu-
lum ad conciones vocare poterat, & illum cum
Flamine Diali ab ambitione magistratuum solici-
tæ amoverant leges. Sed aliter cum Gephyriis
orbis egit. Ipsi reges atque imperia se sponte
illis hominibus prodiderunt; & eorum pæne for-

 didam

didam sanctitatem ingentibus divitiis colentes dulcissimo imperii gustu humanam aviditatem lacessiverunt. Nam cum venerarentur oracula, quibus Gephyrii Deorum mentem exponunt, repente syncetam pietatem superstitio corrupit, ut traduceretur illa vis, quam in syderibus habent ad imperium terrarum. Et primo litigantibus provinciis arbitrium ad Gephyrios deferebatur, illique feciales integerrima sanctitate inter volentes imperabant. Sed paulatim assuetarũ gentium animi hos antistites deorum paulo infra Numina adoraverunt, & omnia eos posse, in religionis parte fuit. Nondum orbis se domitum senserat, & jam omnia infra Gephyrios erant, jam tegna *accidere accedere* poterant, & illud caducis rebus felicissimum videbatur, si eas inter immortalitatis suæ negotia alio nutu regere voluissent. Hinc tot urbium dira eversio, hinc funestæ pietatis crudelitas, & illius quod habebant arbitrii in judicium superba mutatio. Gephyrii sane diu cum immodestia luctati, tandem se communibus vitiis permiserunt. Quippe paulatim obsolevit antiquæ paupertatis memoria, cultusque, & purpura, & gemmæ, & fasces, pæne hodie ad primorum Gephyriorum rusticitatem erubescunt.

Hic autem qui hodie Gephyriis imperat, quanquam lenissimæ consuetudinis homo, solicitantibus illis qui per publicam mundi calamitatem clarescunt, voluit hujus civitatis secures circumvolvi inexplicabili fasce; & tantum ejus imperio stringi. Cum obstarent nostri principes, occidentalis nubes, in qua Gephyrius fulmina strueret, in nostrum caput promittebatur, & nos fœderibus validarum gentium, etiam pæne illorum favore, qui publice maledicunt, mundi inclinationem agnovimus. Ille, velut impetu cœlum & maria rapturus, crudelissimis edictis detonuit, & si mihi credis, hospes, suam causam præcipiti furore corrupit. Quid attinuit pæne minis conjunxisse præcipites ictus, quid nos deducere in angustias, ut etiam cogeret esse hostes? Vapor quoque

quoque in nubibus pressus exclamat, & timidissimus feris sua arma necessitas ostendit. Si permisisset iracundiæ tempus, si diu librasset illud fulmen, quod immaturis nubibus emisit, fortisan mitigari potuissent tam cruda impetia; neque nostri magistratus armorum vel ignaviæ necessitatem expectassent.

Sed nec impune pertulimus sævientem; & ut amicis fœderibus coëamus, durabit ad posteros atrox memoria vulnerum, quibus Gephyriorum causam hæc contentio afflixit. Quot volumina per orbem dissipata excussere Gephyrii vires, & hanc vanitatem imperandi deriserunt? nec ab iis quidem sparsi quos religio iniquiores fecit, sed ab illis qui sacrorum participes tamen docent graviora sceptra esse, quam ut illa inanes Scholastici argutiis moveant. Etiam plurimi intemperanter ingeniis utuntur, & res seria hodie ad ludibrium processit. Certe hanc chartulam, quam vides, modo filius è scholis attulit, impiam me hercule, sed quia jam vulgaris est, ejus te lectione oblectabo.

Petrus ut in totum regnabat maximus orbem,
Heu quanta cecidit jam modo parte sui!
Libera projectum videt Germania frenum,
Et negat excussas posse subire minas.
Quaque patet late fecunda Britannia gente,
Vitia pro meritis non datur una fides.
Majus adest vulnus: O vos miserescite Petri!
Italiam Petro tollere bella parant.
Nec tamen ille ferox, quo se Germania primum
Romuleas jactat non timuisse minas;
Nec qui tergeminam vides Calvine coronam,
Et Latium lacero deseruis eloquio,
Nec qui vel Tamesim, vel qui bibit incola Rhenum,
Tam fera collata prælia mente movet.
Sed movet Adriaci Marcus turcla profundi,
Et secum varias cogit in arma deos
O dolor! & veterem jam Paulus lædit amicum,
Tergeminaque illi nomine dure abest.

Quod si hæc discordia incidisset in homines bellandi libidine furentes, videres omnia hoc fla-

grare incendio; nec aliter quam per alterius partis infamiam lis miserrima constitui poslet. Sed & fumus ab armis alieni, & Gephyrius dolet suam pertinaciam ad necessitatem pugnandi traduci; suscepitque Protagon tollere dedecus pacis, & tam atrox dissidium honesta tranquillitate extinguere. Nam conatus Liphippi clam nostri magistratus contemnunt, nec à Gephyrio tam apertis vulneribus distracti, aliter quam Protagonis industria cohibimus.

Cum diversitor in hæc verba tacuisset, ego qui Gephyrios semper colui, nonnihil acerbatus paraveram verba, quibus illius audaciam refutarem. Nam ut olim occidentibus lucernis non afferebant manus, ne ignis divinitatem violarent; Ita in illis qui ad religionem prælucent, humanius est vitia, tanquam fumum lychnorum morientium pati, quam dignitatibus vim afferre, quas in turpissimis hominibus nullæ tamen sordes maculant. Sed facta mentio pacis lenivit animum meum, & præterea admirabar illius Protagonis felicitatem, qui huic morbo Æsculapius destinabatur. Itaque submovi atrocissimam defensionem, quam pro Gephyriis habebam, & rogo, inquam, quis ille Protagon? aut quibus viribus? dicere potes? Ille iterum longissima oratione Protagonis potentiam exposuit, qui in Eleutheria, inquit, amplissima regione, Fortunæ sacerdotium nactus est; & nunc tantæ Deæ arbitrium disponit. vir hoc seculo major, & dignus fabulantium miraculis vatum, haud dubie nobis amicus, qui Liphippi cervicibus instamus, & utique devinctus Gephyriis, cujus beneficio etiam post interitum vivet. Intellexi Protagonem esse sub quo Anemon vivebat, & in cujus civitatem me crebris exhortationibus Theophrastus invitabat.

Sed dum in illis sermonibus diutius sumus, ecce ingens tumultus ad stabuli fores. & hospites ex Eleutheria splendido cultu adventant. Nec moratus diversitor occurrit intrantibus, & humanitatis officia pollicitus, mox in triclinia deducit.

eit, mihique deinde gratulatur, quod haberem homines meæ linguæ, quibuscum versari in sua domo possem. Ego vero nondum certus an gauderem (quippe Eleutheria non longe à Callionis patria recessit) furtim contemplabar familiam, ut obiter viderem, si quis ex illo comitatu ulitatus mihi esset. Frequens servitium gentilitio more turbaverat domum, puerique petulantibus rixis pæne ipsum diverlicorem obtuerant: dominus autem in interiori thalamo erat, procurabatque fessum corpus, & credo ad specimen nobilitatis majorem mollitiem fingebat.

Ego posteaquam nullum ex familiaribus agnovi, cum illius viri potentiam ex servorum audacia metirer, me ex latebris angustæ cameræ produxi, quæsivique domini nomen, & commercium linguæ in benevolentiæ pignus obtuli. Nulla gens est, quæ prolixius humanitatem nihil auferentem promat. Illi mea prope vestigia inutili salutatione tangebant, cæteraque addebant blandimenta, quæ pæne infantes perhoverunt: cæterum domino suo Stratonis nomen esse ajebant; illum rerum exterarum studiosum, pulcherrimum ingenium excolere peregrinationibus, & me in felicitatis parte ducturum, si in tam elegantis hominis notitiam pervenirem. Tum & ego verbosæ humanitati liberaliter indulsi, & cum jam extrema luce convivium gallico more diversissimis voluptatibus mensam impleret, etiam ab illo Stratone accersitus ad cœnam, felicissimi hominis triclinium intravi.

Nullus in absentem tuta convicia lingua
Efferat. Absentem semper adesse puta.
Forsitan ex tantis quem credis abesse sub astris,
Est tibi post magnos proximus ille deos.
Omnia volvuntur, nihil est mutabile terris,
Hac illac homines, astraque casus agit.
Hac illac vanidederunt acra venti.
Hinc illinc varias Æole ducis aquas.
Pondera non mutant, non alias pondera flectit
Una tenens, falsis certis utrumque vadis.

Varietat

Vertitur & cælum, terrisque accensus Eois
Protinus Hesperia tinguitur ignis aqua,
Nec volucres cessant, alienisque advena silvis
Sæpe peregrinas Ceres convertit agros.
Nos quoque quem latum est cupidis transmittimus æquor,
Et altera est sedis corporis ingenium.

Cæterum ut in conspectum perveni, inexspectatissimo visu confusus, etiam pæne in pavimentum decidi stupens. Erat enim hominis quidem vestis multo auro gemmisque variata, & rexerat præcipue capitis tegmen lapillis vibrantibus ardebat, cæterum facies tam similis Pedoni, quem olim inter Callionis medialtinos contempseram, ut nullum diligentissimis oculis, sibique parum credentibus discrimen invenirem. Certe is ipse erat, neque ille me intrepido visu semel iterumque lustravit.

Auri triumphum quisquis es canas vates,
Auri triumphum dicimus, Vertit pauper,
Tumque adora numen, & feras votum.
Auro nec astra, nec manus ferox miles
Indomitos esse, pæne nec parasit votum:
Dat corda timidis, atque turpibus formam,
Scientiasque rudibus, & novis gentem.
Quis dignitates aureas habet pauper?
Quis dives aut est sceleratus, aut timet leges?
Aurum profanum est: in sacris tamen lucet.
Aurumque superos placat, ac emit cælum.
Hæc robora auri serte si prius scisti.
Nunc aliquid isthoc majus audies rebus.
Aurum hunc Pedonem quem meus liber videt,
Aurum hunc Pedonem reddidit mihi gratum.

Ego vero nondum certus, an frontis similitudine in errorem incidissem, utpote qui & Philippũ, & Agrippam, & Idumæi regis filium, minime ignorarem post interitum in vilissimis hominibus propter simillimi oris mendacium pæne vixisse, pronis cervicibus terram, dexteræ tibiæ integumentum infra genu timidissima manu libavi. Ille me in apertos recepit amplexus, & post aliquas patrii moris blanditias, invitavit ad mensam.

Omnino anxius eram, nec poteram comminisci, quibus potissimum sermonibus tam ambigua veritas explicaretur. Itaque modo de illius splendore, modo de servitutis incommodis loquebar, sed utramque scenam pervicacem armaverat frontem, & nunc exiguo risu, nunc securis, veluti alienis malis ingemiscerer, mea tela vitabat.

Verum ut ad Callionis Percantisque nomina perveni, tum in oculis subita verecundia omnem constantiam destruxit, confusæque indicium linguæ prodidit animum hærentia verba in subita trepidatione molientem. Nihil aliud expectabat, quam ut illum in conspectu ministrantis familiæ apertissimo pudore damnarem. Timui etiam, ne me mediastinum appellaret. Itaque mutatis sermonibus tanquam fabulam non agnoscerem, reliquam mensæ partem hilarissima fronte traduxi.

At postea quam famuli remoto apparatu & ipsi ad mensam discesserunt, tunc Pedo ad incurvum fenestræ secretum me solicita manu duxit, ibique semotis arbitris totum se in notissimos mihi amplexus, revocatisque longius sermonibus multa de pristina servitute, & de Callionis impotentia, fraudibusque Percantis recitavit. Quid enim, inquit, attinet, per ambages inter nos pristinam dissimulare fortunam? & te Euphormionem fuisse memini, nunc sis, nec ne, in potestate tua est: & Pedo in servitute fui, quem nunc inopinata felicitas in splendidius extulit nomen. Adeo nihil in hominibus est constans, & fortuna cum Regibus amat eos extollere, qui suam felicitatem sorti imputent. Cum abominarer Percantis fastidium, & Callionis impotentiam devoverem, ecce tibi geminata felicitas me jam in mortis solatia intentum revocavit ad vitam. Nam & celeriter sublatus Callion familiæ libertatem codicillis reliquit, & ego ad hæreditatem cujusdam Chrysii perveni, longa quidem cognatione mihi conjuncti, sed cui mo sua orbitas

bitas & interitus sororum proximum fecit. Neque ille liberalius traduxerat primam ætatem, quam aut ego Euphormio, aut parentes nostri fecerunt. Nam à pueritia contempta paupertas depresserat ingenium, nec scholastici capacem indolem præceptis impleverant; sed tantum suæ conditionis miserabilis Philosophia docuerat sine stomacho despici & parere, quibus artibus cum addidisset sine suspicione adulari, non modo gratia valuit, sed etiam dominorum liberalitate ad opes aliquantulum promovit. Inde cum se Protagoni & Deæ fortunæ credidisset, incredibile dictu, quantum felicitas modesta prævenerit vota; sane vel se tantum esse, vel iis initiis crevisse, interdum dubitabat. Cæterum ego tam repente felix, timui novitiam nobilitatem objicere ludibrio juventutis, quæ in Protagonis familia vivit, venique in Italiam, ut deinde gentiles non velut ab exteris terris, sed ex alia stirpe venientem adorent. Ego jam iterum Protagonis nomine verberatus, (nam & diversitor non pauca de eodem retulerat) inquirere scrupulosius cœpi, quisnam ille Protagon esset, quaque authoritate apud suos boreret, ac cum Pedo nihil mortale de eo prædicaret, adderetque jam stupenti, tantum auri cumulum apud eum cumulari, ut sufficere viritim orbi posset; ego statim ad novas spes Pyrrho erectior interrogare hominem cœpi, mihine consuleret etiam ad Protagonem proficisci, quandoquidem ibi amplius Callionem non timebam. Ille autem persuasit, ne consilium omitterem tam opportunum ad divitias, si me fortuna respicere vellet.

Inter hos sermones consumpseramus noctis partem. Itaque post occultæ familiaritatis verba, illum publico honore servis spectantibus veneratus sum. Cum deinde tota nocte consilium meum subinde animo revolvissem, placeretque ad Protagonem ire, ubi præter reliqua etiam Theophrastum & Anemonem habebam hac pæne oratione studium meum Pedoni confessus

sum,

sum. Non facile expleveris agrorum situm debilibus civis, aut in inopia dominorum multum ex fortunæ beneficiis hauries. Ego non vulgari artificio literarum instructus, ad hanc urbem veluti ad divitiarum fontem accessi: sed posteaquam mihi largius compendium tua de Protagone oratio promisit, eo strenue cupiditatem conjeci, ne saltem negligentiæ paupertatem imputem. Non facile dixerim, an crediderit Pedo illud mihi utile esse, an à latere amoliri voluerit pristinæ sortis invidiosissimum testem: certe collaudavit mentem meam, & ita peroravit de familia Protagonis, quasi staret in limine felicitas, invitantem ultro manum humanissima benignitate protendens. Et meæ eruditionis conscius eram, & credebam ingenio honorem haberi. Spe itaque fortunæ, meique fiducia repletus, iter quod dii bene verterent in Eleutheriam auspicatus sum. Primus forte post Kalendas dies erat; ut nec omen fatalibus miseriis deesset. Sed eadem numina quæ clades auguriis significant, admonitos mortales suis consiliis uti non sinunt. Dives solum, ac oppidorum cultus, & supervacua humanitas in ignotos, fidem Pedoni apud me faciebat. Tandem in urbis confinia perveneram ubi Protagonem & Fortunam habitare constabat; Ilium appellatur, neque procul senem aperti vultus, & quem oppidanum ex equitandi ratione cognoveram, angustæ viæ beneficio conveni, & captata sermonis origine, primum de ædificiis urbis, deque victu & consuetudine civium quæsivi. Procedentibus deinde sermonibus rogabam, quibus studiis illa civitas floreret, & qui plurimum in ea homines possent: etiam quibus ceremoniis sacrorum obnoxia teneretur. Tendebamus in aditum urbis, qui Honoris obtinet nomen, cum ille intueri ad dexteram jussit, ubi mediocre fanum erat, & turris supercilium non invidiosa arte porrectum. Ego hospes adoravi incolas deos, sciscitarique cœpi, num Æsculapius aut Vulcanus extra mœnia habitaret.

Pauper-

Paupertas, inquit senex, habitat, ad cujus aram duo simulachra locantur, hyemis atque famis.

Perturbatus omine tam manifesto fui, quod in ipso limine dii inimici me deprehendissent, neque diu in illo stupore hæseram, cum mihi animum idem senex blandissima oratione restituit. Et vides ex pomerio ejectam Deam, inquit, nec frugalitatis nec luxus amantem: ut intelligas amœnissimam civitatem tristia sacra, severosque Deos non tulisse. Cæterum quibus artibus in hac urbe honor sit, haud facile dixerim, quoniam omnium virtus ad magnæ Fortunæ libidinem examinatur. Videbis Fortunæ ingens templum, & religiosis cultoribus plenum. Dea in sublimi ara alterum pedem, velut aliquando avolatura sustollit, alium volubili globo, nec ipsum satis constantem, reponit, apertissima quidem læva, dexteram autem sic muliebri simulatione porrexit, ut nescias dare an accipere malit. Certe muneribus tentatur, & fama est, non facile simplicitate lachrymantium exorari. Olim quidem literis avidissime delectata est, & elegantes libelli aut ingeniosi carminis acumen ingentes divitias emebant: Sed postea quam artem præstantissimam mystarum vilitas & frequentia dejecit, primum ipsa Musarum pulchritudo fortunæ sordescere cœpit, deinde in contumeliam verti, ut jam nihil indignius putetur, quam illi carmen pro donario appendisse.

Cæterum excubare in fano supplices solent, neque unquam se oculis Fortunæ subducere. Ipsa levissimo nutu ubique cervicem inflectit, & si quando gratiosos ostendit cultores, meliori vultu felicissimos homines salutat, suisq; deinde Sacerdotibus inclinatione frontis ostendit. Nec illi rerum humanarum arbitro Numini repugnant, sed mox è turba eximunt quos benignior fortuna selegit, coronatosque lauro, velut temporum & sapientiæ victores, ad summum fortunæ antistitem adducunt: is Protagon appellatur. illic ambitiuni exitus voti, illic magnarum cogitationum portum iratis æstibus ventisque fortuna subduxit.

Et scis, inquam, pater, Sacerdotum nomina qui initiatos ad felicitatis bona in Sacrarium Protagonis perducunt? quidni, inquit, sciam, cum iis creberrima supplicent vota, cum & Protagon & Fortuna ex ipsorum consilio sua oracula componant? Omnium potentissimus ex severitate nomen invenit, & Doromisus appellatur: hic est qui primus eorum nomina ad Protagonem defert, quos fortuna respexit. Sed supercilium suum durissima arte effingit, ipsique fortunæ audet irasci, si quando benignius supplicantibus indulget. Et tamen illius Deæ beneficio in eum gradum conscendit, in quo positum Eleutheria & se ipse forsitan miratur. Nam in privatas spes adolevit, & aliquando Fortunæ templum ingressus, nescio qua Deæ benevolentia ad Protagonem traductus est, mox similitudine morum conciliatus, cum solertissimus homo ita cupiditates torqueret, ut omnino videretur iisdem syderibus conceptus. Itaque rei familiari præfectus est, vir ingentis naturæ, & quem, si me digno precio emeret, contra invidorum argumenta in cœlum meritissima prædicatione levarem. Illius potentiam Torrentius, & Neapolitanus, Ianicularis quoque ac Cursor, aliis rationibus proxime consequuntur. Nam Longinius nuper expectatæ morti concessit, & jam pridem emortua senectute languescens molestum negotiorum & dignitatis oderat nomen. Eminet quoque Figuli aureus honor, & veteris Agathoclis abundantiam immensis vectigalibus vincit. Sed nullus ad Doromisi potentiam accedit, & si (hospes) hic ad fortunam festinas, noli opes exspectare, nisi te ille primus ad Protagonem hujus Deæ imperio deduxerit.

Cum hæc mirifica humanitate exposuisset, & omnem Reipublicæ ordinem historica fide promitteret, intercepere orationem assines, qui obviam optimo seni processerant, & eripuerunt notitiam mihi rerum illarum, quas postea difficillimi temporis dispendio perspexi. Igitur cum se

mihi jam pæne familiariter ultimis amplexibus traderet, paululum ab amicis semovi, & per fidem, inquam, tuam, quis aut quibus moribus Protagon sit, paucis dicere placet? nec libidine curiositatis motus, sed necessitate interrogo: miserere, & ingenium viri ostende, sub cujus legibus victurus accessi. Iratus ille excussit fortius vestem, quam comprehenderam manu, & Omni hospes, inquit, scias me ad hanc ætatem sine parricidio vixisse, qui seris criminibus pervertis innocentiã meam. Nescis quantum flagitium admittant, qui de Protagonis moribus quærunt: Iovis quidem cerebrum & Regis, ut audio, Persarum proverbium conjungit, & passim quos familiaritas Deorum extulerat ad vaticinia, iis quoque secures patebant. Nulla tamen secula Protagonis genium æquarunt; nec ille Fortunæ tantum, sed Virtuti legem imponit. quidquid ipse aut facit, aut cogitat, Eleutherianí adoramus; nec quenquam fertiliorem numinibus ad nos fata transmiserunt. Tu vero Deos comprecare, ut ignoscant simplicitati tuæ, & in Protagone Deorum potentiam, & ipsius cœli imaginem, reverere.

Exhorrui tam improviso scelere contaminatus, & tamen dissimulato metu, quoniam ad portas veneramus, Deos Deasque salutavi, urbisque maxime tutelam, sive esset ipse Protagon, sive aliud occultæ religionis numen. Et ea quidem vespera ignoto diversorio contentus, suspensam maxime noctem inter varias cogitationes exegi. Prima deinde luce quæsivi, qui suam operam nummis vellet addicere, & per ignotam urbem inutiles prohiberet errores. Novo itaque satellitio superbus, præterea redemptis optime vestibus ornatus, potentissimæ Fortunæ templum peto. Ac cum per viam catervatim homines occurrissent, non mollissima modo lana contecti, sed serico splendore ad luxuriam vibrantes, cœpi damnare veritatem hesternisermonis, illudque certo existimare, neminem se opulentissimæ Fortunæ advertere, quem illa respicere nollet.

Ac po-

Ac posteaquam libavi sanctissimum limen, a-
s cogitationes strenue quidem projeci, cæte-
um illud attentissime reputabam, quibus maxi-
e vocis mihi deam propitiarem. Cumque solici-
do tam ingens obtutos oculos defixisset in ter-
m, forte omnibus transeunti matronæ assur-
entibus, ego solus non decessi de via, obvium-
e corpus rustica simplicitate allisi, nam nec sa-
à quidem ipsa incuriosum adverterat, nec et-
m juvenis cincinnatus, qui delicate gradientem
spendebat. Sed ut trepidum sustuli lumen, &
rma mulieris incauta præcordia trajecit; Dii
eæque, quam subita mutatio ne me quidem mi-
i reliquit! Oculi syderibus pares vivido splen-
ore vibrabant, frons porrecta, & inter aurum
gentumque comæ nitentes, genæ quas cerussa
eteriores fecisset, os Veneri simillimum suo Mar-
i blandienti, cervix nec immobilis, nec præter
majestatem annuens, sinus bicipiti turgidus col-
e, & cui suum Parnassum donare Phœbus pos-
et. Denique si pro Fortunæ numine sedisset in
ra, magis studiosos cultores invenisset. Ac in me
quidem illa sine aliquo stupore conspexit, sed
tonitæ similis hæsit, & mutua admiratione de-
ixa meam frontem curiosa speculatione lustra-
vit. Diceres convenisse, ut utrique immobiles a-
nimorum transmitteremus affectus. Adeo quid-
dam est arcanum in amicitiarum fatis, & natura
similitudinem affectuum inter ignotos mirabili
genio temperans, etiam cognationem animorum
inducit. Vbi vero revocavimus animos licentius
ad auspicia amicitiæ coëuntes, illa quidem in-
clusit velo frontem, ego autem suavissimo do-
lore perfusus, veluti relinquerem antiquæ fami-
liaritatis locum, ægre ab ipsius latere vestigia
moliebar. Et hic quidem inconsulti amoris tur-
bo omnia animi mei decreta subita tempestate
pervertit. Sed quis sapientiam in odio, aut in a-
more iniquus arbiter quærit? Ipsa Venus reme-
te nata est ex spumis, quasi inanis egerat ventus,
ne amicitiarum exordia ad severitatem pruden-

tiæ disponamus. Fœminam nobilem, & quam sperare non poteram me in illa civitate inter tot Dearum millia inventurum, ego peregrinus & ignotæ conditionis homo, præterea adversantibus fatis omnia aggressus, nullis argumentis præter subversi animi impetum, pæne diligere audebam. Nec illius mihi consuetudinem promittebam, sed erat aliquid in læsi pectoris sensu, simile desiderio, & veluti cuniculus longæ spei, quæ nondum fatebatur cupiditatem suam.

Iam superaveram testudinem templi, introque pergebam ad Deam, cum simulachrum Fortunæ video, omnino quale descripserat senex, & donaria passim ex auro argentoque pendentia, omnia exsonabant professis supplicum votis. & plura, ut videbatur, muta devotio occultabat. Itaque posito genu, & ipse in hunc modum oravi: Domina mortalitatis & Fatorum, cujus imperium terras & maria exercet, si non fastidis peregrini supplicis cultum, & te velut sororem naturæ varietas delectat, muta, O Regina, & infracta constantiam malorum, quæ me pertinaci odio lacessit. quo longius sparseris beneficia in externos, eo misericordiæ fama tuum regnum religiosius extendet. Et si me provexeris facilis, notos miseriæ adolescentem, mihi crede multi divites ex Lusinia spes easdem, Domina, preciosis donariis à te ement. Felicitatis meæ arbitrium tuo numini relinquo, nec descendo ad licentiam votorum. Injuriam cœlitibus facit, qui indulgentiæ viam præscribit. tantum O Dea, si licet, favellem Protagonem deprecor, & præterea ne in miseriarum omen omnium feminarum fœlicissima mihi occurrerit intra septorum tuorum sanctitatem. Hæc humillimo mentis spiritu effudi, cumque immota Dea nihil mitigato vultu constaret, etiam quasdam verborum blanditias adjunxi: donec lassata pietas impatientiam meam ad alterius spei novitatem convertit, & quid, inquam, si mihi ipse pro Fortuna faveo? quid si, quod illa tarde & fortassis faciet, ego celerius exsequor?

aug

me scilicet ad Doromisi vultum confero, oroque ne repudiare velit hominis preces, quem ipse Apollo & Musæ, nisi me amici deceperunt, sibi intima familiaritate junxerunt. Quod ut mecum turbatus exegi, cœpi indulgere credulitati meæ, & fingere animo faventem Doromisi speciem mihi etiam sua sponte blandientis. & nescio quo me spes improba provexerat, ut jam divitias, quibus me Protagon oneraturus per Doromisum esset, ineptissimis disponerem votis.

Nec ultra cunctatus genua de pavimento sustollo, & novitium interrogo servum, sciretne ubi Doromisus habitaret? Pallidus ille ac tremens, se vero scire asseverat, cæterum nunquam ultra limen produxisse audaciam oculorum; nec fas esse, quæ illic miracula essent profanis luminibus contueri. Si me tanti crederem, si illam sustinere lucem possem, indicaturum quidem domum, sed nullo stipendii pretio stultissimam temeritatem locaturum, ut in eam mecum irrumpat. Ego audacter ducere jussi, & quo apud servulum majoris authoritatis essem, jactavi gratiæ meæ vires, ac ipsum Doromisum, ultro etiam oratutum, ut per ipsum bene esse mihi velim. Et hæc confidentius proloquebar avidissime audienti, quoniam in Doromisi ædes omnino se non venturum prædixerat; ut nec si male acceptus à familia essem, ipse cognoscere contumeliam meam posset.

Igitur salutato numine à Fortunæ æde declino, & aliquantisper spatiatus per nobilissimam urbem, tandem ad flumen veni, lene quidem & ipsa libertate alvei placidum, nisi meantis cursum interciperent pontes. Sciscitanti deinde quod esset fluvio nomen, mercenarius meus in illa quidem urbe Pactolum appellari retulit: cæterum & cum propior fontibus suis manat, ac deinde cum se extra civitatem evolvit, Nilum vocitari, & in ipsa quidem ripa constitutum Saturni templum esse, in cujus vicinia custos Doromisus habitabat. Non libuit interrogare ubinam essent

ſedes, quas facile aperiebat diſcurſatio variorum, & tumultus Fortunarum ingentium comes. Itaque relicto nomenclatore meo intravi frequentiſſimum limen; quod jam ab ipſis foribus perhorreſcendum fuit. Erat enim ſupra portam Ætnæ fulminantis imago, & terribiles Cyclopum formæ ſuo Iovi molientium tela. Sed perdidi omnes metus, progreſſuſque in atrii ſpatia primum omnium cœpi mirari pares quorundam hominum cultus, quos ambitu præcipuo tranſeuntes ſalutabant. Erant autem coccineis palliis tecti, & tam uno habitu notabiles, ut ejuſdem patris hæredes viderentur. Cæterum in ſingulorum pectore nonnihil ad læyum latus vidi coronam ex aureis filis ſericoque fulgentem, quæ pulcherrima texturæ induſtria eminebat aliquantulum extra tunicæ corpus, & quidem non multo ante factus ſignificabat coronarum ſplendor, qui nihil de recenti venuſtate perdiderat. Notavi etiam omnibus pileum eſſe præpeditum multiplicibus pennis, & quas illi novo more in mediam obvertebant frontem. Non ſuſtinui diutius ignorare quæ hæc veſtium concordia eſſet, & à tranſeuntium uno quæſivi, quoſnam illos mortales arbitraretur? Ille, Doromiſi domeſticos, inquit, vel potius ingentis familiæ partem: totam enim non anguſtia domus, ſed nec, quamvis ampla eſt, civitas capere poteſt.

Cum deinde errorem viarum timerem in ampliſſima ſede, idem, ſi ad Doromiſum ire vellem, inſiſtendum ſemitæ oſtendit, quam utrinque claudunt exiguæ arbores, & quæ, ut ex muſcoſis corticibus apparet, tardioribus incrementis conſurgunt. Igitur in eam ſemitam me conjeci, & cum paria arbuſculorum faſtigia, ramoſque ad æqualitatem præciſos intuerer, ne hoc quidem credidi ſine conſilio, & venerabilis arcani notatione factum eſſe. Sed tot quæſtionibus tranſeuntes fatigare non ſuſtinet verecundia mea. Illud autem cogitationem meam vehementius erexit, quod de ſingulis arboribus tabella pendebat, in qua

in qua hoc erat minio scriptum: *Pares sumus, & Non sumus Pares*:

Cum vero in extremo semitæ essem, diligenterque tot rerum insolentiam annotarem, video pulcherrimæ fastigium portæ, & credo aliquot historiarum monumentis insigne. Erant enim imagines ex ære; illinc quidem Gradivus in curru ferebatur, Iovique jam satis concitato sævitiam ministrabat, multitudinem nubium, Vulcanique terribilem laborem Deo in manus ferens. In altera vero parte Aviditatem artifex expresserat, omnino qualem Hercules olim inter monstra defunctorum à se visam memorabat. Illa Plutum multiplici catena constrinxerat, trahebatque pertinaciter reluctantem. Plutum contra vindicabat ingens rusticorum turba, & à se abeuntem irrita fortitudine revocabat, nec plus tamen in victricem aviditatem, quam questus & maledicta audebant: laxaverat enim artifex ænea imaginum ora, oculosque in aviditatem tam atroci acie defixerat, ut auderes ab ipsis voces etiam & querelas expectare. Et quidem solicitati oculi tam præclari operis venustate, pæne omiserant ejusdem portæ columnas marmoreas perlustrare, in quibus incisæ literæ auroque diligenter imbutæ, in hæc verba legebantur: *Sacrum Deorum sexui maxime, fortunæ domesticorum curatori, ærarium dispensatori & præfecto.* Cum hæc religiose veneratus perlegissem, subeo eandem illam portam, & cum ex ædibus quidam Doromiso domesticus processisset, (jam enim agnoscebam ex vestitu) interrogavi, num vacaret domino peregrinum hominem videre? Ille nec domi Doronicium esset nunciat: nec facile objiciendam negotiorum molestiam eo utique die, qui ad publicam hilaritatem esset ortus: meque quoque prudentius facturum, si graviores omitterem curas: oculosque meos celeberrimæ pompæ spectaculo crederem. Quippe Deam fortunam à Venere exoratam commendasse suis sacerdotibus puellam Deorum favore dignissimam, formæque quæ insignis inter Deas esse posset, eam illo die

 nubere

nubere Olympioni. & Antistites fortunæ coniugio exornando laborare; ipsi puellæ Casinæ nomen esse. Egi ut oportuit gratias tam liberaliter prolocuto, & quoniam ejusdem spectaculi studio trahebatur, ad nuptiarum pompam illo duce processi, ac multa quidem per viam disseruimus (erat enim humanitatis plenissimus) tum de civitatis & magistratuum genio, tum maxime de imperio fortunæ, quæ industriæ virtutisque damnatæ occupaverat locum, donec inter suavitatem colloquiorum superbissimam intravimus domum, ubi tot erant artificum labores, tam curiosa varietas, ut jam cultum, qui me in Doromisi ædo perculerat, novus admirator contemnerem. Nihil unquam videram tam limine cœlo vel in Laberti, vel in Callionis domo. lucernæ de lauteatis pendebant postibus, & florum etiam intempestiva pulchritudo sese alienis anni temporibus interserebat. Ipsa janua, quantum à lucernis lauroque vacabat, aurea vibrabat cælatura, non spissioribus quidem laminis exarata, sed quæ fideliter lignorum vilitatem occultarent. Cum deinde juvenis illius favor me per ipsa obstantium agmina provexisset in interiorem locum, si qua est jurantibus fides, caligavi ad tantæ majestatis nitorem, & veriori quam olim Gyneas stupore, non intueri visus sum coëuntium purpuratum regum, sed ibi omnes deos deasque adorari. Et quidem avidissime contemplationem in Casinam conjeci, utique novo cultu mirabilem, & quæ nec flammeo verecundiam demulserat (stabat enim hilati & aperto vultu) neque supremum pudorem jugali concluserat cæsto. At postea quam animadverti hæc muliebris consuetudinis ornamenta in Olympionem esse congesta, omnino credidi esse Fortunæ datum, ut deterior sexus imbecillitatem abjiceret in viros; quippe Olympio obnupserat flammeo vultum ita per diversas plicaturas fastigiato, ut utrimque tempora Bacchico cornu elegantissime signarentur; & super ligaturam, ex qua ferrum pende-

pendebat ad latus, induxerat conjugalem cæstum. sed tot nodis me hercule, & tam implicata nexuum serie, ut videbatur, astrictum, ut nisi aliquot annorum labore explicare minime posset.

Cæterum ut pompa in medium processit, quo ministri sanctitas auspicium coëuntibus esset, nescio quis Antistes in candida veste connubii legem ad hunc modum recitavit, novam sane, & quam ideo in tabula descripserat, ne inter pronunciandum laberetur; Ut tu Olympio hanc Casinam conjugem tuam nec attigeris, nec osculum retuleris, nisi peregre proficiscens & trinundinum absfuturus, ut à sinu curiosam abstineas manum, nec adsis molestus noctium arbiter, aut ante sextam diei horam uxoris thalamum temeraria manu recludas. Si quam interea prolem tibi genuerint dii, illam protinus tollas, & gratuito hærede felicissimam augeas domum. Si hæc faxis, tum tibi in uxoris nomen venire licebit, bonisque avibus juncto per exterarum gentium urbes celeberrimis itineribus volitare.

Cum hæ conditiones mitissimo conjugi placuissent, Antistes in Casinam convertitur, & hoc quidem cautiorem diligentiam adhibet, quod illius maxime causa nuptiarum pompa coiverat. Verba autem fœderis conjugalis, in quæ illa Casinam adegit, omnino ejusmodi fuerunt; ut tu Casina non minus virgo sis, quo tempore conjugium hoc vestrum interitus aut legis beneficium extinguet, quam nunc hodieque fuisti cum ad hanc procederes pompam. Ut ne cestum sui Olympionis procaci manu frangas, neu in osculum, neu in amplexum solicites maritalem, ut autem Iovis imbrem felix Casina expectes, qui te faciat matrem, nec mortalitatem Deorum seminibus jungas, aut Iphidius aliquis alterum tuum Herculi nascituro angustet. Si hæc proba fide faxis, ut tum neque molas viro tuo, neque coquas, nec Iunonem iratam habeas, vel obloqui Cleostrata possit, & ipsa Fortuna penum tuam instrui solertissima ordinatione procuret. Plaudentibus

bus universis, Casina conceptissimis juravit verbis, nihil se unquam contra præscriptarum legum sanctitatem ausuram.

O felix Hymen, o Hymen fidelis,
Iucundissime cælitum deorum!
Seu tu de superis vides maritos,
Castis ignibus Hesperum vocantes,
Seu terras colis, & favente nutu
Maturas beas annuis puellas:
O felix Hymen, o Hymen fidelis
Illos quinque faces, thorum jugalem,
Panem, vellera, candelamque symphani,
Et lauro medios argente lychnos,
Flores postibus adsitas decoris.
Sed nec lentus ades. Nihil moramur,
Nobis o Hymen est satis deorum.
Aut venit citus, aut Hymen valebis,
Nam si lentus ades, licens Cupido,
Et blandis Venus evocata votis,
Et dulcis veniet lepore Risus.
Et quicquid Superum est licentiorum.
Tunc nec te tacite marita poscet;
Nec tandem cupidos palam maritos
Castis ignibus Hesperum vocabit:
Aut veni citus, o Hymen fidelis,
Iucundissime cælitum Deorum,
Aut felix Hymen, o Hymen, valebis.

Dum hæc celeberrimis cantionibus aguntur, Interim religiosam sedem omnemque apparatum, avidissimis oculis lustrabam. Sed me præcipue tenuit matronarum puellarumque ordo, qui in Casinio vultu diffuderant mentem, omnes ardentibus gemmis, & fulgore serico vibrabant. Neque me fallebat plurimas jam non suo vero florere; sed & medicatis frontibus juventutis revocaverant legem, ut me unicam ætatem cernere arbitrarer mea sponte deceptus.

Cæterum quanto splendorem astrorum nitidior luna coërcet, tantum eminebat divina omnino mulier, victamque cæterarum pulchritudinem castigabat: illa utique quæ mihi paulo ante in For-

in Fortunæ occurrerat templo. Nihil emendatius natura ea muliere expolivit, nec fata illi dignum amatorem invenient.

Non si Tarpeius amet, vel falsis increpat alis
Ipse deum genitor, vel fronte Phœbus Olympo
Rursus in Admeti dederat ovilia campis.

Forte idem temporis momentum meos oculos in ipsam, & illius in me conspectum obvertit, oculisque velut telis mutuo ictu, tam in imum admeatus vulnus, ut improvisa violentia pene animam submoveret. Et illa quidem subito rubore mutata est, ego vero subsidentibus articulis labens, corpus ad parietem excepi, nihilominus in eam partem versus unde basilicam mulierem viderem, quæ me solo aspectu vulnerabat. Neque satis mirari poteram, cur miserabilis procus tam subito amarem, rudis antea voluptatum contemptor, & humanis suavitatibus incastus. Agebat me discors sententia; & quam male dulcedinem amabam, pæne tamen voluissem, ut inutiles affectus animum suo morbo indulgentem reliquissent. Quid enim ex dispari amore, præter privatas acerbitates, aut externa ludibria, sperarem?

Et hæc quidem anxia deliberatione pensabam, cum me excedentis multitudinis tumultus excitavit. Iam enim recesserat Antistes in interiorem domum, & secuta cum Olympione Casina erat, ut quædam quæ ad nuptias pertinebant, secreta consultatione agerentur. Cæteri autem per publicam portam, per quam & ego irruperam, sese recipiebant in domos.

Et quidem casus tulit, ut indigesta confusione me ad mulieris latus applicaret, quam insanus deperibam. Haud mora, evicit timiditatem audacia amoris, & felicissimæ tunicæ osculum cum modico suspirio tuli; ac ut ipsa sciret me poëtam esse, versus subito aliquot invocato Cupidinis numine effudi.

O dea, sidereæ seu te stirps alma Tonantis,
Seu patrem falsum Iovem, da numine dextro
Has movisse preces, placataque lumina flecte.

Ecce

Ecce ignes jussitque pati, jussitque fateri.
Nil nisi ausus amor. Nec sortem despice nostram,
Nympha potens, Cælum regnataque numina cernis.
Pauperibus etiam & patria fiunt vocari,
Placataque tacent. Tibi jam sua flumina Patres
Concessere tuo. Vitam si forte negabis,
Da saltem Regina mori; da sydere flammæ
Nympha perire tuæ. Non dignius afferet ales,
Quæ super Eoas extructa renascitur ignes.

Et hæc quidem modico murmure insusurrabam etiam inflexo in contrarium vultu, ut si qui recitantem audivissent, tamen in ejusmodi amoris suspicionem non venirem.

Sed quoniam jam aliquot diebus adversi non sævierant dii, timuerunt ne intermissa consuetudine ego me parum meminissem Euphormionem esse. Itaq; in ipso aditu qui ad urbem ferebat, cum adhuc in conspectu meæ mulieris essem, incidi in petulantissimam turbam, & veluti invita modestia prognatam. Juvenes erant, & diversis quidem coloribus, cæterum unius genere vestis ornati, ut facile appareret servilem manum esse, quæ exeuntibus heris præsto futura consederat, ac cum nescio quis ex illis quereretur sibi vestigio meo pedem obtritum esse, egoque constantius mendacium increparem, ille ficto acrius dolore fœdissimis detonuit verbis, & preterea in vultum meum tanto furore sæviit, ut dentium series pæne ad illam machinam discuteretur. Putares signum ad pugnam datum esse. Concurrunt in me universi, servilesque animos barbara voluptate & immerentis injuria explent.

Iam me in terram repetiti miserant ictus, jam illi volutatum altissimo versaverant cœno; & ni concurrentium pietas prohibuisset, credo aliquid gravius moliebantur. Sed illa præcipue matrona, cui acidum paulo ante Epigramma cantaveram, posteaquam me esse intellexit, quem ista amentium rabies violasset, clamorem vehementius sustulit, servitiumque omne ad auxilium meum præcipiti imperio accendit.

Cæterum

Cæterum nihil magis me movebat, quam quod verebar, ne me calamitas illui, aut mei ecrā mercenarii exponeret. Ille laudabili probitate lachrymas in meo casu effudit, crebrisque singultibus concussus meam vestem obtusa cultelli parte ab eminentiori cœno purgavit. Cum effusa deinde procella me jam antea madentem novo frigoris horrore constrinxisset, ac omnino meum incommodum geminaretur, monente mercenario, cœpi in viam redire, quæ mihi in hospitium maxime compendiaria proponebatur.

Sed O rerum mortalium mixturam! & corpora quidem nostra contrariis elementorum virtutibus astricta; animas autem mœroris & gaudii discordia gubernatas! Perfusus pudore tam ingenti, etiam omnis consilii inops, & ominis malignitate turbatus, qui eo die, quo me primum Domicilio & Fortunæ credideram, me solita malignitas fatorum fugientem invenisset, pæne de extremis cogitabam. Quis putaret in tantis angustiis patuisse solatio locum? forte sustuleram oculos, ut breviter viderem quæ mihi per civitatis vias occurreret turbæ, id est, quibus ludibrio in madida confusaque veste essem, cum notæ familiaritatis virum mihi insperata felicitas, ac velut iratorum numinum pœnitentia objecit. Is erat Theophrastus. Ac primo veluti somnii vanitate delusus, lætitiæ ineptias excussi; sed posteaquam me vigilare vivax gaudii sensus admonuit, utraque manu complexus sum abeuntem (neque enim me ille adverterat) & in osculum familiariter invasi. Ille pariter gaudio mutus nihil nisi me amplexibus attrivit. Et illum quidem ornabat splendidior cultus, stipatusque servulorum manu nescio quomodo videbatur Deæ Fortunæ placuisse. Invitavi nihilominus ut in hospitium succederet meum (quippe ad ostium occurreramus) ibique animos expleremus longiori absentia veluti diuturna fame marcentes.

Igitur ubi consedimus, primosque consumpsimus jocos, interrogavi Theophrastum, quæ illum

ratio

ratio in eam regionem tenetet. Cum ettassem, inquit, per diversissimas gentes, & singulæ suis vitiis displicerent, tandem hortantibus amicis in hanc urbem admigravi. Ibi continuo eloquens sum visus, & si quid suffragiis populi credendum est, gentilium oratorum suavitatem adæquavi.

Præterea deditum sapientiæ putaverunt, quoniam supercilium videbant voluptatibus adversum, & vitam publicæ infamiæ innocentem laudabant. Igitur ad famam aliquantulum promovi, & quod est omnibus divitiis suavius, inveni charissimam matrem, id est fœminam, cujus beneficiis impendi amor potest, quem parentibus debemus. Itaque & Sophagonis beneficio in altiorem gradum ascendi, & Poimenarchorum unus evasi.

Excitatus ego ad majorem spem, quasi omnia quæ à Doromiso expectaveram, consequi per Theophrastum possem, & tu igitur, inquam, ut Sacerdotum Fortunæ collegium venisti? ubi audeo neminem admitti, qui mortalitatem non deponat: nunquid humilia terrarum incommoda & divino-lesysicis loco? miserere; & veterem amicum non transmitte Doromiso, sed ipse ad Fortunam & Protagonem benigna manu siste. Ille me arctius amplecti, & luctantibus per suspiria verbis, interrogare cœpit, vellemne in eam viam conjicere securitatem meam, & Deæ Fortunæ judicium expectare? nec dubitavi libidinem meam confiteri: iterumque rogavi, ne veteris& certissimi sodalis studium destituere vellet. Non est ille passus me ulterius decipi; & severo nec in Fortunæ collegium unquam venisse; nec quicquam à Doromiso expectare potius quam à virtute voluisse. Cæterum si ego forsitan rudis insolentium morum audire vellem, quibus gradibus in ea regione homines ad dignitatem conscendere possint, se, utpote jam peritum, optima mihi fide explicaturum esse. Cum ego hoc avidissime promissum exposcerem, ille hominum statum sapientissima oratione exposuit.

Duæ sunt, inquit, hominibus viæ, quas animus supra

upra vilitatem extulit plebis. Alia quidem tuta, & quam veluti lenia flumina raro tempestates exercent: sed eadem humilis, & ignobili quiete abducta formidini ventorum. Aliæ vero præceps, & in arduum exurgens; in quam nihil mediocre adit, enitentes enim in verticem vel improbus turbo in voragines rapit, infra prioris humilitatem viæ, vel ipsa fortuna sustollit, & ingentem felicitatem temeritatis præmium facit. Nimirum qui contenti paterna domo, non dedignantur avorum lectulos, nec insanas spes audiunt vocantes ad negotia, aut servitutem aulæ, eos ego primæ illi & securæ viæ assigno: item illos, qui literis diligenter imbuti hoc primum inter Philosophos didicerunt, felicitatem in quiete animi, non in fascibus aut purpura latere, quique omissis dignitatibus, aut humili stipendio adolescentum animos excolunt, aut conditiones quærunt infra invidiam demissas: illos inquam, quos non offendunt hujus semitæ sordes, nec ambitionis cupiditas revocat, meo judicio sapientia in disciplinam suscepit, & cum iis amat felicitas rusticari. Quos autem in aliud iter cogit æstuantis adolescentiæ furor, aut negotia, aut turbidæ naturæ impetus, aut potentiæ amor, & pæne semper aurea dignitas, illi non majoribus plerumque præmiis impendunt miserrimam ætatem, sed tantum illustriori fuco miserias suas excusant. Primum enim plerumque longa spe decepti, nihil ad miserrimam senectutem præter vota & curas afferunt. Et cum libertatem vilissima servitute permutarint, cum instar satellitum adoratum induerint latus, quod tam indignis laboribus emetunt, sæpe levi jactatione corrumpitur: Inclinatio temporum fundatas annuis curis opes frequenter secum rapuit, aut in illis mutatio animorum, quibus fortuna sui orbis incertitudinem permisit. Alii potentia cadunt in interitu magnatum, ut quæ Nymphæ cum arboribus moriuntur, & tot tela in eos fortuna invenit, qui se illius potestati tradiderunt, ut instar multorum

videatur,

videatur, nullos minus quam domesticos amare.

Cæterum qui emerserunt ex illis fluctibus, fateor, humanitate domini in cœlum feruntur, potentia & opibus sublimes, & quod felicissimum puto, in debilem omnium invidiam cadunt. Verum illud Euphormio vide, si nondum omnem sapientiam ambitio delevit, utrum sit præstabilius, honestæ quieti securissimam vitam committere, an in anxias cupiditates delabi, & incertam felicitatem quærere per certissima mala.

Nihil mihi persuadebat Theophrastus obstinato ad calamitatem meam. Erat enim in oculis dignitatum splendor, & tentare volebam hoc lucidum iter, ut si fors & Doromisus destituisset conatus meos, saltem non exprobrarem ignaviæ humilitatem meam, & ille in contrarium amicissima contentione certabat, & si inquit, ad gloriam festinas, Euphormio, velis à sapientibus laudari, qui modestiam & virtutem amant, opes autem & purpuram, veluti generis humani ludibria, contemnunt. Neque te ingeniosus animus ad spes improbas extollat: vix est industriæ in aulis regalibus locus, nisi si illa summis divitiis nitatur, & ut superi Dei cuncta laboribus, ita medioximi divitiis vendunt. Iam non sapientiæ studiis informare juventutem cauti parentes debent, sed aut turpi aut mercenaria arte, id est, Veneri aut Mercurio commendare. Nam ut ancillis non patebant Matutæ limina, nisi uni quam matronæ colaphis urgebant; ita raro Fortuna pauperes in templum suum recipit, id est, in principum domos, nisi quos ad publica ludibria destinat. Ego sane Poimenarchus pene miraculo evasi, & puto, si illam dignitatem captavissem, adhuc me inanis umbra fugisset. Tu quoque virtutibus incumbe, & illæ vel incogitantem extollent, vel ipsæ præmium tibi erunt, turbidas omnium partes ex tranquillo spectanti.

Dum inter hos sermones versamur, & ille amoliri à me inanem honorum libidinem ten-

pab

ego vero ignobiles privatorum tenebras per-
ro fastidire, cœna pertinaciam utriusque op-
une diremit. Nam exoraveram Theophra-
n, ut apud me illa nocte esset, & severitatem
sermonis mitioribus jocis temperaremus,
ebat consortio nostro secretum. & vacuum
linium poscebamus, ne in publica stabuli men-
l gravitatem cogeretur amicitia tam familia-
nec ullum ex domesticis Theophrasti admi-
us, sed mercenarius meus utriusque pocilla-
ri sufficit: minus enim verebamur, ne condu-
ius ille & externus effusa colligere verba, &
ecretorum notitiam perveniret.
gitur licentius collocatis, etiam de veteribus
icis mentio incidebat, cum unus de ministris
eophrasti, ad ostium triclinii astans, adesse A-
monem significavit. Ego de mensa exilui læ-
a plenus: statimque ad cellæ aditum decurri,
Anemonem tenui barbula auctum, cæterum
ltimam candoris imaginem servantem, optima
e amplexus sum. Ille me non perfunctorie sa-
avit, sed tam examinatis verbis, ut jam ab
ordio timerem, ne exculta prudentia labefa-
um amorem significaret. Postea quam vero in-
atus ad mensam consedit, & ego attentius cir-
mspicere omnes nutus cœpi & muta quodam-
odo mentis verba, tum non me fefellit diutius,
timam charitatem, quæ quondam animos no-
ros miscuerat, inflexione motum aut oblivio-
esse corruptam. Itaque & ego prudentius age-
m, licentiamque amicitiæ, quæ libertatem jo-
rum, & nudæ mentis simplicitatem amat, a-
ute coërcebam.

Cæterum illud mihi præcipue admirationem
ovit; quod in antiquos mores suos veluti pro-
ssa lite pugnabat. nam ut olim discedens ad su-
erstitionem reliquerat pium, ita nunc alternis
oribus ad ludibrium religionum abutebatur,
eque me latebat eum affectata impietate eju-
are ineptiam prioris sanctitatis, & velut virili-
us vitiis testari se ab ea imbecillitate recessis-

ſe, quæ aut Deum aut homines timet. Nam & delitteratum ſtudiis tam conſtanter tacebat, ut etiam occulte barbarorum ageret cauſam, qui eruditionem contumeliis vexant. Equi, tubæ, atque arma ſucceſſerant antiquis ſermonibus, & omnia ægrius audiebam, quoniam non ſtudio bellicæ rei, ſed mani vanitate ſuperbæ indolis jactabantur. Illud tamen ſolicitabat interdum iracundiam meam, quod paulatim in ſuperbiam declinaverat ſermo; ut jam nec occulte dedignaretur parem.

At ut turbolentus juvenis non mediocrem cœnæ partem mendaci jactatione conſumpſit, intraverunt citharædi, & aliquot ſatellites illuſtam vagis ac petulantibus oculis, ut facile ex miniſterio dominum agnoſceremus. Pudebat omnino Theophraſtum, (erat enim Anemoni familiariſſimus) nec diutius in illa petulantia duraturus videbatur, cum Anemon me ad pervigilium invitat, quod ſuaviſſimis, ut ajebat, virginibus conſecrabat, quamquam & conjunx ſibi eſſet, cujus pulchritudini, quicquid eſt puellarum facillime ipſe donaret, ſi vellem conſentire en jucundiſſimum laborem, jam non imperitas Academiarum voluptates, verum delitias politiores guſtaturum.

Non diſſimulabo vitia mea, fordeſcebat mihi litteratum nomen, & inexpertam procerum vitam velut eruditiorem nequitiam optabam. Itaque facile ingratum laborem promitto, cumque jam tenebræ ad illam licentiam invitarent, & ipſe Theophraſtus ſe recepiſſet domum, ego cum Anemone, per ignota urbis compita, cum ferme omnino tribus & occentoribus aliquot pergo, nec id mihi à principio moleſtum erat, & augebat magnificam voluptatem, quoniam ipſis proceribus placebam. Sed poſteaquam ultimus veſpertinæ licentiam plebis revocavit in domos, & jam nulli occurrebant, niſi præſidio facum, aut latrocinioꝛum ſuſpecti, exrgebam ipſe ab animo meo, quo bono frueretur intempeſtivo aëri commiſſus

missus, inutiliter etiam vigil, & alieno arbitrio felix. Quippe nos diversis foribus Anemon siste-bat, & deinde progressus ad alias domos, iterum agitatione autes meas in via rerum symphonia onerabat. Itaque jam primum fatigatus occultis suspiriis supplicabam otio, ut me respicere vellet, & ab inquieta voluptate revocare; veloti qui primum maria subeunt, jam in ipso territi portu terrarum commoda & navigii difficultates nar-rant. Sed me plane gravior calamitas à tam exi-gui mali sensu reduxit.

Quid est horribilis, dii deaque,
Quid est, Numina, dulcius tenebris?
Si mortalibus ut quieta nox sit,
Lux qua pervigil imperat laborem
Ponto mergitur, & laboriosa
Cessant pectora, pallidaque cura
Paulatim tepido animum sopore?
Et tantum licet aut libidinantes
Nigras prodere mersibus puellas,
Aut nimis refuge, unguibusque duris
Virisci juvenum salutatarem.
Cum lites Veneri suferat jocosas?
Hae certamina noctium vigebant
Cum Saturnus erat. Sed ista pejor
Ætas munera perdidit deorum.
Nunc aut ensifera latent tenebris,
Aut incendia terriant tenebras,
Et vis impia, perfidaque furtum,
Quale non tener imperat Cupido.
Quid est horribilis, dii deaque
Quid est, numina, tristius tenebris?
Si noctis tenebris laboriosa
Cessant pectora, pallidaque cura
Iam nusquam tepido animum sopori?
O Di! quis superest locus quieti.
Si lux pervigil imperat laborem,
Et mortalibus inquieta nox est?

Cum enim bivium transiremus, grassatores quidam nocturni improviso impetu nostros pri-mum satellites invadunt, nos deinde ejusdem

belli motu spe prædæ involvunt. Prima forte ingruentium rabies inciderat in citharas, quas fœde laceratas cum huc illuc instar Thraciæ feritatis dispersissent, in artificum involant ora. accurrimus implorantibus ministris, palliisque circum lævam inductis, ad nocturnā accingimur pugnam.

Grassatores longioribus hastis dimicabant, & utrinque præfixis. Nobis breves gladii erant, &, ut mihi videbatur, audacia minor. Obruerant faces ictibus crebris, & in obscura nocte nos in feriori nequitia lacessebant. Iam Anemon aliquot ictibus fatigatus circumspiciebat iter ad fugam, & me virorum in illa civitate imperitum crudeliter deserebat. cum vigilum cohors, qui in diversis partibus urbis excubabant in cædes & latrocinia armati, velut facta indagine nostram aciem includit; grassatores autem, qui sæpe ex ejusmodi venationibus evaserant, nescio qua solertia eluserunt circumstantium manus. Ego vero cum Anemone, & servulis, & omni symphonia captus, non incidisse in manus civium, sed tantum prædones mutavisse putabam, nihil enim mollius sæviebant. Quippe nos planos esse & intentos in rapinam arbitrabantur. Dubitavit Anemon, an dignitatem nominis furenti opponeret turbæ, sed veritus ludibrium inter æquales suos, si divulgaretur facinus, tamdiu inter verbera duravit, quamdiu credidit contentos castigatione vigiles tandem dimissuros esse. Sed ut custodiam in crastinum curari audivit, & nos tribunali servandos, non amplius cunctatus, quis esset, & quomodo in latrones incidisset, non satis credentibus exponit. Quippe Anemonis nomen non mediocre erat in illa civitatis regione, (nam in eadem habitabat) & in illa cohorte duo mercenarii erant, qui diurnis stipendiis ipsi domum ædificabant. Igitur tam avide in Anemonem vultus obvertunt, ut proh nefas! dum incautis omnibus admovent faces, delicata barbula, & cum ea tot unguentorum & pectinum labor arserit. Exclamavit Anemon, desperatione plenus, & mi-
me

me fefellit rabies oculorum, dubitavit, an tanti dedecoris risum subita evaderet morte. Nec minus attoniti satellites contumeliã & verberatã justitiæ excusant, ut jam vapulare malit Anemon, quam se verberatum tam publicis vocibus audire.

Ac ut primum interquievit tumultuantium clamor, ipse ad mortis tristitiam mœstus proripuit semet è turba, meque sedulo servante vestigia, ad domesticas fores pervenit. Dimiserat symphoniacos omnes, & importunis vexabat pulsibus limen suum, ut jam ego pæne furenti nec auderem blanditias adhibere, nec intromissus quidem, pacatius in familiam egit, trucique imperio, nescio quid, de servitio questus, duos ex illis contumelia verborum ruptoque capillamento objurgavit. In me deinde ficta serenitate intuens, procurare in crastinum corpus jussit, tum mihi lectulum sterni, nec ullam hospitii benignitatem denegari. Ipse in cubiculum ad uxorem secessit, ut opinor, tragicæ noctis furias mutaturus in socium.

Ego vero expectatione voluptatis fraudatus, contristissimum casum securo prosequerer risu, in altissimum soporem delabor. Prima deinde luce discursantis familiæ ministerio excitatus, non omisi pertinaciam consilii mei, sed omnino ad Doromisum constitui ire, suæque misericordiæ commendare eruditionem meam. Igitur ubi cultum meum diligentius polivi, rogavi, num Anemoni vacaret, discedentem hospitem videre. Ille ad se in cubiculum venire jubet: nec contentus tot officiis, ad uxoris conclave benigna manu ducit: fortasse ut ostenderet felicitatem suam, & quam egregia forma beatus frueretur. Stabat ad speculum uxor, vexatamque ferro comam ancillarum ministerio torquebat: ac tum jussa hospitem salutare, intermisit paululum cultus, vultusque humanitate plenissimos in me convertit. O Deorum ludibrium! erat eadem mulier, quæ mihi pridie in Fortunæ templo consuderat mentem, ac deinde in Olympionis nuptiis, nescio

quam auram felicitatis liberali fronte spiraverat.

Quis animum meum pingeret, qualis in Anemonis cubiculo fuit? hærebat ambigua lætitia suspensus, & turbatas inexpectato negotio vires non satis fortiter revocabat. Illud tamen præcipue timebam, ne quod argumentum amoris convinceret frontem. Cæterum pridianæ noctis molestiis hoc spectaculum jam bene emisse, jam in felicitatis portum per turbulentæ noctis tempestatem venisse credebam, jam agebam gratias libidini meæ, quæ in illam mulierem, veluti consilio, inclinarat. Sed & mulier, veluti quodam monstro confusa, nihil nisi me intuebatur. Ego more gentis usus sum; & humilem vultum ab osculo pallæ ad matronam sustuli, & titubantibus verbis communem quidem humanitatem explicui; cæterum omni nutu & furtiva oculorum mollitie meus amor satis intelligenti loquebatur. Iam ego Anemonem diligentius ambire, jam æquissime superbiam ferre, etiam quærere cœperam moras, & in eo voto defigi, ut me illo die invitaret ad cœnam. Sed jam satis indulserant fata, & oportet spes amantium longius trahi. Itaque consumptis omnibus moris, excedo è cubiculo mœstus, & tantum in spem redeundi vivens.

Neque multum moratus hesterni itineris vestigia relegi, & in exteriori Doromisi atrio cœpi cum cæteris expectare, dum ille ad Protagonem exiret. Et cum aliquandiu vagus, modo de Doromisi potentia, modo de Anemonis uxore cogitassem, forte incidi in illum, qui pridie me ad nuptiarum deduxerat pompam. Ac ut me ille agnovit, tandem opportune advenisse, lætissima fronte, prædixit, subsisterem tantum in atrio, donec ad Doromisum laxata negotia promitterent viam.

Plurimi mecum in atrio erant, & Doromisum cum libellis expectabant. Præcipue juvenis quidam impiger, si quid conjicere poteram ex vibrantia oculorum, cæterum artificiosis cincinnis pæ-

ni pæne ad muliebrem mollitiem excultus, se ap-
dotaverat homini, optimi vultus, &, ut arbitror,
melioris ætatis, quam prætatura canities simula-
bat. Cæterum exaudiri eorum sermo vix poterat:
sed vehementia vultus acerrime loquebantur,
dexterarumque argutis motibus, & sine arte ex-
citatam sequentibus mentem. Vicini mihi erant,
ut sine suspicione hærerem ambulantium tergis.
Captaturus itaque sermonem utriusque, si quid
forte è re mea audirem, in illorum vestigiis eram,
cum ex illo sene audio antiqui poëtæ versum,
qui olim diversa fatorum dona æstimans, non
omnes posse omnia admonuit. Quid tu, inquit,
maritus es, adolescens, quem pulcherrima dote
dii auxerunt, id est, insigni patrimonio, & quod
illi erudiri vellent omni doctrina emere? quid do-
les tibi ingenium ad disciplinas tardum esse? num
ideo minus fasces submittentur tibi, & litigan-
tium turbæ? erras, mihi crede, si quid putas inge-
nio dius esse auro, aut sapientiam non venalem,
quæ sæpe mulierculis in patrimonii partem datur.
Tu modo, cum Doromisus se in conspectum da-
bit, aude accedere ad genua, & aliquod sacerdo-
tium petere, quo Fortunæ & Protagonii deser-
vias. Iam enim illi Sacerdotes jura populo divi-
dunt, & tu facile in id collegium venies. Habes
enim symbolum tecum cui veluti machinæ nulla
secreta aditum negant.

Tum ego diligentius cogitare mecum cœpi,
quod esset ejusmodi symbolum, cui veluti fulmi-
ni omnia paterent, cum progressus ex limine ser-
vus, idem cui paulo ante commendaveram artes
meas, me, cum juvene illo, in interiora ædium
ad Doromisum manu duxit. Pauci sequebantur
à tergo, quos atriensi illustrior gratia commenda-
bat. Ego vero nihil mediocre expectabam, tanta
benignitate admissus, & jam spes improba conci-
piebat dignitates, quarum gratia in Anemonis do-
mo tentatem conjugis fidem.

Ut vero sum in interiora perductus, omnia
auro argentoque vibrantia insolitam aciem fefelle-
re, ma-

re; majestas deinde locorum, & animus spe metuque perturbatus, quicquid prudentiæ conceperam, & verba quibus ad Doromisum destinaveram uti, pæne submovit. Ille in communi veste erat, & per triclinii spatia satis truci majestate ferebatur. Ego in genua decidi supplex, & nil quod precantis humilitas in contemptum transit, etiam vestigia ambulantis aut vultu aut palio vertissem. At juvenis, cujus ego sermonem paulo ante captaveram, audacius ad Doromisum venit, osculatusque dextram tam felicem lepidissimis verbis in hunc modum peroravit. Et cœlestibus diis, & nostris destinatis religionibus parendum est, felix quem servitus Deorum in veram libertatem asseruit. Ego Fortunæ Numen & potentiam Protagonis, teque dispensatorem utriusque, semper veris honoribus colui, semper in familiam vestram venire adnixus sum; certe non invita Fortuna, quæ mihi hoc symbolum ad te dedit, ut me in domum tuam, & Protagonis clientelam adscriberes, & ne gratis in tantam ascenderim sortem, utrique mille pondo optimi thuris annua devotione promitto.

Hæc effatus, occlusos diripuit sinus, extraxitque mirantibus nobis deæ Fortunæ signum. Erat imago Protagonis, ex aurea planicie exurgens, in cujus dextera parte scriptum erat, *Decies*, in sinistra vero, *mille*. Nunquam humanior Doromisus, ut postea intelleximus, fuit, certe porrexit juveni manum, & gratulatus est de indole, & ingenio, deque cæteris virtutibus, quas omnes in hoc legerat auro, advocatoque scriba, publicis instrumentis sacerdotium cum tribunali dari jussit.

Post hæc ego lentis passibus ad Doromisi latus veni, &, composito vultu, ne ipsum non timere viderer: ego, inquam, minus explicabo meas dotes, quoniam vobis diis omnia patent, cæterum industria mea perfeci, ne quis esset, cui Musæ profusius de artificiis suis dispensarent. Quæ res, si me Protagoni, tuis auspiciis, commendabit, & per hunc me Dea Fortuna respiciet, nihil

majus

ujus mihi imputaverit Apollo, quam quod ipsi
um precio de servitutis gratiam debeo. Audito ci-
artificii nomine, diutius hæsit, & quam artem
profiterer, diligenti attentione quæsivit, ego ite-
rum Musarum disciplinam me afferre significavi.
Cum ne tum quidem meam mentem percepisset,
me in interiorem porticum vocat, ubi depicta
humilium artium instrumenta toto parietum
contextu explicabantur; mallei incudesque, &
spirantes fornacibus ignes, alterius parietis exor-
dium vivis coloribus impleverant, in altero vero
marmorum species erant, & rudium lapidum po-
litissimæ formæ: mallei deinde, & radii latiores;
plumbum quoque, quod tenui filo propensum
de ædificii rectitudine sua inclinatione judicat.
Post hanc Latomorum scenam erant fictilium
statuarum descriptæ rationes. Nec longe pictor
ipse suum artificium expresserat penicilli figu-
ra, & ostrearum conchis, quas veluti dilutis co-
loribus inundabat. cithara deinde, atque lyra,
& laboriosæ testudinis fides, velut in honorem
saltatoriæ artis ex aurea tabula spectabantur.
Supremus hortorum cultus erat, & deducti in-
dustria fontes.

Hæc me omnia intueri Dotomisus jubet, si for-
te invenirem illam artem, quam ego Musarum
disciplinam appellaveram. Tum ego, intellecto
hominis errore, me modeste artificem esse nega-
vi, aliquid nobilius parentum fortunam ape-
ruisse mihi, & ingenium à vulgi sordibus secre-
tum. Meliteris esse excultum, me naturæ huma-
nitatem mirum studiorum disciplina expolivis-
se. Audito ille scholastici nomine fastidioso, pri-
mum nutu aversatus est perorantem: ac modico
deinde risu jam trepidum, jam pavitantem per-
strinxit, & cum à seculi industria alienum appel-
lavisset, existimaveras forte, inquit, ad ludi-
magistrum advenisse, qui tuis scientiis inter sa-
men & argutias uteretur. Neque longius mora-
tus, me, veluti atroci fulmine damnatum, &
exanimi sopore marcentem, inter mussantem

familiam, meæq; temeritatis accusatores reliquit.

Egens ego consilii, cum tenacem meæ sortis malignitatem devorerem, quæ omnes meos conatus frustrabatur, ad inhumanum limen revoco gradum. Ac, ut primum ad exteriores fores extuli pedem, conspicatus in vicinia locum, qui commoditatem secreti monstrabat, eo me ad lugubre solatium contuli, ibi omnem miseri vultus constantiam omisi, indulsique profusius gemitibus, & ad satietatem me ipsum lachrymis explevi.

Proclamabam in illa solitudine fortunatos artifices, & ubique Polycletum aut Myronem pro Apolline invocandum; interdum irascebar amicis quorum alii feliciter scelestí esse non poterant, aliis reverentia virtutis obstabat. Redii demum ad consuetudinem meam, & ipsi regioni iratus, indignantem furorem his sævissimis versibus expressi:

Infanda tellus, quæque vix passes Stygem
Vehit profundis apta suppliciis humus;
Quousque fratres, misera, lassabis deos.
Experta fulmen? & tene non fregit satis
Nuper per omne diva suppliciam lues?
Virtute pulsa cesserat mæstus deus.
Et omne tota nocte regnabat nefas,
Tunc atra Erinnys squalidum movit caput,
Caput Cerastas movit, & sævum movens
Linguaque (& illam sibila armarunt sacra)
Livente dixit; Ite gentes perfidæ,
Ite, ite in arma, quæque parvas fis diu
Hac vindicate scelera. Non unum fat est,
Ni sponte fusas gentis in pœnam arcet.
Sic illa dixit, postque neglectos deos
Huic paruistis. Tunc quoque & mortes novas
Didicere fata. Perdidit natum pater,
Abiit cruenta fratris in jugulum manus
Civisque quærens fraudibus mortes fuit;
Sed interrempsi. Quantus ob priscum decus
Populatur alto vertice infandam diem
Pertexit agnis? Eramis infelix bonus,
Et meritorum turpis in manus furor,

Virtus

Venas parcarum sparsit, & quandam leve
Tormenti radentes male depressit solum.
Sic quassis semper depulsi dir
Reges deosque, post fera multis malum
Iubar reluxit. Pervicax gemini furor
Quid pejus in tormenta sollicitas deos?
Severiores forte non pœnas habent;
Habent easdem. Rursus invexit nefas,
Dolus, libido. Redit infandum scelus
Et unde cursus sordido fortem suo
Dejecit superbos divitum fastus pati.
Iamjam recedo. Præverti alterius Deos.
Quisquis times perire. Non stabit diu
Dulce erat, turba quam Plutus regit.

Cum effudissem hæc in Eleutheriam probra, tumentemque animum sublevassem, cœpi à me repetere rationem tanti doloris: & velle callidis argumentis fallere consciam mentem. Quid enim? quod delicatulum tecocta purpura non involvit; quod tunicam vermes Assyrii non infestant; quod non frequens servitium ad nutantis imperia pendet, ideo culpare fata sustines, & veluti cum diis disputare? quasi magna sint æstimanda, quæ Fortuna ignavis dare solet, vel facinorodis crimen. Non vides æterna consualia esse, & ad turpissima animalia immerentes coronas deferri? Ex ipsis illis quos miraris, quotus quisque per virtutem promotus est?

Si es magno animo, honores infra te judicabis, qui te tam pertinaciter refugiunt, & Fortuna etiam infesta tibi favet. Confer te in solitudinem aliquam; subduc hodiernæ ambitioni vitam: habebis consortium Musarum, & virginibus commodius frueris in secreto.

Eludant ignavissimi homines ut volent gloriam literarum: illi & suis voluptatibus sopiti, neque jam integri vivunt, & cum eos interitus occupat, etiam nomen & fama moriuntur, & totos tumulus accipit. Alumni literarum nesciunt fatorum legem, & cum maxime vigent, cum extinctorum desiderium perennis memoria illustrat.

At

At enim in Lusinia ex primis gentibus venis, & Themistius apud suos eadem dignitate florebat. Claram stirpem tenebris premi grave est, & abire à parentum luce. Succedunt avis meis servulorum stirpes, & me parem erubescent quibus imperare majores dedignarentur. O hominis curæ indigno dolore obstrepentes! quasi aliqua bona perpetua sint. Nulla putris in sylvis arbor aliquando non viguit, & quæ jam proceræ sunt, initio laboraverunt terram frangere, & debili fastigio emicare. Pastoritia Lavinii cohors plures humano generi duces dedit, quam olim greges paverat. Et miseri Scytharum exsules (quis crederet?) tandem Arsacidarum famam sparserunt, pæne mundum cum Romanis partiti. Qui hodie florent, in autumno suo decident, etiam fortasse calcabuntur. Majores tui initium sui splendoris habuerunt, & nihil æternum mortalitati indulgetur. Quid doles, si finito magistratu Fortuna ornamenta repetit; nec quidem ab omni genere, sed ab uno Euphormione. Quam diu cognati florent, & familiæ tuæ misereri non potest, & lachrymæ, quas in aliam speciem subornas, plus superbiæ habent quam pietatis.

Quid denique tibi adimitur tantis questibus dignum? tene à liliis excluserunt ignavia majorum, & res domi arctiores? Te agnoscere veretur cognatus, ne ærarium sentiat familiam esse auctam? Erras Euphormio, si non putas esse aliquos calamitosiores. Neque tu à Principibus quartus es, & tamen aliquid supra Æsculapium colis.

Non vides ipsos deos curis etiam fatigari, nec te illa Nympha admonet molestias non hominibus tantum graves, sed & in immortalitatem valere, cujus nomine isti versus circumferuntur:

O patria, O arces, O dulcia tecta parentum,
Unde avus, unde pater, unde ex ordine fratres
Sceptra tulere mei, mene O agnoscitis arces?
Illa ego sum, cui vos cunabula chara dedistis;
Et patrias ingentem animo jactastis alumnam,
Sive deos, & frontem deas, & sydera vultu

Cum

Cum premerem, ambitiosa spes ambitiosa premeret,
Nunc conjunx viduae, & veteri cum nomine regna,
Eripui è undis, longique è carcere montis
Exredo. Sed & hic causas infesta dolendi
Dispendit fortuna mihi, monstratque colendam
Quae mihi successor, quique ab de corpore nostro
Debuit esse pater. Nec jam contendere promptum.
Damnavit dudum miseram, sociique nocentem,
Cum tali certasse viro. Jam credere divis
Felicesque sequi juvat, & subscribere fato.
O dolor! an primi victus inflectere vultus
Despectusque orasse virum? Ne credite vivam,
Jam dudum perii. Jamdudum extincta superstes.
Et vivo & morior rursus. Me funere longo
Nempe nitredeunt, quae tot per secula clarum
Iudaeo mundis suprema Valesia nomen.

Cum servites, Euphormio, summa votorum erat, aut catastam aut carceres vitare, nunc fastidis adoptivi patris opes, & si Fortuna ad arbitrium tuum faveat, illam licentia ambitionis, & desideriorum immodestia fatigabis.

Persuadebam animo male credenti, vera esse quae loquebar, & prope impetraveram pacem, cum ecce consumpta lachrymarum nube, veluti mihi Solem fortuna reduxit. Cum enim ad Theophrastum item, mutuis questibus cum eo Fortunae contumaciam vexaturus, intellexi eum quidem domi non esse. caeterum anum quandam mihi in illis locis usitatam, bis me jam in illis aedibus quaesiisse. Adhuc illi loquebantur, cum ecce mulier in limine erat, prolatasque de sinu tabulas tradens, è re mea fore dixit, si quae in ea cera mandabantur, curavissem. Erant autem tabulae ad exactam opulentiae luxuriem configuratae. Involvebatur tenui serico cedrus, & eadem gemma sex locis fidem literarum una imagine sanxerat, ab utroque latere cerae pendebant nationes, & ipsi molli serico ad caelaturam pertinentes; ut jam mihi cortex non quotidiani saporis suavissimam medullam polliceretur.

Gaudio itaque tumultuque plenus, frango vinculorum

culorum moram, apertasque literas in hæc verba conscriptas esse lego. Quæ sim, neque intelliges ex nomine meo, neque ex ea quam huic secreto delegi. Si dignus es quem amem, jam in oculis meis incendium vidisti, & misertus es: non est ea vultus mei duritia, quam non penetret ignis latens: non possum erudita nisi doctis complexibus delectari, & potentiis plurimum amo. Si cras descendis ad Fortunæ fanum, ibi te forte amicum numen inveniet. Vale. Perplexus significatione tam confusi amoris, revocavi ancillam, jussique si ad matronam rediret, omnia quidem quæ in potestate essent polliceretur; sed si aliquid forte peccatem, certe non irasceretur mihi, sed ignosceret potius epistolæ, quæ nihil me aliud docebat, quam dubitare.

Dimissa muliere, cum jam spe crastini pacatius Doromisi sævitiam ferrem, quærere cœpi, num Theophrastus foris promisisset ad cœnam; & dulciori tristitia etiam solitudinem in solatium petebam, cum se mihi Iulianus dulcissimo amplexu confudit, qui in Theophrasti familia princeps, arbiterque secretorum, me ad Doromisum non ignoraverat ire. Et, ô te, inquit, felicem, si Doromisus spes ingentes præcidit, & vanitatem tuam saltem subito foras exclusit. Sciscitabar ego fastidii causam, & cur humanarum rerum culmina tanta contumacia damnaret, quia, inquit, & ipse Theophrastus, antequam Polmenarchus evaderet, nunc magnatibus charus, nunc ipsa gratia periculis oblatus, documentum mihi fuit, quam sit difficile, tam levigatum iter sine casu terere. Et ipse olim fortunæ ludo versatus, jam contemptu vindicat miseriam suam, & aliis de littore saxum ostendit. Sed maxime quidem Leucomus tibi in Delphio vetusta amicitia conjunctus, optimatum familiaritate pæne periit, qui contempto littore aliquantulum in altum evectus est, sed & naufragio proximus fuit, & tabulam sui voti judicem diis æquoris persolvit. Tunc & ego non mediocri risu amicitiam nostram laudavi, quod inter eos

eos coivisset, quibus Fortuna ejusdem studii amorem faciebat: rogavique ut fusius exponeret, quomodo magnatum favore Leucomus pæne in ruinam incidisset. Et ille: scis, inquit, quis fuerit Geragathus? integerrimæ famæ erat, & in eo Fortunam invenerat virtus. Hujus filius Leucomus olim familiariter usus est, & quis non sperasset hāc illi amicitiam causam omnium bonorum fore? quæ etiam ejus salutem evertebat, nisi obstitisset minimus fratrum, solus omnium dignus fastigio suæ domus.

Admiratus ego tantum nefas, cujus id piaculum fuisset, interrogavi. Major, inquit, illius familiæ Iovis sacerdotio præfectus fuit, iis conditionibus, ut de regionis more libationes ab aris in paternam descenderent domum. Sed cum ille mentem in Græciam misisset, ipse tam misere aberravit, ut nec in regionem perveniret, in quam proficiscebatur, neque viam rediens in corporis domicilium teneret.

Igitur ad aram frater vocatus, illo utique junior qui mentem quærebat, in insulam, & quod antiqui sacerdotes faciebant, etiam in vaticinium succedit. Etenim statim afflari cœpit syderum orbes, nec tam in oracula erudito hiantis soli spiraculo, quam numinum præsentia uti. Neque diu mortalitas hunc favorem cœli incolumis tulit, & jam animi valetudo tantis Deorum muneribus fatigata parum supra fratrem erat, cum mater tot filiorum vivis funeribus pæne ad mortis tristitiam compulsa, se in collum Geragathi conjecit, & manantibus lachrymis utramque faciem rigans, Quamdiu, inquit, te privatum conjugem habui, genui tibi liberos capaces fortunæ nostræ, & quos agnoscere majores nostri possent. Sed postea quam senectutis tuæ otium importuna dignitas fefellit, visa est felicitas dedignari stirpem tuam, quæ non erat inter fasces concepta, & exemplo Medeæ exhaurire Æsonis veterem sanguinem, ut sanctiori succo venas tuas & domum repleret.

Nisi quid in te est, etiam superstites excindi-

mur, & cum Æmilio inter dito filiorum funera triumphamus. Non veteris ludi memor, vel intempestiva libidine accensa, quo die in hoc tribunali collocatus es, petii ut liceret antiquarum noctium consuetudinem inire, nec jam aliquid rogo, nisi hunc laborem à te familia labens imploret. Si frustra conatus eris, at majore solatio moriemur, non ignavia nostra sed fatorum crudelitate orbi.

Hic Geragathus mœrore impeditus, postquam diu suspiravit, quod ad ea, quæ uxor rogavisset, maturo deliberatorum refert. Consilio quam strenuitate omnia salubrius geri. Cæterum de liberis dolorem tantum esse, quantum hæc vita & fessa laboribus senectus ægræ ferrent. Mox ingerere probra cœpit, & Leucomum omni verborum contumelia lacerare, illum esse, qui inconsultis studiis distraheret imprudentiam adolescentum, & inanibus superstitionibus juventutis impetum consumeret, toties cælum & numina inclamando effecisse, ut nec filius cælum teneret, & amitteret terram. Adeo sanctorum hominum conditionem infamia inundavit, & paucorum vitium, liberali adolescentum ingenio abutentium, etiam innocentem modestiam proscripsit.

Supervenit interim declamanti patri filius, ille scilicet, cujus mentem ita dii ornaverunt, ut suum in fratres peccatum excusent, obortisque pæne lachrymis cœpit amoliri à Leucomo tam inepti facinoris invidiam, illum enim ab iis motibus abhorrere, nec fucatæ aut crudelis pietatis juvenibus esse authorem.

Hæc ipse juvenis ad Leucomum incorrupta fide cum detulisset, adjecit, non mitigatum modo senem fuisse, sed vincente iracundiam fide, si quid in eo esset, prolixe pollicitum, se reconciliationem beneficio firmaturum. Ille vero incertis magnarum amoribus fatigatus, velut instabili æstuantis maris motu, atrocissime damnavit studium suum, qui & ambitionis mala sciret, & tamen nonnunquam amicorum precibus exiret ab otii umbra.

Tu quoque si tibi victurus es, Euphormio, cedo dexteram in sapientiæ pignus. Si te illi beati temnunt, certe illorum stoliditatem eodem munere prosequeris: Contemptus, ludibria, joci, tela sunt omnibus data: & securius è latebris emittuntur.

Inter hos sermones advenerat Theophrastus, & cum pauca in Iuliani sententiam dixisset, ad illum præparatam invitavimus cœnam. Ibi pretiosa fercula argento ad mensam ferebantur, cæteræque deliciæ erant, quas optima mater illius familiæ ingerebat. Exactæ ad valetudinem dapes nisi ad satietatem invitassent, triclinium tam castigatis fenestrarum ac parietum commissuris, ut rimosior esset uter in quo Æolus ventos Vlyssi credidit, & ut aër frigore inhorruerat, duo famuli ad largissimum ignem subinde cumulata ligna prodigebant.

Itaque ad tam elegantis triclinii cultum & oculos & mentem advertens, prodebam suspiriis animum meum tam quietæ felicitatis admiratione suspensum.

Nec tenui lachrymas, alienis commodis admonitus calamitatis meæ, & certe, inquam, Theophraste, facile est in ejusmodi vita negligere magnatum opes, & non quærere aquam posito in ingentibus undis. Ego vero non aliter explebo animi dolorem, exprobrantis sibi fatorum odium, quam si mihi quæ in cæteros optimates argumenta, velut arma, divisisti, in tuam quoque fortunam convertero.

Ad hæc verba ille modestissime subrisit; & ne me longior invidia perturbaret, scis, inquit, tantum vitio nostro voluptates degenerare à pulcherrimo fine; Deorum munera esse, si adhibes modum, quem plerumque intempestivæ libidines corrumpunt, neque aliquid est tam molle, quo severi homines sancte uti non possint. Iam vero quantum sit corporis commercium cum animo morborum fastidia monstrant & dolores, qui in perpetuam sui contemplationem animum tenent. Itaque demulcendus est tam familiaris

mentis comes, corpus hoc inquam, ut eam nobis ad studiorum sublimitatem permittat, nec occupet importuno sodalitij jure. Mihi crede, vix in angustiis aut curarum ægritudine est literis locus, & sapienter majores nostri Solem omnis lætitiæ datorem Musis præposuerunt. Nam ut animum nimio luxu solutum nervi ad sapientiæ investigationem destituunt, ita nisi impetraveris veniam à corpore honesto veluti ludo, frustra tentabis conciliare animum literis propriore solicitudine intentum. Nullo æstu Apollinis calescet injuriis hyemis apertus, & ipse Homerus nunquam securius deos vulnerabat, aut pugnantem Achillem sequebatur, quam cum promiserat ad cœnam. Ideo homines stultissimos puto, qui veluti pugnarent cum natura, assiduis doloribus suorum corporum patientiam fatigant, & interim animum nolunt miseriis ingemere, sed eruditioni locum in mentibus quærunt, quæ tot malis plenæ vix ipsam ægritudinem capere possunt.

Itaque ne fastidiosis studiis provocem ad nauseam literarum timidum laboribus corpus, ipsi quoque suum ludum humaniter concedo: ita liberalitet excultum, vices quoque animo rependet, eruditionem cum illo impetu vestiganti, sine quo nihil addisces ingeniosum, aut victurum conscribes.

Præterea cum reverentia sit alumna divitiarum, & egestas contemptione damnetur, nobis Poimenarchis spectabilis cultus datur, ne populus majestatem pietatis in ministrorum sordibus contemnat. Hinc Antistitum opulentia, hinc collegiorum opes ad cantus & ceremonias sacrorum, & ipsius antiquitatis pæne prodigalitas in numen, quæ omnia, proh nefas! seculi licentia corrupta in invidiam plebis & bonorum odium cadunt. Vtinam tam modeste peccassemus, ut culpa se domi continuisset, aut negari crimina possent. Sed ne me dissimulando peccata approbasse existimes, si ordinem nostrum veluti humanum consideras corpus, videbis in radicibus

cotu-

corruptos nervos esse, & inutile membrorum robur inde fluxisse. Dehinc pervicaci morbo corrupta omnia, & singulos aliquid adjecisse publico malo. Ambitus magnas mentes occupavit, plurimas libido, otium denique & ignavia pæne omnia collegia pertentavit, in quibus inertes fuci languidis voluptatibus desident, cantibusque præcipitata atrosis lingua infame otium emunt. Nulla literarum studia, nulla cura pietatis. Ubi noctem vel crapula graves, vel domestica libidine fatigati consumpserunt, ad fana, atque aras, velut in officinam vocantur. Nec imponere cœlitibus curant: palam negligentia vocis queruntur de majoribus, quod tanti divitias vendant.

Inde digressi in domos (pudet fateri) plurimum inter scorta fœnus numerant, aut intempestivis conviviis adhibiti inter populares regnant, & profanam cæterorum licentiam infami certamine præcedunt.

Sed nec superbis excusationibus carent, aut sine argumento in nos fœdissimum crimen torquent. Nam ut ex radicibus vim suam folia & caules temperant, & rami animantur ingenio suæ stirpis, sic isti ex Pontificum vita discunt, quantum vitiis permittant. Horreo eloqui, sed Antistitum dignitas, jam velut ad quæstum prostituta est, & sæpissime criminum merces. Quis ex potentioribus liberorum curas non infulis premit: aut quis liberius præconi hæreditatem sub hasta, quam sacerdotium commendat? Iam urbes obsidione maceratæ, vel ultro proditæ Principibus arces, illud præmium inhiant, & potentia inter scientias numeratur.

Nec sanctius dignitatibus fruuntur, quam illas quæsiverunt. Nullis delicatior Venus, aut magis ad scrupulum examinata libido. Fastidiosa autem superbia & inanium cupiditas rerum, jam pridem ex regiis ad has imagines pietatis excessit. Quid aliud quam disponimus opes, & avaris cogitationibus ad spem prodigendi servamus? Quis sacrorum in agris jacentium amor? Quem ovi-

lium tutela fatigat? Quid illi qui pro feris terrentibus caulas, timiditatem damarum indignissima voluptate fatigant? Quid aleæ Venetisque patroni? aut quid ille qui ne unica cruce dignus videretur, trifurcifer evasit? Neque me ad hæc insignia impium putes, sed illa credo in supplicii notam facinorosis dari. Mihi crede, post hujus ætatis scenam hoc pluribus infula erit, quod Mithridaticæ uxori diadema, quod cervicibus infelicem modum aptavit.

Ego fermonibus Theophrasti mirifice delectabar. Nam & syncero animo veniebant, & elluentibus lacrymis comprobabantur. Itaque in eandem pietatem excitatus sum, & olim conceptam de Pòimenarchorum morbus iram liberrima oratione effudi. Cumque multa in eam sententiam vehementissime dixissem, cæterum inquam, & hoc maximopere dimiror, quomodo magistratus potentiam. Pòimenarchorum securis oculis videant. Jam divulsa respublica, non in turbas factionum, sed in diversissima corpora miserabili fato discessit. Hinc religionibus sacri, illinc obnoxii legibus, veluti census distinctarum gentium numerantur. Et proh dolor! in Academiis non de siderum luce decertant, & felicitatem in equuleum migrantem, & naturæ exordia, nubiumque semitas relinquunt, jejunique ac delirantes Philosophi sollicite inquirunt, *liceatne administro fascium se magistratibus submissum profiteri?*

Jam impune Scholastici velut radio limitem designant, & principibus fines suos superbissima temeritate describunt. Ipsi pueri inter Acignianos enutriri de Principibus audacissime loquuntur, & divinam Sacerdorum majestatem adorant. Sceptra subtilibus jocis violare non est nefas; si quid in Gephyrium loquuntur, puerili supplicio & superum minis velut ad inexpiabile facinus docetur horrere. Ita imbuuntur juvenum mentes: & tenax disciplinarum animus, posteaquam ex umbraculis excessit, in illis sententiis cum pertinacia durat; deinde tot patresfamilias

sub

sub illis præceptis vivunt, quæ olim pueri nugabantur in scholis. Ita respublica sacrorum hominum florescit, & per populos dissipata pæne omnium Principum vires exæquat. Ac illi quoniam sub foliorum ictu positi, deinde regum beneficio æquales, paulatim ad imperium properant, & omnem purpuram inevitabili fato convolvunt. Quid iniquius, quam illos & quid possint judices esse, & de regum fastigio pro imperio disceptare? Siquis interim de illis inquirit, opponunt numinum furorem, & velut temerati cœli ultricia tela promittunt. Neque me ut sacrorum hostem eliminés. Cultum & magnificentiam vestro uni dini. Theophraste, concedo, dum se beneficia accipere fateatur, & indulgentiam Regum adoret. Nunc suæ felicitatis dedignatur autores, & cum illis suam superbiam ingratissima lite committit. Certe leges audio esse, quæ vos implicari vetent profanarum rerum nugis; ne animos, quos vacare numinibus oportet, indignæ solicitudines deducant in terram. Sed & Byzantios tonsores, si domi novaculam haberent, lex publica volebat mulctari, & Rhodi luxuries condentium caput magistratuum meruerat minas. Nullus tamen tonsores castigabat impune pro foribus novaculam habentes, & Rhodii invenustum putabant qui non commiserat in legem.

Cum hæc dicerem, animadverti me ægrius à Theophrasto audiri. Quippe quantum sibi de vitiis permiserat loqui, tantum pro sociorum auctoritate pugnavit. Et fortasse meam sententiam soliditate argumentorum frangebat, & ejusmodi præcepta ex sapientiæ fonte effusa mihi altius insedissent, nisi uxor Anemonis astitisset animo meo, & epistola tam pretioso amoris pignore cælata novis ludibriis occupasset vacuam mentem. Itaq; postquam de cœna discessimus, ego cũ vigilia curarum provocato sopore certavi: cæterum tota nocte inquietatus, ut primum sol diem reddidit ad Fortunæ templum ascendi, ibique cœpi expectare codicillorum fidem, qui me illuc evocabant.

Igitur perambulabam fanum, & nunc primis porticibus vagus, nunc in ipsa testudine religiosis passibus gravis, ubique me venalem circumducebam, cum mulierem video, quæ pridie codicillos attulerat, in ea templi parte, in qua minor frequentia erat, omni gestu deos deasque venerari. Ego veluti temere accedo, positoque pariter genu, utque ne valuisset, modestissimo murmure interrogavi. Illa quoque mihi salutationem infusurrat, & in hoc colloqui furto rem totam in compendium deducit, Matrona, inquit, à qua proxima die, hospes, codicillos habuisti, hodie ad publicam scenam aliquot familiaribus promisit. Tu si tanta fortuna dignus es, inter tumultum exultantis frequentiæ, aut cum sub noctem liberrima confusio cuncta miscebit, aggredere expectantem, professasque amorem, verecundissimæ mulieris pudorem demulce. Neque enim illius indoles patitur, ut se prima tam audaci oratione confundat.

Hic ego argumenta quæsivi, quibus internoscere Nympham possem. Pallam, inquit, & elatos in tutelam crines flosculis purpurei serici ornavit, præterea in sinistram aurem nigrantium arderatum pretiosissimum extulit ferrum. Sed tu maxime ex forma cognosces; neque enim venustior hodie vivit. Tum & theatri nomen rogavi, quo ad spectaculum esset itura, didicique Valerianum appellari. Quibus diligenter perceptis, ne intuentium curiositas in nobis suspicionem inveniret, insalutata muliere de templo discessi. Mox leviter in diversorio refectus, præcipitavi iter ad scenam, meque viliori turbæ immiscui, quæ ex cavea ignobiliter spectat. Illinc enim liberrime oculos circumducebam per claustra, quæ certis gradibus circum parietes distincta sunt, & matronis ac magnatibus servabantur. Nondum ibi frequentia convenerat, & quoniam neminem noveram, tanquam in solitudine liberrimis cogitationibus exercebar. Non exciderat menti Anemonis formosissima conjunx, lentoque ac molli, id est, da-

est, qui atroci igne carpebar. Sed hæc rursus novitas ignoti amoris placebat: quia opulentam voluptatem pridianæ epistolæ d[illegible]es cælatura spoponderat. Dum hæc tacitus agitabam, veluti ventis lacessentibus mare, ita paulatim populi licentia petulanti murmure increvit. Sensim enim multitudinis capax locus coëunti frequentiæ defecerat. Nec multo post matrona cum comitatu mediocri in superiori claustro resedit purpureo serico ardearumque plumis magnifice exculta, qualem mihi conciliatrix anus descripserat. Ego autem velut multitudinis violentia rejectus in eam partem, latus & cervicem reflecto, illiusque vultum (si quando integumentum poneret) paulo avidius expecto quam Solem in Phoenicia servi, cum regnum pernicioribus oculis destinabant. Neque diu morata cupiditatem meam, velut impatiens caloris invidum velum rejecit à fronte, & osculum aperuit, quod Iovem in omnia animalia mutaret. Tunc vero omnis constantia attonitum defecit, & succidentibus gaudio membris velut ebriam mentem omnes nervi reliquerunt. Quippe Anemonis uxor erat, quæ jam antea profundissimo vulnere amoris meam mentem percusserat. Igitur ut ad sensum redii, nihil cunctandum arbitratus, me primum de turba explico, conductaque claustri parte unde spectaculum intuebatur, ad ipsius denique latus audacissimus amator accedo. Etenim Anemonis amicitia meam cupiditatem optime tegebat, & nihil ego ab ea prius quæsivi, quam ubi conjugem reliquisset. Illa humanitatis plenissimam vocem pæne musico concentu resolvit, mihique proximam subsellii partem mirifica humanitate concedit. Cæterum tanta majestas erat in fronte, tantus pudor in oculis, ut ipse trementibus verbis interdum dubitarem de internunciæ fide, & pudore subrustico pæne defraudarem pulcherrimam mulierem expectatione sua. Nam timore & verecundia confusus, præterea cum circumstantium aures timerem, propositum meum in Anemonis domum differ-

differre cogitabam, quippe illo mulierem sequi amicitiæ lege jubebar. Tandem fortiori consilio usus sum; & quidem me ad spectaculi jucunditatem avidissime converti: interim velut Tragœdiam laudarem, passim ad autem mulieri loquebar, & illa aversis ad scenam oculis, quia me non videbat, audacius suam cupiditatem confitebatur. Et quidem tam serio occupatus parum retulissem ex ludis, nisi eadem tragœdia deinde per librarios distributa meam memoriam repetita lectione firmasset.

Illustris propter Poëtam scena non evocaverat modo vulgus, sed orchestra vix sufficiebat magnatibus; neque ulla Tragœdia magis unquam studia civitatis exercerat. Qui primus ad argumentum processit, novam fabulam pulcherrimo explicuit versu; cujus hæc omnino summa erat: Hippophilum olim Melandriæ regem, sparso per orbem imperio, utriusque terminos Solis, utrimque Oceanum tenuisse; ipsum ad meridiem vixisse; & ne ullus naturæ cardo cessaret, gentes quoque ad Septentrionem horrentes. Illi hæreditaria devotione paruisse, Regionem Icoleontem appellari. Sed Albagonis crudelitate offensas, quem illis Hippophilus præfecerat, provocasse ad libertatem pertinacibus armis. Inde omnia crebris seditionibus impleta, & plus sanguinis profusum, quam tam angustæ provinciæ flumina caperent, interim Hippophilum decessisse; & hoc filiæ suæ bellum pro dote tradidisse. Sed jam deferbuisse partium studia, & tempore mitigatum furorem, veluti exhaustam in mari tempestatem residere. Omnia ad fœderis sanctitatem spectare, cujus series hac tragicocomœdia explicaretur.

Cum ille prælocutor discessisset ex scena, statim chartulæ in populum sparsæ omnium nomina vulgaverunt, qui erant in ea fabula prodituri. Erant autem ejusmodi. Lysippi umbra, viri egregie literis imbuti, qui superiori anno in Icoleonte decesserat, Præterea Hippophili & Albagonis

gonis umbra. Ægoti quoque manes, cujus olim cervices Albagon præciderat. Et hi quidem ex mortuis prodibant. Illa autem viventium nomina legebantur, Liphippus Hippophili filius Rex Melandriæ, Despotikyrius princeps Liphippi minister, & Leucus secretæ pietatis præfectus. Laberius deinde affinis Liphippi, cum Pedoca uxore, cui pater Icoleontis jura reliquerat. Argyrostratus quoque dux belli, quod in Icoleontidas gerebatur, & Charidotus consiliorum præses. Ex Icoleontidatum parte, Necarius erat exercituum præfectus, & aliquot vultu purpureo ac membris valentibus, qui publici consilii partes agebant. Extremi erant, Tessaranactus Scolimorthodiæ Rector, & Protagon, qui scenam suo commodo claudebant. Cæterum omnes personati agebant, nec quicquam vidi apertum in Tragicocomœdia pacis.

Post hæc spectaculorum exordia, primum agere coeperunt Lysippi manes. Prodibat ille exanguis, pallido studiis vultu, albam vestem corpori circumvolvens in eum modum, quem antiquis Romanis ascripserat. Narrabat, postequam decessit se in fulfulta veste ad sydera elatum, ibi nullum ex Melandriis agnovisse quibus assueverat vivens: exorasse itaque cœlum, ut cum illis nescio quo descendere liceret. Nunc vero ad lucem rediisse, ut augeat libellos, quos de civili regimine præscripsit, institutis Reipublicæ, quam ajunt plane novam in Icoleonte excudi.

Adhuc Lysippus loquebatur, cum ex latebris aulæi miserrima Algabonis umbra processit.

Hispidi crines, veluti metum tormentorum horrebant; inculta barbæ canicies, oculique lividi nondum feritatem viventis amiserant. Cæterum apertum verberibus corpus erat, duoque ad tergum lictores lentissimis flagris impigre iracundiam explebant. Sed maxime miratus sum, postequam lictores ex personarum similitudine cognovi. Erant enim Hippophilus & Ægotus. Ille Icoleontem ab Albagone repetebat, alter

autem cervices ulciſcebatur. Ipſe ad aſpera verba ictuſque ſuſpiriis reſpondebat; &, Inducias date, inquit, ut amoto ſupplicii ſenſu, apud vos æquitatis arbitros veſtræ juſtiſſima veritate perorem. Suſpendere avidos ictus, & fatigatas dexteras ad ſeveriorem impetum laxaverunt. At ille, tibi, inquit Ægore, primum defenſionẽ meam probabo, cui caput nullo odio ademi, ſed ut gladiatores undiquaque in tuo funere certarent, tumuluſque æternitate viveret famæ, quem ſane tibi ex tuis patriæ ſpoliiſque victorum triſtiſſimo apparatu Fortuna collegit. Quoties Icoleontem tempeſtas affligit, quoties obſeſſæ civitates armis & fulminibus merguntur, totæque acies mutuas clades hauriunt, tuo nomini omnia pereunt, tuæ memoriæ ſacrantur. Interim amicos tuos monui, ne cuiquam Melandriorum fiderent: nec vana præceptorum meorum hactenus fides fuit. Et quanquam tua proles mihi non credidit, tamen multi conſtanter in odio manſerunt, quod cruore tuo ſanxi. Sed jam hæc prudentia vetuſtate conſenuit. Iam detumeſcit itacum cauta ſævities, & adoleſcentium volucrum inexperta libertas vix ſatis vimina declinat, unde ægre parentes viſcatis alarum orbibus fugerunt.

Tibi vero, Hippophile, jam alia excuſatione placebo. Eventus conſiliorum, non fides aut induſtria me invidioſiſſima accuſatione proſcripſit. Nec me ſolum tam innocentis criminis reum dii eſſe voluerunt: & tu quoque non omnia auſpicato es aggreſſus. Si tuis conſiliis Fortuna fuiſſet, numquid Eleutheria caſtris tuis gravis tam liberum amitteret nomen? numquid Scotimorrhodiam atrocius quam Oceanus inundaſſes? Quæ iniquitas eſt, nos infelici Fortunæ accuſare, cum aut tu ſimiliter in illa, aut hæc in te peccaverit? Videbam tuum imperium religionibus firmari: Proximam Eleutheriæ partem eodem jure expectabas, quo Vanarram olim tenes. Et Gephyrorum authoritas ad hæc neceſſaria erat. Quid peccavi, ſi in tua Icoleonte adverſarios religionum

oppreſſi?

opptassi? si velui inexorabili severitate delerif Certe longius quam credebam, emanaverat morbus, & dum amputare fibras cogito, malis fortibus radices offendi. Sed ne putes Icoleontem perpetuo divortio recessisse. Nos miseri frequenter divinamus. Filius tuus hanc veluti aucupio placabit, & tot senectutis tuæ artes improvida juventa superabit; ut scias Fortunam non raro sapientiæ præstare.

Cum Albagon hæc & similia miserabili voce dixisset, instauravere supplicium tortores, flagellisque laceratum ad latebras aulæi reduxerunt. Secutus est concentus musicorum; minime gratus auribus meis. Fingebantur enim quidam ex Icoleonte piscatores hordeaceo tumidi potu inepta vulgi carmina in Liphippum recitare.

Actus vero qui sequebatur, hæc omnino memorabilia exhibebat. Argyrostratus Labetri præfectus querebatur, sibi tantum pecuniæ quantum Protagoni non esse, se paternam opulentiā in Labetri milites dissipavisse, & spem cum Alexandro servasse. Itaque regem Liphippū ambiebat, ut sibi apud Despotikytium faveret. Rex Despotikytium iterum supplex rogabat, ut Argyrostratus ex Indiarum vectigali absolveretur. Contra Despotikytius disputabat, Argyrostratum tantum famæ illo bello quæsiisse, quantum non ipsius aut majorum institores omnibus mercimoniis emissent: Etiam fratrem armorum beneficio sublatum, & opimam hæreditatem, ad Argyrostratum cum eo luctu pervenisse. Expectet ille, inquit, donec victoria aut fœdere hæc tempestas quieverit: tranquilla Icoleonte, civitas tua, ubi mundi nundinæ agebantur, iterum felici portorio ærarium tuum implebit. Illinc expeditos nummos Argyrostrato numerabis. Nunc quincuncem usuram cum illis mercatoribus accipiet, quos ad egestatem perducis solutione fraudatos. Nimium est dignitate & opibus florere privatos, vix illud patri tuo tanto Regi constanter contingebat, cui stipem in Melandriorum familiis Acigniani quæsiverunt.

Quod

Quod si tam præcipiti Argyrostrato utimur, ubi sunt artes nostræ, ubi felix tot seculis dolus? Tanta spe impleatur, quantam concipere sine læto horrore non possit: triumphaturum in oculis patriæ, & felici senectute *Mille annis* imperaturum. Ac ut inescatus pretii gustu, reliquorum teneatur imagine, suam gentem Doriacæ familiæ præponet, quæ illi in patriatam vetusta æmulatione componitur. Ipsum Doriacę principem gentis aliis deinde promissis oneratum, veluti interveniente versura, placabimus.

Rex Liphippus, sive consilio Despotikyrii, sive imperio contentus, credo, discessit ad templum, cum Indiarum imago, macie & verberibus ad extremum confecta, de crudelitate Melandriorum miserrimis questibus peroravit. Reges contra dignitatem interfectos, totas gentes in equuleum impositas, ipsa terræ viscera avaris concussa laboribus non sine audientium gemitu lamentabatur. Et, Si hæc, inquit, mihi diviti contigerunt, cum eorum crudelitatem pretiosissimis pensionibus placarem; quid exhausta atque inops præter sævissimam mortem expectem? quæ undique ferro solicitata, jam vacuo sinu nihil præter antiquæ opulentiæ inanem famam conservo. Ad extremum, paulo post Melandrios aurum, & me vita deficiet. Sic effata, creberrimis concussa suspiriis, squalidam faciem lachrymarum fonte detersit.

Dum aulæum reperteret, ex alta parte Laberri milites seditiosis vocibus inclamabant, nec Argyrostratum nec Indiam esse facturos, ut sine stipendiis vexilla servarent. Laberrus antiqui sacerdotii librum capiebat in manus, ac veluti malos genios figurarum religione tentabat. Sed omnes eadem facta amabant: neque ullum manus in aëre rotata avertit in fugam. Chorus ex militibus Laberri fuit, suas vires tam in dominum quam in hostem superbissima vanitate jactantibus.

Ex tertio deinde actu hæc maxime annotavi. Despotikyrius, Rex Liphippus, & Leneus secretæ pietatis præfectus, Pedęa quoque cum conjuge La-

ge Labetro, & Charridotus consiliorum præses, de rebus imperii secretissima consultatione agitabant. Sed nihil jucundius fuit, quam Liphippum audire. Is Leucum interrogavit: possetne propitiis diis fœdera cum aliorum factorum hominibus ferire. Ille oculos in manicatam tunicam aliquantulum reflexit: cunctatusque, donec rugas contraxisset in fronte, ita demum posse respondit, si inopia bellum geri non sinebat, tantum hæc animo fideliter vota celaret, nihil se curaturum sacramenta, quæ illis hominibus præstantur, & commodis temporibus sancte ad hostium perniciem usurum.

Charridotus autem barbam aliquantulum defricuit, & ad Liphippum conversus, Nunquam, inquit, Icoleontem tuam recuperabis, nisi removeris arma. Quid cunctatis furentes sedare inani pompa promissorum, veluti flentibus pueris extorquemus silentium, illorum oculis ad tabulas aut aulæa sublatis? Mihi crede, tam rigidi in ferrum, auro facile vincentur, & si quinque millia talentum, quæ quotannis inutili prodigis bello in aureum mutaveris imbrem, facile æneas turres & Acrisii claustra novus Iupiter superabis, tu modo potentiores factiosorum illo nimbo obrue, & ipsi tam gratis ictibus verberati, pertinacis populi animos tibi certissimis cassibus includent. Certe ille Nearius, ille flos ducum, & tam longi animus belli, veluti subducto igne languebit. Marcescet martii imperium viri inter feroces superba pace cives, & si quid antiqua autoritas valebit, hanc beneficiis in illum, & occulta suspicionum malignitate corrumpemus. Et ille spoliatus exercitu, nudoque latere, quod in bellis juventus magnifica stipabat, malet credo piscatorios fastus paci, quam vel tecum vel cum Labetro vigere, provinciis aliquot præfectus, nisi gloriam contemnit, aut non est magnificum, instar Thessalicæ hastæ vestrum imperium, quod toties quassavit, gloriosa mutatione sanare. Interim fœderati bona pacis adorabunt, pæne se-

culo

cælo ignota: & ad novam quietem sopiti connivebunt. Nam ut calidis vulneribus sensus abest, & nondum peracto per animum dolore recentes calamitates obstupescunt: ita illi furente bellorum impetu non sentiunt, quam sit miserum semper cum armatis vivere, & frigente per otium dolore lentius ad pristina incommoda iracundiam concitabunt. Externi interim reges, quorum opibus nituntur invicti, etiam ad auxilium tardiores hoc solicita mente revolvent, juventute exhauriri provincias, & ætatinm plus quam fugaro Metello spoliari. Forsitan post tot imperii damna, fœderatos iterum insperata pace nobiscum coiturus. Præterea, qui jam in fasciculum conjurant, domesticis discordiis incensi statim hæc vincula resolvent, quibus hodie tuas divitias fatigant. Trade modo intestina arma, & ab externo hoste vacuos civilibus discordiis relinque. Quis nescit, tot respublicas fore, quot civitates hodie vigent? Videbis provincias collidi, dum novo imperio caput quærent: & provincias urbium motibus labascent. Majora inter illos odia, quam nobiscum nascentur, & dissipatæ provinciarum vires tibi nudum latus ostendent.

Hæc subtiliter declamante Charridoto, jam cervicibus Liphippus annuebat, cunctisque acclamantibus in hunc modum Senatus consultum ipse conscripsit: Sibi pietatem placere, & secura ad cœlos vota, quæ nulla cogitatio belli deducat. Itaq; cum hostibus fœdus sanciendum esse, quod opportunis rebus semper, propitio Iove, dirimere posse. Chorus ex Melandriis fuit, antiqua carmina de Lusitani regis funere superbissimo recitantibus sono.

Successerunt præcipui ex Icoleonte, qui in actu quarto quærebant, quo compendio rempublicam administrarent. Iam remittenti frigori successerat belli tempus. Protagon assuetam pensionem mittebat, quam illi ærario claudebant, dissimulabantque animum pacis, si à Melandriis solicitarentur ad fœdus. Nec multo post homines à La-

berio

bello veniebant cum oliva. Illi inducias, & mox pacem, incredibili conditione, ferebant. Libertatis & Reipublicæ splendida nomina ingerebantur ad fastum. Nihil erat mitius Melandriis, & ubi naturam exuissent, fœdera totum turba tacita reputatione volvebat. Mox tot promissis onerati, quanquam plena aberat fides, sic inter se loquebantur. Quid deinde aut Liphippus, aut Labecrus, ulla iuris imagine fingunt? Non tantum nostri libertatem relinquunt, sed ut cum olim liberis disceptantes, belli, quod hactenus gesserunt, iustitiam ipsi proscribunt. Quis tegumi terum à Melandriis violatos non fovebit? si jam non rebelles ad justum imperium, sed æmulos ad destinata supplicia vocabunt? Quid denique volumus aut quid ultra expectamus? jacent pæne supplices Melandrii, & quod quadraginta annorum bello negaverunt, spontanea benignitate promittunt. Res nostræ aliis fundamentis nituntur quam Liphippi. Ille ingentibus fruitur terris, & imperia per orbem dissipata exercet. Nos Tessaranacti & Protagonis viribus regnamus, & si quis illos mutatio rerum averteret, Melandrii, quos dubitamus accipere socios, forsitan implacabili ferocia regnabunt.

Tum Neatium rogabant, ut & ipse quid sentiret exprimere vellet. Ille non multum à pace abhorrentia loquebatur, credo ne inclinatis animis videretur plus suæ dignitati, quam Reipublicæ tribuisse. Qui post actum cecinerunt pueri ex Lugduno, probabant, nescio quibus carminibus, neque Romuli urbem, neque Adriaci ponti paludes, cum nova re Icoleontis posse conferri.

Postrema pars Tragœdiæ hæc erat, sanciebatur fœdus utrinque, & Charcidoti vaticinia se insecta veritate approbabant Icoleontis urbes in assueto otio superbæ inter se de imperio certabant, & Melandrii, velut in Protagonem armati sese effundebant in Icoleontis campos. Vidisses inopinis cladibus attonitos stupere, & invocato Tessaranacto aperire urbes suas. Abdicabatur Reipu-

blicæ

blicæ nomen, & Tessaranactorum adorabant. In altera parte sæviebat in Labetrum Protagonis miles, & ille Labetri hæreditatem, Tessaranactus Rempublicam occupabat.

O Pax benignum Numen, atque Saturni
Hac sola melior aula quæ quondam fuisti,
O mentis atque corporis bonum duplex,
Dea o benigna, Diva, quas colis sedes?
Hic te sub armis quærit, hic sub ensibus?
Hic te sub altis montibus procul messam
Seminator auri, seque cum sua credit
Eruisse dapibus alter. Hic parat fundos,
Hic dignitates, hic libidinem demens
Explorat, atque consulit, nec hic pacem
Nec ille demens invenit. Quibus tandem
Nullis repertum sedibus tegis Numen?
Paci loquebar. Paxque blanda respondit.
Tranquillitatem quisquis annexam quærit,
Sedesque nostras, qualibet loco tandem,
Mœstusque, blandas sive per voluptates,
Seu per metalli fulgidum jubar quærit,
Sive in cadente Sole sive nascente,
Seu per feraces Syrtibus vagis undas;
Ignosce fatuis. Quolibet loco haud possum
Ego inveniri, quo tibi tamen suadet
Pacem latere. Sed tamen ferunt unquam,
Si quem inter omnes sic videbo inspirite,
Vt me esse in isto Belgii potest mirer.

Subsecutus est populi plausus, qui dum poetam effusissima gratulatione commendat, ego factis ad Venerem votis, sic in aurem Anemonis conjugi dixi; O si mihi non atrocius bellum Fortuna paraisset, quam felix miles virilibus armis certarem! nunc ipsa desperatione turbatus, etiam ante prælium spem victoriæ timidissima mente damnavi. Illa, intellegenti similis, hæsit; sic, ut se percipere mentem meam, sola oratione, negaret. Sed ut ad illius pervenimus domum, & c; Anemone ad Protagonem profecto, ædes vacuæ libertatem colloquiorum fecerunt; Ignoscite Numina, & tu potissimum castissima Iuno; hoc unum est, quod meæ

tæ probitati labem imponat. Præmium & voptas corruperant meam innocentiam, jam pre- e morum constantia superbiam. Ignoscite sancti Censores; & vos forsitan sub iisdem legibus pecasetis; non difficili arte expugnavi valentem, s me amore pulcherrimo ad satietatem explevi. Nec amplius de paupertate cogitabam; sed jam velut Doromisi victor, indignabar, supplicasse fortunæ, cum liberalis Matrona assiduis muneribus mutuam voluptatem cumularet.

Cæterum, ut virilis ardor provocata consuetudine languebat, ipsa flagitii turpitudo, nescio quo mihi odio me ipsum committebat. Super omnia mulieris cupiditas interdum me in indignationem rapiebat; & hæc sæpe in hortis solitarius proclamabam: Ergo me potuit amare? ergo fidem hospiti novo? & cum conjugem valentissimum haberet, fœdare matrimonium mixtura alieni sanguinis, quem nulla familiaritas aut convictus, sed sola libido pretiosissimum fecit? O inanem Lycurgi fiduciam; & Solonis justissimos metus! Quid deinde expectabo, nisi ab Anemone contumeliam, aut ab adultera mortem? Nihil est facilius illi, quæ pudorem prodegit, & majore crimine famam, quam voluptatem æstimet. Satis parcite corpori, redde te in disciplinam victuri, Euphormio; nondum peccandi consuetudine securus es; & adhuc ad criminis nomen horrescis. Quid aliud antiquitas monebat, quæ convivis sursentibus partem cœnulæ relinquebat in mensa, nisi ludis humanis sic utendum, ut ab iis recedamus, nondum consumpta voluptate.

Hæc & similia sæpe jactabam; sed fortioribus consiliis obstabat consuetudo pulcherrimæ mulieris, & cum insania vires otio epulisque redeuntes. Interim Protagon ad rusticas exiverat domos, & cū Protagone Anemon. Ego cum Theophrasto interdum, sæpissime in Anemonis domo dissimulata familiaritate versabar. Sed dum hæc inter amantes scena luditur, & videtur Hymē removisse à flagitio vultum: forte quidam è familiaribus in

 ejusmo-

ejusmodi sceleribus doctus, cœpit matrisfamilias in me benevolentiam habere suspectam. Nec jam satis communi secreto fidebam. Nam mulier, incensa libidine, sæpe secretas blanditias nimis licenter proferebat. Forte ad constitutum paulo ante vesperam veniebam, cum ille me suspectus circumspector deduxit in hortum, & post sermonum ambages malo cavere jussit, & ab Anemonis limine abstinere. Nec Anemonem de uxore dubitare, sed esse post Cæsarem multos, quos in conjuge fama moveret, sed si perseverarem insana cupiditate esse, scirem paratos percussores, qui meam audaciam finirent. Ego rationibus & audacia destitutus, nihil nisi velato capite effugi. Putares Vere Sacro prognatum, & è finibus gentis expelli.

Inter omnia præcipue timebam, ne me tam gravi injuria amicum & familiarem læsisse divulgaretur. Cæterum, cum diversa argumenta expendissem, quibus me à præsenti calamitate vindicarem, & altior consiliis clades omnem spem obtuisset, tandem humano more ad majorem vim suspexi, Numenque superstitioso timore veneratus sum. Habebam in propinquo antiquissimum fanum & quod præsentem mœrorem dulcissime alebat, subobscuris fenestris, ac forte solitudine horrens. Igitur in eum locum me conjeci, lachrymisque, ut putabam, pietate fluentibus, significavi Numini calamitatem meam. Jam hoc ipsum mihi solatio erat, quod ad eum confugissem, qui mederi vulneri posset. Tum detestari cœpi humanitatis mala, quam caducarum rerum corrumperet amor, nihilque jam mihi placebat, quod non esset cum æternitate conjunctum. Ibi, consumpto impetu lachrymarum, veluti firmissimo decreto mecum sanxi dedere me in Philosophorum disciplinam quos olim cum Anemone amaveram.

Sed ipsa diversitas scholarum non unis institutis in eandem nitentium viam, meam pietatem aliquandiu confudit. Ac cum in hac jactatione

mentis

centis posuissem aliquot dies, & pietatis interim sensus per inopiam & miserias augeretur, forte accidit, ut in Acignii domo agerentur literarum conventus, propositis tabellis, quarum pictura in diversos sensus trahitur, & omnibus doctis materiam ad disserendum ministrat. Pace tua, sanctitas, dixerim, paululum omisi memoriam tui, & veteres stimuli gloriæ jacentis animi languorem excitaverunt. Volui in eruditorum cœtum prodire, & extemporaneæ eloquentia meum ingenium publicæ famæ committere.

Igitur ut ad æris sonum convenimus, sedimusque, nos quidem in humilioribus locis, Acignius autem, & cum eo optimates, sedilibus ad diei magnificentiam exstructis, adolescens qui tabellam proponebat, in suggestum sublatus est, pulcher, concinnus, & imperata modestia gravis: nec longe tabula ex pariete pendebat, quam ut exponere vellemus porrecto in publicum radio, invitabat. Neque ego ulterius cunctatus sum, sublatusque in pedes, & vertice humanissime aperto, me orationi aptabam, cum ex alia parte quidem ex Acignii domesticis ad idem officium exsurrexit; vir exiguis & valentibus membris, orbiculari vultu, niger, nomine Brutus. Ego vero indignabar, si Acignii servus, si repudiatis honoribus pauper, & certe illis locis familiaris, mihi externo præponeretur, cujus saltem dignitas ignorabatur: nihilominus cum moneret reverentia sanctitatem, clam admiratus insolentiam motum & dissimulata iracundia cessi.

Erat autem tabulæ facies, quæ ad disserendum proponebatur, ejusmodi. Matrona verecundissimi vultus in medio stabat, purpureo amictu insignis, quod viriles radii pulcherrime distinguebant: ipsa tristis, sollicitoque ore, &c. prope expressis in tabella gemitibus, querebatur. Ab utroque latere ingens turba, oculis quidem in unam matronam defixis, cæterum longe diversis affectibus, ut videbatur, animata. Qui enim à dextra pingebantur, ii supplicum vultu mulierem adorabant, & illa

illa velut repudiatis honoribus in lævam inclinaverat lumen, ad quam stabant contumaces imagines, tanquam populi aliquid mulieri exprobrantis. Et hic quidem intentabat improbum tectusæ digitum dextræ, ille risu contraxerat vultum, alius asperfantis fronte, & superbo sæviebat fastidio: plurimi autem, veluti loquerentur, mulieri fractos fasces, & sordidam laurum, solium præterea eversum, sceptrique reliquias, contumeliosa indignatione monstrabant.

Et hæc sane plurimum in pictura eminebant. Nam cetera, ut in matronæ humero corvus, ut ad pedes plumis dispoliata Luscinia, spissæ nubes in imaginis cœlo, prima curiositas instantis tabulam omittebat. Igitur compositis omnium oculis auribusque, Acignii minister in hunc propemodum cœpit.

Iurisprudentiæ studium, quod quidam scientiam appellant, nulla eloquentia oratoris ingeniosius depingeret, quam in hac muta imaginis eruditione describitur. Hanc artem tot voluminibus diffusam, tot (miserum!) excultam ingeniis, illius matronæ species sustinet. Vestis purpura insignis, regii memoriam fastigii, unde originem habuit, contumaci majestate, conservat. Nisi credimus terribiles pœnas, legumque capitalium furorem, sanguinis notas in pallam transtulisse, quæ quidem intermixta viriditate temperata, quid aliud ostendit, quam humanitatem Pontificum, qui initia imperia legesque sine ultimis terroribus exercent?

Qui autem à dextera collocantur, devoti ad supplices, illi sunt, qui hanc artem, si diis placet, omnibus studiis rebusque præposuerunt: quos nec Philosophiæ sublimitas ad sydera evocavit, nec ad rationis consultissimum iter, non mitiorum disciplinarum humanitas permulsit, aut divinæ lectionis sublimitas, sed velut occlusis oculis ad hoc studium, parentum communis insania coegit. Vides solutissimos vultus, &, nisi quod hanc unicam adorant, lascivia & jurgiis contu-

contumaces, vides laceras in imaginibus vestes, quas luxuria & nocturnis grassationibus corrumpunt. Quis enim his seculis turbo Academiarum pacem fœdius excussit, quis verius literarum studia infamavit, quam hujusmodi adolescentum petulantia? dum excussis pueritiæ frænis ad hanc juris licentiam proterva superbia properant; dum soluti scholasticorum metu, primi impetus lascitiam non regunt, novamque, & adhuc inexpertam libertatem, in criminibus probant. Sed acrius accusare non ausim, dies atque noctes per ludum exigi, cum videri pulchrius possit otium cum voluptate colere, quam multiplicem hydram & inania hujus artis nugamenta consectari. Quid enim laboriosius illa arte, quam in compendium redigere putavit, qui ejus licentiam intra quinquaginta libros coegit? vel quid incertius, quam illud quod libido disposuit mortalium, quorum animos nec unum seculum nec eadem opinio conjunxit? nam quid deinde ineptius, quam tot jurisconsultorum mentes una caste concludere velle, & mortuorum dissidia vana pace extinguere, quam deinde velut divinis oraculis insistere illorum verbulis, percunctari, pugnare, tot voluminibus rem diffundere, ut nec maria prodigiosam seriem librorum, distinctis per ventum fluctibus, exæquent?

Omitto vanitatem quæstionum, quibus ipsi ingratissimis laboribus torquentur, sed illos audias jam in partes esse divisos, dum dubitant, an sedibus, an pedibus Vlpianus in possessionis notatione scripserit: cur idem latissimam jus dicentis potestatem, non vero longissimam appellarit, num spadones à spata dicti sint, & Ælius Sentius Rex Romanorum fuerit, qui legem Æliam Sentiam promulgarit.

Tot maculæ per incultum asperumque corpus Iurisprudentiæ diffusæ, quæ utcunque rudibus majorum seculis inter æqualem omnium barbariem latebant, nunc politioribus detectæ ingeniis, utinam tanto pudore clientes confunderent,

 quan-

quantum ipsa in hac imagine lachrymabili vultu & adorationem aversante confitetur. Hæc autem hominum turba, quæ contumaci manu, &, si posset, verborum petulantia mulieris luctum crudeliter auget, illorum est, quos ante hac antiquitas nominis & ipsius Iustitiæ amor decepit. Nunc vero posteaquam ex Iurisprudentiæ vultu meliorum disciplinarum liquor fucum diluit, amissos molestissime annos laboremque inutilem severissima exprobatione reposcunt.

Marcida vero laurus, & effusi folii lacerata majestas, quid aliud, quam hujus artis casum solerti descriptione promulgant? Quid in humero corvus, nisi importuni ominis species atra, & barbararum vocum effigies pæne auribus gravis? Quid Luscinia, quæ cum plumis vitam & Musicam projecit, nisi ut omnem Iurisprudentiæ eloquentiam suo fato functam esse sciamus? Nam illæ nubes, quæ supremum tabellæ limitem obscurant, jamjam candidos priscæ Iurisprudentiæ soles abscondunt.

Dum hæc Acignii minister in divinam scientiam sacrilego furore profundit, notavi, Acigniorum vultus, nescio qua lætitia nec occulte diductos, nutibusque invicem crebris, perorantis insaniam collaudare. Ego vero maledictorum impatiens quæ nec occulte in Iustitiam ingerebantur, vix creberrimo anhelitu luctantem iracundiam in præcordiis repressi. Sed ut ille peroravit, secutusque sociorum plausus eum in sydera levavit, ego tam indigna peritus laude, etiam vehementius exarsi. Nec diutius passus sum triumphare insaniam verborum, interrusque in vindictam, forti asperaque voce interrupi clamitantium susurros, & silentio reddito, cum omnes me intuerentur, ejusmodi verbis dolorem meum exoneravi.

Quod in Rerumpublicarum partibus ambitio & invidia nocent, hoc eædem pestes in literarum imperio tentant, maledictis & calumniæ, quæ hodie pro telis clypeisque eruditorum furore &

incendi

inermi discordiæ, ministrant. Neque antea putaveram in jus ipsas scientias vocari, Gigantumque audaciam respicere in cœlum, sed credebam salvo nomine dearum Antistites humanis inimicitiis collidi. Nunc vero cum novi Diomedis acumine, non Æneæ mater, aut inimici dii, sed Argolica Pallas, & ipsa Delphorum Themis jaceant, quid tutius quam à scholis ad barbaros exire, dum in ejusmodi sacrilegium provocata fulmina erumpunt, aut publicas noxæ diis deditur qui insolentissime peccavit? O quisquis es mortalium, qui modo Iurisprudentiam provocasti (neque enim te novi, nisi quo nomine te odisse fas est) quæ te Deorum clementia in hanc audaciam excitavit, ut fœdissime de illorum alumna cogitares, & os tuum durares in tam impias voces? an, quoniam perfidia, & furor, & impium nefas, expugnatam justitiam transmisere syderibus, in absentis Deæ filiam tam audax latro involavisti?

Cum hæc dicerem, interim universam concionem inexpectatissima querela turbaverat. Suspensi invicem, quis aut unde essem, & ipsi pavidissima voce quærebant. Nec aliquis inculabat, sed veluti Deorum ministrum & ultorem parricidii reverebantur. Quem enim alium in Aeignii familiam dicturum, aut quem in ea domo daturum Iurisprudentiæ manum? Ego vero aliquandiu spiritum revocavi æstu & iracundia fugientem. Ac dum omnes uno stupore meam violentiam mirantur, subiit animo fabula tot seculis & vatibus inclyta, cum Amphyaraus per hiantis soli labem excipitur, & umbrarum imperiũ ac silentis prodigia mundi, vivo corpore, & lauri nondum expirantibus ramis, exterret. Cæterum ne concio mutatis animis in novos affectus solveretur, aut recentis indignatio facinoris, quæ mihi eloquentiam tanquam tela suggerebat, sterili frigore marcesceret: cœpi acrius incusare flagitium, simulque hortari Iurisprudentiæ hostem ne deos ultores expectaret, sed voluntariis pœnis sæviora sup-

 plicia

plicia deprecaretur. Quamdiu, inquam, in homines atrocibus contumeliis deſæviiſti, cum adoleſcentes, qui Iuriſprudentiæ præceptis animos informant, ſcurras, turbineſque appellabas, utcunque pariebar te in communi argumento ferociter regnare. Illud tamen me gravius movit, quod videbatis in iſtam ſcientiam, omnium malorum culpam convertere, quaſi corruptrix adoleſcentiæ fluenti luxuria tam lubricam ætatem proſterneret. Cum tamen hæc ruina juventutis, tot lachrymæ ſenum, parentumque miſerabiles exitus, primis ſcholis, ubi ſternuntur fundamenta literarum, omnem calamitatem imputent. Veſtras ſcholas dico, quæ ſeveris legibus & pæne ſylveſtribus edictis exurgentes puerorum animos caſtigant, nec ab infantiæ ſervitute ſenſim ad virilem libertatem deducunt, ſed tanquam ſemper in ea diſciplina duraturi eſſent, ſubhorridas leges præſcribunt, & ut infernæ arcis myſtæ velut circulum deſignant, ultra quem prodire certo interitus ſupplicio vetant.

Nulla interim civilis vitæ cura, nulla morum cuſtodia ad conſortia conſuetudinis humanæ. Plerumque laceræ veſtes & ſtantes annuis ſordibus capilli, illarum diſciplinarum ignaviam condemnant. Interim pueri in illis artibus enutriti plerumque ad laſciviam ſuſpirant, &, ſi mihi credidis, de voluptatibus melius judicant, quoniam in earum exilium tot ſanctionibus opus eſt. Nihil flammam fidelius nutrit, quam favillæ frigida moles, nec Sirenes auribus melius imponunt quam cum prima ſuavitate inexpertas demulcent. Sic adoleſcentiæ cupiditates, quæ velut ſuppreſſo aére ardentius inter tam cruda imperia vixerunt, poſteaquam ab illis clauſtris in libertatem altioris diſciplinæ, id eſt, Iuriſprudentiæ, ſucceſſere, inſolentius plerumque effervefcunt. & primis illecebris voluptatum, velut inauditis Sirenibus, non ſatis fortiter repugnant.

Sed hanc accuſationem prætermitto: vellet enim Iuriſprudentia cuilibet, vel per aliquam ignominiam,

miniam, debere sanitatem suorum. Quis autem patiatur te illi Nymphæ, te urbium præsidi, te pacis & armorum dominæ, Scientiæ nomen, aut si quid est præstantius inter literarum titulos, tam contumaci latrocinio detraxisse? scilicet nugamenta Philosophiæ somniantis, & vestrarum sectarum barbaries, illam dignitatem suis domiciliis præfiget: hæc autem hominum ac pæne deorum domina, templorum foribus ignobiles titulos & vulgi insignia imponet.

Ac quam illud astute disseruisti, opinionem hominum, quæ ad libidinem pro ingeniis mutatur, dubitantium non cogere mentes, nec unica veritate invitis oculis illabi. id est, scientiam non esse; Illa Iurisprudentiam constare, quæ proinde tam levi fundamento nihil nisi inanibus auris, & veluti ludibriis ventorum, implicata cultorum studia deludat. Piget respondere maledictis criminationis adeo ineptæ. Quis nescit tot Iurisconsultorum rixas, tot interpretum bella, & mancipia jam non cedentia urbi, veluti frondes esse atque ramos lentiores, quæ ab ipsius Scientiæ, id est, veræ sinceræque Iurisprudentiæ, trunco luxuriant? Ipsa vero, quæ firmis radicibus arbor nullis opinionibus mutatur, sed constantiæ laude inter scientiarum præcipuas exurgit, illa ferme continet, quæ Iustitiæ præcepta appellamus, quæ compositi regulas juris, cæteraque quæ nascentibus Natura de externa vi, aut de domestica conscientia, & naturæ assertor magistratus, præscripsit. Ex hoc trunco illisque radicibus alia virgultorum instar ubertimus succus diffudit. Hoc vero cui Philosophiæ parti non contigit, quæ tot quæstionibus, tamque variantibus animis omnium temporum scholasticos commisit. Quis Logicam ministram rationis, sydusque mentium, à scientiarum ordine tristis censor amoveat, tamen & *de entibus rationis* (ita enim usus appellavit) disputat, & *de Universalium natura* litigat, & necdum deliberavit, an conclusionem Syllogismi partibus annumeret. Quæ controversia magis vestras ex-

erexit scholas, quam dum Physici *de materia prima, de causalitatibus, de Alchymia*, diversissima mente contendunt? aut dum scientia maturo felicitatem suam nunc in amœnissimo visu, nunc in amoris suavitate disponit? Sed quoniam tantum illa sunt velut incrementa solidi corporis, ideo nec Philosophiæ nomen ex scientiarum albo delevimus. Minus peccavisses, si inviolato numine Iurisprudentiæ, tantum ejus mystas accusavisses, qui severi Sacerdotii ornamentum maculant indignitate juventutis, quam acerbissima eruditione in suos gradus adoptant.

Cum in tanta iracundia ferocius instarem, consurgit Acignius indignatione plenissimus, & ulterius querentem animose perturbat. Negat apud se forum esse, ubi declamarem ad fastum, & invidiam hostibus facerem. Siquid haberem ad expositam imaginem, expedirem protinus sensum. Cæterum si in maledicta iterum erupissem, sensurum me & ubi deliquissem, & quam grave supplicium vesanæ temeritati deberetur. Ego vero ejusmodi minis verberatus, tum demum illum Acignium esse, me autem Euphormionem, verecundissime memini: & meæ eloquentiæ fons, modo tam vivida majestate decurrens, velut injecta frigidi Mercurii levitate, sese per occultos meatus huc & illuc timidissime subduxit. Rediit animo Basiliana calamitas, & quantum Acignium ibi meis vulneribus sensissem. Sed nec amplius Callionis potentia utebar, & omnino metuebam, ne in antiquam notitiam frontis meæ argumento perveniret.

Igitur veloti sublatis odiis, facta tranquillitate decumana, & facio, inquam, inducias cum illo, nec serenitatem diei litigiosa oratione perturbo. Sed quam ipse Iurisprudentiam putavit, matronam in Tyria veste, quam læta viriditas permiscet, hanc ego pro omnium scientiarum & literarum imagine accepi. Scientia, inquam, est illa mulier, quæ in hac tabellæ pictura describitur. Ostro quidem eoque purissimo insignis, cum olim in regiis habitaret,

bicaret, non tantum principum alumna, sed rectrix ac magistra, vitam & leges imperantibus dictaret. Illa tempestate, nec divinam Poësim, nec arcanam Philosophiam, in tuguriis vidisses, nisi quod eruditorum pertinacia interdum benevolentiam Principum in secura paupertate contemnebat. Ipsi reges non minus ambitiose eruditionem, quam potestatem vindicabant, & qui triginta legionibus imperavit, paulo superbius Philosophiam quam signa purpuramque jactavit. Quid ille Asiæ domitor, qui melius Achillis victorias, quam suas recensebat, qui dum ultimas terras nobilissimis triumphis aperiret, Aristotelis Physicam avara eruditionis ambitione posteris invidit. Syracusanus autem ille, quem Corinthus è Tyranno civem fecit, quam scientiam habuerat principatus ornamentum, eam deinde calamitatis solatium solam ex tot opibus è Sicilia abstulit. Quid ille, qui assidue cum Ennio, cum Terentio scripsere? Quid ille, qui primas eloquentiæ Ciceroni invidit, ipse solus in Orbe Romano Imperator? Et ne singulas regiones perscrutando etiam Ægyptiorum Persarumque Philosophiam in regia & templis, veluti simulacra Deorum, inveniam, nulla natio tam barbara aut tam inhumana extitit, cujus Principes eruditionem sui temporis non aut mirarentur, aut quærerent. Diuque in illo fastigio scientia hæsit, donec eruditorum vitio, ipsa suam nobilitatem maculavit, & non ad umbram Philosophorum, sed ad vilissimam noctem recessit.

Nimirum hodie cum nostris artibus nugamur, & quæ laudes olim scientiam extulerant, contrariis vitiorum maculis misserrime sordescunt. Nulli quondam elegantius mores examinabant, nulli commodiores humanæ consuetudini putabantur, quam qui eloquentiæ, veterumque temporum memoriæ, aut Poësi studuerant. Nihil illis comius, nihil suavius, antiquorum ætas vidit. Etiam creduntur sylvestrium populorum rudes animos primi conciliasse inter se, inventisque legibus fundatas respublicas gubernasse. Inde ipsa huma-

nitas

nitas illi ſcientiæ ſuum nomen accommodavit. Nunc vero quid amplius dicam, quam parentes metuere, ne pueri, dum Scholaſticos audiunt, cum literarum commercio morum ſimilitudine imbuantur? ut ineptiæ omnes, & quicquid in inceſſu vel oratione eſt inſulſum, communi proverbio jam conſuetudini Academiarum imputetur. Hinc proſcripta majeſtas literarum, & præcipua utilitas, quam ipſæ in reſpublicas invehebant, miſerabili fato ſublata.

Non tenui equidem riſum, quoties in Academiis declamatores vidi, ſcenicos pueros inſtruere, qua majeſtate imitentur faſtigium Regum, aut matronarum blandiſſimos nutus, militumve iracundiam effingant. O quotquot literarum vindices eſtis, eripite ſqualidas Muſas ex carceribus ſcholarum, & in priſtinam libertatem vindicate! Quaſi vero qui olim in literis floruerunt, & quorum hodie ingenia miramur, tam ſtolidis nugis ſimmortalem quæſiverint famam. Olim quidem Poëtæ, celeberrimis conventibus immerſi, vix ſeceſſum inveniebant ad carmen. Ita Maro, ita Flaccus, Tibulluſque & Propertius vixerunt, & ille, quem Natura omnium ingeniorum compendium fecit, Naſo. Tunc illuſtribus familiis vates aſſueti erigebant vividas mentes; & inter proceres audiebant quæcunque in civitate vel excitarent ſalibus animos, vel mores decentiſſima venuſtate polirent. Ibi illi quotidie vel Panegyrim vel Satyram inveniebant, & omnino laudabantur, qui non ſcribere magis quam vivere noviſſent. Nam quid de Philoſophia dicam? quæ pæne in Regum penetralibus nata eſt, quam in Platone Sicilia adoravit, Stagira autem tam potentem ſenſit, ut illius favore & mœnia recuperaret & cives. Cui potius Archimedes ſuam induſtriam, quam cognato Hieroni accommodavit; aut quem è vulgo ille Deorum & hominum honor Socrates Alcibiadem dilexit? Adeo illa ſcientia, quæ maxime ſecretum ad contemplationem expoſcit, nihil fugiebat præter ruſticum vulgus, & in con-

ſortio

fortio magnatum vel erudiebatur vel docebat: nunc autem miserabilis scientia quantum degeneravit à moribus, tantum quoq; ex sermonibus dignitate recessit; & jam barbara appellatur, quæ effecit ne barbarus orbis esset.

Ac ut Philosophiam se in suis latebris plangentem relinquamus; quid aliud est Historiam facere, quam rerum gestarum eventus atque causas prudenti explicatione narrare? aut quomodo sufficient illi muneri, quo posteris nullum majus tribuimus, homines imperiti rerum civilium, qui neque æstus suorum temporum intelligunt, & ignobili studio ducti, neque pacis, neque belli genium noverunt? Nemo pro dignitate Historiam componet, cujus indoles non sit apta, ex quoque genere quæ Historici describunt. Nunc satis est ad eam scriptionem orationem ineptissime tersam cum mendaciis afferre. Quid est denique Poësis, nisi viva descriptio affectuum tui seculi, quos tantum ex aliorum consortio cognosces? Unde polita confessio amoris, vel generosi odii pæne irata descriptio; quæ prisci seculi Poësis adhuc hodie vel misericordiam conciliant, vel favorem. Nunc quicunque post insanam lectionem Poëtarum tumentia verba in ordinem componunt, aut vetustatis ignobiles situs jam olim exulantibus verbis cogunt in versum, illiusque inter doctos umbratiles sunt Poëtæ, & illorum vitio quotquot in eam arcem nituntur, velut ridiculi homines, iniquissima opinione damnantur.

Quis ferat hanc contumeliam Musarum, in quarum templis multi quidem insani concipiant vota, sed nemo in hunc diem, nisi prudentissimus, litavit? Nihil loquor de Iurisprudentia, ne veteris iracundiæ insimuler. Sed quæ olim Prætores, quæ Præfectos Prætorii, quæ Principes habuit conditores, illa nunc canabulorum dignitatem ægre in historiis conservat. Non celabo juventutem tutissimum iter ad Musas. Quorum eruditionem imitatur, eorum quoque moribus diligen-

diligentissima æmulatione insistat, puretque Ciceronem aut Senecam plura in negotiis civilibus invenisse, quibus literas ornaret, quam in literis, quæ ad humanam consuetudinem transferret. Nullus in Academiis solide eruditus evadet, aut cum gladiatoribus strenuus imperator.

Igitur hæc matrona, cui in tabella Scientiæ & omnium Musarum majestatem imponitis, regalem quidem purpuram aliqua lauri viriditate permistam conservat. Quid enim illi relinquitur, si de palla quoque dubitat? Sed jam sceptri ac solii dignitatem miserabilis amisit, illosque aversatur præcipue, qui eam hoc seculo adorant, id est, quorum ineptiis ubique indignissimo traducitur risu. Videsne ad inimicos converti, qui importuno vultu & petulantibus dextris afflictæ patientiam fatigant? Nimirum si illis aliquando sua voce loquetur, immutabit spernentium mentes, & pristino splendori restituta, omnem iracundiæ furorem in Academiarum ignaviam effundet.

Cum hoc argumentum ingenti vociferatione deduxissem, & jam dies in vesperam esset pronus, adolescens qui tabulam proposuerat omnia ejus secreta jucundissima oratione publicavit. Quippe hæc matrona, feria erat optimi vini, lentis arborum ramis coërcita; quæ quidem sui amatores aspernabatur, quippe illorum amicitia peribat, suisque osoribus adverterat vultum quorum fastidio diutius victura videbatur. Et quidem omnibus in risum effusis, juvenis lepidissimo argumento rem omnem disputavit. Ceterum Acignius meum ingenium probaverat, delectatusque oratione non indocta, me quoque inter familiares habere non mediocriter optabat. Itaque blandissime exeuntem demulsit, laudibusque in publicum effusis palpitantem animum periculosissima voluptate percussit. Ego inescatis præconiis, cum me iterum laudari vellem, postero die ad Acignium redii, & ille meam facilitatem solertissime cognovit, lætatusque jam prima pietatis formi-

formidine teneri, etiam incautum devinxit munusculis, cœpitque velut dulcissimis suspiriis interpellatus narrare, quam propitiis diis natiessent, qui in illius domicilium concedebant. Et hæc tanquam mihi aliena recitabat, quæ non obscure mihi dici sentiebam. Nihil, inquit, eruditis commodius mea domo videbis ad famam: velut in terrarum scena plaudentibus populis ingenium probamus, & suavissimam vitam colimus in consortio Musarum, nulla familiarium rerum solicitudo nobilitatem animorum deducit in terram, & jam hic felicitatem ordimur, quam nobis certissimam in syderibus fata disponunt. Recensebat deinde complurimos, qui ex amplissimis gentibus in suam familiam venissent, & quam mali exitus alios occupassent, qui tam egregia fortuna defciverant uti. Ego autem Acignii machinas perosus, quo plura in eam sententiam congerebat, eo malignius aversabar dicentem. Paulatim inde elanguit pietas mea: & Acignii, cæterorumque Philosophorum iteratò consuetudinem evitavi: nec me latebat, nescio quomodo emoveri hominum mentes, & suavissimo veneno infectas à Philosophis in suas Academias deduci. Itaque priusquam eo medicamine perirem, viam jam olim destinatam in Scolimorrhodiam aggressus sum. Sed & in maculas, quas tantopere vitabam, miserabilis offendi, monstroque maximo didici ubique Acignium esse. Cæterum minime Theophrasto significavi, me in Scolimorrhodiam cogitare, nam & levitatem meam timebam apud illum proscribi, ac præterea si in Scolimorrhodiam quoque malignitas Deorum prosecuta fuisset fugientem, volebam ad Theophrastum redire, damnataque omni spe in ingrata quiete senescere. Mentitus itaque ad Themistium iter, ex Ilio discessi. Necdum omnis mei criminis utilitas defecerat, restabantque aliquot nummi, ex iis, quos Anemonis conjunx secum olim in sinus effuderat nostros. Et jam quatuor erraveram luces, neque multum aberam à lacu, qui Scolimorrhodiam

diam suo orbe à cæteris abstulit terris, cum omni hospitio defectus, sub obscurissimam noctem huc & illuc ingenti tristitia errarem. Nulla in vicino civitas erat, neque villarum spem, aut latratus canum, aut caliginis volumina ex fumantibus tectis, circumspicienti faciebant. Frigore itaque & solitudine horrens, vagabar, velut in avia parte terrarum. Forte in asperi montis clivo. qua me Pallidus syderum fulgor ducebat, tenuis rivi murmur jam pæne concubiæ noctis silentium rupit. Secutus ego labentem tandem ad aquulæ caput me mollibus herbis implico, fessamque cubito cervicem sustentans frontem deinde atque manus, mox etiam ora limpidissimo humore perluo. Nec multo post apertæ vento nubes, astraque liberius splendentia, mihi pulcherrimam loci faciem ostenderant. Fons ille ut videbatur rusticus, nudoque exceptus solo, non communibus aquis perennis aut vulgari torrente volvebatur. Nulla laus est quæ ejus dignitatem possit exprimere. Liquor omni crystallo nitidior per lapillorum moras, quæ in arena passim extuberaverant, tenues crispaverat fluctus, & inde pæne musico concentu pulsabatur, reddebat quoque syderum imagines pæne ipsis cœlorum facibus lætiores, & tam pulchræ noctis miraculo nescio quid mihi beatius spondebant, si ad Solis veritatem omnia examinassem. Quod si non pernovissem me nondum Eleutheriæ viciniam egressum, credere poteram ad aureos fontes in Persìde esse delatum. Mox ut se purius Lunæ splendor exeruit, vidi in propinquo amplissimam domum. & turres in incinctu non modico fastigio surgentes; neque moratus de fronte consurrexi, primasque ædificii fores ad hospitium pulsavi. Tum apertæ subito fores colluxere undiq; flammis, magnoque cereorum comitatu Acignius ad expectantem processit. Ego ad notum exhorrui vultum, & qua ratione ibi esset, quem in Ilio paulo ante fine proposito itineris reliqueram, tacita admiratione quærebam. Nec expectavit, ut meritissimi

limi stuporis exponerem causas: sed, Eutychia, inquit, istarum ædium & omnis vaticinii domina, te huc advenisse intellexit; illa nos monitores hospitii mittit, & in suum domicilium errores tuos hodie invitat. Succede hospitalibus tectis, & utere beneficio Nymphæ, quæ hoc uno dolore suam felicitatem maculat, quod tam diu desint quibus ipsa liberalis esse possit. His dictis, nescio quibus ramis, vultus meos perfricuit, confusamque suavitate mentem veluti quadam tenui caligine intexit. Secutus ego ducentem, cum eodem factum agmine in interiorem domum perveni. Ibi nova occurrentium frequentia venientem excipit. Nihil amplius vidissem, si me felix error in patriam appulisset. Quippe non blanditiæ verborum deerant, non obsequia ministrorum; & optimi familiæ vultus cum officioso apparatu certabant. Deductus igitur in triclinium cum magna comitantium turba, subitis primum dapibus extinxi reliquias curarum; mox cœna levi ambulatione percocta, cum interim nulla colloquentium suavitas deesset, mollissimis plumis omnia membra immersi. Ita pingui obrutus somno pacatissimam exigo noctem; & sive malorum lassitudo, sive felicitas repens hoc fecerat, soporem etiam in altissimam lucem deduco. Tandem solis radiis excitatus, ubi essem, aut quid mihi contigisset, attonita mente versabam, nec dum libati fontis suavitas exciderat; & nescio quæ affectuum dulcedine fontem & domum amabam: cum interim exsonuit ostium meum, laxatisque subito claustris ante thorum Acignius stetit. Nunquam ante tam hilarem videram, & excussa severitas majoribus blanditiis reliquerat vultum. Ego pigræ quietis segnitiem incusabam, quod hoc lucis jacentem deprehendisset, sed ille, velut omnis otii author, moderatissimo risu nihil, nisi me ad Eutychiam advenisse, respondit; minima esse quæ hactenus in illa viderim domo; omnia tempore & patientia parari; Nec dii siverint, inquit, ut tam opportuna felicitate non utaris.

Tu modo cæterarum rerum longinquas spes omitte: isthic tibi perennia bona, &, si mihi credis, omni sceptro eminentior fortuna paratur. Tum ego languentiæ excito membra, cubitoque innixus in illa famulia hæsurum spondeo, sero enim intellexi me ad Philosophorum, quos vitabam, domicilium esse perductum, & ab illis suam Philosophiam Eurychiam appellari. Adjecique, me juramento obligari, ut in vicinam regionem proficiscerer, neque ulla quidem tempora oblati beneficii memoriam victura: cæterum longinqua exilia, neque tam maturam felicitatem meis fatis deberi. Ac tunc, ut saltem mendaciis effugerem Acignii artes, iterum jurato promisisse assevero, sine mora me ad templum, quod in Icoleonte miraculis celebratur, iturum. Ita, inquam, ut neque jam cum Eurychia vivere salvis religionibus possim. Ad hæc verba Acignius non modico risu latera concussit, &, O te, inquit, divinum hominem, & religionis doctissimum mystam! qui nescis in Euthychiæ domo etiam mendaciis venire gratissimum coelo, &, ipsis diis esse, quos decipis. Huc quacunque veneris fraude, aut ipse alios adduxeris, ipsa te innocentia laudabit, & plerunque interfui, cum pietas juvenes collaudaret, qui istam felicitatem parentum funeribus emerunt. Sic dixit, rursusque madentibus ramis oculos meos & velut mentem obruit. Agnovi hesterni dulcedinem fontis, victusque, & veluti macerata ebrius mente, imperata me facturum promisi. Sed primum ex cubiculo excessi, & ipse vestes diligentissime componere coepi, rursus evanescente medicati fontis veneno, paulatim verus animus rediit, & ego captivitatem meæ mentis intellexi. Itaque tacitas fraudes, & licitum libertatis furtum contra veneficia secretissima mente parabam. Ecce autem vix è limine extuli pedem, cum servitium frequens huc & illuc suo operi intentum animadverto: plerique juvenes erant, & in terram modestissima submiserant ora; ille temere jacentinm lapidum ordines compo-

componebat, ille comportabat ligneos fasces, aut aquam, aut utiles herbas in publicum cibum digerebat, alius molestissimum iter ad domorum fores huc & illuc torquebat; plerique sævitia flagellorum obnoxium detriverant corpus, & singulis verberibus interserebant Eurychiæ nomen. Plane nihil tale videbam quale prioris noctis illecebræ promiserant. Iam omnes me taciti vultibus contuebantur, & quem pridie tam humaniter excepissent, pœne ad societatem laboris invitabant. Ego meæ fugæ intentus, huc & illuc primum assidua contemplatione vagabar. Cæterum non mihi una domus videbatur, sed potius civitas ingens, cujus singula ædificia in turris altitudinem exurgunt. Qui vero per singulas turres distributi erant, distinctis potissimum coloribus singulisque vestium noscitabantur. Hos albæ togæ, hos cineritiæ, ornabant; His mixtæ & panuceæ vestes erant, hinc illinc centonum mixtura viliores. Quibusdam funerum color, aliisque Neptunius probabatur. Nec ulla artificum cura deerat, aut naturæ varietas, quantacunque in vestibus ludit, præterquam quod ibi muricem non videbam. Neque minor ingeniorum diversitas illam urbem impleverat. Eminebat in medio angusta quidem turris, & ut videbatur multitudinis minime capax, cæterum patentes in seriem fenestræ, apertæque undique fores opulentiam prodebant ornatissimæ sedis. Omnes parietes sericis velis tegebantur, iisque duplici fulgentibus ostro. Idem collectulos & mensas adornaverat, & ipse quoque murus latericio rubore nitebat. Suspicatus ibi Eurychiam habitare, intellexi à quodam palliato, qui hortum in vicinia repurgabat, Nympham quidem in alia regione vivere, quam ipsi totius vitæ industria aperiunt sibi; cæterum si quis ad illam turrim, quam viderem, perveniret, illum statim ad maximam felicitatem esse venturum, ubi effusis fortunæ favoribus exceptus, hoc etiam timeret, ne ad Eurychiam in alium orbem vocetur; & certo pauci sunt, inquit, ex hac multitudine,

titudine, quam cetnis multiplici ſudore exerceri, qui non votorum ſuorum partem ad iſtius turris cupiditatem dirivent. Neque olim felicius erat, purpureum arietem habere, quam hodie ad magnificæ turris dignitatem admitti. Hæc ille prolocutus, iterum prono pectore ſterilibus herbis incubuit.

At ego tam magnificæ turris dignitate permotus, magnopere cupiebam ad illius interiora penetrare. Invitabat familiaris curioſitas peregrinantibus, & deſolatæ cuſtodibus fores; cum præcipue admirarer, quæ cauſa ſedis incolis eſſet, cur non protinus ad illam niterentur. Sed vix dextero pede libaveram limen, cum ſubito pluſquam Scythicæ magnitudinis leo in veſtibulum occurrit. Sive vera ſpecies fuit, ſive attonitæ ludibrium mentis, videbatur ad longitudinem duarũ palmarum excuſiſſe pedum arma, & tumentibus jubis apertoque ore, pœne interrogare ſtultitiam meam, quo proficiſceretur? Patram deinde valentibus membris amplexus eſt, ſive in me emiſſurus, ſive obicem poſiturus ad fores. Ego pervetuſto ebore pallidior factus, non audaciam modo, ſed etiam fugam amiſit; decidiq; extra limen morienti ſimilis; & nutantem animam diu egi: nec aliquis ad auxilium veniebat, ſed paulatim eſſuſiſſimus ſudor ſpirituum meatus ſanguiniſque laxavit. Ac ut primum officio pedes fungi voluerunt, in aliam partem, tam atroci imagine conterritus, fugere cœpi. Semper in oculis feræ ſævities erat, nec ſufficiebat ſupervacuo timori celeritas mea. Bellua autem veluti vereretur à præſidio abire, contenta me limite expuliſſe, non laceſſiverat ignaviter cadentem, minuſque ignobilem fugam urgebat.

Sed dum in hoc turbulenti ſanguinis æſtu incedo, pavidoque lumine mentis incertitudinem accuſo, infremuit undique aër modici æris ſono, quod ex media area, ut poſtea intellexi, omnibus Eutychianis antemeridiani laboris miſſionem ſignificabat. Iam enim triclinia ſtrata erant ubique

que exiguis ferculis, & veluti distributis pensionibus ferebantur ad mensam. Convolavere ad epulas universi, neque ibi levius sancitur, ne aliquis se publicis commodis, quam imperatis laboribus furetur. Ego omni genere vestium dispar (neque enim me toga Romanæ consuetudine velabat) jam pæne solitariis spatiis restabam, cum annosissimæ senectutis homo, hospitalibus præfectus officiis, rogavit, cujus ego auspiciis, aut per cujus portæ angustias, deductus in familiam essem. Ego qui prodigiosum locum, divinumque fortasse, irritare mendaciis verebar, simpliciter, quid mihi contigisset, enarravi, me ad fontem, qui ex adverso montis manat, pridie per errores & tenebras pervenisse; demum Acignii manu, ad hanc arcem, velut ad hospitium esse perductum. Nec ille audito Acignii nomine cunctatus, Illic, inquit, oportet habitare; turrimque in proximo angustiorem, quam cæteras, specie ostendit. Plane eadem turris erat, in qua tota nocte jacueram. Nihil itaque repugnavi imperanti, aversusque non voluntariam domum in turrim, velut in conditorium, intravi.

Iam omnes ad certas sederant dapes, mihique tanquam in Laconiam admisso subita hæredita s est allata. Cæterum neque luxu notabilis mensa laboriosis ferculis premebatur, neque tristissima fames inter modicum & parabilem victum audiebat, sed ô rem pæne incredibilem inexpertis! omnis mihi apparatus sordebat, cibique etiam post jejunium, & laborem viarum, fastidioso fuco aversantem stomachum premebant. Illud autem multo post intellexi, ibi dapes cum convivantium affectibus consentire. Si quis sua sponte in ea domo Euthychiam quærit, liberoque animo in illis sedibus hæret, non modo suavissimos habet cibos, sed illum quoque vigiliæ delectant, & alii labores, qui me ibi tantopere terruerunt. Cæterum si quos error, aut violentia, aut non duratura blanditiæ, in illum locum veluti in carcerem producunt; inquietati impatientia mentis, non

 aliter

aliter quam in Promethei saxo vivunt, nam nec locum effugere possunt, nec impatientis animi stimulum, qui & sedem & epulas odit.

Refectus igitur modico pane (quippe minus displicuerat) de mensa, publico discessu, consurrexi, vitatoque sociorum consortio, per mediam turbam, dejectis luminibus, effugi. Atque illi modicis ambulationibus nisi, ad constituta officia dilabebantur. Ego vero jam nimis cognita familia, fugam è custodia moliebar. Sed illa mihi facilis videbatur, quippe nulla mœnia cernebam in incincto, quæ fugitivum morarentur. Omnia aperta in planiciem vicinosque montes aspectum transmittebant. Cæterum huc & illuc dispersæ portæ stabant omnino ad illum numerum, quem Amphion suæ urbi esse jussit. Illæ mirabili artificio extructæ, fortissimis ut videbatur claustris foribusque rigebant. Non poteni satis admirari, quomodo illa parvarum moles nudam apertamque arcem, sine muris, aut vallo, aut ductæ fossæ mora, tuerentur; easque ut inutiles satis imprudenter derisi, ac cum omnia satis perspecta viderentur, securus illam viam, quæ in proximum montem compendiosissima apparebat, intra limites periculosissimæ arcis tendere cœpi.

Sed cum pervenissem ad locum, ubi murum oportuerat esse ductum, repente intricatus, & hærens, & ipse ob inutilem moram mihi iratus, cum impedimentis pugnabam, quæ nec tangere poteram, nec videre, quippe veluti tenuissimis retibus hinc & illinc implicabar, & tenacissimam indaginem, quo vehementius nitebar, in vincula & nodos arctiores provocabam. Iam pæne incideram in casses, ut nec progredi nec recedere possem: sed antequam laqueorum subtilitas pertinacius coiret, retrocedere subito cœpi, & cum maximo horrore admirari tam tenuia claustra, quæ nec oculorum sagacitas deprehendisset, nec ipsæ manus, nisi in captivitate sua, sensissent. Iam Vulcani doli, & nota cœlo fabula, legatique, non simplici nexu, Mars & Venus, in memoriam redibant;

bant; jam ex Lemnio igne catenarum seriem esse jurabam, quæ prodigiosam includeret arcem; & tum demum veluti victrici fortunæ supinas manus dedi, nec minus Superos inferosque Deos accusabam, quod juventutis meæ validissimum fervorem immerito carcere damnavissent, &, cum maxime beneficium simularent, velut Aspidem, inter Cleopatræ collocaverant ficus.

Vltimum remedium erat, exitum per angustias portarum non dissimulata fuga pertentare. Nam cum nihil amplius monstris vacuum sperarem, itaque aliquid in ultima desperatione metuebant. Succurrit animo, ire, & si qua custodia moraretur abeuntem, invocare Deorum omnium fidem, eumque maxime Iovem, qui violatis hospitiis succurrit. Devovere deinde crudelissimam gentem, nec querelis imponere modum, antequam aut meæ viræ exitum aut calamitatis invenirem.

Tam robusto consilio ferocior factus, ad proximæ portæ limen, jam excogitatis verborum contumeliis, evado, cum ecce in ipso impetu ipsaque audacia mentis, occurrit Aeignius, miti quietoque vultu, & non cogitantis lacertum tenens, intentam iracundiæ mentem & oculos in se convertit. Nec rogavit confusionis meæ causam sed de valetudine quæsivit, tam potentibus verbis, ut pæne me oblivisceret esse iratum. Sed cum ego illi animum meum de discessu significassem, & ille in contrarium argumenta consumpsisset; tandem iratus oculisque paulatim horrentibus, abire me jubet, quando me felicitatis tæderet; nec longe pœnitentiam esse, & errores, tamdeum temnentibus iter.

Cum discessisset post terribiles minas, tactumque animum excitasset in diversa, nihilominus urgere discessum meum cœpi; & ut eram portæ vicinus, primum diligenter circumspexi, si qua hominum manus in claustrorum præsidium staret. Nihil autem aliud vidi in aditus angustiis, quam anum nescio qua sollicitudine gravem: pallidissima erat, & macies exulcerat ossa, nec compositi

 positi

positi oculi terribili luce micabant: Cæterum huc & illuc cursitabat per angustias suæ portæ, & nescio quid ad digitos computans, nunc se velut ad consilium sevocabat, interdum turbido nutu quod censuerat aversata, secum ipsa mirabiliter pugnabat. Rerum quoque levissimarum pondera examinabat ad lancem, veluti stipularum levitatem, aut arenulam ad numerum injectam. Ac illius quidem nomen erat ingentibus literis minioque fulgentibus in superiori fastigio portæ scriptum, Hieromerimna. Cæterum tanta frequentia per eundem aditum arcem irrumpit, maxime adolescentum atque senum, ut habitatores sufficere amplissimæ sedi possent.

Non placuit mihi tam difficilis locus, extrumque molliorem per alias portas quæsivi. Septem erant, & singulæ suis Numinibus notabiles, quæ in præsidium excubabant. In proxima porta huic ad quam Hieromerimna se inutiliter macerabat, eminebat virago pessimi vultus, quæ Aëlpidis nomine vocitabatur. Per eam portam nemo intrabat nisi turbulentis luminibus turgens, & inter iracundiam doloremque trementibus. In proximo vero limine Penia consistebat, squalida veste, sparsoque capillitio inculta. Et illa frequentissimum agmen transmittebat in septa. In vicino deinde præsidio Adrania erat, solutis poplitibus languens; recipiebatque turbas, quæ inertiæ licentiam amabant.

Ego, ut indiligentius observari illam portam, non sine animi gaudio, adverti, ratus inter commodum fugienti, tamen ulterius progressus sum, ut viderem, quibus numinibus tutela cæterorum liminum crederetur. Erat autem in una quidem Philotimia, quæ cæruleis vestibus ostroque splendentibus, pæne totos parietes onerabat: in altera vero Glykite illa multiplici pallio intimum absconderat pectus, tisuq; minime duraturo quemlibet venientem salutabat. Neque alii veniebant ad illam, quam adolescentes tenerrima ætate, & veluti materni lactis consuetudinem requirentes.

At

At vero in ultimis claustris, omnino alia species nihil tale expectantem confudit. Erat enim matrona exercitatissimi vultus, & in quam invidia non diceret: Arete appellabatur.

Cæterum quoscumque intromiserat in arcem, sincera hilaritate diffusi ex incessu inter cæteros noscitabantur.

Cum omnia perlustrassem, & jam maturum ad fugam tempus esset, ego, pulsata Adrania, per illius portam præcipitata diligentia proruì. Neque illa revocavit abeuntem, & per moltissimum agmen, quod ad ipsam properabat, excitati supercilii minis, ipsoque corporis nisu, viam inveni. In hunc modum ex tristissimo carcere egressus, quam maximis itineribus in Scolimorrhodiam præcipitabam fugam. Erat semper in oculis paviantis Acignius, & cum virgula crepuerat vento, jam me deprehensum, & ad Eutychiam deduci, miserabili horrore credebam. Et quid. cogitabam, si percussores notis viarum angustiis præcurrunt? Quid non infestum existimem in solitudine, cum nulla urbium claustra grassatores excludant? Quicquid est, Acignii periculo vivo; & si me ab illo fugientem calamitas excipiet, difficilius amolietur invidiam, quam vulnus Paulianum Gephyrus excusat. Tandem ad lacum perveni, nullo Oceano minorem. Illinc rates in Scolimorrhodiam solvunt; & jam melioris patriæ aura videbar afflari.

Thebani ad Septentrionem latissimas obtinent terras, & ab Eleutheria ad Sarmatas excurrunt; gens laborum plus quam industriæ capax, & omnino Cœotia sua digna. Illis Aquilius per internuncios imperat; ipse plus quam Assyriorũ Principum solitudine inclusus, otiosam majestatem ineptissima gravitate damnavit. Igitur cum in Scolimorrhodiam cogitarem, jamque in extremo Eleutheriæ oppido quærerem ratem, forte unus ex Thebanis in eadem urbe erat, pinguissimus homo, vultuque regii coloris, & feminudum calvitie caput ostentans, nomine Trifatticus. Is ab Aquilio

 ad Tes-

ad Tessaranactum in Scolimorrhodiam mittebatur: ac ut forte in eodem diversorio fueramus, me quoque in instructum navigium benignissime induxit. Cæterum idem stupor, qui à subtilitate ingeniorum Thebanos excludit, ab ingentibus quoque vitiis prohibet. Nihil facilius ad amicitiam vidi: fidemque inter vina sancitam velut extremam religionem non violant. Ego inter adulationum magistros diutissime versatus, statim incautum occupavi blanditiis, intentumque suis laudibus ad amicitiam compuli. Sed cum jam in conspectu Scolimorrhodia esset, lacus nigrescentibus undis intumuit, subitæque nubes eripuerunt cœlum trementibus nautis. Neque tempestati modus fuit; & jam, veluti continuis aquis, cum nubibus coiverat lacus. Haud mora, secori percutimus malum, & omnia vela subducimus furentibus ventis. Iam clavus non sequebatur ducentem, jam latera laxabantur ad fluctus, cum ingenti flatu in Septentrionem propulsi, jam nec salutem quidem invocaremus.

Thebani, quicquid in ratem comportaverant, ad certamen perdebant; veritique ne pondera deducerent navem, ad ultimum patrii vini cados inter miserabiles ejulatus effuderunt in fluctus. Quatriduum naufragii minas tempestas irata protraxit. Quinta luce interruptis nubibus enituit cælum, prælium que undarum extremis fremitibus elanguit. Interrogabat gubernatorem Trifartius, an syderum memoriam servaret, & astrorum indiciis posset ad regionis notitiam pervenire. Ille gravibus suspiriis cunctantem persecutus, silentio damnabat suam artem, & confusa omnia cœli terræque argumenta confitebatur. Tandem evanescente metu, ipse nautica acu doctus proclamat, nihil unquam illa tempestate benigniùs fuisse, & quoniam ventus Scolimorrhodiam non dederat, saltem se in patriam felicissimo errore compulsos.

Iam in conspectu littus erat, & Thebas non inde procul esse constabat. Tum omnes excitato plausu

plausu navem in portum deducunt, egressique in arenam, passim osculis patriam terram & salutem adorant. Trifartitus reparari navigium, funemque & antennas & malum ex proximis vicis & nemoribus quæri jubet: ipse ad Aquilium rediit qui & tempestatis moras excusaret, &, si quid forte novi succurrisset, recentibus imperiis oneraretur: meque in urbem secum humanissime deducit. Iam id olim sciebam, neminem ad Aquilium admitti; nec tam insolentis beneficii genus apud Trifartitum urgebam. Sed ille me sponte in regiam deducit, jubetque in atrio expectare inter proceram Thebanorum multitudinem, qui mihi umbram corporibus faciebant. & post aliquot horarum fastidium ab Aquilio regressus, interiorem meam manum excussissima dextera pulsavit, &, ne putes, inquit, nullam gratiam amicitiæ meæ esse, videbis domesticos Aquilii cultus, tibique plus quam Mathematico aut Pictori secreta familiæ patebunt.

Cum hæc dixisset, benignissima manu ex atrio produxit in domum, evolutumque ex porticibus vagis tandem constituit ad intimum Aquilii limen. Ibi tam syncere omnia silebant, ut Cereri sacrum fieri putarem: Igitur & ipse utrinque spiritum coërcebam, cum Trifartitus, modestissima manu, silentis ostii seram, & ipsam mutam, resolvit. Cæterum hanc mihi intrandi legem dixerat, ut ab ipsius non secederem tergo. Ita, inquit, optima fide omnia lustrabis, quæ nobis, utpote secretissimarum rerum ministris, patent; neque à me declinans, & per diversa vagus, in ignoti cultus officia peccabis. Parui ego monenti, & ad mensuram motuum suorum gestus meos figuravi, nisi quod leviter declinaveram cervicem ne omnino inutiles oculi essent.

Ac ut in thalamum Aquilii veni, hominem jam supra mediam ætatem vidi præcipitantem in senectam; statura mediocri, vultuque optimo & quem indigne voluntaria solitudine damnavit, sed laxis & turbantibus vestigiis oris majestatem

corrum-

corrumpebat, & omnino indignatus sum Venerei, quæ saltem non pepercerat nomini charissimorum nepotum.

Itaque ut ad satietatem oculorum omnia ejus lineamenta in animum transtuli meum, converso ad elegantiam sedis vultum. Et hinc quidem imagines stabant non quæ memoria bellorum secreti delicias turbarent; sed venustissimi vultus puellarum erant, exculti supra verum, & quos posset natura imitari; ut ego Aristidis vel Pausaniæ, aut etiam Nicophanis labores putarem intueri, quos meretricios pictores antiquitas vocavit. Illinc vero supra mensam orbes duo, in quorum uno terrarum situs & maria pingebantur: in alio vero syderum motus, & universæ cœlorum leges aptissimis coloribus erant scriptæ. Illic aureus Phœbus, & vermiculata Venus erat. Luna vero cælabatur argento; & prope igneum fecerant Martem. Iovis autem hilaris signum, & nitens Mercurius pæne arridebat spectantibus. Denique malignitatem Saturni levido minio pallentique damnaverant. Flexuosum iter Solis, imagines Leonis atque Tauri signorumque omnium animabant. Iacebant supra mensam aliquot libri, lacessentibus digitis jam ad squallorem detriti. Præterea cœlestium orbium figuris aliquot in locis excusserat picturam nimis diligens versatio, maxime in Solis & Mercurii planetis, qui quacunque decurrunt, per illam cœli imaginem solertissima monstratione signatur.

Neque advertere hæc poteram, quæ vicinorum curiositatem oculorum perebant, nisi Trifartitus vir benignissimus me ad hæc indicia digiti humanitate deduxisset. (nam Aquilius alvum levare voluit, & amotus extra aulæum, locum fecerat inter nos colloquendi.) Igitur cum rogarem, cujus artificis nobiles figuræ essent, quæ meruerant ab Aquilio tractari? primum, inquit, te scire oportet, nihil hac solitudine Aquilii laboriosius esse, nec ipse industriam cum aspectu hominum omisit, sed ad curiosas artium aliquot voluptates tran-

tes tran-

tes transtulit. Cæterum in his imaginibus, & feminarum picturis, non ejus studium tantum sed etiam opes vides. Libertatem amorum conjugio præponit, & vagas voluptates ad ipsius arbitrium examinantur. Nam ut venustissimas species mulierum libido in animo finxit, omnia in tabellam eruditis coloribus transfert, & imaginationis lineamenta secutus, votum suum in pictura conficetur. Appellantur deinde pellicum greges, virginesque, quibus multum est, id nomen sub Aquilio exuere. Ipse sibi probator formatum vultus mulierum ad similitudinem imaginis exigit, & quam proprius ad illam venustatem natura admovit, duarum, interdum trium noctium fortuna donatur. Etiam si cujus amore vehementius exarsit, si in alicujus amplexibus dulcis animam egit, non statuam in rostris, sed imaginem, sua manu exaratam in thalamo decernit. Hi vero terrarum cœlorumque orbes, imaginem Aquilianæ potestatis ostendunt, & quotidiani laboris industriam, quo ipse in abdita naturæ perrumpit, & invidiam Deorum superat, qui res pulcherrimas latere mortales voluerunt. Jam crystalla non æterna hyeme cogere, jam exprimere metallorum animas potest, & omnia Solis miracula in temperatum foculum convocare; etiam ignorantem naturam suas vires edocere; vitales autem succi, & qui supra Æsculapii artem invidi Iovis provocant fulmen, his artibus exprimuntur: & ne indiserta oratione detraham pulcherrimæ arti, expectabant hæ scientiæ Aquilium, dedignatæ à minoribus viris, veluti imparibus procis amari. In eas Aquilius dies noctibus adjungit, & ne distractæ curæ diligentiam turbent, cæterarum domi forisque memoriam admittit. Cum hæc Trifartius ad sudorem & anhelitum dixisset, Aquilius lubrico passu processerat è secreto, vocatumque Trifartium, bracchas superiori tecti annectere imperabat. Ego me ad parietem junxeram, & ipsum intexto auro sericoque fulgentem ac dum veneratione tantæ sedis incerti

oculi

oculi in diversa dissipantur, inciderunt in imaginem, antiquam sane, sed in qua nihil erat magis notabile, quam hi versus, praeter quos in conclavi nihil Martium vidi.

Est regio Austriacis illae conterminia campis,
Qua frangit tumidas ripas & premit Ister,
Cyaneas versatus aquas, dum fata sinebant
Fortunatus agri, nec terris invidus ullis.
Pannoniam dixere patres. Nunc nomina tantum
Restant, & raris incisa novalia sulcis.
Nam ferus ut summo Mavors pugnabat in Æmo,
Placatos deseruit agros, & pellere rura
Intremuit. Thracesque suos, immania corda,
Et secum rapidos huc traxit in arma furores,
Tristibus infandas mutavit cladibus urbes.
Exhausitque domos. Ipsis penetralia Divus
Tristibus eripuit flammis, agrisque colonos
Abstulit, & dominis maerentibus abstulit agros.
Heu quantum miserae caedis tunc gloria terrae
Qualiter horrentes reduces victrix Ponti,
Cum salvus fluvius, & picti gramina campi
Invitant volucres connubia jungere cantu.
Si mala per latas regnant incendia silvas,
Tunc luci stat tremens honos, trabibusque perustis
Maesta subit facies, & nudis flebile ramis
Conqueritur maestae calamitas; Ipse viator
Ingemit, atque ipsae plangunt sua tecta volucres
Sic mala Pannonios tempestas perculit agros.
O quoties plenis maturum messibus annum
In frugem servare deos, flavasque videres
Pannonicis armato perverti turbine messes!
Nulla fides campis. Campos odere coloni,
Atque arces vallumque petunt. Nec moenia multum
Heu pavidos quaesisse juvat. Nam classica perterret
Hostis, & obsessa frangit munimina porta.
At vero stolidis quoties exercitus armis
Hinc atque hinc sine lege furit, tabeque calentes
Proticus immensis conspirat caedibus amnes.
Quae tantum immissos horrens insibilat Aestus
Nubibus, aut rauci tantum gemit unda sub Euris?
Tela volant. Scythicis plumbum torquetur habenis.

Spicula

Spiculaque & diris currunt per inane sagittæ.
Tunc enses lethale micant, tunc fulmina campis
Sævaque majora sonant. Sternuntur ubique
Arma, viri. Nec spes immensa in strage sepulchri,
Ni membris & cæde tegi; dum jugera crescunt
Montibus, & planos attollunt funera campos.
Et nunc Ætherei superans tonitrua Tonantis,
Nunc Luna pejore cadunt, cum sordida pendit
Carmina Thessalis hora digna horrere venenis.
Sæve Pater belli, misera sat gentis in arvis
Sedit atrox Bellona, vastumque exterruit orbem.
Arma demum, Gradive, refer. (quid Thracia cessant
Otia?) & Odrysios concede ad prælia campos.
Illic Hesperias pulchrum vidisse catervas,
Illic dulce mori. Felix victoria cujus
Constabit fatis. Tunc, ô fortissime Mavors,
Sanctus eris, nullaque gement pro funere matres.

Dum in hoc silentio compositus, carmen, quod non mediocriter placebat, in memoriam repetita lectione perduco; notavi ad vicinum parietem aliam imaginem, in qua vidi Protagonis simillimos vultus. Fingebatur autem aliquid scribere in Moreto, quasi non satis antiquissimus Poëta absolvisset hoc carmen. Ac deinde cum effusissimus imber sub dio ambulantem impeteret, fugiebat ad proximas sepes, & cuniculum, qui in illis latibulum defoderat, acerrima observatione quærebat: Neque procul Liphippi faciem agnovi, cum sua uxore & aliquot antistitibus populorum suorum fata (instar Parcarum) ducentis ex colo. Ac cum hæc impensius mirarer, increpuit ostium leniter, ut videbatur, digiti articulo tentatum. Nec mora, nescio quis linteo purissimo præcinctus, ad Aquilium intravit, vitroque purissimo exiguum liquorem hilarissima fronte ostendit. Aquilius, quicquid erat, crepitu manuum collaudans examinare cœpit ad lucem, & cum homine suavissime loqui. cum à Trifartito quærerem, quisnam esset tam illustris familiaritatis homo? Hæbræus, inquit, quo nemo gratiosior in regia vivit.

Hæc dicente Trifartito, Aquilius cum Hebræo thala-

thalamum egressus, contulit se in scientiarum amabilem locum; ubi complures fornaculas vidi, ac vitrea ac argentea vasa, quæ humores in altum evocatos per obliquas fistulas reddebant. Artifices vero & foculorum ministri, pars versicoloribus pellibus præcincti, acapnum ad pondus ingerebant, pars vim liquorum viventium, quos ignis ex vasculis exegerat, diligenti examinatione pendebant. Omnem operis partem frequens sedulitas implebat.

Delectatus tam fideli labore Aquilius, diffusissima fronte gaudebat. At ne quidem ego pulcherrimæ artis ordinem, sine aliqua voluptate, aspiciebam; cum Aquilius vasculum deposuit de foculo, &, hic, inquit, commendata est spes præcipua laborum meorum & nobilissime fastigium artis. Hæc dicentem lubrica materia elusit, (erat enim vitrea) & ab incautis manibus labens, nefando in terram ictu secum Aquilium & nobilissimam artem afflixit.

Qui tremor illæsa cœli de lampade tactus
Percutit attonitum; pariterque horrore sub uno
Vox, animus, sanguisque perit.

Stabat Aquilius, velut turbulento somno delusus, & ipse in tantæ perturbatione calamitatis se quærebat. Ex altera parte famulorum ejulatus deplorantium felicissimi vasculi ruinam, totam cellam impleverat; commendabantque gemitus, & ipsi vix ad plorandum fortes, ut non intercidisse vasculum aliquod, sed omnes deos occisos esse putares. Igitur plangentibus universis, & ipse, ne viderer otiosus miseriarum spectator, incipiebam exorare lachrymas ab oculis, bis terque pollice attritis, ac Trifartitum, ubi esset, intueri. Sed ille jam defecerat, sedensque ad lacunam, quam effluens impleverat humor, eam inundantibus lachrymis augebat. Et jam redierant Aquilio sensus; sed deerant verba, quæ in tanta calamitate effundere posset.

Itaque cum lamentabili vultu nihil aliud, quam fragmenta miserrimi vasis contueretur, ipse Trifartitum

titum monui, ut se virum meminisset, id est, colligeret in præsens animum, meritissimo quidem dolore dejectum, & Aquilium, priusquam expiraret, à conspectu illius liquoris, veluti paterni aut conjugalis cadaveris, amoliretur. Pudebat Trifartitum exspectasse, ut ab externo moneretur. Itaque consurgit ad officium domini pæne supremum: & cum eo juvenis quidam præpinguis tarissimæ barbæ, qui omnium modestissime calamitatem tulerat, quippe ante biduum, dum cælorum meatus & decreta perlustrat, illud fatum prævidebat ex contumacibus astris. Igitur illi conjunctis viribus, cum me etiam in auxilium advocassent, velut efferrent Aquilium, nihil repugnantem asportant. Personabant omnia funebri planctu, & omnes secretissimæ artis mystæ, cum acerbissimo clamore, sequebantur. Nescias, an Aquilium, an vasculum gemebant. Ille male consoporatus cum ad doloris sensum turbulenta vigilia rediisset, velut recenti vulnere ictus, exclamat: Ergo superstes deorum iracundia vivo? & hæc quidem dicentem, ipsæ indicis venæ cum oratione defecerant. Igitur fomentis aggredimur languentem, vultusque, & præcipue narium spiramenta, acerrimo liquore perfundimus. Ac cum iterum in soporem laberetur, digressus ex molestissimo munere in diversorium meum perrexi.

Nec ibi diu hæseram, cum Trifartitus servum, & ipsum tuberosissimi ventris, ad me misit, qui ad cenam, ad quam aliquot ante horis promiseram, diceret. Videbatur mihi exorta lux in periculosa nocte, & Aquilium, quem jam optima fide comploraveram, omnino existimavi ad vitam rediisse; quoniam domestici mensarum & hilaritatis meminissent. Itaque quotquot occurrebant in urbe (nam universi jam atras vestes sumpserant) detergere lacrymas jubebam, & in natalitiis vestibus diis sacrificium apparare. Neque me conjectura decepit: Etenim Trifartitus in simplici quidem veste, sed manantibus effusissimo sudore genis,

 in adi-

in aditu domus stabat; qui ut venientem me aspexit, atterivit amplexibus pectus, &, ut Aquilius mirabili fortitudine revixisset, recitavit, pæne ipse gaudio extinctus; deinde rapuit in tecta, & in triclinium deduxit, quod ignei vapores ex fictilium impleverant æstu. Nulla in conclavi flamma erat; nam & caminum in obscurissima parte celatum etiam compluribus velis, veluti ædium carinam, damnaverant.

Longa fuerit series pompæ, quam si percenserem, tam ego fatigare audientes possem, quam ipsa me lassavit. Inter hæc, importuna convivarum benignitas me præcipue afflixit, quorum ut in triclinium quisque intrabat, me, utpote peregrinum hominem, & cujus honori solemnitas epularum parabatur, acidissima oratione verberabat. Ego vero credebam aliquid ex antiquis monumentis referri; quoniam ea loquentium facies erat, vocisque stabilitas, ut putares pueros ludimagistro imperatam pensionem memoriæ afferre. Tandem supervenit Trifurcitus ad anhelitum lassus, excusavitque epularum tarditatem; & interim gustatione vini initiari convivium jussit. Cæterum jamdiu convivarum gravitas molestissima mihi erat, quoniam post primæ salutationis fastidium nulla jucunditate deliniebant morum, & inepta omnium majestas tam funeri conveniebat quam mensæ.

Tandem ingenti paropside invecta est in triclinium offa, redolentibus herbis, & maxime pipere medicata. Erumpebat ex paropside fumus, tenuis quidem, quoniam pinguissimus liquor tarde vaporem dimittebat; sed qui singulorum vim odoram excitaret; veluti canes fragrantibus ferarum vestigiis monentur. Igitur considere jussi sumus, nullis dapibus evocati, præter hanc offam, quæ sane pæne totam mensam tegebat. Paulo minus integra hora designatio locorum consumpsit. Et illi mox compositi tanto silentio scrupulosam honestatem expendebant, ut eos non minus offam venerari, quam Aquilium, putarem.

Ego

Ego Gallici moris memor, statim in cibum irrui, pulmentique eminentem supradicti ripas acervum injecto cochleare destruxi. Secuta est me principem turba, & omnes parum variantibus oculis (id enim ad majestatem pertinebat) etiam manu in mensam eo tenore deducta, veluti musicos concentus gubernaret, pinguissimam offæ molem expugnant. Cæterum qui in extrema consederant mensa, illi veluti spectatores convivii vacabant, & tantam nostram felicitatem contuebantur. Quod ego præcipue admiratus, eum qui proximus mihi erat interrogavi, quod illi facinus admisissent, qui nec ipsi ederent, & in convivarum conspectum perducerentur? Ille neque reos esse, & nostris epulis successuros, respondit. Inter hæc verba converso ad paropsidem vultus, quam vicinorum meorum humanitas jam transmiserat ad illos, quos inutiliter assidere questus eram & tunc ipsi aliquando vice nostra vacavimus.

Ac cum aliquantulum cessassemus, iterum unica lance reparatum est convivium. Perna & glandulæ inerant, & exsiccatæ bubulæ rubor, & cæruleis aliquantum lineis variatus. Refecti tam mirifica suavitate cibi, iterum lancem in vicinos transmittimus; ac deinceps ita ferculis ad ostentationem paratis (quippe plusquam quinquaginta fuit illata) usi sumus, ut gustatione facta in imos mensæ fines succedentibus manibus veheremus. Cæterum neque lances simul duas in convivio vidi, & antequam explicaretur tam prolixus ordo ciborum, jam mediæ noctis processerat tempus, meque utpote fatigatum molesta voluptate trahebat in somnum. Illud autem diligenter adverti, quicquid torruerant igne, exhaustis humoribus pæne cineritium afferri. Cæterum pisces nunquam memini tanta suavitate conditos vidisse; ut hæc culina in eo genere erudire orbem possit.

Laxabatur interim convivarum taciturna majestas, & solvi in hilaritatem videbatur, ut cum indignatio ventorum primas undas suspendit

 in mari,

in mari, solvitque tranquillitatem magis quam excitat fluctus. Iam increbrescebant pocula, & paulatim perierat convivalium scrupulositas legum; momentoque me totum longa poculorum sepes obsederat: Interrogavi Trifarticum, quid me tot machinæ monerent? Ille autem blandissimo annuit vultu, rogavitque, num singulorum amicitiam ducerem tanti, ut illam modico haustu quo provocaverant, sancirem. Omnes idem petere ebrio plausu significabant; cum etiam Trifartitus monuit, nec id officium repudiari integra convivarum gratia posse.

Ego pæne lachrymas in tanta calamitate profudi, rogavique, ne me suis amicitiis occiderent; & misericors Trifartitus, quippe esse veros gemitus deprehenderat, advocationem meam suscepit. Ægre tandem impetravimus, ut nihil nisi pocula libarem. Ad hanc pacem cum sustulissent plausum, ac lætissimis verbis humanitatem commendassem, cœpi fœderis conditiones implere, & notabilem convivii exitum diligenter contemplari. Iam enim eruperat tempestas, & omnia ejulantorum vocibus personabant. Omnes affectus eexteres, in quos solutes mentes insania Lyæi transformat.

Appetebat jam Aurora, ut facile ex gravioribus oculis conjiciebam; cum solutum convivium credidi esse, remotis scilicet mensis, & assurgentibus aliquot, quibus modestior ebrietas reliquerat pedes. Reliqui tanquam sordidissimo funere in vicinos lectulos efferebantur. Tunc ego in memoriam revocatus Vlyssis, qui voluptatis blandimenta, velut hominis interitum, apud Alcinoum proscribit; illud Thebanorum conviviis adfuisse haud immerito cogitavi. Nam ad Cimmerios in vicinia fuerat, & illinc ad sepulti orbis caliginem invenerat iter. Nihilominus & ipse fictis vocibus Trifartito gratias agopto suavissima nocte, & molestissimi carceris fores non satis sanis oculis quæro, vino vigiliaque turbatus. Verum ad ostium satellites aliquot stabant, qui me exeuntem turpissi-

turpiſſima benignitate revocarent; nondum miſſionem factam Nyſæo facto cauſati. Tum maxime recruduit bibentium certamen, neque me vix prioribus malis luctantem ille fluctus omiſit. Aſtiterunt ineptiſſimi amici, & ructantibus verbis rogaverunt, ne omnia jam ad finem ſpectantia præmatura diſceſſione turbarem. Præcipue Trifartitus conſiderare me juſſit, quota pars convivantium jaceret, quota autem in pedibus eſſet, qui certe, inquit, de convivio quererentur, ſi eos ſobria veſtigia reduxerint domum.

Parui extemplo hoſpiti, etiam periculo meo. Erant enim undiquaque propinantium ſcyphi, quos mihi convivarum barbaries parabat, innumerabiles quidem, ſed ne omnia ſolatio vacarent, illi pæne ſicci, & tantum exigua veluti libatione onerati. Sed ut ingentia flumina ignobiles rivuli componunt, & ſimplex aſſiduitas terit ferrum; ita ego his lataginibus plenus eram, & periclitabar corrumpere mentem; cum apertæ publico conſenſu fores dimiſere volentes. Fruſtra gratulabar mihi de libertate nova. Etenim aliquantulum progreſſi in aliam cuſtodiam incidimus, & illam non minus inhumanam; ubi tribus poculis invitatus, cum conſulerem corpus, poſſetne ad extremam neceſſitatem durare, ex convivis duo ſemianimes procumbunt in terram. Inundaverant ſolum reducis vini fontes, & odore turpiſſimo corruperant locum: cum alii jacentes attollere, nec ipſi bene ſani; alii ſolutiſſimo riſu elatos proſequi cœperunt.

Ego commoditate temporis uſus, inter bacchantium tumultus elabor, domumque nec jam ſatis ſinceris pedibus quæro. Poſtera luce, acerbiſſimo dolore afflictus ſum, & mihi inteſtinis pulſibus caput collabebatur in partes. Itaq; abſtinui à conſortio Thebanorum, & dum apparaetur navis, quæ Trifartitum in Scolimorrhodiam veheret, cauſatus intemperiem ſtomachi, ingrata conviviorum beneficia vitavi.

Tandem ex Bœotia commodiſſimis ſolvimus

 auris.

auris, votoque celerius destinatam attingimus terram. Sed mihi non placebat ad Tessaranactum cum Trifartito ire, & indignabar Legati opibus niti. Quippe Tessaranactum audiebam supra antiquitatis vanitatem, Heroas Xenophontios fingentis, admiratorem virtutis & miraculum esse. Me autem charissimum Musis communissima omnibus vanitate credebam. Et nondum in illis gentibus Themistii aboleverat nomen. Itaque Trifartitum reliqui, nescio qua excusatione usus, & cum peregrino ex Icoleonte, qui ad Thessaranactum etiam tendebat, ociosis itineribus sum profectus.

Forte feriata dies erat, & nos itineris laborem levabamus innoxiis jocis, cumque Sol fervidius æstuaret, consedimus inter arbores, quæ rustici prædii tecta amœnissima nocte cingebant. Ibi quoque risui indulsimus, conquisitaque lætitia molestissimas fefellimus curas.

Iam processerat ad cantum hilaritas nostra, cum ex vicina domo videmus aliquot servos, in purissimis togis, ad nos mirabili lenitate tendentes, prona omnibus ora; oculique puellari verecundia dejecti. Illi nos succedere tectis orant, seque ab ædium domino ad hoc missos benignissima oratione confirmant. Vtimur tam commodi humanitate viri, & præcedentibus servis hospitales subimus lares; momentoque in interiorem thalamum deducti ad patrem familias sumus; ubi ipse in hemicyclo ad Tulliani Scævolæ majestatem sedebat, sanctissima severitate vultus, demissisque luminibus & in promissam intuentibus barbam. In purissima veste erat, nihilque circa eum notavimus unde squalor ambitiose non esset exemptus. Plane hominem frugi putares, & qualem non violassent olim licentia Gallorum, si in curuli capta urbe consedisset.

Ac ut illius intravimus sedem, *ipse* brevissima salutatione venientes excepit; cæterum tam largos profundere fletus cœpit, ut omnino timeremus, ne alicujus acerbitatis memoriam noster adventus

ventus renovasset. Horrentibus nobis, planeque mirantibus, quod novum humanitatis genus esset tanto luctu hospitii gratiam violare, ego propius ad hemicyclum accessi; vultuque quantû simulare potui confuso, repentini doloris causam rogavi. Ille manu verberatam quatiens sedem, nutuque multiplici cervicem inflectens, nihil quidem sui causa commoveri respondit, sed periculo nostro: neque enim quemquam inultis criminibus lacessisse patientiam cœli. Exhorruimus omnino tam confusæ accusationis invidia inundati, mutuaque admiratione suspensi, modo nos, modo senem ingemitu perseverantem, sæpissime innocentiam nostram intuebamur.

Nec dubitavi quærere, quam in nobis flagitii suspicionem invenisset? Ille vero humentibus oculis mœstus, cæterum aliquantulum mutato in iracundiam vultu, Et hoc etiam rogatis, inquit, quasi in Scythica feritate & divini juris barbaria educti; nisi forte etiam ignoratis, quam sit inexpiabile crimen die feriata suscipere iter. Viam præterea (quod abominor loqui) non feria Numinis memoria, sed omni libertate ludorum, solutaque remissione celebrastis, etiam polluistis innocentiam ædium mearum jocositate intempestiva, cum de via fatigati in proximo consideretis, & tecta mea infelicem umbram vestris sacrilegiis præbuerunt. Post hanc orationem, cum omnino stupore contacti, tanquam Numinum cœlestium vatem adorassemus, veniamque inconsulto adolescentiæ errori deprecaremur, ipse habitis honoribus mitigatus, nihil de cœlitum lenitate desperandum ostendit; si lachrymæ nostræ emendationem bona fide sponderent, jam Superos quantum deliquissemus ignorare.

Refecti tam mirificæ spei benignitate sumus, ac tum socio meo libuit inquirere sanctissimi senis nomen. Ille spiritum aliquantum ad cogitationem collegit: Et quidem mallem, inquit, vos ab aliis accepisse: cæterum ne sciscitantes molesta taciturnitate suspendam, ego sum Catharinus

nus ille, cui sacrorum factiones tam candidum nomen fecerunt: & ut de me fateri audeam, moribus inter primos vivo, religione inter nullos. Tam superba probitate commotus sum, ut plura de sacrorum cultu & vivendi modo interrogarem: incertus an vanitas ambitionis, an sincera pietas, pepercisset Catharini fastidiosum nomen. Ac cum senex repetita clarius tussi velut familiae signum dedisset, omnes ad illius orationem mirabili diligentia convolarunt. Nobis etiam stratae sedes allatae, ubi compositi coelestium oraculorum authoritatem exciperemus: ut jam ego nunquam cassus miseriarum vates, ariolarer ex tam religioso apparatu, nos molesta senis oratione hospitii gratiam empturos.

Sedato ille venientium tumultu, cum omnium ora oculosque in eum expectatio defixisset, in hunc prope modum coepit. Primis temporibus, cum nondum ex humano genere cognata astrorum semina abolevissent, & inter superos mortalesque, non virtus, sed habitatio, discrimen constituisset, patebat in astra merentibus via: & coelo mortaliras paene libere commeabat. Testis Herculis Liberique fama nepotibus sacra, & tot humorum corporum formae, quae viventium siderum numerum auxerunt. Sed postea quam virtutis praemia libido occupavit, & nihil honestum inter homines credi coepit quod non voluptatem promitteret; dii corruptam humanitatem aversati, praecluserunt limitem coelorum, & flagitiorum gravitate suum aethera onerare timuerunt.

Igitur amissa aeternitatis via superiorum saeculorum infelicitas laboravit, & omnes excogitata sacrorum novitate plus etiam deorum iracundiam sollicitarunt. Tandem paulo supra aetatem meam aliqui sacrorum ineptias aspernati sunt detraxeruntque ineptissimis superstitionibus larvam, aut, ut melius dicam, detrahere sunt aggressi. Stupuerunt enim in conatu, velut tanti operis immanitatem demirantes; contentique ex religionum agro succidere virgulta, noxiossimas

fimas radices tangere timuerunt. Ego tandem sum, hospites, majoribus fatis natus, qui, ut primum ætas magistrorum licentiæ me subduxit, & purior quædam doctrina cœli munere inundavit, non tenui gemitus in tanta calamitate mortalitatis, cum omnes, qui duodecim seculis vixerunt, viderem veluti caliginosa nocte per præcipitia & immensas voragines prolapsos. Ac quod me maxime movit, nec unus eo spatio in hunc orbem est ingressus, quem non fœde in supplicia perpetua morte victura commune flagitium perturbarit, nemo, inquam, illa religione, quæ tum viguit, sibi aliud æternitatis domicilium paravit, quam impiorum carnificinam, ubi mori jucundissimum putat. Viderit quidem Deus; sed integra justitiæ fama, nec cuiquam eorum debuit parcere, nec potuit. Nec irasceretur huic liberrimo dicto: nam & sæpe graviora ausus sum; & tamen vivere in hanc ætatem voluit, quam videtis. Cæterum non minus acriter exosus istos seculi emendatores, qui superstitionibus pepercerunt, qui Poimenarchos, ut vocant, qui pervigiliorum tempora, qui linea sacerdotum ornamenta, cæteraque deliramenta antiquitatis, nimis faciles admiserunt, quam eos, qui omnino priscis consopiti erroribus adhuc jacent; longe in aliam emendationis viam institi, & admota severius manu, tenuissimas superstitionum fibras, etiam omnem imaginem, sustuli. Cœpi damnare quicquid avorum seculum probasset, & si mihi creditis, pæne dubitavi, an esse crederem Numen, quoniam in eo inepta antiquitas consensit. Ego sane grande diligentiæ pretium tuli; & in familiam meam revivíscere innocentiam vidi, omnino qualem in oriente mundo Numen primis mortalibus infudit. Nuda vota, sinceraque religio, nulla ceremoniarum vanitate, veluti pestiferis odoribus, corrupta. Die sacro nec apud nos via longiori cōmeare fas est, nec publicis scenis aut privatæ ludorum commitati indulgere. Æqualitatis sanctissimus amor; &, si mihi creditis, plus meorū volun-

 tate

tate quam autoritate mea impero. Pudore & virtutibus contineri modestiam bonorum oportet; mali nec severitate pœnarum possunt. Considerate figmenta Poëtarum, qui felicitatem in aureo seculo describunt: id est, cum nulla vis pacia ingenia subigeret, nec tribunalia essent, ex quibus severitas metum palloremque divideret convocatis. Sed vereor, ne, antequam hoc superbissimo persuaserim orbi, dum melioribus cœptis fata constantur, morbus ac senecta in ventos vires meas & animam effundant.

Dixerat, & lachrymis vultus madescere fecit.

Videbar mihi Pythagoram audire, tota charta apud nescio quem Poëtam suis legibus indulgentem; &, nisi commode hæ lachrymæ senis intervenissent, periclitabamur in illis sermonibus pernoctare. Sed jam detersis luminibus videbatur novam fabulam producturus in scenam, cum lepidissima uxor exertantem labia aliquot basiolis compressit; laudabili mulier forma, emendatissimo ore, nec eminentibus oculis nec effossis, iisque subtristi petulantia vibrantibus, annorum circiter viginti. Hæc ut effluentes Catharini lachrymas combibit, miscuitque tugis maritalibus amabilem vultum; blandissimis precibus exoravit, ut faucibus & pectoribus parcere vellet: jam omnia ad cœnam comparata manere convivas, iret, & hospites meliores exhortationibus factos suavitate convivii mulceret. Amavi mulierem post hæc verba, credidique omnibus Catharini præceptis potiorem esse.

Igitur ut ad cœnam discubuimus, & multiplicibus ferculis excepti, pietatis antecœnanæ cœpimus oblivisci; etiam ultro invitante Catharino ad hilaritatem poculorum processimus. Ego continuo in eum lumen obverti, omnino mitigatum, & suæ severitatis tristitiam submoventem, quippe in formosæ conjugis vultum tam constanter oculos defixerat, ut putares inibi latere magnetem, qui ferrei senis conspectum in eam partem cogeret. Non tenui ego risum, nec usque meum comi-

comitem in eandem contemplationem converti.

Cæterum nihil mirabilius mihi fuit, quam quod extremo convivio nescio quæ instrumenta illata sunt; levia quidem illa, politaque, sed Samia tantum. Eorum hic modus fuit. Calix erat exiguæ capacitatis, ad quem pertinebat directa veluti tibiola, eaque cavata. Catharinus autem aliquid evolvit ex multiplici charta, & in minutissimas dissectum partes in illum calicem digerit, admotaque excitat flamma. Tum vero exundavit tenuis fumus, & se in aërem dispersit; cum Catharinus extremam tibiolam ori insertans, perductum spiritu fumum per concavos instrumenti meatus ductius faucibus pressit: donec subhorridus vapor occuparet domicilium mentis, & mirabili monstro per omnium fere sensuum receptacula laxaretur. oculi concepta lachrymarum nube tamen ardebant: nares caliginosi aëris reddebant volumina: & os omnino fornaculæ imaginem figurabat cum humiditatem lignorum nondum victrix flamma exprimit. Sequutum est ingens ac sordidum flumen, cum omnibus ostiis exciti ab hac peste humores aut concepti exundarent. Ac ne quid deformi spectaculo deesset, tam pestilens odor triclinium invaserat, ut jam mallem vel Catharinum orationem in illam horam produxisse. Invitati deinde ad eandem medicamenti suavitatem sumus, plantam enim mirificæ ad humorum noxam anitoositatis esse, & in omnes morbos procul dubio valituram. Sed neque me, neque socium meum, tunc fatigabat vita ad desiderium mortis. Imo credidimus hominem illum, ultra ad dotes, quas memoraverat nobis, etiam Psyllum esse: alioqui nunquam venenum tam atrox percoxisset.

Planta nocens, ô lethifere planta horrida fumo,
Quam bona diversis natura removerat oris;
Quis te, planta nocens, tristi mortalibus arma
Instituit demens, nostrisque adnexuit terris?
Scilicet infelix raperet cum secula Mavors,
Deformisque fames, morbique, edaxque senectus,

(Proh

(Proh dolor) & sævæ legerent acumina mortis,
Heu etiam in nostras durant hæc fata ruinas!
Quas sordes fœtumque tamen dirasque vapores
Explicet, & fœda surgentia nubila fumo?
Talis avernali corrumpit spiritus auras,
Missus in astra lacu, mortiferaque germina solvit,
Fœcundumque pecus, volucrumque intercipit alas:
Talis & inferni subter mala limina Mundi
Fugit odor manes, cum lampada tristis Erinnys
Solvit, & extincta fumant post prælia tædæ.
Planta nocens, à lethifero planta horrida fumo,
Te si funeream Cacus jactasset ab ore,
Alcidem vicisset odor. Te sæcula prisca
Si nossent, poterant vacuis præferre cicutis.
Et de Cerbereo natam te dicere spuma.
Tum si quis patrum violasset cæde senectam,
Hunc inter mistum flammas, hunc lenta parassent
Flammea, fumiferi parassent ambula Peti.

Igitur post olidæ fastidium cœnæ sermonel
que Catharini novos, non minus vanitate homi
nis quam convivio saturati ad quietem secessi
mus. Sed posteaquam altiori mente omnia pari
ter revolvi, & quæ jam in Catharini domo, &
quæ olim apud Acignianos cognoveram, quæ præ
terea à diversarum religionum acceperam mysti
acerbissimo dolore perfusus sum, quod viderem
contentiones mortalium non aliter divinis cere
moniis, quam humana lite, abuti; omnia agi se
pervacuo impetu, & crudelibus maledictis, qu
tamen invicem reprehendunt; eruditos ambi
trahi, & factionibus potentes, imbecillos vero au
thoritatem doctrinæ aut virium sequi. Quotu
quisque, cogitabam, aut Acignianus est, aut in C
tharini familia vivit, quem non impressa instit
tio parentum, aut suæ gentis conversatio, aut in
petus nullo rationis argumento firmatus, in pa
tes seduxerit? quam pauci maturæ mentis con
lio ducuntur, & tamen illis odiis pugnamus,
facile videas omnes sibi sapientiam imputare?
superba mortalitas! o immisericors superstiti
nis ingenium! quasi qui vere sentiunt, non p
feli

felicitati debeant, quam consilio; aut quos fefellit occupata tot sentibus via, magis iracundia quam inspiriis digna committant. In hæc verba conforparatus publicas curas cum sensibus amisi. Postera luce ad Catharinum accessi, hospitalemque Iovem precatus, ut exhibitæ benignitatis gratiam referret, destinatum iter ad Tellztanastum cum socio aggressus sum.

Scolimorthodia terrarum pulcherrima, nunc exiguis collibus tumens, nunc in planicies pabuli feracissimas extensa, ubique lætissima viriditate exsultat. Arborum per publicas vias ordines adulti, sepesque quæ eminent ad securitatem pascuorum, ubique imaginem sylvarum commeantibus ostendunt. Armentorum atque gregum tanta frequentia, ut ibi Geryonis ac Atlantidarum fabulas ponere possis. Flumen erat, cujus alveum perpetua semita stringebamus, reciprocantibus undis statos cursus mirabili commoditate reflectens, & passim quidem ingentibus navigiis stratum erat, scaphis autem remisque tam multipliciter everrebatur, ut nunquam magis Xerxes Hellespontum oppresserit.

Ego felicitatem regionis admirabar, & adoratam simillimos Lusiniæ campos. Sed populus, ut plerumque fit, nimia fortunæ saginatus, stimulos ingeniosæ paupertatis in superbum otium mutaverat. Præcipue externi fastidio eramus, & nisi a Catharino cognovissem, tam rusticum crimen rerum in vilioribus hærere, jam incipiebam accusari Scolimorthodiæ fastus. Certe quotiescunque ad magnates divertimus, etiam meæ Lusiniæ humanitatem damnavi.

Lautissima supellex, & ipsum pavimentum quotidianis levigatum laboribus, hortulique per plantarum ingenia dispositi, fessos erroribus oculos suavissime levabant. Ipsa colloquia magnatum, & puellarum humanitas, nescio quid in ipso cœlo felicius videbatur: tum convivia omni opulentia repleta, mensæque ferculorum mole onustæ; theorum deinde apparatus, & exa-

ctai

cta in omnibus mundicies, animum meum etiam Themistii vaticinia permulserunt.

Sed posteaquam ad Tessaranacti pervenimus sedes, primum quidem religiosam majestatem frequentissimæ domus, tot tricliniorum cultus, tot atria famulorum splendore vibrantia, etiam paulo digniora credidi, quam ut ubi Iupiter habitaret. Cum autem Tessaranactum contemplatus sum, utique apparatum quancumvis venerabilem, tanto fastigio minorem esse arbitratus sum.

Cæterum cum aditum ad ipsum studiosissime molirer, ad Amphiaraum amicorum principem veni. Nulli est Tessaranactus intima charitate conjunctior; nec aut cuiquam Deorum justius potuit nasci, aut Iupiter similem in cœlis Mercurium habet. Ego statim in illius notitiam sua facilitate perveni, & per hunc deductus ad Tessaranactum cœpi melioribus diis uti. Nec multo post Tessaranactus, cum me non mediocriter auxisset, etiam in sacrarium suum induxit, ubi inter lectissimos famulorum ambrosia vescitur; quod beneficium divinæ mentis impetu raptus, istis subito versibus prosecutus sum.

Quantus erat, magne pater, cum tecta parentis,
Quamque potens Phaeton, tantum si visere currum,
Nec currus voluisset agi: penetralia tantus
Nunc subeo, calcamque novum pulchrasque recessus,
O proles genitorque deum, qui sceptra tiaramque
Ostrumque & tantis decoras insignia regni,
Nec tu sole minor, quo se genitore superbus
Iactavit Phaeton. Tu nobis Phœbus Apollo.
Tu radiis Titan, tu messibus alter Osiris,
Et mitra, & Pane, & cunctis gentibus olim
Sol quodcunque fuit. Medius Sol temperat astra:
Tu medius Reges, tu magni fœdera Mundi
Certo jure ligas. tu qua discesseris arva
Pallida surget hyems: tecum ver proximus ibit,
In campos quoscunque voles. Lucebis Ibero;
Non erit Occiduo confinis Ibera Ponto.
Hoc plus luce nitens. Si Gallia Solem
Senserit, ô Galli quam frangent horrea messes.

Sed

Sed gratus, Sol magne, tibi. Penetralia tandem
Mortalis patuere viro. Iam cernere caram
Ambrosiam nectarque licet, mensasque deorum;
Iam mihi non dubio venient oracula visu,
Luxque oculis aeterna meis, aeternaque menti.
O lux alma mihi, quam nullus obruet unquam
Nox invecta rotis, nebulaque ingrata maligna.
Nec Superos majora precor, nec vota Tonanti
Ulla fero. tantum, ut, dum bona cuncta severe
Temperat, adversa me vivere malit in aula.

FINIS SECVNDÆ PARTIS.

PARS TERTIA.

APOLOGIA

Euphormionis pro se.

Serenissimo & Potentissimo Principi,

CAROLO EMANVELI,

Magno Duci Allobrogum, Gallorum Insubrium Principi, &c. Euphormio S. D.

Vetustas Assyriorum (Princeps Potentissime) magis integram improbitatem praestabat, quam justis salutis exspirabat humanitatem. In iis ipsis dis scelerum custodes fingebant, ad audaciam nocentium facinorum & infamiam .. Nec mirantur, adulteros & fures deos, tutelas flagitiorum esse factos; sed innocentibus viris pudenda incolumitas ...itur, ad alias profugere aras, quam quibus nec insidere ...bebat. Nec innocentiae patuit arcere. Talem locum, tam ...ndo numini factum, quasi inter maledicentia quorundam, ...inum Satyricam lacessiverunt. Nec longe petendus videbatur sub meo rege vivendi; sed ut alii quoque praeberet, quasi suffragio tuae Celsitudinis mitti. Tibi igitur (Dux Serenissime) destinavi hanc innocentiae meae Apologiam supplicem,

donec

datur periculum inimicorum erit, & postea quam vicerimus donarem. Indigna res, quam tuae Celsitudini nuncuparem. Sed si quaesissem fastigio tuo dignum munus, non habebam: si maxime conveniens, istud erat, ut sub auspiciis tuis, Princeps armis & litteris inclite, hanc literarum expeditionem pugnarem. Quis crederet, inter tot armorum strepitum, tot negotiorum molem, quae animum Celsitudinis tuae attentum exercuerunt, Musas quoque in secretum tanti animi sui intrare? Atqui capacissimus animus tuus, & per omnem eruditionem languens, semper mihi in secreta tua, velut de maioris & ad vera negotia crispis literis, pulcherrime eluxit. Neque de nostri Numinis penetralibus egressus, alibi sanctius, quam in ipsa templa, seu mundum, & quales reliqueram, virtutem adorare. Nunc vero, Maxime Princeps, te veneror, ne istud veterum meorum exile monimentum de tuis tholis refigas; maxime illa manu appensum, quae, si tua Iani fores ad novas laureas recludet, iam se alia Palade tuae Celsitudini approbabit. Vale. Londini, Cal. Septemb. M D C X.

INnocentem ludum, & calamitatis ex composito saevientis imaginem, per veras querelas, proh fatum, & indignationem jam non fabulis quaesitam, absolvam. Intumescet aliquando pulsatus animus, qui etiam ad umbram quas effinxerat injuriarum digna veris doloribus verba invenit. Sed hoc malis accessit, quod Andabatarum discrimine exerro in arena. Velato enim capite qui me lacessant, & quos devoveam, ignoro. Inter tot maledicos, tot invidos meae famae, nemo se obtulit, quem possem celebri ignominia, velut longa, & apud posteros duratura morte, dignari. E latebris, quem non possunt imitari, ignobili invidia conantur opprimere. Nam magnorum hominum securus sum, qui Satyrici mei simplicitatem, nec ad livorem morsus, pro scripti genere & temporibus aestimant. Nec aliud in callidis aut imperitis adversariis horresco, quam pessimam artem subornandi in odium meum non intactos mihi tantum, sed etiam laudatos, contra modum susceptae severitatis. Sed non

feram

feram diutius fœdarum avium voces, in candida scriptorum meorum omnia euntes. Iudices autem feram summos viros, quos ut sæviter traductos in libertatem mei styli ipso Satyri nomine excitaverunt.

Cum exercitam primæ ætatis ambitionem de schola attulissem, cupiditas nominis & adolescentiæ, commune argumentum ad famam, acrem stylum obtulerunt. Accusare totum Orbem institui insonti violentia, & plus in spem propriæ laudis, quam ignominiæ aliorum. Dissimulatos igitur verecunde mihi ipsi sub Euphormionis nomine prælusi: ut, si novi hominis & vigesimo primo anno scribentis exploderetur mali successus labor, saltem occulti vulneris dedecora alieno titulo exciperem. Evulgatus liber, tanta modestiæ lege ut sibi in neminem privatim quidquam acerbi permiserit, statim ad famam quodam æstu exultantis fortunæ subvectus est. In eo sub fictis nominibus, quæ ad sustinendas vitiorum personas induxeram, conabar per suavitatem fabulæ multa & dispara flagitia damnare. Nam quid insulsius fuisset, quam suscepta accusatione omnium, paucos, neque ex improbioribus, perstringere? aut quæ ista periculorum aviditas, si magnos viros gratuitis inimicitiis inconciliassem, præsertim in luce & discriminibus victuras? Quosdam tamen de notis & spirantibus miscere inter hæc falsa & inania simulachra institui. Sed & facili imitatione nominum prodere, ne per omnia fictam scenam multorum studia destituerent, qui in certam & viventium criminationem stenti sunt. In iis plus voluptatis aut risus, quam solidæ & legitimæ accusationis quæsivi. Ita communi & inato vulgi gaudio, sed non per flagitium, obsequutus sum.

Ecce autem, ne impune fortuna faveret, primo rum; qui Euphormionem amabant, intempestiva diligentia; mox sedulitate invidiæ, in omnes simplicissimi scripti partes solicitæ severitatis ge quæsitum est. O ridiculum tam ineptæ sa-

pientiæ acumen! omnia ad historicam legem cogere, pro libidine sententiis abuti, perpetuasque injurias & malignam prudentiam cogitare. Iam Callionis, jam Fibullii nomina turbulento vaticinio certis hominibus destinabantur. Deniq; quæ communia peccata sub privatis nominibus carpsefam, in singulatos homines à publica criminatione referebat hominum quorundam inepta natio & ex faucii animi livore cæterorum modestiam æstimans. Multi quoque irascendo agnoscebant scelera, & sibi maledixisse invitum cogebant. Etiam ubi commendaveram virtutem, omnia opinio continuæ atrocitatis corrumpebat. Primus itaque turbo ex hac irrequieti vulgi imperitia concitatus est. Alexandriæ Quæstorem, non procacitate ulla, aut contumeliam celantibus jocis, sed hilari & ingenua laude prosequutus sum. Habitationis suæ via, materiam ludendi sua appellatione præbuerat. Indignum itaque dixi, qui inter mala habitaret. Hic vero potissimum genus rudes, & suæ imperitiæ ignari, ad indigni nomen commoveri, facinus clamitare, quod illi homini convitiarer. Ex Academia quoque (proh labem servitutis) quidam ad eum perveniunt, monentque cujusdam Euphormionis Satyricon illius innocentiam tetigisse. At ipse in mediam insignoratæ latinitatis vitium derisit; Euphormionem autē tantilli beneficii memoria amare professus est.

Eodem quoque tempore Callionis, Percantisque, Fibulliique quoque & Pedonis nomina, ab otiosis tacita æstimatione jactabantur. Designatos proceres ajebant, & ignominiosis coloribus ad populum velut in tabula esse productos. Sed in neminem unum lineamenta alicujus imaginis cadebant. Itaque variatis sententiis, neque meæ petulantiæ, neque ejusmodi divinationis idonea argumenta, reperiebantur. Nam & plerumque frustra quærentium labor erat; cum hæc nomina, partim ad argumentum efficta, non alibi, quam in mea scena consisterent; partim autem essent hominum mihi privata familiaritate cognitorum,

sed

sed qui non summis fastigiis editi apud multos latebant. Nam quid intererat describere vitia summorum aut mediocrium hominum? cum utrique eadem pravitate sceleribus indulgeant; & sæpe efficaciora nequitiæ consilia in humilibus videas, dum ambitio ad parandam magnitudinem fœdiora flagitia quam ad tuendam audet. Nihil dissimulabo in hac simplici professione sensuum meorum. Aliquot amici hanc ultionem ingratis animis meruerunt; quibus ad consuetudinem benevolentiæ receptis, & illorum crimina & Satyrici mei iracundiam reconciliatio extinxit. Cum in illis vana quædam studia torquerentur, ne Euphormio quidem superstitiosam diligentiam evasit; quis aut unde esset, quæ illius Lutinia fabulosa felicitate celebrata, num denique propriis dolotibus hanc Satyrici libertatem dedisset, omnia per varias conjecturas, inter otia literatorum vel invidiæ curam, pensabantur.

Speciem amentiæ, crucemque, & cætera quæ lusi calamitatis mala, præcipue servitutem, voluerunt imputare, cui me in Gallionis familia, mea fabula addixit. Sparsa in vulgus chartula erat, quæ omnia Satyrici mei secreta videbatur reclusisse. Inter cætera, mihi quoque dominum mirifica sagacitate invenit. Is erat, quem ego nullius coloris novi; nisi quo famam in ignoto revereor. Fortuna liberalius mecum egit; nec ullius privati familiam auxi, è paternis in regiam fores adductus. Ita excusso Satyrico, nullam partem volebant arte aut convitio vacare. Sed nec omnibus incivili iracundia adversor. Multi in meos sensus candide quæsivere; digni quibus referam gratias: per quos & ubique jam vero, neque satis sapientibus extinguar.

Tandem occidente invidia, videbar expurgationem habuisse. Galli Germanique mutuis editionibus Euphormionem vindicabant, & ubique sine malæ atrocitatis suspicione tractabar. Sollicitatus male fida pace ventorum, ecce iterum solvo deportu, & navigium vix refectis armamentis in al-

in altum perduco. Nondum enim consumpseram impetum, qui me ad ambitum publicæ celebritatis protraxerat: & jam cum præjudicio vocabar ad Satyram. Novos igitur libros ex eodem cortice excidi. Sed ô fatum! non periculosius illum in Alpibus impatientem motus lacum, quam tranquille sedentia seculi vitia agitavissem. Præcipue fraudi fuit, quod Gephyrium & Acignianos tetigi. Nec enim æstimatis argumentis passim proscribebatur Euphormio, & ad tristem litteram judicibus satis erat, quod in Satyra Gephyrii nomen & Acignianorum legebatur; dum illi sua vitia putant turpissime à populo superstitiosa reverentia nesciri, hi autem in sacris hominibus accusari omnes deos. Non indulgebo imprudentiæ meæ, si quid procaciter aut contumeliose ullarum partium judicio peccavit. Nam quod verbum in Gephyrium atrox? quid in tam invidioso argumento non benignissima humanitate diductum? Occasione motus qui Marciam nuper exexit, tempestatis minas despexi, quæ hybernum in Adriatico increpuerant. Parricidium aut portentum, cum res cerneretur atrocibus stylis, Euphormionem, animum suum tot horrore fluctuum gravem, tot nugarum indignatione tumentem, exonerare voluisse: Sed & tam mitti studio, ut Gephyrium excusarem, quasi alieno impetu falsis & vanis hominibus se tantum præbuisset. Hic tanquam vicino incendio æstuare Italiam, & totam quæstionem curiosis libellis excussam, post omnium fœderum religionem pugnaturis. Nam piget excusare quod insolentem & toties Gephyrus funestam potestatem notavi abdicandi vel constituendi principatus. Sed & ibi parcente iracundia videbar languisse, cum tam publicam facem, tot cælum & turbinum confciam, Gephyriorum manu jactari modestius indigner, qua unusquisque sibi favet, & nulla vis est suavior quam supra seadulationis tormento rotari: Illis autem, qui hanc mentem Gephyriis injiciunt, id est, qui illam facem ad incen-

dium adorant, non humano tantum odio irascor, sed aut supra communis malitiæ, & quam velati usus excusat, jura euntes abominor, aut infra humani acuminis præstantiam demissos contemno. Nam quid importunius, quam rescindere vincula reverentiæ à primordio terrarum ipsa Nominis manu sanctissimè astricta, &, quod teterrimum puto, tam grandi flagitio inscribere ipsum cœlum? Hæ sacrorum hominum furiæ, quibus ne suæ quidem sententiæ vere placent, non alios sibi conciliant, quam ingenia imbecillitati damnata, vel simulationem callidorum ad perfidiam ambitionis pietatis imagine utentium. Ex ipsis autem religionum administris, præcipui attrita spe Gephyrios omnia posse voluerunt, quia quo superbius fluvii excrescunt, eo vividiores rivulos propagant. At vero parvæ mentes spisso judicio inter Numen & Gephyrium vix distinguunt. Ecce, ipsam Vrbem si placet intueri (nam quos alios Gephyrium sceptris præficere non pudet?) & superbam fiduciam supra suos tumentium colles, illic mixti utriusque potestatis fasces, & procul ab hostibus tanta majestas, etiam conscientia aut pœnis compositæ mentes, sciolos illos, velut fulmen in Capitolio tenerent, in contemptum Orbis attollunt. In iis, si paucos excipias, frustra solidas maturasque litteras expectes. Non gentium monimentis, non illa ipsa, quam jactant, Theologia, sat nervosis laboribus nituntur. Solum eruditionis tam superbæ, tam fidentis sibi supercilii fundamentum, Juris Canonici Praxisque Rom. mediocris & ad fastum subornata cognitio. Hoc est urbani laboris compendium, quo, velut anheli in omnis scientiæ culmen ascendant, despiciunt totum Orbem, tanquam soli integri & soli sapientes. Quid mirum à Gephyrii lacessiti tot vocibus, & veluti Luperco Antonio diadema omnium gentium tradente, tincuntur dulci & pæne invicto malo ambitionis? Hi sunt, inquam, urbis incolæ, qui suis colonis pessimorum invidiam facinorum & exitus

forsan atroces per diversa terrarum concitabunt. Nam & hanc sententiam velut plebiscito jubent in Vrbe veram esse, & à suis ubique propugnari; scilicet inter alia otia securi casuum aut ignari, quin in aliis regionibus supervenient pertinacibus in Philosophia tam audaci, illam Philosophiam intelligo, quæ sceptra omnia lacessere aliquot Syllogismis non veretur.

Igitur cùm hæc discordia non Italiæ tantum sed Orbi incubaret, ad eas partes una sententia accessi, quas bonis nullo discrimine religionum sequebantur. Quod si Gephyrium hæc disceptatio intra verborum modestiam casta offendit, saltem Marcianos quo in me sacrilegio erexi? Tam ingenue civitatem extuleram, ita cultum & industriam naturæ victricem, ut si vel Corinthius essem, jura civitatis expectare post Herculem & Alexandrum possem. Illinc tamen maledicta, & turbulentius inimicitiæ, procurrerunt.

Quidam mœstum ingenium supervacua diligentia exercens graviſſime tulit, quod immensas laudes quibus Marciam attollo, ausus essem Satyrica jucunditate signare: ignarus hoc potiſſimum salead posterorum fidem tanta præconia conditi. Optimates priscæ simplicitatis licentiam, inter hodierni scrupulos moris, dicebam, nihil adulterata libertate servare; neglecto famulatu solam reverentiam circumferre; per scaphas posse olera, vel in prandium carnes, nihil violata majestate deferre. Tam insolenti scilicet maledictio excandescere ille Censor, nec reputatis laudibus, quas prodigus effudi, huic parti inhærere. Certe aliqui crediderunt offensum, quod ovillam quam Venetiis malam habent, imperitus Ædilis probavissem. Sed tam gravi castigatus indicio redii in curiosam memoriam tantæ rei. & profecto bubulam ex oſſium nodis agnovi. Neque tantum timori indulgebo, ut in me Marcianorum stricta odia esse putem.

Moderatio illorum nunquam tam facili exæstuans vento de sua pace decedet. Nam si micem & in-

& innoxium damnant jocum, cur theatrali licentiæ indulgent, cur intersunt suis scenis, quæ illos nec dissimulato nomine traducunt? Erumpit barbatus ex aulæo senex, purpureæ tunicæ pullam vestem superinducens, hanc utraque manu collectam in tenuem fasciam levat, & Marcianorum habitum profitetur adumbrare. Num ideo comitas proscripta ludorum? num Poëtis vel histrionibus tristiori lege detractum? Imo curiosa frequentia adsunt, & se hilari imitatione productos ipsi sæpe cum populo riserunt. Adeo publica cavillatio plus habet remissionis quam aculei, ut videaris illi ipsi, quem aperto nec flagitioso lacesseris risu, jocandi voluptatem ingenua libertate quæsivisse. Vna Cynicorum malignitas, & intra latebras susurrantium nefas, leges in maledicos, & magnorum hominum iracundiam extorsit. Etiam beneficium debetis, ò quicunque mores vestros in publico videtis excussos. Hæc libertas, iniquorum & invidiæ nervum franget; si tantum ad occulta & inconcessa ludibria tendentem. Istos quoque sibi aliquid consciorum est, jactare suam culpam, & proprio risu alienam licentiam redimere. Nam quis perpetua innocentia candidos, aut se intra gratiarum legem nunquam exerrantis venustate polivit? quis de cœlo illam prudentiam deduxit, quam Iovi assidentem & ideam laborum suorum Pictura & Poësis in artificii æstu intuetur? Nimis superbe dedignatur mortalitatem qui peccasse erubescit. Sed ut primam pulchritudinem nascentis Solis excipimus ad Occidentem obversi, quippe jugis montium primum in ea parte nondum emersi Solis radio occupatis: illaviturum splendorem admiramur in sapientibus, compositi velut ad eorum Occidentem, id est, suorum vitiorum umbram, quæ rara & egregiis dotibus concessa, non minus quam extremæ nubes in picturis nobilibus delectant. Sed & recensitis maculis cætera videmur adorare, in iis qui numerandis vitiis, immensis autem virtutibus, minus terræ quam syderibus debent.

Marcia felici miserorum exilio erecta in utriusque naturæ confinium, callidissima virtute, nec minus ingeniosa fortuna, involutam majestatem in hoc seculum erexit. Quis neget civilium rerum æstus illic ad Orbis spectaculum eximios fuisse, inter tam vicinæ & diversæ potentiæ vices semper per turbines & tempestatem exeuntis? Italia virorum Principum victoriis occupata est, nec minoribus armis amissa. Eximiæ res Lygurum, & Longobardia ferox felicibus bellis. Super omnia Imperatores quidam vetus nomen, veius auspicium, veteri quoque ambitu & militia implebant. Sed tam gravi multiplicique procella plus terroris prudentiæ Marcianorum quam calamitatis infusum est. Per tot mala & servitutem Orbis sospes Respublica, & ingentibus inimicitiis superstes, non mirabilior imperio quam libertate fuit. Hanc sive moderatione suorum, sive rigida custodia institutorum legum, nulla tyrannis delibavit. Gentem quoque barbaram, & quæ sui ponderis ruina ad nostra littora provoluta est, lacessere diu ausa, tandem æquis fœderibus continuit. Quis tantam clementiam fatorum, quæ dignos suis beneficiis invenerunt, aptis præconiis adæquet? Nam opulentiam civitatis & prudentiam Patrum erit facilius mirari, quam jejuna & impari laudatione libare. Tamen & natura suis nævis pulcherrimum corpus aspersit, & iis fortasse aliquid ad incrementum reipublicæ profecit. Nec enim Syllas vel Marios, aut Pompeji magnitudinem, & ad suum fatum gentem Iuliam invenit, quia ibi sive sponte sive sic instituta ingenia vim legum non ægre patiuntur, & humilius sperantia, quam ut fastigium quariant rerum æstum, quo plurimum possunt, in communis potentiæ decus informant. Equidem crediderim ex genio gentis descripta esse jura, quia tot seculis perennant: quæ summota pompa non ambitum modo, sed sumptus, & per hoc inopiam proscripserunt. Vestium ambitiosa pretia, & inanes comitantium cœtus, plusquam

Lycur-

Lycurgica rigiditas ex urbe summovit: ne inter pares luxuriosa æmulatio solidis patrimoniis constaret, vel liberam civitatem tot satellitia quasi ad imaginem tyrannorum exterrerent. Vna Optimatibus vestis, non colore, non filo pretiosa; idem integumentum capitum, ad externarum gentium jocum, simplex, nullaque melioris seculi venustate spectandum. Ipsa solitudine neglecta majestas; dum patricios videbis nullo stipatore circumagi scapha vicos & per totum populum errare. Absit huic licentiæ ignominia, sed & convitium narrationi meæ. Nec mercari, nec mercimonia manu ferre, nobilitatis flagitium est. Illi mores, & seu casu calliditate majorum felicissimæ nugæ, ita nobilitatis licentiam miscuerunt, ut res eadem & nota libertatis & custodia esse possit. Nam & optimates in urbe velut sua evagantur; nec liberiores domos quam publicum suum habent. Rursus autem tam modestæ magnitudinis lege depressi non dispiciunt æquales eminentiæ suspecti, & sectam clientibus plebem emunt. Hoc est grande maledictum, hæc procacitatis immanitas, quam in me quisquis ille Censor est importuna sedulitate notabat. At te sancta Respublica, te veræ dignitatis & opulentiæ alumnam veneror, ne memoriam tot laudum, & Satyrici beneficium tibi ultra suam sortem blandientis, insons jocositas extinguat: si te dignis nominibus veneratus sum, & mitius tecum quam cum Britannia mea egi. Post tam simplicem & verecundam defensionem meam, non putabo per ullius invidiæ maledicta te alienari ab innocentia mea posse.

Vtinam me Acigniani tam candide audirent, qui utriusq; sæculi tribunalia petentes, numquam tamen bene conscii animi fiduciam terrebunt. Ingens factio, & suæ potentiæ authoribus gravis, lenta vincula, & supra Vulcanicos hærentia dolos, territis alterutro metu animis injecit, demissionis culpa per contemptum opum irearduasque virtutes: populi credulitatem ad om-

nia tenuerunt, & robustiores mentes fastuosis viribus tentant, tam sancta potentia ad humanum imperium repente traducta. Hos infamiæ aut egestatis horror, hos spes alta tam superbe florentibus junxit. Quippe illi per virtutis arbitrium sibi à populo alumnisque commissum, ipsi famæ interdicunt, ne suis adversariis liceat probis aut ingeniosis esse. Ad ultimum divinis & humanis viribus freti, has callidissime in illarum stringunt contemptores.

Cum his hominibus quæ me commiserint causæ, privatis injuriis asper, an inimicitiarum claritudinem sponte deposcens, quidam frustra quæsiverunt. Nullam acerbitatis argumentum in his scriptis, aut iniquæ vestigium mentis. Sero & leniter in eos querere ausus, quædam vera apertaque modestissima admonitione descripsi; &, si Satyricon sine præjudicio legent, fortaße prævaricationem amabunt. Nam quid triste innocentis scripti hilaritas objecit? Parata ab inimicis tela non strinxi, quæ agnoscere nolebam, & graviora suscepto risu erant, & ambitum eorum, quasi ad veram potentiam nesciret attolli, intra solas literas persequutus sum. Nec putabam tantæ modestiæ irasci, qui id solum proficiunt, ut quod sub inani luseram joco, altiori præjudicio confirment.

Attentatum in literas regnum & domorum remetata secreta: tum ingeniosam Juventutem in illorum maculas omni venatione compulsam, extra convitia arguebam. Ac utinam falsis indiciis tanta nomina decolassem, quæ jam vulgaris altiorum mentium indignatio damnavit. Quis non enim melioris ingenii tot mortalium insaniam tristi acerboque persequitur risu? aut quis captos Acignianorum artibus ignorat, qui cæterorum quidem tanquam barbara & incondita ingenia aspernati, apud Acignianos credunt Musas omnes felici facinore pæne in custodia haberi? Majestas & moderatio incessus, & secretum ab externis penetrale, tum quorundam ingeniorum felicitas, quæ in illis viguerunt, eos ad tam immodicam

scientiæ

scientiæ famam evexit. Accessit industria callidissimæ gentis, quæ sese ad existimationem mutua commendatione protrudit, & in alibi orientia sydera levi despectu & veluti fastidio, etiam maligna laude, nubem perniciosissimam exhalat. Nam & hominum generi dominantur inepto quidem aut insano, sed ipsa multitudine impetuque valenti. Si placet, Sciolos appellemus. Hi superbo nec capaci ingenio, rumores, quoscunque ab Acignianis acceperunt, tanquam secretæ rupes multiplicato tumultu referre stolida pertinacia assueverunt. Tantæ quoque juventutis quantam ipsi excoluerunt, obstinatis suffragiis nituntur, dum se omnes ab eruditissimis edoctos supervacua vanitate contendunt.

Et his quidem machinis intemerata potentia ad ipsa sydera suspexit. Nunc videas tot fucorum penitre secretum, Societatis flore paulatim per ipsa fortunæ munera oppresso. Nam qui in paucis urbibus suorum aliquot lætiora ingenia ostentabant, qui fastidiosum delectum habebant suam clientelam ambientium, nunc immensis coloniis dissipati, ægre sua Numina in tot templa divident, & exhaustis civibus servitiis ad sacramentum vocabunt.

Quid censeam de illorum studiis si quæris: in illis non pauci mediocres, per proprias dotes aut laboriosa institutione formati; multa humilia, sed quæ suo & sociorum vultu fallunt; denique ingentes quædam mentes, quæ nuda & exilia exterorum nomina sua fama circumvolvunt. Fallitur enim qui tantum ingeniorum proventum esse putat, ut alicubi spissa & tanquam per armenta numerentur. Quod si Acignius pro suæ cæteræ paupertate frequentem industriam invenit, quis ideo illudat cæterorum hominum dignitati, quasi si decertandum sit singulis Acignianorum eximiis totam decuriam non opponant? Nam qui Naturam tot capaces & sublimes animos Acignianis prodigere putatis, cur rursus effingetis tam sterilem, ut in cæterorum tanto numero non

sæpius

sæpius ingeniorum bonitate luxuriet? Et quidem in scientiarum regnum venturus, omnes illarum partes imperus Acignianorum invasit. Sed præcipua Theologiæ & Philosophiæ cura fuit. Hæ antea sub veterum codicum pondere vix spirantes, nova insania scribendi operuerunt. Humaniores autem literas, id est, amœnissimam partem, & si mihi credicis, utilissimam Musarum, nondum satis delicate habuerunt. Vulgaris, & ut ita dicam, profana licentia facientium carmen, in scholis vel miseris scenis, sufficit inexpertis adolescentibus, & raro Ludimagistro publicorum judiciorum periculum fecerunt. Vellem & Crispum Tragœdiam tenuissent, ne scire cogeremur, eos non infelicius scribere quam agnoscere versum. Nam si quis ideo doctissimos putat, quia rudem pueritiam ad literas informant, pessimo judicio in infinita rei exiguæ æstimatione caligat, quod aut mirificam industriam magistrorum credit ad primæ doctrinæ initia requiri, aut ab Acignianis juventutem perfici, cui forte ad decimum sextum annum ea studia procul ostendunt, ad quæ vix curiosæ vitæ maturitas pertinget. Et quidem de eo genere literarum plerosque afferre suam sententiam non fero, quibus nunquam veræ eloquentiæ imago de sui aut alieni ingenii speculo illuxerit. Summam & eruditam eloquentiam dico, quæ cæteris comitata scientiis offenditur ineptia scolarum, neque se indulget ingeniis intra veterum imitationem inclusis, quæ suas partes, in stylo sperare aut ducere non audent. Tam venustæ & difficilis scientiæ vix aliquem singulis ætatibus idoneum reperiri non sine illius fastigii admiratione videmus, cum huic nemo nascatur nisi amœno primum fœcundoque ingenio, deinde solida prudentia ad civiles æstus idoneus, & cui patientia laborum nec fragile, ut ingeniosis, corpus, nec refugientem animum offendat. Itaque in Acignianis nullum esse, non causa contumeliæ obieci, sed risurus vanitatem ad tantum vocantium nomen plerumque inexpertos, & su-

blimis scientiæ imaginem inter viles Ixionas prostituentium.

Videtis quam prolixe indulserim Acignianis, quos in amplam eruditionis partem non invidiosa confessione admisi, dum & cæteris mortalibus scimus non parcius divisa moneta Musarum, nec ibi perpetuam ingeniorum felicitatem esse. Nam quod adolescentes ad Societatem decebam pæne de animi libertate deduci, industriamque in illis aut opes, non autem naturæ impetum æstimari, quæ omnibus per sua vitia & virtutes diversa vivendi genera distribuit, nolo instituere defensionem meam. Vtinam patiantur nos suppressis querelis dissimulare inepta sæpe tela, sed in illam ætatem valentia; quæ si vellem excusare, quid amicius invenirem, quam illos juventutis venatores decipi inconsulta pietate. nec crimen in omnibus hærere? Temerata quoque secreta, & arbitrium familiarum illis callidissima insinuatione quæsitum, hodie intemperantius rideam quam indigner: quippe omnis doli ingenium post primam aciem hebescit, & quos insidiæ secundos aut tertios decipiunt, digni quoque videntur maturius perisse. Cur igitur in illos scopolos offendimus, & jam tantis naufragiis tectos? cur illam domesticæ censuræ procacitatem non excludimus, quæ nunquam severe detrectantibus illudit, semel autem infusa, non facilius sistetur, quam flumina, quæ viam aquarum ponderibus rupetunt. Ad summam, si intentum peregrinæ merci vectorem, si servantem astra agricolam, & militum arma probamus, quis Acignianos damnabit, si, quem facillimum credunt ad potentiam, ascensum omni artificio pertentant? Imo applaudam ingeniosæ calliditati, & stultam prædam in tot caveis videbo.

Contentus tam modesto indicio, atrocitatem majorum facinorum submovi, quæ fama vel inimicorum acerbitas adornat. &, si vere æstimamus, in solam calliditatem & felicem prudentiam lusi. Multi enim magnitudinem illorum invidiosa speculatio-

culatione damnamus; irati non iisdem artibus nobis quoque patere ad gloriam iter. Nam ut auſteram virtutem tanquam ſignum textumve antiquitatis ſuſpicere in aliis ſolemus, incommodam autem in nobis averſari, ſic è contrario beatam fertilemque fortunam aliorum liventibus oculis perſtringimus, quam à cœlo poſt omnem criminationem tacita veneratione mercamur. Quod ſi Acigniani ſimplicitatem meam agnoſcent, facile reſidui amoris veſtigia amabo, quem apud nos utinam publicis offenſis non extinguant. Si vero pro authore ſcriptum premunt, ſi devota in me tela facili Euphormioni & aperto vulneribus infigunt, non iraſcentur liberrimo dolori, qui adhuc priſcæ conſuetudinis memoriæ pepercit. Nullas injurias pervicacior indignatio ſolet ulciſci, quam quæ creduntur in publicum emiſſæ, & ingratiſſimum beneficii genus eſt de univerſis mereri. Purgatus itaque totis corporibus, & tam grandi liberatus judicio, ad ſingulares homines, & quidem graviſſima majeſtate dignos confidenti defenſione decurro, quibus magnifice negligentibus maledicta, neque triſti ſupercilio induſtriam damnantibus, riſus aut ſenſus meos aut pœnitentiam approbabo. Non excidere his ſeculis Antigoni atque Pyrrhi, qui multa convitia deſpiciant de faſtigio ſuæ famæ, nec Antonii celebrata jucunditas, qui provocatis aliorum ſalibus, in ſe quoque ludibria invenit. Sed non patiar conſcientiam meam de integritatis ſuæ fiducia ſimpliciter ad deprecationem traduci. Ipſa lex citatos ad tribunal non tantum, ſi, quæ feciſſe arguuntur legitima quæſtione, negaverint, ſed & ſi ea fecerint jure, litera ſalutari dimittit; & Prætores æqui bonique judicia abſtulerunt ſeveritati verborum. Etiam in fabulis populus agitatur, qui primo criminis vultu deceptus, in Cnemone parricidium vindicavit. Adeo non eſt ubique aut amare ſimulatam virtutem, aut vitiorum imaginem odiſſe. Sed præcipua ratio in æſtimandis laudibus aut convitiis eſſe debet? Nam & illæ ſub querelarum

ſæpe

sæpe & atrocitatis specie vibrant; hæc autem inter maligna præconia periculosis insidiis conduntur. Itaque nec Satyram fecisse excusabo, nec ad illam accessisse qui Panegyrin expectarent; modum vero tenuisse ut castigarem licentiam scripti ad eorum laudationem quos notabam, æquissima monstratione defendam. Nam inania nec turpium vitiorum simulachra in plerisque quæsivi: ut sub opinione querelarum opportunissima prævaricatione laudarem. Hos si tam mansuetum judicium offendit, damnantque beneficium innoxiæ libertatis; saltem patientur emendari facinus, & superfusis laudibus, instar Simonidis oculos suos quærentis expiari.

Et Callionem quidem tam suis lineamentis expresseram, ut suspicionem à cæteris videret submovisse. Ne illum quidem produxeram vulgo, ne spem redeuntis amicitiæ vulgata nec sanabilis injuria extingueret. Igitur quædam vela circumvolvi illi tabulæ ad ipsius naturæ veritatem expressæ, ut nec alius meis telis huic soli destinatis sauciaretur, & tamen secreta ignominia plus pudore in consciam mentem quam infamia sæviret. Multos quoque admonebam, errorem quem nunquam amator Poëta expiavit, non tutius latere quam verum Callionem. Nihilominus aut in plures divisa scena infelici curiositate quorundam non unum inquinabat, aut unius actus suspicione tota tragœdia innoxiis imputabatur. Quibusdam sufficiebant obscura natalia; alii facile ingenium, & virtutum vitiorumque potens, variis suspicionibus luebant. Illud vero acerbissime tuli; præclaræ dignitatis purpuratum traductum sub hac larva ab inimicis meis iniquissima accusatione jactari.

Molles & parum viriles illecebras quibus voluptatem invitaret, turpemque formæ curam ajebant, falsa quidem illa sed contumeliosissima procacitate dilatam. Hoc autem non illi modo quem volebant, sed & ubi Callioni objecerim ignoro, quem tantum paruisse sui seculi vitiis, non autem

muliebri

muliebri ingenio præivisse contendi, sed adulatio Satyra pejor, summo & nobilissimo homini illusit, eum sub Callione laceratum, & inter Berrecinthiæ Gallos per ludibra & enervium vitiorum contumeliam exsectam. At ille quia nihil de se ejusmodi credebat, aut referentibus tardiori fide consensit, aut quicquid illud erat infra ultionis dignitatem esse duxit. Mihi autem ignoto, & alieno facinore laboranti, cum ultra biennium in ea suspicione jacuissem, ab inimicis nuntiatur me parum pro modestia tantum hominem tristi & inverecunda oratione læsisse. Turbatus, & extemplo conscientiæ interrogans fidem, circumspiciebam ne qua tam intempestiva impietas nugas Euphormionis polluisset. Nec timebam meditati facinoris culpam, sed verebar excidisse inter publicos questus quæ in eum non sine conjectura delecti potuissent. Vt deinde Callionem nominarunt, tunc vero attonitus & impatiens contumeliæ, non risum, non iracundiam tenebam, simulque ingemiscebam miseriæ Optimacum, qui neque sua bona neque mala, nisi ex aliena fide cognoscunt. Et illius quidem nomen fideliori reverentia tacebo, quam stulta & imperita adulantium nequitia, qui nescio quid de illo viderentur credidisse, in quem Callionis scenam convertere putaverunt. Quod nisi in curiosa excusatione offensam metuerem, satis antiquissimæ gentis imagines expugnarent infelicitatem nascendi, quam in Callione traducebam; & totius ordinem vitæ, notæ & à multis celebratæ virtutes non agnoscerent. Summa igitur excusationis hæc erit, me nulla invidiosi scripti parte, ne concesso quidem & innoxio joco, ejus innocentiam lacessisse, nec eum quidem occurrisse, de principibus viris lætiori procacitate ludenti; eos autem qui inepta sedulitate ipsum nempe in Callione invenerunt, abominandos tam integræ domui esse, quod per illius maledicta amoris & diligentiæ quæsiverint nomen.

Sed nec solertia meliore meum Anemonem produ-

produxere de tenebris, in quas illum composita conjecerat larva, eo etiam pejores quod integerrimam matronam eodem facinore læserunt. Contubernalem meum se inanius efferentem, ne ipso quidem invito eram ultus, & quidem ne hæreret suspicio, uxorem attribueram, cum spem ipsam conjugii ejurasset. In ea vero muliere multarum impudicam licentiam exponebam, sed præcipue subitam & inconsultam libidinem flagitiosæ domus. Sed nec favore lasciviæ niti, aut frangere obligatos mihi animos quærebam improba voluptate legendi, cum non videretur dubitandum tam fœdæ mulieris æstus nemini placituros, viris certe faciles & oblatas voluptates aspernantibus. Illam autem quam fœda suspicione violarunt, neque suo merito Satyram timuisse, neque mea integritate oportebat. O virtutis inanem custodiam suæ, si alieno scelere deformis esse potest. Matronæ prostituere famam, & de mea Comœdia in fornicem deducere, conjectores ineptissimi audebant, digni, si perveniunt ad populum qui nati per eadem scelera, vel non meliorem familiam ducere credantur. Et hæc quidem in privatorum ignominiam jactabantur, sed præcipua moles invidiæ me in Protagonis & Doromisi nominibus pæne toto pondere afflixit: neque tamen molestius fuit his criminibus onerati, quam nunc lætandum puto defensioni locum esse per summorum hominum laudes tutæ; nisi omnino deliquisse me credas, quod tam sancta nomina indigno polluerim loco, & velut contagione criminum quæ in aliis arguebam. Nam nec olim Principis signum inter multas sordes, aut funesta obscœnæ sedis vilitate stetisset. Cur igitur in Satyram ausus tam indignos conjicere Heroas & velut in mortalitatis maculam ipsos deos adoptare? Hæc si tristis objiceret Censor, non fortasse à sincera ratione erraret priscæ simplicisque virtutis; cæterum nec periculosus hodierni moris erit, & intempestiva probitate molestum, facillima defensione submovebo.

Nunquam nostro seculo tam pervicaciter iratus

 fui,

fui, quin paria aut fœdiora in Majoribus facinora ognoscerem; & de fatis injuria queritur, qui post Heroum ætates inter mortua semina virtutum putat se in sola vitia natum esse. Sed non susceperam revocare memoriam pristini pudoris, & velut exemplis tot autorum consuetudinem nostrorum malorum sancire. Ac præterea videtur inhumana accusatio quæ in solam nec profuturam ignominiam mortuorum insurgit. Sed & humanæ naturæ vitio, maligna gaudia criminationem viventium insinuant; frigida autem & intempestiva reprehensio antiquitatis non inveniet probatorem. Igitur nec accusationem pessimæ ætatis institui, ac ne quidem hujus ævi corruptissimas gentes aut stultissimas veris & meritis conviciis prosequutus sum. Gallias Britanniasque, id est, florem universi, & humanitatis hæredem quæ decursu Oriente in nostrum vesperum deflexit, in severitatis meæ titulos causasque rapiebam, tum quod nitida & exacta corpora suos nævos melius ipsa dissimilitudine fateantur, tum quod bibliterarum domicilium esse, & istius notæ volumina, inter liberos & ingeniosos homines, & quidem sine altiore malitia procaces, sciebam avidius excipi. Et fortasse in vitia dicturus, nescio cujus vitii jam tacitis sanciti suffragiis commodicare usus sum. Si tamen vitium appellem, solutam quidem illam, sed innocentem & peccantem intra verba dulcedinem jocandi, aut etiam de fastigio rerum & tota Orchestra disputandi. Nam quis dies Galliæ illuxit qui evulgatis aut se inter consciias tenebras prementibus libris novum scriptorem per aliena ludibria commendare noluerit? Taceo quod illiberali ingenio & sæpe non artificioso facinore magna & casta nomina diris & crudelibus contumeliis infestant, in quibus plerumque sola temeritas placet vel mentiendi audacia, cum statim moritura novitate.

Sed nos quidem plus quam Herostrati nomen de memoria tollamus, cæterosque humanius sævientes, si placet, saltem ad cognitionem & judicium

dicium admittamus. Ex iis aliqui, jam in partes discedentibus factis, mystas adversæ factionis permisso & veluti religioso odio, falsis sæpe sed apud suam plebem creditis facinoribus aut ludibriis objurgant. Alii in externos obversi Principis sui imperio late viciniam destinant, & inter Musas suas debellant. Illi exprobratis hominum aut regionum incommodis toto spiritu licentiam suam fatigant. Quidam felicitatem ulciscuntur, quæ indignos attollit, multosque quoque muliebris fastus, aut impotentia, de sua sorte exeuntium ad scribendi violentiam accendit. Etiam lenta judicia, emptæque curules, & forum prædonibus plenum, irritos & supervacuos accusatores invenit. Iam nugæ & cassa vanitas insolentiam aulam, jam perjuria amicitiā pollicentia, jam omnis condicio & sæpe virtutes citatæ sunt literatorum studio ad populi famæque tribunal. Mihi autem inter hos acres impetus, & interdum illustres, illi, plurimum aberrante prudentia, videntur in ineptiam quam in aliis castigant incidisse, qui gravi & ad majestatis speciem ornata sapientia larvæ ambulant, id est, qui plurimum sapere volunt, subiti patres nec à censoribus recitati, & de magistratibus queruntur; remque summam non rogatis sententiis evolvunt. Nunc suarum partium sacra veluti de fastigio aliis inaccessæ sapientiæ excutiunt; nunc populi mala, & inconsultæ fortunæ munera, nihil profuturæ iracundiæ ostentatione vexant. Audent quoque Regibus componere sua edicta, & quam vitæ rationem probent inimica potestate præcipere. Inter hæc, modestia & hilaritas de tumescentibus exigitur scriptis, quæ libertatem styli sibi multa permittentis potissimum commendant. Nam ut immensa & inanis loquacitas nullis feriis condientium risus probatur, etiam in Parasitorum vilissima fame: ita nec victura aut profutura cavillatio, perpetua sapientia debet esse invisa. Cum oporteat omnem Satyram aut veniam habere modestia, aut lepiditate mereri, Sit igitur, ut prosit, altis quidem virisque

que querelis conspersa & plena comitatis, ut deſecter, magiſque ſuo ſeculo & vitiis quam hominibus iraſcatur. Neque enim aut Tarentinorum quiſquam Metoni offenſus eſt in errorem civitatis ad Pyrrhi auxilia converſæ ludenti; aut lenitas Bruti crucem Tannii libertatem admiſit.

Igitur Gallia in infinita libertate ſcribendi indignis & felicibus Satyris exundat, dum omnis generis ingenia vel impatientiam riſus per hæc ludibria oſtendunt, ut tumorem ſubeuntis invidiæ levant; etiam tum prudentiæ applaudunt quam ſibi affinxere: peſſimi autem vel fortunæ ſuæ crimine omnibus irati, vel malignitate livoris ipſam maledicendi voluptatem ſatiant. Hos mores polita diſciplina, & in humaniſſima quidem gente, palam ulciſci, an opertis oculis diſſimulare debeat, ſi quis quæret, primum ſciat, cœli quidem & terrarum velut fata, non arborum modo aut animalium genera pro regionum conditione varia eſſe, ſed & in mortalitatem valentia noſtram, vario & diſſimili affectu incolarum animos temperaviſſe. Sub hoc cœlo ſubtilis & ſæva timiditas videtur, ſub hoc autem inſana & ſeſe profundens temeritas naſci: reverentia Principum, aut odium legum, vectigalium quoque patientia, vel infra avaritiam ſanguinis ſui cura. Nec ullus eſt humanarum mentium affectus qui non aliquem Orbis locum præcipua religione invaſerit. Huic itaque morbo ſeſe male terentium linguarum mederi publico imperio præfecti haud dubio debebunt per terrorem ſævientium legum, in illis gentibus, in quibus deſpectum Principum odiumve quidam communis ſpiritus alte egit; aut ſicubi tardos proviſoſque ſermones non niſi matura animorum acerbitas exprompſit: At vero Gallicis animis ipſe halitus ſuperſtantium aſtrorum longe alia ratione providit, qui extemporaneo impetu pæne iracundiam priuſquam conceperint, effundunt, induſtriamque jocandi non ſæpius inimicis quam familiaribus adornant. Ibi virtutes & vitia, ſi vere judicamus, majori quam pro vero ſpecie erumpunt,

punt, quæ laxa inaniter & effusa nunquam ad verum bonitatis aut malitiæ ordinem possunt cogi, nisi cum refelluntur. Testis alacritas in sedentibus animis magnifice exsultans, altoque spiritu gloriæ & discriminibus ad fastum intenta; ista quoque procacitas, & asperitatis Satyricæ morsus; quorum illud fortitudinis specie tectum, hoc autem persona maledicentiæ infame non paucos hoc seculo decepit. Quippe illa generosi spiritus velut expressa effigies, dum per inconsultos tumores in Gallica juventute luxuriat, nihil est aliud quam adulterata fortitudo, quæ sua petulantia veræ virtutis decora projecit. At vero idem torrens cum ad obices rumpitur inhibitus, æmulatione aliorum, & ad experimentum provocante fortuna, tunc inanis ferocitas de illo fastu suam aciem evolvit, rediensque in virtutem ad virilem & maturam fortitudinem se componit. Hoc contra malignitatis simulachrum, hæc nonnunquam insana & præter fascium reverentiam procacitas, ut turpissimam larvam habet, sic intus innoxia, nec vero facinore deformis, ipsa libertate contenta est. Si vero non parcentibus edictis teneretur, tunc forsasse totum virus, quod per hanc lasciviam se Gallica ingenia exonerāt, in immanium & tectorum ulcerum tabem coiret. Adeo sæpe virtutes & vitia non sunt priusquam lacessantur. Igitur ut eadem arbores pro terrarum situ naturam quoque mutant, nec Persarum mala Romanos extinxerunt, cicutaque nonnunquam utimur ad frigiditatem potionis; ita mores æstimare ad ingenium gentium oportet. Neque plus eadem verba, quam mores his illisque gentibus diversa significant. Et sedes aliorum populorum linguarum pensata moestitia, seditionum scelerumque pericula male in Gallia mereretur innoxia scurrilitate, quæ his nugis occupatum fastidium odiumve præsentium rerum & in nonnullis fortasse nequitiam consumit.

Erectus hac consuetudine tot insultis ludibriis Barclaius, quamquam alienæ gentis homo, ausus

sum

fum in jura & veluti facra Gallicæ libertatis instare, & Satyram, vix ulteraticulum sævientem, lenifleta & inermibus jocis implevi. Quod nisi Principes Viros tenuioribus velis obductos (ut nec longa conjectura dubiave retegi possent) egissem in hunc ludum, quis (ô facinus) innocentem turbo, quæ tempestas inundabat! Nihil esset tristiori supercilio grave, nihil invidiosa atrocitate suspectum, quod non malevolorum improbitas in contumeliam illorum rapuisset; mihi quidem infimulato tam funestæ loquacitatis gravis, sed illis iniquior quos tam grandi malorum facinorum suspicione violasset. Igitur ipsam purpuram consultissima ratione detexi, ut æstimari modestia mea posset. nec in deos crederem ausus quæ vilioribus ingerebam, aut quibus etiam ipsa vitia sub fictis & scenicis nominibus lacerabantur.

Cum hæc moderatio tutum iter primis scriptis præstitisset, nescio qua fiducia in secundum Euphormionem excrevi. Hic cum primo se solveret risu, supprimere jocos jubetur, & ex operarum manibus, ad judicium mulctamq; descendere. Quod cum mihi tot fluctibus terrisque diviso amicorum indignatio ad intempestiva odia vocantibus literis perculisset; non indulsi dolori, aut repentinis inimicitiis mutatus sum. Nam & Magistratus sciebam, si quid injuriæ esset, ignoti hominis libello obtulisse, quod si maxime meum esse cognovissent, tamen pepercissent diligentiæ, quam prætextu publico in me malevoli homines vel imperiti exexerant. Nimis enim humiliter summorum Magistratuum res erunt, si sufficere minimis debent; & illorum otium severissima lege turbamus, nisi alienam concedimus fidem, cujus diligentia tuta præsertim judicia & extra fortunarum sortem exerceant. Libet quoque agere gratias ipso nomine injuriæ, quæ Euphormionis famam fortasse extulit, ipsa damnatione præsignem. Sed jam fracta invidiæ nube, haud dubia timidave fiducia exspecto, ut expertam verecundiam emendata in Eleutheriam suffragi-

tede

reducant. Quantumcunque severo tribunali disceptemus, ecce, Italia & ab utroque Germania cœlo, ludibria, ne appositis quidem pensata præconiis, non modo neglexit vindicare, sed pro munere amplexa, ingenuæ libertati applausit. Ubique vulgatos, velut præmio delationis suæ liber in illis urbibus illisque domiciliis quæ notavit, jam fidelius mores explorat: & sua judicia, præsenti testimonio sancit, aut in jocum traductus emendat. At Eleutheria in immani patientia urbanitatis, proh fatum, meos sales publico donare dubitavit, quæ ridiculam, &, quod est pejus, non ridentem sui Militis audaciam, & equitis fanaticum robur, & toties scribentium pudendam libertatem, nullo supercilio tam sedulæ majestatis offendit.

Sed nec illis tenebris projeceram fœtum, ut obscurus parens essem, & si quid parassem atrocius præsentissimus vindex erat, qui in suis nunquam sociæ & amicæ majestatis despectum patitur. Ignorant moderationem mei Regis, qui, quam pacem Orbi facit, non putant ad verborum etiam tranquillitatem pertinere. Nam & diligentius in populi sui ore, sociorum Principum famam amat, quam suam castigate, gnarus nec amoris pignora cum improbis jungenda, neque bonos contumeliarum flagitio esse lædendos, sed nec deorum crimina licenter in vulgus & sine honore efferenda. O præclarum, & quod tot Principum ambitio inter feroces & inhumanos titulos non vidit, bonitatis fideique cognomen; quæ in hoc insultæ amentiæ fuisset. Sed laudationem omitto ne suspecta adulatione evilescat. Longa posteritas, quæ vere de præterita virtute censebit, satis tantum memoriam sua in nostra tempora invidia commendabit. Cæterum non facile videri debebam, voluisse tunc primum se tradentem fortunam jugulare, & profana petulantia in quædam Numina, mihi inconciliare omnes deos. Quod si faventibus vindiciis, quæ hospitibus certe debetur, jam non fidelius tamen à se

 amico-

amicorum imperio Regum quam nomini esset consultum. Etiam cum hoc lustro horribilis atrocitas Diræ una face pæne Britanniam cremasset, & proditionis nefas vix de suo jugulo esset excussum, de populi solicitus voce, nihil prius edixit, quam ne quis tristi suspicione macularet Regum sociorum dignitatem. Iocos tamen, aut vulgaria, & veluti per totum populum lassata ludibria, exorabili comitate agnoscit, quæ se lepiditate conciliant, & nocere jam non possunt, veneno quod tectum & occultum sævisset jam corrupto & per nimium aërem expirante.

Hoc arbitrio fortunarum mearum potuissent fortasse magistratus dubitare deferentibus meum nomen, nec vicaria fide tantilli voluminis conscientiam explorare; cum præsertim scriptionem in quam magis tempestas incubuit nuncupassem Heroi, quem fœdis convitiis præficere, supremæ nec in hoc Rege tanto plus vibrant quanto Natura capacior communium vitiorum facultatem obtulerat, ne inepta necessitate esset probus. Hoc est enim esse sanctum, non si à sceleribus abes, sed si ea refugisti. Equidem Rex meus gloriari pulchre potest: nullos quidem exterorum suis muneribus ad perfidiam fraudis allectos, sed nec proditionis conditionem ferentes humanius auditos, quam Ludimagistrum Faliscorum Camillus excepit, audiant Magistratus meum librum (nam pro se ejusmodi dicet) eum facile de judicii metu litteræ salutari exsolvens.

Sed in Protagonem tamen lusit, & de Dotomiso totas chartas implevit. O horribilem rectarum mentium calamitatem! secura flagitia occupare præmia virtutis, beneficia autem & merita periculo sceleribus constituto pallescere. Ego vero si literatorum infortunio quæsitum accepissem librarium, anxiamque mercedem sordidissima adulatione captassem, nemo ante Protagonem erat cui meos labores exprobraret: illum extra humanam sortem laudibus eductum, illum huic honori qui est ambitioni humanæ charissimus esse

subve-

subvectum: nec unico seculo duratura praeconia meritur is saltem donis & imparibus comparanda, nunc gratuitis muneribus & ne aestimata videntur confuso sub Euphormione nomine latgientis ipsa gratia petiit, & plus invidiam, horum temporum vitium, quam meam fidem inassueta integritas adjuvit. Ecce autem ne hoc quidem beneficium fata indulgent, ut apud sentientem me excusem, cum vulnere (ô dolor!) post omnium memoriam indignissimo, ille Protagon, ille natus ad miraculum terrarum, destitueri Orbem. Proh facinus ad nostri aevi infamiam efficax, quod per teterrimum nefas tantum Principem nondum poscenti reddidit coelo. Sed & stupor lachrymas, & stuporem ultionis cupiditas, de omnium paene gentium corde & oculis submovit. At te adoranda Anima, te melius per virtutes & famam quam per excutitem de hoste Aquilam consecratam, hic omni solicitudine placabo: si quid de tam justa remissero cura, non minore flagitio quam si viventem offendissem, peccaturus in Manes. Sed nec ille excanduit, & si adhuc dignaretur mortalitatem nostram, nullus certior aut veniae author esset, aut innocentiae meae vindex.

Stabat ad tribunal Africanus, & jam incommurae acerbitas in ipsa innocentia quaerentium crimen, cum Antiochum, filique venenum & indicium corruptelae non expavens, ipsam quoque defensionem erubuit. Judicum quoque plausus, revocata beneficiorum memoria, in Capitolium usque perduxit. Tam memorabili exemplo meus liber de reorum pulvere dignissimo tumore consurgens, & summarum creditor laudum perambulare potuisset Protagonis totum limen, donec praemiis absolutus abiret. Primum enim non immanis dignitate personae, tantum nomen magnificentissime operui. Nam quid aliud Protagoni cognomen quam militaris scientiae verissimam confessionem expressit? Nec pensata tot principum et seculorum laude, illum omnis memoriae pri-

tuum ac pæne solum ducem, in justum gloriæ fastigium afferebam. Nempe ex hoc convitio cæteræ & sub judicibus litis, ipsa innocentiæ meæ verba ad testamentum citabo, nunc igitur est in Euphormione Protagon : *Vir hic seculo major, & dignum fabulantium miraculis vatem* ; hic alius, *nihil de eo mortale prædicabat.* Et solertissimus senex multis in eum præconiis effusis in hæc verba desiftit : *Nulla secula Protagonis geminum æquabunt.* Et, *Nec quemquam similiorem Numinibus ad nos fata transmiserunt.* Nec minor eximii viri cultus totum ubique Satyricon adoratæ majestati substernit. Quod si de jocis publicis meus deinde liber crevit, si cum populo scire ausus sum, nec acerbiore risu quam quo Protagonem delectarem inclamare Thalassio; ignoscite, quæsitores; bonitate Protagonis & vestra libertate sum deceptus. Sed videte, ne majore piaculo nimis officiosam diligentiam polluatis, dum hos ludos intempestiva severitas silentio damnatos videtur nescio qua censura notavisse.

Si vero de Fortunæ descripto imperio queruntur, quam in ipso Eleutheriæ templo, ipsa ara, sanctissimo honore appellavi, si aspernantur illam deam, & me quasi suorum sacrorum ignarum incusant, certe legum suarum videbuntur oblivisci, sed & parvam gratiam habere illi Numini, per quod ipsi creverunt. Nam quod his seculis virtuti stabile iter ad opes, nisi jam opulentæ ? aut quis ad magnarum dignitatum culmina, nisi quadam sorte pervenit ? ac ut nemo nisi dignus, aut divitiarum potiatur aut honorum, nihilominus opus est fortunæ regno, quæ æquales virtute, saltem impari felicitate distinguat. Nam multorum ingeniorum magnæ dotes, velut debiles & ipsa paupertate ægræ jacent. Libet aliquando meminisse Satyricæ libertatis & iterum adorare fortunam. Tu es, inquam, sine qua nullæ virtutes sibi placent, nullæ possunt per nostrorum temporum tempestatem emergere. Tu de sacerdotiorum collegiis suffragiorum potestatem, tu de opulentis

pulentis solitudinibus excussisti, sed & forensibus ministeriis in hoc arduo locatis quo solum extructæ pertingant divitiæ, quæ via nudæ industriæ patet, aut quid saltem felici ignaviæ vel ingenioso sceleri negavisti? Sed tantos & tot fasces tibi hæc ætas non dedit. Iam olim omnia potuisti, etiam ante luxum atque æstus; etiam cum memoriæ labentium annorum satis fixæ parietis fides erat, cum numerantibus clavis, & captas tot annorum usu gentes nulla interdicta extorquebant. Hac veneratione Fortunæ si quis offenditur, aut ipsius beneficiis saginatus, capta & ebria mente deſævit, aut ſane eſt iratus, nec reſpicienti per tot vota litavit. Sed hoc totum non video quo argumento poſſit ad minimam Protagonis notam aut injuriam traduci, cui etiam fortunæ arbitrium adſcripſi, ut felicitatem ab illa nemo magis quam ab iſto exoraret. Doromiſum autem (alterum Satyræ crimen) immani piaculo aggreſſus ſum. Scilicet ab ipſo nomine initium injuriæ fuit, & Doromiſum appellavi, quaſi per nimiam frugalitatem liberalitati infeſtum. Ecce de infelici beneficio novum nefas, amoriſque conatus iterum indigniſſimo reatu perculſi. Quaſi Doromiſi non invenerim nomen, quod nullis donis tanta integritas poſſet, nulla ſollicitatione perverti. Cur igitur ambiguum nomen (nam vos ambiguum feciſtis dubitando) in triſtius deduxiſtis, niſi quod mens mala, in ſuſpicionibus gravis veneno ſuo paſtum de innoxio flore quæſivit? Sed & illum quibus verbis, qua commendatione celebravi? Amiſiſſet Satyra ſuum nomen, ſi paulo alterius induliſſem. Nunc *vir ingenii macra* appellatur; nunc *qui in cœlum poſſet meraciſſima prædicatione levari*. Nam imperitiæ imputabo æmulorum, ſi vel ſenem de illius frugalitate loquentem, vel Euphormionis inopiam cum ſuo artificio Muſiſque neglectam, in criminationis acerbitatem deducere audent. Nimirum æquo jure ſua libertas ſcenæ ac Satyræ larvas indulſit, quibus ſupra Pythagoræ fatum ſæpe homines renaſcantur in die,

& nunc

& nunc juventute luxurient, nunc maturas partes absolvant. Nisi forte servilis calliditas, & supercilium heri nunquam Roscio per eadem spectacula convenit. Equidem Euphormionem non excuso, si in diversos habitus transire non licuit, qui in Doromisi domo ideo scholasticam induit vanitatem, ut irrisus abiret. Tunc enim insaniam ludebam, nec dum cognitis sidentium Musis; qui inutiles, nec ad pulchritudinem exactas nugas omnino tanti putant, ut de egestate securi sint, & ad opes à felicibus tollantur, aut in iis animorum scabritudinem incusent. Nec Doromisum castigabam, si Augusto hanc turbam Poëtarum submoventi summus Lyricorum pepercit; dicebamque *iratas esse Musas*, quæ ad stimulos superbæ paupertatis nescio quid ignobile & mercenarium cantant. In eo autem sene, cujus indicio Doromisi nomen accepi, malignum ingenium non omnino inquieti populi fingebam, qui semper magistratibus iniquus, tamen ingentia merita non pessimo aut artificioso livore agnoscit. Sed & magnæ fastigium portæ & aviditatis effigiem vidi abducentis ab oppidanis Plutum: quod nemo opinor bonæ & candidæ mentis, in cujusquam contumeliam vertet. In eodem quippe videbit bellorum instrumenta, torvamque Gradivi, cum ea vastitate, quam Annibal Italicæ præsagium cladis in somniis exhorruit. Nam augustam, sed formidabilem domum, & gravem tam longo apparatu, non aliter debui quam Martis penetralia depinxisse

Et his quidem argumentis jam confido Eleutheriæ omnes deos dignissima litatione placatos; Nunc de reliquo sollicitatus Orbe, si quid est iratorum Numinum etiam facinori propitiatione exorabo. Et vero apud cæteros expedita innocentia facilius emerget. Labetrum autem metuo ne innoxii quidem joci, sed fortasse crimini viciniores implacabili præjudicio in me accendant; præcipue cum cognoverit de hac causa indicio illorum, quos Cassius amovisset trium verborum cautione.

tione. Nam qui continua integritatis fiducia suam causam cum cœlo Principibus miscent, mei premendi occasionem putavere se nactos, quod eodem scripto in Labetrum & in ipsos jus libertatis exercuissem. Sic igitur potentiam alienam ad sui ultionem callidissima fraude armarunt. Suis injuriis silentio tectis, tanquam pio & laudabili dolore commemorant contumelias; (ita enim appellabant) quas ego in Labetrum & Pedæam flagitiose fudissem. Adeoque valuerant astus, ut innocens procacitatis Euphormio, novo judicii genere, in alio Euphormionis & Satyrici innocente pæne vindicaretur. Et hoc quidem atrocior videbatur injuria, quod Pedæam illis jocis miscuissem. Nam & severius suæ Metellæ vindictam in Athenas quam defectioni Sylla exequebatur, & hic Scytha qui in Bajazete pæne facta Ottomannorum præcepit, plus contumeliis in uxorem quam imperii libidine accensus est. Non est tanti meus liber ut imparis odii magnitudinem excipere velim, &, si pietatem nolit, ultro se iratis noxæ dedit: plus tamen innocentia sua motus quam periculo meo. Labetrum & Pedæam non tam originis vetustas, aut potentiæ extulit robur, quam virtutum claritudo. Neque præconium tantæ confessionis jam effundo, aut spe beneficiorum agitatus, aut indignitate terroris. Sed ubi res ad serium procedit, non ausim ad tanta fastigia nisi vera adoratione suspicere. Et vero nullius flagitii accusatos tantum veluti publica voce produxi. Nam communem, & si maxime esset verus, non turpem rumorem sequutus sum, & per aliquot jocorum suavitatem expressi, ac ut magis impetrabilis venia offensæ sit, non tam illud in Euphormionis ludum attripui, quam ut fabulæ vanitatem improbabili narratione damnarem. Igitur nec isti libertati malient tristi & ignobili superbia irasci, quam ridere cum domino gentis humanæ, qui semestres liberos felicibus nasci impatientes non audivit. Sane de Liphippo, nisi ex persona aliorum nihil dico, quos si reverentiores majestatis se-

tis fecissem, periclitabar adulationis opinione contemni.

At Thebanos quis ignorat eximie à me coli, dum majorem nostrã patriam assidua veneratione appello, & amicitias illorum ambitiose quæsitas ad scrupuli molestiam & solicitudinis conservo. Nec illi moderationis obliti, acerbius meos risus quam eos miseram exceperunt, digni quos veris laudibus attollam, cum synceris judiciis nec falsa beneficia admirrant, nec injuriarum speciem vanitate præjudicii ulciscantur. In Aquilio autem è vivorum societate jam sublato, etiam supervacua excusatio esset: in cujus conditorium neque fama meæ narrationis intrabit; & si maxime fieret, ejus manes humanis negotiis non solicitantur.

Vereor ne prolixa trepidave defensio meæ causæ fiduciam corrumpat, præsertim quam non ita suscepi quasi inimicorum meorum humilitas pulsare meam quietem ægritudine solicitudinis posset. Magnatibus autem sic me facilius approbabo; Nihil scriptum aut cogitatum esse, quo illorum dignitatem violarem; Si nihilominus perseverant suspicari, me exsecrationem mei fœtus pretium suæ benevolentiæ esse facturum.

Domita autem vel sedata vi ferocitatis externæ, jam forte familiaritas merentium quæret, num tam perpetuo favore mei pignoris caligem, ut in eo cognoscere errores aut agnoscere non possim, denique si quam eum totio ibi, tam etiam mihi excuso. Nam & Brutus suos liberos primum virgis, mox securibus cæcidit, ille autem adulterii vindex non prius filio oculum reliquit, quam sibi excussisset; & ubique quo est tolerabilior lenitas parentium suis, eo laudabilius erit hujus veniæ suavitatem aspernari. Igitur tanquam è publico rediens, & hemicyclo augente privatam majestatem domesticas de ipsis Præstitibus culpas expecto. Neque mollius quam jurata sententia disceptabo, vel ut tanquam Hermolai patrem sua rabies in filium absolvat, vel ut ipsius filium

lium iracundia parentis eripiat externa misericordia per internam & velut parricidalem discordiam, benignissima lite erecta. Ecce autem jam vexatum percensui scriptum, duriusque discussi, quæ recipere culpam aut abscondere possent, nihil publice peccatorum annotavi quod castigatione in exemplum possem ulcisci. At privata & tantum in domesticum nomen errata, etiam ætati donavi. Primum quidem, invidiosi argumenti ferociam, quæ sub prima juventute adhuc rudem & inexpertam libertatem sævientium odio vel iracundiæ objecit, tum conatus præmaturos, & cupiditatem famæ, quæ luxuriantem vitio annorum scriptionem novaculæ severiori non servavit. Nam in prima Satyrici parte etiam quotidie lituras facio, ut in multis velut fronti invenustæ, saltem velum imponam. Sed hoc judicium non ingratæ violentia mihi ereptum fatorum clementiæ permisi, quæ hoc pæne exeuntis pueritiæ tyrocinium victuris spiritibus annumeraverunt. Secundæ vero parti quæ, provectior biennii mora, sapuit per prioris impetus nævos, meam quoque gloriam imputo: ac quod Epidicus & Orator suis authoribus fuerant, id mihi de Callionis potentia liber Euphormio, & se primis litteris sub fabula imbuens, esse potest. Nimirum ut censeri per illius virtutes aut vitia non recusem. Neque me tam propitii itineris ad gloriam potest, aut si mavultis præclari erroris, pœnitere, sine contumelia immerentis fortunæ, quæ velut consilio meam temeritatem provexit. Adolescentibus autem totique juventuti, quæ adhuc curiosa & libera diligentia speculatur aditus ad ulterioris vitæ securos & opulentos cursus, meis cautionibus, & jam experto navigio, quo adremigent portum ostendam. Fallitur enim qui literatum splendorem putat etiam Pluti cæcitati illucescere, & statim ac in Parnassum pervenit, opes ab Apolline efflagitat omnis metalli conditore.

Nam omnibus seculis diverterunt divitiæ à studiis virtutis, & sæpius Philosophia in gratia friguit,

friguit, quam purpuram despexit. Illi ipsi qui libertatem solutarum gentium subegerunt eloquentia, qui Cheronæa in Philippum arma cudere; qui Corneliis Sergiisque sua consilia extorsere, non exivissent de Rhetorum umbra, nisi nudæ eruditionis altam & candidam simplicitatem mixtura civilium negotiorum corrupissent. Nemo igitur intra ipsas literas aliud suis laboribus promittat; quam castissimæ dulcedinem voluptatis, & ad summam inutilem egentibus famam. Ille nobilissimus amor impetusque sciendi, à pecuniæ & ambitus utilitate semotus, in securis & jam felicibus ingeniis, inter avitas opes digna & præcipua majestate se commendat. At vero si quis impari amore deceptus, de egestate sua altissimas quoque Musas contemplari & eadem sinceritate colere audebit, quantumcumque magnifice cogitet, sæpissime de Hecates cœna gustabit.

Nam ut primum de Rhetorica dicamus, & humanis literis, sequentemque has Philosophiam, quod præmium quamve spem illæ Nymphæ suis amatoribus invenerunt? perpetuum scholarum pulverem, & (proh facinus) in tam liberalibus disciplinis ne quidem mercenariæ doctrinæ opulentam locationem; in privatis quoque familiis educationem puerorum jam olim servilis necessitatis munus, & hodie non unius Pistocleri immiti superbia despectam. Iuris autem immensa cognitio, per tot nodos impedita, & plerumque solventium nugis, ingratissimos sudores raris stipendiis videtur ad solam æternitatem laboris educare. Nam interclusa tribunalia non nisi jam opulenta scientia pulsantur: si placet de reorum miseriis augeri, si in patronorum nomen ire, jam exiisti de mutarum literarum pulchritudine, quam hic sterilem & ad opes currentibus inutilem damnamus. Nempe enim tot municipiorum jura, in sola codicum nausea & solitudine vestigabis. Vivo strepitu opus est, & callidissimis experimentis, quibus incendere lites aut opprimere possis. At nec divinis studiis clementior portus; ubique

divitias

divitias sui juris faciente fortuna. Nam infinitæ opesque sacrorum custodibus venerunt longa & trepida majorum pietate, nunc mercedi, aut insultæ amicitiæ Magnatum, aut sollicitæ adulationi cesserunt. Inter hos scopulos tam turbido freto & obstinatis fluctibus repellentes literatorum remigia à divitiarum cursu quidam velut everberatam tempestatem propitia fortuna vicerunt, qui in apice studiorum aureos quoque fontes, & ambitiosum otium invenere. Sed in illis ipse casus potius quam eruditio felix fuit, & alteram numeranda paucitate infamant Musarum egestatem, quæ pauciores quam vilia aut pudenda artificia ad humanam sublimitatem attollunt.

Desolanda igitur tantorum Numinum limina, & literis inexpiabili sacrilegio ejectis, sorditas barbarorum annorum revocanda? Absit ut per tantum flagitium velim fatum jam labentis eruditionis præcipitari, quæ, si vere æstimamus, nos à pecudum vilitate seduxit, soletque præcipue cognationis cum cælo admonere: Sed nec velim juventutem aberrare velut Sirenibus deceptam, nulla præsertim pœnitentia utiliter illius temporis consilium emendante.

Igitur domesticas amoliri angustias & fascium dignitatem volentes respicere, acri quidem impetu incumbant illis literis quas magis propitio impetu iis natura admoverit: nisi forte flexibili ingenio eligere studia, & repugnantem animum tenere possunt: cæterum ut se aperuerit floridior ætas, & veræ curæ per primos stimulos sollicitaverint mentem, non quidem relinquant ipsas Musas (neque tam levi sarcina opprimentur) sed eas secum velut ad utiliorem mercatum circumducant. Tum primum suos mores civili venustate ac perfunctoria solicitudine mitigent, tum ipsa comitas amorque solertiæ, & cura placendi, cum fraudis & malarum artium disciplina, non in usum sed cautionem ac fortasse speciem invigilantem animum informet. Et quidem (ut omittam qui in bellum prorumpunt, civica arma in consultis ven-

 dituri]

ditur] pro genere ac fortuna transeat juvenis in factiosam clientelam. Ibi de omnibus diis patronum suum placet, non gravis affectatione paritatis, aut sordida vilitate dejectus. Sed & ista prudentiæ est in eligenda servitute tenenda; primum ut quod præcipue genii impetu potes, id est, qua potissimum emines dote, id aut possit cognoscere patronus, aut mirari; deinde ut per altissima quæque flumina navigationem intendas. Nam & de vivis fontibus multæ aquæ hauriuntur, ne quidem sentientibus ripis, & tuas sordes eluet pretiosæ purpuræ contactus, ac, si supra Philosophū dona erunt, tamen Alexandrum decebunt.

Inter has curas, miserrimæ quidem mortalitatis ludibria, utiles tamen ad præsidium senectutis, si facilitas rerum aut magnitudo ingenii reliquerit otium, ad eruditionem cum pulcherrimo labore colendus est animus, qui hac deflexione forensium rerum, veluti quodam ludo, suas curas mitigabat. At vero cum emerserit liberalis animus de formidine paupertatis, vel cum satiaverit modestas honorum cupiditates, & poterit suas literas inter splendorem dignitatum majori præjudicio ostentare, tum vero permittendæ sunt habenæ isti ambitioni, tum inquam acrius descendendum ad perpetuos quidem studiorum labores, sed dignos mortalitatis fastigio, & sudoris præterea rivos per multiplicem amœnitatem plusquam Apio aut Oleastro detergentes. In iis domestici solatii vis ingens, & per stupescentem suorum æqualium barbariem admirationis externæ. Per hanc famam ut omnia felicibus accedunt, si quid supererit ad editos honores, poteris faciliori ascensu emetiri. Quod si quis tam robusto animo erit, ut acquiescat uni suavitati literarum, omneque dispendium infra celebritatem ponat, & par ingenium tantæ nobilitati effervescat. Valete fastigia dignitatum, & habendi libido per ipsas opes excita. Hæc Philosophia, & inopi lectulo demersa paupertas, cum volet certis telis omnem magnitudinē petet, sua mole vulnecibus

ribus patentem. Sed & longis præconiis supererit suo seculo cum luxu ambituq; morienti, neq; ulla spatia definient doctæ virtutis perennitatem. Verum hæc est dura & pæne sylvestris eruditio, quæ, si me audient, multos habebit laudatores; rari autem excellentes animos tanta rigiditate imbuent.

Neque vero supervacua disceptatione hic exerro, qui defensione mea erupi ad præcipiendi gravitatem, sed volui ita meæ juventutis impetus ad studia probare, ne inde aliis exemplum staturem, & omnino castus liber quam in alienos fuit temperans, tam sit innoxius laudatoribus suis. Nam & Satyricon propitiis fatis tradens, stimulos multis forte adolescentibus admovi, ut assiduis maturisque literis properarent ad dulcedinem famæ. Nunc vero juventutem utilissima ratione dehortor, ne rapta pulchritudine laudum anxie eruditæ eloquentiæ invigilet, id est, omnis doctrinæ sed & omnis sudoris compendio, nisi suis opibus nitatur, vel capaci animo partitutas possit, aut denique de scholastici pulveris otio nulla ambitione semoveat.

Ego vero qualiscunque fortuna deinceps meos conatus excipiet, non revocabor ab hoc cursu, utraque Pallade aut amicitias meas aut odia condendi; sed vobis summas gratias diligentissima memoria habebo, quicunque Euphormionem amavistis: cæteris autem, qui sunt solicitudine mea digni, non cessabo simplicitatem tam ineruditum jocorum probare, donec ratio aut fortuna meam innocentiam explicaverit.

FINIS TERTIÆ PARTIS.

PARS QVARTA.

ICON ANIMORVM.

Serenissimo & Potentissimo Principi,

LVDOVICO XIII, FRANCIÆ & Navarræ regi Christianissimo, Euphormio Felicitatem, Victorias, Triumphos.

Mortalium animos seria contemplatione deprehendere, Ludovice rex Christianissime, & veluti oculis subjicere posse, ille jactabat qui ex oraculi modum edidit ut se quisque cognosceret. Sed pervetus bonum est ad suas animus mentes notitiam pervenire. Plurimorum autem variis gentis, ingeniisque animorum, curiosa diligentia posse distinguere, res adeo publicae utilitatis, ut nec indignum duxerim munus quod Tuae Majestatis adolescentiae traderetur, hanc mentium omniumque picturam: In qua ut pene fidelissime Naturae lineamenta sequutus sum, & aliquot discrimina adumbravi, quae in hominum animos eadem Natura contulerit, sive terrarum ubi oriuntur spatium, sive fortuna, in quam nascuntur, aut pervenerunt, forte sive etiam variarum aetatum discrimine, aut diversa affectuum qui pene diversi singulis agunt. Non indulges, Rex Serenissime, intempestivae & superbae sapientiae, ut his scriptis informare adolescentiam suam studeam, & inter disciplinas quas jam primam tuae Majestatis aetatem feliciter exercent, non regalis sententia suffragii audeat. Habes Incomparabiles tuos Rectores, quos Burrhum & Senecam appellarem, nisi quod in Trajanum inciderunt. Habes utriusque parentis sacratissimum genium o Rex, illumque praeterea qui a Numine est, tuaeque Majestati vicariis incubantem. His tu optime indolem tuam credes. Nobis tamen in patenda fontem genitii si templa adornare & coronas licet aris appendere, cur non & pietati videamur operari, cum ipsi ingenii nostri censu, velut in sacrum Numinum vestrorum aerarium, ingenua devotione conferimus? At quid (inquies) externae gentis homo diverteris ad peregrini Numinis cultus? Numquam erit (Rex) ut meo Regi domesticus me apud te ducam exterum. Tua enim fortuna magnitudo non

in Gallia-

in Galliarum adeoque nec terrarum finibus haret. Transfe quoque maria, obstreptque Anglicam jure Britannicam, quod perspicuum est ipsis ferventem & civium furiamento validius. Fadus dies, fœdaque pudendus, qui parricidio supra omnem atrocitatem horribili insignem tuum Patrem Orbi ademit, tibi fidem tuorum amicorum approbavit certiore experimento quam etiam ipsi velles. Inter omnes enim Regum Principumque Serenissimo tuo Regi, aut vetius defuncto Henrico ingemuit, aut funestius timuit viventi Ludovico. Neque vero cunctatus est, dum repente rerum eventu posset perfunctoria & securra pietate se jactare. Sed cum nihil in tanto rerum articulo extrema temeritate, ut hanc parentis ad immortale amicitiæ exemplum eripit, se rerum communicaturum pericula, venturosque in fortem Britanniæ quamcunque ille turbo tuis Gallis fecisset. Nec deinde degeneravit Rex maximus à fratrum [illegible] sanctitate, affectu amicoque tibi Pater, & alterquam velles frater, communicatione dignitatis. Hac tanta amicorum utrinque mixtura, & Gallica decet in Britannos tuos fervere, & nostra apud vos expediri. Ex ea mihi publica tanta (nam privatas taceamus) nuncupandi Tuæ Majestati debitis. At nunc quidem Itineris Annorum, Rex potentissime, tibi venit, non quoque Tui Animi & Majestatis imaginem Posteritati pararemus, cum te ad illa, quæ Orbis expectat tempora tua digna, major ætas propulerit sperandque in seculis usque ingeniis tuis Maximi Patris virtus, qua bello et pace mirabiles, [illegible] incidisset veniet, & amicorum fidem Galliam suam agentibus fatis infaustam nexus fregit, quid in ceteris laudibus majus? Suam deinde in victoria animum clementia exornavit. Nec id potuit Alexander. Tu tamen Patris hæres, ut spes meaque populorum, jam famam impleubi quantamcunque capere tam teneri anni possunt. Dum [illegible], dum in vires firmari rebus maturas exurgis, Tua Majestas in hæreditatis interim possessionem Parentis, triumphosque, & cætera dotes omnes quibus æternitatem eunt. Sed hæc ipsa, licet patria, aliena esse censebis, videsque tua stimulos [illegible], ubi eosdem patris per ætatem meruisse. Vale.

CAPVT I.

Ætates hominis quatuor. pueritia, adolescentia, ætas virilis, & senectus.

HVmani generis, sicuti cæterorum omnium præcipua in cunabulis custodia est. In arboribus tamen nascentes obsequuntur Agricolæ cujus ductu vel in altum eriguntur: vel ad terram proni deflectunt. Ita puerorum animi, parentum velut obstetricum manibus fingi possunt, certa & in sequuturam ætatem mansura imagine. Semina maxime, & veluti fundamenta virtutum, his antiquo præaltoque affectu insinuanda sunt; ut deinde ignorent, natura an præceptis acceperint, parentibus obnoxio ingenio esse, facilique præcipientibus; intemperantia, mendacio & fraude, veluti insolentia prodigiorum, exterreri; præcipue vim Numinis venerari, nunc beneficio nunc vindicta suspiciendam. Et hæc ipsa non atroci aut molesta ratione urgenda sunt. Nam quæcunque suppliciorum metu colimus, eadem tristi fastidio solemus aversari: & concepta a puero odia, nescio qua horroris consuetudine, ad senium quoque deducimus. Sed assiduis sermonibus imbuendi sunt de fastigio præmiisque virtutum; flagitia cum supercilio ac verecundia apud illos nominanda: quæ omnino nesciant sæpe publice nec jam cum infamia regnare. Tam lenibus rudimentis initiati, oderint vitia. virtutesque tanquam feras aut rigidas non timebunt; & faciles ad hæc prima rectæ disciplinæ initia accedent, parentum magistrorumque auspicio, quorum sententiis veluti divinæ mentis oraculis, detinentur imbecilli in illis animi, nec dum judicandi ambitione solicitati; Accedit, quod non emitur promissis adulantium vitiorum haud intacta modo ætas, sed incapax voluptatis. Itaque rem turpem judicio suorum, & sibi nullis lenociniis commendatam, facillime proscribent. Neque

hic

hic pueritiam initiamos ad ſuperſtitioſæ & anxiæ pietatis ſupplicium, ſed ad virilem cautamque virtutem. Nam cum animus hominis ingenerato pondere in prava deflectat, neceſſe eſt adhuc faciles ramos in contrarium cogi, ut deinde impetu ſuo redeuntes medium inter naturam & inſtitutionem teneant.

In hac autem puerorum diſciplina, gloriæ quoque ſtimuli paſſim infigendi ſunt ſentientibus animis, ut jam tum ſuos honores aſſueſcant ſuſpirare, &c. ſive ſcholis ſive ludis exerciti, eminere æqualibus labore dulciſſimo contendant. Præterea cum ætate ſenſim veluti ex captivitate dedocendi ſunt; ut & mitior majeſtas parentum ſit, & illi etiam non ſubito aut improviſo libertatis incremento laſciviant. Suis etiam ſtudiis relinquenda eſt pueritia, ne videamur Naturam arguere, quæ hanc ætatem imbecillem eſſe juſſit, & intempeſtiva ſemente ſapientiæ nondum præparatum ingenium corrumpamus. Sit illis innoxia laſciviendi venia, ſtudium literarum magis ad mutationem ludi quam ad faſtidium, minuſque ſupplicii ex ſupercilio parentum quam timoris: fruantur denique adhuc miſerantis Naturæ indulgentia, nec ante humanarum mentium ſupplicia, quam meruerint, tolerent. Niſi forte putamus in levibus malis eſſe, cum pueri à ludo in totum prohibentur, omnemque ſtrepitum faſcinum illius Stolonis conjuge exhorrent: & ſapientiæ quam nondum capiunt acerba documenta, tanquam mimum, aut exhibent aut revolvunt. Qui ſenſus eſt ad miſerias acerrimus, in hanc ætatem cadit: dum teneræ mentes nec timorem tegere poſſunt, & pejus de incognitis malis judicant. Ac ut viri quos fortuna ingentibus malis fregit, quam capaces animos habent, totos implent ſuarum miſeriarum contemplatione, atque ſentiunt: ſic & in pueris, dum incidit quod miſerrime expaveſcunt, omnis vis timendi dolendique continetur. Interrogatus qui prædones laqueum minitantes evaſerat, quo animo expectaſſet mor-

tem, quo, inquit, olim puer flagrum expavi. Sed & illa in pueris perpetui metus acerbitas succum absorbet, quem Natura ad laxandos corporis artus, & incrementa adolescentiæ, exundare voluerat. Non enim suam vim ventriculus habet, evocato ad laborantis cerebri præsidium igne, neque actu lætitiæ diffunditur sanguinis impetus, qui omni interpellatione tristitiæ marcescit. Ita hæc ingenia, inter ægræ custodiæ vincula, vel territis vel exhaustis viribus sic subsistunt, atqui supra pueros sapuerant, postea infra decus virilis prudentiæ delitent. Equis certe, juvencisque, in primorum annorum libertate incuriosos impetus effundere concedimus, ne tunc primum robur enascens timeat ad vincula accedere. Adeo cæcæ mentes, quod in cæteris animantibus videmus, in nostris pignoribus aut negligimus, aut nescimus. Neque tamen in infinita libertate prima hæc ætas dimittenda est. Sit illis mediocris terror supplicii, summa parentum reverentia, & semper quantum sibi liceat ignorent. Nam si procax est alicujus pueritia, nimiumque ferocia exuberat, tunc facessant lenitatis ista præcepta; tumorque, naturæ vitio enascens, quem sæpe parentum lenitas ad ulceris maturitatem fovet, adhuc crudus ac facilis exsecetur.

Hoc modo lepida pueritia suę & parentum voluptati relinquetur, & postquam expleverit stultitiam innoxiarum cupiditatum, ipsa ætas paulatim studia mutabit, radicesque virtutum adolescent, quas ipsi jam non impetu, sed judicio amabunt. Tunc afferent ad adolescentiam, & ad crepusculum prudentiæ, mentem liberam, placidamque, quæ ad illius lucis pulchritudinem visuæ institutionis obversa sit.

Sed ut omnis rectitudo diversis vitiis oppugnatur, plus inter se, quam cum media virtute luctantibus; ita qui acerbos adhuc animos vocant ad nimiam maturitatem studiorum, non durius oportet accusari, quam ignaros virium quas Natura ejusmodi ætati concessit. Nam præterquam quod

quod quibusdam est præcox ingenium, & Curiæ capax prætexta Papirii, est etiam à natura illis annis dos sua atque sensus; vix scilicet capacis facilisque memoriæ, quæ in pueris summa est, & quicquid iis temporibus acceperit, pertinaci felicitate servatura: sed crescentibus sensim annis hebescit, instar roris ad nostrorum corporum salubritatem eximii, qui in ferventibus plagis illicibus inhærens, nisi excipitur prima luce, ad surgentis Solis radios exspirat. Multis ideo sermonibus, mox uberi historiarum lectione, dum licet, serendus est ille campus, ut nec cogitantes pueri bona concipiant, deinde vel cum invitis adolitura. Linguarum quoque varietas, quæ tot vigiliis nobis constat, surgentibus ad pueritiam infantibus per colloquentium commercium pulchre accedet. Hæc scilicet minimi laboris opera, nullusque judicii, uberrim exequitur illa ætas, nec labori idonea, nec matura judicio. Quod si arescere siverimus facilem humentemque memoriam, erunt longo laboris fastidio quærenda eadem, quæ tunc melius, & absque nausea, habuissemus. Nam quid miserius, quam hoc tempus, quod prudentiæ idoneum nobis in virili ætate conceditur, licet breve, nec jam tot scientiis artibusque sufficiens, in his etiam sæpe consumi, quæ vacua pueritia, si eam excoluisses, ita in recessus memoriæ ut in penariæ cellæ latebras condidisset.

Sunt autem in ejusmodi quoque annis quædam omina crescentium vitiorum aut futuræ virtutis; moliente jam Natura aptum unicuiq; indoli fundamentum. Adhuc Cyrus, qui Persarum Imperium condidit, pastore genitus credebatur, cum in eo emicuit animus, quo deinde toti pæne Orienti jugum imposuit. Puer cum parium annorum coetu ludebat: rex forte ludendi à jocantibus factus, vere jus regium in sodales exercuit: contumaces verberibus cæcidit, sat superque idonea majestate. Res ad Astyagem delata est ab eorū parentibus quos Cyrus verberaverat: Et is jussit Cyrum ad se perduci, qui ad solii tiaræque con-

ſpectum non viſi aut puerili timore emarcuit: Regem ſe ajebat à pueris conſtitutum, & quod regium eſſet, egiſſe. Hinc majora ſuſpicatus Aſtyages, quam quæ præſens pueri fortuna jubebat, in illius genus & parentes quæſivit, mox ſuum ex filia nepotem agnovit. Cato autem qui à fatali ſibi Vtica nomen traxit, paulo ſupra infantiam erat, cum Legati Latinorum ſuæ genti jus civitatis oraturi Romam perveniunt, adeuntque Livium Druſum Catonis patruum, apud quem ipſe educabatur. Hunc puerum cum legati per jocum rogaſſent ecquid illos juvare apud patruum precibus vellet, hæſit immotus, eos etiam acri vultu perſtringens. Et ipſi tantulæ ætatis contumaciam admirati, in experimentum indolis alterius blanditias, moxque minas ingerunt, nec verbum extorquent: tandemque correptum extra altioris triclinii feneſtram, ut in terram projecturi, aliquandiu verſant: Sed is timere dedignatus pejus quoque ſupercilium arctavit. Tanquam in ſeveræ rigiditatis auſpicium, qua ipſe deinde tota vita inhorruit. Errant tamen haud raro qui ex puerorum moribus temere de futurorum affectuum ratione conjiciunt. Nam oportet grave eſſe indicium, & ſupra illius ætatis levitatem pertinax, quod ſit efficacis argumenti ad motus venturorum & flexilium amorem deprehendendos. Vnum eſt quod vix fallit præſagium; ſcilicet lacrymarum profuſe excidentium facilitas. Qui enim ad primum perculſæ mentis ictum veris gemitibus madent, ſunt illi naturæ mollioris & ad humanitatem amoremque compoſitæ. Alios videas magnis quidem clamoribus, & ſimulantibus fletum, ſiccos tamen oculos inter parentum minas & verbera tenere; feri iſti plerumq; ſi adoleverint; aut certe in opacis pectoribus nec teneros affectus, nec juſtos etiam timores admiſſuri.

In adoleſcentiam deinde productos, primamque juventutem, ipſe impetus ſanguinis, viresque jam ſe nimis cognoſcentes, prorſus immutant, & animum abripiunt per inconſultæ fiduciæ ac ſecuri-

securitatis æstus. Tunc primum idonea deliciis ætas est, nec plus de voluptatum sensu gaudet, quam quod illas audeat impune experiri. In posterum consulere ideo nesciunt, quia adhuc crudæ vires non reputant se obnoxias esse fortunæ: & præterea lætarum rerum species tunc animos ita implent, ut severiori prudentiæ, quæ primo aspectu molesta est, in iis nihil vacet. Et tunc quidem, jam non vano aut dissimulato impetu, sua quemque natura in studia abripit, ad quæ potissimum factus est. Nam quos ad vilia artificia ignobilis indoles ducit, ii destinatam sibi artem monstrantibus fatis agnoscunt: tum quibus potior militaris disciplina: tum quos ingenii vigor sive Musis sive negotiis dicavit: omnis denique species animorum in suam tribum adoptatur, prævcunte Natura: Quæ nisi quendam impetum ac suavitatem adjungeret huic utilitati laborum quos præscribit, certe adolescentia juventusque, vix docta ratione nec durum aliquid in se audens, pæne cum venia erraret.

Verum & in ipsa incuria eorum qui omnino à labore ac officio recedunt, plerumque illa vis eminet ad se vocantis industriæ: veluti herbarum semina, per saxorum latera quæ nascentibus obstant exili cacumine eniiuntur, ut saltem se ostendant necari. Sive enim ignavia adolescentes perdiderit, sive luxus, aut commessationum insana dulcedo, quoties suis voluptatibus ludisque lassari, recedunt interdum ad aliquam laboris ac industriæ speciem, cui perfunctorie incubant, & tantum ad mutationem voluptatis, ad eam potissimum partem divertunt, cui diligenter excolendæ idoneam mentem geniumque acceperant. Adeo non potest in totum interire fatorum stimulus in certa munera unumquemque pulsantium.

Ut vero arbores, quæ multo ac valido succo in inutiles ramos exuberant, tandem maturescente luxurie felicissimos proventus alere possunt: sic juvenis nimio æstu exultantem liberumque animum nactus, aliquando justa & ad sapien-

etiam sufficiente moderatione resedebit: quod si jam ab ipsa adolescentia maturam sobriamque vim sortiatur. certe languore inutili ante primam senectutem marcebit. Sed hoc maxime est ad judiciũ futuræ virtutis, si ipse inter cætera studiorum aut affectuum genera aliquid valde volet: id quicquid est nimio ac veluti præcipiti fervore complectens. Nam hæc actis cupiditas satrem ostendit, illum vero, & per hoc laborioso impetu, in sua studia posse ferri: sine qua indole nemo virtutem vere colet, aut gloriæ litabit.

Cæterum quamvis adolescentiæ interdum sine ingrata senectutis consilia, tamen ipsa conscientia sapientiæ nondum in suis annis maturæ, nescio quid de iis altum sentit, qui jam ante experti juventutem per eam commeantibus iter ostendunt. Animus autem in hoc ætatis flore prima cupidine laudis ardet, impatiens contumeliarum, non diu eadem consilia probare, aut exequi, facilis, etiam plurimum sibi placet, nec satis amicitias potest eligere, nec postea adversus succrescens fastidium tueri. Quicquid autem subito mentis acumine inveniri aut perfici potest, non aptiores in mortalibus habes quam in illo flexu annos. Vt videatur pueritiæ esse, facta majorum, vel dicta, indefessa memoria adipisci; juventutis autem, & facere nova, & loqui; sequentis deinde ætatis se ex utrisque moderari.

Excipit juventutem stata ætas ac virilis, media inter adolescentiæ præcipitia, pondusque senectutis. In hac adeo cum animo corpus viget, ut tunc demum vere hominem esse credideris, datamque in illorum annorum gratiam quantacunque est mortalibus vita. Hic ingens corporum & animorum mutatio, ut ciborum plerunque ac voluptatum alius tunc delectus, ita mores alii, & in novum effotmatæ cupiditates. Robustus animus, & veluti ab adolescentiæ caligine emissus, primum solet de anteactis erroribus atroci censura judicare, mirarique se tam improvide potuisse peccare.

Illinc

Illinc ſtatim utilis pœnitentia, & ruinas, quas juventus fecerat, emendantis ſedulitas. Opum honorumque præcipuus amor eſt: & quaſi nunquam de vita deceſſuri, ita avide ad illam ſubſidium & ornamenta quærunt. Simulare amicitias, ſuiſque deſideriis imperare, non alii magis ſciunt. Veram quoque fortitudinem habent, caſtigato impetu, neque extincto, quo ad iram vindictamque adoleſcentia fervebant. Tunc demum vis integra ſolerſq; judicii, non incitata torrente juventutis, non feſſi corporis ægritudine laborans: Cauta illius vitia; ac plerumque nec virtutem ſine præmio colunt.

Sed hanc denique pulcherrimam vitæ partem ſenectus, velut aliquo æſtu ſenſim inundans, ſanguini primum, & mox ingenio, ſuum frigus infinuat. Hæc diverſa habitu, affectibus, moribuſque, priorum annorum virtutes partim auget, partim avertit in vitia. Timiditas maxime inſidet, & aptam alioqui prudentiæ ſedem infeſtat. Quippe ſenes hoc pectoris igne defecti, qui fortitudinem inſpirat, nec aliter quam per ſua aliorumque pericula in tantum ætatis provecti, omnia ſolent nimis anxiæ cogitatione verſare, tam quæ ipſi effugere, quam quæ alios perdiderunt. Hinc illa vis conſilii, atque prudentiæ, quæ maximam ſenectutis dotem facit, ſæpiſſime nimio pavore corrumpitur, dum omnia etiam tuta circumſpicit, mavultque interdum malo otio vulnera tegi, quam in periculum venire medicinæ. Felix ille Cunctator, qui furentem Annibalem vallo caſtrorum, velut clypeo, à pernicie Italiæ ſubmoverat; ille Fabius pæne Imperii Vrbiſque aſſertor, quid abfuit, quin religioſa ſupra modum timidaque ſententia, redeuntem felicitatem à Romanis liminibus arceret? Scipio trajiciendi in Africam conſiliũ impetumq; ſumpſerat. Ita extorquendus erat Annibal, & ad patriæ clades de viſceribus Italiæ revocandus. Tam ſalubrem optimi ducis mentem, ſimulque incolumitatem Imperii, pæne ille Fabius intervertit, omnia tantæ expeditionis pe-

nis pericula anxie reputans: cum ad naturam sua sponte cunctantem senectus accessisset. Sed hunc in senibus nævum facile virtutes excusant, maximeque conjiciendi futuri sagacitas, quæ in illis edocta per præteriti temporis memoriam, quo minus corporis vinculis obligatur, eo purius omnia & quasi communicato cum syderibus consilio prospectat.

Quot urbibus, quotque Imperiis hæc sapientia saluti fuerit, quanta etiam privatis hominibus utilitas, qui se senum consiliis permiserunt, plena sunt vetustatis monumenta, & quotidiano usu unusquisque perdiscimus. Et fortasse hinc senibus illa ingens & plerumque indefessa loquendi cupiditas, quasi datus à Natura stimulus, ne illi docere gravarentur qui omnium optime possent.

Sed plerique eorum non satis in hac parte modum tenent, ut quisque se juvenum illis applicuerit, per suorum annorum rerumque gestarum seriem infinita oratione euntes; ac quod molestissimum putes, ne una quidem & simplici vexatione contenti, quotiescunque in eundem inciderint turius, pari sermoni aut invenient causam, aut facient. Etiam quo patientior aut verecundior erit, quem ad illud audiendi supplicium rapuerint, hoc miserius eum plectent.

Nec audiri tantum amant: sed ubi consuluntur, aut etiam sponte monent, sibi fidem haberi, componique omnia in quem modum præscripserint, nimis interdum pro imperio volunt; urgentque nolentes: rati ab iis se contemptos qui abnuunt regi: Iuvenum virorumque consilia pervicaci fastidio & veluti de altiori scena despiciunt. Tu si dignus es, quem aliquando in senectute peccantem juventus quæ ventura est excuset, jam mulcebis animos innoxio gaudio exultantes, facilisque dicentibus, fronte saltem ac luminum nutu, quicquid dixerint lætus accipies. Nam quæ minor reverentia provectis his annis & patrium cultum merentibus potest haberi, quam ut saltem simulemus probari à nobis quę edicunt, facilique

facilique & nihil auferente officio tantæ venerationis ætatem suo gaudio perfundamus?

Eadem autem rerum humanarum experientia, quæ illos per reliquas ætates ad senectutem deduxit, simulque eorum exempla, quos viderunt in egestatem labi, agere solent ad nimiam domesticas rei curam. Quis ferat hoc mortalitatis ludibrium, tunc fortunas avidissime expeti, cum nec diu manere, nec jam solicitare preciosis deliciis effœtum corpus possint? Viget hoc tamen in siccis pectoribus malum, labensque Natura timet scilicet ad inopiam pervenire, à qua non possit jam lassis viribus, in dies morientibus, vindicari.

Illis vero qui in senectute hæc vitia, velut syrtes, effugiunt, nihil est ad omne consortium commodius, Res publicas atque privatas felicissime regere; despicere malos impetus, ac vincere, qui animos nostros inconsulte diripiunt: & consulere juventuti, & parcere; quid ipsi fuerint, quid tunc senserint, nondum immemores: digni denique qui longa senectute sua sapientia fruantur, Orbemque illa veluti expertæ Philosophiæ disciplina componant.

CAPUT II.

[...]ernula pæne singula suum genium habere, diversumque à cæteris. Esse præterea cuilibet regioni proprium spiritum qui animos in certa studia & mores quodammodo adigat. Hos spiritus investigari operæ precium esse.

G Renovicum pervetusta Regum Britannicorum domus est, milliaria IIII sub Londino, ad Tamesis ripas. Mons imminet Regiæ, modico supercilio subjectum oppidum fluviumque despiciens. Brevibus tumulis in illum ascenditur; verticemque deinde ingenti ambitu planities extendit. Forte in eum bene mane conscenderam: & solitudo circum erat, ut nemo interpellaret liber cogitationum ludum dulcissima libertate

errantem

errantium. Sed memorabilis amœnitas pæne citius animum quam oculos diffudit, aspectu, non Britannia tantum, sed fortasse tota Europa pulcherrimo. Ingens planicies aliquot suspensa colliculis, rursus montes in orbem effusi, neque cito castigabant oculos, neque illos per immensum cœlum spargebant. Tamesis lætissima ubertate in viciniam exudat, & ad radices montis redeuntibus in gyrum fluctibus insulam pæne molitur. Passim toto alveo naves, & omnis generis onerariæ: ut proximas quidem totas aspicerem, cæterum longius stantes, aut sub altiori ripa, ex malis antennisque tanquam nudam & brumalem sylvam cognoscerem.

Nihil illa plaga viridius. Pascuorum utilitas eam frugibus abstulit: & vix alibi felicior in gramina cettarum luxuries. Privatorum quoq; fundos, de more patrio, perpetuæ fossæ & pleræque in marginibus arbores sepiunt: Maxime vias publicas, altissimæ populi à lateribus tuentur, ut de monte despicienti perpetua facies hortorum videatur saltuumve factorum ad ambulationis voluptatem. Præcipua est tam varia viriditas, pæne in diversos colores distributa. Nam quæ longius absunt velut cærula incumbentis cœli facies opacat: propiora, densiore fronde in arboribus nigra sunt, vel humi tenui herbarum virore nitentia. Sed pulcherrimum spectaculum præbebat ipsa urbs, inter eximias Europæ celebrata, Londinum, innumeris domibus, vix tamen populi sui capax: Quippe ad alteram Tamesis ripam late effusum est, vicinisque annexum oppidis, & pæne continua ædificia per quatuor milliaria protendens. Per hoc spatium non privatæ tantum domus, sed & fana crebro fastigio eminent, & media civitas tanquam umbone, ita præcipui templi mole distincta est.

Cum his ego nec provisa voluptate deducerer, tandem revocare animum cœpi, & sic mecum reputare: quid esset quod incogitantem rapuisset: unde ille aspectus sic placeret, quæ occulta vis, quæ

quæ ratio meam mentem terigisset dum ipsa urbs, num fluminis cursus, montesve, an campi, an imago sylvarum? Horum omnium nihil unum: sed tantarum varietas rerum, & veluti Naturæ suas opes explicantis industria. Subiit inde cogitatio: nihil esse in mortalium rebus ad suam pulchritudinem sic exactum, quod tandem non fatiget contemplantem, nisi ad hunc quem intuebar modum adversarum dotium beneficio in aliam aliamque venustatem mutetur, semperque lassatos improvisa novitate reficiat: Et quoniam ad omnis decoris fastigium perducendus Orbis erat, nequaquam tantæ artis oblita natura est: Regiones aliquas montibus sustulit, alias in planiciem deduxit: has æstu torruit; has damnavit ad brumas: reliquas, nec quidem æquali ingenio, temperavit.

Fœcunditatem, aut squalorem, non modo non ubique, sed nec in perpetuum imposuit: olim felices proventibus terræ, nunc sterilibus arenis informes ac vastæ sunt: & quæ quondam crudo aëre horrebant, non tantum jam in fruges, sed & in voluptatum instrumenta luxuriant. Adeo est ex totius Orbis pulchritudine illius partes in multiplices habitus vultusque transire. Neq; astra licet certis itineribus semper cursum tenentia, aëris motus eosdem & effectus solent infundere: ideoque quamvis iisdem spatiis omnes anni in orbem excurrant, nullus tamen in totum aut imitatur qui præcessit, aut exemplum est secuturo.

Sed ille cujus gratia cæterarum rerum ornatus institutus est, ille ad divinitatis memoriam specimenque homo compositus, præcipue nascitur in hujus varietatis venustatem. Nam non modo diversos in corporibus habitus sortiti mortales sunt: sed & animos adeo multis simul rebus idoneos, ut nulla pictura pluribus coloribus, aut lineis, delectare intuentes, quam tas in hominibus fata duxerunt. Quæ virtutum aut vitiorum series, quæ artium sublimitas,

quodve

quodve calliditatis ingenium, non est in hoc sapientiæ penetrali à Natura reconditum? Nulla tamen quam magis admirere diversitas, quam in libertatem homines nasci (qui enim aliter se regere possent, laudemque vel cum pœna infamiam ex susceptis studiis mereri?) simulque servire; ad quosdam scilicet affectus, ac vivendi pæne normam, qua indole vel temporum sorte adacti. Nam omnia sæcula genium habent, qui mortalium animos in certa studia solet inflectere. Quodam ætates præcipue armis exercitæ; mox omnia in quietem composita; tum Regnorum, tum Rerumpublicarum in populis amor; nunc veluti in barbariem homines nasci; deinde faciliotibus animis mansuescere, & post secula aliquot ad stipatum prima caligine ingenium redire. Ita sæpius Orbis cultis hominum moribus enituit; subsidensque deinde industria, velut quadam nube, subducta est. Florentibus Græciæ rebus, quid ad humanitatem, aut astum, illis gentibus defuisse existimes? Artificiorum tanta vis, ut in auro, vel saxis, sive hominum, sive pecudum formas, pæne etiam animarent, ea eloquentia, in Poëtis suavitas, ut illam sibi sumeret Romana ambitio, quam imitaretur, non vinceret. Inde in alias terras concedente fortuna, nulli ipsis Græcis dolentius ad Majorum memoriam suspicabant, à quorum ingeniis exciderant.

Sed Romani Imperii vices, & quæ inde propius ad nos ætates sunt, multo certius illos mutabiles sæculorum genios prodent. Sub Augusto composita Roma omnis humanitatis cultu suam magnitudinem ornavit, ac inter cætera velut ad fastigium Latinæ venustatis provecta est. Nihil vetat ab exiguis quoque rebus magna colligere. Vnde tunc Poëtarum examen felicissimis numeris sudentium, nisi à quodam spiritu tum mentes agente, qui neque labores Poëtarum in Italia afflaverat, & paulo post in idem studium incumbentes destituit? A Nerone in Traianum, pauci anni multos quoque Poëtas habuerunt, ingeniisque tune

tunc numerus in Rhetorum arena sudantium: in quibus jam labentis linguæ indicia, & pro nativi decoris, quod petierat, pompa, tumor obscurus, & ad sapientiæ specimen subornatæ sententiæ. Eadem tempestate sub Nerone, excussa pax, qua Orbis Romanorum in quietem componebatur: & mox turbo ubique, & in omnium animis bellum, à Gallia, Germaniaque, ad ultima Orientis sensim infusum, quid erat nisi arcana vis, quod propemodum fatum appellem, ad certas & destinatas vices corda mortalium propellens? Quæ secuta est ætas, jam quidem plurimum exciderat de antiqua venustate dicendi; & quod milites omnia possent, mores quoq; ad feritatem recedebant. Tamen humanitas cum illis malis luctata est: donec externæ gentes in Imperium invaserunt; & quod luctuosissimũ fuit, extincta scientia vix sui memoriam reliquit. Nati sub hæc tempora homines velut ad barbariem facti, non illam quidem feram, sed quæ obtusa ingenia tristi nocte spissabat. At tunc plerique Majorum, quorum scriptis vel præcepta vetustatis vel gesta inerant, omissis per incuriam libris, secunda & pejore morte oppressi sunt. Artificiorum quoq; alia rudioribus præceptis procurata: alia in totum perierant. Nec multo post rursus hominibus scientiæ amor increvit: Sed in illorum seculorum infelicitatem damnati, non quam optare tam invenire scientiam poterant, si scientiam appellamus antiquarum notitiam rerum, & acumen, non in scholarum modo arguttiis, sed altius ac nobilius spirans, denique eruditionem ejusmodi, qualem veteres in sui seculi litteratis coluerant.

Erat tamen scientiæ quoddam genus, animis & temporibus illis aptum: Philosophiam, resque divinas, immenso disputandi studio aut evolvere, aut miserius impedire: tum in Iure responsa Prudentum, Imperatorumque rescripta, vel quæ Pontificibus placuerunt, infanis & inconditis voluminibus ad æternos discentium labores augere: Pluribus vero hæc ratio tunc scri-

bendi, ut quotcunque argumentum sibi sumerent, priorum authorum de eadem re verba atque scientias, tanquam sua, lectoribus darent. Sic unius sæpe error cæteris lubricum fuit quo temere laberentur; vicissimque de unius recta sententia mutuam sapientiam multi sumebant.

Etiam quoscunque titulos libris suis facerent, ad universa digredi tunc decorum. Quæ illa tempestate historiæ à condito Orbe non exorsæ? Quæ pars rerum humanarum à rudibus ingeniis, quotiescunque scriberent, velut in chaos non coacta? At ut scias illos homines non defuisse Naturæ, sed illam tunc angustam, & propemodum ægram, certe non parcebant laboribus, nec deerant in illis indicia syncerae prudentiæ, ubi eas scientiarum partes obibant, quas tunc solas illi seculo fortuna indulserat. Hoc erat, in Philosophis quædam arguta disputandi ratio; in Iurisperitis autem quid legibus caveretur potius nosse, quam formularum vim, causasq; factionum aut ætates distinguere.

Isto denique seculo hæc ex hominum animis caligo evanuit, jam ad omnis generis astum lumenque compositis.

Nec tantæ mutationis indicium in litteris tantum & scholis existit. Regnorum, & rerumpublicarum momenta multo callidius procurata; bella ingeniosius aut illata, aut repulsa: & in multorum artificiorum culturam tanta felicitas, ut quidquid invenustum ac rude est, id vel dignum esse. vel natum incultis majorum moribus, cum fastu jactemus. Nec aliunde tanta mutatio quam veluti ab istius ætatis indole: cujus præstantia ubi post definita tempora expirarit, tradet Orbem alteri, ac quod timeri potest, rudiori genio; fortasse & ipsa post aliquot deinde annorum spatium reditura. Ita sæculorum ætatumque discrimina, non melius ex syderum motu, quam ex humani generis in varia ingenia ac studia deflexione, distinxeris.

Sed alius præterea impetus animos rapere solet, certisque affectibus addicere: ille nimirum spiritus,

ſpiritus, qui ſingulis regionibus proprius, naſcentibus hominibus patriæ habitum & cupiditates ſtatim ingenerat. Nam ut iidem cibi pro condientium arte ſaporem quidem mutant, cæterum interna vis alendi aut nocendi nullis blandimentis in totum corrumpitur; ita in omni gente per æſtus ſuccedentium ſæculorum, mores animosque mutantium, hæret quædam vis inconcuſſa, quam hominibus pro conditione terrarum in quibus naſci contigerit, ſua fata diviſerunt. Hinc illa ab antiquo vitia, & patriæ ſorte durantia, quæ totas in hiſtoriis gentes aut commendant, aut notant: ut iſtic naturalis levitas populos agat, turbidiſque incerta conſiliis; illic pingues graveſque animi triſti ſuperbia, tanquam ſpecie arcanæ ſapientiæ, ferociant; alii ſitim non tolerent; alii in mutationem, nec proviſa conſilia, temporariis ingeniis incumbant; apud cæteros placari non poſſit ultionis ingenium: Rurſus virtutum æternitas, velut hæreditatis jure ſancita, in quibuſdam ſimplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo.

Et quoniam nihil utilius, quam ex genio variarum gentium ſic animum inſtruere, ut diverſus ſit cum diverſis, cognoſcatque quid à quoque expectandum, aut timendum; operæ precium erit aliquot populorum præcipuos mores in conſpectum ita dare, ut ex communi multorum hominum indole, privatam in ſingulis deprehendas. Nec invenietur opinor, tam ſuperſtitioſus amator ſui ortus, cui grave ſit in recenſione patriæ ſuæ, etiam vitia nominari. Si enim neminem Natura mortalium tam conditis moribus finxit, in quo non aliquid deſideres, velut ultimam artificis manum; cujus ſupercilii eſſet, totas Provincias publico fato velle eripere, & indignari ſe ubi peccatur, id eſt inter homines, natum eſſe? Faceſſat in omnibus ſuæ gentis præceps favor, ſimulque cæterarum averſatrix invidia: Et noſtra vitia fideliter agnoſcamus, & virtutes in aliis nos delectent.

Igitur sequestro animo injecturi contemplationem in indolem Populorum, primum Orbem è specula despiciamus, & quales sive incolas, sive dominos hac tempestate sortitus sit. Asiæ Africæque sub Barbaris Imperiis casus, & Græcorum Thracumque calamitas, præcipua humanitatis commercia in ultimam Europam coegit; ut toe cladibus à barbaris domiti, & veluti feliciori parte exesti, nostras vires possemus recognoscere, aut timere alienas. Nos vero ad malorum omnium sensus pestifero sopore torpentes, nec divinam vim horruimus, ac ne in barbararum quidem gentium minas tot Provinciarum quæ restabant validi turū citavimus robur. Etiam omni discordiarum genere laceravimus nostras opes, indigno prorsus facinore, ut quod uno corpore vix sat erat, bellis odiisque in diversa discederet. Tandem sive expirantibus tot motuum flammis, sive per malam requiem pejora concipientibus, posita pæne ubique arma miscent hodie mutuis consortiis populos, qui ut ingeniis linguisque diversi, ita nec una arte possunt esse tractabiles. Hi sunt Galli, Britannique, Itali, & Hispani, & quos jam immensa Germania suo nomine occupavit. Pannonum quoque reliquiæ, & quod de Illyrico & Dalmatia nobis superest: tum illi Sarmatæ, atque Scythæ, quos Polonos Moscosque appellamus: Cimbri etiam, & quidquid sub Danico aut Suevico sceptro temponitur. Nec adeo (proh dolor) à Turcis recessimus, ut pigeat mores illorum, vivendique consuetudinem, cognoscere.

In istorum populorum moribus licet utilissima contemplatione versari, & Naturæ divitias numerare, quæ tot habitus, mentiumque variarum impetus, una membrorum similitudine obtexit. Cæteras vero plagas eadem diligentia scrutari, minus fuerit ad consortii usum, quam ad curiosam voluptatem. Nam Africam qui hodie præter mercatores adeunt, in ipsis littoribus, aut si forte nonnihil ulterius à fluminum ostiis in regionem invehuntur, cum incolis subita nec ad ami-

ad amicitiam valida pacta jungentes? Persas autem à nobis non superstitiones magis impietas, quam ingens terrarum cœlique divortium discrevit. India pari modo à mercatoribus tantum nostrique lustrata: si Lusitanos excipias ibi pertinacius inhærentes. Chinenses autem cum exteris consortium ultro refugiunt. Nec ullus ex hominibus nostris curat cum Tartarorum fœda & ut plurimum misera gente misceri. Americam, quæ cultum animorum passa est, Hispani sic tenent, ut illis extra hos unos impune liceat commeare. Ita solis & licet & est commodum, illarum gentium indolem pernoscere. Quæ vero in eadem parte terrarum, nuda barbaries, & generi humano pudenda, efferavit animos incolarum, nullis legibus, nulla industria temperatos, diligenter annotarunt quos illuc opum spes à regionibus nostris trahit, inconditi populi ingenium nostros cultus non capere, ad se advectos plerumque tanquam insidiatores libertatis pro hostibus ducere: nec deesse tam rudibus animis in flagitia calliditatem, crudelitatem, atque perfidiam, his non rato prudentiæ & fortitudinis loco esse.

Horum ulterius mores tradi quid juvet, qui fero impetu Naturam videntur exuisse; Præsertim cum suis littoribus terrisque contenti sint, neque ad se commeantes, nisi subacti, aut in solum subitæ mercaturæ usum, excipiant.

Sed, ut à gentibus abeamus, vel ignotis, vel nimio terrarum mariumque discrimine à nostra familiaritate subductis; de nostri Orbis incolis genusque quærentibus, ne quidem supervacua discreptatio erit de regionum cultu, de conditione terrarum, cœloque proprio, vel alterutra intemperie gravi.

CAPUT III.

Galliæ dotes, & ingenium incolarum.

Galliæ pæne provinciarum in Europa amplissima, si eam intra veteres terminos æstimus,

mes, Romanorum quondam terror, Græciæ Asiæque victoriis clara, jam in varia imperia moresque distincta est. Quidquid Rheno, Oceano, Pyrenæis, Alpibusque clauditur, Gallia erat. Ab alio deinde Alpium latere ad Rubiconem pertinebat. Romanorum cervicibus gravis. Quippe fortissimi hominum Galli, cum in Italiam penetrassent, capta incensaque Roma tantum terroris attulere, ut deinde caveretur ne quoties Galli tumultum intulissent, sacerdotibus senibusve ab armis vacatio esset. Et domita quidem à Romanis vicissim Gallia est, sed per partes, & inter se domestica æmulatione commissa.

Neque integra aut agnovit suas vires, aut in Italiam experta est. Post hæc Franci è media prorupere Germania; & videbantur ad secundam servitutem Gallias vocaturi.

Sed mox victores miscuere se victæ genti, ne tam Gallias quam Romanos in Galliis vicisse viderentur. Iam vero divisis in plerosque Principes terris, pæne in tantum Galliarum nomen obtinet, quod in iis occupant Franci, gens virtutibus factisque eximia, & quæ meruit ut communis fabulæ vanitatem ad suæ stirpis præconium Scriptores usurpent, dicanturque Trojanorum reliquiæ esse.

Hæc igitur omnium regionum quæ ad Occidentem recesserunt felicissima, soli bonitate cum genio & indole incolarum certavit.

Ager vini & frumenti passim ferax; olea quoque insignis, & omnibus pomis quæ crudum aërem non ferunt; qui ad Alpes & Ligusticum mare porrigitur, aut viciniore Occidente intepuit. Nec ulla provincia in Orbe terrarum pro suis finibus tot incolis divitias indulsit. Adeo omnis generis opibus clara, ut exterorum mercatorum commercia pæne ad solam voluptatem exceperit. Nam & luxus transalpino serico precium fecit, & artificia Germanica opulentum populum ad peregrinas delicias adverterunt. Britannicæ tamen merces, si non necessariis, utilitatis certe plenissimis

linis navigiis subvehuntur, quæ plumbo atque stanno, ubere etiam croco, tam quotidianis usibus, quam altiori elegantiæ ministrant. At Gallia præter messes, quibus solitudinem Hispaniæ levat, vina etiam in frigidiorem viciniam dispensata, multa carbaso & cannabi dives, necessaria plerisque gentibus vela, rudentesque, & quæ cætera ex funibus in classium ornamentis idonea, subministrat. His & aliis dotibus, aurum quod in venis suis vix habet largissimo proventu excipit; ut qui illud anxia & crudeli diligentia effodiunt, qui ab extremo devehunt Sole, plerumque videantur Gallicæ felicitati famulari.

Tam diffusa regione, tot provinciarum vario nexu composita, vix sterilis aut inculti soli glebam indulgentia Naturę omisit. Nam & vasta aliquot in Aquitania loca, ne incolis quidem sunt vacua, vel ingrata, pinetis frequentibus, & succo fructibusque pretiosis; Avibus quoque catervatim provolantibus, quæ in deliciis solent haberi: ut aëri illa plaga tantum debeat, quantum de justo telluris officio arena subduxit.

Gallia ad utrumque mare pertingens, Oceano alluitur, & pelago quod ab Hispaniæ Africæq; faucibus positas ad Ægyptum terras interfluit. Ita commodus nauticæ rei situs, & qui classes per omnis nominis maria littoraque possit emittere, si Galli quam equis tam navali industriæ assuescerent, ipsisque, ut subitas, ita longas ferre possent.

Toti populo ingens amor & patientia dominantis. Apud illos vere regnatur, nefasque quantum regi liceat dubitare. Gens armis strenua, sed equestri certamine melior; ignara perfidiæ, publico præsertim consilio: indomitæ intra se molis; ut ubi in exteros exundat, statim impetus sui oblita: eo modo nec diu externum imperium tenuit, & sola est in exitium sui potens. Longobardiam, Neapolim, Siciliam, & plerasque alias per Orbem terrarum provincias, frequentibus victoriis subegere. Sed mox hostes male domitos fidentius quam par erat contemnare, aut si-

mulantibus obsequium credere. inconsulta laxaque bonitate. Tum licenter uti victoria. & præter illarum gentium indolem lascivire: Ad extremum oblivisci armorum, aut ad patriam suam respicere, cujus diu absentiam ferre non possunt. Per hæc vitia cessere in prædam his ipsis de quibus triumphabant; læta semper bellorum initia atroci exitu corrumpentes.

Nullis mortalibus indoles ad speciem virilis elegantiæ magis facta. Oris intrepidi habitus, motusque, atque gestus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingentium virorum adornat; exiguis autem animis pro fuco est, ac veluti naturali munimento, quo suam humilitatem abscondant aut mitigent. Sic venuste compositi qualemcunque vestium de suæ mutationis infinita serie, tanquam inexhausto penu deprompserint, quocunq; salutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa institutione convenire. Vicinæ autem gentes ridiculo errore deceptæ, ad illorum quoque mores, per earundem vestium ac motuum variam imitationem putant accedere; ignaræ, lepores & gratiæ virtute in nonnullis hominibus uno genio cuncta placere; in aliis autem in quibus Natura ad hos mutabiles habitus propitia non est, ejusdem venustatis imitationem & curam ingratam ac ludicram esse. Nam virtutes & vitia, & quicunque alii motus ipsis animi recessibus inhærent, possunt à nobis non multum operosa simulatione effingi, quia adeo ingentibus latebris reconduntur nostri sensus, ut vix ullus deprehendat, veris an extemporaneis affectibus deducamur. Sic facile humilitatem simulabis, sic odium, amorem, pietatem. At vero quæ non magis imperio animi, quam usu, & externo corporis obsequio, perficiuntur, eorum imaginem in te transferre, reluctante natura, non poteris, ut est aptitudo corporis prompto habilique decore idonea, ut hilaris jocandi facilitas, & omnino eloquentia, non in præcordiis, sed summo ore nata. Hæc autem cum in Gallia consuetu-

suetudine emineant, ægerrime te ad illius similitudinem transferes, nisi se tuus genius huic indoli sponte admoverit.

Cæterum nunquam Orbis dignas gratias hospitali Galliæ habebit, quæ humanitatis templum videtur aperire, quo se omnium externorum fortuna conjiciat. Animum in hominibus, non patriam æstimat. Neque communi cæterarum regionum errore, in inquilinis, ac advenis, nascendi sortem punit. Ita candido simplicique amore virtutis eximios viros, undiquaque prodierint, sine invidia miratur & sua opulentia gaudet augeri; & in tantæ humanitatis præmium habet publicam primum laudem, tum etiam tot hospitum fortunam, ac famam, qui Gallico corpori, non indigna aut inutili adoptione inserti sunt. Neque illic hospitibus dediscendi sunt patriæ suæ mores, aut ad Gallicam similitudinem flectendi, dum superbia absit, aut inculta barbaries. Quippe ipsa veluti professione exteri moris, sollicitabis curiosæ gentis studia, simplicius peregrina, quam sua æstimantis, etiam quædam vitæ aut corporis vitia, si modo aliunde advehantur, trahentis in laudem. Nam & peregrini hominis eloquentiam vidimus crebro linguæ errore favorem meruisse; & grandis opinionem scientiæ, quod non intelligeretur.

Plebeiam amplioris fortunæ homines vera, nec ex metu, aut sola institutione, reverentia; Rursus primi Optimatum eodem genio culti ab illis, quos gratia aut genere perinde non excellunt. Sed superbiam fastumque non ferunt: Si videntur dominari, servire erubescunt. Comitas, quæ frontis artificio, luminumque clementer vibrantium, vel per sermonum familiaritatem blanditur, fidelius purpuratorum latus clientibus cingit, quam potentiæ magnitudo. Opes omnes & ipsa vilior honoribus sanguis. Præcipue Patriciorum spiritus in suum aut patriæ damnum sæpissime excrescunt, dum nemini eorum mercaturæ aut artificiorum utilissimam disciplinã capessere

ipsa

ipsa inopiæ experientia persuadet. Æmulati præpostero ambitu magnitudinem placet avorum, & fœdari gentilitium sanguinem putant, si populum vivendi consuetudine accesserint. Ita vanum nobilitatis nomen, & magnifici ocii improba species, ad patientiam tristium curarum sufficit, & in sola exeuntium morte. Et hæc animorum celsitudo, quamvis sibi placeat, adeoque ab omnis generis sordibus videatur abire, tamen interdum pæne necessariis facinoribus corrumpitur, in miserorum penatum angustiis turbulentam industriam exercens, ut vel publica violentia, vel arcanis sceleribus inopiæ squalorem repellat. Mercatura illic vilior quam tantæ utilitatis rem esse deceret, & quæ prima humanitatem per orbem circumduxit. Solon quidem qui Athenis leges condidit, & plerique Græcorum, usque ad nos fama durantium, illo commercio suas res tulerunt ad exteros, vicissimque fecerunt ut exotica sui cives viderent. Nec abhorret ab hoc more Italia, in illustribus familiis opes eadem industria late componens. Britanniæ quoque sanguinis claritatem illo vitæ genere fœdari non putat. At in Galliis hanc mutuæ utilitatis rationem non modo stirpes antiquæ aspernantur; sed & quasi mercatores sui puderet, ubi illis largius fortuna indulsit, statim in aliam disciplinam filios suos agunt, jubentque majorem paterno fastigio fortunam sperare.

Et quidem magnitudinem Gallicorum animorum nullibi efficacius videas, quam in ambitu Magistratuum à quibus pervicax licitatio jam diu egentium virtutes exclusit. Exhaurire familias, nomina facere, rem fidemque consumere, decorum; dum inter æquales emineas vel sterili dignitate, vel precio furtivorum munerum patrimonii ruinam reparante. Nec dubium quin illa libido titulorum, nisi ipsa se frangat, curias, tribunalia, præfecturas, tandem sit viliori sanguine angustisque animis maculatura.

Quippe è sordidissimis artibus multi compen-

dio ſius

diosus ad divitias properant, quam antiqua nobilitate spectabiles, paternisque opibus utentes ex majorum dignitate. Hoc modo, dum ad emendæ Curiæ, aut Præfecturæ, ambitum, nummorum pugna initur, sæpissime ii vincunt, qui ut sanguine sic & ingenio cedunt. Accedit, quod vetustiorum stirpium viri non tam pervicaci studio suas opes dignitatibus illis donant, quam homines, adhuc novi, qui è latebris quas auro condiderunt eruere filios properant, & eam nobilitatis gloriam suæ genti emere, quam absque ullo sumptu in hæreditatis partem Patricii habent.

Sic paulatim hi honores sordidiorum esse possunt, (si pecuniæ tantum conceditur) & forsan aliquando in ignobilitatis suspicionem, eorum nominibus censeri. Neque ideo fisci industria maligna criminatione carpenda est, qui de ejusmodi Candidatorum bonis excrescit. Nam cui non satius videatur professo precio dignitates à Principe molem publicam subeunte proponi, quam avaris Purpuratorum suffragiis in prædam concedere? qui ubi hæc publica licitatio non est, obtrudunt Regibus Candidatos, quos sibi munere charissimos fecerint; & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt. Ut nec meliore sortitu delectos Respublica accipiat, nec intersit eorum qui ad tribunalia subvehi ambiunt, utrum cupiditatem dignitatis sub Principe an sub Optimatibus luant; utrimque pari sydere in Patrimonii ruinam percurrente. Hæc igitur tolerabili instituta consilio, jam ipso furore licitantium in præceps abiere, qui & mediocris census virtutem excludunt, & tota opum mole eos honores redimunt, quibus ipsi tam immodicum precium fecere.

Ut vero quo generosius vina adolitura sunt, eo adhuc recentia turbulentius despumant, ita illius gentis, ad humanitatem & cum senuerit prudentiam factæ, adolescentia ac juventus, insano incautoque impetu ut plurimum fervet. Vana in ejusmodi ætate libertas, nunc jocandi,

nun

nunc ignotos pariter notosque lacessendi, & ubique titulos nimiæ securitatis affectans. Leves animi, & rumoribus capti, jam impatientes otii, moxque tumultus. Ostentatio libidinis supra naturæ desiderium inepta, tunc inconsulti risus, neminique parcentes; vis etiam intra se irrequieta, per varium ac multiplicem tumultum erumpens. Quidam tamen in omnium exordiis tectum induunt non veram & ideo majori specie subornatam prudentiam; Veluti matura sapientia compositi. Verba tarde euntia deducunt, lento vultu, & astum cum humanitate fingente. Ex re quoque factum nomen, ut appellent frigiditatem, Sed & virtutis simulatio tunc est ingrata, nec diu tamen scientia personæ impatientem omnis veli levitatem abscondit. Media autem indoles, quæ nec Gallis certe deest, lætitia capaci animi exuberans, eique non efficta prudentia frenum imponens, ea demum omni precio major, & ad sapientiæ simulque hilaritatis imaginem exacta est.

Illud autem in Gallicis moribus, ac veluti fatis, triste, quod benevolentiam qua in sua regione hospitibus indulgent, extra patriam vix in suos cives expromunt.

Quis credat in exteris tam humano populo non satis convenire? Aves quoque in caveam deductæ rostra & iracundiam vix stringunt, & societas fati peregrinationem ferarum conciliat extra sylvas quærentium prædam.

Soli Galli quocunque in peregrino solo consederint, præsertim si miseri, & ad opem alienam conversi, sævissima æmulatione decertant. Tum occulta ludibria, livorque deformis, cum professa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia concives vocantium derisa improbitas. Sic inter se certantes nescio qua infamia apud imperitos inundant suam gentem, quasi in invidiam nata sit, exorsque quietis, ac amoris quo unius patriæ cives arcana vi Natura conjunxit.

Et hæc Gallorum extra patriam suam labes.

Adhuc

Adhuc autem fœdius in Galliarum visceribus peccant, qui passim tanquam gladiatores ad arenam damnari, subitis odiis, atmisque privatis, ad ultima discrimina committuntur. Rem immanem, & ad istius seculi probrum: leve jurgium, solaque altercantium ambitione increscens, aut revera innocens jocus, plerumque autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam, sæpe ad tristissimas cædes & familiarum orbitatem. lymphatam juventutem propellit. Hinc toties miserorum parentum intercepta consilia, spesque occisæ; & propemodum frustra pax in Gallis, & quæ vix minus patricii sanguinis quam si bello certatum publice esset, in hac arena hausit. Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, sed impetu injurias ulcisci, rerumque suarum judicium permittere pæne scenicæ arti, fortunæque sæpe fallenti ipsam artem, ut quicunque felicius, ille & justius arma sustulerit? Feræ gentes & ab ipsa venientes barbaria, Orbem supra aliquot sæcula suis moribus polluerunt.

His auctoribus quondam factum, ut in dubiis judiciis, cum utrimque argumenta essent obscura, armis litigantium crederetur. In circum arenamve dimissi pugnabant, victus pro nocente habebatur: & inde vesaniæ origo hanc ætatem infestans, quæ jam auctis finibus, cum olim in Magistratuum arbitrio esset, hodie ad privatorum libidinem desævit. Isti tamen gladiatoriæ arti prætextus est, nescias magnificentia an utilitate acceptior, peritia pugnandi. Nam cum arte gladio ferire, vel deflectere destinatos sibi ictus, quis neget ad rem militarem pertinere? Hoc Græci, Romanique, & omnis gens armis strenua, cum ambitu quæsivit.

Nunc vero non tanquam in angustia sese prementium cuneorum (ut in justis præliis solet) sed veluti in apertæ arenæ libertate, per cursus recursusque, per omnem corporis habitum, per longam & disparem oculorum manuumque fallaciam, quis non potius privatorum odiorum

crude-

crudelitatem erudire, quam publicæ pietati suam fortitudinem parare videatur? Et vero nihil jam ad amentiam aut impietatem residuum in propinquos amicosque sævientibus. Sive sanguinis, sive familiaritatis jure conjuncti, non atrocibus injuriis, sed inani superstitione verborum, & propemodum gratis, dissociati, alterno cruore imbuuntur: quodque ultimum furoris gradum putes, ne inter se quidem læsi, sæpe aliorum inimicitiis tantum nefas tribuere amant, & in gratiam nihil ad se pertinentium odiorum seipsos & amicorum charissimos immolant; quippe à pugnaturis qui perire soli nolunt, veluti ad theatrum aut cœnam, ita ad hunc feralem ludum invitati, ultro subeunt; & quicquid hominibus aut dulce aut charum est violare non dubitant; ineptissimo desiderio famæ: ut jactentur magno vitæ contemptu in arenam processisse, id est, truculentissimum facinus ausi esse barbara ignoratione virtutis.

Sed hæc mala, & si quæ præterea maculæ se Gallicæ indoli interseruerunt, omnino donari eorum virtutibus debent, quos vel ætatis vel sapientiæ pondus ita composuit, ne æstu patriorum vitiorum diripi possit. In iis egregia comitas: non fucata, aut insidiose in hos ipsos quibus blanditur collocata. Non fraudibus, non secretis odiis vacant: Dignari singulos qui accessum aut notitiam petunt, & pro sua sorte unumquemque mulcere.

Externo homini ad illorum consortium admisso satis erit, aperto scelere aut nimia ineptia non peccare: ut quidem alibi in alienos mores, ne tibi noceant, intentus sis; cum maturis autem & castigatis Gallorum animis teipsum respicias. Nec aliquid in humana societate felicius, quam consuetudinis tam politæ erectæ virilisque suavitas.

CAPUT IV.

Britannicæ Insulæ: in quibus diversi populi, Angli, Scoti, Hyberni.

BRitannia per tot spatia diffusa, tam diversis pulsata fluctibus, tamen magis ad magnitudinis suæ fidem potest varios civium mores, quam tantorum littorum sinus & nomina proferre. Tanquam alium in Oceano Orbem faceret, omnis animi genera incolis insevit. Non alia Insula toto terrarum ambitu illustrior. Sicilia, Crete, Cyprus, vix æ regni fortunam ac nomen capere posse, non si in unum corpus transeant, uni Britanniæ terrarum spatii aut opibus pares sint. Priscis quoque temporibus, armis inclytis strenua, materiam fabulis dedit, quæ plurimarum gentium ingeniis linguisque vulgatæ sunt. Quasi nihil eximium fingi posset, quod non apte caderet in alumnos Britanniæ. Olim quidem inter novem principes distributa. Mox bellis atque fœderibus mutati cum Regibus gentium fines: donec tribus Dominis fortuna totius Insulæ cederet; Saxonum coloniis, quos Anglos appellamus, sub unius sceptri felicitatem coactis: Britannorum vero reliquis, pertinaciter insidentibus Cambriæ montes (hæc nobis hodie Wallia est,) Et Scotis quibus jam diu excisorum Pictorum portio accesserat ad Septentrionem colentibus. Mox Cambria diuturnitate bellorum macerata totius Angliæ consensui impar fuit. At Scotia spe quidem victoriæ minor sed cujus spiritus Anglia non domaret, veluti in æmulationis argumentum, non pertinacius armis quam diversa ab Anglis indole pugnare suos jussit: donec noxiosissimam æmulationem fata damnarunt, nunc utrisque imposito Rege cujus spiritu Insula in unum Imperium coaluit.

Anglia felicibus pascuis, & ad multas variasque arbores commoda humo, commeantium

oculos pulcherrima viriditate mulcet: gratuitis etiam bonis plebis animos in segnitiem exsolvens. Pabulum illic passim pinguibus campis abundat, boum equorumque armenta ad perpetuam ejusmodi animalium aviditatem explens: alibi autem ficcioribus arvis, & humili gramine induentibus terram, super fidem multos greges educat, excussatque utilissimam & ad ovilia factam sterilitatem. Ne hyemis quidem rigor assueta libero aëri pecora (nisi forte supra morem inhorruerit) in stabula aut ovilia deducit. Iis sufficere solent nuda sub dio cubilia, herbæque quas hybernus tepor alit. Quippe hyemes non illic pro plaga & Septentrionis vicinia asperæ, cum vehementer Gallicam oram quatiant, qua Britanniæ adversa est, multoque rigidius Batavorum cœlo incubent.

In tanta aëris indulgentia Britannicus ager omnis generis semina facile concipit atque servat. Proceras habet lauros: Rorismarini planta apud multas gentes ipsa cura qua educatur preciosa, hic vulgaris, & nonnumquam in sepes velut ad hortorum custodiam stipata. Vitem alere potest, uvasque ad maturitatem perducere. Nam & Cantii amœnitas crebro collium dorso suspensa, & Wintoniensis regio, cum cæteris ad Meridiem Ortumve spectantibus, olim vinea habuere, quæ deinde pascuorum utilitas, vilisque redemptum ex Aquitania vinum, exemit. Lupi quoque ea insulæ parte exacti, nudos greges, & vix alicui molosso creditos, non infestant.

Nam diligentia antiquorum, cum grassaretur luporum rabies, curamque pastorum aut fatigaret aut falleret, totum in iis sedibus tam pervicacis feræ genus extinxit. Ita fortuna per patientiam pecorum sub dio durantium, & mirabile luporum exitium, profusas nec æstimatas opes videtur indulsisse. Cibo, corio, vellere, velut exundantis terræ muneribus, populus in ocio, & plerumque oblivione laboris, disescit. Ne quidem in colendo croco labor, quem optimum habent, facili herba oblatas in floribus opes non in ullius

curæ

curæ aut industriæ præmium aperiente. Et ne quid tam propenso fato desit, transmarinum militem ante aliquot ætates non viderunt: Domestici autem motus hoc seculo tacê: neque in Anglia at alibi terrarum, solent bella consenescere. Sæpe odiduum ingentes simul turbas quam patria tam absolvit in homines sæviunt, non in opes & tecta, & subitæ acies adhuc crudas surgentesque lites dirimunt.

Tam spontanea felicitas securum & opulentum vulgus non modico tumore sustollit, ut neque pro consuetudine cæterarum regionum timida humanitas, & patriciorum dignitatem reverita, mitiget mores plebis, & plerumque rudiora artificia tot divitiarum tantique otii crimen fiant. Nam artem aliquam professuri, septem annis, ut plurimum, tyrocinia deponunt: ubi vero peractis rudimentis in collegium artificum adoptantur, quasi laboribus exempti, sub se alios tyrones asciscunt, edoctosque breviter in officinis prostituunt: Tunc ipsi non solemnes modo dies, sed & fastos (quis credat?) si ludum est, vario ludo in proximis campis exercent: nebulos in diversoriis oblectant: prorsus ut artificia impolitius habeant, quippe discipulorum peritiæ credita, & eorum redemptores contumacius urgeantur ad pretium, quo & tyronum labor, & desidia magistri ali possit. Diligens tamen nonnullarum Operarum industria, exactis artificiis eminens, preciumque per Orbem merentibus, satis prodit, in ea regione ejusmodi studia non stipatis cœli vitio animis, sed nimia felicitate laborare. Ut enim ad extimulanda ingenia, artesque forenses, nimis cruda aut avara imperia nihil juvant, depressis populi mentibus, & desperatione solutis, ita fortuna lasciviens, laborique haud aliter quam per ludum intenta, plebis solertiam non attollit ad exactam artium curam.

Nullibi in tam ingenti regno vectigal, non in urbibus pontiumve discriminibus publicanorum stationes: præterquam iis locis unde naves

in exteras plagas soluunt. Nam importatas merces aut quæ inde exportantur, profiteri apud eos necesse est qui à Rege portorium conduxerunt.

Sed nec plebis superbia acerbior peregrinis quam in patriciis suæ gentis exerta est, qui opulentiam suæ patriæ luunt rusticorum fastidio, seipsos pæne primis ordinibus stirpibusque æquantium; & indignationis suæ tam pretiosam causam odisse interdum non verentur.

Summa tamen apud omnes nobilitatis reverentia: quam intra breuem eorum numerum æstimant, quos Dominos vocant. Hi sunt Duces, Marchiones, Comites, & Barones. Ducum & Marchionum omnes liberi, ex Comitum filiis major natu. Illis quoque Episcopos Majorum pietas adjunxit. Apud hos proceres ad omnia obsequia descendere non indignum, & ipsi velut in terram politos contemplantes suum fastigium non ignorant. Nec illæ dignitates emptionis commercio producuntur in vulgus nummorumque fortunam: sed successionis serie transeunt in hæredem; vel beneficio Regis, noui quoque Optimates in hos gradus adoptantur. Et ne hoc inane existimes decus: multa publicè constituta tam ambitioso nomini reverentiam cultúmque conciliant. Si contigerit æri alieno impares esse, urgentibus creditoribus in eorum corpora nullum jus esse potest, quamquam in Anglia debitores etiam in judicium non vocatos sæpe carcer accipiat. Sed hoc illustrius, quod maximorum criminum accusati, scilicet, in ipsam rempublicam iniisse consilia, de equuleo securi sunt. Veritatem ab iis per tormenta posse exprimi noluere qui leges condiderunt.

Anglis ut plurimum gravis animus, & in se velut ad consilium seductus; seipsos, & suæ gentis mores, ingenia, animos, eximie mirantur; Dum salutant, aut scribunt, descendere ad verba imaginariæ seruitutis quæ istorum seculorum blandities invenit, nisi forte externis moribus imbuti, non sustinent. Populus rei maritimæ studio-

studiosus, neque aliud tantæ Insulæ validius munimentũ quam tot nautarum sedulitas. Nec in castris quam navibus pejor miles, præsertim si externo aëri assuevit, cibisque, quos sæpe inexpertos avidius Angli gustant. Nam hæc gulæ incommoda è Britannia delatas legiones non semel absumserunt, & classem Elizabethæ Reginæ auspiciis Lusitaniæ littoribus applicatam, cum Angli stragem hostium & vastitatem fecissent, nimius æstus, & suavitas pomorum, ac baccarum, quas illa plaga habet, pæne totam debellavit. Discrimina omnia, & adeo mortem, impetu plus quam judicio spernunt: Et hinc utilissimos militum dixeris, ubi ducum suorum consilio reguntur: Sua autem sponte ruentes, & illa audaciæ caligine pleni, de se sæpius post funestos exitus queri quam de fortuna debuerunt. In Belgio cum studia partium nuper & arma sævirent, milites Hispanicarum partium aliquot à Batavis capti erant, & suspendio conficiendi, (ita visum referre vicem hosti, qui captivos eodem lethi genere perdiderat.) Sed in omnes sævire non placuit. Ex quatuor & viginti (tot enim capti erant) octo ad laqueum destinantur, cæteris incolumitas promissa est. Demissæ igitur in cassidem sortes, jussique singuli suum fatum extrahere: qui tesseram sustulisset nulla nota insignem, periculum effugeret; qui fatali imagine impressam, statim ab infelici arbore penderet. Omnium mentibus ingens periculi imago inerrabat; quidam præcipue Hispanus votis lachrymisque misericordiam plurimorum, etiam aliquorum risum elicuit. Erat in illa sorte ac periculo Anglus, è militum vulgo, qui ingenti vitæ neglectu accessit ad cassidem, & tesseram nil cunctatus adduxit, favit sors; erat illa salutaris.

Exemptus periculo accedit ad Hispanum, adhuc fatali cassidi manum credere dubitantem: decemque aureos pactus, (fides Numinis) Judices rogat, ut Hispano extra aleam misso sibi iterum liceat fortunam experiri. Furioso, vitamque

tantulis nummis æstimanti, Iudices annuerunt, & is cursus felici tessera evasit; non hac gemina modo, sed & simplici salute indignus, quam adeo vilem habuerat.

Leges quibus utuntur Angli, Gallica lingua, sed veteri, & ab hoc seculo abhorrente, iis tradiderunt, quos Normannia ad eorum sceptrum transmisit. Paucæ illæ etiam, & plerumque ambiguæ. De cætero, consuetudo & consulta sapientum sufficiunt, magno aditu ad lites, & infinitam judicum potestatem, & arcanum populi ingenium tanquam Neustricæ originis habitus retinens, ad subtilitates apertum est, quæ litibus forum implent. Et inde vulgatam fabulam crediderim, inesse Anglis caudas.

Consuetudinum autem ac legum, quæcunque à majoribus inoleverunt, adeo patientes sunt, ut jam olim sancitas, rudi adhuc tam peccantium vitio, quam legum sanctitate, etiam nunc mutare aut delere, religio illis sit. Vnde enim nisi ab hac majorum incauta bonitate lex viget, ut maritus jubeatur prolem agnoscere, hæredemque habere, anno post aut amplius natam, quam ipse ultimo ab uxore discesserit, modo constet interim à Britannicis littoribus in exteras regiones non evectum.

In Philosophia autem, ac Mathesi, terrarumque & Astrorum scientiis, nulla est tam prodigiosa sententia, quæ non ex hac regione authores invenerit vel turbam amatorum, vividam quidem, sed modum curiosæ subtilitati & per innumeras disputationes effusæ non invenientem. Terram circumagi, non cœlum, Solem cum syderum lata serie non inhærere cælestibus globis: sed & globos ejusmodi nusquam esse, & quicquid Philosophi deliraverunt, multi ex his opinantur, aut credere simulant: tanquam altius supraque vulgi ingenium spiraturi, si videantur communem sapientiam ut prophanam vilemque negligere, altius in arcana Naturæ, quæ pauci deprehenderunt, incuentes.

Sed ut nihil animos magis agit, quam religionis sensus, ita multo acrius ejusmodi disputationibus incumbunt. Nec quicquam in numinis cultu modicum possunt, qualemcunque sibi speciem pietatis persuaserint. Prioribus seculis acti opibus homines in solitudinem & eremum jurantes, adeo ut optima pars regni fundorumque hominis pietati concesserit. nimis timido & periculoso voto, tam illorum qui dabant, quam eorum quibus hæc ipsa concedebantur; cum illi rempublicam exhaurirent, isti autem in luxum se agitantæ fortunæ vitio finerent, mox in invidiam secum quoque sacra tracturi: Et hanc quidem colendi Numinis rationem jam Anglia publice ejuravit, multi autem sic in contrarium divertere, ut quo longius à vestigiis patrum absunt, eo se propiores cœlo credant. Nec id tamen publico consilio, aut si deprehendi contigerit, palam inulto, sed elusis per privatas superstitiones animis, novamque, ac propriam, & per hoc sibi gratiorem pietatem fingentibus. Itaque quos hæc cepit superba suavitas, præter cæteros sapiendi, in varia nomina abierunt, legesque diversas, non ipsa hominum authoritate, aut numero, sed pertinacia sancitas: & quod miserabili risu dignissimum putes, crudelibus edictis illæ sectæ invicem sæviunt: unos se cœlestium rerum participes, exortes cæteros omnes esse. Forte in unam superstitionem consenserat cum duobus liberis pater, è plebe vir, sive vulgus intra opum aut ingeniorum humilitatem æstimes. Illi tres unam rempublicam sectamque faciebant, (& sæpe non pluribus hæ religiones constant.) Tandem pervicacius inter se de divina re agentibus, decessit primum à filiis pater, non quod meliora sentiret, sed diversa: & ab illis de communione sanctorum (nam sic nugatores dicebant) ejectus est. Porro sancti non his alii præter seipsos erant. Mox autem & discissis mentibus alter fratrum alterum à cœlesti consortio exclusit. Sic de angusta ecclesia, & trium hominum numero definita,

 tres

tresquoque ecclesiæ natæ sunt; prodigioso scelere, & in amentiam prono. Nec perfunctorie vesani pro somniis suis pugnant. Novæ indies sectæ rapiuntur ad tribunal, in quibus nihil simile præter unam contumaciam Iudices vident. Fœda, indigna hominibus, sentiunt. Non ullius præeunte vestigio errantes, sibiquid credant authores sunt; non tormenta pechorrescunt; non salubribus consiliis aut prudentiæ acquiescentes, igne quoque consumpti, seipsis furori suo litant.

Iam vero peregrinis cum hoc populo agentibus ingens cautio esse debet, ne ex paucis, ac fortasse plebeiis, totam gentem æstiment: sed neque instituenda est ratio qua mores tam diversos excipiant. Ferox vulgus ubi vino aut ira incaluit, nonnunquam superbiam tumoremque in hospitum injuriam vertit: In tanto turbine animorum eos per æmulæ superbiæ contumaciam lacessere velle, paulo aliquid supra dementiæ malum esset. Nec tunc quidem tempestivum est tuam causam fidentius orare in sævo ægroque tumultu; multo minus magnitudinem animi ostentare defensionem meditantis. Leni & placido questu melius exarmaveris irruentes: ignobiles preces erunt, quibus primum æstum mitigare conaberis in furorem euntium.

Nam hic torrens si nullo obice irritetur, momento languebit. Et hæc quidem timidæ prudentiæ cautio adhibenda, ubi in oppidis agrisve multitudo in advocationem eorum qui in te primi desæviunt, aut concurrit, aut timeri certe potest. In solitudine autem, & ubicunque non impari certamine potes ingruentes refutare, tunc exercenda est, saltem ad speciem, vis animi contumelias non ferentis; qua terrebis non vera virtute insultantes, & injuriam pati tam idoneos quam inferre. Magistratus porro, ac judices, peregrinorum questibus faciles, haud invitam popularium in illos injuriam ire sinent; Si modo non peccaverit multitudo, quam accusari pronū, plecti autem ubique difficile, &, ut plurimum, nefas. Et adeo

adeo hospitalia tribunalia in ea gente erecta sunt, ut sive externus actor sit faventes judices habeat, sive uno crimine cum indigena reus, sive ad virgas furcamque destinato, ipse interdum nihil acerbius jubeatur quam è Britannia excedere. Patriciis quoque animus ad excipiendos peregrinos sponte factus; & famam illius comitatis cum honesto ambitu quærunt; ut neminem possit peregrinationis Britannicæ pœnitere, nisi aversis inculcisque moribus in barbariem natum, aut indignum qui Optimatum consortio misceatur. Cum iis tamen qui sui fastigii gravem cultum ipso gestu atque verbis magnifice adornant, ex adverso componendus est gradus ad certamen majestatis, ne te forte aut ex sua gravitate, aut ex tua oratione æstiment; quæ non Italicæ Gallicæve humilitatis more demittenda est. Evilesces alioquin apud homines non assuetos huic generi humanitatis per alternas blanditias mentientis.

Britannia in Septentrionem excurrente, Angliam Scotia excipit, inclyto sceptro supra fidem & ætatem Regnorum cæterorum: quippe viginti jam seculis sui imperii fortunam in unius familiæ hæreditatem servavit. Centum & octo Reges à primo Fergusio in Iacobum Britannicum numerantur; qui tot Regibus Anglicam nobilitatem addens, nunc primum uno imperio omnes Insulæ partes junxit.

Scotis animus ad humanæ consuetudinis cultuream facilis; corporis habitus supra multas gentes: cæteraque cum Gallis communia, præter soli ubertatem. Nam regio ad Septentrionem porrecta, nec frumento ubique idonea, multis locis steriles montes habet, neque illos saltem nemoribus indutos, præterquam ea plaga quæ hortidius in coelum exurgens, sylvestre & barbarum cognomen incolis suis fecit. Fortissimæ tamen genti multum cibum, de avium, ferarumque, armentorum etiam, & gregum frequentia, natura paravit. Trecentorum cervorum, aut amplius, agmen videre non insuetum. Multo plures

incolarum industria cogit ad venantium procerum voluptatem. Neque ex patriis bonis desunt, quæ advectis exterarum gentium mercibus ad necessarios usus permutent. Sed inopiam æris nullo artificio emoliuntur. Sic in patria facillime degentes, etiam numerosis clientibus graves; non in exteris locis similiculto, & fortunæ suæ pari, vivere possunt. Nulli tamen magis memores suæ stirpis adeo ut familiæ decus malint interdum sua paupertate fœdare, quam supprimere intempestivos titulos, & suæ cognationis parumper oblivisci. Nam in regione, virorum fœcundiore quam frugum, necesse est clarissimi sanguinis multos in egestatem nasci: quibus per diversa terrarum quærentibus opes (nec alii fide, aut industria, præcellunt) & ad præconia suæ nobilitatis obstinatis, sæpius audientium risus, quam lachrymæ & fides accessit.

Ipsam autem regionem, in se quoque animosam, passim inimicitiæ exercent, supra fas humanitatis aut odii etiam sævæ. Quippe per familias & cognomina discreti, suarum gentium Principes habent, illos qui in antiquissimam familiæ hæreditatem successerunt. Eos ita observant, ut vix patriæ charitas major sit: & ad ipsos læsi confugiunt, patrocinio viribusque suæ familiæ usuri. Ita sæpe modica jurgia, & inter obscuros, magnis & indignis motibus suffecerunt; Dum utrimque jurgantes apud illos suæ gentis Principes dequesti, privatas contumelias in ipsarum familiarum injuriam vertunt. Neque tum modico sanguine peragunt: Interdum in agmen & veluti aciem coacti desæviunt, & indita inimicitiarum vis in hæredes quoque abit. Cædem cæde repensare decorum; incendia alternis ignibus vindicant: Nec aperto tantum Marte; insidiis, fraudibus agunt. Nihil turpe aut ignobile, satianti oculos inimicorum malis. Et hæc pestis sæpe Optimates evertit; sive inter ejusmodi arma extinctos, sive frequentiam stipatorum (nam suspectam vim inimicorũ ita submovere

vere necesse est] fere inopia distractisque fundis luentes: Etiam quod ut plurimum regio arboribus caret, quidam putant illorum odiorum facinus esse, dum adversis facibus inimicorum sylvas cremant, & privatis injuriis vastitatem patriæ faciunt. Sed hæc olim deflenda dolentius, cum indies ista arma sævirent. Nunc placidis rebus, quam sentire meliora, tam licet augurari. Quanquam enim tantum nefas submovere non fuit in veterum Regum manu, proceribus fide clientum numeroque ferocibus: tamen patriæ suæ hoc demum Iacobus Britannicus beneficium dedit. Is cum adhuc uni Scotiæ imperaret, hanc publici mali causam habuit in præcipuis regni curis. Sed pigebat illi pesti per partes, & plerumque inutili solicitudine, occurrere: nec enim poterat illis jurgiis vera pax stare, nisi simul omnia componerentur, cum exempla ejusmodi criminum, illisque venia, necessitate temporum frequens, omnes solicitarent ad parem audaciam, saltem ne timidas aut degeneres iras gessisse viderentur. Semel itaque & in perpetuum placuit hæc odia aboleri.

Ipse Rex eorum rationem inivit, quorum familiæ & rixæ eminebant. Precibus, & authoritate fractos, partim per se, partim per Senatus sui delectos, ita reconciliavit, ut vix amplius in tota Regione tam assueti facinoris acerbitas nominaretur: Ingens opus, nec à sapientissimo & diligentissimo Rege, nisi multo tempore & mira felicitate absolutum. Iam biennium erat ex quo pacaverat Scotiam, cum ad Angliæ successionem vocatus est: ingenti auspicio ad hanc novam Scotorum sanitatem; quippe tot viribus auctum Regem nunc vero & salubri metu colentium.

Scotis præceps ad omnia animus quæ spes semel persuasit, cui maxime credunt: Iracundia in promptu, sed quam facile post primos impetus mitigant. Quærere opes, quam servare, meliores: Sive quod indoles fortuna sua major inconsultæ libera-

liberalitatis impetu laborat, amatque opulentiæ famam, sive patriæ more decepti, ubi ad nummos pervenerint, qui in Scotia felicitati sufficerent, jam de inopia sunt securi, nesciuntque in unaquaque regione cum auri argentique frequentia sumptus quoque & rerum precia convenire, ut nec facile ingens pecunia quæri possit nisi ubi effusissime solet expendi. Animi illis in quæcunque studia inclinant, mirifico successu inclyti, ut nullis major patientia castrorum, vel audacia pugnæ, & Musæ nunquam delicatius habeant, quam cum inciderunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis pares, ad omnis fortunę vitæque genera, suam industriam aptavere. Vagis porro, nec ex dignitate peregrinantibus, adeoque non alia nitentibus ope quam ut suæ gentis hominum, qui in externis regionibus sibi divitias peperere, ineant domos, exigantque veluti patriæ vectigal, nihil est superba mendicitate deterius.

Insula Britannicæ plagæ vicina, sub eodem Imperio, Ierna antiquis, mox Hybernia appellata; spatiis ingentibus diffunditur, navibus commoditate portuum facilis, neque ex quorundam incolarum illuvie æstimanda. Quippe multa felicitate colonos ex Anglia Scotiaque invitat; humenti quidem cœlo, sed salubri, & quod animalia veneno infesta impune non hauriunt. Lacerti bufonesque ibi delati non vivunt, exportatæ arbores nullo situ concipiunt vermes, aut incuria araneas admittunt, quamquam & suas Hiberni araneas, sed illas innoxias, habent. Westmonasterii ampla sedes, ubi jus litigantibus dicitur, ex illis sylvis trabes accepit, & efficta multa arte tabulata. Mirum dictu; araneis circum parietes pendentibus, vix ligno tam sordidæ texturæ filamenta adhærescunt.

Hybernis, qui ab oppidis cultuque recesserunt, mira hujus vis aeris cibique patientia, paupertati longo usu. Victu parabili, semicruda fera, vel bove, satiant famem; ciborum temperant lacte, fragiles domos ad altitudinem hominis excitant, sibi

sibi pecorique communes. Et hoc in illa gente mirum: Amor desidiæ reliquas gentes emollit; Hybernos duravit ad bella. Quippe per ignaviam fertiles campos illis colere, ac serere, pæne ignotum. Pabulo, & telluris genio ad armentorum alimenta, contenti sunt. Artificia quoque non exercent, tanquam maculantia nobilitatem quam tantopere jactant. Ita torpi ocio exigunt vitam, & incommoda ex ea barbarie frequentia patientia quam laboribus malunt refellere; tantaque est ignoratio deliciarum, ut nec sentiant mala. Simplici veste imbrem & frigora tolerant; venatibus ad celeritatem perveniunt, feris parem; fessis vel nocte deprehensis humus sufficit; confectosque nivibus vel imbre diffluentes, prius facies quietis quam cœli injuriæ excitant; pulchra fortitudinis bellique rudimenta, si non ex tam fœda segnitie. Et has sordes ne in pace quidem excutiunt, communione Anglorum, vel æmulatione Hispanici moris; vitamque tot malis horrentem, veluti curis vacantem, diligunt, improba libertatis specie capti, quæ per diversas fraudes variis gentibus illusit. Illis animus ad sua vitia obstinatus, labori aversus & per hoc omni frugi; acer ad furtum & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur. Et hæc quidem ignava plebis mala. Optimates syncera fide multi, eximios animos dignis suo ordine virtutibus excolunt. Etiam qui in urbibus degunt, aut amœnioribus plagis, non mediocri humanitate adornantur. Ita probant feram illam populi partem, sua sponte barbaram, non Insulæ fato in illa vitia lapsam esse.

CAPUT V.

Germaniæ situs: & Belgii, cui hodie Germaniæ inferioris nomen.

Rhenus flumen ab Alpium radicibus per Belgarum fines Oceano illabens, quam olim incipie-

incipiebat Germaniam, hodierna imperiorum nominumque mutatione auctam interfluit. Ampla regio, & à Gallia Alpibusque ad Sarmatas & Pannones pertingens, in diversos, Principes & Respublicas, distributa est. Olim sylvis & incolis fera, nunc oppidis passim insignis: nemoribus quoque quibus immensis tegebatur, ad usum decusque castigatis. Vitem alit, qua in primam excurrit Italiam, supraque inumbrantes Rhenum colles, in Pannoniam quoque declinans, & aliquot præterea locis, ubi humus propitiis collibus vel tepore fluminum mitigatur. Multa deinde abiete, in montibus, sylvisque, frigentis plagæ arena abundat. Pæne mediam Ister intersecat, in Europa fluminum Princeps, materque alveum in annosarum pontium ruinam attollens. Ripas amnis celebres quidem urbes, sed paucæ, nec pro fluminis nobilitate insigniunt. Rhenus, Albis & plerique deinde jam ab antiquo celebres fluvii totam quam lata est Germaniam permeant. Regio diversoriis non inculta, qua Alpes latus tegunt, totoque Istri cursu, & qua labitur Rhenus, Mœnusque, & Mosella, tanti fluminis incrementa: eadem, qua ad Oceanum spectat, aut introrsus à præcipua ac publica viarum celebritate divertit, squalentibus hospitiis, totoque vivendi genere, multum sui illius genii retinens, quem antiqui scriptores notaverunt. Vrbes tamen non indignæ sua famæ: foro præcipue compitisque ad munditiem exactis: porrectis quoque domibus in altum & æquale fastigium, & fragilem materiam celante pictura.

Interiora ædium non pari artificio ad usus aptata sunt. Lectos sternunt in semota ac plerumque obscura ædium parte. Caminis, ut plurimum, non utuntur. Fornaculas ad levamen frigoris malunt; quas intextas tricliniorum parietibus pro conditione aeris ignibus complent; sed hic calor plerisque advenarum molestus est, quod & capita inexpertis vaporibus gravet, & illinc in publi-

publicum prodeuntibus, laxum corpus, atque omnis auræ impatiens, exhorreat. Præterea ſi temittere ignis incepit, hoc genus hypocauſta ingratis odoribus ſpirant, ea maxime in quibus convivantur, ubi expreſſæ confuſæque tot dapium nebulæ exæſtuant: vino quoque, ut illic aſſolet, quam epoto tam effuſo. Neque in hypocauſtis modo, ſed & in cæteris thalamis quoque atque tricliniis, fœda multis Germanorum & confuſa rerum incuria: ideoque advenis in hæc penetralia admiſſis aër gravis.

Immenſa cupiditas potus, jam confeſſo vitio, ideoque magis libero, illam gentem infeſtat. Nec ad voluptatem tantum hæc Thracia libido eſt, ſed in parte comitatis, & pæne diſciplinæ. Vetalis quorundam Principum gratia precio tam infami, ſive quærentium comites vitiorum, ſive legatis, advenisque, hoſpitalem parantium menſam. Nam Germani nulla comitate ſuavius, quam longo nec ſobrio convivio, peregrinos credunt excipere; & tunc veriſſimam ab ipſis hoſpitibus benevolentiam in ſe expromi, ubi mutuis poculis inundari non abnuunt. Id illic ſumma urbanitas, & coëuntibus prima amicitia animis in fœderis locum.

Forte ſtipendiarium è Germania militem Tribuni in Gallias, & ipſi Germani, adduxerant, Regi operam ſuam navaturi. Ex his unum vir inter Gallos clariſſimus vocavit ad cœnam, gnarus utique quam precioſum eſſet amicitiæ pignus quod bibendo cum Germanis ſancitur. Itaque hominem largiori potu invitavit ad hilaritatem convivii; crebræ poculorum formæ & bibendi rationes commeabant, cum Germanus, ſive in experimentum benevolentiæ, quam hoſpes præferebat, ſive quod languidum in bibendo certamen averſatus, ſtrenuam victoriam quærebar, lacteſſito Gallo præit, exſiccatque ingentis modi ſcyphum: neque Gallus contextitus mirantibus nobis ſurgit, &, ut ſcias, inquit, te in amicum incidiſſe, non modo conditionem quam feciſti, non

recuſo,

recuso, sed ecce & in benignissimam litem mutua vice lacesso. His dictis, poculum primo, in quod erat provocatus, perpetuo spiritu haurit; idemque iterum ingesto mero plenum in hospitis gratiam jam tumentibus membris infundit. Delectatus tam prolixi amoris indiciis ille Tribunus, in pedes vix tum patientes oneris surgens; Tu vero, inquit, nec putes collocatam in ingratū tantæ amicitiæ operam; scis non parvam militum manum sub signis meis esse. Hos ego totis duobus mensibus in castris habebo, vestro ætario nihil graves (quandoquidem id jam temporum iniquitas absumpsit.) Stipendium deinde si placet, & licebit, persolvetis. Ad tam grandem unius poculi mercedem tum subito quidem horrore stupuimus, sed multo deinde amplius cum promisso fides esset. Apud hanc gentem aperti mores placent, & qui Baccho libertatis nomen imposuerunt. Omnem speciem reconditi astus odere; sive quod fideliter non tegunt arcana, cum mero solvuntur, sive quod animi in illis corporibus plerumque sentiunt se retusos, & aciem cæterorum, tanquam in se intentam, molestissimo timore suspiciunt.

Regum publicarum Magistratus, ex civium sorte delecti, non quidem sublimis elegantiæ mentem afferunt ad Tribunal, sed diligentia efficaci inhærent parentum institutis. Faciles autem ad imperantium nutum populi, etiam sæpe suis Magistratibus de Religionibus credunt; & vix sacrorum ritus, quos Princeps Civitasve probaverit, videas ulla privatorum religione aut pertinacia inquietari. Mala quæ Angliam, &c., quamdiu inter hos æstus luctata est, Galliam jactaverunt, hæc miserabili incuria pæne dicam felicitas evasit. Austriam tamen exceperim, scilicet pæne exeuntem de Germanico cœlo, nec quæ ut nomine sta priscorum ingeniorum sorte excidit, (pars enim Pannoniæ priscis fuit.) Bohemiam quoque, non hac primum ætate infelicibus circa Numinis cultum litibus in se conversam: Sed illa quan-

quam

quam in Germaniæ sinu, tamen ab ipsius corpore exsecta est lingua ; moribus, legibusque diversis.

Literæ in multis locis cultæ inter homines minus sciendi avidos quam docendi. Plura quam legerint scribunt : & suam famam ex voluminum, quæ edunt, numero aut magnitudine æstimant.

Vis mentium ut opaca, ita ad æternitatem laborum est robusta, ut cæteri melius quidem scire, illi vero plura possint. Ex Optimatibus multi, qui suis opibus moribusque contenti, unam Germaniam aut viderunt, aut mirantur, licet suo judicio gravissimæ prudentiæ conscii humanitatem nostri seculi parum habent.

Verba illis simplicitatis antiquæ, neque scientiarum vis hodiernæ sapientiæ coloribus cincta. Peregrinandi gens avida, & exterorum morum, dum se receperit domum, aut simulatrix aut recinens. In eorum sedibus inolescere peregrinos aut ad dignitates pervenire, insuetum ; & pæne contumeliosum apud illos nomen est, quo externos appellant.

His moribus oneratam Germaniam, suæ dotes & magnitudo virilium virtutum absolvit. Ignota ibi perfidia, etiam in venali fortitudine stipendia merentium. Ne ingenium quidem fraudis aut odia sub amicitiæ titulis latent : & omnino ingentia scelera verecundi populi simplicitas ignorat. Patet & in furtorum suorum tenebris mersa libido : non, ut alibi terrarum, palam inter titulos atq; ludos exultantis juventutis. Nam & prope ad muliebris pudicitiæ similitudinem viti quoque hanc pestem aspernantur. Prudentia autem ut non illic subtilia ingenia passim habet, quorum artificio deducatur in confinium doli : ita veris maturisq; judiciis insidet, quæ & facile caveant suis rebus & alienos errores despiciant.

Neque desunt altissimæ mentes, in quibus patriam gravitatem vividi & excitati acuminis felicitas temperat : Præcipue si validum ingenium diu peregrinis artibus moribusque miscuerunt. Gens armis egregia, & quæ pacem ferre pos-

sit. Tarde & cunctantibus consiliis ad tumultus concitantur: sed excitos, longa tempestas, & hominibus digna, exercet. Populus æris ferrique tractandi peritia, & per mille artificia ducendi, insignis est. Typographiæ inventum, pulverisque nitrati, illis ingeniis Orbis debet, ambiguo prorsus beneficio, & quo tam pernicies mortalium quam utilitas, sese humanis rebus ulterius insinuavit. Candidi animi, virtutes aliorum, factaque, aut inventa, maxime absentium, non maligno & tumido livore delibant, sed sinceris laudibus ac propemodum immodicis attollunt.

Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen summi Imperii Aquilamque sibi habet: tanquam Romam Germania vicerit; & provinciarum ultima quæ Italico jugo accessit, jam sit sola in qua nomen atque reliquiæ fortunæ Romanæ acquieverint. Tanti nominis sancta Majestas, nulla sociorum Principum æmulatione corrumpitur, Regesque, quanquam viribus sæpe majores, sponte Imperatorio culmini concedunt. Olim quoque illi summæ appellationis fastigio inerant dignæ vires, quæ paulatim emarcuerũt velut fatali senectute. Quippe domesticis bellis, tum nimia Optimatum potentia, denique quod non nascendi sorte, sed per suffragia defertur hæc dignitas, datus ad terram Imperii vigor venerabile specimen in hæc secula magis cæterorum pietate quam sua fortitudine servavit. Inter cæteras hanc præcipue excidentium virium causam invenias, quod ipsi Optimates nimiis patrimoniis, cum Imperatorum beneficio aucti, commissas sibi quondam Provincias tandem in Principatus mutavere. & ne non aliquid supra Imperatorem essent (qui non juri succedendi, sed suffragiis, fortunam suam debet) etiam suæ hæreditatis fortuna in sobolem transeunte Hoc modo gentium & populorum mentes, quas vis quædam ingenita ad suorum Principum cultum advertit, antea in unius Imperatoris reverentiam intentæ, ad istos vicarios, & mox dominos, accesserunt:

ferant: propiori scilicet vel periculo, vel utilitate. Ita cœpta, insitaque deinde, Purpuratorum potentia, totam Imperii molem exhausit; Primumq; quod e Gallia superetat, mox ipsa Italia, fons nempe imperii, tum validissimæ Germaniæ partes, veluti de suo corpore excisæ, in diversos animos, ipsa dominantium varietate numeroque abierunt, Galliæ, Britanniæque, id est verissimis regnis, longe alia ratione provisum; exterminati Numinis consilio, regnantiumq; industria, Optimates quorum suspectæ vires erant. Nam quis porro regibus locus, si Neustriam, Armoricos, Aquitaniam, Æduos, Avernos, Pictones, Provinciam, atque Campaniam, sui ut quondam Reguli, Ducum titulis, Comitumve obtinerent, viribus suis tuti, & veluti precario obsequio Regē minorem tantum non despicientes? In Britannia autem formidabiles Ducum opes, Comitesque Palatini, regio prope jure, factionibus & clientelis graves, quibus regnum cladibus miscuerunt? quam sæpe in Reges atroci conjuratione certarunt? Nulla hodie certior Regni salus, quam quod eorum potentia, stirpesque depressæ, regni nervos in unum contulerunt.

Hanc igitur discerpti Imperii cladem antevertere Imperatores debuere, cum se primum immodice Optimates efferrent. Nunc autem invoteratis rebus, adeoque composito Imperio, ut ex his ipsis Proceribus potissimum constet, velle iisdem potentiam extorquere, intempestivum ac inane facinus esset, tot vindicibus ejusmodi dignitatum in communis decoris securitatem coituris: maxime cum tam jure hodie sui Provinciis potiantur, quam Imperator summæ rerum præfectus est. Consensu videlicet eorum qui potentiam tradidere; tum possessione, ac tempore, quo omnia Imperia plerumque ab initio aut violenta, aut invalida, legitima esse cœperunt.

Sed quod expiranti Imperio malorum summum fuit, imitatæ Procerum morem plurimæ urbes, se quoque velut in singulares respublicas col-

 legerunt.

legerant. Leges sibi dixere, certosque magistratus; & ne dubites ab antiquo recessisse officio, sibi nomen libertatis in ista secessione fecerant; mutuis quoque inter se foederibus ad auxilia, & asserendum jus repentinæ majestatis. Sic illa regio quæ sub uno spiritu, unoque Rectore, par toti Europæ esse possit, viris, urbibusque inclytis, & digna in quam Romanæ fortunæ species transiretit, jam vix agrum urbemve inveniat, quam suo Imperatori pleno jure cum Imperio tradat. Neque enim aut Respublicæ, aut Dynastæ, in suis arcibus Imperatoris præsidia regnare patiantur; neque inveniat tam augusta appellatione dignatus, in tot oppidis, ubi cum civium venia habitet. Hoc dulci publicoque errore, suæ patriæ majestatem exarmarunt. Neque enim Septemviri quibus nominandi Imperatoris patrio more concessum jus, alium quam ingentis potentiæ virum, & qui vel opulentis ditionibus, vel purpura etiam sceptrisque emineat, Cæsarem dicere debent. Sola virtus atque nobilitas hæc suffragia ferre non possunt. Vbi enim consideret Imperator, nisi jam illi antea extra Imperium sedes? ubi Regia, quæ tantæ majestatis titulos excipiat? Ægre alicubi habitare paterentur, quem ut plurimum amant absentem venerari. Quod si fortissimæ gentis fatum delecto Principi totam provinciam regio more habendam permitteret, tunc indomitis viribus de suo corpore invenire tillis sceptro idoneos, unaque in comitiis virtutem respicere cogeretur.

Igitur Imperatori in omnes est, sed certa & castigata potentia. In civilibus litibus ad eum ut plurimum provocatur. Capitalia judicia Dynastæ, atque Respublicæ, sæpe suo jure exercent. Is comitia Imperii cogere, bella indicere, de summis inter ipsos Dynastas controversiis judicare. Ingruentibus bellis milites & pecuniam imperat; si imperare putes, quod non aliter quam assensu civium tollit.

Principes, ut in ingenti regione, permulti. Sed divisæ inter agnatos singularum familiarum opes ingen-

ingentium titulorum magnitudinem sæpe non æquant: quippe haud multo secus Provincias atque Dynastias quam privatæ sortis hæreditatem dividunt. Eo modo Saxoniæ Principatum forte plures hoc seculo fratres inter se spargebant & quoniam res ardua erat, legum & consuetudinum peritis advocantibus advenere; quibus in conclavi sedentibus cum litigantes fratres adessent, emotæ mentis vir, sed innoxia jucundaque insania consuetus delectare audientes, in id secretum perrupit, quem grandior natu ex Saxonicis fratribus intuens (nam is illius aulæ sibique assueverat) Vis autem & tu, inquit, sententiam dicere de hercifcũdæ familiæ rebus? At ille, Et quidni, inquit, velim? Expectaverant omnes ab amente ridiculi leporis venustatem. Igitur rogare perseverant, ne in tanta re suum consilium deesse pateretur. Sed ipse negabat, nisi vestis qualem Jurisperiti induebant sibi daretur, tantæ consultationi misceri; cum illa se sapientiam esse sumpturum. Hilarior genius omnes invaserat: Adeo ut ipsius quoque herus, non sine maximo risu, juberet, de penu sua produci suffultam pellibus togam, injicique cupienti; quam ut ille curiose aptavit, bis terque per triclinium spatiatus, rogare dominum cœpit, ecquid se illa vestis deceret. Egregie, inquit; sed superest ut his rebus, quæ inter nos agitantur, tua sapientia modũ imponat. Ille brevem in se moram esse respondit, in proximum conclave paulisper abiturum: illic se melioris sapientiæ spiritus ad consilium arcessere velle: Cum eo secessisset, adduxit repente ostium, ne quis arbiter prudenti nequitiæ interveniret; exuitque illam togam, & gladio loquo erat accinctus, ab humeris ad fimbriam in longas & exiles partes exsecuit. Ita laceram cum sibi iterum injecisset, reserat fores, pervenitque ad dominum, & intueri rursus jubet quam ornatus incederet. Iracundia arcuit risum, quia preciosa erat vestis quæ ita in partes abierat, & ó te vecordem inquit flagellisque scindendum! nihil vero timuisti dominicæ vesti

 furio-

furiosas manus afferre? Neque ille conterritus, ridiculum, inquit, cum vos multo periculosius insaniatis, tam graviter mihi irasci. Hæc est vestræ fortunę imago quam indui, multoque stolidius Saxonicum principatum perditis quam ego hanc togam. Incolumis me decebat, lacerisque discerptam. Ita Saxonia integro corpore viget, armis & opibus gravis, cum eam per partes laceraveritis, nemo pristinam dignitatem agnoverit.

Germanorum Principum divitiæ, prçter aliquot vectigalia, aut tributa, plerumque ex gregibus armentisque sunt, agri quoque fœcunditate, quem ut maxime spontanea nec redempta rusticorum opera exercent. Hoc modo suas opes, & annuę pecunię numerum, non possunt definire, cum sit ex mutabili annonæ precio æstimanda. Nobilitati magna & superstitiosa sui generis cura est; & maculari veterum sanguinem putant, si ad novam imparemve familiam, matrimonii consortio accessaerit: nec in multas stirpes hæc nota eluitur. Quippe ad Patricii generis syncerum documentum, in utraque parentum serie octo ex majoribus numerant, in quibus hæc inæqualis conjugii labes non hæserit. In conferendis sermonibus unicuique hominum sorti destinatos titulos & loquendi normam habent. Ea negligere, aut incuriosa confundere, magna religio est. Nec ulla gens tot conceptis formulis agit; etiam eorum memoriam fallentibus, quos à puero illa ars & tot discriminum superstitio exercet.

In illius Belgii parte quam suo nomine Germania invasit, sunt fere illæ provinciæ, quę sub Burgundica olim stirpe unum corpus bello, nuptiis, successione fecerunt; mox ad Hispanum conjugii fœdere delatę, & summum illius generis robur, si tam pati absentis Principis cruda imperia, quam pręsenti parere potuissent. Sed ex his populis multi durius hac ætate se habitos questi, rescissis concordię vinculis, quibus cum Principe, ac inter se, tenebantur, acerrima tempestate, & ad Europę terrorem idonea, inhorruerunt. Per hos

motus

motus pars sibi libertatem armis fecit, & cæteri sive domiti bello, sive antiquum dominorum nomen reveriti in Principis fide manserunt. Qui Hispanorum Imperium aspernati in Rempublicam secessere, ii maxime ad Oceanum colunt, ad exteros populos nomen à præcipua inter illos Batavorum gente sortiti. Necessaria post defectionem audacia, rem nauticam curavere. Inde robur, atque opes, omnia littora scrutantibus, & per hos infestum Hispaniæ mare. Statimque aucta oppida, & ex quotidianis prædis divitiæ. Accessere ex Gallia, Angliaque, auxilia, in mutuam tam eorum qui juvabantur utilitatem, quam illorum qui juvabant. Alii sub Hispaniæ sceptro positi, nomen quoque à Provinciarum una ducere, & per Orbem Flandrorum appellatione censentur. Distinctis in hæc duo imperia populis, idem tamen genius, iidem mores manent. Candida quidem, sed veluti cœli vitio depressa ingenia, quæ etiam gravius bibendi intemperie stipant, sive hanc sitim fortuna terrarum, & ex majoris Germaniæ viciniæ velut spiritus, sive mos educandæ infantiæ accendit. Quippe adhuc ab ubere pendentibus, quo paulatim lactis desiderium minuant, lagunculas ad similitudinem uberis effictas, & hordeaceo potu plenas, tradunt in manu. Tum rudis & incuriosa ætas subinde ad os referens tarde meantem potum, sugendi similitudine capitur, tum etiam innocentis oris fastidium levat. Nec utilitate res caret, si ex primis incrementis rem æstimes. Quippe valida membra, succoque lætissimo ad venustatem florentia, ita insticutam infantiam decorant. Sed assidua bibendi ratio, ipso usu in perpetuam voluptatem transiens, subinde palati aviditatem sollicitat, semper utique post hunc morem aut natantem aut arentem. Accedit illius potus conditio, non ad diluti vini consuetudinem sitim satians; sed crasso liquore identidem faucibus relinquens quod succedente potu diluendum sit. Illa tamen perpotandi dulcedine (quod miteris) in segnitiem non merguntur obrutæ mentes: Sed

ultra cæterarum gentium fedulitatem, mercaturæ, artificiis incumbunt. Assuefactis scilicet robustisque corporibus, illi vitio pares sunt, & haustas inter convivia nebulas mirabili felicitate exolvunt; adeout in multam noctem producta temulentia postero mane ad negotia vacaturis pigritiam non imponat.

Nulli ad vilium artium industriam meliores. Otium plusquam Attica severitate multaverunt. Pueri in tyrocinia distributi, publico si necesse est sumptu, virgines ad filum lanamque eruditæ, omnem ætatem idoneus sudor exercet, & à puero familiaris labor ignotam segnitiem, vel ipsa consuetudine, nescit amare. Tam frugali disciplina, artificiorum vis ingens opulentiam illustrat civitatum, paucique in mendicitatis veterno acquiescunt. Ingenium populi neque capax neque patiens fraudum. Ea fide qua sunt digni facile alios æstimant, sed decepta simplicitas intractabili odio perfidiam lædentium fugit. Inter hos eximiæ quædam mentes omni seculo sustinuerunt dignitatem literarum, aut ad Principum, rerumve publicarum secreta admissi, commissas res digna solertia curavere. Nimirum ut in regionibus, ubi vulgo, & velut ipso natalium munere, acria aut lepida ingenia exurgunt, pauci ex suæ mediocritatis tenore vel curant vel possunt excedere, ita humilioris veluti fati gentes, & plus antiqua bonitate, quam per vanam subtilitatis culturam ornatæ, interdum ingeniis sunt insignes, quæ propius ad cœlum accedant, quam ad terram erant nata.

Batavorum Optimates, ad Reipublicæ genium, quam ipsi fecere, animos quoque & mores velut in vulgus deduxerunt; sive facilitate naturæ, & in eam sortem nati quam res suæ hodie habent, sive callida, & ad tenendum populum apta imagine; prompti quoque ad mutuæ servitutis imperia, nisi cum jussi imperare. At Proceres Hispanicæ ditionis, plus scilicet stimulis aularum exercentur & Belgicos animos imperantis populi mori-

moribus miscent. Hinc veluti gemina illis indoles, variatumque. ac pæne divisum, per diversissimos affectus ingenium Sed inter cæteras cupiditates, præcipua honorum libido est. Titulos, ac nomina per adulantium astus inventa ad discrimen dignitatum, anxie ambiunt ac tuentur. Neque ulla re magis tibi eorum animos conciliaveris, quam cum arte & honore compellando. Blandientibus faciles, largique honorum, dum majores expectant. Ita callidæ laudationis fraudem, vera simplicique gratia remunerantur, nisi quod inanibus causis ad amandum concitatos, sæpe idem impetus mutant, vana forsitan suspicione contemptus usque ad odium quoque aversos.

Vulgus in illis utrimque Provinciis, speciem libertatis & vana paritatis indicia, plus ipsa libertate æstimat. Et hinc artes, quibus facile capi possit. Non dedignari rusticos jocos, per viam annuere comessantibus, & cum multum emineas, ipsis tamen nihil auferente, nec multum duratura humilitate, misceri. Guilielmus Auriacus, summorum consiliorum vir, plura hac arte quam ulla acie Ibericas opes afflixit. Agrestes Batavorum pleraque oppida ad Oceanum incolebant; haud dubie deficientis ab Hispanio Belgii summum robur, & utriusque soli divitias fatigaturum, nam urbes natura situque impeditæ, non operoso munimento poterant ad inexpugnabile robur educi. Sub prima igitur defectionis initia, Guilielmus popularitatis novitate animos omnium in se convertit, reputantes quanto meliori conditione quam sub ipso Rege viverent, sub auspiciis ducis, sibi fasces & imperium debentis. Quippe ab aratro aut navigio inculti, adibant nec majestate nec satellitio gravem. Ipse altissima calliditate gaudebat, non se per invidiosa nomina ab obviis objectisque, sed & Guilielmum interdum appellari, gnarusque quo potissimum modo sue gentis affectus impellerentur, nullam salutantium vilitatem alto aut incurioso supercilio obibat. Excepta vox in adulationem castigantium huma-

nitatem suam; hominem bene emi, qui salutatione constaret.

CAPVT VI.

Italia, & Italorum mores.

ITaliam inter exiguas olim aquas quæ Rubiconem faciunt æstimatam, nunc Alpium claustra propius ad naturæ mentem definiunt. Tellus multum suis bonis, sed amplius propitiæ famæ debens, Olim Græcorum coloniis ad Orientem celebrata; tum magnitudine Imperii, quo illustrius nulla ætas aspexit, & suorum ingeniis culta; nunc etiam post excisos Romanæ magnitudinis nervos, adhuc multis gentibus manet omnis vitæ & institutionis exemplum. Ibi lævigari juventutem, ibi humanitatem vetus ludum aperire, nostri homines arbitrantur. Ipsa nomina urbium, locorumque, tot historiis fabulisque vulgata, ad stuporem imperitorum valent, semperque aliis syncerius quam sibi credentium. Hoc mortalium favore, & Italiæ mala teguntur, & bona speciosiora sunt. Nec dubium quin aliquot locis amœna sic supra cæterarum regionum felicitatem: qua Benacus masculis undis per montium claustra ludit, qua Avernus, Puteoli, Cumæ, lasciviunt. Etiam quicquid Gallico nomini Longobardi eripuerunt, fermè æquis & irriguis agris pulchritudinem suam habet. Sed si totius Italiæ fortuna cum vicina conferatur Germania, Galliaque, & ad Septentriones pertinente Britannia, tunc fortasse & erubescemus, quod prævaricatione nostra, qui tantam aliis famam ultro alimus, dotes premat nostrarum regionū non inferiores.

Tellus frequentia monstium aspera, aut nimio & maxime sterili æstu torrens. Solum in plerisque locis aret, & qua segetes patitur frequens rubiginis tabes crudas fruges corrumpit, aut incussa turbinibus grando. Ne quidem pascuorum magna vis improbo vellere, ciboque pejore. Et vix unquam

quam ubertas Italię suis alumnis per triennii continuam felicitatem satisfecit; multo minus suffectura, nisi frugalitas, cœlique conditio multum cibum aspernantis, parca & sobria convivia temperaret. Variorum generum arbores, quæ sub nostrorum syderum mansuetudine largo proventu se onerant, ibi nimio Sole consumptæ, invalidos & vix utiles fructus edunt. Malis autem aureis, punicisque, præfervida regio, & diversa ficuum stirpe, ad suorum æstuum levamen abundat: quæ nec necessaria ad humanos usus sunt, & per Orbem circumlata, plus nostris deliciis quam precio suo merent. Nam olivas, quanquam ibi inter tria maxima humani generis commoda (cum segete vinoque) numeratas, maxime ex suarum regionum conditione æstimant, in quibus pascuorum vitio siccæ boves, exilia ubera, aut olida, mulgentibus tradunt. Carnes, si paucissimas excipias animalium sub Sole pertinacius durantium, à nostrarum mensarum deliciis pæne in alios sapores degenerant.

Vt jam illa Parasitorum gula, Græcas Romanasque comœdias piscium commendatione implens, pro illarum sedium sorte non parum videatur sapuisse.

Vrbes eximiæ, amœnis, ut plurimum, locis conditæ; Domus non è fragili materia, hæ præsertim quas Palatia appellant, plus interdum sua mole spectabiles quam ad habitantium usum aptatæ. Vario marmore, ac interdum auro nitent, fastigia ingenti opere non altum producuntur. Excelsæ statuæ preciosis locantur umbonibus, haud raro solo vendentium mendacio debentes quod tam ambitiose emineant. Qua vero parietes laxantur in fenestras, non par reliquo artificio ædibus decor est. Nam pleramque aut carbasi vile textum, aut inunctæ oleo chartæ id spatium amplectuntur, quod recipiendo lumini destinant, quæ nec in publicum decent, & eorum oculos qui sunt in ædibus, intra triclinii aut porticus fores, tanquam in custodia, coërcent: longe à Britanniæ aut Galliæ cul-

liæ culto, quo muri ad fenestras aperti vitro junguntur, libero ad exteriora conspectu, lætaque trepidantis, ut solet, splendoris imagine. Templa autem (nam in tantæ famæ parte sunt) nec totam advenarum expectationem implebunt. In imaginibus, signisque, summus decor. Nihil aris formosius. Purpuram, sericumque, inter gemmas, & metalla, pro vilioribus ornamentis numerant. Solum omnis artificii pavimentis effulgens diverso marmore miscetur, quod per idoneos colores vel imaginem florum reddit, vel in volucrum pecudumque speciem conjungitur. Columnæ etiam ex marmore, ingentes, & pæne ad illius lapidis vilitatem. Sed tam opulenta pulchritudo non ad ultimum venustatis pervenit, fastigiis scilicet plerumque non editis, & nunquam libero sole in obscuras sedes admisso. Fenestræ multo ferro, & ipsa picturarum densitate inumbrantur: si quam Ædem vel fores opportunæ, vel viciniæ libertas illustrat, etiam appositis velis, pariete interjecto, tanti syderis munus repudiant. Adeo religionis sensum putant tristitia noctis enatum, & per lucis jucunditatem expirare. Quicquid vero peregrini de publicis illis operibus credant, certe privatas hospitiorum sordes, ac plurimum egestatem non sine tristi sensu & mirantur, & oderunt. Quippe in diversoria delatos, jejunæ squalentesque epulæ inter aviditatem & fastidium dividunt. Tum tricliniorum situm, cum culicum, cimicumque omni genere infesta cubilia. Acer inde diversitor, & inclementis hospitii gravis merces.

Sed alia illi regioni blandimenta fortuna invenit, quibus adventantium studia caperentur. Nam aut publicus error, aut propitium Italiæ fatum, ex omni Europa ibi juventutem propellit, mutuo in tanta frequentia solatio, quod cum ipsi sibi debeant, huic tamen imputant terræ. Sive igitur tuæ gentis homines amas, ibi frequentiam invenies; sive te aliorum delectabit consortium, in tam numerosis diversarum regionum cœtibus

eris

erit quoque quod deligas: præcipue quodam animorum commercio peregrinos alligante, ut interdum ad amicitiam plus valeat hospites simul esse, quam cives. Ita ex omnibus provinciis in unum corpus transeunt, ibique communem, & extemporaneam patriam videntur constituisse. Præterea, qui in Italiam pergunt, juvenes, ac plerumque opulenti, dum aut oppida mutant, aut præcipua incolunt, dum omnia ad vivendi, audiendique voluptatem sollicitant, animos elapsæ pueritiæ venturæque prudentiæ medio permittunt incuriosæ remissioni: maxime cum à patria semotis non occurrat domesticorum negociorum facies, & hæc ætas à gravioribus curis seipsa subducat. Accedunt oblectamenta juventutis, ars equestris, Cithara, spectacula artifices ad Comœdiam nati, sed vix cothurno pares. Reversis deinde in Patriam, & negocii (ut opus est) plenis, quid mirum suavi recordatione redire mitissimi temporis ludum, percussoque animo in elapsæ nec rediturae oblectationis memoria, locum quoque tantæ felicitatis conscium gratum esse?

Cæterum magni casus, & regio toties in exitium sui dives, illos primos, & quos ex veteribus dicimus mores, de Italicis gentibus ut plurimum excussit. Animus tamen omnium rerum capax. Neque pingui impetu, & tantum ad naturæ imperium; sed erudite, & cum artificio, virtutes, aut vitia sequuntur. Humanitatis effusa promissio, ab iis omni corporis gestu sancitur: verba exactæ urbanitatis, & cum volunt ad persuadendū aptissima. Etiam prolixe benevolentiæ indulgent, & ubi vere amant, omnia discrimina habent infra tam humani fœderis sanctitatem. Si quos autem oderunt (sive sponte aversi, sive se lacessitos existiment) ideo periculi plenior res est, quia hanc animi ægritudinem plerumque tegentes alte interim æmulationis aut offensæ memoriam recondunt. Læsi interdum ad obsequium descendunt, ut inter amicitiæ jura tutiori fraude

grassen-

grassentur. Etiam ætatem odia hæc ferunt; Ac quod noxiosissimum putes, nonnunquam animus tam facilis est ad vulnus, quam pertinax ad cicatricem. Mentes intra tristiorem prudentiam castigatæ vix sustinent jocos; nec quid temere, & absque consilio, vel dicere assueti vel facere, ex suo quoque more alios æstimant: nutus omnium, oculos, verba, in argumenta animi superflua subtilitate ducentes. Ita perpetuis suspicionibus, atque curis, sui æstus pœnas luunt. Sed & ipsa nimiæ calliditatis opinio est ingrata, cum vix in simplicem, nec suspectam familiaritatem descendentes semper stare in specula credantur, quid cæteri agant arbitraturi. Venena damnatamque libidinem, ideo omiserim, quod non Italiæ propria vitia, sed in totum Orientem criminatio, ad meridiem quoque deflectens, uni genri præcipue imputari jure non possit. Maxime cum hæc scelera tenebris fraudique mandata, & negari facilius à consciis possint, & ab æmulis fingi. Ingens autem & publica crudelitatis opinio est, qua illic feruntur odia inter se inimici exercere, prædonesque grassari. Ita affectus dispensante natura, ut in quibus regionibus major passim humanitatis species cernitur, ibi prædonibus sit crucior animus, inimicitiarum quoque & ultionis ingenium magis in barbaros ritus degeneret. Nam Italia ultro prodigens obsequii cultusque promissa, quod est ad odiorum immanitatem aut latronum, in extremum sævitiæ abiit. Galli non pari humilitate verborum, gestuumque, amicitiam colentes, multum quoque de crudelitate remiserunt. Neque enim tam facile adducuntur, ut impiis cædibus naturæ jus violent, ialtemq; mortem suppliciorum maximum putant, non pœnarum optabilem metam, & ad quam debeant inimicis per tormenta gradus esse. Demum Anglia à Gallicæ humanitatis pompa recedens, etiam multo magis ab illa crudelitatis barbarie divertit. Nam & prædones spoliis contenti sunt, & omnino insolens facinus adimere vitam: oblongas perticas, ferroque præfixas,

fixas, cervicibus euntium illidunt, ut animo per subitum & brevem liquente corporem, nec illi suas res defendere possint, nec ipsi ad cædis nefas adigi, qua mutuæ rixæ frequenter funestæ sunt.

Italiam autem, quanquam totam Alpes & maria in se collegerint, unius quoque linguæ societate cognatam, tamen diversus multiplexque spiritus in varios mores egit. Sæpe enim, & per partes, à diversis gentibus victa, non unius animi incolas admisit, quos indoli suæ miscens, ab iis vicissim externi genii fatis imbuta est. Accessit ad formanda ingenia regiminis modus, in quod se unaquæque pars post tot cladium mutationem composuit.

Roma multo variarum gentium impetu jam olim de suæ magnitudinis ac opulentiæ fastigio dejecta est, tanquam Orbis sua spolia inde reposceret. Neque unquam mutatio jus suum in hominum animos majore prodigio exercuit, quam cum illud Imperium, ingenti spiritu Romanæ indolis erectum, humilitate & socordia afflixit. Nunc ipsa Urbs sub Pontificum Iure, cum non modica Latii Umbriæque regione, vicinisque aliquot populis, aptos quoque tali imperio animos induit, scriptis quippe, terrore que, & veneratione cœlestium rerum, toto Orbe sui Principis Majestatem, plusquam armis & majorum fortitudine, asserens. Sub Regibus autem illud omne concessit, quod à Preeno, sinuque Formiano, Adriaticæ & Tyrrhenæ undæ cingunt, in ingens Ionii maris latus extrema cornua Italiæ effundentes: Sedem nomenque Imperio Neapolis dedit. Non alibi in Italiæ finibus majoribus animis nobilium virorum impetus, ac propemodum fastus, attollitur: Equorum armorumque studiosi sunt: faciles ad stimulos gloriæ & in omnis magnificentiæ cultus intenti.

In alia Italiæ ora, qua influenti Adriatico primæ terræ intercedunt, urbem Veneti condidere cum oppidis exuti, in illa vastitate quam Attila

Italiæ

Italiæ fecit, suis se paludibus tegerent. In ea civitate quanquam toti nobilitati gerendæ reipublicæ jus est, tamen summum Imperium penes paucos ex senioribus manet, severum quidem illud atque sollicitum, ut necesse est, in tanta vicinorum potentia, civiumque deinde opibus, nisi cohibeantur, ad ambitum vitio divitiarum spectaturis. Sic illa disciplina domitos animos, per aulicorum studiosum venustatem non deducit; ac ne quidem illis voluptatibus decorique assuefacit, qui Patricias stirpes alibi tenet; ut est rei equestris, amorumque disciplina, aptæ quoque elegantiæ, & urbanitatis, pro seculi more, peritia. Plus denique publice sapere, quam privatim, edocentur, nisi quod in procurando patrimonio eximiam sedulitatem habent. Aliæ præterea urbes olim se composuerant per varia Italiæ littora in Reipublicæ auspicium, quas fortunæ vis erepta claritate Imperii, quod per externa maria quæsierant, in Regum Principumque clientelam coegit. Iam in iis mixti animi, semperque pendentes sunt, inter gloriosæ libertatis cupiditatem, cujus adhuc imaginem vident, & Principum, ad quorum patrocinium confugere, necessariam simul gravemque potentiam.

Insubres autem, corporibus animisque speciem ac genium Galliæ Italiæque miscuerunt, vultu membrisque pæne compositis ad Gallorum venustatem, quam deinde Italicis doribus implent. Sed & utrinque ut virtutes, ita vitia exceperunt. Cæteræ in Italia regiones Principes suos habent, modicis plerunque imperiis, ideoque majori calliditate, ut sunt in ingenti pelago scaphæ, adgubernandis: cumque in angustis Provinciis nisi per immensa vectigalia sufficere opes non possint majestati dominantis; salubri consuetudine illæ gentes assuescunt & opes invenire, & pro imperio reposcentibus non negare.

¶ Nihil autem est tam arduum sedulitati humanæ, ad quod Italici acuminis Præstantia non tol-

latum,

latur. Ab ultima etiam forte vulgi non paucos quotidie in nomen atque opes felix industria producit. Nullum eararumgenus quod divitias promittat, aut, si opus est, humilitatis specimen aspernantur; longi quoque laboris speique patientes. Quorum alterum fastus Hispaniæ, alterum subita atque præceps vis Gallorum non toleret. Altæ, & ad Rerumpublicarum gubernationem validæ mentes, ad omnem fortunam idoneæ, frugi homines, intentique ad futura.

Latine scribere inter illos haud pauci, non utique loqui norunt. Linguam quoque, qua vulgo utuntur, quanquam nihil est aliud quam cum corrupta Latinitate barbarorum mixtura verborum, quantum possunt, ab originis suæ vestigiis loquendo scribendoque avertunt; adeo ut in fauces revocent verba, quo asperitas soni, vocumque contractio (quæ vix tota ad aures pervenium) nihil Latinæ cognationis videatur habere. Quo more Hispania jam & ipsam suam linguam infecit, ita demergens simplicitatem vocum, ut confusa, & summo pectore enacta asperitas deleat multarum literarum suavitatem. Tamen amœnitas studiorum in Italia non exigua, & maxime eæ partes ad quas vivax Naturæ lepiditas invitat. Testis gentilitii carminis pulchra, & ad vicinorum invidiam gravis ubertas, quæ nomina Poëtarum, tot amorum ignibus ad supplicii celebritatem fictis ardentia, sacravit. Nec enim interest, sua, an antiquorum lingua locuti sint; cum sit ejusdem virtutis imperus, qui tenerum & opulentum ingenium in popularem, quique in veterem facundiam, laxat. Nam & Græci quæ intelligeret populus scribebant; & Romani Græcos mimos, & Atticæ eloquentiæ efficax robur, ad sui vulgi aures accommodaverunt. Iam quid de Italicis historiæ scriptoribus dicam? illis quidē sincera prudentia victuris, illis autem tantum nimia eloquentia & partiū favore peccantibus? Sed & sapientia cœlestis, & humanæ prudentiæ disciplina, cæteraque omnia quæ in Musarum tutela sunt, nunquam parum illius

 populi

populi ingeniis debuerunt. Ad extremum non alibi sanctiorum virtutum exempla, pejorumve facinorum, quam in Italicis animis cernas, & quod quidam de Attica dicebat, nullibi vel atrocior cicuta est, vel suavius Apes exuctis digestisque floribus cellas implent.

CAPVT VII.

Hispanorum genius, mores.

VLtimum Europæ claustrum est, in immensum Oceanum Libyamque tendentibus, Hispania, quæ olim à situ Hesperia, mox ab oppido Hispalia appellata, tandem in hodiernum nomen concessit. Ingens tellus, quippe Galliam Afris committens, &, si Pyrenæi paterentur, Insula, antiqua ubertate insignis, hodie per vastas solitudines fidem tot historiarum corrumpens. Nudum in pluribus locis solum & sterilibus arenis incultum, egens aquæ, non herbarum, non messium decore spectabile. Sed qua repentibus venis frugum aut vinetorum alimenta suggeruntur, mirum est quantum natura indulgeat. Illic ubertas eximia, & pæne reliquæ plagæ sterilitatem pensatura. Monstrum putes quod alicubi arva auctum centies semen agricolæ restituunt. Frequentia oppida non sunt: sed nec in iis commeatus, quo hospites Gallico, Britannove, aut Italico saltem more, excipi possint. Incolæ autem in priscos habitus, geniumq; majorum, ut maxime durant. Robustum hominum genus, laborisque illius patiens, non quo arva coli solent, aut artificia procurari, sed qui maxime est ad bella idoneus, ut est ferme pervigilium, inedia, sitis, & omnino ad militarem disciplinam obsequium. Nam in susceptas spes pertinax animus, præcipuæ virtutis partem credit, malis & periculis non lassari. Hinc ad Romanas olim partes obstinata Saguntus, excidio suo & mutuæ cædis fortitudine clara. Tum pro famæ magnitudine parva Numantia, tot Romanorum

tum primo, ad extremum sui victrix. Lusitania quoque repentinis viribus, & cogi solvique facilibus, Viriatum suum succingens; & omnis Hispania, ad Sertorii disciplinam fide & moribus commoda, ipsumque cum Pompejo Metellum fatigans. Adhuc Barbaros & in rudia variaque imperia dissectos, suæ fortitudinis admovere lacessentes Pœni, hinc inde Romani; quorũ ambitũ Hispania luebat velut in præmium alienę victorię concessa.

Domitis expulsisque Carthaginis copiis, libido & aviditas Romanorum, libertatis quoque cupiditas, quam Hispani demum ut amissa est cognoverunt, crudam gentem, & barbaram, ita inconciliavit victoribus, ut nunquam in totum pacata, pæne omnibus fastis Italica arma lassaret. Ipse quoque Augustus, bellum cum Cantabris, non ut leve, & quotidiani momenti, suis Legatis mandare sustinuit. Visum illi par suæ felicitati periculum, præsensque depugnavit. Nec dum Hispani tot bellis, tantoque suo & hostium sanguine, de exteris Imperiis cogitabant, duntaxat adnisi non servire. Tandem jugo assuefactos Gothi, Vandalique, de Romano exemerunt imperio: tunc quidem sibi ipsis, sed quoniam in Hispaniæ corpus transierunt, & Hispaniæ quoque vincentes. Supervenit deinde ex Mauritania atrox fulmen, non ipsam modo Hispaniam corripiens, sed uno impetu in Galliam transiens, Saracenorũ viribus in immensum effusis. Exacti è Gallia & viciniore Hispania illi Mauri, ultra Bætim & Iberum consederunt. Reliquæ Hispaniæ partes in diversa & plerumque æmula imperia abiere; donec in primum coalituræ Hispaniæ pignus, Isabella, quæ fratri in regnum Castiliæ successerat, Ferdinando Arragonio nupsit, & magnitudine dotis, Arragoniam semper liberiorem quam sub justo Rege provinciam in meliti jura coercuit; Mox ambo communibus armis domitos Mauros, pæne octo jam seculis Hispanię incubantes, suæ Africę reddidere. Sub eorundem auspiciis Americam aperuit ille Columbus, ad Occasum positę Indiæ pęne au-

 thor;

thor; & ut prosperis undique fatis res Hispana emicaret, huic etiam Belgium, ascito in communionem generis & imperii Philippo Austriaco, accessit. Eodem tempore pulsa ex Apulia arma Gallorum, Neapolim Ferdinando concessere. Mox novis & crescentibus rebus, reverentiam, & quandam maturitatem, addidit Carolus V, Imperii titulo auctus, strenueque Mediolanum sibi asserens. Restabat ex omni Hispania, nomine & affectu Lusitania dispar, Orientis commercio gravis, ad quem per immensa, & infida Africæ littora magno ausu navigans, victo etiam & per sparsas colonias occupata imperabat. Sed hanc quoque provinciam in suæ Hispaniæ corpus restituit Sebastiani Regis casus, quo amisso Lusitani in Philippi II Hispani potestatem concessere.

Tam ingentibus incrementis non mutati in Hispanis quidem mores, sed magis aliquanto excusati. Quippe eorum rebus adhuc humilibus dignus tamen hodierna magnitudine tumor fuit in quem suæ Naturæ sponte nati sunt. Et hic illis vitiorum ac virtutum causa est. Graves enim animi, & cum pondere quodam elati, non subito impetu effunduntur in diversa: nec vincere magis sciunt, quam victoria uti. Ita ad omnia pericula pervicaces, ne tempore quidem & tædio vincuntur; factamque natura & arte constantiam vix de illis locis amoveris quos semel insederit. Sed verba, quibus se suosque attollunt, ingrata audientibus, fabulisque scribentium traducta, vultus quoque cum hoc grandi sermone conspirans, & convictus, nisi servientibus & domitis animis gravis, severæ majestati pæne quoddam odium addit. Vnusquisque in acie, ac maxime phalange, quam singulari discrimine melior. Servatas parcimonia opes, & ad temperantiam institutis corporibus sæpe negatas, in vestitu consumere amant, & sic ad ostentationem proferre; immensa sui fiducia, sed apud timidos aut patientes majore. Illis frugalitas eximia, non tantum in suæ Hispaniæ æstu (ubi corpora nimio Sole marcent-

macentia cibum pati non videntur) sed ubicunque suorum numerorum periculo edunt. Modicus panis, nec preciosa herbarum condimenta, assuetis tam rigidæ virtuti plerumque sufficiunt. In alieno autem sumptu haud facile alii ad mensarum hilaritatem meliores. Nulla tunc series opulenti convivii, quam non totam oculis manuque percenseant. In ultima paupertate supercilium non omittunt. Sutori & egeno, cum jam fata instarent, aderat filius in paternam sortem natus. Is cum rogasset ecquid sibi decessurus præceptorum relinqueret, jam defecta voce pater, Ut, inquit, memineris in majestatem assurgere familia tua dignam. Miraculo nobis fuit ex Hispania mulier, vix centonibus satis tecta, tribusque qui comitabantur liberis precarium spiritum tristi mendicitate producens. Forte in Gallorum cœtum inciderat: Et ex his statim unus spectaculo motus: Ego, inquit, ô mulier, hoc te onere ex parte levabo, majorem ex tuis liberis (& is forte ad decennium pervenerat) mihi trade: hunc levibus, suæque ætati paribus ad serviendum officiis assuefaciam: ubi adoleverit, meo sumptu euraque hoc artificii genere quod maxime probaverit imbuetur. Ad hæc mulier: Nec Deus hoc siverit, inquit, o mi homo, quanquam pauperem me vides, ut in tantam humilitatem filium damnem: qui aut tu, aut ego, sciamus, in quæ fata sit genitus? aut quam claris virtutibus, subsidium patriæ paraturus? Satius illi, si ita fata tulerint, inedia extingui, quam ad servitutem (sub externo præcipue domino) egregiis hominibus indignam accedere.

Fallunt tamen Hispani tantorum spirituum specie, quales naturæ sponte, & sæpe incogitantes, effundunt. Nam plerique illorum parca modicaque sorte contenti, ne quidem ad majora fastigia, & supercilio suo digna, videntur attollere. Hinc videas ad arcium præsidia modico stipendio collocatos, velut in patriis laribus, inter impares tam ambitiosis verbis curas, ad senectutem

pervenire. Quod utique minus pati Gallorum animi possint, ad nova subinde omnia erecti: Ac Italica sedulitas, semper illam quæ ventura est fortunam observans.

In Hispania, studia literarum eo cultu non nitent, quem hæc ætas nudis & squalentibus Musis reposuit, cum periisse videretur ille eruditionis spiritus qui omnem scientiarum partem debet implere. Non enim Latinæ eloquentiæ studium ibi viget, non venustas poëtices, non historiæ, priscorumque rituum utilis & robusta lepiditas. veterem ac pene Barbaram in quærendis scientiis rationem obtinent: Philosophiæ incumbunt, Theologiam amant, non spernunt Legum & Canonum peritiam. Sed illas scientias Græca Latinaque eruditione mitigari indignantur; putantque hoc modo fucum addi, quo virilium literarum lineamenta elanguescant. Vir nuper non ignobilis in literis famæ, cum ab iis quibus obsequium addixerat, jussus esset in Hispania divinarum rerum scientias profiteri, statim hac potioris doctrinæ velut infamia evilvit, admotisque precibus supplex, à suæ libertatis dominis impetravit alias sedes, & suæ humanitatis patientes. Præcipua ad Germaniæ morem ibi eruditionis species, prolixis voluminibus pauca complecti; sed & illa plerumque ex aliis auctoribus supervacuo labore decerpta. Et hoc quidem Academiarum malum est. In cæteris, urbibus non adeo frequens est scientiarum commercium (nisi quod in suæ regionis dignitatem, libros patrio sermone conscriptos amant habere) Prorsus ut in militaris nominis ambitum videantur hanc formam severioris in Musas negligentiæ quæsivisse.

Reconditæ illis mentes, & ad lenta consilia idoneæ: Hinc longos cuniculos agere, & veluti obsessis in aspectos. Arma & pacem ex suis temporibus sapientissime æstimare. Opibus animos subigere, ab hac invicta arte de fortissimis gentibus triumphare. Maxime autem solemne est, ad parandam reverentiam, nomine cœlitum uti, specieque

eisque sacrorum subducere ambitum oculis vulgi. Numini suas cupiditates imputant, & veluti pro illo depugnantes, solertissime sibi vincunt. Illa veluti præfatione, in omnium rerum cœpta, tanquam in scenam & tragœdiam, intrant. Ferdinandus, & Isabella, hunc jam patrium morem nepotibus tradiderunt. Quippe in hostibus suis inveniebant publici odii causam, adeo ut semper in bellis credi vellent divinæ iracundiæ ministrare. Cum externarum gentium Principibus acturi, non ex Optimatibus Ducibusve Oratorem legebant, sed ab alicujus monasterii solitudine extractum. Ita præter recisos legationis sumptus, fidem quoque ejusmodi feciales & reverentiam negocio faciebant. Equidem dignissimum laude putem, quod Hispani in magna hominum penuria, vastum tamen & dissipatum imperium suorum civium coloniis aut præsidiis tenent, suique ærarii famam opulentiæ Indicæ nomine & ingentibus præterea verbis cauta & industria fraude sustentant. Cæterum in Hispanica gente pompa verborum, gestuumque, ideo minus ingrata est, quod non ascititia aut extorta, sed veluti ex Naturæ præcepto intumescit, cujus omnis impetus, etiam in vitia declinans, nescio quo genio decet. Sed nec indignos putes illa specie animi in cothurnos assurgentis. Sordes saltem palam odere, cultuique corporis amant munditie & patricii ritus vestibus indulgere, arma, etiam deficiente penu, tanquam præcipuum in viro ornamentum, & servant, & gestiant. Nihil in illis ineptum (nisi si quid jactatio expresserit) in colloquiis cæteræque vitæ usu: callidis aptisque ad omnia ingeniis, nec se ipsa eodem fuco ignorantibus, quem facere aliis verborum pompa volunt. Sermonum & amicitiarum exordia per speciem mitissimæ humanitatis adornant, hos tu quoque illis initiis optime poteris eadem tranquillitate adoriri; succedentes autem ad fastum, mutua majestate excipere. Si vero te Gnathonem angustior fortuna voluerit esse, timido silentio plausuque satis ani-

 mos.

mos in suam aut pariæ magnitudinem diffusos. At tunc quoque nisi quod jam admordeas, cuum esse ne duxeris; memineris que, ut te promissis onerant supra fidem ingenribus, largiorem etiam quam præstare unquam possis operam, mendacium astruente fiducia, polliceri.

CAPVT VIII.

Hungari, Poloni, Mosci, Gentes reliquæ ad Septentrionem posita.

PAnnoniam jam nutantibus Romani Imperii rebus Longobardi insedere. Hunnique, qui transfuso in provinciam nomine Hungariam appellaverunt. Huic pro diversis regnantium viribus sæpe mutata limitum sedes est, nunc illos in vicinam proferente, nunc in arctius cogente fortuna. Savo, Tibiscoque fluminibus rigatur. Ister jam plurimis fontibus auctus interfluit, capacique apud Taurunum alveo excipit Savum. Regio à Polonia atque Germania ad Dacas & Mœsiam excurrit; qua Illyricum & Dalmatiam spectat, Alpium molibus recta est. Omni proventu felix solum. Vberrimas segetes alit, pascuorum ingentium fidem exteris gentibus facit, venalibus per Orbem armentis. Paulo minus centum millibus boum in singulos annos Germaniæ transmittit, illineque in vicinas Germaniæ terras. Partem quoque Italiæ iisdem cibis alit. Vinum generosissimum est, nec multum illi dispar, quod in Hispania gignitur. Cœlum quoq; ad valetudinem commodum, nisi quod sub Autumno intemperies mutantis in horas aëris morbos creat, maxime hospitibus sævos. Noctes scilicet multo frigore horrent, ingens æstus succedit, media luce campos corporaque adurens, Sub vesperam gelidus aër iterum incautos astringit. Varii generis preciique metalla in visceribus tellus habet, aurumque interdum cum arena fluvii volvunt, feracissimi pisciutæ, quos ibi nimia copia viles facit.

Indolem

Indolem gentis ideo magis arduum scire, quod hoc seculo horribili clade perculsa est, suisque moribus vix relicta, hinc urgentibus barbaris, potitisque magna parte provinciæ; hinc milite ex omnibus Europæ populis ad auxilium lecto, moraque, & multitudine, aliquid suorum morum sensim in illam regionem transfundente. Dixerim, bello & assiduis malis factum, ut vulgus quod in agris habitat, excussa rusticitatis simplicitate in sævitiam plerumque abierit. Nullo discrimine, in suos, atque hostis milites, insidias struunt. Si quibus sub noctem aberrare contigerit, adsunt statim ad prædam, & ingratissimo scelere suos milites, sibi opem per omnia discrimina ferentes, non aliter à se quam nudos, & in ultimæ mendicitatis imaginem amittunt.

Nobilibus, ut par est, mens erectior, meliorque frons, & animus ad magnificentiam factus, membra, incessusque compositi ad venustam majestatem. Togis & tunicis utuntur, ad morem orientis, purpureis maxime, aut quæ cœruleum colorem acceperunt. Et hic vestitus egregie viros decet, brevi ut plurimum acinace ad togatum latus appenso. Callidis & ingentibus consiliis valent, parique audacia, præsertim si brevi duntaxat & furtivo impetu opus. Ingentes Proceribus opes sunt; magnaque quoque, licet in regno, libertatis vestigia. Vnicuique pro opibus multitudo clientium; & illis in patronos ingens fides. Non alia ingentior nobilibus cura, quam ne quid de iis prærogativis decedat, quas tam à multis ætatibus intemeratas habent. Et ideo major armorum pertinacia contra Turcas, qui in unam servitutem omnis claritudinis sanguinisque familias premit. Absque hoc, inclinatio animorum in illis timeretur, aliunde potius Reges quam ex Germania petituris. Quippe Hungaros Germanosque vulgare viciniæ malum, superba æmulatio inter se committit. Probra utrimque in domesticis colloquiis sæva, alteriisque vitia curiose aut explorant, aut fingunt.

Hungari equorum studiosi, quos optimos habent; vestes quoque, & arma, ad delicias pompamque exigunt, equis malunt quam pedibus prælium inire, timerique cum ambitu quærunt. Italica ingenia artesque sequuti, ne quidem ab eorum vitiis creduntur abhorrere, & vindictæ facinora peragere dicuntur iisdem artibus, parique livore. Ad amicitiam facillimos putes: Sed hæc verane sit aut tuta, nulli melius æstimabunt, quam ii ipsi qui illam inibunt; serio reputantes num amari meruerint, an vero illa gens utilitatem captura, simulatione benevolentiæ fraudem paret.

Insignis est apud illos magistratus quem Palatinum dicunt: Is nihil ex se decernere, sed obstare Regi potest quicquam publicum sancienti: cui postquam suo suffragio intercessit, infirmum est quod deinde statuitur. Et hunc plurimi colunt, tanquam vindicem libertatis, oppositumque Regibus, ut olim Tribunatus Romanus Consulibus potestatis modum fecit. Hinc scias, magnos gentis animos, nimiumque tumentes, dura aut soluta imperia pati non posse: nisi (quod in provinciis illic cernas quas Turcæ invasere) ad reverentiam dominorum, acti metu cogantur, & premente spem omnem libertatis.

Illyrici, Dalmatæque, quos Istros Sclavosque appellamus, ad Hadriatici maris littora incolunt; illinc qua introrsus terram spectant, in Pannoniæ fines perveniunt. Immanium montium dorso ea regio horret, perpetua hyeme in cacuminibus rigente, quæ in valles demittuntur mitiora sunt, vicisque & arcibus frequentia. Gens alieni juris est; diversisque dominis jamdiu assueta, in eorum plurimorum mores, ac veluti indolem, abit. Pars Principibus Austriæ subest; Veneti non pauca ad mare obtinent: reliqua Turcarum Imperio accessere: hinc Germanici habitus atque mores, Italici etiam, ac denique barbari, pro dominorum genio dispensari. Pæne invia regio est, nisi quod in portibus naves interdum excipit, quæ à Venetis in Orientem solvunt, aut illuc in Adriaticum remeantes:

meantes: cæteræ peregrinos non invitant. Inde lectis militibus fortitudinis & audaciæ fama est, in Turcarum præcipue castris: paucique præter illos Constantinopoli in prætorianas cohortes leguntur.

Hungariæ à Septentrione Polonia est, inde ad Oceanum procedens, Russiæque contermina. Tot spatiis diffusa regio pæne nullibi in montes assurgit: & à planitie factum nomen, quam Scythico verbo *Pol* appellant. Campi in immensum patent, quos nix altissima hyeme obtuit: hac discussa segetes crescunt, non in indigenarum tantum usus, sed & mari delatæ, per multa Baltici littoris spatia, sterilibus fundis annisve opem ferunt. Sævæ hyemes terram fluminaque advinciunt, quia violentia Aquilonis, nullis montibus repercussa, liberum ut in pelago cœlum rapit: accedit Septentrionis vicinia, & ibi emoriens Solis vis, præsertim cum recessit ad brumam. Natura subsidium admovit profundissimas sylvas, quæ & in ignem datæ frigus expellant, & in suis præterea umbris animalia alant, quorum pelles fulciendis vestibus preciosissimæ habentur. Hac duplici ope utuntur in hyemem. Alio quoque commodo suis sylvis obnoxii. Quippe alicubi immensa examina apum fervent. Agrestia illa sunt, nec cujusquam cura aut pastum aut tecta accipiunt. Vacuis quercuum ramis, aut truncis, inhærent; ibi cereas domos extruunt & optimo melle implent. Hinc ingens facilisque in regionem proventus. Ceram mercatores devehunt; ipsi melle conficiunt potũ, quem in deliciis habent. Flumina, paludesque, plus justo quasdam provincias obruunt, adeo ut æstate vix possint adiri: concretis per hyemem undis curricula habent, quæ lubrica glacies facile evolvit; ita per regionem feruntur: & hoc est commercii tempus quo externi ad eos commeant, ceramque & pelles mercantur, ac si quid præterea sub tam rigido cœlo in precium nascitur. Plerumque lapides extruendis domibus desunt. Lignis ad parietes utuntur, stramentoque operiunt, præterquam

terquam in celebribus oppidis, arcibusque Optimatum, quantum illa regio ferre potest excultis. Polonis ut plurimum dura vita cœlo aspero, nec populi moribus factis ad nostri seculi venustatem, & hinc aliquando sæviora ingenia. Diversoria peregrinos excipiunt, longe à nostrarum terrarum ratione. Deducuntur in sedem quæ inanis, & plerumque perfossis ad accipiendum lumen parietibus, ventis quoque & hyemi patet, nulli quibus decumbant lecti, non erecta ad epulas mensa. longo ac multiplici clavo paries fixus est. Illic hospites sarcinas quas habent in ordinem appendunt. Multo deinde stramento sternitur solum; & hoc in illis diversoriis pro thoro est. Itaque per illam regionem processuri, ad iter ita se comparant, quasi domum circumducant, cibos. & cætera in alimentum ferunt, lectulos in rhedis collocant, ut nudis illis tectis, excepti sua supellectile, & famem & frigora arceant. Gens est ad ferociam, & licentiam nata, quam vocant libertatem, adeo ut infandæ barbariei legem multis seculis sibi solemnem, vix nunc demum omiserint; Ea scilicet caverant; ut qui hominem peremisset, solveretur metu judiciorum, si in jacentis cadaver projecisset parvulos nummos, quorum numerus eadem lege destinabatur. Nec tam vile fecissent humanæ vitæ precium, nisi sui genii impetu pro levi facinore haberent humanum cruorem prodigere. Ipsum nomen non tantum servitutis, sed & justi ac legitimi regni oderunt. Rex ad patrias leges vi & armis adigitur, Nobilitas tristibus prærogativis se ipsa donavit, quibus possit sibi invicem & impune nocere, quippe Principi non satis juris est, ut quod peccaverint ipse vindicet. Maxime sibi credunt; nec major libido est libertatis in moribus, vitaque incivili, quam in religionum & cœlestium rerum sensu; de quibus, ut placet, sine metu, & sentire volunt, & loqui; scilicet immani fiducia sui, quibus sapere alieno doctu pudet. Hinc in diversa hodie scissæ mentes, errorumque omnium lues, qui-

cunque

cunque antiqua fecula polluerunt. Quisque in fuæ familiæ laudem intentus est; præsertim si in exteros incidit, & expertes suarum fortunarum. Sævire quam decipere promptiores, & ipsi magis fraudibus quam vi patent.

Vltra Poloniam Russia jacet, quam obtinet Moscovitarum Princeps. Nomen Imperio ab urbe Mosco est: quam illius Russiæ caput multitudo incolarum, & habitatio Regum fecit. Ab Oceano ad Caspium mare immenso tractu patet. Diversis lateribus Polonis Suedisque confinis est. In aliis ejus limitibus Tartari hærent. Longo frigore & penetrabili, damnata est. Vix profecto jam vere redditur terra, quam nives oppresserant. Inde æstas gravissime incumbit, & quasi redimeret moras quas longa hyems fecit, subito æstu percoquit fructus, non tamen ad nostrarum arborum felicitatem. Pæne supra fidem est ibi quoque pepones maturescere, quibus apud nos non flagrantes modo soles quæruntur, sed & sæpe repetiti. Crebræ sylvæ campos attollunt: in iis preciosæ pellibus feræ; ceræ etiam copia, atque mellis, & hinc præcipuum in illis regionibus mercaturæ commercium. Multi incolæ sunt, neque tamen pro terrarum amplitudine, quas possident.

Servituti gens nata, ad omne libertatis vestigium ferox est; placida si prematur. Neque abnuunt jugum. Vltro fatentur Principi se servire, illi in suas opes, in corpora, vitamque jus esse. Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non est in suorum Ottomanorum sceptrum. Cæteras quoque gentes ex suo genio æstimant. Hospites, sive forte, sive consilio in Moscoviam advectos, in idem jugum damnant, & servire suo Principi volunt: si quos furtim abeuntes retraxerunt, ut fugitivos plectunt. Magnatibus, licet ipsi serviunt, in minores suus fastus est: & vulgus horum maxime supercilium timet.

Fertur populus adeo literarum rudis esse, ut pauci inter illos vulgatissimas preces memoria teneant quibus Numen propitiamus. Bello quam

ocio

ocio aptiores: & plerumque in armis sunt: sive quo Tartarorum impetum frangant, sive alio limite Polonos lacessunt, aut repellunt: Ista quoque ætate civilibus odiis inter se certaverunt. Acies illis ex equitibus tota: pedite ideo vix utuntur, quod omnium bellorum momenta in celeritate constituunt: magno impetu vel impressionem adorti vel fugam. Sed ubi pavere inceperunt, ad desperationem quoque vertuntur. Adeo ut ex prælio fugientes, si assequitur hostis, nihil ausi repugnare, ita se victoribus dedant, ut nec mortem deprecentur. Castigandis furtis remissi sunt: tamen prædones ultimo supplicio ulciscuntur. Gens est cauta, nectendisque fraudibus apta; Neque ignorant ideo mercatoribus se suspectos; quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciis aliam patriam sibi fingunt. Perpotandi studium acre est, & præter patrios potus ne quidem advecta vina desunt.

Vxoribus longa captivitas, quas domi serio continent, digna quoque majoribus malis: adeo servilibus supra fidem ingeniis demissas esse ajunt. Virorum in se benevolentiam ex verberum numero æstimant: nunquam melius suo judicio habitæ quam cum in sæva ingenia inciderunt. Quidam è Germania in Moscoviam migraverat, vir è plebe, & si nomen in cartilla te placet, Iordanes dicebatur. Hæsit ergo in illa regione, & cum sibi eæ sedes placerent, inde etiam duxit uxorem. Hanc cum charam haberet, omnibusque officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mœsta, crebro in singultibus & cæteris mœrentis animi indiciis erat. Viro denique sciscitanti mæstitiæ causam; se enim nolle quod sciret amicitiæ muneribus defuisse; Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me quam tibi vilis sim? simulque largos gemitus cœpit effundere. Ille attonitus, in amplexus mœrentem recepit, rogare perseverans, nunquid eam offendisset; peccavisse se forsitan, sed culpam emendatione deleturum, Ad hæc illa, Vbi autem

sunt verbera, inquit, quibus te amare docuisti? hoc certe potissimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura sancitur. Hoc à Iordane audito, primum stupor continuit risum: mox utroque vanescente, è re sua esse putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipsa præscripserat; nec multo post arripuit cædendæ mulieris causam; & illa fustibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere virum cœpit. Nec tenuit ille modum, sed jam ferior quam misera conjunx optasset ad extremum grandi ictu dicitur hujus etiam crura & cervicem afflixisse.

Germania, qua Baltico alluitur mari, Cimbricæ Chersoneso contigua est, parvoque maris discrimine cæteras insulas videt, quæ idem Cimbrorum regnum faciunt: hodie Daniam appellamus, inde brevis in Suediam trajectus est. cui ad Boream Norvegia adjacet. Et hæ quidem regiones sunt, ex quibus tantæ gentes numero suo, victorisque celebratæ, quodam turbinis æstu toti olim Europæ infusæ sunt. Inde Cimbri, Teutonesque, inde Gothi Vandalique proruperé; per quos Italia, Libya, Hispania, cum Galliæ parte afflicta est. Recentioribus seculis quæ inde Coloniæ emigrabant, Northmanni dicebantur, id est, homines à Septentrione venientes. Per hos diu occupata Britannia, in Galliis plurima ferro igneque corrupta sunt, sed illic post varia discrimina pax placuit, & concedentibus Gallis Neustriam insederunt, quam exinde vocavere Normanniam. Adeo nihil in Europa intactum illis fuit, & omnibus formidabiles, etiam vulgo indomiti censebantur. Unde tanta hodie multitudo, & velut fons gentium aruerit, incertum est, certe jam minus crebra in illis regionibus oppida, tantumque à mittendis coloniis absunt, ut cum bella ingruerint, externo milite uti consuescant. Crediderim barbaras gentes, cum frugales ibi olim in inculto solo essent, ignatæque vitiorum, multa sobole increvisse. Et quoniam infelicitas terræ numeroso populo alimenta negabat, sæpe dimisisse juventutem novas

sedes

sedes quæsieram; cui se sponte tunc omnis ætatis homines applicabant: Nunc autem insano commessandi bibendique vitio obruisse genitalem vim nec habitatores nisi suis regionibus sufficere posse. Illic Germania propotandi studio superatur. Mane primum excitati stomachum implent ingesto calidissimo potu, quem ab ipso vino igne exprimunt. Sic refectis, missa ad caput æstuantis potionis caligo somni cupiditatem facit, brevis quies est rursusque secedunt ad potum. Vinum tunc bibunt, aut si quibus, ut vocant, cervisia placet. Quod inde spatii ad medium diem est, negociis datur. Tandem ad prandium conveniunt, quod utique sæpe non dubitant continuatis sermonibus in cœnæ tempus extrahere: hinc ut plurimum in thalamos deferuntur, contumelias nec facere prompti, nec pati. Datæ dexteræ fidem non violant. Multa Germanicæ in his linguæ sunt, sed in moribus plura vestigia.

Norvegiam rari incolæ tenent. Vt plurimum venatione vitam tolerant: nullibi commodiores malis, aut navium tabulatis arbores crescunt. Gens est rudis, & apud multos veneficiis infamis. Aiunt venalem apud illos ventum esse, quem inde navigaturi emant, Vlyssis Æolique fabulam vero æquante prodigio. Diræ apud illos hyemes, & plerumque meantibus infestæ. Torpens aër, remisso, ac pæne nullo sensu, occupat corpus: ne ante quam perieris intelligas te perire. Memorabili exemplo huic pesti is ereptus est, quem Numen ad regnum Britanniarũ destinaverat, nunc unius Scotiæ Rex, Iacobus. Filiam Annam illi desponderat Fredericus II, Cimbricæ Chersonesi Rex: Sed cum illa in Scotiam veheretur, non semel in Norvegiam ejecta est, vi sortium, malisque geniis ad Veneficæ imperium ventos cientibus, quæ aliquanto post facinoris pœnas luit. Sed Rex interim amore & juventa impatiens, ad conjugem deferri constituit, provectaque jam hyeme, illud mare glacie infame ingressus est. Cœlo & tempestatibus luctatum Norvegia excepit, nec

multo

multo post quæ eum vexerat navis, velut in aridam delata, ita circumstante glacie immobilis hæsit. Res ad Iacobum delata est; statimque libuit hoc insolenti spectaculo frui: quippe nulla suæ Britanniæ littora concretas undas tenent. Sudum erat, neque portus ab hospitio Regis procul: Processit igitur, nec spirantibus ventis, nec acriter, ut videbatur, inhorrente aëre; contemplatusque paulisper glacie stratum mare in thalamum rediit, nec dum aliquid de pernicie hyemis suspicatus. Sed dum foco se admovet, ex circumstantibus unus, in dexteram Regis manum, ut forte fit, intuens, advertit vicinum pollici digitum cerulo & exangui livore rubentem, perituique cœlitius, ne tu, inquit, Rex, ad ignem accesseris: nocuit tibi aër, & digitum exanimavit, sic jam affectum, pejus ignis intempestivo calore perdiderit, frigoris lues alio frigore pellenda est. Admiratus Rex primum se læsum negat, quippe nullo modo doloris sensu tentatus. Sed non diu dubitavit, quin recte moneretur. Nam stupebat rigens digitus, sensumque cum sanguinis calore amiserat. De remedio quærenti, referunt, certam esse & in promptu medicinam, cujus se salubritas, brevi quidem, sed acerrimo dolore, insinuet. Id pati oportere, nisi malit intercidere digitum tam noxia hyeme contactum: Allatumque est vas subito, plenum nive, non quidem ad ignem domita, sed per ipsum triclinii teporem jam sensim diffluente. Illo Rex digitum inserere ex præcepto incolarum monetur: subitoque ingens dolor per torpentes paulo ante articulos pæne illius patientiam excussit. Remeantis in digitum sensus documentum primum fuit, quod doleret. Eo modo Rex incolumis evasit; admonitoque tam improvisi mali facilior postea cautio fuit, vel certe medicina, quippe & post aurem dexteram equitantis eadem pestis adussit.

CAPVT IX.

Turcæ. Indi.

TVrcarum ferum genus, & ad urbium, artificiorum, scientiæ excidium natum, nostris vitiis, quam sua virtute felicius fuit. Hæc publica Orbis lues, barbaro impetu, tum multitudine hominum, & austera parendi disciplina, invaluit. Primum illis à Scythia quam Tartariam appellamus exordium. Hinc sive stipendiarii dissidentibus Persis ad auxilium acceriti sunt, sive ultro inopes patriæ campos reliquerunt, invitati felicitate viciniæ, Duci quem sibi constituerunt auspicium mira religione sequuti sunt. Huic se suaque addixere; sive libertatem nunquam viderant, sive ultro projecerunt. Nec in aliis gentibus constantior in modestos & legitimos Principes fides, quam illis in atrocem, cui se damnaverunt, Tyrannidem, nisi quod tantæ reverentiæ impetus sensim creditur jam torpere, sub Principibus illo obsequio minus dignis; Nimis quoque in populo animorum affectibus nunquam diu constantibus.

Per hos primum correpta pars Asiæ quæ olim fluere deliciis dicebatur. Hinc sub Amurathe in Europam, Ligurum ope remigioque, transvectis, illa Græcia, illud Musarum domicilium, concessit in prædam. Ipsi tamen dura indole eluctari humanitatem, in majorum feritate perseverant; prorsus ut intelligas sub molli cœlo immania ingenia esse posse. Quamdiu in Bithynia hæserunt, aut in Thraciæ deinde littoribus, æmula hinc Græcorum, hinc Trapezuntinorum imperia, per quæ vinci oportebat nisi ipsi vincerent, accendebant sæva ingenia, & tunc quodam primarum victoriarum æstu ferventia. Vbi pudendo nobis bello tantos hostes sustulerunt, Constantinopolim à Mahumete captam habuere in præcipuum regni caput; diliniti situ urbis, quæ Europæ Asiæque faucibus hæret, & commoditate pulcherrimi

portus,

potens, tum fama Imperii, quod ibi multis ætatibus inclytum duraverat.

Quod in Oriente reliquum erat, vel à Soldano tenebatur, qui Syriam, vicinasque regiones, Ægypto addiderat; vel sub Persarum jure erat, terras quæ ab Euphrate ad Indiam late jacent uno Imperio jungentium. Persa palam Turcæ infestus, & de regni limitibus quotidiano odio belloque certabat. Utrique cum Ægyptio fœdus erat; sed visus Selymo Turcæ Ægyptius id cum Persa arctius & religiosius colere: Et hæc statim causa armorum. Nunquam tam brevi bello parta major victoria, spoliis, viris, terris: & quod est amplius, diuturna earum rerum quæ victæ sunt possessione, quippe duobus justis prælis, unoque tumultuario, omnes Soldani regiones, opes, arma in Selymum fortuna contulit. Hinc ille in Persam gravior: Europæque simul imminens, nostras opes fastidiose despicere. Sed à Syria cum Triumpho redeuntem acer morbus oppressit, eodem illo loco ubi quondam in parentem Bajazetem acie certaverat; velut diris patriam vindictam reposcentibus. Sed statim Solymanus ipso Patre acrior Pannoniam invasit. Rapta Buda, quæ Hungariæ caput est, ausus quoque Viennam Austriæ obsidione tentare. Sensim tamen Bizantinæ deliciæ illorum Principum animos à nostris cladibus averterunt. At nos intestinis interim odiis & æmulatione gentium fracti, non erubescimus pacis bellique momenta ab iis expectare, in ipsos nihil sponte audentes, contentique non lacessi, adeo ut legatos, velut belli redemptores, & deprecatores fœderum, ad hos Bizantii Tyrannos dimittamus; quos illi sive sua superbia, sive religionibus nostris offensi, nullo colloquio, ac vix quidem conspectu dignos putant, tam infra sui imperii dignitatem, suos quoque legatos ad mutuæ amicitiæ commercium in has oras destinare. Cæterum ut tot victoriarum felicitas, majestatem Principis Turcæ pæne supra humani fastigii cultus subvexit, ita ipsum

populum, cujus manu impetuque partum Imperium, (mirum dictu) videtur afflixisse. Nam adhuc humilibus Ottomanorum Principum rebus, cum pæne suam gentem, quantacunque tunc erat, in castris haberent, certe quicquid dignitatum prædarumque vellent dividere, spargendum in illos ipsos milites erat; nec alios præter hos Scythas habebant, quibus amicitia miscerentur. Auctis nunc opibus, liberoque delectu, ex suis domitisve gentibus, quos maline ad Rempublicam admovere, à præcipuis honoribus arcent veteres illas stirpes, illorum militum nepotes à quibus Ottomanica domus idipsum cum imperio olim accepit, ut jam ingrata esse possit. Nescias id fastidio factum, an consuetudine (quæ postquam invaluit, barbaris pro religione est) an secreto ad sui regni securitatem consilio, quod ingentes præfecturæ, tribunalia, dignitates, non aliis permittuntur, quam iis qui ex Christianis parentibus nati sunt. E Dalmatia potissimum, & Illyrico, de sinu parentum abrepti pueri, virginesque, in destinata Constantinopoli claustra ducuntur. Ibi sacra parentum, quæ vix infantes meminerant, in vesanas superstitiones mutant, circumcisis genitalibus, & reverentia in Mahumetem imbuti. Et hi cœtus in tam miserabili rapina coacti, Regi Turcæ pro seminario ducum, principumque sunt, quibus corporis sui curam viresque imperii tradat. Hinc præterea spadones, ad intima destinati obsequia, ideoque non vile aut pudendum ibi genus. Hinc Reginæ pellicesque & semper tanto Regi regnaturæ post se sobolis mater. Suas quoque amitas, & sorores, ex illa cohorte delectis nuptum dant, sibi patrueles, & nepotes, daturis. Adeoque est in pretio de Turcica stirpe non nasci, ut summa in Imperio munera, quæ isti ex Christianis parentibus geniti tenent, in eorum liberos nusquam transeant. Nec alia causa est, quam quos illos in legem ritusque Turcarum ediderunt. Et hoc illa gens patitur, suo quoque judicio vilis.

Turcis

Turcis enim rustica ac demissa indoles: neque digna libertate quam noncurant vindicare. Rudes animos ne ulla scientiarum humanitate mitigent, Mahumetes lege cavit, quo facilius ignari componerentur in legis vesaniam, quam præscripsit. Gregum, armentorumque, & supellectilis præcipua illis cura; ædificia vix ad usus, nedum ad cultum extruunt; sive adhuc Scythicæ originis memores, & vitæ in plaustris errantis, sive quod unusquisque suum agrum precario jure possidet, ad Principis nutum non fundos illos tantum, sed & provinciam mutaturus. Principem ingenerato affectu mire colunt; umbram hanc & effigiem Numinis vocant. In ea gente sævissimi, fœdiusque in Christianorum odium intenti, non sunt illi qui longa majorum serie in Turcis sunt, sed qui in eorum ritus à nobis defecere: cæteris mitius ingenium perhibetur, longe tamen à moribus nostris esse. Venena non alibi ingeniosius parantur: & vix credibile, quantis artibus vim nocentium rerum exprimant copulentque. nec aliter scilicet quam per mirabiles astus, illa lue quemquam tollant: omnibus quo hanc mortem & effugere possint & tradere. in pari vitio calliditatem quærentibus. Quis credat non gustu, sed nec tactu opus esse, levi aura hanc pestem insinuante, corruptisque vitalibus nec lentam quidem mortem inducente? Nuper Alepensem præfecturam emerat à gratiosis in Aula hominibus quidem ex illarum dignitatum candidatis. Vrbs est vix bidui itinere à Cilicio mari summota, mercatorum frequentia Orientisque commercio gravis, unde merces partim Euphrate, partim jumentis delatas accipit. Inde suis rectoribus ingentium opum caussa, tam licenter in provinciam grassantibus, quam profuse illam emunt. Hoc igitur homine in præfecturam misso alius majoribus donis sollicitat fidem eorundem Optimatum, jubeturque illi priori succedere, qui provinciam vix dum libaverat. Is hoc nuncio celeriter amicorum

 fide

fide perlato, vehementer, ut par erat, improvisa clade perculsus est, nec dum illa scilicet præda ambitum emptæ præfecturę repensante. Igitur amicorum qui aderant consilium advocat, apud illos amissas opes deflet, perfidiamque aulæ queritur, tam fœde venalem. Incertus consilii erat, pareretne revocantibus Constantinopolim literis, an successori armatam manum objiceret: audaciæ veniam à Bizantinis proceribus novis muneribus impetraturus; aut saltem publico suo decori, simulque domesticæ rei, superstes non futurus. Inter has cogitationes furentem, anxiumque, seduxit fidissimus amicorum, monet ne quid temere audeat; si restiterit ad mandatam provinciam venienti, id Regem pro defectione habiturum. Nullum in sua gente atrocius crimen esse, quam non modo violantis, sed vel remorantis obsequiū. Tutius, inquit, consultum tibi volo. Accedenti simulo etiam cum donis occurre, ne tua benignitas sit suspecta, apud eum quærendam est, tuarum rerum spes hac intempestiva successione propemodum esse accisas. Tamen nihil tibi antiquius quam parere. Accipiat sane provinciam cui destinatus est; in amicitiæ quoque pignus illa munera, quæ hospitali comitate protuleris: iis satis gratiam habiturum, si in Regiam redeunti literas dederit, quibus significet, nihil te cunctatum, imperium, statim ut jussus es, urbem, jura, provinciam tradidisse. In tuis autem donis strophiolum erit, inquit, quod habeo, multi operis, sed nocentissima tabe perunctum. Hoc si quasi artificii venustatem monstraturus ad illius vultus explicas, sic ut vel minimo halitu perfundatur, spondeo, nunquam in Alepensi urbe regnabit. Vtitur sagacissimi viri consilio Præses, longaque & multiplici pompa exceptum successorem in ædes deducit. Ibi inter insidiosæ liberalitatis blandimenta evolvit fatale strophiolum, auro & serico distinctum. Lætus hospes suæ mortis instrumentum aspexit. Inde divertunt ad cœnam. Sed his fraudibus agens, simulabat, primo se mane

iter

iter Bizantium versus ingredi velle. Expressit itaque eadem illa nocte literas suorum officiorum testes: Neque enim tam benevolo decessori iste miser perfunctorie indulgebat. Sic exacta noctis parte ad quietem secessum est. Primo mane novus Præses, inspirato per strophioli auram veneno impar fuit. Iacebat in strato exanimis, nec tam repentini casus aliis causa patebat, quam illis qui incautum peremerant. Peracto facinore veneficus Præses, Constantinopolim literas destinat, tam illas quibus successor significat ut optime esset exceptus; quam alias successoris interitum nunciaturas, orantesque tunc saltem imperium sibi & provinciam prorogari. Nec id ægre impetravit, tanto sceleri felicitatem indulgente fortuna. Et hoc sævo & in flagitium mirabili astu, non plus studium venenorum, miserabili subtilitate excultum, suspexeris, quam corruptos in ea gente mores, venundatos magistratibus populos, fas æquumque infra pecuniam positum, & cætera ultimæ tyrannidis mala. Vix ambitus, aut repetundarum actio, viles magnatibus injuriæ, ac pæne indignæ vindicari, quibus vulgus affligitur, diuturnitate servitutis, & instructione parentum, non ausum aspernari jam detectæ sortis cladem.

Non aliud in Turcis magis miror, quam quod homines immortalitatē animorum tam constanter asserentes, ut his inde vilior hæc vita sit, sibi eorum flagitiorum licentiam faciant, quæ etiam absque lege natura refugiat. Tamen in egenorum ac hospitum opem multorum animi illic effusi sunt. Ad hæc humanæ miserationis opera passim ædes extructæ, in quas ægri aut fessi divertant; ibique constitutæ privatorum testamentis & publico sumptu opes. Nos etiam, quanquam canes & credunt & vocant, non arcent à tanti beneficii humanitate. Ingens in parentes reverentia: & si quando molesti sunt, plus recordatio dati spiritus, quam acerbitas injuriæ valet. Multicibi gens, & plus curando corpori intenta quam animo.

Omnis autem libidinis qua sunt infames, mi-

nor his ipsis culpa quam fœdo Mahumeti, has cupiditates maxime innatas mortalibus, sed Numinis pudorisq; vinculis astrictas, sua lege exolventi: Ita allicere placuit militarem quidem populum, sed ut in Oriente ad voluptates molliorem. Inde his vitiis, tanquam concussa remissione, exercentur, miserabili virtutis inscitia. Neque abest à libidine crudelitas, saltem in Principe tam suorum sibi sanguinem quam opes vindicante. Constantinopolim Rex Turca obibat, in proximos agros venatione decreta, cum ad militis fores adolescentulum videt impudice fractis oculis vibrantem. Accensa deterrimi Principis libido est, rapique & in regiam duci jubet. At miles, qui puero assueverat, reverentiam amore vincente, non dubitavit pro scorto opponere suum pectus, strictoque gladio irruentes ministros submovere. Sed quid unus in multitudinem posset? Ipse Princeps, ad omnem suorum contumaciam tam pervicacis iræ, tamen hanc amantis violentiam in crimen non duxit; illum quoque tanquam in precium abrepti pueri, rustico prædio donat; & stipendium jubet augeri. Neque mora, vilissimi scorti amore Rex flagrare, nec tantum in deliciis habere, sed & in ambitiosæ amicitiæ locum. Quod miles cum audiret, eum olim sibi carissimum aspicere inter tantos honores concupivit. Donis itaque ac precibus evicit à custodibus qui stabant ad fores, ut cum Rex in hortis vesceretur, clam & à Satellitum tergo ipsum accumbentem simulque adolescentulum intueretur, (nam & is solebat regiis conviviis adhiberi.) Constituto tempore adest. Iacebat Rex in tapetibus patrio more, neque procul impurissimum scortum, & nimio impudicitiæ precio jam superbum. Inter hæc miles incautius forte prodire, sic ut à puero conspiceretur, qui veteris obsequii memor, statim ad ipsum cursu defertur, amplexæque dexteræ osculum ponit. Princeps in redeuntem insiliens, fronte oculisque furore ardentibus, interrogat quo vecors & infidus divertisset,

vertiſſet. At ille, ad priorem, inquit, herum, Rex, quem à me ſaltem oportuit ſalutari. Haud mora, Rex æmulatione inſaniens, brevi ferro quo erat accinctus, ſui amatoris perfodit pectus. Sed ut labentem vidit, ſequutus in terram, ſuo ſinu vulnus fovit, ingemuitque morienti. Iuſſus ſtatim miles mori; quaſi tanti doloris Principi cauſa: ſed ille inter tumultum elapſus, ipſo favore ſatellitum evaſit, latebris, & ſuorum ſilentio tectus, donec princeps mitigaretur. Adeo nullius amicitiæ nexus tuti ſunt à tyrannide tam atroci, nec incolumitatem ſuam tantum, ſed & voluptates, ſupra vitam ſuorum civium æſtimante.

Arma autem, jam ceſſantibus Principibus, ſub quorum aſpectu ingens militum audacia erat, modicis in ea gente ſtudiis, nec ex parentum impetu, culta ſunt. Prætoriani in urbe regia, quos Ianiſſarios vocant, deſueti jamdum vero pulvere exerceri, in ocio & civilibus deliciis ad turbidam ſed gnavam audaciam inſtituuntur. Hinc ſolvendæ diſciplinæ initium ſuperbis militibus, nec laborem, nec felicitatem pari idoneis. Non aliis vitiis olim everſi ſub ſua mole Romani jacuerunt. Et illud forte Imperium jam deficientibus ventis quibus alte intumuit, ſuo pondere vicíſq; obruetur. Illi tamen qui Ægypto præſident, maxime ad Memphim collocati, veteris militiæ decus cum ingenti laude obtinent; ſcilicet ab aula remoti, arcendiſque prædantium manibus, qui de montium jugis erumpunt in vallem, in quotidianos labores exerciti. Sed in fugientium latronum agmen fortes, tantumque inſtare cedentibus; ſi in noſtrorum hominum robur inciderent, fortaſſe equorum celeritate qua præſtant, ad ſalutem non prælium uterentur.

Sagittarum quæ præcipua Turcis vis, jam neglectus ille uſus qui olim formidabilis Orbi fuit credo, quia ſine longo ſudore, corporiſque ad laborem obſequio, ad hanc artem perveniri non poteſt; & hodie milites fracti ocio, & languente

disciplina, tanti non emunt fortes esse. Breves arcus sunt, inflectique nisi à peritis difficiles, cæterarum multo majore impetu tela expellunt, quam quo machinæ nostræ plumbeas glandes ejiciunt. Vidimus quidem (& fidem oculis nostris tarde habuimus) chalybem tres digitos altum ab exigua sagitta pertransiri, nec minoris prodigii fuit, destitutum ferro telum in modicæ arboris truncum arcu impelli, & utrimque defigere. Hanc artem clarissimo apud nos viro, cum Constantinopoli esset, tradidit Solymani vetus miles, confessus illam artem interire suorum socordia vix tres esse in tam vasto Imperio quibus curæ fuerit hanc majorum fortitudinem in se producere cæteris laxos arcus, nec aliis quam levis armaturæ hominibus esse timendos.

Quod si Numinis beneficio, & illorum vitiis uti vellemus, quid hac tempestate facilius quam opimas extorquere provincias à barbara gente, suumque impetum, quem pro fortitudine habuit, dediscente? Hoc gementes sub tam feræ tyrannidis mole expectant à nobis Christiani, immensa multitudo, sed ducibus armisque defecti: hoc nostri quoque ritus, & templa, quæ vesani delevere, hoc de illorum Imperio dejecta humanitas, terræque olim cultissimæ nunc velut informes, nec in sui decoris honestatem, nisi nostris auxiliis, redituræ. Quod si quem moveant experta toties arma, frustraque exhaustæ divitiæ, dum nostri majores à Saracenorum impetu Syriam, Palestinam, Ægyptum, contendunt vindicare, in Turcas etiam ingentibus sæpe copiis moventes, cogitet, eos magis æmulatione inter se, quam hostibus illis victos. Vt omiserim Principes Græcos, semper infestos militibus ab Occidente venientibus, quoties ipsi inutilibus odiis nostros impetus in nos conversi consumpsimus? Non oportet recentibus exemplis nostri seculi pudorem onerare, ac ne quidem curiose recensere veteres clades. Satis erunt ad doloris & cautionis argumentum, Gallorum Anglorumque

in ejus-

in ejusmodi bellis funesta dissidia. Richardus II, Rex Angliæ, cui ex leonis corde cognomen est, in Syriam exercitum duxerat, ultusque injurias quas Cyprii intulerant, ad ultimos metus Soldanum adegerat, jam Hierosolyma tradere & secum Christianis pacisci cogitantem: Cum ecce Gallorum Rex Philippus, quem Augustum appellarunt, reversus & ipse à Syria, & Richardo infestus, cum exercitu in Normanniam movet, (hæc tunc Anglici juris erat) & oppida adortus, quædam vi capit, alia metu aut factione subigit. Sic Richardum, tum publicis Orbis rebus intentum, ad rerum suarum tutelam in Europam revocavit, & tunc Saraceni Gallorum manibus Christiano exercitui erepti sunt; qui postea Anglis quoque beneficium debuerunt. Quippe vix seculum inde effluxerat, cum Philippus cui cognomen Valesio, Francorum Rex, omni regni sui mole ad hæc bella transmarinæ pietatis conversus est. Aderant in auxilium, Navarræ Rex, Arragoniæ, atque Bohemiæ, multique præterea mortales, quos regni magnitudo, sanctitasque belli coëgerat. Jam in anchoris classis stabat quæ quadraginta armatorum millia veheret. Trium annorum commeatus addebantur. Exercitus terra iturus trecentorum millium erat. Sed tam gravem apparatum, tantamque spem mundi, intervertit Edoardus III, Angliæ Rex tunc primum Franciæ sceptrum, tanquam matris Isabellæ hæreditatem, aggressus vindicare. Sic in nostra viscera acti sumus, & à nobis superati, triumphos Saracenis Turcisque concessimus. Tristissimi quidem hi casus, sed illorum ingens solatium, nobis adhuc vires esse eruendo illi barbarorum Imperio; ac ne quidem conjurationem nostrorum Principum in hoc quæri: plures ex illis esse, qui soli huic victoriæ sufficere possint. Non innumero exercitu opus est, nec velis immensum mare regentibus. Vir insignis judicii animique, & jam longissimo usu rerum Turcicarum peritus, suo Regi spondere non dubitat, si sibi

classis

classis detur, triginta millium exercitu imposito, in biennium stipendia, in annum commeatus, se eo tempore Peloponnesum, Eubœam, magnamque Achaiæ oram, in illius ditionem redacturum. Ni fecerit, idem exercitus qui sibi committetur, decepti Regis exigat pœnas; vindicetque atrocissima morte temeritatem irritæ sponsionis. Eandem spem victoriæ, pæne nec tanto sumptu, ausus maximo Regi ante aliquot annos dare eximius belli dux, opibusque & sanguine dignus, cui tanta expeditio crederetur. Sed mors illius consilia occupavit, incertum an veneno maturata. Utrisque causa sperandi, ex nostrorum militum robore, bellique disciplina, tum ex Christianorum numero, atque votis, nostra arma illuc ad se vocantium; denique ex languentibus Turcis, qui fortitudinis famam non alio jure obtinent, quam ob majorum suorum nondum expirantem memoriam. Sed ajebant isti Duces, in ipsius hostis sinum jaciendam hanc facem; non tutandis limitibus standum, in quibus summum victoriæ præmium est, hostem à patria submovere, mox sævius rediturum, victis autem, & sua, & patriæ captivitas imminet. Ideoque volebant non in Pannonia nos hærere, sed ingenti procursu in media Græcia, Thraciave, castra metiri. Hanc in bellis inferendis rationem, pleríque veterum inivere. Sic in Italia Hannibal vincebat Carthagini: Sic Romanis in Africa Scipio; sic denique ipsi Turcæ quas gentes nunc obtinent, armis in earum provincias prolatis domuerunt. Neque Galliam Franci, neque Normanni majorem Britanniam, lento bello remotoque velut à limine salutaverunt. In ipsas Provincias irrupere, etiam ante victoriam pæne occupata mercede victoriæ.

Quid quod multa, quæ jam sunt ad hæc bella adjumenta, nostris majoribus defuerunt! Hostem ad extrema Orientis quærebant, tunc primo victoriarum æstu ferventem, quem hodie in ipso Pannoniæ sinu, & in adverso Italiæ littore statim invenias, sciasque, plena, & mox recessura fortuna

tuna fenescere, vel ideo quod non augescit. Patrum quoque nostrorum erroribus edocti, easque quæ in illis expeditionibus peccaverunt, habebimus in melioris disciplinæ cautionem.

Nunc etiam urget hostis, ut pæne in hoc tantum deliberare liceat, perdere malimus, an vinci. Iuvenis Achmetus, qui hodie tyrannide potitur, ad bellum respexit, & Transylvaniæ imminet. Sive lassus suo ocio animum ad hanc expeditionem adiecit, sive apud suos reverenciam paraturus, ingens inde rerum nostrarum discrimen est, cum languens apud illos militia his stimulis exsuscitari possit, & princeps hactenus inter voluptates segnis, solicitari victoriarum gusto, atque inde acrius in nostram perniciem ardere. Aiunt Carolum, qui ultimus Ducum Burgundiæ nomini suit, primam partem egisse iuventutis non expertem modo armorum, sed & maxime quietis studiosam; mox Gallia flagrante eo bello cui publici boni titulus fuit, adeo in contrarios motus versum, ut exinde nullum vitæ tempus habuerit quo à militaribus consiliis vacaret. Absit ut eodem impetu hic Achmetus consurgat. Sed quis in tanto periculo non præstabilius credat arma movere, dum illi nondum veterum excusserunt, quam expectare ut usu & victoriis graves à media (quod absit) Italia atque Germania, nobis ad unum servitutem ferale signum tollant? Quod si Achmetum sua luxuries revocabit ad ocium, non à nobis extrusum, non in suis penatibus arma nostra audientem, certe hanc pæne turpem pudendamque salutem fortunæ debebimus, non virtuti.

A Turcis ad Iudæos abire hic liceat: vel ideo quod post Turcas illis fumus. A Iudæo percunctati, de quibus melius sentiret, Christianis an Turcis, fuit quo frontem hominis miraremur. In nos enim, inter quos erat, vix ausus inclementer dicere, tamen sensum non pressit: & certe, inquit, Turcæ saltem genitalia circumcidunt. Gens est vagis erroribus dissipata, nullius provinciæ potens: acris cogendis opibus, ad omnem mercaturam

rursum strenua, & per fœnoris flagitium dives ; Vbicunque sit, servit : & jam domitos animos, quondam ad libertatem tam acres, huic sorti assuefecit. Mores passim miscuerunt, & suæ indoli, cui cum pervicacia adhærent, addunt regionis spiritum in qua nascuntur. Pertinax illis superstitionis ingenium, & vix in nostram pietatem, quantumcunque simulent, syncere mutabile. Eorum corpora olere non sine argumento vulgatum est. Fœda quippe in ipsorum domibus, vestibusque incuria est, & nescio quid insolens exhalat. In summis divitiis non augent corporis cultum, sive nostram invidiam veriti, sive inter se amantes paritatem. Magnum servitutis argumentum est, quod nec arma nec fundos, possidere concessum sit. Recte vires adimuntur hostili populo, & nos pejus, si polleret, mulctaturo.

Iam vero enumeratis populis, & veluti ad censuram vocatis quorum animos moresque cognoscere iis prodest qui in publica luce interque homines victuri sunt, ad varia ingeniorum genera & affectus veniendum est ; qui ut unam aliquam nationem veluti suo jure non possident, ita per omnes gentes, vagi, multisque ubique hominibus insidentes, virtutibus vitiisque aut semina aut alimenta suppeditant.

CAPVT X.

Præter patriæ indolem, dari cuique mortalium suos affectus, atque ingenium. Præcipua investigari posse, non scrobi omnia. De ingeniis ad subitos jocos aut sententias valentibus. De aliis, qui statim eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentiorisque prudentiæ. Perfectos demum esse, qui inter hæc duo genera sunt positi. Vtrum sint præstantiores animi, qui literis idonei, an qui administrandis rebus publicis. Delicata ingenia assiduo aut diuturno minus apta, quam tarda & depressa.

VEluti sub iis syderibus, quæ multo frigore, humentive aëre, solent candidos cæsiosque populos

populos educare, nonnulli haud secus quam in vicinia Solis fusco vultu inumbrantur: in iis autem plagis quæ nimio Sole flagrantes plerumque spissiori sanguine subjectas gentes tingunt, quorundam hominum candor à patria ferrugine recedit: Ita in humanis populis quædam asperæ mentes rigent: aliæ de patria barbarie nihil habent: crassæ aliquæ in tenui cœlo mentes, tenuesque in opaco: Nec ulla est regio, tam prosperis, aut malignis illustrata sideribus, quæ non omnium vitiorum examen, simulque virtutum, in suis alumnis exceperit. Quippe singulis mortalibus præter patriæ suæ indolem adhuc proprium aliquid Natura concessit: profusisque ingenti miraculo, per tot secula, & nomina populorum, unicuique hominum sua lineamenta invenit, quæ tam frontis quam animi habitum, à reliquorum corporum, mentiumque similitudine distinguerent. Hinc illius mirabilem ludum, tot hominum affectibus animisque variatum, haud quis facilius cogitando assequatur, quam pictor suis tabulis omnium corporum species atque formas incluserit. Licet tamen, tanquam eminentes in condensis silvis arbores, præcipua ingeniorum & affectuum genera intueri, quibus homines agi solent, ac propemodum componi; simulque à cæteris insigni discrimine separari.

Neque superflua cogitatio erit eo modo percensentis diversissimas hominum classes: in quibus se unusquisque inveniet, &, qualis esse velit, aut timeat, tanquam ex sequestra & aliena imagine, deprehendet. Ac præterea cum nullius ingenii species, tam lubrico, aut vicino vestigio in vitia propendeat, quæ non facile prudentiæ habenis intra rectum flecti possit; nihil quoque tam cognatum virtutibus, quod non pravitas utentium corrumpat, juvabit affectus, impetusque mortalium suis bonis malisque stipatos contemplari, & quatenus aut noceant, aut prosint vestigare, ne deinde aliquos immodice laudemus, vel supra fas & æquum aversemur.

Igitur

Igitur mortalium ingenia recensenti, statim occurrent extemporaneæ subtilitatis homines: Illi scilicet qui quoties loqui placet, subita ac plerunque festiva oratione per susceptum argumentum decurrunt. Hi si justo pondere, ut solet, destituuntur, nec studio eloquentes, nec sapientes consilio, sed tum demum cum loquuntur, roganturque, Philosophi, aut Oratores facti, possint uno precio cum mercibus æstimari, quæ per se inanes ipso fuco artificii imponunt. Eorum duo genera invenias, quidam in privatis, & consciis sermonibus regnant, brevi nitidoque acumine, & semper veluti in aliorum ineptiam intento. Alii propius ad eloquentiæ dignitatem perveniunt, quandocumque placuerit, statim currente ingenii, publice, aut inter suos dicturi, rerum omnium quas viderint, legerintve, opportuna subeunte memoria. Vtrorumque pompas ac faciles impetus mirantur non modo imperiti, sed & interdum qui meliori eruditione imbuuntur, dum ab ejusmodi ingeniis multos jocos atque sententias vident facile ac veluti temere effundi, quas ipsi non nisi anxio & severo labore possent exprimere.

Nam quid illis hominibus (ut ab illis scilicet ordiamur) quorum brevis vivaxque procacitas eminet, magis putes ad industriæ simulque leporis imaginem factum? Quid elegantius quam ad omne argumentum sententiolam habere? quid urbanius, quam omnium dicta, factaque excipere improvisis salibus, vel prudentia, quæ facilis, & nata sub manu, ipsa celeritate placet? Huic venustati si accedit corporis gratia, vel hominis dignitas, & præter hæc non immodica sed secura audacia, regnabit ubique illa jocatio. his etiam non ingrata quos lacesset, & veram exactamque sapientiam, in egregiis, sed tardis hominibus, suo strepitu obruet. Sed hæc loquendi felicitas frequenter suis morbis infesta est. Tolle illos de privato consortio, & à subitis fractisque sententiis, id est, à velitatione prudentiæ, deduc in certamen prolixæ

luxæ orationis, tum sterilitatem egenarum mentium, nec sufficientium ad veram longamque sapientiam, haud dubie contemnes. Quod si & illa, quæ in iis miraris, dicta concisa, & veluti brevi fulgure micantia, scriberentur, ut non abrepto & intercepto animo simul incidant atque effugiant, sed ad maturam judicii severitatem exigi possint, quam sæpe inania aut inepta viderentur, quæ nunc inani præjudicio, & lepore celeritatis fallunt? In iis igitur hominibus, non altum & perenne ingenii flumen, sed Naturæ impetus aliquis, quæ ut exiguas aquas si in sublimi natæ sunt, & iniqua tellure opprimuntur, quo angustior est exitus, eo majori nisu in altum propellit, ita scintillas sapientiæ statim nisi excipiantur expiraturas, magis vivo sonoro strepitu laxat de custodia parvarum mentium & in hanc tantum abortivam sapientiam felicium.

Alii autem quibus ita in prolixam eloquentiam fusa ubertas est, ut per inexhaustum spiritum verba usque & sententiæ sufficiant, clari quidem apud populum esse solent, si inter publicos cœtus in foro templisve audiantur. Grati quoque in privato usu vitæ, si tam possint tacere quam loqui. Sed cum omnia animalia id quo potissimum valent, arcano impetu sentiant, & eo uti ament, tum isti maxime sua eloquentia delectati, qua una insignes sunt, haud facile modum tenent, quamcunque rem dicendi libido rapuerit; ut mirari jure possis, in tanta imprudentia tam commode dici posse. Solutis deinde colloquiis, quæ importune produxere, cum illos quos loquendo fatigaverunt, laxæ & porrectæ frontis vident, non cogitant ab intempestivæ orationis fastidio dimissos gaudere, sed ut perfusos magnifica voluptate, eo omine sinunt abire, ut si iterum se rursus inciderint, de eodem cibo gustent. Amplæ hæ mentes, & sponte naturæ per omnium pæne rerum seriem patentes: non tamen exactæ neque tinctæ, aut imbutæ, sed singula præcipiti cursu libantes. Et ut Echo neque postremas quas acceperit voces tenere, neq; quid-

quam ulterius ingenio loqui potest: Ita isti omnium rerum scientiarumque primas species sibi à capaci Natura subiectas, facillime, ac pæne nec cogitantes, admittunt; aliquid autem amplius atque exactius in eatundem rerum studiis aut facere aut velle vix possunt. Ingens quidem argumentum esse crediderim, non iudicio animi, sed impetu & veluti fortuna, tantam rerum copiam, ac indigestam venustatem ab iis produci: quod omnino de quacunque re sermonem instituerint illa pari ubertate huic verborum & sententiarum pompæ sufficiet. Vt vero aliquid memoria in ipso orationis cursu subiecerit, ad hoc illico divertunt, inde quoque in aliam, ut forte inciderit, partem; tandemque per diversa capita diffusi, non sæpe originis meminerunt, unde universus sermo defluxerit.

Ergo isti vagis animis, nec in certam rem definitis, non summam modo illam, sed & vulgarem inter mortales prudentiam, plerumque non vident. Quidam sui ipsius immodici laudatores, alii nec amicos, nec seipsos, iis officiis iuvantes, in quibus sedulus labor, unique negotio inhærens, aptandus est; leves plerique, & ut passim provolantibus rebus varii, ita nec à sententiis, quas videntur imbuisse, in alias trãsire difficiles. Tamen, ut maximam speciem habent cultæ indolis, & per omnes scientias adornatæ, plerumque ad rem & famam promoventes debita uni sapientiæ bona occupant. Maxime, si ut vim suam intelligunt, ita & vitia non ignorent, habilique velut fuco se tegant, ne cui, saltem è vulgo, si aditus ad nævorum suorum contemplationem. Id autem potissimum assequentur, si in loquendo sibi imperent, neque sinant evagari subditas cupiditates, &, quoniam ut aptissimo ad omnia condimento, ita eloquentia omnia auribus conciliantur, varios sermones cum variis callido deflexu instituant, semperque eius generis quo audientibus possint imponere: Nimirum apud militares viros, aut ignaros vetustatis de divinis rebus agant, de ritibus

tibus antiquorum, de populorum gentiumque origine; & si quid est præterea in scientiis curiosa venustate spectabile: Cum iis quos Lycæi umbræq; Scholarum rudiores ad civilis gubernationis disciplinas faciunt, de populorum & Imperiorum fatis, de Principum genio, disputent. Neminem denique in sua arte lacessant. Neque enim ingratum, in sociandis interdum sermonibus ad res iis qui audiunt alienas, aut ignotas, divertere: præsertim cum & nova nos delectent, & de iis quæ nescimus quædam nos altior opinio, & reverentiæ plena subeat: Minus periculi istis oratoribus erit, ubi cum humili & angusto animorum gente agent, cui omnia quæ audaci lætaque facundia effunduntur, tanquam sacræ & per Oracula editæ voces placent. Igitur has ubique partes suscipiant, quas ex audientium sorte ad suam famam esse crediderint. Quod quidem ideo facilius poterunt, quia adeo diffusa ingenia per cunctas scientias atque artes erudiri ita possunt. Natura præeunte, & modico forte usu, ut de rebus omnibus non inepte loquantur; cum tamen singula magis non ignorent quam teneant.

Scribere autem ejusmodi Oratori tam arduum erit, & plerumque ad famam exitiabile, quam facile & venustum est loqui. Raro enim illi spontaneæ eloquentiæ additur vis judicii, quæ stilum perenni gratia ad posteritatem deducat. Quippe promptus, & pæne turbulentus animus, ubi in otio, quod scribentibus datur, se ipsum recognoscit, ipsa rerum quæ occurrunt multitudine oneratus, & confusus divitiis suis premitur: nec scribere quæ invenit omnia, nec quæ potiora sunt eligere potest.

Denique tam diversa est à loquendo scribendi ratio, tamque alii nervi, ut qui robusta facundia assueverat quacunque liberet decurrere, jam in ipsa scriptione evanidos moliatur, & veluti in somniis ictus. Cæci tamen suaque & aliorum adulatione corrupti, nonnunquam gloriam eloquentia quæsitam scribendi cupidate destruunt.

Multo magis è re sua facturi. si longam spem suarum scriptionum facere Orbi possint, nunquam autem editis libris in famæ periculum venire.

His cautionibus, ille vivax & per omnia diffipatus animus subducet imbecillitatem suam oculis populi, & in speciem sapientiæ assurget, sive se regere ipsum possit (quod utique frequenter non videas) sive saltem consilii patiens suadentibus amicis acquiescat: ut qui prima vini caligine domiti adhuc sciunt nec se sapere, nec monitis familiarium pervicaci sua fiducia obsistunt.

Ex adverso ejusmodi hominum, est aliud genus prima fronte tam à specie suæ virtutis alienum, quam isti eloquentes à vitiorum in quæ nati sunt imagine recedunt. Hi igitur, cum subito loquendum est, tardam ægrius ve sequentem orationem habent, hærentque sæpissime blandimentis lacessiti, vel jocis, quæ subtici & expediti ingenii homines in quotidianis colloquiis tanquã levia tela contorquent. Neq; autem sola verba ægre expediunt; sed sicubi etiam dicenda sententia, quærunt quid sentiant, neq; statim inveniunt. Verum advocato animo, & in sese ad meditandum reducto, in rerum & negotiorum vim idonea subtilitate penetrant, verba quibus utantur apta concipiunt. Vis in illis recondita, utilesque & veræ, non fucatæ, & ex scholis umbratiles sententiæ, &c, si eruditio ipsis accessit, usu sque scribendi, pleramque dignissimæ quas posteris ipsi tradant. In hoc vero iis fortuna male consuluit, quod angustis reculisque animis ipsa primorum motuum verborumque specie similium, iniquissimo præjudicio sæpe jacent, temnunturque. Ideoque ignota magnitudo ingenii non utique habet semper propitiam virorum principum manum, qua ad dignas sua industria curas & honores tollatur. Veluti preciosissimarum mercium decor, si sine titulo intra viles fasciarum nodos latet, non adducit emptores. Iis igitur hominibus utilitatis plenissima ratio est, viam facere, qua ad sui animi interiora adeatur, nebulasque amoliri quas in suo limine

mine natura stipaverat. Hoc porro assequentur, vel scribendo (nam quid est aliud tabulam animi proponere?) vel assiduo usu excitando lentioris ingenii acumen, ut quantum est tantum esse sciatur; aut denique quam possunt intima longaque familiaritate cum illis optimatibus se miscentes, qui ut multo usu agnoscere robustæ mentis vires, ita agnitas possunt provehere.

Inter hæc nimii ponderis & levitatis mala, gnosta indoles, & ad humanæ dignitatis fastigium pervenit; huic modica inest, & tantum cum opus est eloquentia, & si tempus studiumve accedat, venustior, in familiari usu vitæ, prompta & nitida, non hærens & turbata oratio, vis judicii non multum involuta, & quanquam acris subito, tamen post moram & consilium validior. Hic est demum idoneus virtutibus homo ad privatam sapientiam & publicam factus, aut si vitiis fœcundum animum tradet, non quotidianæ nequitiæ velut moles, in quamcunque partem incubuerit, perniciosissimo casu omnia affligens.

Ampla autem ingenia ab opacis mentibus velut hac nota Natura distinxit, quod hæc dignitatem suam agnoscant, peragantque omnia liberalius, verecundis quidem, sed erectis spiritibus, semperque diffusum aliquid, & vividæ majestatis contemplantibus: Retusæ vero mentes in angustas cogitationes atque consilia ipsæ se damnent, nunquam ausæ à timida humilitate excedere; In parvis interim, & mensuram sui animi non superantibus, ad ultimam diligentiam exactæ sunt; cum scilicet astus quidam illis ingeniis accommodatus sit, non altus ille aut nobilis, sed ut in exiguis & invalidis animantibus videmus, per diffidentiam suis rebus semper intentus.

Sunt quidem ex literatorum numero, qui sive disciplinis suis faventes, sive eruditionis utilitate (quam eximiam esse quis unquam nisi ex barbaris ignoravit?) decepti, negant aliquod ingenium in magnis numerandum, nisi quod possit literas capere; aut ullum ad justum decorem pervenisse,

quod non illis ornatum sit. In hunc modum homines publicis virtutibus claros, natosque regendis populis, si ad literarum subtilitatem inepti sint à veræ humanitatis & magnitudinis classe excludunt pessimo prorsus suffragio ac errore, aut si mavis insania; quandoquidem è contrario verius dicas, neminem esse civilibus rebus parem, nisi in ipsis naturæ divitiis conceptum; multos autem in umbra scholarum etiam ad laudem pervenire, inanes, & superflui acuminis viros; quippe quorum indoles intra metam nescio cujus scientiæ damnata, calligat ad utilis illius prudentiæ lumen cui omnium literarum disciplina donanda est. Nisi forte non verius sapientia illum amabit, qui augurari in populis motus, & tempestiris remediis occupare poterit, quam in Lunæ, Solisque defectibus doctum, Astrorumque errores, & redeuntes in circulum anni vices perpetua contemplatione numerantem. Illi ipsi qui adeo importunis laudibus Musas attollunt, non hunc tantum politum aut eruditum vocant, qui omnes scientiarum partes pari felicitate impleverit: Sed satis est in aliqua modo regnare. Vt si Orator egregius ad argumenta se ipsam torquentis Philosophiæ ineptus sit, aut si non natus ad Eloquentiam Philosophus, si Historiæ aut Poëseos rudis, non hunc ideo à scientiæ, aut præstantis indolis titulis velint arceri. Quam igitur laudem pars disciplinarum aliqua ferre potest, cur ab ista scientia audent detrahere, quę est in regenda societate hominum posita, ceterisque omnibus quæcunque in humanis rebus sunt antecellit? An sapientiam Græce tantum, aut Latine, ac non potius arcano impetu, & omnium linguarum sermonumque conscio, suis alumnis loqui existimes? Parum est præstanti ingenio nasci, si nihil est aliud quam aptum ingenium ad Academicæ eruditionis industriam esse sortitum. Illi primi quos habemus eruditionis Principes, non in Scholis sudaverunt; & erant tamen propitio cœlo nati. Condere civium mores, patriam consiliis firmare, in ritus peregrinos intueri,

intueri, quæque inde placebant in suos invehere: deprehendere cœli motus, ne anni spatia ad statos & necessarios gentium usus laterent: Hoc tunc scientia erat, hoc nunc nostri literati scilicet imitari arbitrantur. Quippe illi antiqui dum interiore cura rudes populos student mansuetudini cæterisque conciliare virtutibus, statim facta est civili Philosophiæ origo; dum mutua contentione provecti hoc vel illud populo persuadent, primæ eloquentiæ nata vis: Deniq; historiarum monumenta illorum veterum prudentiam, atque astus, narrant hodiernis literatis, tanquam successoribus, si & ipsi molem negotiorum ferre possunt; sin autem animo non sunt ad res civiles idoneo, tanquam custodibus & æditruis antiquæ virtutis: nam historiam ad solam contemplationem legere, inanis & otiosa voluptas est quæ absque fructu transit: imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio censenda est.

Equidem non negaverim illud demum absolutum esse ingenium, quod ad rempublicam simulque scientias factum sit. Tunc quippe mutuo auxilio hæ dotes se in cœlum ipsæ attollunt. Regit enim literas, ne ineptiant, aut sordescant, sublimis & ad sui seculi morem formata calliditas; quam invicem literæ armant, ne expertis tantum rebus, suique temporis notitia nitatur, sed peritia quoque & laboribus antiquitatis.

Si quis tamen, ut interdum fit, publicæ luci & juvandæ patriæ idoneus non eadem felicitate à Musis amabitur, nihilominus celsioris ordinis & elegantiæ censendus est, quam qui duntaxat argucias umbratilis ludi, & quæ cætera in Scholis edocentur, capere potest, inepto ad civiles disciplinas animo, quæ potissimum usu constant. Adeo ut non per jocum magis quam ex Philosophiæ præcepto Favorinus scientiam Adriani meticulosus sit ex magnitudine potestatis. Adrianus Imperator famam scientiæ quærebat, & forte in Favorinum Philosophum inciderat, qui ab eo lacessitus argumentis, parcius, & ut victus agebat, quos

Princeps impune exultaret. Objurgantibus amicis, quod tam facile cessisset; Male, inquit, admoneris: Nam cur non doctissimum putem, qui habet viginti legiones? Hæc non sine argumento Philosophus: cum ex arte tot legionibus moderari, sit altioris scientiæ, quam quicquid exercito, & per contemplationem sublato acumine, in scholis deprehendas.

Cæterum ut omnium rerum, cum ingeniorum maxime pulchritudinem, sæpe sui studia pervertit. Multi enim suæ imbecillitatis conscii, id conantur à laboribus impetrare, quod Natura negaverat, & assiduo cultu animum ita mitigant, atque formant, ut deinde supra illos emineant qui ad magna feliciter nati erant; sed suarum mentium robur inconsulte spectantes, laboribus, tanquam supervacuis abstinuerunt. Ingens quoque inter hos ipsos discrimen est, qui diligentiæ stimulis exerciti perficiendo ingenio incumbunt. Nam nonnulli quamcunque rem sibi ad labores proposuerunt, in ejus duntaxat apicibus summisque fastigiis occupantur, ad minora, ac interdum necessaria ne cogitationem demittere quidem possunt. Alios adversus error habet, qui veluti ac si quid à tergo suspectum aut inexploratum relinquant, adeo exigua quæque scrutantur, adeo quicquid didicerint scire volunt, ut nec progredi in destinata studia multum possint, nec ad veram & liberalem hujus rei quam tam superstitiose ambiunt cognitionem pertingere.

Sed nec omnibus præterea ingeniis vis eadem ad laborum patientiam, & diuturnitatem, concessa est. Nam quo subtilior est animus, & in acumen magis factus, eo quidem sibi facilius in impeditas res viam facit, sed & citius aut magnitudine laboris aut longitudine hebescit. Quippe ejusmodi mentium custodiam habent non opaca corpora, sed aptata accipiendo coelorum haustui, meantibusque sanguinis & capitis spiritibus laxata, qui ut aciem subtilius exprorunt, ita sua tenuitate vanescentes, solo ocio & ludo reparantur. Ejusmodi

modi vero hominum non modo ipse labor, sed & preciosum ocium ideo erit, quia egestis mentibus novum robur sufficit, ac plerumque solutum, & huc illuc errantem animum altis seriisque cogitationibus implebit. Velut pinguium camporum felicitas, dum cessat à cultu, interdum in plantas sua sponte luxuriat nulla hortorum venustate deteriores. Ita Cosmus Medicæus, idoneus prudentiæ author, sensit, ille conditor florentis hodie in Hetruria dominatus. Placide, & veluti incurioso ocio in altam lucem acquieverat, cum unus forte ex amicis supervenit adhuc inter somnum vigiliamque mœrenti: &, ubi, inquit, ille Cosmus, cui tanquam Argo Rempublicam credimus? de die ne quidem oculis utitur, ego quidem rebus meis jam in foro operam, jam domi meæ dedi. Ad hæc Cosmus, an autem putas, inquit, meam diligentiam anteveniſſe, cujus quies operosior atque utilior tuis laboribus esse solet?

Quidam tamen excepti sunt huic fato, quod eximios è diuturnis laboribus arcet. Pauci illi, & tanquam charissima munera, rebus publicis à Natura donati, qui scilicet altum & penetrabile ingenium in prolixam sedulitatem demittunt. non assiduæ moli impares, non diverso negotiorum vultu confusi, adeo ut natiad imbecillitatis humanæ subsidium rerumque communium tutelam videantur.

CAPUT XI.

De fortibus animis: Temerariis, Timidis, Superbis, Sordidis, Languidis & verecundis, Hilaribus, & tetricis. De inconstantibus ingeniis, animi acribus, sed non diu valentibus.

Impavidæ ad pericula mentes, suique securæ, ita in hominum societate eminent, ut in campis, coronisve, tori, ac tumuli, cæteris partibus per intervalla superstantes. Est autem illa indoles inter boni malique confinia pari discrimine consti-

 tuta,

tuta; nihil ex ſe iis quos inſedit miniſtrans, præter impetum, quo inſignes ſunt, ſive probis eſſe placeat, ſive ad flagitia divertant. Nam utrimque temeritate, & fortitudine, cognatis quidem, ſed diſſimillimis affectibus, ſollicitantur illi homines in virtutis & vitii partes. Temeritas pæne eadem ſpecie atque vultu cum fortitudine eſt; adeoque ſæpe fallit, ut ipſi qui magnorum hominum cenſores ſe faciunt (quod iniquiſſimum putes) plerumque ex ſolo eventu eam æſtiment. Quot ex viliſſimo militum ſanguine, quia ſuperfuerunt contemptis periculis, ad ſcientiæ bellicæ famam, eique deſtinatum faſtigium, creverunt? Alii vecordiæ accuſati, quod in eodem conſilio, & iiſdem periculis, occubuerunt. Tiberius Gracchus dum amore populi, proprioque ambitu, ferendis legibus incumbit, Optimatum conjuratione ſublatus eſt. Eodem fato Cajus frater opprimitur. Ergo illi (inquiunt) inconſultæ temeritatis viri. C. Cæſar popularitate, & largitione vulgo acceptus, ad ſummum potentiæ pervenit. Illum ideo dixerint fortis ſapientiæ virum. Agis Rex in Ephoros contentione provectus, Lacedæmone viliſſimo laqueo extinguitur. Cleomenes audet cæde Ephororum regiam dignitatem ſancire; caſu an virtute, rem utriuſque exiſtimes verti? Sed hoc maxime. Alexander compoſita jam Aſia, exercitus partem continendæ Europæ deſtinat; aliam, ne qui motus in Aſia exiſterent, apud ſe perſeverare jubet. Ignari milites quo Rex conſilio ſuas copias divideret, una face, & publica accenduntur ad tumultum. Aſpernati Imperium, non Alexandri conſpectu, non voce terrentur. At ille, ſive conſilio, ſive iracundia ferox, è Regia ſede in furentes proſiluit, & eos qui loquenti pervicaciſſime obſtrepuerant ad ſupplicium ipſe rapit, eadem majeſtate in plectendis iis tutus, qua in mulcendis vix fuerat. Ex conſternatione militum potentium minas, hoc conſilium in virtutis famam ivit. Galba autem Imperator, dum compeſcere milites ſtudet,

haud

haud paulo remissius, ut videbatur, quam sub Alexandro agentes, in medio foro confectus est. Fortitudinem, an temeritatem appellaveris? Adeo vicina, & pæne confusa ratio, hanc virtutem vitio miscet: aut ut verius dixeris, interdum cogitur fortitudo ad eadem consilia in quæ temeritatem furor impellit, tumque ægre à vitii suspicione expiatur, nisi vel felici successu sibi reverentiam favoremq; conciliet, vel ille qui ad hanc ineundorum periculorum necessitatem adigitur, longæ prudentiæ sanctitate meruerit, ut extrema remedia, & temeritatem imitantia credatur non temere, sed ex præscripto judicii usurpasse.

Igitur hunc affectum, cum non satis sibi cavet, fevera atque atrox sui fiducia corrumpit, fastidioso velut nutu cuncta despiciens, superbiæ quoque malis infestus est: In jactationem ferme proclivis, nec placere, aut odia saltem effugere, satis curans, per insanos impetus præceps, donec indulgentiam fortunæ, & temeritatis felicitatem consumpserit. Cum vero tenere modum potest, tunc in virtutem clarissimam evadit, & magnitudinem animi in hoc tantum attollit, ut salutis vitæque discrimina leviora existimet quam deserti officii infamiam, vel proditæ per ignaviam pietatis. Quod si quis præterea illam vim intrepidæ mentis mansuetudine adornet, & iracundiam possit arcere, (quæ plurimum ejusmodi ingeniorum robur stipat) tum vero eximii in omnem partem consortii erit, & in ipsa formidabilis pace. id quidem ab indole habebit, ne absque cujusdam horroris reverentia cum eo quisquam agat, à moderatione autem sua ut etiam diligatur.

Est aliud adulterinæ audaciæ, sed tutioris genus, & in quo grassari infimæ humilitatis spiritus possint, cum aliquid non nostro sed alieno periculo audemus. Huic propemodum nihil cum ea quam describimus indole, præter appellationem, convenire existimem, tamen haud raro immeritis hominibus ad gloriam & præconia fufficit. Nec alii eam propriam magis habent, quam

Præfe-

Præfecti militiæ, & qui medicinam profitentur, hi militum, illi ægrorum periculo inclyti. Et vero quotusquisque non Principum tantum, sed ex Tribunorum aut Centurionum numero, gloriam suorum sanguine non quæsivit? Tristi quidem militum fato, quorum laudes onus intercipit, excusabili tamen consilio mortalium; cum publice intersit incolumes duces esse, quorum sapientia sæpius hostem quam armatorum impetus evertit, militesque in hanc sortem scribantur, ut emptas stipendio animas, ubi utile erit, Reipublicæ reddant. At Medicos non Pater Æsculapii Apollo, non satis cum Apolline Musæ excusent. Illos dico, qui ad opes & famam præcipites, non officii sanctitate, aut sociæ mortalitatis generisque affectu, satis ægris placantur; sed eos veluti destinatas suæ gloriæ victimas habent, securo scelere, ideoque & frequenti. Inexperta & suspecta remedia illorum quos curant periculo usurpant, non contenti suæ artis documentis non præcepto antiquorum, sed vetustatis accusatores, & si illis crederetur novæ arti suum nomen daturi. Si hoc modo temeritatem fortuna adjuverit, & remedium ab illis, in mortem, aut in valetudinem (nam & utrum sic ipsi nesciunt) propinatum, vel forte, vel concedente jam morbo, vel ipso robore ægrotantis profuerit, statim fama velut certæ ac propemodum divinæ scientiæ in vulgus emanabit. Et hanc unius sanitatem sua pernicie plurimi luent; his Medicis jam audacius, & cum pereuntium plausu peccantibus. Sed tristis istius audaciæ non ab illa indole origo est, quæ erectos homines, & sive temeratios, sive fortes, ad acrem & interdum turbulentum impetum agit: quippe audacia aut fortitudo est, in suo periculo non terreri, in alieno timere, humanitas.

Ex adverso securi atque intrepidi animi, ingenium timiditatis consistit: quæ ut nonnunquam ad probitatem facta est, ita sæpe in vitia deflectit. Si enim in ignavos affectus omnino transierit, qualemcunque securitatem amans, tunc inepta

virtu-

virtutibus, nec privatis aut publicis utilis rebus, in vitium illudque fœdissimum, degenerat. Quos autem hæc imbecillitas fregerit, scire, nisi cum pericula instant, idcirco est arduum, quia sibi conscii turpissimi metus, diligenter illius indicia tegunt, etiam adornatis ad audaciam verbis, & discrimina quodammodo lacessentes, cum utique illa absunt; Cæterum injurias, contumeliam, cladem, quam timere tam pati idonei; ad omnem speciem minantis fortunæ horrescere; neq; hæc mala, quæ tantopere metuunt, forti constantique studio, sed dejecto ac ignobili, declinare; virtutem singulorum atque vim, ne quidem tentatam, expertamve, supra suam timide ducere; cunctosque & odisse, & invita ingrataque apud se venerationem mirari. Cum impune autem licet, effusi in crudelitatem; sive quo audaciam simulent, sive fœda & angusta natura in vindictam imminente, denique futurum timorem occupantes, subrutis quos metuere in posterum possent. Benigni tamen vultus sunt, & ab innata ferocia diffidentes: Ut Syrtibus arenisque similes esse credideris, quæ brevibus ac placidis undis tectæ, tamen ventorum impatientes in immensum subsidere solent, & haurire calcantes.

Sed maxime, ubi Principis animus huic ingenitæ formidini damnatus est, servis aut civibus suspecta esse debet illa animi mollities, placere quidē quærens, sed nec sibi, nec aliis vel tuta vel felix. Nam & velut in vindictam contemptæ Majestatis, pæne videas tristissime hos perire, qui captivo timentis domini ingenio audent illudere: Et ipse licet ingenito pavore perculsus, quos veretur suspiciat, licet indigno permulceat cultu, eosdem tamen odit, interdumque velut ab effractis ergastulis totus erumpit, tam subito & inconsulto turbine quam se fœde illis ante permiserat. Servos autem aut cives illa timendi indole esse imbutos, interdum magno momento est ad securam regnantis majestatem. Tunc vero neque illi nimis soluti habendi sunt, ne se timeri putent, neque

etiam

etiam crudis aut importunis imperiis lacessendi, omninove spernendi, quia etiam & pavidissimis hominibus acris multitudo cogi potest; ubi tumultuantibus universis quisque non sua sed sociorum fiducia omnia audet.

Siquis autem sic in timiditatem natus est, ut fortitudinem tamen accersere consilio ac prudentia possit, eaque cum opus est, suos metus temperare, is non modo à vilitate recedit, sed & ingentem laudem habet, quod imbecillem affectum, & sæpe noxium, in virtutem coëgerit. Insigne pavoris exemplum cui hæ robustæ virtutes accesserant, fuit Patrum nostrorum memoria vir egregius bello, & cui multum arma Gallica debuerunt. Strenuus manu, summusque consiliis, tamen in ipso pugnarum articulo, cum in conspectu hostes essent, plenus observantis periculi imagine, adeo solvebatur, ut etiam secreto indigeret, quo sese subsidentibus alimenti reliquiis, simulque pavore, exoneraret. Collectis deinde spiritibus, excitat producendi milites ars, tantus ardor dimicantis, ut dubitares Ducis partes, an militis enixius obiret. Ad extremum etiam vitæ, clara illius, sed miserabilis virtus, ostendit non semper à fortitudine tristem illum pavorem divertere. Quippe ferale certamen ad Ticinum, quod Francisco Rege capto pæne spem Italiæ Gallis eripuit, istius quoque ducis sanguine funestum est. Pridie cladis Rex advocato consilio, ipse quidem pugnæ avidus, tamen suos sententiam dicere jussit. Iste senex magnopere suadebat ut auxilia expectarentur, quæ accita, & jam protinus adventare constabat; non in discrimen, præsertim non necessario tempore, in alieno quoque solo, res salusque Gallorum conjicetetur. Non de gloria modo Regis, sed incolumitate agi. Aderat in eodem consilio acer juvenis, sed turbulento impetu pugnam incipere quam in ea perseverare magis idoneus. Is nihil præstabilius aiebat, quam ut armis victoriam (nam nec de ea ambigendum) quam primum occuparent,

parent. Nimium honorem hostibus habituros, si à tanto Rege, & tam alacri exercitu timerentur. Ipso Regis nomine jam paventes turbine Gallici equitatus proculcari satis posse. Adjecit in hunc Ducem, nihil mirum, si & senex, & pavidus, cunctari juberet, cui animus solitis terroribus quateretur, jam etiam sibi per illa quærentibus viam. Non tulit ille vir immodici joci procacitatem; &, Ego vero, inquit, quandoquidem Rex pugnare decrevit, eras non obscura morte in illius oculis defungar, tu vero temeritatis & audaciæ oblitus, hoc certamen, quod verbis jam accendis, turpi fuga destitues. Hoc triste vaticinium uterque implevit. Quippe juvenem terror ab acie abstulit; & alter quem promiserat sanguinem in conspectu Regis præclaris vulneribus effudit.

Hæc igitur cauta, ac modesta timiditas, non modo prudentiæ jungi potest, sed & illius interdum magna pars est, utilitatis quoque plenissima, cum in eos incidit; quorum nimiam, nec in modum coercitam, audaciam Respublica luere posset. Qui vero suum ingenium ad formidinem factum hac justa & salubri arte regere possunt, ii plerumque mitissima humanitate adornantur; blanda simplicique pietate verecundi, neminem lædere gratuitis injuriis sustinent; etiam in vilissimis hominibus, aut ultima egestate damnatis, ipsam animorum & mortalitatis communionem venerantur. Sed & magis sibi quam aliis hoc insito pavore molesti sunt. Nam & tacitis secum ipsi consiliis laborant, ægrum animum, & non sponte terroribus raptum, virilibus præceptis componere; palam autem, neque decorum arbitrantur hos timores fateri, neque ex inquietæ formidinis impulsibus quicquam amant, sive suum, sive ab amicis commissum, ministrare.

Aliud ab audacia, aut timiditate est, sed veluti in illorum fatorum confinio, superbum animum, fortibusve defectum nancisci. Superbia pessimi

ingenii-

ingenii fomes, funestis ac multiplicibus vitiis in diversa prorumpit, odii, amorisque, & super omnia invidiæ suppliciis obnoxia: Nec alii magis anxii aut perpetui motus sunt, quam hominum non tam quærentium laudem, quam hanc sibi debere credentium. Et contemni se facile suspicantur, & hanc aliorum, ut putant, contumaciam in se acerbissimis curis vindicant. Iam sua vitia nesciunt, iam virtutes aliorum. Ita captis, pietas, fides, & quicquid in hominibus sacrum, infra famam honorumque cupiditatem iacet. Quæcumque successerit, nihil illis in quietem est, sed in novas spes, peiusque animos diducturas. Sed atrocius supplicium non est, quam cum superbia hominem pavidæ ac muliebris animi subit. Tunc pudore scilicet atque metu cohibetur insana cupiditas, interimque, per tumorem anxium seque celantem, à seipsa exigit pœnas. Cæterum hæc indoles amicitiis inepta, & ubique ingrata est, nisi cum fortasse Superbiam crassæ aut cæcitate vulgi mentes pro erecti animi magnitudine venerantur.

Videamus & sordidæ humilitatis ingenium, ut nihil magni curat, ita nec aliquid ducit indignum quo suis cupiditatibus obsequatur. Codit autem otii inertiam, atque languorem, & veternum, voluptatum, vel opibus inhiat, tristissimo ardore, & tam partis quam quærendis non utente. His ut plurimum moribus ferri solent abiectæ illæ mentes. Si ad tempus sublimibus excitantur consiliis, videnturque rationi annuisse, statim naturali torpore suis sordibus redditi iacent. In hanc indolem moresque deiecti, non ad imperandum nati sunt; ac ne quidem commodos ad obsequia credideris, cum illis cæterorum virtus invisa sit, quam non amant, capiuntve, quæ tanque libertatis licentiam, quainter sordidos & angustos affectus nullo obiurgante marcescant.

Sed vitiis sæpissime favemus, & in virtutum nomen, quæ proxima illis sunt, adoptamus. Ita temeritas interdum pro fortitudine colitur, & superbiam erectæ virilisque indolis titulis admi-

ſcentus, tranſitque hoc fœdæ humilitatis ingenium in humanitatis colores, & veluti rectæ Philoſophiæ ſimplicitatem. Nulla tamen ingenia pejore judicio ſolemus æſtimare, quam exerta, & ſemper aliquid velut temere agentia. His enim tanquam à modeſtia abeuntibus; ut plurimum levitatis infamia adhæret: è contrario autem languentibus, & reconditis mentibus, ſapientiæ quædam imago populum conciliat, utrinque non modice, ſed nec ſine argumento peccantem. Aperta igitur, & vigore perpetuo excitata ingenia, non arcanis odiis, non fraudibus ſatis idonea, ac ne quidem ut plurimum ea procacitate cæteriſque vitiis, quorum imaginem referunt, infecta ſunt. Quippe in illis magis ſubitus loquendi aut innoxie laſciviendi impetus viget, quam in vitium proviſa conſilia. Otium parum ferunt, ſive magnis occupentur, ſive levia placeant, ſerio ſemper intenti. Ita ſordes, quæ ſegnibus animis per torpentes cogitationes ſubrepunt, illa ſedulitas ſolet effugere, jocos ne in amicum quidem tenentes; ſed plus in illis extemporaneam voluptatem quam ullius injuriam ament. Nam inire amicitiam faciles, nec ſolvere; illiuſque dulcedinis impetu non ducuntur, quæ pleroſque in rerum aut hominum novo uſu vel conſortio, tanquam inaſſueto guſtu, blandiſſime percellit. Rei cui incubuerint, ſi non exactam manum ſummamque felicem attulerint, ſaltem ex ſuo genio neſcio quid quod placeat transfundunt; maxime quis quod agunt, non anxio labore perficitur; ſed ipſa facilitatis gratia eminet; velut ſpontaneo naturæ ingenio in ſuum decorem productum. Si quid in litteris quoque tentaverint, nimii ſudoris opinione legentes non offendunt, qui in laboris partem pæne videntur cum illis autoribus venire, quos conſtat non ſine unguium vulnere, & pervigilii malo, invitas ſententias, aut verba, coëgiſſe.

His ingeniis nullo fuco obductis, ſemperque quid agant (niſi multum intereſt celari) ingenue

confessione prodentibus, ex adverso constituta est indoles, arcano pondere, velut prudentia, suos sensus & animi libidinem regens. Et his hominibus haud pauci nomen virtutis, ac industriæ, nihil ultra exploratis ingeniis, concedunt; quoniam ingens modestiæ imago est, parce, nec aliter quam ex præscripto verecundiæ loqui, ad omne vitii nomen supercilium ducere, nemini, saltem palam & professo odio, contumeliam aut facere aut referre. Quid denique propius ad ampli ingenii specimen, quam videri recondito nec cessante commercio cum sapientia loqui? Ita enim dixeris factos, qui in istam quam describimus lenitatem, & solitaria consilia, producuntur. Sed hæc lenta gravisque tranquillitas ingentes latebras habet, quibus etiam vitia excipiat, quorum ne nomina quidem ipsi publice audiant absque pudoris horrorisque indicio, (teneras enim frontes, & suis animis dissimiles habent.) Illud tacitum, intraque se detrusum cogitationum examen, non potest continuis studiis in virtutis, aut industriæ laboriosam imaginem intueri. Nam cum omnium hominum impetus à labore in jucunditatem voluptatis declinat, cum vero præcipue istorum, quippe mollioris naturæ, & ad muliebrem lenitatem accendentium. Hinc omnium voluptatũ ac vitiorum genera illorum animis subjicit hæc frequens & otiosa solitudo: qui fœdissimæ contemplationi ideo securius acquiescunt, quod sic impune liceat sibi unis consciis esse, palam autem non multum operosa pietate, sed ad cæterorum credulitatem idonea, virtutem adorare. Sed neque hos semper in sapientiæ, ac ne quidem in vitiorum imaginem esse defixos existimes, plerunque tardi animi ideo hærent, quoniam minus apte quod loquantur inveniunt. Ipso interim vultu, & nescio quo silentio, seu si mavis pondere, (quo ut gravissimi hominum ita pecudum insulsissimæ nutant) integritatis laude & industriæ censentur.

Est aliud ingeniorum genus, pæne cæterorum

tum omnium discrimina, mira quidem, sed illaudabili varietate complectens, tamen in primis egregium si quam illi impetum tam frænum natura addidisset. Illud est hominum, ut quique affectus impulerint, ad extrema ruentium. Si pietas serio illis placet, & Numinis cultus, quasi nulla hilaritas intercedere tam sanctis officiis possit, fronte dejecta, & ad omnem remissionem irascente, supercilium induunt non duraturæ sanctitatis. Alienæ etiam vitæ superbi censores, cæterorum probitatem ex sua extemporanea severitate metiuntur. Tunc priorum amicitiarum delicias solent abjicere; etiamque innocentem jucunditatem non ferunt, quæ in sapientium vita ad oblivionem vel patientiam laborum solet interseri. Mox nimia intentione fractum animi robur, ubi odisse incipit hanc ipsam cui inconsulte incubuit pietatem, non per gradus & reciprocantis æstus vices, sed in contrarium acto torrente, reperit quem omiserat luxum; Tunc vero tam immodice in voluptates solvi, quam eas inepte refugerant, tunc etiam ipsum nomen severitatis odisse, jocisque, & omni libertate cultoribus subhorridæ illius pietatis, quam modo reliquerunt, illudere. Dum hæc agunt, ecce tibi, revocata pietas adest, tristique pœnitentia lasciviam rursus expellit, donec etiam illius pœnitentiæ inceperit pœnitere. Nec in Numinis tantum cultu frequens illa, atque immodica mutatio; ubique pari impetu errant. A summi amoris consuetudine eos in extrema odii velut aliquis turbo agit. Nunc assiduus labor placet: statimque sine nervis segnities. Iam mite literarum studium, jam amorum exulcans cupiditas; & quæcunque præterea in contrarios motus mortalium mentes agunt. Loquendi etiam tacendique studium non satis adgubernant: Si incitantur fervore dicendi, quemcunque cœtum inierint, sermonem universis præripiunt solique audiuntur: Mox hilaritate destituti, quæ in verborum luxuriem diffuderat mentem, ægro silentio contabescunt; se-

cumque velut ad internum colloquium collecti, ita lumina defigunt, ut vix præsentes agnoscere, aut rogati audire videantur; Pari utrobique flagitio inhumani consortii venustatem, in quo & commode loqui & cantum per spatia tacere conceditur.

Illis autem hominibus tanti erroris causa est, quædam interna suavitas cui se totos permittunt. Hac auspice, qui fugiant aut sequantur constituunt. Et is motus in quamcunque rem istos agat, etiam curis aut labore plenissimam, eam primum blandissima specie fictam animo offert: quem mox dulci amœnaque violentia victum rapit, & omnia credere sibi cogit. Vbi autem ille fucus evanuit, & hæc mutabilis ac fugitiva dulcedo se in aliam partem vertit, hanc etiam isti sequuntur. Sunt enim non tantum laboris impatientes, sed & ipsius voluptatis, statim ac lenocinium istud abest blandientis intra pectus cupiditatis. Est autem hæc lasi, nec se regentis judicii, nota: Indoles facta virtutibus, sed tantum ad virtutum initia: non ad fidem, non ad amicitiam fortis, sui dissimilitudine prorsus ingrata. Nec sibi imperate, nec negare quicquam potest. Tristissimum autem fatum est, & populis grave, si quos natura in hanc infelicitatem ediderit, iidem extra metus, & propemodum verecundiæ leges, ad imperandi fastigium producti sint.

CAPVT XII.

De animis Amori obnoxiis. Hos affectus singulatim temperari, & interdum mutari, à fortuna, & vel splendida vel obscura vitæ conditione.

SEd in recensendis mortalium affectibus præter fas ac humanitatem esset Amoris oblivisci, qui in omnium animis, nisi prorsus barbaris, regnans, tamen quosdam vehementius suis curis imbuit, sibique propius addicit. Est autem blanda & irrequieta cupiditas, iis ipsis placendi, qui nobis sive forte,

forte, sive sua virtute, sive nostro denique errore placuerunt. Et is quidem, velut insidiis, ita irrepit, ut nos ante sentiamus amare, quam instituamus de amando consilium. Neque arduum in ipsis initiis esset excutere tantum pondus; nisi sensim neque sine suavitate incumbens ita eos ipsos suis lenociniis caperet, quos affligit, præsertim inexpertos, ut putent inhumanum facinus fore, sibique omnino incommodum, si influentis mali dulcedinem aulint à se severo imperio arcere. Hoc autem affectu, si institutio recta accesserit, nihil in mortalibus magis eximium. Namq; & omnibus virtutibus quandam ex se venustatem concilians, interdum ipsa vitia excusat. Male nihilominus severi homines Amorem aversantur, eumque fœda & enervi imagine sibi fingunt: quo nihil in humanis rebus syncerius, modo in justis limitibus, & à virtute factis, ardens, non etiam suo incendio quæ vetantur corripiat. Neque in adolescentibus tantum, aut maturæ ætatis hominibus, blanda illa cupiditas concitatur; sed & pueros in innoxiis solicitat annis, ut intelligas hunc ignem dignis pectoribus pæne non tam accedere quam innasci. Et quoniam minus se tegere, curisque, etiam supervacuis, moderari pueri & adolescentes possunt; ideo magis anxia in ipsis hæc solicitudo solet incumbere. Indeque illis animus ad eximia consurgit, & suam ætatem supergressa; tanquam ipsis hoc experimento probaturis, an digni sint qui jam ament. Adolescentulus quidam in Scholis agebat, multa cura monitisque magistrorum impares suæ ætati disciplinas solicitatus. Sed ingratæ litteræ erant ludi otiique libertatem amanti, cum ecce ad idem oppidum forte matrona nobilis, cum duabus ex se natis virginibus divertit; & quoniam necessitudo inter utramque familiam erat, statim iste in diversorium mulieris, ad salutationis officium, deducitur. Nec mora, cum alteram ex puellis intentius mirari, mox inhærere sermonibus, ad extremum eodem ipso die efflictim amare. Tum primum rudis & solutus animus ad

 curas

curas adactus est. Itaque postero die repetit ignoti vulneris conscium locum, & ægritudinem suam diu protracto colloquio ita pavit, ut deinde pejus doleret. Nam ut tertius dies illuxit, Matrona cum omni comitatu profecta pæne vivum adolescentulum non reliquit, cui, ne aliquod solatium haberet, premendum quoque erat tanti incendii malum, ne vel parentis supercilium cogeret, vel inter æquales traduceretur. Diu intra se collecto consilio, nihil utilius vidit, quam ut studiis literarum totus incumberet; ita quippe parentem conciliari sibi posse, qui non tantæ in studiis diligentiæ suum ludum negaturus videbatur. Ab hoc igitur, in recte collocati temporis præmium, veniam exorare statuerat, visendi celebrem in proximo urbem. Ea erat in qua puella habitabat. Hæc non perfunctorie agitantem, maxime præceptores, æqualesque mirari; subindeque requirere, quæ illa animi mutatio, quis subitus ad litteras ardor, paulo ante ipsum scientiæ nomen fastidiose damnantis. Quippe adhuc quiescentibus cæteris in studia surgebat, nec aliter quam sæpius jussus secedebat ad ludum. Amoris impetus, cui hæc diligentia dabatur, ita sensum laborum mitigabat, ita Musas adornabat, ut nec cogitans puer illatum dulcedine caperetur. Mox, ut solet, in ejusmodi præcipue annis, cum conceptum de puella judicium, & quicquid ille igni insanienti subjecerat, longiore absentia jam torperet, hæsit actis sciendi cupiditas; & ipse liberalibus stimulis serviens adeo in hæc Musarum studia subvectus est, ut deinde litteræ huic etiam non pauca debuerint.

Cæterum pertinax Amor, nec qua reliqui morbus facilitate sanabilis, nisi in cunabulis pereat, vix aliter submoveri quam tempore potest; dum lassus scilicet expiret. Cum enim in cursu est, semper habet quo sui Imperii atque jugi fastidium tollat. Nam si amanti per ægritudinem, malorumque perpetuam faciem, aliquo modo successerit, omnino sibi crudelis videbitur si illam a-

mittenda.

mentem ... intemperantiam à se velit abigere. Sin vero fortuna severior aut spem in longum produxerit, aut hanc quoque sustulerit, tunc etiam dolor placet, & sibi ipsi miserabilis animus suam cladem inter suspiria recognoscens, liquescit in delicatæ tristitiæ voluptate. Sed maxime tectus ignis duraturo spiritu viget, sive furto inter duos jurato ipsa secreti & conjurationis dulcedo placet, sive ne mutuus quidem amor sit, ipso duntaxat supplicii sui conscio qui sentit se ardere. Nec existimes, in dispari tantum sexu hunc affectum convenire. Nam & Alcibiadem Socrates amavit, nec Lycurgus in turpem instituit disciplinam ne quis juvenum suo amatore vacaret. Pudicitia Naturæ ad justos & egregios amores ducentis sæpe hæc discrimina non videt, multosque ex probissimis cernas, ipsa juvenum cura, id est, si rectam rationem ponimus, amore maceratos. Et hic amor, est quidam benevolentiæ nexus, quem amicitiam, sed ardentem appellaveris; tum morum in iis quos amamus formandorum studium; perpetua denique vota pro eorum gloria ac salute, etiam quicquid egerint ne non succedat, timor; & semper quantumcunque fortuna indulserit, visa illorum virtutibus esse iniqua. Actis illa est, neque minus irrequieta cupiditas quam quæ venustatem alterius sexus in licentiores usus conciliat. Sed nec putes eximiæ castitatis exempla inter disparis sexus amantes durare non posse. Licet res periculi plenior eos ipsos sæpissime fallat, qui paulatim se invitis, vel nesciis, aliter amant quam aut velint aut credant.

Est autem hominis animus, quem ad amandum natura produxerit, præcipue mitis, ipsoque oris habitu modestiam & simplicissimæ virtutis speciem gerens, clementibus magnisque spiritibus factus: neque vindictam contemnere, neque iram supplicibus donare difficilis, cum quid ipse peccavit, in pœnitentiam pronus, humanitatis officia amans, impatiens otii, & omnium quæ in segnitiem solvunt: modo non, tanti

muneris oblitus quod à Natura accepit, suæ indolis felicitatem lasciviæ malis, & veluti veterno, corruperit.

Vanum esset totum Naturæ ingenium in mentium humanarum multiplici sorte ludentis persequi velle. Quæ hic tamen posuimus, præcipuorum fontium instar sunt, unde mox rivuli in vitia & virtutes secantur: ut ex eorum notitia intelligas qui homines regi possint, qui ad amicitias & consuetudinem vitæ apti, denique qui timendi, aut infra curarum gravitatem sua inertia, vel etiam levitate, ponendi sint. Quippe probitas, atque nequitia, veræ aut fucatæ sapientiæ indoles, liberalis etiam & angusta, & quicquid in rebus publicis privatisque potissimum eminet, per horum affectuum fortunam generi humano dividitur. Ex hac autem contemplatione animorum, justa quædam virtutibus & vitiis merces accedit: Nisi enim curiose in hæc Naturæ penetralia spectemus, sæpe se turbulentum ingenium pro forti atque læto ostentabit: tardus animus, aut inanis, debitum maturæ gravitati aut eloquentiæ suæ precium inveniet: vicissimque jacebit incognita virtus, quam sæpe prima fronte quædam vitiorum opinio, aut imago, infra justi decoris fastigium premit.

Sed ingenium, ut plurimum multo recessu abditum, non utique potest sine longæ prudentiæ sedulitate deprehendi. Ideoque qui ex primis indiciis de hominum moribus ac indole judicare non verentur, ipsi se in longissimos errores plerunque impediunt. Certe ut in gladiatoria arte nihil periculi plenius, quam si cum homine cui torvi oculi exerrant dimicandum sit (quia quo ictum destinet, deflexis, ut videtur, in contrariam partem luminibus, vix conjici potest:) Ita cum illis acturus, qui suum ingenium, vel arte, vel corporis beneficio prorsus dissimulant, debet longa severaque disceptatione à se ipse quid de illis sentiendum sit exigere; ne si eos iniquo suffragio, aut inconsulte propitio, æstimet, etiam

omnium

omnium primos suæ sententiæ pœnas luat. Frontis præcipue imago sæpe in expertos decepit.

Quam multos truci vultu, ipsoque supercilio timendos, humanitatem credas abigere, quos si propius adire contigerit, jam ex prima colloquii lenitate placatus humanissimos esse non dubites? Alios ipso corporis motu, mensuraque suspensi vestigii, se in superbiam componere putabis, qui ad illam tumoris speciem, vel natura, vel innocenti consuetudine facti, mite ac facile ingenium in omnes humanitatis leges sub hac larva instituunt? Neque in contrarium desunt, in quibus præter corpus in simulachrum virtutis effictum, nihil quod ames invenias; Nunc quietæ lenitatis specimen quam vultu exhibent, tristissima iracundia corrumpunt; nunc vividis oculis impar ingenium subest: denique velut insidiis, interdum vitia collocantur sub earum virtutum levi bractea à quibus potissimum divergunt.

Hæc autem tam immensa ac perplexa animorum cognitio non potest præceptis definiri, neque aliter quæri, quam ejusmodi hominis longo usu, qui tam sua prudentia, quam erroribus in ista arte promoverit.

Illud vero cavendum est, ne ex una virtute, vitiove, de indole atque animo universe sententiam feras. Multi enim adeo felici ad disciplinarum aliquam ingenio nati sunt, ut quamdiu in illa versantur, nulla prudentiæ atque industriæ signa desint: In cæteris autem rebus inepti insulsique, ne bonæ quidem mentis vestigia unquam prodant. Aliis suus duntaxat nævus ita additur, ut in reliqua vita sapientissimi, in qua tamen parte aut studio videantur delirare. Ne ex ipso quidem consortio, & convictus suavitate aut elegantia, de ingenio, aut sapientia judicandum. Sæpe enim in quotidianæ vitæ consuetudine minus offendunt angustæ indolis homines, quam quos magnitudo Naturæ lætioris taxavit; Dum hi scilicet sibi diffisi timide custodiam sui agunt, vel æterno studio hos publicos mores (nempe ad majora non idonei)

Bb 5 con-

consectantur: illi autem capaciori ingenio aut hæc vulgaria minus curant, aut admittunt etiam vitia non raro virtutem stipantia.

Sed nec satis est hos Naturæ impetus vestigare, animos mortalium in diversa destinantis. Adhuc aliquid ultra est quo ingenia perficiantur, aut mutentur; nimirum sors vivendi, squalorve, vel dignitas, in quam casu aut virtute unusquisque pervenit. Quot enim ad ingenium tectum ac mite geniti, vitio nimiæ felicitatis ipsi suam indolem affixerunt? Quot mentium læta sublimitas & si fortuna sineret, in exemplum omnis virtutis suffectura, ubi pertinaci egestate, aut fortunæ iniquitate premitur, suæ præstantiæ oblita etiam in contrarios affectus degenerat? Athenion tamdiu mores ad publicum probitatis exemplum componens, quandiu in Academiarum spaciis inter famem & censores pro virtute dicebat, nactus tyrannidem statim cum vilsori pallio etiam Philosophiam excussit. Abdolominus quotidianum victum ex hortuli cultu quærere suis manibus assuetus, cum destinaretur ad Sidoniorum Regnum, optavit ut qua modestia inopiam tulerat, ea sceptrum pati posset. Nunc igitur & hos quoque videamus affectus, qui ex condizione fortunarum, & genere vitæ, hominibus accedunt, & nonnunquam enecant mores, quos simplicitas Naturæ nullis obruta cladibus, aut illecebris corrupta tradiderat.

CAPVT XIII.

Diversos affectus esse, Tyrannorum, & legitimorum Principum: Rursus Regum qui successionis jure, & eorum qui suffragiis ad regnum perveniunt. De Proceribus, qui apud Principes gratiosi sunt, ingenio.

POpuli qui in neminem jus regnandi contulerunt, licet ab omni nomine servitutis abhorreant, tamen synceram libertatem non habent. Magistratibus enim opus est, quibus ipsi se tradant,

dant, vim publicam, quam toti genti inesse gloriantur, in paucissimis hominibus adoraveris. Adeo allic etiam ubi omnes regnare existimes, magna pars servit; arcana rerum lege ita nexus & seriem universi dispensante, ut ad divinitatis imaginem, unius capitis nervis multa membra temperentur. Paulo illustrius in Optimatum imperio elucet hæc dominandi vis, utique paucos amans; maxime autem in regno, ubi omnia unus potest. Illa autem potentiæ magnitudo, cui Numen arcana vi mortales subesse imperavit, non in illorum gratiam qui ad hoc fastigium leguntur, instituta est, sed in eorum qui parerent. Itaque vel Regum libidine ad voluptatem & ambitum suæ dignitates utilitatem corrumpente, vel ignoratione populi sua commoda non semper capientis, Regium nomen sæpe invidia afflictum, sæpe in variis regionibus ingenti clade eversum est, ac deinde restitutum. Respublicæ quotquot olim viguerunt, primum Reges habuere; quibus expulsis, & per veros libertatis impertitam devotis, successit aut cæcæ popularitati imperium, aut permissa proceribus potentia, id est, multiplex pro unico quod expulerant regnum. Ac ut membra quæ violentia de naturali sede dimovit, non nisi per violentiam in articulos suos redeunt, ita provinciæ quæ hoc modo ab optimo genere gubernationis diverterant, prius errorem multis cladibus expiarunt, quam antiquæ, & à se projectæ rectitudini, redderentur. Quippe in illis Rebuspub. cives multo ambitu provecti, sive armis (quum nomen inclytum fecerant, sive plebis errore nimis amplis aut diuturnis magistratibus adsueverant, sæpe occupatæ Reipublicæ vires ad se traxere, Regesque se dixere. Sed necessaria, in novis omnibusque odio flagrantibus rebus, atrocitate terribiles, scelere quoque imperium adeo fœdaverant, ut pejus plerique populi de Regibus inde sentirent, nomenque Tyranni, quod olim insigne regnantibus, in publicam infamiam odiumque concederet.

Cæte-

Cæterum in eos affectus inspecturus, quos Re-
gibus fortuna sui fastigii suspirat, non sub uno vel-
ut fato omnium Regum purpuram cogere debet.
Diversæ ad idem fastigium viæ, non unam omni-
bus mentem injiciunt; seque longe aliis consilii
regere solent, qui novas habenas in rudem adhuc
ejusmodi imperii populum moliuntur, quam qu
jam assuefactis gentibus, tuto, & per ipsarum vota
regnant. Rursus alius sensus est hominis sce-
ptrum per suffragia adepti (ut in Pannonibus, Sar-
matisque fit, & ipso nomine Romani Imperii) a-
lius paternas atque avitas opes tenentis cum hæ-
reditate imperandi. Nova regna, nec constantia
populorum nec adhuc vetustate inolita, Princi-
pes suspicionibus assidue perurunt. Adulari illi ul-
timæ sorti, timere magnates, maxime cum time-
ri se putant: reputare assidue, nondum constitu-
tas res sub ipso fortunæ motu posse quam condi
tam facile everti. Neque modo his cogitationibu
inquietari quos ad purpuram occupare tyrannidi
nefas provexit; sed & quibus insuetæ regio nomi-
ne, atque imperio, gentes bono jure traduntur
Acrior tamen in Tyrannos hic pavor; quod siv
Rempublicam oppresserint, vindices libertati
Optimates timeant, (quos antea sibi pares ægr
servire non dubitant) sive in regnum invaserint,
iis expulsis quibus illud debebatur, populum i
veteres dominos pronum, assiduæ cogitationi
molestia sibi fingant. Itaque nec amicis satis fid
sunt, quod ad notitiam consiliorum admoti, sciar
quoque, à quo latere sua tyrannis peti possit, &
lædi; & fidem in nemine expectant, quam ips
violarint. Palam tamen, & ex composito, sub or
nata benevolentiæ materia, integritatis famam
amorisque in Rempublicam ambiunt. In egeno
liberalitatis effusæ. Vltores vitiorum quorum ip
exemplum fecerant, legum denique optimarum
omniumque publicorum, ad civitatum ornam
ta, vel authores, vel vindices. Ita præsentem in
vidiam, & apud posteros infamiam, amolitur
Hoc modo tyrannus ut plurimum fortis suæ, no
ingeni

ingenii, vitio peccat, aut necessitate probus est. Illius animus, immodice austerus; & blandus intuitus, erectus ad omnia, præsertim quæ formidet; synceræ voluptatis ignarus, cujus spe diducitur; vano decore atroces molestias permulcens, velut fuco, & ipse sibi imponens. At justus Rex, seu comitiis, seu sorte nascendi, admotus imperio, ipsa majestatis conscientia elatus, minus in ignobiles metus, aut scelesta remedia, demitti consuevit: etiamsi turbulentum forte tempus, & populi nanciscitur insaniam, cæteraque quæ Tyrannus semper timet. Et hi quidem qui suffragio debent fortunā. Principatus in sua familia non hæsuram, adhuc aliquo modo privati, nempe quia eos posterorum cura tangit, publica commoda non videntur tam vera totaque diligentia procurare, quam qui suum jam à majoribus regnum extero nepotibus adornant. Itaque illas curas quæ populo debentur, privatis suorum affectibus impendunt excusabili pietate, modo partita mens se utrinque respiciat, ita cognationis memor, ne oblivisceatur & Regni. Quod si aliquem forte ex suis spe votisque in successionem regni destinant, tunc precio & adulatione emenda suffragia, tunc omittenda vis, & veluti supercilium majestatis. Ita serviet per occultam sollicitudinem animus, iis ipsis à quibus publicæ venerationis cultum accipiet. In has suæ familiæ curas sæpe periit absumpta eorum sedulitas, qui publicis antea virtutibus imperare meruerant: Nonnunquam & in pejora rapti suos mores corruperunt, veteris odii aut æmulationis memoriam exercentes: cum scilicet quos iniquos ante experti sint, quorum prius ad regnum suffragia non habuerint, ex animo minus delent; novaque potentia & seipsam nondum capiens, in ultionem intumescit.

Quod si nulla ex his ægritudine laborant, illos tamen ut plurimum sollicitat magna ac memorabilia audendi cupiditas: ut per ingentes illas res sibi suisque temporibus apud posteros nobilitatem dent. Tam hi autem impetus incommodi publicis

blicis rebus, quam utiles esse possunt. Nam ut in pomis baccisque, coacta, & præter assueti temporis legem maturitas, insolentia quidem rei jucunda est; cæterum ipsæ arbores, medicamine, aut admoto æstu præcipientes maturitatis tempus, hoc edito spectaculo marcescunt: ita publicis rebus, & præsertim gravioribus, quidam ordo dictus est, quem qui pervertunt, salutem provinciarum videntur enecare. Nihilominus Reges, qui per comitia id nomen adepti sunt, dum æterni nominis ambitione flagrant, aut temere externam militiam, aut intra patriæ viscera novas res esse molitos omni ætate conspexeris; ex sua audacia, & periculis suorum, famam comparaturos, forte etiam æstimantes. Pauci cum Polonorum Rege, Stephano Battorio, quid agant, non ex se, sed ex salute patriæ metiuntur. Extat sententia illius, efficax ad tanti animi imaginem; Efficiam vero, dicebat, ut intelligat Orbis quam præstet Rex suæ virtutis merito in tantum fastigium à volentibus provectus, iis Regibus quos invitis populis jus successionis obtrudit.

Reges autem, in quos verissime hoc summæ majestatis nomen cadit, perpetuam potentiam quam à parentibus acceperunt in stirpem transmissuri, jam non suffragiis populorum obnoxii, quibus olim omnia habuere, longe alio genio videntur ad regnandum instituti. Sed hanc mentem illorum, se ipsam uni Numini debentem, explorare fortassis sacrilegæ sapientiæ esset, nec fas nobis deprehendere illos motus, quos ad gubernationem Orbis, & mutationem rerum, & præcipua humani generis fata, illis divina vis ingenerat. Quærant licet curiosi, an sit utilius Reges à puero in sceptra venire, & huic magnitudini assuescere, tanquam simul secum natæ, quam sub paterno cognatove imperio adolescere, tantum demum fortunæ hæreditatem adituros. Num pacati, nec quidquam detrectantis populi obsequium frangat mollitie Regum animos tam secura potestate luxuriantes, an potius ille amor civibus Re-

gem

gem, veluti patrem familias charissimorum domesticorum officiis conciliet: Denique si aversis civium animis bello occupatus fuerit legitimus dominatus, utrum post victoriam Princeps odio contemptuque grassaturus videatur, an vero experta pericula, nec aliter quam gravius reditura, eum ad alteram placendi sollicitudinem deductura sint. Utrinque argumenta exemplaque non deerunt, quæ (per vicissitudines mortalium rerum) quamquam sub iisdem sæpe caussis non eosdem tamen exitus sortita sunt.

Sed frustra est hæc Numinis consilia explorare. Sit à curiosis cogitationibus intactum Regum culmen, ac ut arcana in sacris vetustatis, non nisi ad adorationem suspiciatur. Nam optare bonos Principes pietas est, damnare etiam nocentes religio. Ac cum præterea non tam ipsi se regant, quam ducentibus fatis permittant (quæ per illorum effectus Imperiorum inclinationes & incrementa constituunt) omnis ars atque prudentia inspicientium in eorum genium, & de illo conjicientium, sæpissime fallit.

Primus ab hoc summo fastigio gradus est Optimatum, tam horum in quos divisis Regni curis Principes acquiescunt, quam eorum qui summa dulcique amicitia eorundem Principum animis inhærent. Per utrosque, veluti ostia fluminum ad ingens pelagus pertinentia, vota civium spesque feruntur. At ipsi diversis rationibus ad magna producti, ne iisdem quidem studiis nituntur. Illis igitur qui flore ætatis, vel generis sorte, aut vivendi dicendique comitate, se eximie Principibus commendarunt, institutus ad placendum animus esse solet; quem scilicet propriis affectibus negatum, domini ingenio comparant. Mirum quidem, artisque plenissimum hoc genus servitutis, vilem demissumque animum interdum adumbrans, nunc procax liberumque ingenium. Interdum voluptatem consectari, jocis, ludisque incumbere, fœcundissimi laboris instar est. Etiam supercilio in dominos uti, & pæne regnare (modica

dica tamen nec longa contumacia) Principes haud raro accendit, quam amare volentes tam amari. Quippe Proceres in tam altum lubricumque producti, si Dominum mollis animi esse cognoverint, nec eatundem voluptatum consuetudinem ferentis, parce suos aspectus, jocosque, aut quicquid in ipsis illi placet, indulgent; ita dispensante prudentia, ut amor sæpe, & per intervalla, incitatus, nec fastidium sui faciat, nec torpore aut oblivione deleatur. Quod si Princeps facilisquidem sit in diversos affectus amicosque transire, sed quocunque se applicet, ut brevi, ita cœca & vehementi amicitia incumbat, qui ab eo amantur, memores inundare se altissimo æstu, sed in suum Oceanum stata mutatione redituro, quam avidissimis pectoribus de illa felicitate bibunt. Neque enim lassare hunc amorem flagitatis muneribus timent, qui etiam nisi tempestiva celeritate excipitur, ut vina ætatem non ferentia, inutili veterno consenescit.

Longe alia ratio cum Principibus ineunda, qui amoris torrente non perditi, illi suavitati qua ad amandum impelluntur consilium quoque addunt. Nam hæc vera, & si mereris, perpetua benevolentia, ut nunquam omnia, ita semper aliquid poterit; nec tam spolianda illa arbor, quam carpenda cum delectu scilicet in proventum reditura. Igitur ejusmodi Dominis gratiosi Optimates dare se totos solent, nec unquam in amando majestatem dediscentes, mitigare obsequio; jus libertatis in loquendo, aut monendo, verecunde usurpare; sæpius meminisse hos esse Principes, quam se amicos. Iis autem ut est prima & assidua cura, locum quem propitiis gratiis obtinuerunt semper instillare; ita proxima solicitudo, opes interim cumulare, præfecturas, aut perennes inire magistratus: Vt si à tanto apice excidant, saltem felix pristinæ potentiæ monimentum ad reliquæ vitæ securitatem duret. Qui vero vel suorum immemores, vel fortunæ confisi, illas opes, & tam splendidæ amicitiæ quæstum nihil parcente luxu aut incuria consumunt, dignissimos putes qui intempestivam

tandem

tandem ludum, in egena senectute, inutili pœnitentia damnent.

Est & cautio Proceribus illis ingens, & quæ sæpe negligentes pervertit; non se Domino anteferre, in rebus utique quibus ipse excellere, aut credit, aut contendit. Subtilitatis gloriam amat, eloquentiæ, fortitudinis, venaticæ artis, militaris peritiæ: Non vereatur concedere etiam qui sentit se victorem; ne Princeps in æmulationem exardeat, quæ amicitiam extinguere solet, & præterea pervicacibus odiis fœde sævire. Sæpe enim non leni modestaque ambitione, ac nec pro materia, occupatus Principum animus, ejusmodi gloriæ cupiditatibus incumbit, doletque à palma excidere. Nec est aliud, quo certius sibi dominorum animos purpurati isti parent, quam si eos mirati assimulent; sed cum arte, & quæ fidem inveniat. Non enim iisdem adulationibus omnes patent. Ut quisque Principum aut sibi maxime virtutis est conscius, aut vana credulitate elatus, potissimum iis blandimentis decipi amat, aut potest; tot omnium votis ad placendum laudandumque coëuntibus, expugnantibusque verecundiam de se magna credendi. Nec minor ars extorquendæ benevolentiæ, est amoris simulatio, quadam Venere insinuante officiosam gratiam, & pares affectus reposcente. Adhuc vivit, adhuc tantæ fortunæ præmiis incumbit, qui incipientem domini charitatem ejusmodi casu felicissime fovit. Princeps cum equo in itinere prolapsus, afflicto latere febriculæ horrore tentabatur; ipse tristi perculsque, ut videbatur, vultu tota nocte insomnis assitit. Sive ars, sive pietas fuit, ita domini animum permulsit, ut nemo deinde gratiosior haberetur.

Nec dixeris ejusmodi felicitatis arbitrium (quia tot veluti rivalibus summas illas amicitias ambientibus, pauci quidam suis votis potiuntur) uni Fortunæ credi. Nam ut illa sua sponte non paucos Principibus conciliat, ita multi artificio & calliditate destituti de tanto fastigio solent exci-

dere: Ve quidem fortunæ interdum est, ad hæc
culmina quos placet subvehere; plerunque au-
tem prudentiæ, in ea felicitate positos posse ser-
vare. Ideo autem formidolosior res est hoc gradu
prolabi, quia ad tantæ amicitiæ sacramentum ad-
missi, vix possunt ab eo vestigio nisi in odium,
aut certe fastidium, recidere. Non tam quippe
aboleri amor solet, quam contrariis affectibu
marcescere.

Hi vero optimates, per quos Princeps præcipu
momenta Reipub. procurat, quibus externas res
atque civiles credens, in arcanis consiliis potissi
mum fidem habet, dignitatis suæ nervos long
solent in alios concentus temperare; scilicet a
se sic trahere, ac propemodum suas facere, alta
illas, & salutis omnium curas, ut non tam Re
publica egeant, quam suis officiis deinde Respu
blica. Hoc autem assequuntur, assiduo in hæc ne
gotia studio, cæterorumque, ac nonnunquam ip
sorum Principum, ingeniis ab intima illarum re
rum cognitione quam maxime possunt exclusi
Nam tunc quidem tutissime omnia possunt, cum
Principes suarum rerum ignoratione & credu
litate in ipsos laborant. Sed ignari suæ famæ v
ras voces non sæpius quam ipsi Reges exaudiun
Non peculatus, non superbiæ invidiam, non ca
tera facinora, si quorum infamia graves sunt, l
cet publica indignatione jactata, ante de suis pen
tralibus emanasse cognoscunt, quam ipso pond
re obruti, simul se esse invisos, & castigari intel
ligant. Vultus ipsis, ut plurimum ad gravitate
compositi; non promiscui accessus, brevia allo
quia, tædiique aut majestatis specie vibrantia. In
ter hos pauci, nec negotiis confusos, nec marce
tes superbia vultus servant, digni hi quidem la
de, sed nec cæteri accusandi, qui mores ex digni
tate instituunt, & fortunæ suæ accedunt. Quip
necessaria quoque interdum est sublimis hæc m
jestas, & de populi commercio excedens, in il
utique hominibus per quos Reges præcipua s
potestatis momenta exequuntur; cum maxi
h

hæc aditus loquendique ambitioſa difficultas reverentiam conciliet, quo freno cohibentur vulgi animi, aut timere aſſueti aut ſpernere. Sed & illa ſtrictæ frontis aſperitas, ſive faſtus eſt, ſive juſtæ potentiæ judicium, indulgeri facillime illis poteſt, qui in tot curarum præmium hoc honoris poſſeſſionum ac reverentiæ ſpecimen habent. Etiam perpetua negotiorum ſerie & faſtidio attriti, non ubique poſſunt eoſdem ſemper vultus, nil mutata aut affecta ſerenitate obtinere.

Quod ſi illa potentia, ſimulque juvandi ac fallendi ſolertia, in impias mentes inciderit, ac dum ſe ſuaque reſpiciunt, publicæ interim ſalutis oblitas; tunc licet in ſuis flagitiis victurem ſolertiſſime adumbrent, tanquam rei domeſticæ negligentes & unum Principem, reliqua communem, videantur reſpicere: interim autem negocia eo flectant, unde potiſſimum ſuæ dignitati incrementum aut incolumitas allucebit. Si impeditis Principis rebus plurimum poſſunt: dum eas omni diligentia videntur exſolvere, novis nodis colligabunt, & veluti ſuperfuſa caligine imbuent. Quod ſi in placida utcunque Republica ſecurius regnant, tunc etiam neceſſario oderint motus, ſineeque ſui temporis pacem in occulta malorum ſemina adoleſcere, & nepotes fortaſſe perditura. Quæ denique Reges ſuffragiis ad ſceptrum vocatos, hos quoque Optimates, cupiditates torquent; ſubita utriuſque potentia, nec ut plurimum in ſobolem tranſitura.

Quis eos igitur non miretur, qui in hac immenſa potentia tam facile tantoque præmio, ſi vellent, peccaturi, tenere veſtigium tamen poſſunt, rectæque virtutis meminiſſe? quales in generis humani ſubſidium aliquot omni ævo ad hanc orcheſtram ſubvehuntur, in ſe rigidi, candidi, & innocente gloria omnem ambitum reipublicæ donantes. Sed nec ejuſmodi viros illa probitas ab invidia præſtare tutos ſolet. Nam ab ipſo dignitatum lubrico (cui duntaxat pauci ſatis fortes inſiſtunt) vitioque ſociorum, ſæpe eorum vir-

 tus in-

rus infesta est: Neque maledicorum licentia amæ ab illis culminibus abire, in quam potest merito ssimo sæpe iudicio, nunquam autem sine suspicione grassari.

Fructus porro tam ambitiosæ dignitatis eximius: quod tuti, & extra teli jactum politi cæterorum in se invidiam contemplantur, iis quoque ad se colendum coactis, quos sciunt non aliter quam à maligno pectore, & æmulationem celante, imaginem benevolentiæ extorquere. Nam hæc admirationi conjuncta invidia, & in solam felicitatem exerta, nescio quo sensu ambitiosæ voluptatis solet hos ipsos quos petit permulcere: Quippe eos magnitudinis suæ admonens, & humilitatis cæterorum.

Est & eorum alia, sed multo præstantior, in gerenda Republica prærogativa, posse magnis & virilibus ingeniis, quæ rei familiaris angustia an aliæ difficultates premunt, propitiam manum dare, & veluti adesse naturæ imploranti. Quod u illis facere est decorum, ita nec impune possun omittere, scilicet vel tacita indignatione bonorum castigari, vel assidua exprobrantis virtutis imagine apud se hanc culpam luentes: Cum enim ho ipso attolli meruerint, quod aut sint, aut credan tur, primæ illius & prudentis industriæ viri, qui morantur suam sortem agnoscere, & ingenii si militudine junctos cognata charitate complecti Nec ignorant qui ii sint, aut unde petendi. Na ut omnium animalium oculi, nisi cæcitate dam nati sint, sui generis consortes & vident & agno scunt; ita animi caligine exuti, in ingentis indo felicitatem diffusi, suæ sublimitatis socios no dubia contemplatione deprehendunt. Ac nec di cant se multitudine hujusmodi ingeniorum pre mi. Iis omnibus neque se, neque rempublica sufficere posse. Bene consultum generi human si tanta præstantium animorum messis esset, u distributis inter illos rerum publicarum negoti superessent adhuc vacui aliquot superfluo & in teli munere à Numine Orbi donati. Multo parci

cu

cum felicitate hominum actum; rarumque in omni ætate ac populo fuit altum ingenii acumen, purum, aptumque omni vitæ cuicunque incubuerit, excultum disciplinis, exerta fortique verecundia natum omnia nec quid nimis, audere. Illas mentes cum Optimates vocant in publicæ felicitatis partem, seipsos quidem primum, quasi illius genii participes, commendant, tum Reipublicæ nervos addunt, nunquam pulchrius quam à sapientibus gubernatæ. Sane ut artium quæcunque eminent, famam, multitudo artificum, & imperitia sæpe afflixit, plerisque ad ea quæ promittunt rudibus, sed vanum modo nomen quo commendentur quærentibus: Ita sapientiæ gloriam, atque scientiæ, haud raro indigni homines, nec quid minus quam cum Musis aut prudentia loquuti, corrupeunt. Sed incumbit summis hominibus fictæ & adulteratæ virtuti illudere: veram autem industriam imperitorum præjudicio non obrutam, à justissimis præmiis non arcere.

CAPUT XIV.

De studiis Aulicorum. De diversis generibus & affectibus eorundem: itemque de vitam.

PRæter hæc duo genera Optimatum, jam propitia fortuna felicium, ingens est in Regiis multitudo, novi atque patricii, omnis census ætatisque homines, illic opes, famam, amicitias, quærentes. Et hæ quidem Principum domus, licet ad speciem publicæ hilaritatis luxusque compositæ, nunc choreis exultantes, nunc ad mutationem ludi venatico sudore confusæ; plenæ honoribus, ornatu vestimentorum pompa & epularum spectabiles; singulis, qui in iis agunt, magnificentiæ specie adornatis, & plerunque suam sortem supergressa luxurie: Tamen diligentius intuenti videntur nundinarum instar esse, ubi homines laboriosissimum negotiationis genus exerceant. Quot artibus quotque molestiis constet hæc vita,

 quot

quot curas simulatio miserrimæ frontis obducat, ne ii quidem satis dixerint, qui diu suos ambitus illis malis luerunt. Neque ullus in hoc freto portum meretur, nisi qui adeo intelligat sibi curam laboremque assiduum esse debere, ut hæc ipsa quæ in ejusmodi vita (ut solet) molli jucunditate blandiuntur, in severos usus flectat, & semper in illis deliciis inveniat industriæ curarumque materiam. Nam ut acerrimus quisque labor sæpe ad oblectationis dulcedinem mansuescit; (ut cum immodica venatio, aut studia plus justo pervigilia, acrem animum, nec habenas scientem, delectant) ita ludus etiam omnis potest severiori intentione temperari, ut divertat in justi laboris gravitatem. Igitur illa remissio atque ocia, quibus aularum luxus vibrat, non tenent eorum prudentiam, qui minus egestatem ambitumve expleverunt, ne inter hæc fugitivæ felicitatis simulachra, obliviscantur se felices nondum esse, omittantque fortunam, quæ ut plurimum non se tradit, nisi in mercedem impigræ fortisque diligentiæ.

Quæris itaque, quo vultu aut quo more illas Seirenes excipiant, ne vel auditæ noceant, vel si ab iis rustice contemnantur, hos proscribant tanquam intempestive Philosophos? Non opus est truci vultu, barbarisque præceptis. Si ejus conditionis sunt, ætatis, habitus, ut per has pompas & lepiditatis nomina felicius credant emergere, tunc arte hanc magnificentiæ speciem adgubernant, quæruntque comitatus publicam famam; ad illum quoque luxum suam larvam inflectunt qui potissimum Principi placet. Sed nec egestis patrimoniis longæ spei miserias emere debent, nec frangere animum lenocinio tam lubrici motus, & voluptates imitantis: qui inter hæc assidue monendus est, se venationi, non prædæ incumbere. Cæteri autem qui ad hanc deliciarum speciem non eadem fortuna invitantur, (seu corpore, seu moribus, aut generis forte ad eam incommodis) illo errore se capi non sinunt, qui sæpe incau-

incautis persuasit, non posse fortes esse, aut in aulæ cultoribus numerari, nisi qui emineant per audaciæ titulos, vel omnem otiosæ voluptatis luxuriem. Sciunt alios & securiores aditus illic ad opes honoresque per ingeniosam virtutem aperiri. Quippe conscijs hominibus suæ sortis, ac indolis, eique absque fuco aut superbia obsequentibus, multo certiorem apud Principes reverentiam esse, quam ambitiose effingentibus mores, quos suo censui corporive fortuna negaverit. Hanc igitur moderationem illi prudentes tenent, ut qui ad istas illecebras, velut ad aliquam artem, coacti sunt, his utantur, non fruantur; quos vero fortunatam luxurioso sumptui non damnavit, has si placet ad sobriam voluptatem delibent, sed veluti in requiem curarum graviorum, magisque ut spectent, quam ut ipsi impleant scenam, his denique quibus jam facta res, sive sua sedulitate, sive majorum. fas est consectari pares illas suo fastigio voluptates.

Neque mirum si hic ad magna sint inepti, quos velut aliquo carmine attonuerit ignava, & se unam contemplans luxuries; cum non alii magis vitæ, quam quæ in Regiis ducitur, necessaria esse soleat, vigil quædam, nihilque omittens sedulitas. Nam ut plantas arboresque, exigua semina concipiunt, & modico saltu ingentes fluvios emetimur in fontibus: ita sæpe ad felicitatis incrementum in Aulis sufficiunt parva initia, & quæ oculos facillime lateant ludo aut ocio intentos. Metellam jam imperantis Syllæ matrimonio conjunxit, quod theatrum pertransiens, & ad sedentis humerum leviter manu nixa, addiderit, velle se cum tanto viro in felicitatis partem venire. Adhuc jacenti Mario primos animos addidit fortuita Scipionis oratio, illum ad militaris scientiæ fastigium, velut aliquo vaticinio destinantis. Scivit enim audientium animos illo præjudicio sibi paratos acerrima diligentia servare, nascentisque illinc famæ magnitudinem implere. Adeo sæpe levi, subitoque susurro,

admonemur commodi venti, qui, si audiamus, navem impellat ad vota supra spem ac pæne invidiam sublimia: Illos juvit viro illustri occurrisse per soluta & incuriosa gaudia diffuso, & ad primam quæ obvia fuerit amicitiam aperto: hos aut sententiam aut jocum tempori invenisse; indicium fortitudinis vel industriæ temere elapsum, aut laudatio fortuita, nec juvare credentis sæpe grandis auxilii vicem obtinuit.

Est igitur in dignis hominibus qui Regiam propitiis fatis colant, non præceps animus, non impatiens lentæ ac multiplicis spei, sed compositus, semperque in Fortunam intuens, ne incuriosos effugiat, si quid illa etiam perplexe annuerit. Sed nec expectant in otio, donec ultro illa felicitatis semina occurrant. Magnis artibus juvant fortunæ favere volentis industriam: quarum fortasse præcipuam dicas, quamplurimos amicitia complecti, aliquem autem mutuo cultu demereri ex iis quos Princeps ad gratiam primæ familiaritatis admoverit. Nam & illa succrescendi ratio apertiori invidiæ est subducta, & sæpissime regni opes minus Regis quam suorum amicorum beneficium sunt. Sed sit ille cui se addicunt ejusmodi qui clientes publicis commodis possit attollere. Privatas enim opes neque volent purpurati effundere: nec si volint, tanti ex illis rivulis æstus exudent, quanti ex ipsorum Principum mari.

Ex his illum quem sibi propitiaverint, nolint fatigare frequenti aut inutili voto, ne jam ei graves sint vel ipso conspectu, quasi novam subinde per preces molestiam allaturi; aut temere, & in exiguis rebus favore consumpto multum ipsi debeant (utpote ad preces annuenti parumque fortunæ. In fabulis quoque videmus illius prudentiæ expressam imaginem. Neptunus Theseo sibi tria optare indulserat: sanxeratque summa religione deorum in iis compotem voti fore. At ille bis experta jam numinis fide, cum restaret ultimum munus, adeo non prodegit certum nec rediturum beneficium, ut inter Plutonis vincula, eorsque

Pirithoo

Pirithoo, non invocaret Patrem ad promissæ opis officium, timeretque (quasi aliquid ulterius morte esset) tanto pretio salutem redimere.

Est & alius in Regiis labor multa utilitate spectabilis; versatilem animum in diversa componere, & motus affectusque quicunque juvabunt, saltem in speciem, induere posse: quod vix tamen commode ullus unquam perfecerit, absque sedula austeraque diligentia, aut summo in suas cupiditates imperio. Ea arte multis hominibus partes, atque decus; sive in liberis civitatibus, in quibus una virtute aut vitio tot dominis non placebis; sive in Principum familiis, ubi non modo simulatio ad eorum studia flectenda est, sed etiam ambiendi qui gratia apud illos excellunt; quos sæpe varios ingenio diversis obsequiis mitigabis.

Hæc & similia anxiæ diligentiæ studia sunt illorum quos spes & præcepta rectæ prudentiæ tenent in aulis: cæterum eadem aut illic non videt, aut pejore quam cæcitatis malo juventus inconsulta aspernatur, & sæpe parentum indigna laboribus, a quorum opulenta modestia luxurioso & mox egeno ambitu divertit. Illis pulchrum ipsum Regiæ nomen, & in proceribus numerari; credo, maxime quia hæc prima libertas est a Scholis aut magistrorum supercilio exeuntium: neque desunt, qui hos novitios ad inexperta vitia propellant. Quod si illos perfunctorio Principis nutu, aut verborum comitate, beari contigerit, tunc vero solutis superbo gaudio articulis pæne labare: qui adfuerint, quos tantæ gratiæ testes habuerint, vix se tenentibus oculis perlustrare. Sed maxime lasciviæ ludorumque famam amant, quasi in nobilitatis, & quidem jam vitiosæ, indicium. Nec pro sua se fortuna, sed ex magnatum sumptu regunt. Ita cursum supra se euntium æmulati, nec vestigiis tantis pares, exhausto spiritu deficiunt. Hinc interim alieni acerbitas æris, & indigni questus in Principes ab his ipsis qui peccarunt: quasi suorum omnium ingeniis sapientiam possint infundere, debeatve sacrum ærarium, &

per hoc Respublica, tantæ libidinantium insaniæ pœnas dare. Sunt non in Regiis modo, sed in omni genere vitæ, diversa quam divitum tam egenorum ingenia; Egenos autem putem, non modo quos inopia ad vestium ciborumque miserabiles curas adegerit, sed quibuscunque opes desunt ad illam quam instituerint vitam, & à cujus claritate, nisi pudenda confessione paupertatis, nō possint recedere. Igitur ex inopibus aliqui apertis doloribus gemunt, & queri de iniquitate suæ sortis, quam excusare aut tegere eam malunt. Ita magno calamitatis solatio, palam possunt fortunam objurgare, fugiuntq; majus inopia malum, simulare divitias. Etiam assuescere incommodis suis possunt, professisque laboribus remedium quærere in ægritudinem quam non tegunt. Et hi quidem sunt, vel humilitate parentum ita facti, ne ad egestatem erubescere jure possint; Vel (quod vitiis pœne annumerem) iniquitate fortunæ velut verbere domiti, nec spirare altius ausi; Vel denique pulchro rerum humanarum contemptu, nequaquam eam sortem indignati, in quam à fatis collocantur; & magna tegere idonei, & in parvis non dejecti.

Est aliud egentium genus contumaci Spartanaque patientia ictos fortunæ ferentium. Hi anxios animos, curisque divulsos, læti vultus imagine obducunt; vili quoque sibi felices, si hoc aliis videantur. Ita ad suarum miseriarum silentium obstinati, verecundiæ pœnas luunt, de publica solicitii fama, nec de domesticorum voce securi, quibus hæc privata vulnera magis patent, & interdum ferenda sunt. Qui ex istis inopibus in vicino opem vident, & certa (quod interdum ad obsessarum urbium pertinaciam sat est) auxilia, ubi aliquandiu paupertatem ficta hilaritate contexerint non modo non insimulandi superbiæ, sed ingentis virtutis conscii, dignique sunt in quorum auxilium felicitas festinet. Hi vero qui in sua paupertate, perpetui supplicii imaginem quidem vident, vix aliqua exspectatione fortunæ spem saltem

tem ſubvehente, poſſunt tamen in hunc modum ſuas opes diſpenſare, ut inter domeſtica mala ſemper ad hanc publicam divitiarum larvam ſufficiant, miſeratione prorſus digni, illam ambarum quem tot anguſtiis emunt, certe abſque invidia habent. Sunt denique quos tanquam in extemporaneis torrentibus aquæ, ita opes per hanc inanē, & ſuis rebus imparem magnificentiam tandem in totum defecturæ prætereunt. Ingens illorum animis ſupplicium ſubeſt, & amentia ſua dignum, neque eſt alius majoris piaculi furor, quam nolle de certo exitio declinare matura confeſſione tuarum fortunarum, quas dum ſumptu non diu ſuffecturo vis à populo ſummas credi, in perpetuum ſic affligis, ne vel poſſint in mediocribus deinde conſiſtere. Hic magnatum juvenumque præcipue error eſt, in paternas ſuccedentium opes, acerbis adhuc ingeniis, & neſcientibus frugalitatem, vel ſupra rem fortunamque majorum ex profuſis divitiis quærentium famam.

Is animus longa tabe inquietus, & ſæpe ab ea quam præfert magnitudine excidens, quippe vix ulla humilitas, ac non nunquam fraudis genus, in quod non ſe ſecreto dimiſerint, ſi inde intercipi nummi poſſint, quos poſtea publice per turbinem inconſultæ temeritatis profundant. Neque quidquam periculoſius, quam aliquid publicum illis ingeniis credere, omni precio redimentibus inopiæ moram, quam anxia, ſed pœnitentiam abnuente, ſui erroris notitia ſemper expectant.

Nec pauciora ſunt in opulentorum ſorte quam egenorum diſcrimina. Quidam ſcilicet in cumulatas & majoribus opes naſcuntur. Senſim alios divitiæ attollunt, docentque paulatim eſſe felices. Horum utrique nec ſe mirari ſolent, nec immodice exultare, ſcilicet per ipſam conſuetudinem pæne fracto quotidianæ lætitiæ ſenſu, quæ & nunquam nimia eſt, ubi per gradus expirat & aſſurgit. Sunt denique qui repente prodigentis felicitatis munere inundantur, uno curriculo viam in cœlum è terra emetiri. Et hi inaſſueta dulcedine

cedine sui quoq; obliti, deducuntur in superbum sortis illius de qua exiere contemptum.

Nuper fuit ut ejusmodi animum adhuc recentibus bonis ebrium liceret contueri, & visa res quæ referatur digna; quoniam ex unius pictura plurimorum imagines possunt effingi.

Adolescentes duos earundem scholarum commercium non vulgari necessitudine conjunxerat. Nomen huic Mellæ, illi vero Cœpioni, in cujus patria hæ scholæ, amorisque exordium. Exactis temporibus quæ in ejusmodi ætate litteris dantur, recessit in patriam Mella, arctis primum fœderibus in æternitatem amicitiæ cum Cœpione compositis. Nec virilia deinde studia hunc adolescentiæ animum mutaverant. Crebris litteris, invicemque arcana prodentibus veteris amicitiæ consuetudinem alebant. Interim Cœpionem in opinata hæreditas in altiorem extulit sortem. Et Mella in Cœpionis patriam quibusdam negociis vocatus est, quem ut Cœpio advenisse audivit, non tam amicitiæ memor, sed testem felicitatis habiturus, haud mora visere properavit. Mellæ syncerus amor erat, nec paribus machinis expugnatus à fortuna. Fit igitur bona fide obvius Cœpioni, amplexumque salvere multum jubet, & cætera quæ post longi temporis absentiam primo impetu amici meminerunt. At Cœpio tardos oculos graviter adgubernans, arguta quoque voce, tanquam diducere timeret compositioris formam, pæne occœpit modulari. Invitatus in triclinium succedere, ad quod, ut in modicæ fortunæ domibus solet, utcunque angusti gradus ducebant, Quid tu, inquit, Mella, in carcerem me an thalamum rapis? Offenderat Mellam tam contumax majestas Cœpionis, sed ne ex adverso quoque peccaret, se in conducto habitare respondit: Limen, gradus, triclinia, advenis tam toleranda locari, quam utenda. In cubiculum pervenerant, cum Cœpio in lectum negligenter procubuit, frontemque permulcens, iterum incommodos ædium gradus rustica urbanitate

vitare desiit; eliciutque indignationem Mellæ, quā tamen (veluti Cœpioni annueret) alio risu texit. At ille ubi cubiculi cultum circumactis oculis, tanquam perfunctoria gravitate, lustravit, convertit ad ipsum Mellam vultus, visisque ocreis, Equis vero, inquit, habes, an potius equos? Iis quidem est pretium qui à vobis advehuntur, nec aliis pernicius fugam cervorum in nemoribus meis premo. Abnuente Mella sibi patrios equos esse; quippe avectos quidem à se, sed nescio qua tabe sub inassueto coelo intercidisse; Cur igitur, refert, ocreas gestas? Mella contemptim, has sibi in hyemem esse quæsitas. Hic Cœpio, Rheda autem quam sub primo liminis tecto vidi, feris cujus sit? Cum suam Mella assereret, At tibi (ait Cœpio) negabas equos esse: Patrios negavi mihi esse, inquit Mella, sed me putas tantæ urbis compita peditem posse obire? Germanicis ad rhedam equis utor. Bigæ ne, subjicit Cœpio, an quadrigæ rhedam hanc trahunt? Jam fastidium indignationi accesserat, sed voluit Mella in totum huic scenæ sufficere, itaque placide, se bigis vehi dixit, nam quadrigas illis beatis, qualis erat Cœpio, relinquere. Dic autem, inquit Cœpio, Regi tuo sæpe ades? quis agit cibi modus? num habes tui juris oppidanos? Ad hæc Mella pæne professo risu, nihil aliud quam se majorum fortunas ita regere, ne aut illis dedecori, aut exitio posteris vivat. Iterum qui annui census essent importuna sedulitate rogatus, dixit hos sibi, & interdum amicis sufficere. Hinc se divitias potissimum meriti. Sed cum obrui tot quæstionibus tæderet, tandem onus respondendi in cupidissimum Cœpionem rejecit, cœpitque rogare quot domesticis ad familiaria obsequia uteretur, tum de equorum numero, & quam esset in aula gratiosus. Nec ille de se moderatior, quam in alios prudens. Sed præcipue de studiis aulæ egit. Procerum multos ineptissimum genus esse; Hos se non multum operosa calliditate tenere: alios suæ fortitudinis gloria capi; jam bis enim defendisse in arenam: alios gratia qua apud Princi-

pem

pem valeret adductus, quicquid in eis esset in amicitiæ precium polliceri. Stupebat attonitus Mella, tantæ dementiæ verba nisi à furioso posse effundi. Tædio igitur in admirationem, & voluptatem, verso, instare acrius cœpit, & sponte ruentem, par insanas quæstiones præcipitare. Forte modica quies erat, utroque post tot deliramenta in silentium composito. cum Cœpio, tanquam acri subeunte memoria, exclamat, At quam putas ingens esse feratū desiderium canibus meis? Nam hos vetui in sylvam me absente produci. Accipitres quidem jam opportune cessant, abeuntibus hac anni tempestate, & in successionem renascentibus pennis. Nec interposita mora. Sed jam flectit in vesperum dies, inquit; Papæ! me jamdiu Principi adesse oportuit; habeo abjuratorem desidiæ, quod in hoc lucis protraxerim absentiam meam. His dictis velut altiori amplexu in procumbentem Mellam incubuit, invitatumque domum, fastu ad blanditiem accommodato, rogavit, fidissimæ amicitiæ & favere cupienti, saltem si quid opus haberet, postulando ne deesset. Expertorum beneficio, nihil pollicitationibus suis integrius esse. Hic fuit colloquii finis, quod attonitus Mella, impense subitas divitias devovit, si cogerent ad hunc modum insanire.

Huic vitio immodicæ jactationis videntur obnoxii, non ii tantum quorum sapientiam subitis muneribus fortuna obruit, sed & qui militares disciplinas in præcipuam partem gloriæ ponunt. Rudes enim ut plurimum animi, & vel in castris eruditi, vel inter hos qui castrensibus vitiis ipsam pacem imbuunt, nihil credunt præstantius quam timeri; fidem autem facere de se quoque dicentes, insulse arbitrantur. Inde jactationis audacia, tumorque verborum, quasi omnium gratiam & credulitatem à ferro suo impetraturus. Hinc Pyrgopolinices, hinc Thraso, instituti in veterum scenis, in documentum ferociæ, plus tormento verborum, quam inter vera belli discrimina vibrantes. Sed in senibus præcipue,

pue, & quidem ducibus, securius, & majori venia, hic procedit; factis illis ad gloriam animis, sed nonnunquam inconsulta virtute errantibus.

CAPVT XV.

De Magistratibus. De causarum Patronis.

AB Aularum Principumque fastigio statim prima est Magistratuum dignitas, quibus fortunæ litigantium sunt commissæ, sontiumque ultio, & quæ munera jam in judiciis numerus candidatorum, & quærendæ pecuniæ causa, in varia nomina exegit. Hi plerumque vel nihil dissimulata emptione, in hos gradus ascendunt; vel, ubi hæc mercatura de publico arcetur, privata, & sæpe rigidiore cum Proceribus pactione, illic quoque qui Rempub. vendant, inveniunt. Tanto, & sæpe immodico sumptu provectos, palam est ambitionis studiis, aut spe prædæ attineri. Nam duntaxat Respublicas velle prodesse cara illa & patrimonium destruente solicitudine, non istius seculi virtus est: & nec forte, post Curios aut Fabricios, quærenda. Sed quoniam nulla jam virtus gratis & ob suam pulchritudinem colitur, sed unaquæque suis præmiis conciliatur hominibus, ideo hæc honorum opumve in Magistratibus libido facile ferri potest, modo contenti publico & veluti permisso more peccandi, synceris deinde animis in munus quod emerint incumbant.

Cæterum ut ab illo quod ineunt jugo, moderari subjectis gentibus possunt, & si placet, illudere: Ita nisi maturis ingeniis, & quæ non pro sola tribunali sapere possint, cupiditates castigent, ne ipsi quidem ludibria aut convitia effugiunt; sed hæc tecta, & maxime in absentes ingesta. Palam enim adulantium verbis solicitantur in superbiam, suique inanem fiduciam; tot litigantium turbis, multo cultu, sed non diu duraturo, illos propitiantibus; cum nemo in discrimen fortu-

narum

narum vocatus, supplicare Iudicibus dubitet, & vel torvos asperosque mulcere, vel dulcedini ambitionis apertos, multa laude, & venerationis gestu, tanquam cibo aliquo satiare. Iam olim illam artem Roma monstravit, cum reos, sordentibus togis, neglectuque comatum viliores, Iudicium pedibus reverentia metusque affunderet. Sed ejusmodi supplicum cœtus, in quemcunque deinde exitum dimittantur, ubi primum extra judicantium conspectum possunt consistere, hanc timidam placandi larvam ponunt, & quas adhibuere blanditias interdum nec modico risu inter suos recensent, etiamque illorum quibus adhibebantur credulitatem. Iudices enim succedentium clientum agminibus semper pleni, se haud raro ex eorum adulatione metiri non dubitant, omnesque revera suo fastigio concedere arbitrantur, quibi compositâ humilitate eorum animos parant. Illos judices dico, quorum ambitio nostri seculi moribus & callidioris vitæ peritia destituta est; sive nihil viderint præter Scholam, Curiamque, illic nugari assueti, hic habere cultores & decipi; sive angustis aut inanibus animis ad facilitatem facti sint, ut pro se dicentibus avide credant. Sed tunc maxime populari risu jactantur, si tanquam suæ sortis puderet, in militares animos & sermones erumpant, si in corporis cultu, aularum adumbrent delicias, cæterasque voluptates consectentur, togarum & tribunalium majestati non concessas; Quæ nonnunquam vitia inexpertam adhuc fallant (nam & sæpe ad has dignitates subvehitur) juventutem.

Sed nihil publicæ utilitati magis infestum, quam cum Magistratus, Iudicesque, obliti nominis Deæ illius, cujus titulis, & veluti vicaria sua jus dicunt, ex magnitudine munerum aut litigantium gratia, affectum componentes, ipsis legibus imponere non verentur. Nec facile dixerim, utra pernicies Rempublicam pejus infestet, cum amicis, aut cum pecuniæ indulgent. Quippe illa facilitas nihil familiaribus negandi, Iudicis animum impe-

impietati aperit, per hos flagitiorum gradus ita assuefactum, ut excusatis specie amicitiæ sceleribus, postea ubicunque odium aut spes impulerit, peccare non dubitet, id tandem pro se ausus, quod amicis primum indulsit.

Quod si acriter divitiis incumbunt, si quærunt de populi malis opes, tunc omnino Reipublicæ corpus sub illis medicis plus remedio quam vulneribus laborat. Pauci tamen aperto facinore audent vel suæ cupiditati, vel amicorum servire. Sed est lentior pestis, aut si mavis modesta crudelitas, & jam ipsa consuetudine excusata, longis scilicet nodis impedire productas in forum suum causas, & infinito, ac veluti religioso ordine, ad exitum sero producere. His artibus regnum suum producunt in miseros; & vastandos uberius ministris suis tradunt; patronosque, & jam magnam illam gentem, quæ clientum miseriis saginatur, perenni pastu implent. Quis ferat & quorundam malas artes? Judicia quæ ipsi vendere palam timent, sub aliis sectoribus prostituunt; Ministros suæ domi, à memoria, à scriptionibus habent; qui digerere, qui servare relata ita in scriptis disceptantiū argumenta & instrumenta litiū solent. Hos autem ad tam ambitiosam servitutem non ante admittunt, quam ingenti, & per licitationem crescente pecunia, servire meruerint. O ludibrio habitas fortunas miserorum, qui se tribunalibus credunt! Ministraturos judicibus non operam suam locare, sed & magni emere in familiam, & ad servilia officia illic admitti, quid est aliud quam veniam scelerum comparare, ut furtivis inde prædis grassentur in supplices, venditisque suffragiis, & libellis vel collatis, vel obtrusis, ipsi domino, aut æquitati ausint imponere? Multis tamen Magistratuum candidæ mentes, potiorque tam avaris artibus sanctitas & justi honores, mercesque quam leges constituunt. Graves illi, & intra fortunas suæ magnitudinem modeste compositi, neque hos magis adulatio implorantium opem, quam justitiæ & famæ pietas

 laudi-

laudibus implet. Si vero hos Magistratuum coetus, non ex singulorum motibus, sed ex totius collegii gravitate æstimes, mirum quantam sui reverentiam statim infundant; ut in eorum conspectum admissus, omnino sentias, Cyneæ verbis dignos, qui in Romanorum Senatu quot convenerant Patres tot se Regibus circumsideri dixit. Sed hæc tamen tanta majestas longe gratiori spectaculo hos mulcebit, qui forensi negocio vacui, nihil ex judiciis aut sperabunt aut metuent, ac veluti in portu considerint, mare procellis æstuosum, hosque Neptunos omnem fluctum suo nutu temperantes, intuebuntur. Carthagine Romaque in fœdus compositis, Regi Numidarum Masinissæ, qui & ipse Romanam amicitiam colebat, cū Pœnis dissidium fuit. Jam in castris utrinque exercitus erant, dictus etiam certamini dies, cum Scipio minor, forte ad alia negotia in Africā missus, pervenit ad castra Masinissæ, tantique prælii spectaculum cepit. Tuta illi res, quocunq; se fortuna inclinasset, Romani nominis majestate. Successit ergo in tumulum, viditque certantes; & impune licuit tot mortalium periculis frui. Et visa res tā ambitiose voluptatis, ut negaret hanc ante se contigisse, nisi Iovi ad Ida. Neptunoque è Samothracia, extra aleam Græcorum & Trojanorum bella cernentibus. Idem in fori Iudicumque spectaculum convenire non dubites, quo scilicet vix quicquam jucundius, si non in discrimen adductus sis, ut nec preces admovere necesse sit, nec timere. Nam & exultis (ut multi sunt) Iudicum animi potes interdum jucundissima familiaritate misceri, aut horum in variis litibus sensus saltem, neq; ineloquentem eruditionem percipere; ac de ipsis judicantibus ferre sententiam. Aut si gratum est in tumultu fori esse, ipse discursantium fremitus, vultusque diversi, hi exanimati metu, spe alii exultantes, ita animum oculosque abripiant, ut te utilissimam humanæ dementiæ scenam intueri existimes. Ac præcipue Patronorum calliditas (ubi eloquentia est in pretio) ostentatione

scien-

scientiæ & verborum pompa vibrans sufficit ad lepidam; nec omnino otiosam voluptatem; qua perfusus, tamen secutis suspiriis ad aliena mala interdum ingemisces.

Quippe animus, & fors ipsa Patronorum (ut genus humanum etiam sua auxilia in perniciem detorquet) longe à prima tam officiosæ pietatis institutione divertit. Causas apud Iudices orare, & vel nocentes accusare, vel adesse sordidatis, olim magnificum & liberale munus fuit, etiam hominum quibus summam rem in castris aut Senatu Respub. credebat. Non sæpius in acie Pompejus, quam sub Iudicibus steterit; Primique Cæsares, cum jam omnia possent, tam reis interdum advocatione malebant, quam summæ authoritatis suffragio, adesse. Merces autem, præter gloriam, magnificæ rei adeo nulla erat, ut afflicta demum illius nobilitatis rectitudine, & Oratoribus jam operam nec occulte locantibus, leges primum rogarentur, quæ tam periculosam mercaturam infamia notatam arcerent; mox publico vitio hos quoque obices proruente, saltem modum constituerent, certamque pro mercenaria eloquentia pensionem. Iam insaniente Orbe, & in immensum litibus auctis; gens illa quæstuosa, eximque populosissima, vix ferendo agendoque clientibus sufficit, suas exuvias ad certamen tradentibus.

Patronis causarum, ut ubique unus spiritus, ad opes famamque properandi, ita pro conditione regionum sunt varia studia atque gradus, per quos destinata perficiant. Leges ut plurimum, non nudo & candido gennio perceptas, quo ducebantur qui illas condiderunt, sed deflexas per innumeros anxiosque calliditatis articulos, in præcipuæ scientiæ partem habent. In iis aliquid invenire, quo eludi simplicitas possit bono jure utentium, gloriosissimum putatur. Apud plerosque populos illa jura obtinent quæ Romani sibi olim condiderunt, & civilia appellamus. Et quoniam hæ leges à peritis olim authoribus sancitæ, robu-

ftam & variam eruditionem habent, ideo earum studium, non solum diffundere ingenia solet, per ardua ac molesta iuris factique argumenta, sed & pulchra antiquarum rerum scientia imbuit, quæ ad humanæ vitæ cultutam pretiosa est, in foro saltem ad ostentationem valitura. In illis autem gentibus, apud quas non ex Romana sapientiæ, sed ex municipali, & nonnunquam barbaro gentium scito, iura descripta sunt, vix aliquid humanitatis ingrata Causidicorum ars habet, & nisi promitteret quæstum, iis quoque invisa, qui studiosissime eam colunt. Ibi enim Patroni causarum ingenia non exercent per Romanæ Græcæque sapientiæ aut facundiæ venustatem, sed inhærentes aliquot vocibus, conceptasque tudibus verbis leges, nunc in cautionem, nunc in dolum contemplati, vix unquam puriori scientia animos mitigant aut attollunt. Anglia, quæ Musas, & studia literarum, superbissimis Academiarum tectis excepit, quæ opulenta hæreditate hæc scientiarum domicilia, velut in æternitatem eruditionis, ditavit, legum suarum studiosos, patronosque causarum, ideo non potest Latinæ eloquentiæ, aut Philosophiæ humanitate adornare. quia in iis legibus nullum Romani iuris inest aut petitæ antiquitatis vestium. Gallico sermone conceptæ sunt, prisco illo, & quem in antiquissimis authoribus nec negligimus aut tidemus. Si quid scriptum est verbis in hodiernos usus durantibus, hoc ipsum imposito duntaxat accentu, & pronunciandi errore, suum fecerunt. In hanc autem institutis raro maioris scientiæ cura est, & plurimum nec latini sermonis elementa perdiscunt. Satis ad advocationis rudimentum putatur, priscos illos codices legere posse, & longuendo corrupere. Ita initiati adolescentes in collegii eiusmodi argutiarum agunt multoque tempore provectiorum colloquiis, & usu, edocentur; nam nec modico ætatis dispendio tam laboriosa ars, & tot diffusa ingeniis, constat. Non in ea regione certior ad divitias via est. Quippe Angli

ab externis quieta terroribus, seipsam contentionibus fori, haud multum impari cladi, permisit: At cum praeterea eximii magistratus in praemium illius scientiae destinentur, nil mirum est ingenuos adolescentes ejus studio capi; adeo ut nulla sit patriciorum gens, quae non cognationis jure à quo in litibus sublevetur inveniat. Ejusmodi Advocatis, vestis est in specimen suae artis, ad pedes pertinens, toto margine, quantum in conspectum prodit, gentilis cuniculi pelle suffulta. Hanc & domi subsidium, & ornamentum publice habent; nec dubitant in publicum oerenti procedere, etiam calcaribus verberantem pulsantibus togam.

Gallia aliis virtutibus, vitiisque, fucarum causarum oratores instituit. In Academiis nomine Iurisprudentiae aliquandiu degunt. Illic quidam literis propitio genio incumbunt. Alios putes in veterum, aut immodestiam natos. Vtrisq; (proh tempora!) inde abeuntibus idem honor, eorundem titulorum promiscua merces. Qui enim inutili lascivia aut torpore lusere, nihil minus modicae pecuniae ope ad munus advocationis perveniunt; empris scilicet Iurisperitorum suffragiis, quibus de discipulorum eruditione testantibus, Magistratus & Iudices credunt. Iam olim ita tradito more, ut is honor ejusmodi testimoniis haberetur, nondum eruditorum & quidem jura docentium animis ad facilem & promiscuam mercaturam prostantibus. Et hi immerita dignitate sublati, in ignobilibus deinde coloniis agunt, & inter patem animorum caecitatem, obscuro tribunali ad miseram clientum advocationem sufficiunt; vel si inter divitias nati sunt, paternis opibus statim excepti, proh nefas! & in Magistratum quoque excrescunt. Qui vero laetum ingenium Iurisprudentiae primum, mox eloquentia perfecere, ii sua virtute totum ordinem Patronorum in amplissimam laudem attollunt. Vix in aliis hominibus tam sincera humanitatis studia, tanta cura aut tam felix literarum; adeo ut simplicita-

tem Musarum (quas austeri, rudesve Philosophi, pæne rusticas extra hominum consortium tenent) erudiisse videantur ad civilis vitæ actus, & deductas de suorum montium secretis, veræ luci aptavisse. Quidam tamen ex illis nimie eloquentiæ studio peccant, & juventutis stimulis, aut gloriæ fervente, à commisso patrocinio deflectunt. Judicum quippe & auditorum auribus ad voluptatem servire adeo curant, ut ex omni numero, neminem minus juvent quam clientem, & quod Poëta olim risit, dicturi de capellis, amant ab Hannibalicis ordiri furoribus, luctumque Cannarum, & rubentem Romano sanguine Aufidum memorare. Alii exercitis per fallendi consuetudinem animis regnant, venalemque in quodvis patrocinium fidem, malo innocentiæ exercent. Ita obtinere veritatis indicia, ita magna specie inanes induere umbras, & plus juris in foro, suo ingenio quam legibus facere, documentum tam publici mali; nullæ lites, nulla in judicium vocata flagitia, quæ non Patronum inveniant; modo sit advocationi pretium, cui tamquam omnis patriæ charitatem vincenti obsequium nunquam deest.

CAPVT XVI.

De divinarum scientiarum peritis: deque Præfectis Religionum.

ELudant ut volent majestatem Scientiæ, per contemptum atque jocos, quidam barbari aut incultis ingeniis horrentes, & hunc demum virilem animum & nobilitate dignum existiment, qui Musas omnes, ut viles ineptasque, refugerit; certe nihilominus sub ictu literarum per omnia pæne regnantium haud raro res eorum sunt, & in judiciis (quæ utique ex præscripto scientiæ regi debent) tremere solent, suæ audaciæ & stirpis obliti. Sed & alia præterea, majorque vis eruditionem toti generi mortaliũ præfecit: Religionum

gionum ſcilicet & Sacrorum procuratio, quæ excelſis inter ſtudia literarum ingeniis creditur, & pleriſque hominum animis vere imperat; cæteros neceſſaria ſimulatione impietatem tegentes, non minus in obſequium ſui tenet. Nec tam ulla demiſſa, ſeu paupertatis, ſeu ignobilitatis fortuna eſt, quæ arcere hominem à celebritate famæ poſſit, qui ſupra probitatis aut nequitiæ vulgus ſemet religionis ſpecie atque argumento extulerit. Et ne uſu, aut effectu, hanc literatorum potentiam carere exiſtimes; quam facile inermium hominum, & inter ſolos valentium libros, nomina percenſebis, qui hoc ſeculo ſub anguſtis compoſiti tectis, & de religione certantes, hos ipſos ſcilicet ſuperbos Muſarum contemptores inter ſe commiſerunt; Principibus, populiſq; velut ſignum ferentes ad exitiabilis belli cladem, quæ necdum conſumptis acerbitatis ſeminibus (ut videtur) noſtris malis in totum contenta eſt?

Nulla igitur utilior animorum inſpectio, quam eorum qui in hac Orbis tam multiplici tempeſtate ad religionum clavum ſedent. Et hos optime in varias claſſes diſtinxeris. Quidam veluti duces, novis ſacris initium faciunt, ſive veram ſapientiam habent, ſive ambitioſo errore præcipites. Ita ille qui ab Ægypto Iudæos remeantes acceptis à cœlo legibus compoſuit. Ita poſtea Sanctus ille terrarum ac ſiderum Author, qui hominibus ſponte annumeratus noſtro generi ſua morte ad vitam iter ſanxit. Et (quoniam non hic tantum probitatem, ſed & fortunam, qualis in humanis rebus ludit, deſcribimus) proh nefas! ita ille qui Arabas primum & Syros poſtea quicquid ab India ad Helleſpontum jacet, & nunc inde omnes terras ad citerioris Pannoniæ fines, ſuo ſcelere amplexus Lybiam quoque pæne quanto ambitu circumfuſa maria extendit, ſacrilega ſuperſtitione corrupit. Et hos quidem quos vera & cœleſtia auſpicia ad eam legum ferendarum majeſtatem deducūt, nobis haud licet niſi ad fidem aut adorationem ſuſpicere. Cæteris qui nomine cœle-

stium in re tanta abuti non verentur populisque imponere, cum animum esse necesse est, qui nec ipsis suis legibus, nec omnino de divinis quicquam credat, non virtutibus parcat non flagitia, nisi ad speciem forte, refugiat; Id quidem potissimum curans, ut sibi venerationem conciliet, legesque quas condit ad libidinem vel superstitionem suæ gentis indeflectat. Neque (ut in aliis sceleribus interdum fit) qui sic peccant, decipi ipsi possunt, & vel suæ sententiæ, vel rerum amore quæ in quæstione versantur, cæcari, sed suæ improbitatis conscii, se impios, & pestes mortalium non ignorant; maxime cum ad persuadendam populo insolentiam tam seriæ novitatis sit subtilis ingenii exerta procacitas; sed & mentiri multa oporteat; Visum scilicet, vel auditum sibi Numen; communicata cum illo consilia, & quæ cætera pestiferi nugatores laborant astruere. Sed hæc non omnium sæculorum labes est, pauci enim, neque semper cum successu, ad tanti flagitii audaciam provecti sunt. Est aliud hominum genus, longeque frequentius, profitentium non abire à patriis sacris, neque aliquid novi afferre; sed tantum errores, humano vitio, & præter authorum mentem, in Religionem illapsos purioribus documentis velle excindere. Et his quidem magnifica species probitatis, ingeniorum reverentia (nam qui tantam rem nisi industrii subtilesque audeant?) denique ipsa novandi, & à cæteris dissentiendi cupiditas, pæne semper sequacium hominum turbam invenit. Ejusmodi interpretis lites Ottomanorum gentem multo acerbius diversitate superstitionis, quam æmulatione imperii, in Persas incenderunt. Sed quid interest quo potissimum modo pereant illi populi, qui quamcunque elegerint suæ legis semitam errabant? Nos ipsos in lucem, quæ hominibus una est, missos, quis non maxime indignetur his eruditorū discordiis tam funesta pernicie posse rapi? Quippe sedecim secula, quibus nostræ Religiones viguerunt, plus centum ingenia peperere, novandi studio, & no-

ftris deinde malis infignia; quorum quidem exitus ut nonquam excufem, (quippe nimiæ pertinaciæ vitio à iufto & qualem exorfi videbantur modeftia aberrantes) ita primos impetus odiffe non utique femper licet. Nam & opes, & veternus, otiique fecuritas, fæpe folutam apud noftrorum aliquot difciplinam impotenti fuperbia & aliis plerifque vitiis obruerunt: & inde tam indignatio peritorum excandefcit, quam fpecie pietatis diffimulata inquietorum hominum fuperbia exardet. Quidam enim juftis doloribus victi detonuerunt. Alii feculi vitia tacito ambitu amavere: quippe occafionem fuis queftibus & feceffioni præbitura. Vtrifque idem initium effe folet. Parce primum neque multa exagitant, votis quoque & exhortatione optimorum provecti: nec tam videntur irafci quam monere, & gemitibus dolorem prodere. Sed ubi ad factionis magnitudinem procefferunt, tunc & ipfi laceffere inimicos impunius, & utrinque partium ftudia æmulatione accendi. Tunc vero nec tantæ celebritatis fortunam fatis regunt, nec in veftigiis hærent, per quæ antea ire ad pulcherrimum facinus videbantur. Sed majori fupercilio affurgentes, plura in adverfariis & atrociùs damnant. Sive quorum nomen illi femel quam affinxerint miferrima ambitione relinquant: five quod olim agitatum tantæ defectionis confilium nifi fenfim prodere non funt aufi: vel denique odio in illos incitati, qui prima, & adhuc fancta illorum confilia, nimis acri & intempeftivo certamine exceperunt. Ita multos piis initiis in hanc emendandi provinciam ingreffos, deinde fuperbia, vel æmulationis accerbitas prodidit.

Sunt denique quibus vera fortifque fapientia mentem dedit ea vitia infectandi, quæ nefcio quam ipfis religionis umbram faciunt, culpa Myftarum. Iis tam cafto impetu à modeftia non aberrantibus, fublimis fortifque indoles effe debet, & quod rarum eft, nihil pro fe, fed pro publicis commodis laborare. Contumeliis, inimicitiis maledictis, nec in odia rapi, nec à cœptis abftinere.

 Exi-

Eximium prorsus munus, arduæque virtutis. Raro enim qui ab iis sic carpûtur deesse suis vitiis videas, aut æquo animo pati censores. Sed flagitiis fucum inveniunt, vel quod pejus est, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitant; conanturque hos ipsos monitores, licet intra justi officii pietatem compositos, apud populum perpetrati sacrilegii opinione evertere.

Cæterum ut nascentium Religionum ritus, suorum Autorum industria & genio nituntur: ita postquam à populo probatæ sunt, Præfectos suos habent, per quos rite dispensentur: Hos aliæ aliæque gentes diversis nominibus insigniunt: nos Pontifices, Præsulesque & cæteris in eum sensum vocabulis appellamus. Servandarum religionum non alius utilior illo regimine modus; qui etiam à cœlesti præscriptoest. Ex iis qui eruditæ & laboriosæ virtutis sunt, teipsa Sacrorum incolumitatem sustinent; improbi, saltem specie & virtute dignitatis. Munus quondam laboris plenissimum, & dum publicæ leges nostra sacra vetabant, etiam in extremum periculi excurrens: mox domita extinctaque inimicorum sævitia, congesti; passim opes in tanti officii reverentiam, pæne caussam reverentiæ extinxerunt. Nam additis (& addi quidem decebat) ad illa divina humanis opibus atque officiis, tantum onus vergere in terram cœpit, eorum vitio quibus in hac utrarumq; rerum mixtura tellus potior cœlo fuit. Triste afflictæ probitatis argumentum est, quod tanti laboris curarumque provinciam, quæ olim ministros quærebat, jam multo ambitu sibi deposcunt homines nihil minus quam de pietate & laboribus cogitantes. Ita hæc eximia cœlestisque dignitas plerumque suis ipsa opibus & ornamentis concedit; Et animum ad hæc munera applicare, est ut plurimum in splendidæ illustrisque opulentiæ cupiditatem incumbere. Tum potiti tam ambitiosi nominis, illas gazas in humanitatem hospitii, & spem egenorum collatas permittunt privatæ lasciviæ, nunc inani picturarum studio,

studio, nunc cumulatis variorum artificum laboribus indigne ludenti. Nam has opes prodigentem per pejora scelera nequitiam, modesti doloris verecundia omittit. Cujus autem dementiæ putes, non modo tantorum facinorum audaciam habere, sed & sæpe quantum peccent, ignorare? Habent quippe præscriptas ad Numen sibi preces, quas effundant in quotidianæ pietatis officium, sanctas has quidem, neque illis omittendas; sed tantillo penso defuncti, credunt se nihil cœlitibus debere, opesque suarum infularum bono jure sibi emptas. Larvæ illæ, & vecordium furor! quod munus assiduo labore ægre perficias, id credere levi & perfunctoria opera rite absolvi. Quod si suas delicias hac saluberrima cogitatione distinguerent, se in specula positos, dicique pastores, si quæ ovium sua ignavia in prædam concesserint, in extremam sui perniciem hoc futurum, forsan interdum devoverent illam ipsam qua exultant otii lasciviæque licentiam.

Sed non omnes paribus deliciis, & ignavia marcent. Nonnulli de voluptatum sumptu detrahunt quod in literatos collocent, ipsi quoque literas brevi impetu, tædiumque non ferente, vel in speciem saltem colunt. Alii ad eruditionem perveniunt, felici mentis impetu evincente ignaviam. Sed & ipsi in nulla re magis eruditione utuntur, quam asserendis illius qua potiuntur dignatis prærogativis. In infinitam sui libertatem argumenta inveniunt, tacitque dissimulata cupiditas eloquentes. Eo modo videntur unum cœlum intueri, unius causam agere; tunc etiam à terra vix recedunt.

Qui vero hæc mala eluctati, in dignam suo fastigio mentem consurgunt, & publico splendore, ad commodum populi, decusque Sacrorum, uti amant, (& vero nunquam ejusmodi desunt) illi nec sui ordinis libertatem sustinent violare, nec extorquere alienam; quantum possint, quantumque debeant sollicitat contemplatione conjungut. Et hi demum sunt ad priscæ sanctitatis imagi-

nem

nem facti. iisdem curis, vivendique ratione, quæ priscis temporibus opes meruit quibus hodie perfruuntur. Absit omnis invidia, hi demum sunt antiquitatis beneficiis & nostra veneratione dignissimi.

Populus Antistitum voce, ut est eorum exiguus numerus, non satis semper potest de cœlestibus erudiri. Hinc doctorum hominum ingens turba, & ubique divinarum scientiarum candidati, quorum aliqui vere, ac cum sapientia, ei quam profitentur scientiæ insistunt. Cæteros verius dixeris pro factionibus suis quam veritate depugnare. adeo torrentis animi æstu rapti omnis generis patrocinium probant, quo Religionis sanctitatem possint populo commendare, amantq; pietatem etiam impia ratione provehere. Suas igitur sententias assertuti, pulchre, & cum laude decipere credunt, etiamsi evidentibus argumentis illi rei faciant fidem quam duxerint esse veram. De adversariis porro dicturi, vix sincere illorum sententiam produnt. sed deflexam in odium, & pæne de sensu autoris exeuntem. Vesana autem repugnandi cupiditas eo æmulationem deducit, ut à quibus dissidere inceperint, in omnibus divertant; & hoc solent in pietate numerare. Tum quasi nihil probe aut astruere ii homines possint aut carpere, qui semel erraverunt, nefas quoque existimant ejusmodi adversariorum judicio proditos in se nævos agnoscere, & salubri mutatione eluere. Hæc itaque propugnando quæ non posse defendi satis constat, iniquissimo præjudicio onerant justam in cæteris rebus litem.

Magni nexus inter omnis eruditionis partes sunt, & affectus qui divinarum rerum peritos exercent, sæpe cadunt in cæteras Musarum disciplinas, maxime illa consuedo literarias lites, ac pæne odia, agitandi. Iurisconsultorum quidem tixæ etiam ad inhumanitatem verborum descenderunt, nostro sibi seculo scuticam flagellumque minantium. Abiit in sectas Medicina, magis etiam pervicaces: quod illis non in gloriam tan-

tum

rum fama, sed & in opes quæratur, & vix unquam iudicium aut ad solam voluptatem in ea arte certamen fit, ægris quodcunque isti male senserint immerita calamitate luentibus. Cæterum omnium literatorum genus in duas rite classes distinxeris: quarum illa sit hominum multa quidem eruditione felicium, sed qui præterea ciuilibus disciplinis imbuti, incuriosam scholasticorum morum vilitatem effugerint: alia vero illorum qui animum vnis literis impenderunt, diutius inter extinctæ vetustatis rudera quam cum suo seculo viventes, ut plurimum foris inepti, & domesticis sordibus viles. Neque etiam aliam elegantiam aut noverunt, aut curant, quam illam solitariam, qua à Musis ad contemplationem accepta frui quam uti magis possunt. Et hos tamen maxima utilitate colueris, si scias ab hac cruda informique arena exprimere aurum, & nitere illo ipso ornamento, quod in iis velut multo pulvere obrutum, lucem amisit.

FINIS QVARTÆ PARTIS.

PARS V.

ALITOPHILI VERITATIS LACRYMÆ, SIVE EVPHORM. LVSININI CONTINVATIO.

HENRICO BORBONIO GALLIARVM PROTOPRINCIPI, Alithophilus perpetuam fœlicitatem.

Commendo tibi Veritatem, quam hominum malitia nescio qua iniquitate, & ad malum pravitate natura, damnavit exilio. Vt possis æstimare, quantum te

amet

amet Dea illa Iouis filia quæ tibi nouum supplicat: Attenere fugitiuam ad magnas spes dextera tua, fulminaturus rebus. vigor animi, & ingenii felicissimi labor imperat, quæ tria solum patria imperio suo Galli habent. Scripsisti quibus iniuriis exercitur rarissima mortalibus Veritas. quæ sunt miserabilis, non alias magis obiectat cultores suos, quam cum per calamitates venit. Si reddideris libertatem quam tamdiu inter cædes & supplicia iacere prospicis: dabit tibi præter immortalitatem nominis quam iam tuis factis meruisti, gloriam restitutarum Musarum quæ una cum Veritate diu iam exulant: effecit nimirum & incrementum ad studia arte. Nec possum amplius indignationem ipsius me tenere, & dolorem meum continere, quem grauiorem illud maxime facit, quod libere queri non liceat. Quod si eo quoddam Veritatis partes sequuntur, audeas imperare manus suas & arma promittentibus, quæ hodie in processu sunt vitia, postmodo velut in solitudine & situ iacebunt, alieniora virtutes, quæ nunquam magis fulgent, quam cum Veritatem comitantur. Quia enim aliud teras homines includit tumulo, quam mendaciis infamis historia, quæ labefactum in solitatione veri posteritatem ad ludibrium antiquitatis astringit, dum miracula describit & fabulas etiam pristinis indignas. Idcirco male viximus, quoniam sæuos mores, & infensa tempora, vera dicentes non tolerant. Sed tandemne, suspiriis & querela super eiusmodi malo bellemus frustra! cum iampridem disciplinarum studiosos (quibus etiam suam famam bene nati principes debent) aspernentur, & peruersi contumelia videant meliores litterarum sectatores, quorum tantum beneficio ipsi viuere diutius possunt. Verus sane in hoc regno malum! Vnde motum est, inter magnitudinem inscitiam, artium, linguarum, & eloquentiæ contemptum, posse te inuenire qui scientias ames. Adeo pauci sunt qui Musarum decus, & Apollinis sequaces possint sustinere. Sic in monumenta & libros clarissimorum virorum alias non parte sæuitum, cum nomina eorum typographorum loquacitas vulgasset, aut emuiens scribentium. quos bene conscientis contemplanti fecerat comminata necis. Igitur, AVGVSTISSIME PRINCEPS, *tua ista partes erunt, errores publicos ignorantiam, & mendacium deprimere. Veritatem a seruitute vindicare. fugare detestabili, tergere lacrymas, leuare planctus. Pro quibus officiis famam ca-*

pabitur

cabimus in laudem tui. qua virtutes tuas differat per tot jam terrarum orbem. Minus ista finis, juvabimus, si juveris. VALE.

QVærebam quod miseriis meis finem faceret, nam & hilarior fortuna vultus jampridem suos in perniciem meam condiderat, & vix inveniebatur numen aliud quod Alitophili meminisset: adeo etiam Veritatis nomina Dii odere. Cum vox inter sylvosas convalles audita, à solitis querimoniis, importunis terroribus, & erroribus inexpletis, calamitosissimum hominem ad nescio quod solatium vocavit: si conjuncti gemitus, & iniqua miserorum paritas, Fatorum acerbitatem, & invidiam mortalium, aliquo modo lenire possunt. Turris erat tam conjuncta lapidum serie, ad æternitatem durata, ut etiamsi Jupiter aurum esset, illum tamen incorrupta non timeret. *Crebri ferreorum radiorum nexus, & quibus cum sua Venere Mars turbulentior inclusus, nec armis suis locum inveniret, nec fugæ. Non illam suis brachiis æquoreus Neptunus cinxerat, aberant fluviorum Dii omnes, nymphæque tremulas loci horrorem fugientes lymphas suas alio deduxerant. Dura solitudo exesos telluris amfractus, & tenebricosas voragines habitabat, sola, nisi quod senex mulier hac quotidiana querela sanctam simul caniciem & solitarium silentium rumpebat.

Quod possum, fortem lachrymas male invida mater
Nate tibi tumulique tuo, fero, confecta, demo,
Te patria pietas, te livida turba potentum,
Te veri sinceros amor, Justitiaque, fidesque,
Perdidit, hanc tua sors: ambo periisse in uno
Crimine, si scelus est qua quondam numina fecit
Immanis probitas. Sed non periistis & ambo,
Aut libertatem melior sententia reddet,
Aut si fata negant, adcens relanguet ardor
Qui geminam gemino partu dedit Ilia prolem,
Qua sacrandam urbem generosi sanguine nuper
Conjugis implevit Mars Gallicus, ut sua damnet

Facta

Facta miser, timuitque sua suspecta esse querela,
Quæ rediviva suis restauret Pergama Gallis.
Nescio quid spondes mansurum hac turris imago:
Iam ferit Illyricum remus velocibus æquor
Tyrrhenusque sinus, illum Galathea salutans
In tenero vultu quendam miratur avorum.
Ardet, amensque sui tum deserit Aetnes ignes.
Ille quid? en dubiū est! ejus connubia poscunt
Mille Deæ. Velut sanctas, & in omnibus errat.
Hinc Arethusa suis suspirat blanda sub undis,
Hinc Strymphalides mæstissima vertice currunt,
Et Melas, & Cyane, nymphæque Simætides amnis.
At parte ex alia terrore urbique Deorum
Vesta parens, lento incedens per littora passu
Volvitur ante pedes, supplexque affata silentium est
Immota restabant, sed sancta parentia forma
Verticesque fuit, Protogenis imagine capta
Succensuit, sensit vultum, thalamosque recepit;
Post illum, mi crede, places, sed teda jugalis
Non patitur sincera duos: tua cætera sancto
Elige de multis. Tibi jam sua brachia tendens
Mitior excusat dissensio Roma pudore,
Hinc Salone manent chori, at vestibus atris
Et laceris petit amplexus, cui proxima fulget
Parthenope, & rosea florens Basiatia valle,
Innumeræque urbes, quarum vel mœnia quondam
Barbaridum fregere manus, vel bellica virtus
Cognata disjecit trepidos à civibus hostes.

Dum loquitur, mentem fatidicus furor, mem-bra omnia sui motus deseruere. Nusquam pot verum de Evandri successu vaticinium altior somno Carmentam Tyberino in littore Deus op-pressit. Accessi, qua manus brachio committitur, indicem admovi, defecerat omnis arteriarum pulsus, succedensque in ejus locum glacialis su-dor, pertinaci glutino totum corpus irroraverat.

Ecce dum sudorem extergo, frontem frico, pectus detego, deficienti spiritui ventorum spi ritus præbeo. superveniens militaris cohors in turrupit humanitatem meam, & quasi non lice ret esse pium, in ignoto damnavit officium quo

Rom

Romulus olim civica corona sine plebiscito donasset. Interim marcentes oculos quæ jam jacebat aliquantulum allevans reviviscere cœpit, sive illam tumultus hostilis, sive frigidioris aëris libertas excitabat. Tum demum convertens in me pallidos vultus nutu servitii mei continuitatem interpellabat, & voce nondum firma ut sciret cui beneficium debebat, de sævitia præsentium querebatur. At illi maritimis saxis surdiores, & crudeliores Siculorum tyrannorum satellibus, ne supplicantis quidem voce responderunt. sed infestis manibus ori oculisque impositis, vocem simul & nutus cohibuere.

Trahitur publica via caducum annis & mæstitia corpus, exitium virtutis, & regni ingens plaga, cum sub justo principe severitate dominantium ne verba quidem & lacrymæ impune essent. Et ne me lateret tantæ ferocitatis causa, inventus est aliquis paululum à turba seductus (dum matronam mœrentem & crines cum veste lacerantem alii advehunt) qui stuporem meum hac oratione discuteret.

Nullum unquam seculum hoc isto pluribus vitiis restagnavit verum, cum cæteræ virtutes pari fere sententia exulant; inventa est una Veritas quæ catenis onerata, flammis costa, rotis collisa, oleo ebullita, in perniciem suam subtilissima quæque ingenia invitet & acuat. Mirum tamen, iam cruenta virtus cultores invenit. Iam plures amiliæ sanctis parentibus desolatæ, Deam colunt, quam in publico damnant; aut suis tectis xclusæ, in sylvis delubra extruunt & aras, Veriæ. Iam tam nobiles priscæ libertati qua maximo allia commendatur, non valedixerunt: hujus unus plangore & veris fletibus prosequi, ne potentioribus quidem fœminis licitum est. Hæc juulismi mœrorum impedimenta, quæ miraris: ipque, ut audisti, regii sanguinis femina saxeo carere serviliter inclusa, exemplo sunt, quam periulosum sit hoc tempore Veritatem sectari. Et ne e putes in depravatos seculi mores illegitima in-

 vectiva

vectiva excandescere nondum repertus est, qui uberiori suorum sanguine Veritati parentaverit. Capiluporum gens, integritatis suæ fama totam Germaniam impleverat: & quod rarius est, bonam mentem comitabantur nobilitas, & ingeniũ. Avus meus cum corpus suum ubique terrarum circumtulisset, nihil inertius tot insolentibus variisque monachorum sectis judicavit. Itaque centone è Virgilianis carminibus confecto, monastica otia, simulatam sanctimoniam, ingluviem, avaritiam, libidinem, ambitionem, petulantiam, & reliqua religionis prætextu inulta scelera stylo alieno solertissime confodit. Plebs, quam nulla catena arctius superstitione constringit, non tulit ejus authores mordaci dente lacerari. Ruit impatiens iræ, caputque veridicum Rheno mersit. Expiravit fluvius, proque sanguine timidas aquas contrahens, pallentes submisit fluctus, & Orpheo suo pepercit. Hic postmodo relicta patria, cum duobus filiis in Galliam venit: sed & illa Germaniæ contagione vexata, nuper Mendacio sacrificaverat. Non potuit tamen, vir innocuus, inter tot fortunæ minas, & ingruentia undique pericula libertatis suæ non recordari. Igitur, conversus ad antiquæ Satyræ morsum, doctissimo & jam suo versu Veritatis hostes perstrinxit. Cujus exemplum filii sequuti, pertinacissimis argumentis Romanæ lasciviæ bellum indicendo, videbantur immortalitate digni, cum idem ventus & navigationis auxilium, & naufragii causa fuit. Breves & mutabiles sunt humanarum rerum vices, & conditioni nostræ Fatum rector nunquam simpliciter indulget. Celebritas nominis, invidiam parit, invidia inimicos; mortem, inimici, & nihil est tutius ignorantia. Parcite dolori meo victrices umbræ: has lacrymas, desiderium vestri; hæc suspiria posthumi pietas foras evocat! Abiit, ut gloriam vestram invideam, quæ plus posteritatis est, quam vestra. Pro Veritate cadendo, fecistis ut hæc laudis, non bonorum, essem. Sub oculis meis, avus, pater, avunculus jugulati, minus amicorum

offi-

efficiis, quam inimicorum crudelitati debent. Illa, vitæ incommoda mitigaverunt: hæc, mortis ludibria simul abstulit, & immortalitatem largita est. Quid faciam? si Germaniam repetiero, ut extraneum, abdicabat. Quisquis enim miser à suis solatium exspectat: nescit quam levi momento mutentur hominum ingenia: & quam repentino ab animis absentium memoria deleatur. Si in Galliis diutius moravero, ipsa me meorum funera docent quid timere debeam! nemo bene vivit inter parricidas. At ille optime Fortunam adversam sustinet, qui calamitates suas abscondit. Nullum solum infœlici gratius, solitudine: in qua, nec parricidæ inveniuntur, nec alius, qui miserias exprobret.

Hac deliberatione ferox, tantis casibus adspirantem reliquit; sed dum fugit, nescio quæ vox auxilium implorantis fugam ejus inhibuit. Conversus itaque ad notissimum sonum, videt amici corpus vulneribus lacerum, & tam continuis fustium ictibus intumescens, ut ne Chiron quidem attonitus ad tot ulcera, homini pessime affecto auderet sanitatem polliceri. At ille qui jacebat, undique circumlatis oculis, ubi in Capdupum incidit, quis crederet? tam pertinaci constantia in Onosandrum declamavit, ut facile esset conjicere, eum plus de ultione, quam de salute propria cogitare. Potens, & efficax nomen est, vindicta; quod quisquis amat, & vitam simul spernit, & bona Fortunæ. Male sine stimulis satyras scribimus; admovenda sunt Poëtis infœlicibus calcaria, & atrocibus injuriis excitandus furor. Pace tua Botris, quod nuper Onozandrum poëma arguit, enervi, & flaccida facundia languebat; nunc, quod offensus exclamas, mirandum sapit, & aliquid majus, Hipponactis carmine. Cæterum, quoniam hoc, & illud typographorum curiositas in publicum misit, hunc libellum aliena sarcina exonerare volui, nequis aut extra rem proterviter immissa poëmata putet, aut Onozandri odio invidiose deductum opus. Iam vulnera

declamantis frigescente sanguine recruduerant, jam pallor suffusus totum corpus occupaverat, & qui jam victor adversus iram Deorum placebat sibi, intercluso spiritu, in sua potestate vocem non habebat, qua constantiam suam extolleret. Proh superi! quam facili ratione barbaris etiam precantia verba necessitas suggerit. Ille, ille Capilupus qui colloquium meum, & amicitiæ nascentis jura contempserat, ut primum Boerida expiranti similem vidit, tam humano sermone, & miserabili gestu, perfricuit indignantem animum, ut ne dubitaverim quidem subvenire auxilium meum suis & amici miseriis imploranti.

Dum semicadaveri fletu magis, quam fomentis succurrimus, inter plures domos adverso chirurgi tabernam, & è fenestris dominum sedium subterlabenti fluvio pargamenta ejicientem, qui ut ad indicis vocantis signum cucurrit, tam facili medicamento fugientem animam, sensusque morientes revocavit, ut æger confestim salubritate toto corpore percepta itineri suffecerit, quod ad beatas sedes salutaris hominis ducebat. Vbi, jussi consedimus, tum novus ille Æsculapius ad nos.

Hactenus humanæ fœlicitati quodcunque illud est inimicum numen quibus suppliciis potuit desævit: tum demum ferocitati suæ habenas injecit, & minus hostiliter peccat, & occidit. Levis mors est, quam gladius alienus infert: at illa miserabilis, & deploranda maxime, quæ alium percussorem præter moriturum non invenit. Biduum est à quo hospitem extuli, quem sua manus repugnantibus fatis abstulit. Causa violentæ necis, Veritatis amor. Et ne vos alioquin sitientes novitatis male texta narratione diutius detineam, hæc epistola (è sinu chartam producebat) quam ad amicum scripsit, antequam suis vulneribus generosum efflaret spiritum, totam tragœdiam curiosos docebit.

PERCAS EVPHORMIONEM ultimum salutat.

VTinam & Fibullius conditioni meæ invidisset, & ego libertati. Aliquid erat, inter serviles notas quas olim fronti tuæ, jussus, inussi, quod festinantibus divitiis anteferrem. Iratum ministros dominorum favor, dum evehit, strangulat. Ambitio, & luxuria, & libido scenam dederant: scena, catastrophen. Non imus in servitutem, sed cadimus. Tamen inter sordes & paupertatem securitas habitat. At quidquid in altum casus elevat, aut alienis dolis concessum in dubio manet, aut statim festinat ad ruinam. Non pronum tantum iter est ad interitum, sed & præceps. Felicioribus etiam lubricum. Neque enim, corpora modo, sed & ingenia, illis debemus, quos sequimur: & nulla est deterior servitus, illa, quæ nos crebris muneribus, & iniqua secretorum vulgatione obligat. Alienum est, quod gerimus. Consilia nostra, & res per nos fœliciter gestas, jubentium potentia sibi vendicat: injustus est, quisquis agnoscit quod suum est, &, ut infidele mancipium poscitur ad supplicium, rapitur ad pœnam. Quo tandem (inquies) tuæ querelæ? Anemon à Callione injuriam acceperat. Provocatur Callion ad certamen. Dum dubitat provocatus, ire, an recusare malit: solus invenitur Percas qui evidenti periculo, Anemonis generositati pro Callione objiceretur. Scis, opinor, quàm æquis lineamentis utriusque faciem Natura distinxerit. Pari igne oculi fulgent, frons armatur ad severitatem, aduncatur ad audaciam nasus, & reliquæ oris partes dum in utroque simili proportione noscuntur, non invenirent qui sine errore à Percante Calliona sejungerent, si capillorum & barbæ color unus amborum vultus confunderet. Hoc nimirum restabat ut Callion essem; & sola pilorum caducitas, canescentisque calvitiei squalor horridus, ignobilem à nobili separabat.

parabat.

parabat. Itaque novo capillamento quod colore Callionis crines referret oneratur innocens caput; & barbæ fictitia supponitur barba, deducor in arenam, componor cum Anemone, in statu sto, petor, excedo, persequor, non animo, non arte vincebam; casu vici. Anemon quippe verum me Calliona existimans, dum magno impetu ictus ingerit, attrito in lapidem pede, excussisque manibus armis, in terram ruit. Non insolenter usus sum victoria, contentus hostilibus spoliis, sine cæde domum revertor. Timuit Callion, ne vulgata pugna, nomen suum ad infamiam vulgaret. Summoveor domo, & prisca familiaritate in odium versa, hoc mihi cum multis commune præmium fuit, ut satis esset fugitivo si viveret. Quam repente rerum facies immutatur? ecce victor supplex à victo vitam petit. Ad Anemonem confugio, & illi ut acciderant singula fideliter exponens veniam metui, & quod venia dulcius est, amicitiam. Iam non servus, sed comes, & aliquanto etiam Anemone major, si ad illius humanitatem mea in ejus domo perpendatur authoritas. Tum denique inquirentibus quænam sors me cum Callionis hoste conjunxisset, placuit mutationis meæ causas ad hanc historiam referre, ne quis aut ut malæ frugi servum contumeliis lacesseret, aut Callionem ut Anemonis victorem laudaret. Non distulit rumor timiditatis suæ testem ad Callionis aures inconsulta diligentia perferre. Tū demum vehementissime exarsit, & ad fugitivum persequendum crudelissimam lictorum manum misit, quæ captivum quia comperta & vera narrasset per tormenta laceratum, cruci infringeret, & publicum spectaculum ad crudelitatis etiam satietatem totæ imposistum populo exhiberet. Non hostem indignantem, sed potentiam indignantis verebatur Anemon, qui sacrum jus hospitii ad ultimum servasset, nisi Callionis domesticos, & assectarum numerum timuisset. Vt ergo, & nomen meum morti eriperem, & corpus barbaræ multitudini, derelictus ab omnibus, à meipso tan-

dem

dem petii auxilium, ut doceam omnia illi patere, cui aditus restat ad Mortem, modo in extremo libertatis osculo velit expirare. Hæc ista qua ad te scribo manus, ut epistolæ simul & vitæ finem faciam invitat, & armata ferro, atramento deficiente, dum sanguinem poscit, solum hoc permitti ut inferam. Vale.

Adhuc extremæ tabulæ à legentis dextra pendebant, cum cubiculum in quo eramus senex canes intravit: hunc clypeata publicorum satellitum phalanx, cum plebis infimæ turba miscellanea sequebatur. Tum ille proclamare cœpit, majestatis reum hospitem nostrum esse, qui tabernam suam contra Divorum Marci & Commodi edicta fugitivorum asylum fecisset: se, legis Faviæ & Senatusconsulti Modestiniani authoritate ad Percantem inquirendum missum. Nec quæri, an domini pecuniam servus inter verterit: constare è voluntaria fugitivi nece, majus admissum crimen. Nimirum, maleficum, proditorem, non tantum Callionis vitæ insidiatum, sed & in gloriam famamque integerrimi & generosissimi hominis imprudentissima calumnia invectum. Illum, & scelera simul sua, & supplicia quibus destinabatur, *transtulisse in fautorem & celatorem nocentissimi mancipii.

Dum rabiosa voce in transfugam, & hospitem transfugæ perorat, injectæ chirurgo nequicquam reluctanti catenæ, & in proximos hortos impetu facto, nuper inhumatum Percantis cadaver cum hospite quondam suo publico plaustro, quo damnati ad supplicium vehuntur, barbara feritate imponitur: interque nostras, & bonæ viciniæ lacrymas, eodem funere, mortuus & vivus inferuntur. Cui demum (inquam ego) futura est secura quies, ubi fato functis denegatur? quæ tranquillitas sapientum animis, ubi locus non invenitur, quem tuto incolant? umbræ fœlices ab Elysiis eruuntur, & inter beatorum sedes nondum Veritas effugit pœnam? Blandum subrisit Botris, & exclamationem meam oratione tam placida

 susce-

ſuſcepit, ac videretur Phœbus inter nubes nitidum coruſcare, aut in tempeſtate tranquillum Neptunus apparere. Et tu etiam (inquit) ex illis es, qui mortalium crimina Deorum exemplis, naſcitur in virtutis locum tranſiſſe? hodie non meretur hominis nomen, quiſquis erubeſcit cum Diis peccare. Authores ſcelerum facimus Deos, & nullum numen ſuperſtitioſe colitur, niſi prius hominum nefariis cupiditatibus, ſuis vitiis authoritatem fecerit. Impii parricidæ Saturni exemplo delirant, perjuri amatores Iovem imitantur. Venerem improbæ meretrices, Mercurium oratores ampullati, Apollinem multiloquaces Poëtæ, Æſculapium impoſtores medici; & quicunque in hanc lucem blandiente. Fato venit ut aliquid male faceret, nihil unquã ſine ſuffragio Deorũ immortaliũ fecit. Deſine mirari incredulis ſatis eſſe ad mendacium fidei, ubi fabulæ ad religionem ſimul, & ad præſentis vitæ felicitatem conferunt. Hic, luctante lingua oſculum illi adſigit, quem mox occiſurus eſt: ille dum demum Fidium invocat, amicitiam violat: alter, effuſe mœret adverſam in alio Fortunam, quam ipſe dedit, & ſera indicia ambitioſi affectus, à lacrymis quærit: ſævi judices eodem momento quo tuncta litiganti promittunt, mendicitatem minantur: advocati, nunquam ſine ſpe clientes: ſuos decipiant: illudunt credulis procuratores imponunt Theologi omnium animis, docentque nulli timendos eſſe Deos, hoc dilemmate: Si Dii ſunt, inquiunt, & ipſi ſalutares, nemo niſi fucto ſuo vetetur ſalutaria: Si non ſunt, ſtultum eſt timere quod non eſt. Quid plura? ad eum gradum pervicax ſeculi perverſitas venit, ut humillimi etiam ſpiritus homines in perjurium loquaces ſint, & in alienum damnum facundi. Inter male ſana parentum præcepta creſcimus, pueri auditione fabularum delectamur, ſenes narratione: inter luſus & ſeria inſerimus falſum, & tantis injuriis emitur ambitio, ut ſine homicidiis leves ſint rapinæ, & extorſiones ſine querela, ubi miſeris etiam omnia

omnia præter vitam eripiuntur. Avidum est humanum genus, & invicem sibi obstat; quicunque rapuit, alienæ aviditati exponitur; nulla felicitas in tuto est. Pessime quippe cum virtute vivimus, & quisquis in solitudine sibi contigit, languere in otio dicitur, & inerti animo ea de causa tranquillitatem quæsisse, ut se civilibus negotiis eriperet, & imminenti tempestati timide subduceret. Negant mortales cæteri philosophum illum esse, qui à terrenis animum dimisit ad divina: & inter plausus quibus mendacium excipitur, luget Veritatem nondum postliminio rediisse. Dialecticam eam tantum admittunt, quæ luci tenebras ingerit, ut fallat: quæ ratiocinationibus, ut vocant, suis obruit rationem, & intentum vanissimis syllogismis auditorem ad decipulam ducit. Laudant Physicam è nugis Poëtarum ortam, quæ dum solo Naturæ spectaculo respirat, non invenit Deum: & à feris, quas suus instinctus ad omnia movet, didicere violentiam, cædes, furta, & alia scelera quibus maligna mortalitas uberrim restagnat. Quid dicam? de Metaphysica, quam ideo recepere, non ut Deum esse ostenderent; sed ut simplicitati delirantis populi obscurissimis nominibus, & nunquam intellectis insidias struerent: & ideas materiam, formam, transcendentia, introductiones formarum, essentiam, & similia, vitiis suis accommodarent. Quæ omnia facilius creduntur, quia non videntur: & fortius inconsultas aures implent, & rapiunt quoniam humana fragilitas ad dubia & falsa sua sponte inclinat.

Accedit ad ea, & quartum genus Philosophiæ, quod Morale appellatur: & cum multi sint, qui variis præceptis tenera formaverint ingenia, solus Theodorus in pretio est, qui affirmat, omnia crimina, in sapientem etiam cum laude cadere posse: oris & habitus modestiam, famamque affectatæ sanctitatis, non modo sceleratissimos excusare, sed & contentiose antequam fata poscant, adscribere eos cœlo. Improbos mores tristitia vultus, & religionis obtentu quasi tenebris obvo-

lutos per virtutis speciem expirare. Tegenda obsequiis frequentibus odia, ut per servitii & familiaritatis jura tutiori fraude quodlibet perficiatur scelus, cui & ipsa Fortuna peccatrix fœlicitatem solet indulgere.

Hæc ut palam prædicabat, publicum odium in se convertit, neque enim magistratus tantum cum sua turba hanc declamationem cum fastidio audiebat, sed & quisque in eam tabernam confluxerat spectator pendentis exitus, aspernabatur importunũ oratorem. Iam murmur, jam clamor, minæ, injuriæ ictus, & quidquid aut tumultus, aut furor, iratis suggerit. Tardum est, differre, quod expedit. Inter tot hostes Hercules sine vindicta cecidisset; & quicunque alius à suis vitibus auxilium expectasset aut à mora, hellebori potione sanandus erat. Igitur fugimus non invicti, sed ab ingruentibus undique periculis invitati. Per amfractus deinde obscurissimos, & deserta sylvarum egressi, in eum locum descendimus, quem Apollo, si viveret, præferret Parnasso. Nemus prealtis densisque frondibus umbrosum, nivatas fontium lymphas, & numquam sitientes arenas, sua opacitate veluti propugnaculis tegit, exclususque dies dolet lumen suum ad interdictum venisse. Sparsi tamen flores, qua subtilissimis radiis Sol penetrat, viride gramen prætexunt, & Zephyris dulce errantibus odores præbent quibus nutriantur. Præterea arborum radices musco circumlitæ suas vires adhærente humiditate temperant, & erumpentes certatim truncos lætioribus ornant brachiis. Tota sylva arguto lusciniarum cantu perstrepebat, quem simul aura levis commotione foliorum, & placide manantium fluviorum loquacitas suavi murmure interrũpebat: quibus cessantibus, sub platano quæ in immensam altitudinem surrexerat, bonus Tamias hac cantilena antiquam delirantium Amorum flammis valedicebat.

Adhæsi quondam dominæ votibus
Servus Cupidinis.
Solutus vinclis satis est. Imperus

Invech

Invenit exitum.
Beatus quisquis placido naufragus
Dat vota litori,
Procellas temnit Veneris perfidæ,
Redditque turbidas
Amoris fluctus. Metus at spes abit:
Nec liber invidet.
Amantium tetris querulus gaudiis,
Hunc pulcher ingerit
Cupido lusus: valida dextera
Hinc necem ciet.
Facessant arcus, pharetra, & spicula
Sæva libidinis.
Procax juventus reperit turbidis
Fervoribus modum.

Tam leni concordia ad vocem pulsabat resonantes cytharæ nervos, ut Sirenum contemptor Ulysses, arbori navis alligatus, vincula dirupisset etiam cum periculo novum Ariona propius auditurus. Oculi ad sinistræ manus motum adhærentes addebant canenti gratiam, Musarum & Charitum dulce temperamentum. His, aut similibus modis à Deidamia gaudium Achilles extorsit. Tum demum languente brachio cytharam demisit in terram, complicatis deinde pedibus, & dextero cubito genui impresso, sic ad Daphnidem (qui sub ejusdem arboris umbra sedebat) cum lacrymis infit. Mille nos casus quotidie collidunt, sed generosus animus concitatus ad honesta, aut nihil timet, aut si ad aliquid expavescit malum illud est. Nescio an adolescentiæ meæ vigor, an naturalis impetus, ad libidinem proclivior fuerit. Jam sero immo statim, immo vero jam nunc, stultitiæ meæ me pœnitet, & pallido horrore ad omnia blandimentorum nomina contremisco. Sed quoniam jubes me Daphnis delirium meum meminisse, vel iratis etiam Cupidinibus, & mirum & sævum sine mora memorabo.

Ilium ex negotio petebam. Forte Pactoli fluminis in ripa Ilienses mulieres Iunoni sacrificaturæ cajetane muris; omnes si non Deæ, credi tamen

di tamen poterant: & forsan inter tot calentes
formosarum fœminarum sinus, melius quam in
Cypridis gremio nondum satis deflectus Assyriis
Adonis latuisset. Cunctis eximium pulchritudi-
nis aureæ decus, amantius tamen in una nitebat.
Vtpote cujus genis nix inhærens purpureo made-
facta sanguine, extingueret rosarum & liliorum
nativos colores. Collectam frontis modestiam
duplici semicirculo instar crescentis Lunæ æqua-
bili mediocri supercilia nigra cingebant; radia-
ta lumina imminebant naso, & veluti è vallo in
aggeres, inevitabile Amoris telum vel & in inno-
centem spectatorem sine delectu torquebant. Iam
crines ad captivitatem flexi, quot orbibus vibra-
bantur ad gratiam, totidem laqueis hominum
libertati insidias fecerant: & ipse purpureus in la-
biis color, videbatur, humani cruoris continuo
potu in tantum ruborem venisse. Cervix alba, &
sine gemmarum fulgore satis suis deliciis ferox.
Infra, gemini folles Cupidinem undequaque spi-
rantes, incentivo & ad pruritum etiam frigidos
invitante motu sororiantes pulsabant papillulas,
& à suo subsultu lumborum levitatem indica-
bant amatoribus. Nihil vetabat advenam culto-
rum turbæ adscribi. Etenim sicut divinitas, sic
forma (cœleste donum) laudatorem nullum à
cultu suo removet.

Convenimus, semper nova præcordia flammas,
Nosse & in vultu, qui fuit intus, Amor.
Haud aliter nivea deceptus amore juvenca
Taurus egit flammas, & pede saxa ferit.

Nec mora, stimulatus ardore, accessi, atque
ita compellavi. Crede mihi domina, fax recens
ad illud incendium parat se. Quod si negligis, vel
post morulam non poterit extingui. Quod si pe-
regrini vota admittis, ecce tibi duo magna Numi-
na concilio: Amorem scilicet & Apollinem. Il-
lum cui oculi è cælis ubi æque ac in terris impe-
rat, eripuerunt, ut mihi traderetur, & ego illi vi-
cissim. Hunc vero tua ista facies formata ad invi-
diam Dearum litigantium in Idæo monte è con-
sortio

sortio Musarum ad laudem suam vocavit, ut scires, tantum speciei miraculum unius viri custodia regi non debere: nullum esse bonum, quod commune non sit: & formositatem ideo dari à Diis, ut à pluribus ametur, & plures amet.

Quæcunque aspicias, nil tam majus in orbe
Cælicolæ Phœbo: tamen hic communia vulgat
Lumina, & incertis incessans agminis errat.
Aureus huic color solus est, & sunt argentea Lunæ
Cornua, utraque tamen non æquo lumine flagrat,
Fertentemque suis deserit conjiciens annum.
Lympha fluens, formosa fluis, seu dedala rupes
Fundis, & clara permundis marmora fluctu:
Seu tu prata rigas, Cereremve indocta in arvis,
At formosarum tamen est communis aquarum
Usus, & astricta nulla sub lege vagantur.
Sola nocens, ingrata viris, ingrata puellis,
Perque nefas, & tristi dexas, male fida, reliquit
Lex thalamis speciale malum, quæ frigidus olim
Tantum domina conjunx amplexibus esset,
Hac inter morimur, sævaque Cupidinis ira
In vetitum ruimus. Nam quem non improba carpit
Forma, urgetque animo? sic Tantalus imminet undæ,
Quæ refuga ora fenus nulla pro crimine ludit.
Impia quid damnas tam justas Iulia flammas?
Quid terres fidei & probraris imagine vana
Fœmineam mentem? Furor est, concede, & offert
Quæ quia justa negat. cur sic sejungis amantes,
Et concedentem sedulis barbara cumunem?
Quem fastidito demulcens vere maritus
Ad plenas aures ruitus, opimaque furta.
Quod non cessantes calcalis in arbore fructus
Dare mitiis, fruor, & favo sapior Euro:
Ille tamen selectus agri sulcatus aratris
Pluribus, uber erit. nec illum deterit usus.
Deperit inde nihil. contra fecundior alto
Imbre tumet, largoque potens in semine surgit.
Quam misera est natura hominum? mortalis ubique
Cura dedit leges, & quod tot facta Deorum
Ostendunt, audire pudet. Sic summo Tonantem
Lusit, & accepto decepit adultera flore.

Qui

Qui flos in teneris fertur fingitur hortis
Impraegnasse Deam. & thalamos lassisse pudices
Momenda erat. duplici turgens plus cornua bulla ?
Lassans huic taulis, sed quem pro stipite posses
Accipere. & fimum duris aquare expressis,
Aut nisi purpurea vertex fulgeret ab astra
Totus erat viridem, cujus vel bilia possent.
Intactaque nives tantum aspisse colorem.
Cuncta Clio nosti, tu qua Tritonis amores
Vidisti, narrare velis. quo Iupiter igne
Auferat, an flexilis trajecerit illa ferro.
An frendens fulmen dextra libravit ab aure.
Secessumque ferox injecerit Aeaida tergo.
Ecce : & summa de trastanda verilia palma,
His quoque furta placent. conjux, ait. sacre donis
Quae natura dedit : non sum tam retricens, ut quos
Sensi ignes, damnem : brevis est injuria nostri
Et secreta thori : meus est genitricis in alvo
Imperfectus adhuc infans Tu nate parentem
Aut sequere, aut penetra Stygias inferius undas.
Dixit, & in medio placidus consedit Olympo.
Tantorum misteri cur non exempla Deorum
Mortales sequimur? cur non communia tecta,
Communesque thori, fixum de corde dolorem
Depellunt, demissique fidens clementia fulcis
Zelotypos mulcet fratres? Hac itur ad astra
Limite : quid Divum donis felicibus obstas
Iulia? & ingratis servas tua jura maritis?

Ad haec illa. Bono animo esto, inquit : nequ
enim huc sine Numine venisti, en, & Amaryll
Tamiae mutuo amore mancipata est, & jamdu
dum pari cupidine ad integram voluptatem susp
rat. Facito ut probus miles ad excubias hac pro
xima nocte in conniventi lumine agendas cu
armis venias ; non ultra differo, quod petis
Veneri sacrificaturae minima est de Iunone cu
Effice tantum ut memineris domicilii mei quo
peto, ne cum abierit dies & tu sine lectulo vi
les, & ego sine amatore. Processit deinde per am
plissimam civitatem, peteratisque pluribus v
cis, ingressa est domum tam multis insignem a
difici

dificiis ut oppidum sola facere posset. Quod si ab ædium fronte interiora conjicere licet, in his majus etiam aliquid aurea Neronis domo.

Commodum Sol ad Oceanum cursus præcipitabat, & minori lumine inter diem & noctem Vesper nitebat, cum felices tenebræ intenderunt se cælo, & patentes fores in ipso limine mulierem excepêre furtivo susurro, & qui tamen audiri à vicinia posset, Tamiam appellantem. Non dubitavi me meamque fortunam ad vocantis arbitrium credere. Nimirum Amor ex hominum animis timorem expectarat. Illa manu prehensum ubi per flexuosos sinus amplissimæ domus pertraxit non repugnantem, eo se mecum cubiculo inclusit quod luxus, credo, speciale sibi domicilium elegerat. Ibi nive candidiores cereæ faces sua multitudine immiserant diem, & eas brachia per ditissima aulæa exerta tota ex argento sustinebant. Ebore candidissimo testudinibus cupressinis, & jaspide, summa parietum refulgebant. Lectum circumdederant parapetasmata phœnicei coloris, aureis limbis ad immane pondus onerata; aureæ quoque fimbriæ stragula cingentes totum fere tegebant pavimentum, quod varii marmoris solerti conjunctione ad Veris etiam invidiam & reddebat omnis generis flores, & servabat. Adeo vitia ad virtutis speciem ornantur, ut qui quondam in Cincinnatis & Fabriciis Virtus fuit divitiarum contemptus, ille hodie in certuxuriem sæculi usque ad nauseam calcantium regnet.

Tum mensam illa quæ mihi janitrix dux fuerat ante focum erexit, impletamque selectissimis bellariis, & poculis Liberum patrem spumantibus, indixit postcœnium: interque mutationes Veneris hortatrices, cui serviret, exposuit.

Iam octavus est annus, à quo Amacho. ditissimo homini, sed ad fastidium stolido, Amaryllis nupsit. Caveant puellæ quæ fœlicitatem suam ad nummorũ mensuram metiuntur, ne inter devotam amatorum turbam eum conjugem eligant, quem splendor auri, non Virtus, non ingenium, non ingui-

inguinis indefessi grave pondus etiam ultra desi-
derium commendant. Inter aurum & argentum
jacet Amaryllis, & in nuptiis vidua, ignorat quem
habitura sit hæredem. Tamen, castissima mulier,
tanto ardore ad quæsitionem liberorum fertur,
ut nihil sinat intentatum, quo prægnans uteru
expectatissimo partu aliquando successorem re
solvat. Absit, ut de tua forma tantum præsume
re velis, ut credas te ab Amore ad tantæ fœmina
amplexum vocari! quoties ardere se dicit, totie
fumum dat, non fidem: scilicet ex ambitione au
dientis, non ex cupidine suo jurat; neque enim
habet pulcherrima mulier quod deligat; nec ma
gis formosa quam pudica, sine crimine oscula dat
& accipit; interque varios concubitus non inve
nit adulterium, quod non coitus, sed ad libidinem
æstuantis mulieris voluntas facit. Pridie dum an
te aras staret, & mellita oratione sollicitaret i
auxilium suum salutarem Venerem, visum e
Deæ simulacrum annuere voto precantis. Crepu
re injectæ foco lautus, & splendidissimo rutor
colluxit templum, subridensque amico numin
Venus, nunquam minus dubia voce hoc orac
lum expressit.

Qua largus dixi restagnat Pactolus unda,
Et qua luce Dea Iunoni sacra parantur,
In Tamiam satu flammas famulabor Amoris.
Cur grave vulnus alet, solerus mihi ara negabit,
Præbebitque sinus ad verba precantis vultus.
Sustine; quodque petet, facilis concede precanti.
Non ante exerto sua cornua Luna resinget
Vertice, quam tumida tua viscera pondere crescent.
Mater eris, gravidæque tibi Lucina favebit.

Ne mirere igitur, amatorem te tam cito rec
ptum, quem Dea (sub cujus tutela totus orbis
gitur, & quæ jura pariter cælis & terris dat) ju
sit in pudicos thalamos admitti propagandi gen
ris humani causa. Cura Neminum si non max
ma, tamen aliqua sumus, & quodcunque sine
lotum arbitrio fit, inutile putatur. Amachuši
faustis ominibus quo die Amaryllida duxit, fr
do co

do congressu interfecit cum virginitate foecunditatem. Successere in illius locum quatuor Fratres, & Amachum dum à sterilibus thoris arcent, conturbatis seminibus illuserunt sorori. Istorum impotentia totam familiam in solatium vocavit; sed inter tot futurorum millia nondum inventus est, qui desideratæ sobolis impraegnatione repararet labentis domus ruinam.

Et adhuc loquente, in cubiculum in quo eramus præcipiti passu venit Amaryllis: excussæ fores stridenti cardine converterunt ad sonum suum oculos narrantis facundia pene obseratos in somnum. Collucentes faces ad ejus conspectum visæ sunt majoribus flammis ardere. Nimirum ipsos etiam ignes geminus ille ocellus mortalis nymphæ urebat. Quæ postquam moras suas importunitate mariti, & familiæ vigilia excusavit, Amatores, inquit, & tenebras quærunt & secretum. Statim reducti postes, & janua admotis repagulis ad securitatem laxata, omne deinde nocturnum lumen extinctum, & rorans balsama lectulus ad gaudium semiapertus. Crediderim illum poetas olim speluncam fecisse, in qua Dido tantum Æneam sustinuerit. Delectata illa ancillæ sedulitate multum risit, & brachiis huic collo injectis, & ad osculum sese ore ultro offerente, Thorus, inquit, iste latebras suas debet hujus vernæ officiis: ac tu, dum quas sensurus es flammas impetrãt abscondere, illas silentio. Hoc dicto sævit arctius in amplexum, & hiantibus labellis tremulam linguam in os stupentis condidit, interque gannitus pertraxit in thorum amatorem jam cadentem.

Scis, Daphnis, quæ bella tanta libido lasciviente lumbo suscitet, qua amantum voluptate succubæ mulieres crebris subsultibus & lubrico spinæ motu amori indulgent, quæ petulantia ad reciprocos morsus soleat in ipso profluvio feminum jacentes efferare, quæ salacitas varietate congressuum Spintriarum inventa superet, aut Elephantidis libros? Crede hæc omnia in thalamum nostrum venisse, & tandem longo & repetito certamine

tamine

tamine fatigatos, in altum somnum descendisse: posteradie, refectas cibis vires, ad hujuscemodi colluctationes conversas, & durasse ad confinia mensis voluptatem solidam, donec in fœtum obstipato Amaryllidis utero Veneris oraculo fidem fecerim. Ipsa tandem consuetudine satur petii missionem, cum illa & languori jam meo irata, & puto ad novitatem erecta, quod petebam etiam ultra expectationem facili nutu concessit. Addita hac monitione.

Si, inquit, tam prospere Dii tecum egerunt, ut possis inter virtutes tuas taciturnitatem numerare, invenisti, quæ fidelitatem silentii tui insperatis honoribus aliquando remunerabit. Si vero tua ista lingua importuno motu secretum revelaverit, scias te certissima necē ejus temeritatem luiturum. Longæ sunt manus & implacabiles mulierum læsæ, utpote quæ nunquam torpent nisi post excidium provocantis excitatur desuetudine furor, cumque alii mentis impetus, & violenti affectus animi, tempore, longaque absentia, veluti tectus ensis, rubiginem contrahant, sensimque minuantur, ita cui loquacitas male sani amantis causam fecit, non invenit in fœmina modum. Et ne me putes ad minas inanes & fictum supplicium descendere, advocetur hic Hippocomus, ut tradictus lanienæ, doceat Tamiam quid timere debeat. Pervicax est in famam meam Fortuna, & in ipsa domo dudum invenit qui pudicitiæ meæ noceret. Nimirum quem è stabulis, & ab Hippona, ad domestica servitia contuli, quem in hunc receptum thorum ut per luxum & illecebras conditionis suæ oblivisceretur, gratiam meam tradidit, & nefario sermone tot meain se beneficia ingratissimæ loquacitatis scelere polluit. Adeo etiam in servilis animos virilis sexus consuetudo descendit, qui ubi ad satietatem libidinem explevit, ludibrio habet amatam, & superbo fastu negligit Cupidinis nuper pernoctationibus, lacrymis, suspiriis, & exitiali pæne inedia quæsitos. Lentius in Ætia quisos ad medelam corporum inter Auroræ [illegible]

è co[illegible]

è cœlo salutaris cadit, ad primos nascentis Solis radios expirat.

Subito isto fine sermonis perductus est Hippocomus, homo lascivæ frontis, oculis petulantibus, nigro crine, barba primula, & nondum ad mentum delicato & tenello vellere descendens. Solum pectus, quod ad inflatorum utrium speciem protuberabat, deformaverat formosissimum corpus. quod Doris ministra ubi ad infelicem trabem arcte colligavit, egit retro cubitum vestes, & alte succincta supposuit patientis pedibus argenteum labrũ. Nec mora quem tenebat gladium tam alto vulnere in Hippocomi pectus condidit, ut sanguis erumpens uno impetu pæne totum labrum impleret; mox inter eiulatum evulso corde aperuit os nil reclamantis, & extracta viscera carnifice manu præbuit ut mandetet, addita etiam hac imprecatione, pari nece damnatum spiritum ejiciat, quisquis impudicam quam fecit insolens diffamat probris, & in bonam amatæ famam dedignatur mentiri. At ego ut eram semi mortuus, eandem crudelitatem frigido horrore expectabam, eratque summum trepidantis votum, mors mitior, quam in pretium præcipitis obsequii serio advocabam, sciebam quippe raro subsistere lassam fecitatem, pantheræ in modum, quæ plusquam exigit fames, devorat. Cum sæva Amaryllis, & sævior Doris Amaryllide, monitum meminisse Hippocomi supplicii, expulerunt domo.

Tandem resumo animos, & domicilium Circes & Sirenum insulis crudelius pernici fuga relinquo, quæsitoque diversorio & invehto, per totum triduum inclusus quæ videram identidem replicabam. O Dii! rem perditam, matronarum (...)estes morte emimus, aut exilio omni nece pejo-(...)e. Inter delicias eo sensu venit homicidium, ut (...)d illud publicus minister pallesceret. Quid me crudeles fœminæ jam Stygiæ paludi innatantem momentariæ luci restituistis, ut sævius postmodo peream? Hæc vestra benignitas inofficiosa (...)st, quæ dum parcit differt supplicium. Permit-

 tite

tiæ me in quietem, & sine mora expectanti oreo paratam victimam reddite. Quo enim pertinet Hippocomi pœnæ novitas, nisi ut moneat, impudicam dum formam prostituit, ad omnia scelera sine lege ferri? Atenim ille in tormentis non modo vocem sed & gemitus habuit in potestate: præcipitieut sui profluens è visceribus sanguis inter saniem tabumque elapsus, veterum olebat. Audaci ancillæ dextera cor extractum, minus humano erat, & pectora cum acuto stridore rupta, fidem etiam istis oculis negant. Omnia hodie in mendacium effinguntur; mutuatam personam no quidem ante Deos exuimus, & nisi quod humanæ fragilitati divinitas accommodatur, jampridem vacua fulminibus manu inter nubes innocuus Iupiter spectaret crimina, non puniret.

Hæc ut sæpius repetebam, exsonuit ostium, mira res! præbuerat aures querelæ Hippocomus cujus funeri condolebam, jam non cruentus, nec gibboso pectore; cæterum timidiore vultu quam nuper evulsionem cordis viderat: qui ut deprecanti similis sese ad genua mea incurvavit, Parce, inquit, in tantam fœminam invehi, cujus iras & ipsa cœlestia corpora sentiunt. Minus est, quidquid de Medea dicitur; etiam in cogitationes hominum furtive irrepit, & absens audit absentes. Quod ante peractum alieno sanguine, & sine vulnere in ostentationem venit. Quippe pellis ovis innocuæ, cum visceribus, cruore, & corde suo, firmo adhærens ad hoc pectus glutino, & cultrum Doridos excepit, & dissimulatum Amaryllidis furorem in exemplum luit. Dii melius quam ut fictum supplicium vera cæde caput tuum respiciat: nescio quid in salutem tuam hoc amico ore Deus agit, admonetque veloci fuga certissimam necem vitare. Neque sum tam effera barbarie ut patiar eum quem fata eodem amoris fructu satiarunt, indignissima morte perire. Quis scit, an ille Amor qui nos in eundem thalamum compellit, ad eundem tumulum aliquando feret?

Gratias egi inexpectatæ hominis humanitati, & verb

verbis ad communem urbanitatem expressis, ubi vitam monitioni suæ debere me longa confessione monstravi, juravi illam redditurum quandocunque voluisset: & data invicem acceptaque fide, in hanc solitudinem veni.

Ad istum modum suam Fortunam memorabat Tamias: vere dama familiarum superum tabum fugiens, visa est à vulneratilium deprecari. A cursu anhelabant pectora, & os supplex extremam lassitudinem deformabat, quod lacrymæ ab oculis cadentes sine mißione humectabant. Dum surgimus, palam atritaque jacebant folia fragorem fecere, quomodo Zephyrus arboribus obstrepens in silvis amat. Ut vero iter in qua tramites partem contemplatissem Daphnis injecit, quasi monstro perterritus diriguit: laxata postmodum vere, tam validum intonuit, ut crederes ad stupendum Jovis fulminantis ictum Mundi compaginem divelli. Qua tandem (inquit) causa in has terras descendit Alitophilus? quæ illum numina reddidere quondam mœstæ, nunc demum beatæ Daphnidi! longam moram fecit properatæ amicitiæ quisquis Deus tam amica lumina istis moris tandem negavit.

Non erat dilectus sodalis tantum sibi, sed exilii sui tædium spargit in amantis corda, & maximam partem miseriarum quas sustinet transfert in absentem. Teneo te Alitophile, & nunc osculis tuis ad satietatem fruor. Venit simul in amplexus tam arcte hærentes ut spiritus libertati tormentum facerent. Excepit alios liberali salutatione Tamias, & sinuato corpore ubi utriusque vestigia inutili urbanitate pœne vultu pressit, invitavit ad proximos lares.

Iamque illis præcedentibus, è collo meo Daphnis brachia dimoverat, languidumque corpus eo liberaverat onere, quod nec Atlas ferret, nec Hercules humeris suis imponi pateretur.

Dum præeuntes sequimur, advertimus eam, quam in Philemone Iupiter damnaret, & Romulus inter pauperiem nascentis regni fastidiret: tamen Daphnidis & Tamiæ domicilium. Rami pingui argilla obducti muros faciebant, ad eandem æqualitatem dispositi junci palustres tectum

fecerant, imbribus repentinis decursum, & quotannis renascentis subsidium hiemis. Tamen pluribus palliis simul junctis stabat, ventorum ludibrium, & quam suum limen nondum senserat. Intus vero variæ picturæ, ea manu natæ, quam Apelles quondam suæ prætulisset. Supra tabulas pittacium erat cum hoc titulo.

LABORES ACIGNII.

In prima ille dolorum artifex suam vestem induitur, superstitioso passu religiosam majestatem tentabat. Sol nunquam magis lucidus vultus hominis quasi persona tegebat. Micabant in omnem partem contorti radii, oculosque ingentis turbæ suo fulgore perstringebant. Hic, elatis in sublime manibus ascititiam gravitatẽ mirabatur: ille, pronus in ora: alius genuum flexu: quidam, votis: erant etiam qui donis & humili cultu quasi Deo supplicarent. Præcipue sordidæ conditionis viri, effœti senes, simplices puellæ, puerique ferulis objurgari soliti: Adulteræ quoque matronæ, lenones impuri, spintriæ famosi, & quisquis alius aut aquis ablui crimina putat, aut tralatitia confessione tolli. Infra isti versus legebantur.

Quid falis valente Veritatem
Flamma fugis? iniquus es. Deam illam
Iampridem gemina Deus catena
In cælis retinet, negatque terris.

In secunda tabula, subigebat Acignius clune agili & crissantibus lumbis nequicquam reluctantem Deam. Reliquerat flammeum pudicos oculos, & aridam terram diruptorum sparserat. Circa geminæ lances inæquali pondere arenam urgebant, & omnia quondam Iustitiæ ornamenta velut in fornice jacebant. Mirum! Protagon el vultu quo quondam serenitatem nubibus dabat, & tranquillum pelago, spectabat inter malignum robur & leges iniquas, virginis ejus infamiam cujus ope nuper avitum regnum receperat, & vim male imperatam cum proceribus & senatu ridebat. In ista breve carmen erat.

Osc

Olim Pacta Themida juvant vergentem.
Sed meminerint, passa jamdudum est nefas.

Tertia notissimorum hominum etiam ultra naturam reddebat imagines. Dolæus, Robertus, Durantius, & Martilierius, hiantibus labiis putabantur declamare. Scribebant Carmina Douzæ, Scaligeri, & Lermæi. Ad solutæ orationis licentiam calamos torquebant, Casaubonius, Pascasius, Barclæus, Grotius, & Hogerbeetzius. Pyramidem cadentem sustinebat valida manu Servinus. Torquebat fulmen in subjectas aquas Arlæus, & per Styga jurabat nunquam se permissurum quidquam de Senatus amplissimi fama diminui. Agebant alii alia. Interim vertebatur in fontem pyramis, & expatiatum flumen in maris speciem spargebatur. Solus Acignius obtentu virgæ quam dextra tenebat, imperabat æstuanti undæ, quæ videbatur mandatum ejus audire, & iratis fluctibus indicere reliquis exitiale bellum. Unde fons erumpebat, hæ literæ erant, AQVA VIVA. A latere vero ejusmodi epigramma.

Hic vere est Moses dum saxis excutit undam,
Et frangit sæva Gallica jura manu.
Sancta patrum decreta jacent, Deus ultor in illis
Læditur: offensi quis dabit arma Dei?
Vos estis fortes manus: Vulcania tela
A vestra tantum sunt fabricata manu.
Exutum infesti bellum fremuisse dextris,
Victima non fuerit gratior ulla Deo.

Aperiebatur in pratum quarta, quod penicilli luxuria diversis floribus impleverat. Hic serenæ tempestates disjectis nubibus reseraverant diem, quibus excussa terra candidissimum lilium accipiebat. Erumpenti flori imminebat Acignius, & jam duobus attritis, irascebatur in obitorum loco pullulanti. Hoc erat in ista scriptum.

Gallia sæpe tacito collisa duello,
Et neglecta suis fascibus acta jacet.
Sæpe animosa, tenera fessus sub pondere vires,
Et tua vesana lilia dente pedi.

Iam periere duo; de tot modo floribus unus
Restat, & hostili sub pede rulla refert.
Vive precor, Clodovæe, tuis maturior annis,
Et repara nunc facula nostra tuo.
Si peris, ecce perit tecum tua Gallia, saltem
Si tibi nolueris vivere, vive tuis.

In quinta, ingeniosus pictor effecaverat raræ magnitudinis leopardum, qui pæne extincto igni capacissima urna injiciebat aquas. Inter hæc volvebatur mons in Ætnæ formam, & per Oceanum sua mole tutus urgebat obstantes undas. Infra, reciprocante fluctu excussa alga vicinum litus candidissimo humore texerat. Supra denso fumo & velut in nubem coagulato atramentum obscurissimum tegebat lucem, nisi quod cessabat nox in dextro latere, & dubiam diem admittendo præbebat oculis hanc lecturam: SVPEREST ADHVC SCINTILLA QVÆ ARDEAT. Quam sequebantur isti versus:

Quod cupis est: faces volas mutetur in ignes
Qui modo fons fuerat, tam cito flamma fuit.
Flamma furit, violenta furit, facibusque coruscis
Induxit bellum Rex Iacobe tibi.
Detegitur crimen, fluctusque immergitur ignis,
Et tamen ultrices ridet iniquus aquas.
Scilicet ille doli fabricator & improbus hostis,
Dat terra pariter fata dat, atque maris.
Quemque refert fumo nubes mortalibus ægris,
Vrit, ut indicio est proxima flamma latens.

Post hanc picturam, serico fune ducebat Ag[illegible]gnius victum leonem, cui alter jubis inhorrentibus servitium fugiens, terga dabat. Pars adhuc catenæ dirupta sequebatur collum, perque os fulminantis arrecta videbatur ad annulorum excussus spectantium aures vocare. Adeo ad omnem sensum ducitur pictura, & præter oculos, invenit auditum cui placeat. Non deerat huic tabulæ suum epigramma.

Belga quid expectas? tenet hunc, tenet ecce leonem,
Ne fugis, istum protinus alter erit.
Degeneris saltem ser vatalenibus unum,

Opus

Optima vindiciæ præmia quoque dies,
Diffuse victus crescens, crescetis & artes,
Quique suos hostes terrent, magnus erit.
Hic erit, ille tua salus & tutela senecta,
A fatis, non sit, Hercule, rata fores.

Septimam plures Italiæ civitates impleverant. Venetia placido natatu Oenotrium mare findebat, quatiensque, sanguineum flagellum jactabat se de Acignio sumpsisse pœnas, eumque exillio mulctasse. At ille vulneribus suis gaudens inter pulcherrimas nymphas beatus conviva discumbebat. Lances onerabant, muri, castella, propugnacula: fontes vero, flumina, & mare ingentibus poculis servabantur: hæc, ad sitim, illa, ad famem insatiabilis hominis levandam. Quæ omnia depilabat avidissime, perque tot fercula patulsque grassabatur innocue. Pro bellariis, mitræ, tedimiculata peda, & galeri coccino tincti. Pro ministris, præsto erant Fortuna, & Abundantia, quæ dudum curiose providerant ne quid deficeret. Circum sedebant, Ferraria, Mediolana, Florentia, Luca, Ancona, Parma, Placentia, Genua, Verona, Bononia, Sena & Parthenope, duodecim celeberrimæ nymphæ, quæ virgineo pudore permittebant sua munera depasci, nihil sibi præter paucissima palatia reservantes, & quæ è victicibus suis in præceps posita minabantur ruinam.

Supra caput Acignii, hoc erat: PLVSQVAM SPERO. Infra, istud.

Non est forma satis, Sors blandius omnia donat,
Scilicet ingrato corpore, gratus eris.
Una negat, rosse valeret tum mater Cupido,
Proque illa, dixet, jam tibi mille cadent.
Nil metuas, molles veniunt tua præda puellæ,
Infiriuntque tuis basia longa genis.
Munerque, & turres, & quodcunque hospita porta
Terra, dabunt, dis me, num places etiamnum!

In proxima super stemmatibus Hispaniæ exonerabat ventrem, cum hoc disticho.

Monstrat quam late diffusa potentia regnet,

Stemmata dum occiduæ contendis Hesperiæ.

Sequens pennis labentibus aquilam humite ve lantem, laqueoque pedibus inserto monstraba Demiserat caput Acignus, genibusque flexis du repugnantem prædam sine missione trabit. pe mittebat exire ab ore suo tria verba, NO SVM DIGNVS. Hinc isti versus.

Exeute divulsas bellis Germania plumas,
Et filum validis frangere verberibus,
Si perstas misera nunc attendere pugna,
Exuvias de te quas ferat hostis adest.
Qui enim se dignum præda negat esse fenerat
Attrahit immiti lubrica lora manu.
Sic mercatur certe emerit mercabilis arte,
Se, capiendo, negat quod capit, accipere.

Accedebat istius lateri tabula altera, in qua i idem rotundo pileo, & qui pilis nigricantibus surgebat in tumorem, grave caput incluser Collum, linteum amiculum in sese pluribus r dis complicatum, & in formam radiantis Apol nis effigiatum, cinxerat. Pallium, tunica ens Cracovitarum vestitus & arma. Dextera ve torquebat hastam, qua circumjacenti telluri Neptuno videbatur inferre bellum. Dabat se c riosorum oculis hoc epigramma.

Sarmaticis victor stolus exultat, & inde
Moschovios, Turcas, Hercinios que petit.
Menti avida facile est montes contemnere, sylvas
Tollere, & irato mittere vincla mari
Illi quamne solum est, illi nemoribusque patentque,
Flamina, tempestas, flumina, flamma, patent.

In penultima cessabat ingens illa regnorum viditas, premebat resolutis pedibus acervat jacentia sceptra, coronas, paludamenta, innix que fortissimæ arboris trunco tergeminam co nam ab eminenti cacumine crebris succussibus tebat. Vacillabant potenti motu excitati rami, incurvatis brachiis, dubitabant an fructus permitterent æstuantis desiderio.

Regna jacent, steriles præda contempta coronis
Ponit, ab infanis purpura pressa pede.

Sol per hostiles petitur tua Petre phiata
Successus, minimum est: si cadis, ipse cadis.

Claudebat extremum parietem ultima pictura, quæ Acignii validis humeris sphæram totius orbis imponebat, mille vestes oneraverant hominem, & Sol nunquam magis fervidus flammatos radios in ambulantem vibrabat: inter hæc sine sudore, sine anhelitu, sine labore, contemnebat onus suum, & Solis flagrantis invidiam cachinnatim ridebat. Aderant & isti versus.

Invalidus restans Atlas sub pondere cœli,
Sudat, & Alciden poscit in auxilium.
At ego quem Phœbus, quem multis plurima versis.
Terra, Polusque premunt, omnia vince, ferens,
Ambitio humanas cum fatigat improba mentes,
Omne onus, omne nefas. dum fruitur, patitur.

Dividebat in æquales partes labores duodecim tabula lignea, medio infixa parieti, quæ encausto literata hanc inscriptionem reddebat.

ACIGNIO.

Neque viro, neque mulieri, neque hermaphrodito, neque seni, neque juveni, neque puero, sed omnis ætatis Deo, neque mortali, neque immortali, qui neque cœlo, neque terra, neque mari, neque inferis, sed ubique regnat, sine diademate, sine sceptro, sine bilance, sine lege. Theompolitanus Daphnis, neque hostis, neque necessarius, neque flens, neque ridens, hoc neque marmor, neque monimentum, neque trophæum, sciens & nesciens cur hoc fecerit. ϕ. non P.

Dum singula perfunctorie delibo, ecce caput humano majus, sine humeris, sine pectore, quodam stridore subjacentem huic inscriptioni aram percurrit. Tremulo motu subsiliebant labra, dentesque inter se collisi minabantur morsum. In fronte hoc erat malleolo & celte incisum: OS VERITATIS. Circa collũ vero istud: TANTVM HOC MENDACIA PVNIT.

Et

Et ne quid sine linea vacuum esset, superiorem aræ marginem hoc distichon implebat.

Curarum Verum pater est, matérque doloris,
Qui tacet hoc, melius est, qui tenet, hic metuit.

Inferiorem pone basim, sequens.

Seu sequeris Verum, seu damnas, pessime virtus,
Odia Divorum contrahes, aut hominum.

Ad singula velut ad miracula stupebam, & jam venerat in mentem inquirere quid ultima vellent, cum me meus Daphnis hilari intuens vultu, excitatum benigna manu invitavit ad paratas dapes, postera die satisfacturum se curiositati meæ promittens.

Iam diei senium indixerat Vesper, & geniales tenebræ irrepentes suadebant voluptatem. Iam lautiores epulæ, gannitus, mussitationes, somnus, nox cadens, horæ matutinæ, & quidquid à Tithoni thoro Auroram vocat. Tum demum juvit repetere Veritatis oraculum, & à Daphnide rei rarissimæ narrationem extorquere. Nec illud, inquit, potens Dea sinat, ut sine illius nutu detegam mysteria Eleusinis taciturniora; annue sacratissimum Os orationi purissimæ, & in Alitophili favorem redde te expectantibus propitium numen; bene est, contorti molliter oculis approbat religiosum propositum, inque desiderium nostrum descendit, & puto veniret in familiare colloquium, si ultra teges inveniret quem dignaretur elloqui. Vnum illud quod nobis vel invidentibus fatis restat, exequamur; digitoq; indice hoc sacrosancto ori inserto illæsi probemus vera omnia esse quæ sumus dicturi. Si fallo, sæviant ut solent justissimi dentes in exitiales morsus, & temere mendacem meritissima pœna puniant. Ac primo de Protagone quod bene memini referam, postmodo vobis qui hic sedetis audituri mirantibus, pandam calamitates quæ vitam meam continuo nubilo turbarunt. Sed antequam causas justissimi doloris accersam, quid sollicitanti sacram suum Protagoni nondum adhuc barbato quondam responsum fuerit, edocebo.

Anto

Ante hanc aram pronus in ora jacebat longi temporis abstinentia purus, cum placuit tibi, ô verendum caput, obsequium generosissimi regis, & in illius potentiam per frequentia verba jurasti. Orbem terrarum Borboniacę genti jampridem fatum debet, sed Fortuna Virtutum inimica nondum se illi tota permisit. Ivit quondam in avorum suorum finus per partes velocissima Dea, & nunquam ex integro cucurrit: tandem contumaci rebellione lassata, te in regnum Galliæ, & filios tuos ad Imperium totius Mundi vocat. Io tunc exilia, io cædes, io luctus, & quidquid inquietū Numen ut tot heroibus obsisteret, contrarium invenit. Post turbidum mare placidi fluctus expipiūt navigantes, bellis pacem ne necessitas alligat, & melioribus auspiciis finitur victoria quam inchoatur.

Sed ante valida bella tractabis manu,
Pavebit amplas Celtasus turmas videns,
Primaque cinget hoc tuum lauru caput.
Virtus jacebit principis Iusti
Tua sepulta flumine, hinc ferox Iber
Peritoros amnes discet & fames tibi
Prabere fluctus, & tuas partes sequi.
Iam video, scuta commovet, prefert, quatit,
Et bella fumit infideles Allobrox,
Fervent minaci milite Alpium juga
Fato jubente, postmodo victos cades
Crevere molles purpurinas patriæ nives,
Tuisque cedet Gallice Chiron Herculi,
Quem fulminantem vidit irata manu
Arquensis acies, quaeque Lotharenus feri
Obscura sensit regna complentem Ditis,
Timuere cuncti, quosque supremus cadens
Apollo lustrat, quosque radianti face
Ad solita nascens opera de thalamo vocat;
Dubiumque an idem prestiterit Deus timor.
Post tot labores, pacta Pax regnum premens,
Gallicæ quietis reteget arva messibus,
Vincent vocata Numina, Cupido puer,
Zephyrusque Veris nuntius, Charites, Venus,
Et lani forti conjuges jungens juga,

Cynthias

Cytheriaque & Hymen, cumque Pasithea potens
Vacuna, & omnes præsides partus Dii.
Iam vota properant; Hesperiis exit vadis
Maria Medicei. Fraternum lætus sinat
Frequente plausu; gaudium lacrymas habet
Quas fecit amor, haud aliter excussus cadit
Ros cum radios Solis instanti die.
Nimium moramur. utere optata tamen
Iam prole, totis lateribus similis agens:
Aurata crescunt lilia, hæc pater pius
Meretur, & fecunda matrix Deum.
Quæ uteri annis major infantis manu
Perstrictar arma patris. & gladio minax
Amovere Martis abdet imperium:
Sapiens Deorum filii ante annos quoque,
Cunisque ab ipsis inferunt caput polo.
Ille decennis, Patria properantis tuos
Stabit annos dextera, bimo cadet
Confossus ictu; causa tunc cadit latens
Alio stupore territum Mundum premens,
Hostisque fama victus haud credet necem.
Dii nempe terris Numina humanum accedunt;
Hinc te à beatis Iupiter arcebit locis
Populo quæte jura præbentem suo,
Sui reposces æquus in partem imperi:
Cælum regemus, præbuit partem Iovi
Gallica parentis terra populatrix poli.

Non passus est Borris Daphnida Protagon... victorias diutius memorare, sed postquam neg... vit tantis præconiis satyram convenire, jus... narratorem sui promissi memorem ad secundu... experimentum descendere, & liberiori stylo A... cigniorum crimina confodere. Fecit quod jube... batur Daphnis, sed ante in profunditatem ma... moris patentis immisit digitum, permittensqu... vultum suum ruborem (indicem pudoris, q... formam ejus egregie decebat) palam facere, s... stulit è terra modestos oculos, & moderatiss... mo gestu, insigni facundia, suam historiam i... gressus est.

Raram facit mixturam cum fœlicitate form... ade...

adeo male nati sumus, ut si quid in occasionem superbiæ Natura dedit, Divorum invidia, aut injuriis hominum soleat excæcari. Non sum quidem tam temerarius æstimator mei, ut de me ultra quod est, præsumam. Hæc ista facies nondum decore suo Venerem movit ad amorem, nec Gratias accivit ad cultum sui. Et tamen, proh pudor! placuit ultra quam debuit, & quod maxime mirum, etiam me invito Cupidinis improbi imperium exercuit, & in adorationem sui mortalium scelestissimum vocavit.

Studiorum causa Theompolim venetam, in qua pater meus plurimos magistratus cum laude gessit; enimvero quod æquis judicibus solet, pauper mortuus est. Poteram tunc temporis ejus ætatis esse, qua fabulantur Poëtæ raptum Ganymeda & qua plerique hodie mancipatione corporis præcipuos honores, & maximas opes lucrantur. Forte, ut mos est Acignis qui inanibus spectaculis illudunt populo, juventutem ad theatralem majestatem induerant. Argumentum fabulæ erat, NATIVITAS CVPIDINVM. Cui uthæ multiplex causa me dedit: nam præter natalium splendorem & integritatem patris quæ mirum in modum civitati placebat, ætatis quoque delicatæ flos primævus, & jam ab illa die Sors maligna, inter eos pueros locum fecere quos vere Venerem peperisse non pœnituisset. Itaque corymbio caput adornatur, cujus aurei capilli calido ferro vibrati in undas, imaginem præbebant inquietimaris; volsellis in semicirculum æqualem ad confinia malarum finguntur & producuntur supercilia; cerussa delinitur facies; purpurisso, in rosæ matutinæ colorem genæ labellaque premuntur, lacteas cervices cæsaries vario unguento fragrans, & liquore pretioso madida percurrebat: aureæ pinnulæ, pharetra ex auro, & sagittæ aureis pennis ad impetum effictæ, circa humeros sonabant, mutua lascivia tremulum resultantes; oneraverat sinistram arcus corneus, dexteram, fax igne coruſco splendida.

Quis

Quis inter tot arma sævientium Cupidinum sine ictu ab ipso spectaculo & scena remeasset domum? Quidquid in contrarium nuditatis amatores ingerant, juvant nos ornamenta, & ipse habitus cultior multum addit ad formam.

Inde mala labes, nostraque injuria gentis.

Hoc telum fuit quod Nometum Acigniorum præfectum fixit, huic ille cultus animam abstulit, crines emptitii servitutem fecere, vultusque fucis blandior dedit audaciam jam per se satis impudenti suas flammas ad ostentationem traducere. Non habet verecundiam qui inverecundum Cupidinem suscepit hospitio; non enim putat se peccare, quoniam sui incendii habet authorem Deum. Passim itaque regnant amatores. & sine timore Orphei sacra colunt. Quod si atrocitate legum, & vigiliis judicum, vindicaretur scelus, otiosi juvenes aut supplicii metu abstraherētur à culpa, aut aliis exemplo essent quam funestum foret ultra fœminas peccare, quas in sodalitium nostrum Natura dedit ne periret.

Ac primo ingredientē theatrum, Platonico dogmate invitavit me, actiones verbaque omnia ad corporis elegantiam metiri; pulchritudini favere Gratias, & morosiora quælibet Numina currere in auxilium formosorum. Deinde, ut intellexit me totum pensum peregisse, extra scenam non reluctantem in secretum traxit, tabellasque serico filo obseratas condidit in puerilem sinum, mentitus in his natum sub manum carmen in laudem meam scriptum; cæterum amoris nefandi judicia continebant.

Nondum insidias senseram, itaque inter nolle & velle, qui mos est virginum, subducebam importunam manum, cum ipsa colluctatio accendit pereuntis desiderium; dicunt enim ab ipsa tua Amorem vires sumere. Vtitur occasione solitudinis Nometus, & postquam oculis libidine madidis super faciem meam diu hæsit, forti amplexu corpus meum misit in obsequium sui; addidit petulantia verba, intempestivum murmur, crebra oscula,

oscula, petulantes gestus, & quidquid impatientiam Veneris notae. Iamque paulisper inguinum laciniam removerat, officium corporis extorsurus, cum ego ad tantum nefas exhorrens exclamo in auxilium, nusquam insaniam passurus.

Commodum inter altercandum sodalium aures verberavere voces querulae, fit concursus, relaxantur claustra, & januae repagula ad primum impetum dirupta admisere venientes, sed inter inquisitionem clamoris evadit furtivus ille corporis praedator. Quid facerem? domum peto, patris genua complector, & per Naturae jura, per abjectim cadentes lacrymas, per familiae decus, & innocentiam deprecantis, de vindicta sollicitudini meae solatium posco. Statim rumor percrebuit, venisse exitiosum Acigniis diem, eumque orbi universo laetum & salutarem. Saevit vulgus, & ad novum spectaculum conversis omnium animis, aedes undique vacuantur, complentur rostra patensque Curia populi frequentia laborat. Tamque sublimi suggestu multo magistratu residente, produxit me in mediam orchestram pater, & illo ore quo saepenumero plebis furorem compescuerat ita declamavit in Acignios.

Scitote P. C. hoderna mala quae me infeliciter premunt imminere capitibus vestris, & familias vestras pari contumelia respicere. Clausum est Acigniorum malignitati non mihi tantum sed & urbi universae ad antiquam libertatem suam iter. Quare magis congruit, singulos vos & universos pro salute vestra serio providere, ne sceleratissimi homines tot damnatae libidinis stupra committant impune. Poterunt omnia, ubi quidquid potentia suadet, indulgentia permittit. Vnum hoc communes miserias solatur, quod diu non perdurat imperium quod multorum damno exercetur. Faveat quantum voluerit Fortuna, rumpet plurimorum metus odiosam felicitatem, & quod a singulis fieri non potuit, tentetur per turbam. Vivunt etiam nunc alieni raptores honoris, & saginari beneficiis quae nos ipsi largiter

injecti-

iniecimus, uxoribus liberisque nostris inhiant. Miscetur in unum utriusque sexus cupido, & jam post habito fœminarum pudore, nova luxuria li- tane aversæ Veneri. & formosiusculorum ado- lescentum pudicitiæ attentantes, multos Pigicia- cis factis inquinant. Taceo Balladevii, Billarvii, Na- murdi & aliorum notissimas scortationes; ultra calamitatem publicam pungit me domesticum malum. Hic filius, qui propter me, fletu madens adstat, in se unum sensus meos trahit, & animum alioquin boni publici superstitiosum amatorem sanguinis proximitate prævertitur. Expectatis ut palam faciam inique tentatum scelus? desine fe- nestuti meæ verba quibus nefas coarguam: ab hac epistola (porrexit epistolam quam ad me pro car- mine scripserat Nometus) lascive obsignata, cau- sæ meæ sumite argumentum; satis illa pro me lo- quetur, dum Nometum nefarii sceleris reum sua manu damnabit.

Cum isto fine sermonis, resolvit vincula ama- torias tabellas non sine luxu sub secretum tenen- tia, & altiori quã antea voce, quod sequitur legit.

NOMETVS DAPHNIDI S.

VErsina tua major est flammis Cupidinis, e- nimvero te dissimilem Veneris filio fecerunt Fata inter vos nihil convenit, nisi quodaque fœ- ... sine delectu spectantium pectoribus passim & ubique atrox moveris incendium. Sed ille sæ- vus Deus alijs ignem suscitat, tu tibi. Nunquam Amori contigit amari; te vero amant quos ama- re torques, nec fugit ille, quem figis, sed delecta- tur vulnere suo, & ab ictu tuo gaudet perire. Me- riar si quod sentio, scio; adeo sel tuum, mel est & illi flammei oculi tui, ex occulto dulce lu- dunt. Hoc unum te tamen efflictim deprecor, ne mortalis hominis illius obsequium fastidias, qui pro te paratus assari, omnem alium cultum pone in fastidio. Vale.

Interim sævire vulgus, & injuriæ atrocitatem fedita-

seditionem ferri, ebullit murmur, & inconcinnæ voces vario fremitu costra feriunt. Cum ille qui senatui præerat, postquam mutuis susurris à circumstante magistratu suffragia excepit, iusso silentio, prætextu noctis adventantis in crastinum diem causam distulit. Ah, quam securus est, quisquis nocere potest! istæ induciæ Acigniorum potentiæ suffragantur? istis, impunitum manet scelus, & liberum iter reo ad fugam relinquitur? Visus est judicum benignitate Nometus, & per tenebras elapsus eripuit se pœnæ. Quærite nunc qua parte terrarum Iustitia regnet! cum in illa orbe in qua major Divorum turba sibi domiciliū selegit, judices in facinus non modo consentiant, sed & in auxilium facinorosorum impias sententias & senatusconsulta sceleratissima pronuncient! Quicunque ab hominibus justitiam expectat, nescit à quo tempore Themis ascenderit cœlum. Nimirum, humana fragilitas ut inclinat in vitium, ita in gratiam vitiosorum inique clementiam induit, & nunquam severius insanit, quam cum dicendum est in probitatem.

Hæc res bonos omnes movit, qui etiamsi se non norint, exercent tamen amicitiam conciliante virtute. Solus pater inter manifesta scelera seculi immotus restat, & illo animo quo fœlicitatem solebat accipere, eodem infamiam familiæ suæ sustinet, & à causa sua ad patientiam respicit. Neque defuerunt Poëtæ qui in istos judices scriberent. Cæterum è tot carminibus unica satyra venit in hanc manum, quam assidue mecum porto, quamque hæc argentea pyxis, huic collo suspensa, & à furto vendicat, & ab injuria temporis tenuissimam papyrum surripit: in qua sint licet plures versus, non dubito tamen quin omnes placeant. Iam pyxidem veluti cistam secretorum Palladis capacem Daphnis revelaverat, iam explicaverat chartam, jam satyræ lectionem inceperat, cum Tamisa: Et quæso te Daphnis illis conviciis quibus insanum carmen judices nostros lacerat, quos communæ Eleutheriæ

malum

malum mille criminibus damnavit ab eo die quo magistratus & clavus latior ad licitationem venerunt. Cum & habeam quæ de Nomeeo tuo referam, & pati nequeam contumelias quas insolens poëta in parentes meos invenit, dum in omnes Theompolitanos senatores malo temperamento vitia digerit & ministrat, ne fervidus stylus aliquem videatur omisisse non confossum.

Nuper cum in illa urbe forem in qua Rhodanus novissimos Araris fluctus præcipitatis aquis frangens subtrahit nomen nobilissimo amni, & à bibliopola quærerem librum, quo Garassus umbram Paschalii misere premens, in clarissimi viri monimenta jaculatur fulmen, quod statim deficit authoris invalentia, & argumenti fœditate, intravit mecum bibliothecam scholasticus, qui Petronii Arbitri satyricon peteret. Miratus inquisitionem nobilis pueri, petii ab illo quibus præceptoribus instrueretur tam teneris annis & tantæ formæ? Ad hæc ille, Dubia, inquit, & languida Philosophia invenit tandem validam soliditatem, & in hodiernos homines tam altum penetravit, ut jam antiquam animorum noctem clarissimis facibus resolverint. Summum mirandæ scientiæ, reciprocus masculorum amor! quo quondam Orpheus muliebres blanditias, & imperfectam libidinem abdicavit. Hujus doctrinæ memorant authorem Jovem, qui Iunone contempta in plumatam aquilam mutatus durum oris cornu intrivit Ganymedis ori, & petulante lingua osculum fixit melius ave. Apollo deinde contemptam philosophiam coëgit recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omissumque, dum spretis Daphnidis ignibus in Hyacinthi vultibus exarsit. Invidere Dii philosopho, & amicum necavere. Inde deserta habitanti, tristes diræque noctes in memoria amissi pueri vigilatæ, & mala vita æternitatis munere pejor. Tace Heroas illos, Herculem, Agamemnona. Achillem, Alexandrum, & alios, quibus ista scientia plus ipsis imperiis placuit! Quid putas Socratem

fecis-

fecisse? quid Platonem? quibus Philosophi immortalitatem suam debent, dum rigidam hactenus scientiam certis legibus vinxere, & raram in amicitiis fidem consolidavere mortalitati, animosque agrestes certis formaverunt praeceptis ad bene beateque vivendum. Quantus de prioris sinu Alcybiades surrexit, robore, virtute, ingenio? Qualis à posterioris amplexu Phædrus ille, cujus nomine libros suos nobilitavit. Et ut cæteros omittam philosophos qui mentes hominum ad perversa degenerantes ad virtutem reduxere, unus Arbiter instar mihi omnium! ne me putes inepte quæsisse quem diligo. Hic pro Aristotele in scigniorum scholis hodie legitur, interpretatur laudatur; non temere & ubique (neque enim omnes ad hoc genus exercitationis accedunt) sed inter privatos parietes selecti ad audiendum adolescentes, quos facile ingenium & formosum corpus ad omnes humanitatis leges detorquent. Esti me nondum nosti, Philolophus sum. Plerumque enim solers gymnasiarcha pueris adhuc nascentibus induit philosophiam, & adolescentes juvenibus mixtos eadem vivendi regula componit. Nomen gymnasiarchæ ubique locorum celebratur, adeo eum luxuria sua manifestum fecit. Nomerum appellant. Homo ille quidem rigidi vultus, & corporis obesi: ceterum inter Acignios amore puerorum, & professione venerabilis doctrinæ notissimus. Hinc Philosophorum ordinem triplicem statuit, audientium, profitentium, docentium: quorum tria exempla in uno Petronio putat imitanda. Pueros & adolescentes, quos in auditorum numerum reponit, ad Gytonis mores instruit: In eo laudans officiosam pueritiam, cum se servilibus inquinaret obsequiis ut fratri suo placeret. Patientiam, qua viderat di... murmure Quartillæ Circesque concubitus. Audaciam, qua cum virgine luserat. Generositatem, precesque, & lacrymas quibus Ascylti, Encolpii, & Eumolpi tregoratitam, discordiam sedaverat. Blanditias, quibus cum offensis redibat

bat in gratiam. Formam, qua excæcaverat nautas. Mollitiem, & nequitias. & quidquid ephebos ad patiendum gestientes commendat amatoribus. Iuvenes & agere & pati doctos, Ascylton & Eucolpion imitari jubet, & profiteri virtutes quas olim in cinædis & exoletis antiquitas rudis vitia putabat. Et primum in his fortitudinem extollit, qua dispositis ad præliandum gradibus currebant ad mortem, nisi intervenisset Gyton. Mox constantiam qua mutationem & injurias fratris sustinuerunt. Sagacitatem præterea, qua tuniculam recuperavere, simulque vitaverunt judicem, & leges quas grassatores nocturni timebant. Humilitatem tandem Eucolpii qua defectus suos apud Circem excusavit. Seniores vero quos magisterium decorat, ad Eumolpi vitam reformat Simulationem in eo commendans, qua ubi de usu formosorum mentio incidisset excandesce bat severa tristitia, neque violari aures suas sine bat impudico sermone. Subtilitatem, qua Pergamensi puero gaudium extorsit. Sapientiam, qu populi contumelias & missos in se lapides contem psit. Robur, quo in insula M. Mannicii concub sus iratæ familiæ, & hospitum armatorum im petus retudit candelabro. Solertiam, qua servile notas, ingenuis vultibus inscripsit. Eloquentiam qua Licæ & Triphænæ furorem compescuit. Fa cilitatem, qua mendacia & inveniebat, & pro mebat. Prudentiam, qua & conjugii damnatio nem laudabat, & pœnas uxoratorum. Solertiam qua personam principis viri sustinebat, & divit & sapientis: donec cumulatus ingentibus divitii illuderet Crotoniensibus.

Sic apud Orpheotelestas omnes virtutes inv nit, quibus melior Philosophia constat; legesqu in Petronio, & præcepta, & exempla salutar scientiæ.

Inde Celtarum, Cretensium, & Chalcidensiu philosophorũ legitima in fœminas odia magn encomiis noster Nomerus celebrat. Melius qu dem fecisse Thracas qui ulciscentes Orphei nece stigm

stigmata mulierum frontibus inusserunt. Spartanos, Romanosque masculam Venerem coluisse. Ludos bene celebratos apud Megarenses in Dioclis puerorum amatoris honorem. Multa per sacram Thebanorum cohortem felicissime gesta. Athenienses libertatem suam Harmodio & Aristogitoni debere: Agrigentinos, Charitoni & Melanippo quos idcirco fortunatos Delius dixit, quod cultores & duces fuissent divinæ & optabilis amicitiæ. Solos Tyrannos vetuisse puerorum amorem, quia virtutes odissent. Meruisse statuas & sua templa, Cratinum, Argynnum, Antinoum. Hinc cum Zenone Cittiensi concludit, Amorem ejusmodi Deum esse, liberalitatis, amicitiæ, concordiæ largitorem, & procuratorem: auxiliatorem in his quæ ad Rempublicarum & Imperiorum salutem pertinent. Fortem, eloquentem, & prudentem. Vnde & illi statua una cum Pallade, Mercurio, & Hercule in Academia & gymnasiis. Eundem vitiorum hostem, virtutum hospitem, formosissimum, omnipotentem: sine quo nec Mundus esset, neq; staret. Inventorem legum, morum præceptorem, & disciplinarum; per quem & vitæ tranquillitas quæritur, & mortis timor adimitur. Fœminas, imperfectum animal, secludi ab istis bonis, quæ eo citius petentibus occurrunt, arctiusque adhærent, quo perfectior est quisquis ad tantam Philosophiam enititur pervenire. Viros indignos nomine suo, ubi mulieribus blanditiis permittunt se, & inquinantur amplexibus; cum ad eum finem nati sint, ut ad meliora semper suspirent, gaudeant æqualibus, inferiores contemnant. Neque solum pulchritudinem corporis expetendam, sed & animorum quos sapientia plurimis dotibus feliciter auxerit. In hac formarum mixtura habitare summum mortalitatis bonum, quod vel amans ingerit amato, vel amatus amatori, vel in reciproca spirituum communicatione utrique & accendit corporum contrectatio; juxta illud antiquorum dictum, Inter amicos omnia communia.

Cum hæc ingentivolubilitate verborum scholasticos effudisset; Et ut video, inquam, multum etiam impubes profecisti, qui tam alte, tam perspicue novæ Philosophiæ partes enumeras, & declamatorio stylo nihil omnis eorum quæ hactenus inauditum sapientiæ studium commendant. Minime, inquit ille; utinam maturius ingenium meum ad tantam disciplinam misissem, quæ eo blandius nos delectat quo paucioreς tot virtutum oblectamento delectantur. Totum quidem cum puer, tam formosus & quidquid volueris addere absolvi satyricon, hoc est Philosophiam: sed adhuc me decipit carmen, & Heliconis asperitas terret qua scientia nostra sustinetur: neque enim unquam melius ducitur Amor quam Apollinis manu ad loca pura & innocentia, quæ Dii habitant, & mortales in quorum pectora nostrum sapientiæ studium influxit. Vix dixeris quam facile Poëtæ ingenii sui viribus ad magnas spes pervenerint, & nisi Eumolpus tentasset versum, nunquam illum Eucolpius audivisset, adorasset Triphæna, aut Crotonienses ceu miraculum sapientiæ spectassent, & tot ephebi attoniti ad austeritatem rigidi vultus sua corpora summisissent imperanti. Iam vero quæ in publico species, quæ veneratio? coire populum & circumfundi, & accipere affectum quemcunque jusserit: sive ille Tragicus iterum capiat Trojam, aut civile bellum heroicus canat, seu sudat Lyrico, aut mordeat epigrammate. Vnde non mirum si Musas & Gratias comitari Cupidinem Hesiodus scribat, & Pausias redimitum lauro & cytharisantem pingat. Si enim ab Amoris oculis detraxeris velum, putabitur esse Apollo; aut iste Amor, si illud flammeis luminibus applicaveris. Quidenim aliud magis amantes facit, quam Poësis? aut Poëtas, quam Amor? Orpheus, Sappho, Ovidius, Catullus. & alii quod vivunt, quod leguntur, quod laudantur. Amori debent, sicut iste quod celebratur Poëtis: adeo provide & prudenter æqualem æquali, impuberem

rem impuberi Deum Deo necessitas conjunxit, ut mutuis egentes auxiliis, nunquam nisi mutua & in reciproca concordia perdurent. Hoc jamdudum Nomerus sciebat, qui postquam totam Philosophiam expedivit, statim scholasticos suos ad licentiam carminum detrusit, implevitque auditorum pectora pulcherrimo Musarum furore. Nam præter Eumolpi versus sua ingenuitate fluentes, etiam Petronii fragmenta notis instruxit, descenditque ad Cathalecta, hærentique & attonito similis hodie à nobis petiit sensum distichi; quem si dederis, adorabo te; nam & illud totam scholam in incerto detinet, & ille qui invenerit, solidum amplexum accipiet à magistro. Cum me Oedipum jactassem, sumpto libro invitavit ad lectionem, tam abstrusi ut putabat carminis. Hoc erat:

Dum loquor, una mihi peccatur littera, nam T,
P, dico semper, blæsaque lingua mihi est.

Paravi, inquam, multo dilucidius epigramma, à quo hujus distichi lucem facilius capias quam Prometheus olim ignem de cœlo.

Suscepturus erat superis Aeguinus avis,
In Ganymedeis vestibus omnis erat.
Altum flectebant consumpti Numina messis,
Et pastricinctum scanderere iter.
Non est passus Amor prima mala tedia mollis,
In cineres pueri alumnibus ingenem agit.
Ut sensit nec esse Iovem puer, excusit illum,
Et sensus, illatis ignibus alta patent.
Hunc prædicantem Lethæas misit ad undas
Iupiter, ut Stygium rumperet amore Deum.

Contraxit Scholasticus frontem, & ô clamat mendacium mendacissimum! nunquam enim Antinous pervenit in cœlum: sed cum in Capitolio per Pontifices inter alia Gephyriorum numina trucuparetur, recusavit divinitatem, & ante oculos spectantium cum via sacra (qua quondam Claudius Imperator visus est ire ad Deos) traheretur in altum, ipse sua sponte delapsus ab aëre, humanas voluptates prætulit immortalitatis bo-

nis. Remunerabo te nisi fastidis totidem versibus, ne aut tu ingrato possis beneficium exprobrare, aut ego non probare quæ dico.

Quod ruit è prima culmen Augustus arce,
Non fuit hoc sortis, sed pietatis opus.
Dum pietas decepta, Deos, & sidera donat,
Fit pius, & superas sponte reliquit opes.
Impius ante obitum, pius est post funera, cœlo
Decidit, & casu maluit esse Deus.
Quantum humilis simplexque fuit, data sidera temnit,
Et non concessa maluit esse solo
Roma cave, nostram cœlis qui prætulit orbem,
Romanum mavult quam Iovis imperium.

Risu excepimus Tamiæ de scholastico narrationem; cum Botris veluti lymphatico percussus morbo, se extra tugurium Daphnidis misit, & cum Glentio incepit præire sequentes: eo truculentior, quo & Acigniorum scelera tolerare non poterat. & timebat Onosandri potentiam quam extra Eleutheriam tiſurus erat, ſi illum Dii in aliena terra servatum vellent, & nos nihil omitteremus ab officio, & sacramento quod nos una vinxerat.

Declinabat Sol diem, cadentibusq; radiis summa montium libabat instabili fulgore. Proxime antrum fecerat Natura eo aspectu, ut crederes inde erupturam Sibyllam, quæ quondam Æneæ posteris fatum fecit. Vertex in præceps positus mox casurus putabatur: Hunc densum vimen tegebat, & inter caducitatem veteris saxi uberes aquæ volvabantur, quas gramen excipiebat, tam lento strepitu, ut ne cadere quidem eas putares. Intus tenebræ sepulcralibus formidabiliores, nisi quod in intimo recessu apparebat exiguū lumen, & inter fragmenta rupis, vivum cadaver.

Hærebamus ante aditum speluncæ horrore noctis, & novitate rei stopidi: cum sese exeruit homo senex, humano major; gracile corpus, & adeo decrepito squalore incultum, ut tacitis concatenationibus singula membra moveri viderentur. Testudineos & vacillantes gradus sustentabat ba-

baculo: triſtis vultus, oculique ſulcatis per ætatem genis, diſco, quo fingunt olim Hiacynthum cecidiſſe, grandiores: ſpiſſa barba & ea illuvie obſita, ut inter album & nigrum eſſet. Os deductum, apertæ nares & muſco horridæ: glabrum caput; tota denique corporis compages quaſi ſignum pictum in pariete ad terrorem puerorum. Quis fuerit, & quid dixerit, accipite.

Novi jamdudum (inquit) quibus tempeſtatibus acti, reliquiſtis mare, quod hi ſoli navigant, quos humana caducitas delectat, & ſervitutis exitiale jugum. Fœlices animæ; quæ fucis relictis, ultra humanitatis leges præoccupaſtis cœlum, & in Deorum beatitudinem ante mortem veniſtis. Enimvero metuunt omnes, & nullus eſt qui verum ſciat, niſi qui ſe ipſum negligit. Parum eſt minas ferre; prævertiſtis ſupplicia, & tormenta velut exhibita in theatralem ſcenam riſiſtis. O liberi liberalium artium liberi, qui eas animas dudum precarias inter aliena vitia traxiſtis, parati eſtis in extremo anhelitu morientis libertatis exhalare: ô conſtantia: plures hodie Hiſpane nominantur, pauci Gallice reſtitiſtis: Ingredimini penetrale illud, & ſecretis meis participes futura diſcite.

Divinum putabamus, & ſi falcem habuiſſet, e certe in animis mirantium pro vetere Saturno venerari, niſi quod fabulis non credimus. Cæterum colore eodem quo nos videtur, placido vultu, quieto pectore, non tumultuarie ut Bacchantes & Deliaci, poſtquam baculo quem gerebat rupis ſaxum quo ſuſtinebatur lapis qui latum ſpeculum tegebat, in quo plures imagines videbantur; ſic ad nos.

Omnis anima Dei filia cœlos habitat, ſciens eorum omnium quæ hic, & apud ſuperos ſunt: mox corpori incluſa, in capacitate organorum languet. Tepet in pueritia, oppreſſa contrario calore: in adoleſcentia, per ratiocinationem enitescit: in virilitate, creſcit per judicium: in ſenectute, per prudentiam emicat: poſt ſenectutem tandem,

tandem, seipsam reminiscitur, & excusso servitutis humanæ jugo, quo minus corpori debet, eo excelsior fertur per aëra, & quidquid ubique fit uno instanti pernicitate sua videt. Hinc illæ frequentes in decrepitis vaticinationes. Etenim spiritus promptior est, quo tardiora membra, & carnis titillatio est. At præter ista quæ mihi cum ejusdem ætatis hominibus communia sunt, ipsa solitudo & silentium, à quibus Monasonis nomen mihi restat, alas addidere ad futurorum cognitionem, quam per repræsentationem earum rerum quæ passim aguntur, ex isto quod videtis VERITATIS speculo, accipio.

Anus mulier, quam hic cernitis longo morbo & ætate macilentam in lecto jacere, in cujus salutem aliquot medici pharmaca miscent, GALLIA est, cujus membra per diversas seditiones distracta antiquum robur videntur amisisse, & Proserpinam expectare, quæ jam sua vetustate cadentes crines impavida secet. Aliquot regna fœlicitas locupletata est; multa gentis robur in sublime erexit: sunt quæ prudentia in consiliis servavit: Alia opibus suis debent quod perdurant: nec desunt quæ senectutem Fortunæ beneficio retineant. Nimirum ab externis ruinis surgunt imperia: primis duobus sæculis adolescunt, totidē crescunt, totidem integre & cum gloria servantur, septima & octava ætate labant, nona & decima fatiscunt, cadunt, pereunt, & cinis est, ubi Troja fuit. Pauca excessere mille annos, & illa sine decore, frigidis viribus, pigro situ, & quotidie novis doloribus aggeratos dolores ad ultimum spiritum ferentia. Subitum Mortis venenum est, nihil stabile quod in Mundo, nec perpetuū quidquid mortalium luminibus videtur. Hispania augetur ambitione & constantia. Roma quod claret hodie etiam habet, facit superstitio. Reliqua omnia dehiscunt in Europa, & singulis paucæ Olympiades restant pro termino. Italiæ principes timore vinciuntur. Veneti vicinis propugnaculis coërcentur. Corzii paupertate, Subalpini sangui-

nis proximitate domantur. Rheti largitionem sequuntur, rupturi fœdus ad Hispanici auri fulgorem. Belgæ hostili exercitu teruntur indies; paret Anglia; Germania discors in præda est. His omnibus inhiat Hispanus, & brevi, si Deus sinat, franget. Fatum est in partibus illis. At promptior Galliæ ruina imminet, florentissimum regnum, & nisi quod viribus suis rumpitur super alia duraturum.

Hactenus evitata favore Deum pericula & successus, historicis relinquo, sola mihi de futuris cura, ut & quæ prævideo sciatis, & tantum Imperii corpus naufragio & sepulturæ detrahatis: Sin minus, idem vos æquor fluctibus mergat, ne patriæ vestræ dedecori superstites servitutem, quam fugitis, inveniatis.

Dudum est à quo Hispanus peregrina libidine ad furorem usque æstuat, obliviscitur Ibericarum formarum, & in una Gallia patentibus voti suspirat. Nihil auro efficacius, præsertim in amore, ubi & Cupido aureus nominatur & aurea Venus. Visus est communi amantium remedio, & secundis per servos & ancillas matronæ vetulæ attentavit pudicitiam. Major pars corrupta cedit juvenis petitoris dolis, & ipsi quorum tutelæ Gallia committitur proditores veteris castitatis vendunt dominæ secreta, & suis inimici, hostium amici fiunt. Adeo in exitium nostrum feroces sumus, degeneres fidelitatis antiquæ, & corruptione seculi ad omne scelus parati. Hinc domesticæ exasperationes, & inter potentiores dissidia, cum alii pro libertate pugnarent, alii privatis commodis publicam utilitatem postponentes in patriam suam arma tollerent.

Neque tum exciderant omnium animi, restabant sublimia ingenia quæ nullo pretio delinita sustentabant deficientem Galliam, donec gliscente adulatione, & timore mortis deterrerentur. Minima turba & ea fugitiva rixata diu cum incommodis suis callum per injurias duxit, & adhuc infracta malis degenu pugnat. Multi ad vir-

tutem

tutem nati ne pauperes esse cogerentur deseruer
naturam. Aliqui quia probi esse non poterant, se-
quuti sunt perversitatem, & in commune malu
juravere. Illos ambitio ad magistratus erexit,
quoniam per scelus compendiaria via est ad ho
nores, longa & ardua virtuti. Istos ad avaritiam
impulit Latium necessitas. Hos pauperis nobili
tatis titulus, & gloria proavorum hæreditatibu
major, Postuertæ addixerunt. Plures pugnand
aviditas, & incerta vitæ securitas, armavere i
regnum, ut certius & citius perirent; cum ab hi
qui res imperii administrabant, ne sperare quide
strenuo militi fas esset, beneficium quo glorio-
sis vulneribus posset mederi. Omnes in diem vi
vunt, & stipendiis suis exuti cum nihil accipiant,
rapere coguntur.

Iam vero reducite oculos ad speculum, & tri-
cipitem istum Geryona qui ægrotanti Galliæ me
dici pallio tectus assidet, curiose contemplemini
Ille est, qui tot sanguisorbas adhibuit ægrotæ ve
nis, ut sine sanguine membra restent, simulati
medicaminibus vexata ad desperationem salutis
Ille, ille est, qui in propositum vestrum accendi
tur, & Veritatem foras migrare jussit, quæ vo
aliquando cultores sui numinis insulæ suæ longi
peregrinationibus fessos excipiet.

Ecce autem nascitur Hercules, & victor tot la-
borum, fautorem Hispaniæ Geryona clava cædi
O ineluctabilis Fatorum vis, ô fœcundum ge-
men ad spem nostram natum, o resticuta libertas
& brevi, favente tanto principi fortuna, ab exili
reversa Veritas, & sedibus suis restituta! Quid
igitur patrio sanguine cruentamus manus? quid
paucorum crimina innocentum punimus suppli-
ciis? Quorsum bella civilia & prætextu religioni
impune patratæ cædes ad barbarorum etiam i-
tietatem? Societas Gallica fornicationi simillima
est facilè detracto lapide, & in unius aut pauco
rum nece volvitur in ruinam. Cur non succurri-
mus vicinis, & facta concordia in peregrinos ira
transmittimus? cum sciamus nostrorum eno-
re-

rem in nos verti, & illum saluti suæ male consu-
lere qui proximi vitæ non consuluit.

Hinc Geryon innocenti gladio & nunquam e-
vaginato quasi Iupiter alter funestum tonat. Hūc
regens corona nobilium & popularium cingit, à
quibus veluti rerum author & naturæ tam cre-
bris precibus in favorem supplicantium vocatur,
ut & templa vacua sint, ædes publicæ non secus
ac in pestilentia desertæ, & ipsæ celebres olim
curiæ, sine voce, destitutæ potestate sua serviant
alienis imperiis.

Eia quis percussor pessime authoritate sua u-
tenti manum præbet? quis eversorem Galliæ hu-
misternit, & Plutoni consecratum mactat? Her-
culem video clavæ suæ pondere monstrum um-
bris immolantem, tollite Galli victorem, canite
Pæana Galli, & conservatorem vestrum capite ad
triumphum. Rideat jam fortunam Virtus, inter-
que sacros lares, & ultra Pyreneos montes eni-
teat, tanto acrior, quanto suppliciis & oppro-
briis fuerit amplius fatigata.

Hæc ut dixit, lassi sua senectute poplites reli-
quere membra, animus quoque vacuum calore
corpus in conspectu nostro reliquit. Dubitanti-
bus nobis quo hypogæo fatis functum condere-
mus, supervenit adolescens figulea lagena & pera
quæstuariis cibis turgida onustus. Qui postquam
levibus suspiriis mortuum prosequutus est, tam
constanter perоravit ut nec ipsi Dii æquiore ani-
mo mortalium casus ferant quam iste sustinebat
senis expirationem.

Vitio, inquit, gentis humanæ ad improvisa de-
fixis, vultibus ad marmoris tincturam pavi-
dis consideratis novos casus, & veluti monstro
turbati qui fatis vix recordamini. Scitote igitur
me hoc favore Deum venisse, ut & ægris menti-
bus solatium afferrem, & vacuis jejunio corpo-
ribus precariis ciborum reliquiis auxiliarer. Quid
ergo supervacuo exulceratis pectus, & no-
dum deducitis inter lacrymas & stuporem?
Omnes eodem cogimur, sed plures alieno ictu
mortem

mortem inveniunt quam suo. Hunc ad sublimia
tendentem inimicorum venenus capit; alium de-
serit sua sors longa obstinatione fatiata: multos
inter convivia casus strangulat: aliquos facino-
rum conscientia ad interitum præcipitat: furia-
rum stimulos ipsa morte graviores putant, cum
illam quæ aliis supplicio est, in remedium po-
scant: sed multo plures obsequium & potentio-
rum amor perdidit. Et ne peregrinis exemplis ul-
timum istud probem, hærebo in Monasonis for-
tuna, & luctum vestrum illius laudibus levabo.

Monason pueritiam & adolescentiam sub Me-
leandro prospere & cum gloria egit, apparebat
præcox & prudens in puero ingenium, hinc regi
amicitiam promeruit. Crescentibus annis virtu-
tum omnium domicilium æstimatus, armis au-
daciam inimicorum compescuit, amicorum bene-
volentiam firmavit eloquio. Tandē perfidia suo-
rum Meleandro uno vulnere in mortem per cu-
cullatum sicarium affecto, Protagonis partes se-
quutus, pericula omnia dubii Martis tentavit. Ve-
rebatur Fortuna ne caderet, & ille Genius tutor
Gallici regni qui Protagonem ad imperium suum
vocabat, exarmaverat Parcas, ne nocerent Mona-
soni. Quid plura? placuit & huic regi. Ecce pac-
to orbe suo geminatis victoriis sibi pacem fecerit
Protagon: cūit Cupido victorem, & vario vulne-
re invictum bellis principem sub jugū suum mi-
sit. Nihil tam secretū quod jam Monasonem late-
ret: adit regē, invehitur in amoris impudici flammas,
laudatoque legitimo hymenæo ægre persuasit u
nuberet. Velox est Amoris flamma, hærent pri-
mæ species amatorum animis, & tarde vulnus de-
ponitur quod licentia consuetudinis in longum
pallorem crevit. Non se tenuit pruriens natura:
ut enim Lucillam suam vidit, sequutus est cor-
poris impetum, & admonitu Monasonis extinct
pæne favilla acrior revixit. Sensit hoc Monason,
itaque subtili arte aggreditur Lucillam, percon-
tatur de amore regis, pollicetur se utrumque ma-
trimonio junctorum, Faciles sunt ad credulita-
tem

tem, puellarum animi: rescribit regi, & Monasonem rogat ut epistolam suam ad Protagonem perferat, quæ de nuptiis loquebatur. Erat autem ejusmodi.

LUCILLA PROTAGONI S.

Laus minima est decepisse puellam, nunquam fortuna tua aut gloria crescet ab Amoris ludibriis. Si vis uxorem, habes me longa tibi obsequii laude cognitam. Sin minus, fugiam ego à vultu tuo, ut per meam absentiam oblivium mei te sequatur. Deforme nomen est amicæ, prævalet jam atrox fama, & nisi me ad thalamū tuum vocas, vocabo te ad tumulum meum. Vale.

Postquam legit Protago ambitionem mulieris lusit aliquandiu. Mox conversus ad Monasonem; Abeat, inquit, insolens mulier, ruptum est vinculum quod me illi ligabat, & quoniam dulce numen meum sustinere non potuit, discat perferre contrarium.

Tunc Monason cælibis vitæ incommoda argumentis pluribus regi demonstravit; eo illum inter hominis loco esse, ut quidquid faciat actu- [?] singulos tangat. Seligendam quidem uxorem quæ legitimis amplexibus vagum amorem retineat, det liberos se & conjuge suo dignos. Inter nobilitatem vetustissimi regni pluros fœminas aspirare ad tantum matrimonium, quarum omnium quæcunque semel degustaverit imperium, alienaturum à principe insolentia sua subditorum animos. Nunquam bene universis Gallis imperaturam quæ inter mediocritatem Penatium vix duabus aut tribus ancillulis etiam male imperaverit. Diverso ambitu ardere principes fœminas; virginesque, pudicitiam, modestiam, majestatem, & pulcritudinem, cum maximis dotibus ab omnibus Europæ partibus allaturas. Seligeret modo quam vellet: has scilicet regni fortuna dignas, quæ præter probatos mores ab ipsis cunis didicerint quid esset imperium. Oblivisceretur interim

Lucillam suam, & cæteras formas, quarum c
pora lex illi eadem subdebat, quæ regni Gall
habenas tradiderat.

His monitis ad novas curas accingitur Pro
gon, dedignatusque rescribere Lucillæ, se ips
consulit quam ab exteris regnis in partem re
& curarum suarum deduceret. Iam Lucilla P
tagonis animum à se alienatum senserat, frau
que Monasonis comperta, item suam consule
qua ratione ulcisceretur injuriam. Desideriis
stris quæcunque illa sint præsto sunt studia
ministri, sceleribus aliena ingenia accommoda
tur; nimirum certa sunt tum veneficis, tum p
cussoribus præmia; sola virtus sine pretio est.

Erat quidam Pantomorphus miscendis ve
nis, falsis accusationibus struendis, necandis
ferrum hominibus æque solers: hujus opem c
Lucilla mercari destinavisset, amore simul &
cundia ferox, scripsit ad eum litteras, per q
Monasonis vita veluti subhastabatur, nullu
nisi sceleratum emptorem repertura. Dudum
pater meus Lucillæ tradiderat, longa illius c
Protagore familiaritate adductus in spem ma
mæ fortunæ, quæ nunquam nisi fœlicibus sa
ret. Creduntur mihi scriptæ ad Pantomorph
litteræ, neque enim habebat Lucilla inter fa
lantes liberosque quem præ me diligeret. Vix
reliqueram nescio quomodo etiam errore m
sævus, occurrit mihi Monason, & postquam
celeritatem meam inquisivit, lenocinant
verbis fregit fidelem pertinaciam, extorsitqu
manu mea secretas dominæ litteras. Ille
sibi parari insidias cognovit, exuit sub honor
laborantem nobilitatem, & sibi deinceps vi
rus, vocavit me in sodalitium suum. Videba
Protagonis cum Lucilla redintegrationem, sci
iram in amoribus flammas augere, & fœmi
vindictæ appetentes ubi semel consensere in
nius mortem, eadem contumacia ad sepulchr
usque deferri, nec unquam parcere illis quos
mel timuere. Ah! quam honesta res est paup

tas læta! quam nubilis fulgor eorum qui reges sequantur! Ridiculum est mortali inter tot variarum ludibria perpetuam fœlicitatem expectare: furant nos undique in amplexum suum molestiæ, & inter delicias semper aliquid sævi nos strangulat. Nulli contingunt magna bona & diuturna, Ridet fatum quos subito evexit, & si non subvertatur rapit. Pertinax est qui non cedit fortis suppliciis, neque eam excusat quæ perpetuo movetur. Habemus solatia miseriarum nostrarum illius inconstantiam, & quod ad omnes injurias nascentes exponimur.

Vixdum secretum hoc speluncæ silentium ingressi eramus, cum Protagon conciliatus Lucillæ [illegible] quoque incommodis lætabatur, præsentium cupidine accensus, & oblivione amicitiæ qua nuper Monason gloriabatur etiam in illius damnum [illegible]. Inimica magnæ potentiæ res est, nimius erga dominos amor, & nulli miserius vivunt, quam qui maxime regum suorum non modo incolumitati sed & gloriæ student. Quæritur ad omnia tormenta Monason, non quia peccaverat, sed quia expedivisset peccasse. Nimirum omnes hodie Cares sumus, & veteris conditionis obliti, [illegible]generes majorum libertatis sponte nostra despuimus Gallicam licentiam. Iam superstitio obiectabatur absenti Monasoni, jam ille damnabatur odii in illud imperium cujus tranquillitatis [illegible] tum suo sanguine fecerat, jam philtris traxisse [r]egem in amicitiam suam dicebatur, objiciebantur ejusmodi alia scelera, quæ quondam virtutes [f]uissent. At Monason sua conscientia securus [illegible] atrocitatem famæ, & nihil aliud Deos ro[gab]at, quam quod fœlicitati Protagonis abstraba[t] [illegible] condocere. Utpote cui flebile fuisset deserere [illegible] per annos continuum vitæ ordinem, sinemq; [illegible] novis simul vestigiis & motibus pollueret. [A]ccusabat velocium Cupidinum motus, & nihil [ma]gis querebatur quam exilium suum.

Interim rediere priores animi Protagoni, reminiscitur Monasonis prudentiæ, fidelitatis, roboris,

Nimirum præsentem virtutem odimus, ardem-q in absentem! O acies, o fulgor! nictant ad illiu aspectum mortalium palpebræ, & oculi velu radiis æstuantis solis tacti, triste putant lume quod ubi amotum est videre gestiunt. Debeba hoc patriæ officium Monason, ut Protagone jo stis nuptiis vincto, regiam familiam genero conjuge, mox liberis augeret. Nec mora exe caput è latebris, acceptamque ab Etruscis Reg nam thalamo Protagonis locat, primo partu Clo dovæum Galliis daturam. Hoc, & aliis benefic obligatum regnum reliquit, priscæque solitudi fætus jamdudum cavit ne novis aulæ incend implicaretur.

Pronus erat ad vesperam proxime præteri dies, cum Monason repentino somnio turba insolitum excussit torporem, & magna voce a pellavit me in operi suam. Tandem ut ægre pr ximo gramini incubuit, sudore manu dete Tamdiu (inquit) Philesitæte sumus experti, qu fœtus mentes criminibus gravidæ in manus o stetricantis invidiæ mitterent, quo aculeo fod rent incautos, qua fraude & insidiis circumve rent eos quibus palam blandiuntur. Cecidit T mites ejus perfidia quem sibi amicum credebat, vix placide quiescit Ajacis umbra in hoc con si regni motu.. Desiderabimur aliquando etia pessimis, ubi Parcæ suo ictu impetraverint mu Ibo inter hæc obviam morti perverrenti or nem naturæ, & minorem fratrem major a sequar. At postquam Iovi liberatori, & Pro pinæ libavero, suadeo, Philesitære, ne spem co desperatione dones. Venient veterum virium in defensionem tuam, & illa turba Veritatis a etate cum Pinotidio in tutelam suam accipiet. la sapientiæ præceptis animos tuos componet, la blandiloquo monitu severos mores mitiga & innato jampridem in vitia odio à conscie tua indefessam probitatem extorquebit. In Itaque eorum providere recepitui, quos pra ptores habituus es, & à proximorum hom

nec

rerum liberalitate quære convivium peregrinantibus.

Hæc ultima ad me Monafonis verba fuere, neque ego dubito quin singula eveniant, cum à præsentia vestra in partem jam Veritatis inquiram. Omittite itaque pavorem, & sine funeris sumptu, sine pompa, mortuo subvenite, vacuum animo corpus tralatitia humanitate tumulaturi. Prævisum exitum fortiter tolerate, ne constantiam defuncti impatientia vestra maculetis. Relinquite Præficis commendatitios fletus, cum sciatis verum dolorem lacrymis indiscrete ne cadant, & egesta mulieb[r]iter suspiria detrahere de generosissimi ducis laudibus. Vocant ad se Dii quos amant, subtrahuntque eos hominibus, ut & nomen eorum ab oblivione vindicent, & permittant eos à cœlo securos inquirere in laudes & præconia sua, & patientiam nostram.

Igitur composuimus tumulo Monafonis corpus, & lapidibus quos solos crudelis fortuna fugitivis reliquerat aggessimus sepulcrum. Iam manes ultimum proclamati in Elysio fruebantur fama sui, jam ad solitas operas reducti modestis vultibus desiderium tegebamus absentis. Vt enim inter discussis imbribus redire pristinus ætheri nitor, sic fletu detumescente nova tranquillitas roseum colorem revocavit in genas, quem nuper pallor mœstitiæ comes expulerat. Nimirum umbræ fœlices tranquillitatem amant animorum, quoniam ipsæ in tranquillo sunt, delectat illas ex alto bona nostra respicere: cæterum illæ nobis nusquam condolent, quoniam beatitudini contraria est condolentia.

Commodum, multiformes dapes fecerant Hecates cœnam, hinc placentarum lautæ reliquæ oneraverant terram, inde frusta secundarii panis, cum vetusto caseo, & nucibus & castaneis pæne moretum fecerant. Hac omnes copia lætati destruebamus congestos temere cibos, cum colonus quidam furtive speluncam nostram ingressus ad Philesitærum sic ait, Plures Monafonis

æquitatem ante has fores opperiuntur. nam & no-
stri illius beneficiis ad servitutem usque devincti
tanti hominis famam ultra miraculum posuerūt,
unde hodie quasi ad sacrarium Veritatis immixti
plebejis, rusticisque, nobiles ad illius tribunal ab
omni terrarum parte studiosa celebritate congre-
gantur, malis suis, & jurgiis à divino Monaso-
nis ore remedium petituri. Laudata Philesitero
clientum frequentia, proclamabis, inquit, Mona-
sonem nobilitatem animi deduxisse in coelum
quod longa probitate vivens meruerat, mecum ta-
men esse juvenes qui occupare possint vacuū The-
midis sedile, orbisque totius discordias certo ju-
dicio componere. Abierat rusticus: neque Phile-
siterus expectavit invitationem audientium, sed
lætissima fronte antecessit curiositatem nostram.
Quoties (inquit) Diana cursum suum æquali sem-
per invectione perfecit, junctisque cornibus re-
paravit orbem, toties Monason circumfusa villi-
canorum multitudine cinctus varios casus au-
diebat, & è Veritatis speculo quid decerneret ac-
cipiebat. Quisquis enim ante ora veteris caverna
sedens judicaturus oppositum sibi consulit spe-
culum, certissima lege mendacium à veritate se-
cernit. Quippe in eo verissimi vultus, habitusque
loquentium accuratius explorandi referuntur,
exuunt omnes mutuatam personam, & emenda-
tos cultus ponunt. Cæterum suus color veraci-
bus permanet, quem confundit mendacium, &
fuligine teterrima maculat in speciem Mauri. Ac
glacies speculi puro fulgore nitida imitatur tran-
quillitatem maris, ubi Veritas fabulis obtegitur,
& velut ventis undique cessantibus tacita silet.
Quod si levibus mendaciis verax narratio coin-
quinetur, differtur aliquantulum serenitas, &
exiguis nubibus speculi candor obducitur. donec
iterum erumpat Veritas, quæ sicut flabris spiran-
tis Zephyri impurum aërem, & pestiferam con-
tagionem suaveolenti flatu depellat. Restat, ut ju-
dicem sortiamur, qui expectationi confusæ mul-
titudinis respondeat, & constanti judicio admira-
tionem

ſorem mortalium ſimul trahat, & ſequatur Menaſonis famam.

Necdum finierat, cum Tamias inclinavit in electionem meam. & quamvis ignorantiam timidiſſima deprecatione damnarem, acceſſere ad illius ſententiam cæteri, ſimulque conſenſere in authoritatem meam. Dum efferor ſodalium manibus, dum propter puteal Libonis componor, dum mihi ſaxea ſedes pro ſella curuli paratur, dum Veritatis ſpeculum ante oculos vicina in nodo figitur, & cavetur ne prima & male fida umbra ſpelunce diſtutis ſecretum detegat: meminerit (inquit ad me Daphnis) ô Aliophile Praetoriae gravitatis, ut & tardo ſermone aſcititiam hodiernorum judicum majeſtatem poſſis teſtari, & inſolentem ſeveritatem vibranti ſupercilio ſingere. Iſta, plures judices fecere, quam ſcientia aut probitas; quarum illi conſuetudinem eo inſolentius ejuravere. quo jactantius æquitatem mentiuntur, aut ſanctitatem profitentur in publicum.

At ego veritus ne coeuntium clientum animi longiore mora ſolverentur ad confuſum murmur, eriperentque mihi impatientia ſua libertatem ex reſcripto judicandi, tacui ad quetelam Daphnidis, ut & alienis quereſis me permitterem, & operam meam litigantibus addicerem gratis.

Vix pro tribunali ſederam, cum juvenis ruſticus ad eum quem manu ducebat. Heus, inquit, commilito, caveſis ne dicentem interturbes, nam & tu craſſis auribus, & tarditate loqutionis jampridem meruiſti ut taceres. Tum alter, At tu ne abſurda mentiendo narrationis veritatem tam fraude jugules, nam & amitteret oratio locum ſuum, & ab una lite veluti ab hydra litium mille capita ſuccreſcerent. Iſto accepto reſponſo, ſubjecit alter, Viderit cui contentionis noſtræ judicium permiſſum eſt, ne contumaci corde reſpuat orationem in ſpeciem Græcanicæ fabolæ compoſitam: quam tamen ſi bonis oculis & aure fideli exceperit, inveniet omnia. licet

Hh 4 primo

primo supra captum cogitationis humanæ ardua videantur factu facilia, auditu grata, eruditione plena.

In Arvernia qua collibus asperioribus assurgit, ursus & asinus, hic calce, ille unguibus infesti, in mutua vulnera sæviebant. Forte viator tam immanes feras miseratus ad extremum vitæ periculum ferali bello deduci: Avete (exclamat quo maximo poterat nisu) fortissimi Martis clientes, & generosæ bestiæ, ad imperium etiam hominum lætis sideribus advocatæ: horret animus contemplando fortitudinem qua libentius lethiferos ictus corporibus excipitis quam autem alii utraque manu. Nec me putetis huc sine causa venisse; fœdus inter nos perpetuum sancituras. Ad hæc quieverunt bellaces feræ, & reductis in suam gratiam superciliis, hinc asinus prævalidæ juventæ, inde ursus suis unguibus fidens placari audiebant consulentem.

Sic ubi stelliferum linquens Cyllenius axem
Per totum descendit avum, cognata reponunt
Numina funereas iras, tristemque tumultum
Quisque metum, bellique sui meditamina ponit
Miratur virgam, quæ tumidas forte lacertos
Cogit, & imbelles tygres albescere villis.

Neque ille cardavit reliqua adhortationis suæ pertexere. Postquam, inquit, Doromilus Fortunæ Iliensis templum deseruit, omnia in deterius mutata artes hominesque sine mercede reliquere. Suffectus est in illius antistitis locum tardissimus equus; Tasicium vocant. Hic grato hinnitu quos meliore vultu Fortuna respexit salutat, & gazæ regiæ malus administrator non nisi bestiis felicitatem ostendit. Nam neque thesauros sibi commissos gloriosis militibus, aut probis judicibus dispensat, utpote qui stoliditati suæ male conveniant: sed è sylvis, stabulisque, & stercore eligit bruta sibi simillima, quæ in contubernium Bellonæ & Apollinis deducat ad divitias & honores. Quid vetat & vos ad hunc beatorum numerum adoptari, cum cætera animalia membrorum

brorum fortitudine praecellatis? Hoc dicto ingressis in hortorem vicinae sylvae ursum asinumque reliquit magnis cogitationibus spes suas ad ambitionem torquentes. Tandem inter utrumque convenit, ut asinus per villas, oppida, & urbes ursum suo tergo deferret, hac novitate stipes aliquot aereas argenteasque in mutuum subsidium aggesturi: ea conditione, si ursus ad fortunam festinans expectatas opes à Fastidio acciperet, ut in asini quoque lucrum aequa pars cederet. Itaque aggrediuntur iter quod ad Eleutheriam ducebat. Ac ut primum stetere propter Ligeris aquas qui praecipiti cursu instabilem volvit arenam, & incerto alveo spaciosas planicies percurrit, metu horridi imminentiam calamitatum omen putavere occultum irati Dei, qui tum etiam vicinorum terras sua colluvie deterebat. Neque ego, inquit asinus, omnibus crediderim qui interest infelicibus an fluctus absorbeant periculosi? An melius nos excipient terrae si fatorum acerbitas peregrinis indixerit mori? saltem crurum longis voluminibus ligatos, juncta mors feret, umbrasque felices uno cymbae tractu portitor Charon Elysiis reddet, ubi magni spiritus bestiae laureta, & victricibus palmis loca consita obambulant, & à Plutonis imperio summotae inter amoris leges & delicias melioris naturae indulgent immortali genio. Audo aliquid natalitiis tuis dignum; nam aut necesse habes cum insaniente furere, aut malo augurio deterritus frangere propositi constantiam, & audaciam tuam subita verecundia destruendo, priscas latebras repetere, ubi lento otio saginatus damnes primam ambitionem. Nihil te morari debet; magnanimi est adlatrantes Scyllas contemnere, & exemplo Lunae quae dispendiis Phoebi lucet nocturnos canes irridere. Et ecce nihil aliud expecto quam communionem periculi, imo praecedo te, & si me vectorem non fastidis, mihi Ligeris pro Hellesponto erit, asinus tibi pro ariete, forsan in Eleutheria Colchidem inveniemus, & in ae-

de sacra Fortunæ Iliensis, vellus aureum.

Incredibile dictu qua audacia bonum socium ursus superascenderit, qua levitate sessorem per rapida fluenta minacis fluvii asinus vexerit, quo impetu cavatas prioribus ungulis undas fregerit, quam molliter erutũ in ulteriorem ripam reposuerit. At postea quam de fluctibus extulit se pæne ad necem laceratus unguibus ursi (qui ne arietem suum inter undas novus Phrixus desereret, fortibus uncis adhæserat asini tergo) vulnera fortunarum ingentium prænuntia existimans, nihil de sævitia sessoris conquestus, ne alter exprobraret ignaviam, fortiter casus suos toleravit.

Inter hæc aulis ulterius progredi omnia ex spe * proveniunt, agrestes oppidaniq; desertis velut in solitudine ædibus, intentis ad lætum spectaculum animis. variis muneribus onerant ursigeruli dorsum, gratis asino ponderibus, qui ad miraculum simul incedebat & thesaurum.

Ad istum modum à singulis aliquid corradentes Eleutheriam, mox Ilium perveniunt, ubi largiore quæstu gravati, & fœcunda accretione læti pinigero diversorio se suaque bona commiserunt. Vt intellexit stabularius causam quæ utrumque ad amplissimam urbem vocaverat, delectatus novorum hospitum contubernio in hæc prope verba cœpit.

Novissimis temporibus quando Protagon per mortalitatem commeabat, patebat in honores merentibus via: nam & Doromisus artes amabat, & similitudine morum Protagoni gratus malebat emere ingenia quam corpora. At hodie qui regnat Geryon simul atque præfecit ærario non suo Tasticium, ostendit noluisse Virtutem auri gravitate onerari, aut inquinari sordibus male cumulatæ pecuniæ, quæ homines scarabæis similes facit, quos simi gustatus vitiat. Quicunque igitur ad summa vota properant, ut inter cultores Fortunæ reperiant locum, ad illud tantum studium sese applicant ut sentiantur se nihil scire. Hoc præceptores, hoc parentes liberos do-

cent;

sent; & si quando ignorantiæ fortior natura repugnat, otio & præmaturis voluptatibus sepe iamc incautos, & magnos spiritus per se ad æternitatem assurgentes instabili divitiarum fulgore præcludunt; existimantes in eo summam doctrinæ consistere, ubi elementarius juvenis infideli lectura literas in syllabas, syllabas in verba coagmentat, aut componit. Hæc stat in templi sui limine felicitas, & ultro blandiente nutu in osculum ignavos pariter & stolidos applicat. Plerique inter mortales diversis ætatibus ante fores templi Fortunæ liberalis præcepta chartis mandant, serviuntque bestiis, quibus pro manibus pedes, pro digitis obtusæ ungulæ dudum fecere ut scribere nescirent. Nam in collegium sacerdotum quidam operam sacris inconstantis Deæ, muli tantum, asini, equi, & boves ascribuntur; feras quippe non patiuntur tam mansueta animalia, sed eas ad bellicas dignitates servant, & supervacuos honores supra summum cum sideribus eminentem micantes.

Pro Fortuna in sublimitate arce stat monstrum ferocius Ægeo, qui centum ensibus minabatur Iovi cum Titanes affectarent cœlum. Huic pedes sex diversis motibus instabiles, ita ut facile hinc detrudi posset si aliquis inveniretur quem fatigaret vita ad desiderium laudabilis exitus. Totidem manus vario gestu accipiunt ingentia munera, aut exigua concedunt. Multi nobiles confusa vestium permistione deformati in speciem pumilionum quos annuo prælio grues infestant, aut errantes Geryonis pedes ad stabilitatem componunt, aut podicem lambunt novissima exoneratione ventris fœdatum; simulque cum excrementis aurum liquatum combibunt, neque enim aliud metallum calidus stomachus sustinet & concoquit. Multi à sura pendent, à tibiis alii; beatiores de genibus expectant crepitum defluvii aurei præcursorem. Nunquam scilicet grata expectantibus tempestas erumpit nisi ante collisæ nubes dulce personaverint.

Hic

Hic ubi placatur supplicantium precibus, concutit triceps caput, & statim in orchesis sinomtænia serica neptunii coloris descendit. At quod signum Tasticius paululum in pedes assurgens, priorum cturum vinculis implicat exornatum, aurasque hinnitibus crebris pulsans, aut cum vacuas sedes occupare imperat, aut è templi tholo inter factim pendentia nobilitatis insignia rapere equestrem torquem qui solus nobiles bestias facit, atque illo vincire collum quod melius ad scalas gemonias, & deforme bustum, plutonias fonis strangularet.

Finierat diversitor, & jam nox altior suaserat somnes, cæterique sub eodem tecto quieti se reposuerant: neque tamen cum alii hospites altum stertetent, sollicitæ bestiæ membra lassitudine fessa tecto permisere. Damnabant Auroræ moras, & Lathmo tenebris ultra Cimmerias inhorrente abdicabant diem, quod tamdiu inter rubentis Deæ amplexum Cephalus retineretur. Longum est omne compendium, & tardum omne momentum sperantibus: ipsæque voluptates timentur ab his quos cupido, & desiderium expectati eventos ad impatientiam obligat. Neque longe lux aberat, mota est Aurora sollicitudine bestiarum. Præluxerat jubar, & ingentem Phœbum ab undis Hispanæ Dorides eduxerat. Quis, inclamat ursus, stabuli fores janitor absolvit? summus dies est; etiamnum tacent cardines, & nullus est qui januas reseret? Vbi chlænici, sartores, lacernarii, subucularii, soleatii? Accurrit ad illius imperium numerosa familia: hic, prædictum multiplici penna pileum imponit capiti immanis feræ; ille, carbasum æqualibus spiris & sinubus rotundum ornamentum collo aptat: alii caligas conchyliatas, holoberum thoracem, ensem balteum, tibialia, periscelidas, calceos, palliumque è purpura bis cocta auro intertextum induunt.

At parte ex alia generosa stirpis asella
Auribus è geminis circum caput tempora pendent

Aun

Aere dorata phalera, ceu plurimus olim
Offri fulger apex, futurum sub dentibus antrum
Manditur, & rigidi gemmis miscere tapetes
Insueti dorso, non fortius arbora instrant
Solis equi, quando fraternas languida flammas
Luna fugit, mergitque vadis inclinata omnia
Sidera, & immensi condit sua lumina Ponti.

Itur ad constitutum templum sequentibus mercenariis satellitibus, cum soccepopuli prosequentis conductitiam pompam; quæ ubi pulvinaribus sese intulit, ursus humi projectus adoravit Geryonis statuam, & votum quod spes incitabat per tot pericula constanter servatum fortunæ tanti numinis persolvit.

Per te ego foecundiores Amaltheo cornu dexteras, per Danaës imbrem deprecor, per messes aureas, per tot exempla felicitatis quæ ubertim circa pedes tuos repullulant; patere bestiam in hoc tuo sacrario subsistere, & inter tot famulantium greges ursum numerari, qui rictu cruento nihil nisi invidentium tuæ gloriæ cædes desperabit, &, quod hic apud vos nobiles multum æstimari intelligo, qui per fas & nefas tuam tuam vindicabit etiam innocentum suppliciis.

Nunquam humanior fuit Geryon; continuo tæsulea fascia evolavit in supplicantis sinum. Sensit ursus divinæ providentiæ beatitudinem, & illico equestri torque donatus deseruit testudinem templi, novis honoribus tumens, & ab innocentia sylvarum voluptate levissimi muneris corruptus, in superbiam & insolescentem fastum degenerans.

Dum hæc agebantur, asinus è spatiosa porticu contemplabatur scribarum veloces manus, qui sedentes in atrio, Fortunæ præmia variis voluminibus inferebant: & alia omnia, qualia omnino divertitor descripserat. Invitatus locorum splendore, & prolectante spe optimæ hæreditatis quã jam tacitus devorabat, propius accessit; mox paulo fidentior, intra limen fani sese faciens, nixus posteriori genu, priore vero amplexatus aram, sic

adpre-

ad precatur. Tu qui Parcarum fila, & imperia fatorum pro arbitrio regis, qui exemplo crescentis Iovis inter pastorum casas educatus parentum inopiam pæne sceptro mutasti, & nunc benefactorem Saturnum de cœlo deturbare cogitas; Tu qui libertatem hominum longa annorum præscriptione super animalia cætera superbientem exitiali servitio premis; Qui tot insignes bestias sub quarum onere circumjacentia tribunalia gemunt humanitati præfecisti: Veteris fœni & segnium carduorum cibo remoto assere me in aureum convivium tuum, & istis bestiis immanitate corporis, cum Arcadicis etiam grandiorem asinum, ascribe in exsortem tuorum gaudia, ad quæ non modo se favens Fortuna, sed & hominum quoque studium inclinat.

Non segnius dexter Geryon asini devotionem optata cænia comprobavit; assurgunt Fortunæ antistites, detractisque hyphippiis sacerdotium cum tribunali asino dari jubent: quod ubi per scribas publicis instrumentis relatum est, confusis ruditibus, mugitu, atque hinnitu antistitem novum salutavere, junctisque cum fide pectoribus, tumescentia palearibus pectora, & osculum simul miscuere.

Cæterum suis muneribus sors lassata (quæ nunquam magis clarescit quam per publicam aut privatam calamitatem, bonæ stabilitatis impotens) ursum ad graviores prisces miserias improba manu reduxit. Etenim sicut inanium spicarum cassi vertices per ventorum ludibria ubi semen amisere cœlum suo cacumine spectant, ingrata altitudine agricolarum simul studia & turbinum impetus deludentes: sic illi quos paupertas inter inutiles honores implicat, nullo divitiarum pondere gravati inserunt quidem sideribus caput, sed tam molesta dignitatis fulgore, & superflua magnorum nominum messe ut nihil aliud præter aulas & infortunia redivivo ad miserias corde percipiant. Inde, plerique cum incommodis suis pertinaci modestia luctati, permittunt se communibus

omnibus vitiis, & vitam suam ad alienas injurias, & scariorum officia præcipiti commodant. Hoc sensit ursus, quem familiarium rerum necessitas inter steriles nobilitatis titulos opem nuper vectoris expostulare coëgit; neque enim poterat longis jejuniis extenuatum corpus ad extremam necessitatem durare. Verum asinus mutato genere vitæ mutaverat mores; & quamvis aurum modio metiretur, malebat accipere, quam dare.

Querebatur ursus ruptam tam cito societatem, quam volebat leges semel contractam non aliter quam mutuo consensu resolvi. Eam conditionem qua vocaverat vectorem suum in partem sperati lucri si à Fortuna reciperetur, reciprocam intelligi, & tacite cautum ut asinus pari obligatione teneretur, si spes decepisset ambitionem suam, & ille vector asinas expectatam Fortunam occupasset.

Mirabar superficiem speculi perertantes umbras, faciemque dicenti eamdem permanere, diverso tamen habitu, & vestibus longe aliis quam utetentur hi quos rusticitas ad stivam & boves damnat. Etenim de cæruleo serico per latus cothurnâ aurea discurrebat. Micabant circum simpicem avem aureæ quoque flammæ, quæ fluctus suos vario lapillorum colore crispaverant. Porro insigni coruscabat notabile pallium in ea parte qua capulus argenteus ingentis gladii sinistram manum superbe suspendit. Hoc ludibrio mens attonita dum diversas species concipit pæne oblita est quod suggereret. Revocavi tandem spiritum ad tot miracula fugientem. & judicium velut ad Philadelphicam Pharon, aut Herus lucernam, in hanc sententiam decenter retorsi: videlicet, non teneri asinum pro socio, cujus servitium curasque cæca etiam Dea æquissima libertate donasset: lucra penes eum esse debere qui incertam fœlicitatem & nullo voto conceptam per certissima mala quæsivisset animis ad calamitatum obstinatis. Videri tamen cum demum

ad bo-

ad bonorum communionem vocandum ursum ab asino, si summitteret corpus asini obsequio, & pari viarum laborumque discrimine quo nuper fuerat exceptus, sustineret sessorem.

Tunc vero recepit intermissam orationem ille idem qui paulo ante loquebatur. Et, Per fidem (inquit) in conditionem bestiarum sincerum iudicium fecisti. Nam cum inter has altercationes asinus ad Gephyrium nescio cur legaretur, promisit in asti manum se omnia quæ à Gephyrio acciperet fidelissima sorte inter utrumque partiturum, modo se tergo admitteret duraturo obsequio donec ad eam terram venissent quæ quondam erroribus Æneæ requiem posuerat. Etiam generosas mentes fortis melioris expromissio ad servitutem domat; omnia fiunt ut paupertas fugiatur: nec iste regii ordinis ursus recusavit extremum servitii genus quod in misserrimum canterium torquatum equitem ignominiosissima metamorphosi vertebat. Venalis est omnium vita, etiam eorum qui se à libertate vindicarunt; infamiam consuetudo sustulit. Neque dedignantur Sabæorum teget, ubi odorata messe camporum hilaritas exulat in fimeto consistere.

Cum ergo pars eorum qui asino serviebant præcessisset, ut diversoria in adventum celebri legati quam humane pararentur: Alii itineris impedimenta auream argenteamque suppellectilem, peristromata, mensas, lectos, & quidquid ad magnificum apparatum luxuria & ambitio invenere, mulis, plaustrisque inveherent: Nec deessent qui comitarentur insidentem urso legatum; Commodum, superatis Alpium iugis (ubi nives illudentes calori Solis frigore suo radiorum flammantium impetum retundunt) ad Rubiconem venere fluvium.

Qui Gallica certo
Limite ab Ausoniis disterminat arva colonis.
Tunc latus in niveis fuscatum deponit arenis
Visus, & offensus infringit pectore lymphas.
Inde abit ulterius, mediisque per æquora campis

Tum

Taurus defert equitem. qui pallidus ora
Vertit ad ablatam terras, pedibusque recurvis
Vix terga premit. Stant circum brachia collo,
Cornua quæ dura devinxerat ungula cornu :
Sucutiturque tamen, nec certo pondere fluctus
Suscipit : & membris victoris lubricus errant.
Quid faciat nescit. Multum post terga relictam
Flaminis, & tandem fallaces computat undas
Ante oculos, Tentat supremæ pericula mortis
Evitare miser, flexisque utrinque lacertis,
Inter gemitus, vultum genitale natantis
Condidit in chumer, fameri quæ jussulit esset,
Excereque magis : tabidaque hæc addidit ore.
Hi tibi sunt fluctus multa pro Ingeris unda,
Proque tuo amplexu mota hæc, proque ungulibus ignes,
Amplexus addisce pati nemusque jocosque.
Quos robustus Amor, quos gratia mascula format,
Et melior Cypri fulves augeris ignes.

Interrupit dicentem adversarius qui hactenus tacuerat, tam blandi oris severitate, ut sævientibus Jove & Neptuno in varias tempestates posset indicere pacem. Noli, inquit, suggillare victimas. & inutili deprecatione exigere à judice invidiam. Jampridem litis hujus infamiam sustulit procera potentia. Sicut napelli aut aconiti dos lethalem torporem inter rosas & lilia perdit, sic inter suaveolentes divitias non invenit fœtens scelus supplicium. Quidquid supra nubes evexit Naturæ aut Fortunæ imperium, placide regnat, & quiescit; infra nocuum frendent fulmina, corrugat aëris frontem spissus cœlum, aut cum grandine lacrymas exprimit. Ista non tangunt Deos, quos humana superstitio timere. Quidquid Polmenarchi peccamus, castigat auri fulgor, & occupatæ per temidam mortalium pietatem vites, quibus etiam in animas iniquissima pœna sævimus. Non dedignabor mores meos ad censuram traducere, & summoto fabularum velo aperire scenam vitæ meæ. Statim reliquit rusticas vestes, ingens pallium cum purpurea tunica defluebat in pedes, petasoque capiti imposito, & com-

 politis

positis circa pectus sericis nodis qui de pileo tremuli pendebant, postquam expuit longa tussi marcorem, omissum sermonem sic retexuit.

Quod alter sub asini nomine lusit, transiit illud omne in partes meas. Illuxit nascenti mihi pestiferum sidus, & contumacem ignorantiam animis ad scientias obductis inseuit. Sed nihil est ab omni parte miserum. Pro solertia ingenii floridum corpus, & membrorum omnium gratia benevolentia fortis minor, quæ literarum gloriam pertinaci mendicitate vendens, eos tantum amat, quos solutum naturæ robur ad Musarum & Apollinis odium reliquit. Hinc inexpectatus honor divinæ ad Gephyrium legationis, & subitus in me Geryonis favor procacem ad opes aviditatem antecedens. Hinc servile Philoceni officium, quod ab equite regio necessitas, & anhelantes sub paupertatis pondere nobilitatis tituli extorserunt. Satis sub arsi fabula & persona villici delituit; prodeat jam totus & suus in theatrum, ut ante istnó Veritatis & Iustitiæ sacrarium agnoscat me indulgentissimum patrem, festinata adoptione præoccupantem Naturæ leges, & prodiga liberalitate parentales curas prævertentem. Nam cum ex Eleutheria discederem, oneravi eum ingentibus donis, & ingratum juvenem ad partem lecti recepi, in his locis, in quibus olim Cæsar maluit occupare Imperium Mundi, quam relinquere. Nemo dixerit deformem rosam quia colorem suum induerit à cruore insidiosæ matris Cupidinis, sic neque vituperaverit puerorum amorem quod ubique fœminæ sint. Nam neque corrumpit amabilem puerorum formam ulus, neque illud exoticum scelus vitiat duras Naturæ leges quæ ultra Græciam utramque masculam cupidinem truculenter fugavere.

Perit Gratiarum pulchritudo quandó Vulcanus atra fuligine oblitus ministras imperitantis dicæ Veneris quærit ad amplexum, & nihil est quod homines magis à beneficiis deterreat quam ingratus accipientis animus. Plures hic turbo de sublimitate

licitate Fortunæ discussit, quam ignavia, aut ignorantia. Non cessavi tamen immerentem amore simul & munere prosequi, pretia voluptatis externæ, quæ raro Eleutherianis nisi per insolentiam & crimen placet. Vt vero me Gephyrius pallio coccineo donavit, Flaminemque fecit Dianeum: quæstuosissima quæque sacerdotia in Philoceni sinum congessi, quorum redditibus insolens inter nobiliores regni in laude & gloria vivit; cum apud eos divitiæ inter potentiam & virtutes numerentur. Deridet tamen alumnus infelix liberalitatem meam, præscriptosque ambitioni suæ fines superbissima temeritate contemnit. Petitque hanc purpuram (quæ de Regum imperiis disceptat) in auctionem & licitationem substerni. Vt hoc ultimo beneficio saginatus nomen meum traducat ad infamiam, & celeberrimam authoritatem per confragosa paupertatis præcipitia ad exemplum innocentis Hippolyti raderet.

Nullæ nubes exasperaverant splendorem speculi, & constans loquentis imago quidquid postremus dixerat demonstrabat à Veritate comprobari. Sed jam juraverat Philocenus in benefactoris obsequium, fideique: exhortatione mea adductus ad aliquam rei familiaris curam, vitaturis deinceps prodigalitatis scopulos, ad quos plures juvenes impingunt quam cadaverosi senes in avaritiam.

Tum vero movit obstantem turbam validis pulsibus Acignius, & corpus inter frequentiam audientium impeditum velut è vinculis expediens celerrimo cursu sese intulit in os speluncæ, proculdubio præda insequentis militis horrendæ proceritatis, & qui pannucius totus nihil magis ostendebat præter ossa extuberantia quam squalidam quam obducta ad crudelitatem fronte minitabatur in Acignii latus, nisi rusticus æque laceris vestibus percussum fuisse militem ad aliam pugnam revocasset: qui novam cædem videbatur editurus, nisi astantes respexissent ad pacem, &

 impetus

impetus furiosorum repressissent: Non aliter æris sonus incitatos venantium clamore canes à morsu feræ reducens, sævire eos ultra latratum non sinit. Prior temperavit ab ira rusticus, & candida fame labra ad hanc querelam deduxit.

Vt in corpore invalidum membrum continuis fluxibus debilitatur, & in lacunam omnia purgamenta pestiferæ domus ingeruntur: sic nos quasi sentinæ & debilia regni membra contagione & morbis civilibus atterimur; mortuum mare steterile sibi! undas nobis inutiles summittimus alienis navibus, & ambitionem magnatum augemus nostra ruina. Verat hyems prominere herbescentes segetes, aut obterit eas ingrata glacies, aut immoderatis imbribus annuo naufragio mergit. Gemmas quas in vitibus benigno flatu excitavit Zephyrus, nascentes urit Aquilo, vel adultas grando prosternit. Spes omnes nostras aut rubigo vitiat, aut Syrius consumit, aut venti proterunt, aut lues tabida corrupto cœli tractu enecat. Vt in domo vetere omnes lapides excidium minantur, & omnium cunctorum cursus ad Oceanum: sic nos innumeris malis affligunt mutationes temporum, & hominum ad aliena ingluvies cœli injuriis major. Pro crimine omni paupertas nondum satis extrema. Præter tributa & decimas quas injurii domini pro reditu habent, damnamur ad insolitas operas, & ad culturam alienæ glebæ inviti deducimur. Dum squallent pauca agrorum jugera, antiquum patrimonium, quod nondum omne perdiderunt avaritia pacis, & licentia belli. Sic nos misere servientium animæ ignobili morte deficimus, nec aliud effusi toties sudoris, sanguinisque pretium expectamus, quam virgas, secures, catastas, cruces, & alia pro dominorum ingeniis supplicia, quæ humana malignitas inferioribus invexit.

Accedunt damnosa fœnora, quæ pecuniæ cumulandæ causa intulit ingeniosa nimium & solers in splendorem suum ambitio, quorum fœnoris civius otiosi in civitatibus ditescunt, etiam his quos

his quos cupido gloriæ, aut utilitas mercium ultra Herculis columnas advectarum rapuit ad aliquam fortunam;

Hæc usura vorax avidumque in tempora fœnus.

Post hæc, inæquali forte exactiones crescunt, modo per capita, modo pro censu inferuntur, inveteratum malum, & quod in singulos dies fit robustius, dum speciosis nominibus venena ista teguntur, quibus minus vetus imperii ærarium quam paucorum qui male sub regibus regnant polluuntur arcæ: qui falsis titulis suam crudelitatem avaritiam, rapinas; remedia, subsidia, vectigalia, & erogationes vocant: notæ publicarum cladium nomina. Hinc fit, ut princeps pecuniis destitutus sine authoritate restet, quæ nunquam bene servatur, si desint Virtuti sua præmia, & militibus ex laboribus spes. Aurum enim in Republica idem est quod in humano corpore vitalis spiritus, quo cum sanguine egesto membra omnia in mortem patent. Tot in exercitu millia sub paupertate laborantia onus sunt & prædæ. Tum demum ærarium incuria & prodigalitate exhaustum per scelera supplendum est. Empti milites instabili in imperantes fide, ubi stipendiis fraudantur, feruntur in furorem: & si qui denique probi sint, illos contagione sua ad insaniam rapiunt. Nostra bona, quasi hostile spolium, vænumdantur. Fœlices qui gustavere tot mala, nondum autem fæcem omnem ebibere. Omnia sunt in bellis civilibus misera, sed nihil est miserius quam bene partis non posse frui. Gemunt percussi securi boves, & inexpletos diurno labore novalium sulcos implent cruore suo. Pelluntur oves à pastu, & nusquam redituris vestibus exuuntur jugulatæ. Relinquunt sub ipsis caulis dulces agnas nutrices pauperis familiæ vaccæ, & ab uberibus suis lac extremum suffundunt. Cuncta denique velut pulcritudo floris matutini uno momento vanescunt, & nihil miserorum oculis superest ultra cinerem & favillas.

Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames, & amor sceleratus habendi?
Non tantum segetes alimentaque mitia poscunt
Ad jugulum gladii, scrutantur viscera terræ,
Quasque recondidimus, Stygiisque admovimus umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Nec iste miles tot damnis meis satiatus pepercit liberis: temperavit quidem à mucrone, sed tam improba humanitate ut spiritum adempto victu lento effugio cunctatum pejus solverent quam si eos ensis dedisset neci. Diis infernalibus votum. Utinam tam in potestate mea esset acceptarum cladium oblivisci, quam tacere! vel si negaret recens dolor silentium, vita me infelix cum voce nihil profectura relinqueret! Similes sumus serpentibus quorum morsus torpent sub frigore: nos nostra imbecillitas arcet à nocendo, & nunquam nisi cum anima exertum aculeum relinquimus, quem aliena injuria in sui ultionem expressit.

Ad hæc miles. Quod, inquit, in cœlo primum mobile, hoc apud nos Acignius civilium motuum causa omnis & origo. Alii illius agitatione insaniunt, hic sua: nunquam cessaturus nisi Eleutheriam in ditionem Liphippi miserit. Etiam in fuda pacis grassatur inimicus ignis varia face, quæ flammas suas in plures species mutat, & multivago fulgore coruscans pro tempore colorem induit & cum tempore deponit. Iactamur interim civilium bellorum tempestatibus, & ut in irato mari fit, diversis flatibus turbarum seditionumque, quæ prudentibus eo apertius videntur, quo teguntur secretius. Neque enim moveri potest & contundi hoc imperium, nisi ante cives cum civibus concertarint, & sic defessi ac exsangues inhiantibus Iberis tradantur. Relinquo annorum præteritorum tristia monimenta, hoc luctuosissimo exemplo contentus quod me ad paupertatem duxit per eandem viam qua reliqui regni nobiles ad certissimum exitium inconsulto præcipitantur. Quid aliud Recaxius ad Gephyrium

rium missus legatione sua peregit, quam ut invicem bellaremus? Quid aliud Acignius cum Geryone, quam ut Eleutheria gignendis inimicitiis per se nimium fœcunda ignotæ potentiæ subderetur? Pudet referre aviditatem innocuæ prædantis ad quam nauseant etiam hi qui ignominiam consumpserunt. Hoc, quodcunque est, Acignius fecit; sive ille Geryonem ad odium vocare voluit, & Liphippum ad regnum: sive male quæsitæ potestatis fautor, maluit Eleutherianos perdere, quam servare. Verum est, aguntur bella istius auctu, & nondum tamen infamia pestifor excidit cessitin authorem. Per hunc, Geryon regnat; per hunc Geryonis parentes affinesque assequantur periculorum præmia etiamsi periculis non affuerint. At reliqui magis inopia quam laboribus fessi in scelera ruunt, cumque videant interclusum sibi ad honores & divitias iter, credunt innocentibus aliquando licere nocentes esse. Hinc seditio, libido, sævitia, & quidquid privati hominis nomen supra principem elatum contumacibus in gloriam animis immittit; impatientes obsequii ubi eum imperare vident quem ad servitium & dedecus natura genuerat. Ab eo fonte ira & questus, & postquam non subvenitur, quisque sibi remedium quærit à licentia, ad quam facile ducuntur juvenes quos penuria à virtutibus sejunxit. Eos amici pariter & inimici per colonias, municipia, urbesque, atque oppida dispersos nunquam tuto excipiunt: spoliant, rapiunt, non sacro, non prophano abstinent: Feruntur in omne nefas, cunctis obnoxii. Non enim habet legem necessitas, & jejunus stomachus, & corpus petitum sæpius telis, quod pestilentia & fames citius hoste corrumpit. Hæc si me (ô Alitophile) ab accusatione rustici non liberant; si nocens est, qui non sponte est nocens; si paupertati frænos imponitis quicunque aut auditores hic adstatis aut judices; si auxilia vitæ miseris militibus erepta, etiam metentibus denegatis; si vobis ignotum est,

Quid cæde calentibus armis,
Quantum ira licent, meritumque quid audeat ensis,
Si nobis sceleris tanta est injuria nostri:
Mergite me fluctu, vel si suprema recusant
Fata mori, juvat his servitati viscera ferro.

Demiserat in terram capulum, compositamque aciem gladii ad pectus tentabat, cum sic orsus est Acignius.

Quotquot orbis terrarum reges tenet, hos omnes Gephyrio subdidit religio, & fortuna in illius imperium obstinata. Metus, & terror & severitas, vincula sunt authoritatis, quam in omnes principes (partim dudum agnovimus, exuta libertate, & adempto per inquisitiones loquendi audiendique commercio. Sic paulatim refracto pudoris claustro in populorum animos irrepsit adoratio Gephyrii, & eos in Imperatores armavit quibus audacia fuit recusare servitutem. Data deinde imperia, & immutato ordine naturæ Gephyriani ad externa sceptra vocati: inter quos etiam vetere instituto delectus fuit. Vt enim aquila pullorum generositatem experitur ad radios Solis: sic Gephyrius principes, prolem suam, si ad lumen religionis male fideli oculo connivent, præcipitat è Solio regali, veluti adulterinos & degeneres. Vnde fit, ut ille plerunque in primogeniti jura succedat, cui reverentia major & constans in patrem obsequium. Et jamdiu est, à quo minorem natu Liphippum fratribus præposuit. Frangit nimirum naturæ leges paternus amor quem gratia filii, & pietas, & probi mores fecere. Fateor, vehemens olim fuit in Eleutherium Gephyrii affectus: sed ut solent mobiles esse hominum voluntates, illius inclinatio in Liphippum cessit: pro quo laboramus, ut fractis per bella civilia Eleutherianis, irrumpat in florentissimum regnum Europæ caput. & si forti placeat post paulo umbilicus Ibericæ dominationis. Nec iste tudes & rusticus quod querantur, habent, tot actos labores, tot damna passi: quos pro religione bellantes æternitas excipiet, & certissima feli-

ma felicitas, quæ tantum illis patet, quos ad utilitatem Liphippi, & Gephyrii nomen mors funestata est. Non sustinuit insolentiam Daphnis, sed Acignii intempestive mentientis vultum excussissima palma percussit: jussisque injuriis incitatus, in alias quoque corporis partes sævisset, nisi Acignius relicto inter manus verberantis pallio, per mediam turbam fugere cœpisset. Neque diu moratus Daphnis relictum pallium in militis faciem misit, hostile spolium. Sed & hic, ut justam rustici litigantisque querelam leniret, abstinuit Acignii pallio, & reliquis permisit judicium.

Tunc Botris pro præcone agens, si qui, inquit, restant litigatores, hos universos & singulos ad hoc tribunal sisto. Nec mora vir quadragenarius ut apparebat, paululum remotus à turba, ejulans, ac dilanians impexos crines, ut ante me stetit, in hunc fere modum declamavit.

Quod adhuc spito & vivo, fecit mendacium: quod hodie vobiscum morigestiam, Veritas faciet. Iritus est accusator qui me ad tribunal vestrum traxit. Lancinat me conscientia mea, & internas lites movens, petit à justitia vestra supplicium dignum criminibus meis. Cruentus ensis jā super impia cervice pendet. Omnia lacera sunt, perdita omnia, si semel removerimus probitatem, & ab horrore imminentis necis subtraxerimus corpus alias pro Veritate moriturum. Neque ego à benignitate vestra licentiam dicendi deposcam. Licet enim magnitudo rei grandia verba detrahat, quibus deberem loqui, ipsa tamen historiæ novitate securus, judicio meo demerebor silentium.

Nondum Clodovæus Typhone percusso exuerat servitutem: nondum imperium Protagonis receperat; & jam tamen nuptiæ, jam prolis spes, & omnia futuræ regni fœlicitati accommoda: Circenses ludi, scenicæ artes, & loquacia per lapides & mutos motus tripudia. Inter quæ nobiliores Eleutherianorum equis invecti Sybariticam saltationem explicuere. Intentæ sublimioribus

palatii tectis nubes spatiosam aream tegebant. Pone fenestram è qua spectabat cum conjuge sua Clodovæus theatrum vacuum erat. Ac primo simulata fulmina cum stridore è ceraunoscopio excussa: mox disjectæ nubes loco siderum varia lumina aperuere. E summo deinde perjactu versatiles machinæ descendentes Venerem cum Cupidine suo, Gratiisque, Polhymnia, ac Pallade, vacuo hactenus theatro tradidere. Nec mora adcido cantu cœlestis turba hoc versu regni numina salutavit.

Nos vestro famulæ jugo
Orbis quidquid habet congerimus Deæ,
Et palmis regimus thorum,
Quem non tempus edax destruet, aut sequens
Ætas. Iam vetitis tubas
Multa gente gravis, fertilibus sonas
Exercitum ferociam:
Quæ Syrtes Libycas, qui Tanaim colunt,
Aut tigrim rapidum bibunt:
Parthique, atque Arabes, Æthiopes quoque,
Et Pœni fragili fide.
Hos nunc vestra vocat copula, non mala
Vestris abstrahet imperiis
Sortis ludibrium, non metis impetus.

Sequutus est cautionis dulcedinem tubarum strepetus clangor, & in hippodromum cum equitibus suis educti equi, revocantibus interim Parcis cantatrices Deas in suum theologium. Hinc Assyrius eques compositus in majestatem equum suum ad concordiam præcinentium tubarum regebat. Proxime laxatis frenis in speciem pugnæ, volitabant Maurus, Medus, Parthus, Arabs. Non deerat equiti Persico quem Tolmites, non Ibero quem Ajax, non Germano quem Enedrovus repræsentabant, gentilitius tumor; Scytha veloci actu percurrebat omnem aream. Tardum Suevus citabat. Lasciviebat Gaditanus. Convolabat Syrus cum Turca. Finiebant agmen Græcus, Thrax, Polonus atque Italus: omnes ad eumdem concentum momentumque diversis itineribus

aeribus ad varias figuras revertentes, tam facili equorum recursu, ut putares universos agi ab eodem rectore. Diversas quippe singulorum actiones, motusque, sub iisdem indicationibus ultimus numerus terminabat.

Iamque humiles, jamque elati sublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque assurgere in auras;
Nec mora, nec requies. At fulvae nimbus arenae
Tollitur, humescunt spumis, flatuque sequentum:
Tantus amor laudum, tantae est victoria curae.

Tandem ad carceres suos revocati glomeratis gressibus equi, documentum spectantibus praebere, generosum animal ideo socium hominis nominari, quod polleat ratione, Martis simul, & Musarum capitur.

Hic finis saltationis Sybariticae praebuit initium proditioni in Bredrevo; non aliter quam pestilens veneus civitatis minatur desolationem nisi ab excisione unius familiae funestus incepit. Singuli eadem persona in qua saltaverant suas domos petiere, uno Ajace excepto, qui audito lucis propinquantis gallicinio in proximo angiportu suo reliquum noctis duceret elegit Timandrae domicilium. Erat illa nationis Iberae, tam commendato sermone ut speciosissimam etiam formam extingueret mirabilis facundia: neque uxor erat Ajaci, nam & Monasonis soror quam justis nuptiis sibi junxerat nuper reliquerat vitam. Ut Bredrevus cui sola Ajacis gloria ad honores obstabat hominem contrarium fortunae suae vidit suis dudum retibus implicatum, ad palatium recurrit, monetque regis oculum, (sic ille vocabatur qui stipatoribus corporis regii imperabat) infidum Ajacem eo cultu, quo Liphippi cultores uterentur, Timandram nocte intempesta petiisse, proculdubio insidias ab utroque in Clodomirum strui, nec aliud agi in tam scelerato colloquio, nisi ut Gallia Iberis in praedam caderet. Statim viri fortes qui pervigili custodia fores palatii servabant, irrumpunt in Timandrae domum, divellunt claustra, & resistentem insultantibus

Ajacem

Ajacem vario vulnere confodiunt. Includitur robori Timandra, & illi robusti latrones postquam ædium omnium secreta vestigaverant, ipsisque vestibus in quibus saltaverat, imaginem Liphippi inter thoracis suturas inveniunt, ea parte, quam si viveret, concuteret cordis spirantis subsultus. Sed neque existebant qui Ajacis fidem labefactatam, corruptumve ad scelus pecuniis animum docerent. Vnum illud mortuo objiciebatur, familiaritatem cum Timandra; imaginem Liphippi intra vestes inventam, & quod inter tot larvatos Iberico habitu visus esset in celeberrima saltatione. Cuncta, si abfuisset invidia, vix digna levi castigatione. Sed Enedrevus Typhonis gratia subnixus singula in deterius vertebat. Hinc inscio Clodovæo faucibus oblisis Timandra cum Ajacis cadavere deturbata in gemonias.

At Tolmites Monasonis frater exasperatus supplicio profratris. & imminentis exitii intelligens si neglegeret bonam mortem, juravit se omnia potius toleraturum quam se summittere per exterandа facinora quæsitæ Enedrevo fœlicitati. Potuisse eum per oscula & complexus insidias suas tegere, jampridem aulica consuetudine exercitum celare odium fallacibus blanditiis. Ajacem pridie quam necaretur cœnasse apud Enedrevum, post cœnam induisse Ibericas vestes, quibus per famulos suos Liphippi imaginem insuere potuit Enedrevus. Hactenus infractam fuisse Ajacis erga principem suum fidem, in eo virtutum & ingenuarum artium perfectam fuisse collectionem, inque eas urbium insidias, incultarum villarum inraminatus affectus. & ingenium ad bona natum. Semper aliquid habere ex iniquo omnem necem jussam aut perpetratam de nocte; sine legibus, sine defensione. Neque jam dubium erat Enedrevi fraude interemptum Ajacem. Itaq; Tolmites spem in virtute sua ponens, & salutem in victoria, jubet me appellare Enedrevum ad singulare certamen. Assistebat ei Tarsas, qui dudum Ty[illegible]ais voluntatem veneficio quæsierat; hic

casum

casum eundem cum Enedrevo popofcit, deformi humanitatis jure, quod nos vitæ commodis fejunctos, ad idem genus mortis vocat. Ridebat uterque periculum ad quod ducebatur. Sed neque Enedrevus naturam fuam exuerat, commixtus intus fecus ingenio, & eo etiam jactantius generofiore quo facilius tegeret novæ fraudis destinationem. Ac primo Tolmitis quasi amici dexteram complexatus, juravit fe puris manibus ad invifum certamen accedere, malle tamen fontem exiftimari quam fupplicem. Experiretur, fi vellet, innocentiam loquentis; recepturum fe arma in cuftelam fidei fuæ quoties provocanti placeret. Tum fecurior de facilitate credentis, addit amplexum, quo impeditus Tolmites certius caderet; quippe clam ftricto pugione Tolmitis transfadigiclatus, nihil ejufmodi in tanta oftentatione amicitiæ metuentis. Nec ille mortali vulnere accepto fine vindicta cecidit: irruit in Enedrevum, fortique ictu enfem evaginatum perfido pectori condidit. Statim expreffere fpiritum, & fimul inter homines agere defierunt.

Ecce, dum in auxilium Tolmitis convolo, infequitur Tarfas, & à tergo incautum transverberat. Solutæ venæ egeffere maximam partem vitalis fpiritus, & nifi hyems frigida coagulaffet per profundum pavorem erumpentem fanguinem, pari cum Tolmite exitu lethæos tentaffem ductus, & Cerberi latratus audiviffem.

Sic cochlea gemens

Torta vetusta gemens turbantia vina repellit
Quæ capiunt laxo prælonga volumina labro,
Fit flumen rubri lateris, quem lymna refundunt
Tercula fuppofitæ lacui: fpumantia demum
Munera Divorum defertis unda racemis
Comprimunt, oppofitu mali quæ moliens albas
Vimen agri rumat, quæ Bacchi defluxit imber.

Hic fortuitus cafus pro medicina corporis fuit, & membrorum omnium ignavus torpor animi folatium. Tandem velut fomno excitatus intelligo me Tulliano claufum. Dum vulnera mea obli-

gata,

gata, dum carcerem miror, dum surdis parietibus insidias Enedrevi detego, dum me indicio sceleris relictum conqueror, proxima grabatulo in quo jacebam janua tenui stridore reseratur. Intravit in cubiculũ miles ignotus, & adducta poste, pessulisque firmata, silentium in hæc verba rupit.

Via unica est, Pinotidi, qua effugere potes alioquin inevitabile supplicium. Semper leges in duellatores armavere se atroci sævitia, sed illis nunc edicto Clodovæi exasperatis metuentior metus, cicutaque, & cruce mors violentior. Vt umbræ terminus lucis est initium, sic timoris excussio, libertatis. Nusquam bene liber est, qui robore tenetur. Aude aliquid animo tuo dignum, & spiritu meis monitibus excitato, subtrahe te à forcipibus jam capiti tuo imminentis Proserpinæ, & à Charontis cimba refer pedem. Certum est, fatales Parcæ undequaque imminent, sed fugienda est crudelitas, & terror, & rota. Valet etiam apud posteros memoria honesti exitus, at omnis pœna manu carnificis publico spectaculo inflicta, semper aliquid habet ab ignominia. Neque me tibi implacabilem faciat quod Tarsiæ amicus sim: causa vestra separari non potest. cum in eadem nave tenteris acroceraunia, eadem vos Scylla, eadem Carybdis aut absorbebit, aut evomet. Quis in judicio innocentiam Tolmitis ab Enedrevi fraude sejunget? Quis Tarsiam percussorem dicet, absoluto Pinotidio? Veritas in judiciis nunquam nisi testibus quæritur; reliqua vana & reo nusquam profutura, maxime ubi generosioribus etiam exitium jus præscribit. Nemo miser mentiri recusabit, cui ex mendacio superetit spes. Hoc unicum iter est quod te ad salutem ducit. Finge ergo, male præviso Enedrevi & Tolmitis certamine accurrisse te, animos exulceratos ad amicitiam reducturus; cæterum, malo tuo fato invenisse in necem furentes, adeo ut te amicorum vulnera impedire volentem demerso per costas gladio capulo tenus prosternerent. Excipiet loquentem Tarsias, jurabitque

rabitque visa sibi fuisse terna cadavera, cum in eum locum venisset quo duellum inter Tolmitem & Enedrevum rumor popularis vulgaverat: nec potuisse uti animo suo ad amborum concordiam quando conatus suos antevertisset fatum, utroque jam mortalitate exuto. Cui judici videberis falsa dicere, verisimilia proferendo? eritne aliquis damnaturus jactatam amicitiam? quænam tam efferæ leges invenientur quæ supplicium bonis civibus inferant? utrarum peribis tu qui mortem contempsisti ne alii perirent. Iam libertas in arduo montis supercilio attollit signa, claroque tubæ sono ad osculum suum te vocat, I, erige te; & horrore carceris mortisque fugato restitue te tibi, & in spem melioris vitæ utili mendacio marcentem animum demulceto.

His dictis, reliquit cubiculum, & me fruitorem libertatis in suas rationes traxit, quibus mitigati judices, me, Tarsiamque, per eandem mendacii gratiam incolumes dimisere.

Statim ab ipsa Pinotidii querela ignari Acignii carcerem multa militum manu cingimur, quam offensus ducebat Acignius per sicarios Geryonis vindicaturus injuriam suam. Undique stricti gladii comminabantur mortem. Cesserat omnis miseratio indignationi, & nihil inter tot imminentes neces certius ad salutem fuga. Primi omnium dientes manifestis ictibus aterrit suo damno sensere quantis periculis Veritas quæreretur. Mox explicata latius pestis in socios meos grassata est varia clade. Quippe hostilium amorum diversitas diversum vulnus fecerat. Talis in Pirithoi nuptiis pugna fuit, ubi non una nece centauri cecidere. Etiam nescio quis immensi corporis miles vitam meam elato mucrone pretium sceleris sui petebat; Deus, profecto Deus, divertit ictum & nondum Veritati aris debitam victimam ad novissimum sacrificium servavit.

Commodum Acignii crudelitatem aliquantulum evaseram, solus; nisi quod timor, & pallor, & trepidatio, & in fatigato per ardua montium

& lu-

& lubrica vastium corpore horror necis, nondum deserverant fugientem. Defecerat membrorum robur, & cespes in ignotis agris ad lassitudinis solatium pone fluvium thorum fecerat. Assurgebant humili fastigio ad dextram colles in quibus generosissimis vinetis Bacchus triumphabat. Qua campus æquior, flavescebat messe spississima Ceres: eo formosior, quoniam à pluribus annis jejunium posuerat quod olim indixerat raptus Proserpinæ. Neque minore cultu fonticulos dulce manantes sequebatur Flora, quæ florida veste in suavissimam sessionem nymphas invitabat.

Lucebat tertius post fugam meam vesper, & ut alter Hercules pluribus catenis attonitum facundia populũ, sic ille præcoci lumine sequentia sidera trahebat. Nec jam instabili face fulgebat Luna; coierant in orbem suum cornua, & sine nubibus in speciem dubiæ lucis coruscabat. Neq; somnus dulcedine soporis inquietas palpebras gravabat, sed eas ventorum susurri, & foliorum motus ad perpetuas excubias aperiebat. Dum auscultto si quid solitudinem loquacitate sua frangeret, & arrectis auribus ad omnem strepitum vigilo: proximus sonus pavidam mentem concudit. Donec inter virgulta enititur virgo, tam facili cursu, ut aut Camillam, aut Peneiam, aut Atalanta velocitate superaret. Insequebatur festinantem piscator in senilem ætatem jam vergens, qui labore anhelo lassitudinem poplitum ad victoriam corrigebat. Ut me aspexit: Ne, inquit, quisquis es, mendacem fœminam sine pœna permittas elabi, quæ datam fidem ideo violavit, ut & sibi libertatem profligandi pudoris faceret, & misero mihi moriendi necessitatem indiceret. Remisit illa de celeritate sua; &, Si, ait, huic placeat de causa nostra cognoscere, extra invidiam crimenque nomen meum ponam, & validis rationibus promissum meum liberabo. Cum annuissem de patientia mea, collegit altius spiritum, & mox verecundos gestus in hæc verba composuit.

Ratum

Ratum erat in litem nostram Monasonem pro judice accipere, aut alium quemlibet ad antrum Veritatis populis responsa dantem. Sed illi qui inter solitudinem sapientiam quærebant, per Acignii potentiam in excidium periti, & plerique eorum semineces, fracti alii, fugatique festinatione victoriæ relicti.

Geryon Albam obsederat; Albanique per exploratores acceperant, partem exercitus ad vindicandam Acignii injuriam deseruisse castra. Erupere omnes per obsessæ urbis portas, & incautos hostes trucidavere, onustique præda redierunt victores in urbem suam. Iratus Acignio Geryon quod milites sine imperio suo de vallo & aggere traxisset, putavit eum acceptæ cladis causam, & insolentem hominem, qui de fortuna sua tantum licentiam usurpabat, jussit à vultu suo secedere.

Videbatur oppressa Veritas sub Acignii authoritatem, resumptura vires, & desideratam tamdiu pacem oculis amabilibus prospectura. Sed obstitit Geryonis furor, cujus sævitia veluti procella concussi Veritatis sectatores qui Acignianam feritatem effugerant, sub vinculis habentur. Ista bonum hunc piscatorem ad impatientiam obligavere, qui petiturus erat à Veritatis judice, aut mortem suam, aut nuptias meas. Cæterum pleriq; Deorum etiam extra cœlum suum regnant, neque omnes qui verum amant sacrariis Deæ retinentur. Patet omnibus coruscans numen, & si quando aliquid distulit, tandem cumulate reponit. Quandoquidem autem te diva illa (quæ larvales impetus & mendacia comprimit) fortis suffragiis selegit arbitrum causæ nostræ, permitte narrationi meæ tuas aures, pro qua laboraturus sum ne non placeat.

Hominem me natura creavit, ejus sanguinis, quem si vellet renasci Iupiter Saturni antiquitati præponeret. Sed nemo ab omni parte fœlix de cunis suis surgit: insipientia fortunam antevertit, aut sequitur: & nisi ista sint, quoniam nullum præcoquum durabile est, cito virtutum se-

minacrudeſcunt, & nunquã perveniunt ad frugem niſi per injurias aëris & hominum invidiam.

Hoc, & ætatis ſimul paritas Clodovæo me junxit. Enimvero nullus inter ambitioſos & invidos bene quieſcit. Et quia principum amicitiæ lente augeſcunt, ſubito extinguuntur, ubi inſuſurravere inimici in regis aurem, ut adoleſcentis admonitus contemneret, ſtatim regno depellor & avidis imperandi ſucceſſoribus juvenem principem relinquo. Diu per Italiam exilium meum circumtuli, per Tuſcum tandem, Siculumque mare, devectus Melitam (quam perpetuum bellum ſupra omnes Europæ inſulas evexit ad famam) ibi prima militiæ ſtipendia ſub Apolide merui. Dein auſpicio facto, votiſque in littore Neptuno reduci ſolutis, armati ingredimur navem, numeroque potiores hoſtes primo congreſſu fœlici temeritate ſuperamus. Non durat ad extremum ſors faventior, immutat vultus, & maligno aſpectu terret, quos celeri gradu ad læta promovit. Aurum & gemmas ad ima viſcera telluris fæx obducit, & nunquam bene fulgent niſi iſtas & illud ignis examinaveris. Inhorruit æquor, adverſo flatu verberati fluctus impediunt remos: nunc velut è ſcopulo pendemus, nunc reductis undis arenam pulſamus, & ipſa Tartara trepidi intuemur. Donec diu per Acroceraunia jactatos ad Locrorum terram impulere venti. Iam ratis laxatis compagibus aperuerat coſtas, & per plures rimas acceperat mare. Cum Apolis imperterritus Tyndaridas in tempeſtate oſtendit, tempeſtiva oratione animos ſuorum militum ad tranquillitatem reducens.

Scitis (inquit) non aliis hoſtiis placari Phæſtium Apollinem," qui hic pietate cæca colitur, quam humanis: & his maſculis quos aut fortuna belli, aut ventorum iræ permiſerunt Locris. Tantum externæ fœminæ in oraculi fidem ſervantur, quod ab amplexu Locrorum regis & alienigena muliere dudum prædixit naſciturum principem, ſedem imperii orbis terrarum aut Oean-

then

then aut Argon Eupaleam facturum. In eam spem ab omnibus universi partibus conquiruntur puellæ & matronæ expectatam sobolem daturæ. Quærendum est effugium quo Cyclopum carnificinas, & Phorbantis implacabilem sævitiam vitemus. Certum est; videbimus Tænarum, & victimæ infelices antearas Apollinis sine vindicta jugulabimur, si recusetis consilium cujus salubritas non aliter quam per exitum comprobari potest. Quotquot hic viros esse ostendit barba, induite illico mercatorum habitus, & fingite vos per sinum Crissæum in hanc oram sponte descendisse, ut speciosissimas formas per varia maris terræque pericula quæsitas addiceretis emere volentibus. Nos, quorum vultibus tenerior ætas nondum virorum notam insevit, mitellis colligabimus crines, annulis aures onerabimus, & varia mulierum veste ad exemplum servientis Herculis fortia evirabimus membra. Sic vos titulo negociationis tuti ad mercatum cæteris expositis, mox vænumdatis, reparato navio invisetis iterum amicas terras, mox plurima nave selecto milite facta, reduces vindicabitis servitutem nostram, & periculo imminentis necis commilitones vestros præcoci celeritate & intrepida virtute liberabitis.

Simul raptim ad hanc simulationem immutato habitu, compositisque gestibus ad faciliorem propositi successum, pars impositam mercatorũ personam mentita est, reliqui muliebrem lasciviam induimus. Tum vero invasere littus Locri, sciscitantes quod genus hominum & unde essemus. Cum asseverassent simulati mercatores sponte se in illorum plagas incidisse pretiosissimas merces sub hastam missuri, formas nimirum quibus liberi homines parerent: expediunt decepti hostes pretium servitutis ingratæ & me tum Apolide aliisque imberbibus sociis (qui ementito sexu fœmineis vestibus delitescebant) emptoribus tradunt. Sic captivi Danai in voto latentes stipabant equi Trojani recessus, ut per frau-

dem finito decenni prælio aliquando, Trojam caperent.

Iam nostri mercatores artis fallacis prospero eventu læti, & pecunia satiati quæ nos servitio proscripserat, vela ventis dederant. Iam Locrorum regis hortis inclusi expectabamus commilitonum revectionem. Iam singuli custodum moliebantur gratiam, ut relaxatis claustris mutuo alloquio servitutis tædium possemus eludere: & si ita expediret, juvare nos consilio & ope reciproca.

Adventabat sacrificii dies quo Phæstio Apolline humano sanguine placato per sortes eligenda erat inter captivas fœminas quæ prostitutione sua parentaret oraculo. Quid debent expectare scelerati, ubi innocentes ducuntur etiam Deorum jussu ad pœnam? Intelligo nihil magis obesse duraturæ fœlicitati, quam prudentia, aut castitas. Hoc argumento incidi in miserrimam conditionem, quæ me in proximam noctem de turba captivarum selegit contra naturam, ut masculus parturiret. Cæterum benignior ventus distulit recens propositum, & miseriarum pelago vagum ad humaniorem portum per varios anfractus deduxit.

Erat inter principes regni corporis mei custos Gnosius quidam, qui longa mecum assuetudine amorem hauserat, deceptus muliebri stola, & in omnem patientiam ad imperium meum contumax. Non passus est vocari me ad alienum complexum, & ut fugæ prospexit, præcipiti deliberatione quam libido faciebat ante ipsum Apollinem Locrorum regem molestum rivalem immolavit; acceptoque fratre cum pretiosissimis sarcinis miserum me criminis sui præmium paratæ ad fugam navi reddidit. Scilicet plerique hominum irascuntur illis vitiis quibus suum sæpissime nomen maculant, & omnes præposteri motus numquam bene sustinent alienum exemplum. Volunt soli peccare, quibus insolitum scelus pro gloria est, aut ipsa potentia, impunitas. Sic recedente paulatim

paulatim littore in altum componimur, incerti quo nos fata ferant, & ubi quietem ad colligendum spiritum promittant. Septimus Sol Dianam innumerabili siderum caterva comitatam relegabat Lathmon. Gnosius amoliri à se fratrem cogitabat, & sopitum somno de puppe in fluctus dejicere; facilitate credendi, quæ zelotypo persuaserat eum qui amat ne fratrem quidem tuto sustinere posse. Cũ diu per diversa maria jactati innatantẽ insulam prospeximus, nullis fundamentis tellurí cohærentem, sed communibus radicibus avulsam, fluctuantemque, in modum Delus Latonæ: Haud mora ingressis errantem terram, mira omnia provenere. Deposuit Gnosius cæcæ libidinis vulnus, & fraternum odium in amicitiam vertit. Neque ego illi amplius interni causa morbi, aut spes incolumitatis: momento fœnilis flamma disparuit, & me non dominam, non Vindocinam, sed socium & Vindocinum cœpit appellare; ignotum illi hactenus nomen, & quod ultra natale meum meum solum sine reverentia est. Fecit idem & hic piscator, qui hodie meum thalamum poscit, & connubiales leges. Nam cum inter insulares pisciculos vimine inclusos, aut hamis dependulos, duceret in littus; occurrit stupentibus nobis. singulisque nostrum suis nominibus salutatis, agnovit hominem eum quem hodie nimium pertinaciter credulus in uxorem ambit. Atenim nondum Lethæos fluctus potaverat, qui illi dudum mei suique cognitionem subtraxere. Reddideramus salutem, & ille, miseratus stuporem nostrum, humanissime visa miracula, & quonam terrarum essemus exposuit.

Nondum, inquit, hæc Veritatis insula eruperat in mortalitatem quãdo Saturnus incolebat terras. Homines Diis æquales ignorabant vitia, usque dum fœcundum malis vas male curiosus Epimetheus in humanam perniciem aperuisset. Tum deorum mortalium contubernium dedignavere Virtutes, & paucis hominum secum raptis (quos nondum auri fulgor ad omnem pravitatis licentiam

obcæcaverat) separavere has terras à continente: quas in speciem ratis vagas incertis cursibus agunt venti, & undæ sub tantæ molis pondere laborantes. Hac nave, prudentissimi mortalium vitavere cataclysmum, cujus damna Deucalion cum sorore jactis post tergum lapidibus reparavit. Inde inter utramque sobolem mira disparitas, & dissimilitudo. Pars, incrementa saxorum prodigiosa pullulatione quotidie crescit in immensum, & nunquam nisi ad scelera movetur. At hi, quos Veritatis insula in probitatis semen nutrit, paucissimi numero, conservant aurei seculi gloriam, & nunquam nisi ad rectum suspirant. Tuti, sine legibus, quoniam sine scelere viventes æmulos patientiæ & constantiæ omnes accendunt, & hominum mentem ad perversa facile degenerantem suo exemplo ad rectum detorquent. Fit tamen aliquando ut longo discursu insularibus actis, vel morte diminutis, ad novum germen sponte sua insula ista cohæreat continenti, mox probis incolis excussa, recedat ab alieno agro, & antiquam navigationem interfuso mari repetat.

Ac primum impacta Pyreo continuo terrarum tractu occupavit Græciam: quo tempore celebres illi septem sapientes orbis miraculum credebantur. Hinc aquis restagnantibus oppressa pars Siciliæ, & Brutium solum à Trinacria divulsum. Post Socratem tandem & Platonem rediit Ionium mare, cavique arenarum gurgites recepere fluctus, qui supernatantem Veritatis insulam quæsitis diu terris Latio stitere. Suscepit lassatam Tyberis, & vicini ponti spretis impetiis de perpetuo tributo aliquantulum remisit.

plenas capit alveus oras,
Subsidunt lymphæ, colles exire videntur.
Surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis.

Vivebant hoc seculo Curii, Fabriciique, & nisi Iulius occupasset regnum, etiam Catone fato functo, in celeberrima urbe permansisset Veritas, neque hodie distracta à Romanis sedibus vaga tellus,

lus, ageretur ad Neptuni libitum, & ventorum licentiam. Sed ubertas & affluentia antiquissimam civitatem totius orbis dominam enervaverunt, ubi maxime urbanitas fuit & eloquentia, sustinere mendacium; antea scurrarum vitium, quod postea Consulibus etiam in laudem & lucrum cessit, ubi Imperatores proborum studia adulantibus postposuerunt. Postremum defaeca qua Rhenus prorumpit in Oceanum, Gallicum litus fuit regnante Philippo Pulchro. Post paulo levitatem gentis exosa deseruit Belgas, & locum quo nuper adhæserat permisit incrementis liquidæ Amphitrites.

Intremuit, motaque vias patefecit aquarum.

Nunc quo se istar, non habet, adeo nationes omnes ad verum nauseant. Hoc unico remedio reparatur, si inter profundum descendant in hanc insulam navigia, & onus suum fluitanti terræ committant.

Sed neque durat omnibus Veritatis amor. Animus à pueritia corruptus malis semper delectatur, & ad omnem virtutis splendorem expavet. Plerumque initiorum acerbitas delicata ingenia deterret. Alii, paupertatis tædio quæ hic religiosissime veneratur, steriles terras, & importunis senticetis horrentem insulam, ad commodiorem culturam relinquunt. Aliqui in tantum profecere, ut contra mundi illecebres audeant attollere oculos; sed non pertinaciter. Cedunt innatæ imbecillitatis vitiis, & dubio itinere inter bonum pravumque ducuntur, oppressis aliquantum affectibus, nondum tamen bene firmatis, ad perseverationem veri. Paucissimi à pravitate naturæ degenerant & temporariam quietem æternæ commutantes, per corporis incommoda animi tranquillitatem emunt, quibus est quædam paupertatis suavitas, & solitudinis solatium humanis negotiis non sollicitari. Isti excedentem ab orbe ingeniorum fertilitatem sustinent, & lento tepore non augent literarum nomen, sed conservant; mortē omnibus ab utero æqualem oblivione apud

ne apud posteros, aut posthuma laude distinguentes. Soli omnium sine timore pœnæ sequuntur rectum, solis mortalium recondita quælibet patent: ut enim quisquis venit in hanc insulam perpetuus incola futurus, simul induit omnes scientias; & qui sint, quid velint, unde veniant qui hic rate devehuntur, certissimo norunt. Revelat nimirum Veritas cultoribus suis secretiora, ut non ex oculis, sed ex mente judicent.

Præter hæc quæ tunc narrabat piscator, notavimus insulares unum tantum Deum agnoscere; cultumque tanti numinis incorruptum nunquam ad statuas & inania simulacra translatum. Non ibi aræ, non templa, non sacrificia; abhorrent ab illis ceremoniis per quas superstitio animos hominum ad terrorem devincit. Orientem adorant Solem, & in illa luce authorem universi æterna sobole humanum genus propagantem. Vivunt aut vento chamæleontis in morem, aut herbis lethaliter amaris, quas tellus arida inter arenas & vepres emittit. Alii maris & aquarum vapore saturantur, tam pestifero halitu graves, ut ne Mephitis quidem fœditius oleat. Multis pabulo sunt scarabæi, fuci, cicadæ, formicæ, vermes, & alia sectilia. Plerique loligine, sepiis, polypis, ozena, locusta & aliis piscibus vescuntur, qui sanguine carentes, vel rara carne sunt, vel tenuitate pellis conspicui in modum crystalli translucent. Omnes, aut abstinentia solvit, aut sua mors trahit in tumulum. Summa macies renudat ossa, alimentique penuria quidquid de corpore deducit impendit in animi vigorem. Et quia maxime laudari merentur, nulli patientius reprehendi sustinent, neque mitius alienis criminibus irascuntur. Cunctis unica toga, & pileus unus: hunc & illam initiatorum exemplo nunquam deponunt, nam quod vetustas absorpsit centonibus resarciunt; velut olim Argon Æmoniam Athenienses, quam perpetua reparatione conservatam ter mille annos post Iasonem durasse historici tradunt.

Ibam

Ibam per totam insulam lento gradu, & corpus jejuniis grave modo per arenarum deserta, nunc per squalentes littorum sinus circumferebam: cum intentum piscationi & scaphæ inhærentem implacabilis ventus distraxit in mare. Fugerat à longe natans tellus, & nihil aliud in conspectu meo reliquerat fortuna præter cœlum & undas, & istum, qui nunc importunus litigator prisca solacia in injuriam vertit. Ecce! omnia alia timebam præter homines: cæterum plerumque initium calamitatis est securitas. Expedivit se de fluctibus nova insula, visos intravimus recessus, & per flumen (quod ibi aquas suas æquori maritabat) devecti, in ripam secessimus. Vt vero bibit iste argenteas lymphas, oppressit eum ferrea oblivio, & in stupida ignorantia statim conquievit. Putares Cydni qui Ciliciam interfluit liquore diriguisse, si aut Alexander fuisset, aut rigore fluminis frigidum corpus summovisset spiritum. Contra vitalis calor crevit, & me (novo monstro turbatus) fœminam existimans populante altus flamma incaluit primo, mox junctis mala fide pectoribus si negligerem succurrere furori, videbatur ruiturus in mortem.

Terrebant me, solitudo loci, & sine rectore futilis cymba, si desperatem insanientem amatorem. Promisi nuptias meas, modo resumeret vires, & me natalibus oris redderet. Hac conditione placuit piscatori matrimonium. Fecit quod promiserat. hodie fidem meam poscit, & à te cui data est causæ nostræ cognitio, inutilis stipulationis utilem expectat eventum. quem impossibilitas negat, & fiduciam delusi hominis in irritum transformat. Ardet nimirum mas in marem, & furiosum amorem desperatione auget, cui promissis meis Natura potentior, & cœlicolæ, qui facta impia detestantur, remedium recusant.

Finierat. Contra piscator respondit. Non esse omnino circuitu agendum, maxime in illis causis in quibus veritas facto staret. Produceret adversarius partes quibus viri sumus, & ab oculis suis

quæreret fibi judicium. Nec minus alter revelatis cruribus fexum fuum aperuit, manumque dexteram ingenti femineum farcina complevit. Hoc afpectu verberatus pifcator in proximum gurgitem quem vicini fluvii rapidior impetus faciebat fefe non tardatus immifit. Percuffi recanduerunt fluctus; difceffere primo in exiguos orbes, deinde in latiores, qui poft paulum evanefcentes in planitiem fluentis aquæ foluti funt. Exeruit poftremo naufragum caput ab amne, qui repetitum circumactumque infeftis vorticibus corpus ficco littori reddidit.

Promittebat domorum viciniratem circumjacentium agrorum cultura ad proceritatem fegetum vinearumque luxurians. Humeris pifcatorem imponimus, iter ad oftia fluvii carpentes; ac momento temporis in humilem afcendimus collem, è quo vimine obducta tecta profpicimus, tuguria agreftium quæ fequutæ fluvii amœnitatem ripis infiftebant, in monticulo fita, & clivo adeo faliente affurgentia, ut alias quam cum afcenderis, non fentias te afcendiffe. Stabant ante fores mater & filia diurno penfo fufos implentes, qui filo tenui de proximis calathis fubinde ducebantur. Sed filia fuum opus morabatur, intenta carmini quod fuaviffima voce canebat.

Ofcebare qui placido curfu, crifpantibus undis.
Volvis lapillos aureos:
Et dulci retinens defeffam murmure Lunam
Ad littus invitas tuum.
Carpere feu mala fummos, feu claus procaci
De mufte nymphas ducere
Ad numeros agili ferientes ter pede terram,
Hac inter attriti gemunt
Per riguum mollis gramen fub pondere flores
Quos unda nymphis educat.
Venit & ad turbam fatyrorum læta juventus,
Meroque Silenus gravis.
Quique colit vineta jugis innata propinquis
Lyæi invectus cado.
Et fuccincta caput flava Trinacria meffe,

Nam

Nunc fervit & me punire
Quas Amor accendit duras in pectore curas
Mollis sub alga latteris,
Quid ver perpetuum vestit florentibus herbis?
Heu duces meorum nomina.
Per quorum jurare faces arcusque severos,
Mortale formidat genus,
Cum videas non ferre pios sua vulnera Divos,
Si ferire quæ sint expetis,
Durus Amor, comitesque Dei, luctusque dolorque,
Hæc turba lecto me trahens
Excutit è somno, & secum mea gaudia defert,
Vrit medullas acriter,
Et flammas animi repetitis ignibus auget.
Quid lenius expectas tuam
Si nunc fata sinunt Alciopide visere Chlorim,
Multum furentem fundere
Quidquid habet rabidi flammarum in sanguine amoris
Laurumque myrtum jungere?

Vt exposuimus piscatoris casum orantes extremam defuncto humanitatem, sexagenaria mulier minus polita quam sincera responsione animorum perturbationes fregit.

Raritas conciliat rebus admirationem; sub oculis posita solemus negligere, pro incertis maria transmittimus, & in extremo orbe stulti tum mencis, tum corporis ægrotationibus, quærimus remedia quæ Natura ante pedes posuit. Seu quod omnium rerum desideria languescunt ubi vicinitas & occasio utendi facilitatem fecere, seu quia difertimus videre quod quoties placuerit possumus. Permulta in solo nostro nata negligimus, quæ si portentosa servaret Ægyptus, aut Græcia miraculorum ferax, singula jamdudum lustrassemus, longinquorum nimium curiosi. Quid juvat currere per Ionium mare ut Amoris flammas extinguere possis, premere Deucalionis exemplo Actæas aquas, & præcipitem se dare per sinum Ambracium, quem in similitudinem jacentis tore Leucates promontorium circumscripsit? quid Anterotos numen agnoscere, & apud Eleorum gymna-

gymnasium sacrificare oblivioni? Melius Selemni aqua præterlabentis Achajam fluvius iste ab amore liberat, & Cupidineis affectibus abstinentiam inducit, coërcetque suo frigore voluptuarios motus. Hoc docebit vos iste, qui mox cum somno relinquet antiquos ignes, ostenderque nondum se mortalium numero decidisse.

Vt flores relaxata hyme in tepore inchoantis Veris frangunt terram, & debili fastigio micant, postmodo calefacta humovernant, surgunt, aperiuntur: Sic piscatoris pectus extolli primo cœpit, & spiritus alte conditus emergere, postea fortius egeri, pulsari salubri pulsu tempora, assurgere demum cadaver, & ut antea solebat, loqui: nisi quod omnia alia meminerat præter amorem, cujus flammas inter nivales aquas venerabilis fluvii reliquerat.

Tacentibus nobis ad hoc miraculum, repetiit mulier quod omiserat. Et nihil magis, inquit, in Poëtis condemno, quam quod fabulis Naturæ providentiam tegunt, & occultas vires cuncta moventis ad inanes causas & ridicula facta referunt. Sic Selemnum in Argyræ formā æstuantem deformatum in flumen fabulantur quod Cupidineos ignes fugat. Sic Salmacidem oblaqueatam amore Hermaphroditi Cariæ fonti mollitiem dedisse. Anigrum induisse pestilentiam de cruore centaurorum quos Hercules interfecit. Clitorium abstemios facere de facto Melampi Amithaonis filii. Arethusam Alphei flammas vitasse mergendo se in specum, ut per obscuros terræ meatus concavasque partes errando, insinuante se ductu telluris angustiis, adveheretur Ortygiam. Citius anhelos equos æquore Phœbus tingeret, quam Poëtarum figmenta super ejusmodi fluminibus dicto assequerer. Fragilis & laboriosa mortalitas in Naturæ secreta raro pervadit, ideoque miracula putat illa quorum rationes causasque ignorat, & cum veritatem occupare non potest, recurrit ad fabulas.

Sic fractis publicorum ingeniorum aculeis hebetantur

betantur mortalium sensus, & cum ultra capacitatem suam inquirant, contra Naturam furente zelo torquentur. Ridet ejusmodi deliria sapiens, quæ pervicax superstitio & scrupulus innocens invenere. Aut enim veræ rationis scaturiginem novit, aut alium novisse existimans, ingenue fatendo inscitiam suam, non erubescit hæsitare ad abscondita. Habent omnia proprietates suas, & ab illo momento quo creata sunt, summi numinis munera conservant, quæ per experientiam & tempora in apertum proferuntur. Pauci anni sunt, à quibus istius gurgitis mirabile frigus quod Amorem extinguit, hoc casu revelatum est.

In faucibus Pyrenæi montis qui inter Hispaniam & Gallias jugum suum extendit, nivesque & nimbos sublimi vertice suspendens inculta vastitate horret, spelunca collibus affixa respicit mare, qua Gades & Calpe Euripi angustiis includuntur: domus Eurybati infamis piratæ, vicina maria terrasque deprædantis: cruentarum prædarum receptaculum, & spoliorum infœlicium ærarium. Infra, plures sinus errore multiplici per concava telluris currentes. Supra, os arctatum, decrescente paulatim itinere quod ab imo ad exitum cavernæ ducit. Hinc Eurybatus injecto in intima terrarum fune, Stentorea voce, Alliga captivos. Attrax, quos hesterni diei fortuna victori permisit. Statim de abscondito tenebrarum recessu educti adolescens & adolescentula, tam fœlici pulchritudine, ut putares inter arenas surgere lætissima rosarum liliorumque vireta, nisi quod demiserant in terram vittices, quos captivitas languidos fecerat. Tunc invocato prospero eventu sic ad adolescentem victor.

Soror tua inter catenas & vincula libertatem sibi fabricata est, & victorem me traxit in sui adorationem. Ubi Zephyrus tota tupe sepultus dudum temperavit à flatu, irascitur Æolo, & motu suo terrarum itinera interturbans, blanditur Veneri; quam ad fontium murmura, & graminis lasciviem vocat. Cessant nimbi, pruinæ, glacies, &

meliore

meliore vultu collucet serenitas cœli. Non es primus, cui maximæ fœlicitatis exordium Fortunæ crudelitas attulit. Parum absunt ab extremis calamitatibus inexpectata salus, & gloria, & divitiæ. Ego vero, quamquam alias impetrare possum, deprecor in matrimonium sororem tuam. Si facis hoc, utere omnibus quę in potestate mea sunt, & famosissimum ducem, tibi amicitiam & duraturum obsequium conciliantem, dignare affinitate tua.

Non vacabat respondere ad cuncta timenti, lingua quippe vim suam perdit in eo qui ultra spem beatus est. Silebat adolescens, cum sic ad Eurybatum adolescentula. Immoderatas miserias excipiunt plerumque tranquillitas & lætitia; non habent extrema modum. Fulmina præcipitata celeritate excussa dissipantur illico, & eo minus perdurant quo ferocius micuere. Tot calibus calamitosissima capita mundantibus succedit Amor, nostris injuriis iratus, & quam conditionem in libertate sperare non audebam: captivis ingerit. Nunc secura libertatis, ad genua tua deposito capite compendium breve necessitati deposco: liceat uxoris nuncupatione sacrificio prævertere. Silentium fratris pro consensu est, qui fugientis comes, & inforunii socius gentilitiis ceremoniis totus incumbit, & Iunoni jugali meditatur vocum. Accendere tædas, construpere hymenæum, immolare victimas Eurybatus cœpit. Simul clamoribus inquietis miscentur omnia, sævit armatorum manus feroci eruptione, sestique diei hilaritatem in horrendam faciem transmutat.

Liphippi recens edictum, impunitatem, bonam famam, reversionemque in patriam latronibus piratisque concesserat, qui piratæ latronisve abscissum caput detulissent in curiam. His præmiis excitatus Celadon Melandriorum fecundus terror, suam infamiam aliena morte liberare voluit, & commilitonis cæde salutem emere. Tentata itaque militum fide validiorem prædonum manum

manum armavit in ducem. Crudescere interim seditio, & ab inconcinno murmure ad gladios & tela transire. Pavens Eurybatus, & ad repentinum tumultum desperabundus, timensque ne quod etiam post suam mortem spolium rebellibus relinqueret, quæ natura trepidantium est; intentusque captivæ nuptiis, inter ancipitia belli pactam uxorem perdere maluit quam Celadonti reservare. Commeavit ad novam conjugem, & inter ultimum osculum inseruit ensem amato pectori, idem bonus maritus, & cruentus percussor. Tum vero omni timore calcato, & eo generosior quia jam charissima quæque perdiderat, itruit inter spicula gladiosque hostiles, certus effundere spiritum, aut retinere per virtutem. Adest plerumque temerariis victoria. Cecidere cum Celadonte rebelles, & valida manus quas ad erogandam stipem aperire non potuerant, post ereptum spiritum armatas ferro retinebant: ea etiam circa prædonibus honesti exitus fuit.

Cæterum Eurybato Martis Dei blanditiæ pro se vitia erant, & hostium cædes, invidia. Ejulare, singultibus assiduis ilia quatere, dolere, lamentari, nemo latronem crediderit, nisi prius in barbaris adoraverit humanitatem. Frons, oculi, vultus, persæpe mentiuntur. Domat feras mentes Cupido, ubi ab aureo arcu dulces sagittas decussit. Immitem Polyphemum ad suspiria coëgit pulchritudo Galatheæ, & inter horrorem sylvarum, Deorum contemptum, hominum necem, à puella victus fletus ubertimos ab oculo misit.

Cedit amor, feritasque, sitisque immensa cruoris
Cessant, & tota animus abrumpitque catenas,

Traxit ab inferis Plutonem Proserpina, Tantaloque atque Ixioni remisit pœnam.

Agitur novis furiis Eurybatus, & lymphatico ritu torquet se ad insanos motus. Periit, quia perire non potuit, & inter victrices palmas renunciat saluti. Tinctus hostili sanguine, suum amisit, totque infestis spiritibus ad Acherontem missis,

missis, non retinet suum. Vt vero ad mortuam (quæ ante ora speluncę in cruore suo jactabatur) rediit, questus de crudelitate fatorum laceravit vestes, amplexatur avide corpus exanimatum, furentique osculo adhæret cadaveri quod ipse fecerat: & tanquam suum crimen excusare vellet, dedit domum suam conditorium defunctæ, positoque ad antri aditus immenso lapide, diu multumque deflectam dimisit, & casum suum insana voce queritans, egreditur de Pyrenæis montibus, solatium in ignotis terris præsumens, inque horrida solitudine pii sceleris supplicium. Vagum tamen hominem comitabatur luctus, & quia cum aliena desereret inferebat sese, amor conjugis, & furor, & insania trepidum pectus occupabant; adeo pauci sunt qui se in potestate habeant, & facilius est totum populum servitio premere, quam erigere animos supra minas & tumultus fortunæ. Tandem post errores diuturnos venit in has terras; &, extructo in proximis collibus tuguriolo, radicibus diu pastus corpus semivivum ægre licet traheret, ægrius tamen mentem, cujus ærumnas cumulabat tempus, & otium, & amissæ conjugis desiderium. Vnde & hodie in limine eremi simulacra Mortis & Amoris, hic arcu protenso, illa concussa falce, ad æternam facti memoriam stantia visuntur. Legiturque hoc Eurybati epigramma, nam & ipse componebat carmina ubi aliquid de impetu suo furor remiserat.

Quid fugis, ah demens, commotus pectore flammas?
Sævus habet pennas, spicula sævus habet.
Prævenit celeri fugientes improbus ictu,
Et volucri penna quod fugit, assequitur.
Si tutare velis durantem in vulnera dextram,
Ad quæ confugias brachia Mortis habes.
Vna est, & verax summa virtutis imago,
Vivere cum possis, non timuisse mori.

Concluserat epigramma; subiit interspetans humor, qui sensibus immoderata insaniæ permixtione vitiatis totam mentem præcipiti & extremo corrupit exitio. Non potuit pati diutius in-

domiti

domiti malivulous saucium pectus: domesticis Eurybatus concitatus furiis egit se de saxo, quod impactos vicini fluminis fluctus elidit. Vastis ruentis fragor aures nostras invasit. Accurrimus, occupaverat jam canum littus exangue corpus, cum mox inter obluctantis animæ moras, & crebros singultus, jam sanus & fœlix, experientiam fecit aliquid esse quod insanos Amoris affectus sanet. Hæc aliquando Apolidi narrabam juveni nobilissimo & formosissimo, qui casas nostras hospitio suo dignatus fortunatos nos solebat dicere, qui remoti ab ambitionis studiis otium & vitæ tranquillitatem sequeremur unico mortalitatis incommodo à Deorum vita discrepantem. Tum ille, post longa suspiria & lacrymas in Eurybati casum miserabiliter ejectas: Hæc, inquit, vis vorticis quæ cupidinem in frænis habet majore diligentia contemplanda est, & ad aliquam naturalem causam indagatione solerti deducenda. Hanc ego de frigore natam ausim asserere quod rigore suo contrarium ignem depellat, & pæne cum amore summoveat animam.

Sub ipsis fluvii aquis exprimuntur gelidi fontes, qui pluribus venis eluctati acceptas virtutes & potentias receptaculis suis inferunt. Saturnus, sive plumbum viscosæ materiæ impactum noxiumque, subtilibus fibris quod minus concretum est eliquat. Illud si prætertiens unda secum trahat, proculdubio qualitates induit Saturni, qui siccus & frigidus fugit coitum, & maligno aspectu Venerem premens ostendit odium quo in sequiorem sexum crudeliter inclinat. Similiter argentum de sympathia Lunæ quæ frigida & humida est pruritus venereos enecat: unde & casta Diana à Poëtis vocatur, & abscissa Saturno genitalia fabulæ referunt. Itaque, si per minera plumbi aut argenti colantur fontes qui occulto itinera subeunt terras, statim exuunt nativum saporem, & insertas metallorum potentias verberatione crebra motuque suscipiunt, rigorem materiæ per quam fluunt, beneficio trahentes, frigusque Sa-

turni

turni aut Lunæ, aquis in quas descendunt penetrabili gelu iouruntr. Hinc contra faces Cupidinis virtus, & frigidus torpor, & insperata quies æstuanti animæ concessa. Quod apertius videtur in lapidibus quorum vires utrunque sidus auget recondita communicatione aspectuum, qui procul à sublimi ætheris vertice discretas gemmas celeri transcursu corroborant. Inferiora quippe superioribus per mutuam applicationem copulata miraculorum speciem exhibent. Hinc turchessa, androdamas, chalcedon, enydror, exebenus frigidissimi lapides, de utriusque sideris aspectu amentiæ amoris medentur, & libidinem frænant: cum ex mistione terreæ qualitatis in concoctione sua nihil obtineant de qualitate ignea. Hæc conservat terra, & emittit. Videamus quid aquæ ut medicatæ sint sorbeant ut excludant desideria libidinis & omnem pruritus titillationisque affectum.

Vestiunt aliquando fluminum fontiumque ripas gramen, & herbæ, cupidini medicamina: inter eas, hastula regia, sabina, ruta, vitex, sylvestres lactucæ, cunila, & nymphæa. Quæ omnes aut vires suas transmittunt, affunduntque fluviis per radices ad ima subeuntes, aut folia, floresque, ventis & autumno excussos permittunt subjectis fluctibus; quorum humore corrupti ponderibus suis deprimuntur, hos unda tandem devorat, quæ novis succis imbuta, pari cum littore suo medicamine superbit.

Erat aliquid quod ultra malorum meorum partem inquirerem; laborabam in Apolide, & ipsa cupiditas sciendi quis ille esset, fletus meos, & lamenta tardabat Prævenit Vindocinus desiderium meum, & ad aurum, Rogo, inquit, mi parens, noli destituere cupidum adolescentem sua spe, perge ulterius, & illum Apolidem describe mihi, ut sciam an sit ille quem quondam apud Locros in fœmineas vestes insertum & absconditum deserui. Pluris hoc faciam, quam si omnes ab occulto latentes Naturæ potestates in apertum

tam exercitata subtilitate produceret. Istæ, inquit puella, meæ partes erunt, si lassata mater sublistat & scenam mihi longioris calamitatis permittat extendere. Concessit mater. Tum illa, Medioctis Apolidi statura, moderatus gestus, singultus frequens, capilli nigri, & in modum corvorum quoties ad solem convertuntur deflexi, rarie pro sua nitentes agitatione.

Sic picturatæ prætexens aera limbo
Ducit ab adverso speciem Thaumantias astro.

Frons porrecta, arcuata supercilia, cærulei oculi, & fulmina subinde torquentes, nasus neque recurvus in frontem, osculum quale Venus blandiebatur Adonidi; genæ, mentum, cervix, manus, rosarum liliorumque cognatione notabiles. Hem! adest, exclamat Vindocinus; agnosco dotem meum, & jam reducem lubens amplector. Prope etiam erat ut exclamarem, Et hæc quoque Chloris mea est, nisi recepisset interruptum sermonem virgo; &, Hoc, ait, in posterum probatæ humanitatis erit si sine exclamationibus facili patientia loquentem velitis audire; ultro etiam vestros affectus excuso qui ab auribus ad oculos deduxerunt audita & præsentes vultus finxerunt quos à nobis tanta maria & circumfusæ terræ revellunt. Paruimus imperio, tum illa factum silentium historia memorabili remuneravit.

Tantæ pulcritudinis adolescens istius domunculæ latebras inviserat, illusit Cupido simplicitati meæ, & rusticam puellam sævienti face irritavit. Cessabat antiquum in tædas jugales odium, & modo quæ tot petentes eram aversata, nuptias ultro petebam. Restitit Apolis, & blandiente dicto revocare me ab inutili amore conabatur. Ignis repulsa crevit, & in imo corroboratus tempora omnia in maciem & languorem trahebat. Monuit tandem ut propinqui vorticis experiter potentiam, & morbum quem sanare non poterat aliena medicina expellerem. Ratum erat mi consilio temere amati si ultimam querelam contempsisset. Ingredior de die Apolidis cubi-

 culum,

culum, cubabat ille meridie, & solis æstus humenti somno demulcebat.

Invado dormientem effusissimo amplexu: &, Teneo te, inquam, qualem jamdudum petieram. Dimovit ille somnum, & obstantes liberati suæ manus de pectore suo decussit. Dii boni! quæ rerum facies? quod formæ monstrum? Pendebant è collo inornati capilli, & sidetibus similes oculos veluti nube tegebant. Pars avulsa candidissimos flores ad miraculum aperuit. Protuberabant gemino colle lactei sinus qui nudi ementitũ sexum cum stupore meo vulgaverunt. Vix me suspexerat, consedit prior impetus, servataq; suavitate purpuræ quã fecerat ira innatam modestiam verecundissimo rubore notavit, & quas ad supplicationem porrexeram manus suis interserens, Vides, inquit, ut miserabili uteris flamma, quam virilis habitus mendacium suscitavit. Ardebas hactenus in muliere virgo, & nisi prodigioso cupidini medelam casus attulisset, manebat te tristis exitus, & adductum ad desperationem vivendi tædium.

Quid fortuna vides, nisi te quoque decipis ipsam,
Et pete quod fas est, & ama, quod fœmina debes,
Spes est quæ capiat, spes est quæ pascat amantem;
Hanc tibi res adimit.

Quandoquidem autem tibi sexus meus patescit, nolo te fraudare majore cognitione vitæ meæ, cujus recordatio præteritorum malorum gravitatem obruit, & lento torpore solvit molestiarum sollicitudinem ad quam miseram me Fortunæ crudelitas reservat.

Nolens deducta de viri manu ad invitum torum, postmodo sum experta quas inimicitias male contracta matrimonia parerent. Quam injuste lex regni divortia sustulisset, & impio vinculo retinuisset quos hymen male invocatum funerali face lustravit. Multi hodie mariti vivunt pudoris illius beneficio qui raro sexum nostrum nisi cum virtute omni deseruit. Illos tamen creberrima vota pulsant ad tumulum, & nisi nos reve-
rentia

rentia famæ contineret, plures Medeæ, & Clitemnestræ, quam Alcyones & Alcestes inveniuntur. Omnino displicebat maritus; sed neque tunc erat alius qui placeret. Post quinquennium viso Alitophilo exarsi, & nondum corpore adultera innuptam me desiderabam, ut amatori meo præter ætatis florem totam me & ex voluntate traderem. Cæterum intempestivo connubio sociatæ sola corruptarum nuptiarum vindicta supererat. Adjuvabat desiderium soror mea provectioris ætatis, quæ marito meo infensa per reatum meum quærebat illius contumeliam.

Sed si jam vellem fines transire pudoris
Hæc major culpæ causa futura erat.

Marito castellum fuit ad Oscharæ ripas, quas altiori culmine tegit. & pressos lapides sublimi mole patefaciens in palatii superbiam elevat. Illic sæpius convenimus conciliatrice sorore, quæ eo ardentius sequebatur Alitophili partes, quod aliquando simili adultero mancipata, delectabatur adolescentis imagine, qui vultu, & voce, & gestu amatorem suum referebat. Interim, si quid ab amplexu vacabat, scribebam versus, qui absentem Alitophilum revocarent. Hinc illi quos habes à manu mea, & quorum concentus dulcedinem si servaveris, habebit aliquid Arion quod invideat.

Timendum erat ne voluptates satietate languescerent, providit casus ne impune liceret esse beatis. In suspicionem quippe Alithophili maritus meus nescio quo modo inductus ultionem parabat. Expugnaverat zelotypiæ dirum venenum otiosum hominem, & incertum spiritum ad crudelitatem verterat. Nactus deinde occasionem vindictæ homicidio quod cogitarat accingitur. Vtebatur adolescens contigua domo. Ecce, dum de nocte dormitionem capessit, improvisum adoriuntur armati, & circumfusi per latera male resistentis insiliunt, premunt, vulnerant: & nisi prosternatus moribundo similis pedibus pulsasset terram, nunquam sicarii temperassent ab ictibus; contra glomerata procella procidisset a-

stratum caput, & ad necem non dubiâ vapulasset.

Hujus cruenti facinoris fama totam civitatem pervagata, non alium nocturnæ cædis authorem quam maritum meum faciebat, eo manifestius, quod in fuga inter jacentis pedes pileum reliquisset. Hoc, ut infœlicis aures percussit, denegatæ voluptatis indignatione furens, incensos animos ad scelus acuebam: cum litteræ mihi ab Alitophilo redduntur, in hunc modum scriptæ.

ALITOPHILVS CHLORIDI S.

NOndum me pœnitet usurpatæ per furta licentiæ. Firmissimum vinculum erit geminatæ affectionis, si nos dissociari non sinas. Minus me mariti tui vulnera quam tua cruciant. Ista, æterna erunt: illa, jam evanuere. Adeo Marte acrior est Cupido, & periculosius ferit. Præclusit aditus rumor in castellum tuum, opportunum tamen clandestino colloquio locum inveni, si nihil omiseris de amore tuo. Cras me reperies in templo Veneris Erætæ quod ultra urbem est. Illic consilium quod utrique expedit aperiam. Omnia salutaria & commoda si mature veneris. *Vale.*

Placuit invitationem sequi, cum jam expectatione turbida etiam de momenti mora conquererer. Decessit nox, & ut sequens dies Solem Mundo reddidit, sacrario Veneris illabor. Prævenerat Alitophilus diligentiam meam, & ante pulvinar Deæ procumbens, solitariam complexatus statuam propitium consiliis suis invocabat numen, & hoc votum inserebat saxo quod divinam imaginem sustinebat.

Dea, quæ flaminibus siccis inducta fugas nubila, quam cum gaudio elementa omnia suscipiunt, quæ tempestates revocas, coërces inimicos ventos, desolatam terram reparas, extinguis discordiæ semina, concordiam ingeris, permitte nos aliquando quieti nostræ, & cœptis meis aspirando famulos tuos conserva quos ferventior in nu-

in numen tuum cultus ad odium mortalium crudeliter exposuit. Si tuis precibus, Deorum Dearumque iræ remollescant, invisemus saluberrimam illam tuam ædem, quam Pyrenæus in arduo montis suspendit, & initiati sacris tuis, soluti vota quod syncera fide signamus, docebimus, alios, per te solam genus humanum conservari.

Vbi nos voti reos fecit, deseruit stylum, & lento sermone cunctabundus ad me; Vt, inquit, mea Chloris, effugiamus mortem, tibi moriendum est. Cum devovissem caput pro salute loquentis, ille pauca quæ ad rem nostram pertinebant, sic profatur.

Ea volui scire, quæ non modo ab Europæ terminis desjunxit Natura, sed & secreta illa quæ ubique terrarum penetralibus suis reservat. Cum enim denegetur nobis diu vivere, discendum est aliquid quo nos vixisse testemur. Cita morte præoccupati terram relinquimus. Minus tamen queruntur hi quos philosophia ad reconditarum rerum miracula vocavit. Hoc adminiculo multa percepi quæ vitam melius sustinerent, & mederentur periculis, quæ reliquos ad desperationem per compendium ducerent. Videmus fere miora quælibet præcipiti velocitate labi, & ortus occasusque intra momentum temporis revolvere. Perficiendum est, ut purgata caligine, qua mortalitas hominum mentes inficit, serenitatem subinducamus, & imminentium malorum revocata per prudentiam procella conquiescat. Inter alia, vires herbarum occultas quæ de telluris gremio surgunt apprime novi, quarum spiritus nescio qua contagione naturam ipsam videntur corrumpere, & ad humanum exitium noxaliter nasci. Ejusmodi venena sunt, quorum frigore velut hostilibus flabris inhorrescit sanguis & animam indignatione vehementi verberatam de corpore suo plenissime discutit. Inveniantur tamen herbæ succis minus noxiis, quæ gelato quidem rigore speciem mortis inducunt,

& elisis pulsibus inferentes corporem medicatos homines mortuis similes reddunt: cæterum, post longum somnum refunduntur per membra vitales spiritus, & torpente veneno depulso, ereptam pro tempore cum motu & sensu remittunt animam. Hac potentia nobilitatur inclusus huic pyxidi pulvis (porrigebat pyxidem) cujus vim soporiferam quicunque per suffitum hauserit, tolerare non potest; Sed statim solutus in somnum, per totum biduum obdormit, donec remeante per artus calore qui circa pectus servatur, iterum resurgat. Fit autem ejusmodi pulvis, de lactuca sylvestri, absynthio, crambe, melanthione, papavere, rosa, narcisso, croco, ligustro, baccare, hedypnoide, & cytino: pinnis dextris vituli marini cum corallio & melle demersis in ollam ad ignem ferventem. Hunc, si aspersum ardentibus favillis olfeceris, confestim succumbent oculi venienti somno, tam arcto torpore, ut interclusi spiritus non vini odore, non aspersione aquæ, non fomentis ullis in venas temeare possint. Sic Orci victima credita, funus eris, feralem pompam prosequente populo, & exoso illo marito tuo cum moltis amicitiæ & pietatis supremæ nominibus, tum mœrore squallido, & immoderato planctu ad sui spectaculum spectantium oculos evocante. Providendum tamen est commoditati nostræ antequam ad sepulturam & manes descendas. Conficies testamentum sorore tua hærede nuncupata, ea tamen prius clam admonita, ut bonorum tuorũ semissem ad te procuret pervenire quocunque rediviva jusseris. Cavebisque speciali mandato, ne illa ex ornamentis tuis quidquam detrahi permittat. Velle te inferri sepulturæ tuæ pretiosissimam vestem, margaritas, monilia, & alia mundi muliebris quorum affectus ultra mortem etiam ambitiosis perdurat. Ve vero gravitate somni discussa sese in venas refundet renascens calor, & recuperabit vires vigoremque suum creditum nuper cadaver, revolvam ego de monumento tuo lapidem, & te desiderium meum de Acheron-

Acheronte revocabo in vitam. Frustra quæ subsequuta sunt per partes narraverim, ne tristi & mœsto sermone veluti pestifero alimento patientiam tuam decimeam. Accepi pyxidem, deservi Veneris templum, fecique quæ dixerat. Obdormio, ornataque gemmis deferor meorum manibus ad nobile sepulchrum, quod solutæ jam in fœtorem parentum reliquiæ formidolosum fecerant.

Non aliter Dido summas in sede sub atras
Evecta ingenti, crinem de fronde coronat
Funerea: pendens gemmata monilia collo,
Involvit jam compta comam, mortemque festinat
Depascens oculis, varios per brachia flores
Texit; assiduos committens ignibus artus
Sidonia projecta thoro. Stant corpora circum
Educti tenebris manes, & funera lambique
Tellus is permissa sinu, descendit ad umbras
Infelix anima, & populus per inane volantes
Mussa timet, trepidatque novis simulachra figuris
Cernere, nec notos olim cognoscere vultus.

Is honor ad tumulum per alienos pedes eunti fuit, adjectis corpori ornamentis quæ in nuptiarum superbiam venerant. Sic officiis feralibus peractis, & imminente hora salutari, qua recuperare vigorem suum corpus debebat, rediturae salubritatis expectatio Alitophilum campo steterat, in quem extra civitatem de Senatus consulto Duelliano quicunque de familia nostra finiisset mortalitatem non sine pompa deferebantur. Vt venit ad tumulum revoluturus saxum quod aditus obserabat, patere jam sepulcrum offendit, & intus murmur, quale latronum spoliantium sepultam. Quo percitæ mentis torquetur furor? minimum malorum mors illi est qui semel contempsit mori. Descendit ad imas tenebras, & fulgore gladii, facisque, quæ omnia utraque manu simul rotabat, umbrarum & tumuli violatores ad trepidum pavorem perstrinxit. Sic arbores vibratæ vento tremiscunt antequam fulmine feriantur: illud enim præmittit spiritum, & agit ante se dum rupta nube pervolat. Cecidere de

manibus impiorum noviſſima defunctorum ſpolia, & territas ſuo ſcelere mentes fortuitus horror turbavit. Improviſa raro moram patiuntur ad recolligendum ſe. Reliquere arma nocturni graſſatores quibus ſepulcrū ruperant, & ut effugerent pœnam quam Conſtantii & Iuliani leges ut ſacrilegis minabantur, deſeruere naturam ſuam, horrēdumque propoſitum quo manes inquietaverant, inuſitata verecundia & incognito metu mutavere.

Nondum bene exierant, pertentat Aliтophilus partes omnes ſubterranei ſpecus, & ut me dormientem aſpexit, totum ſe labante ſpiritu ſuper meum corpus effudit. Inter hæc alleuatis luminibus agnoſcere amplexantem incœpi. Iam mihi, jam illi reddita refici, & relaxata potionis vi ad ſuperos remeare, niſi quod adhuc claudebar tumulo. Rediere quoque vires Alitophilo, aſſurgimus; & ornamentis quæ paſſim circa cadavera jacebant (nuper ſpolium latronum) requiſitis, ſublatiſque, mortalitati nos reddidimus. Putares Eurydicen de Tænaro tractam Orpheum ſequi, ſi aut Alitophilus tenuiſſet cytharam, aut ego relapſa ſub umbras & iterum obvia Cerbero ad geminatos iraſcentis latratus palluiſſem.

Sic ab inferis remeantes, obducto tumulo ſoluturi votum ancipiti perebamus ædem Veneris Pyrenſeis jugis ſacratam; & jam multum itineris emenſi eramus, cum latronum (qui ſub Eurybato militabant) manus effera decepit pietatem noſtram, & incautos catenis oneravit.

Inſidebant ſublimioribus locis incultorum montium prædonum reliquorum examina, & veluti piaculares damnatæ ſollicitudinis victimas de rupibus dependuli innitēti lumine ſpectabant, quos in carcerem & tenebras celebri ſupra noxiorum reatum ignominia ſocii peſſimi trahebant.

Præibamus noſtris vinculis triumphum graviem, & ſuſpenſos ad lenta ſupplicia ſpiritus torpore magis quam metu premebamus. Tunc ego non inſcia periculi quod utrique imminebat, oſculo Eurybati genu adorato, præcocia fata & ſa-
lutatem

salutarem sola celeritate mortem mihi fratrique (sic Alitophilum appellabam) deprecata sum. Eurybatus expalluit ad constantiam meam, & blandiore vultu ne desperarem de pietate sua monoit: vocatoque Atrace imperavit ut utrumque diligenter procuraret, & eximium (ut ajebat) par formæ in crastinum reservaret sibi. Sed jam Atrax conceperat flammas, & subitæ miserationis affectione permotus, misereſcere se simul & amare sensit. Amor enim plerumque à miseratione venit. Ut in tristem & ignavi frigoris plenam speluncam descendimus, per obliqua devexa in imum deducti, cedente solo instabili vestigio, & refugo lapsu onus suum male sustinente: Atrax qui nobiscum descenderat nostris miseriis ad suspirans, & nobis Cupidinis ignibus ad misericordiam motus, sic incipit.

Coacti estis vela venienti tempestati aperire, & iratos fluctus sequi quamcunque vos in plagam detulerint. Miseret me conditionis vestræ! & vellem, si liceret, mille pœnarum indagine irretitos etiam meo sanguine liberare. Nisi credideritis suadenti, sero lamentationes illicitas resticabitis, & ad cruentum supplicium expositi, nequicquam movebitis ad redemptionem vestram prædones, quos mixta tabo, sanieque, & planctibus carnificina suavius unguentis delectat. Palam est, Chloridem amat Eurybatus, & occulta libidine demorsus, per vestrum ludibrium quærit irritatis ignibus satietatem. Videris Alitophile an malis sororem tuam concubitui quam justis nuptiis exponere. Ingeniosus est ad medicinam suam Cupido, semper aliquid honesti prætendit, sub quo lateat inverecundus furor, excitatus ad approbrium verecundissimi sexus. Plures puellæ nuptiarum spe delinitæ prostituuntur infelici patientiæ, quam lenonum astu fornicibus inter sellas & meretricios titulos, quibus captura sua nisi postquam deceptæ sunt manifesto apparet. Deposcet Eurybatus in jura maritalis thori sororem tuam. Cæterum nihil aliud quærit,

quam

quam perditæ & jam sibi expositæ corpus objicere publicæ luxuriæ, milites que suos in prædæ partem & novissimas delicias vocare. Sed si tibi placeat melioris fidei nec minoris vivacitatis volens volentem adoptare fratrem; habes me meditati ultorem opprobrii; sine vestro periculo sumpturos de barbaro duce pœnas, & vos incolumes quocunque jusseritis deducturus. Sanguis ille ab hostilibus venis tractus, cementum erit perpetuæ affinitatis indefessa thalami copula inter nos coalescentis ad perfectam concordiam.

Talibus dictis, stetit mutus, & similis alta cogitanti. Cumque mentito sermone approbasset Alitophilus affinitatem suam, osculatus est dexteram victoriam salutemque pollicentis: laudataque pietate propositi, socium quocunque sese facinori appararet humanissima urbanitate obtulit. Nec mora conclamat Acrax mitterent in subterraneos recessus funem. Statim ab alto arripuit demissum, & simul de nocte speluncæ reddit ad Solis lucem.

Erat Celadon corpore vastus, strenuaque manu, & ad quem, si Eurybatus non fuisset, communi consensu ducatum latrones detulissent. Vbique terrarum invidia regnat, & ipsa imperandi licentia inter prædones æmulos habet. Illum Acrax in solitudinem traxit, ne aures alienæ venirent in secretum, & inconsiderata prudentia in exitum, consulentium verteretur. Obsequium, inquit, quod arctissime tibi devovi, non patitur silentii crimen. Ne Mercurius sinat ut quod revelatum gloriam tuam spectat dissimulem. Quæ scio, timeo. Et hoc pii timoris officium erit, si illud impia taciturnitate non corrupero. Fraudare te præda tua Eurybatus destinat, & quam captivam fecisti, suam facere. Vt intelligas, quam nullam occasionem ostentandæ ambitionis licentia contemnat. Procedit in dies immodestius, & male data authoritate, vitiisque, melius ducem agit, quam justitia, & virtute. Sic impunita, luxuria, vel dissimulata incrementum accipit ut

colle-

collegium nostrum tyrannica potestate oppressum, nihil jam aliud quam humilem servilemque metum suspiret. Ita dum Eurybatus in eundem hominem non putat convenire potestatem & moderationem, duas res diversissimas jūxit, contemptum, & temeritatem. Nunquam bona valetudo est in corpore tyranni, perpetua febris venarum temperiem perturbat, micant in vultu novi subinde flammarum fluctus, audiuntur suspiria, & anhalitus laborantis, aut aliorum quos ipse ad luctum cogit. Amat expressas metu voces, & coactam laudationem sui ubi multum risit, necte remuneratur. Sed solvit tandem sacramentum omne, & sodalitatis vinculum, tristis illa patientiæ ancillantis necessitas: & licet indomita potentia aliquot horis regnet, postmodo tamen debilitatur & frangitur, ubi generosi spiritus bene concitati laxavere tempestatem, & indignationis suæ ventos, dudum timoris carceribus clausos ad libertatem emisere. Macte animo; expiabitur si justeris cogitata contra prædonum leges voluptas: unco, laqueo, & ignibus, & strage sua, si volueris, Eurybatus publico latronum generosissimorum gaudio litabit.

Non dissimulavit Celadon sibi placere ejusmodi consilium, quod laudabilem audaciæ suæ mortem aut imperium intra momentum temporis promittebat. Simul cum amicis super ea re clandestino colloquio disseruit. Quibus ubi periculorum societas, & loquentis gloria placuit; Martiæ cohortis majore parte ad concionem vocata, vim & robur circumstantium laudavit, apud eos spes omnes suas & salutem residere. Si annuerent de bello quod parabat, proximum diem Eurybato extremum futurum. Plus esse fiduciæ & socordiæ quam magnitudinis emollito per delicias duci. Quo sublato, prædas omnes & spolia communia fore. Sibi nomen imperii, illis laudem concessi, & fructus relictorum. Patarent desides manus, & gladios rubigine infectos ad pugnam acuerent, Neque se injuriam suam queri, quamvis nimium

Eurybatus Chloridem laborum suorum præmium capere cogitaret. Omnibus fraudationem prædæ & pecuniarum per pericula petitarum pro injuriis esse, mox si surgere ad ultionem properarent, illis solatium. Necessitatem impositi silentii manu redimerent. Daturum prælii signum, si se sequi destinassent, & vestigiis ad salutarem victoriam properantis insistere. Præmia virtutis geminata, spolium cæsorum, & libertatem. Illud ante oculos esse: Hanc ab edicto Liphippi pendere, quod latronum percussoribus postliminii jura dedisset. Periculum in mora esse; laudabile, si aggrederentur; securum, si occiderent.

Assensere milites loquenti, murmure, clamore, pulsu, sonituque, & afflictione clypeorum; Verum virum, ducemque, spreta alterius libidine ingenti laude efferentes.

Dum hæc agebantur, Altophilus alligatus collo meo sine intermissione flebat. Ergo, inquiebat, non licebit mihi tecum mori! Nunquam ex animis fatorum discedet furor infeliciter pertinax! Relinques consuetos sinus, & æterno dissidio æternum amorem in te meum damnabis! Velut in solitudine squallebit amatum pectus, & nova face per calamitates & servitium subdita deflagrabit alienis flammis? Quidquid erit, crudeles Dei, forti viro licebit honeste mori. Ingemui: &, Ne, inquam ego, antiquam constantiam descivisse credas. In animi bona Fortuna nullum jus habet. Mens interna virtute freta rebus adversis opitulatur. Premitur, non opprimitur: imo fortior assurgit. Inter procellas, tot bellis domesticis, tot externis lacessita, extra turbam & tumultum est. Sibi semper vacat. Excitantur motibus ignes reciproci, & cum urendo clarescant, fortis ludibrium pro materia & alimento demordent. Constantius per miserias amor surgit, & fidelius corroboratur. Quidquid sit: nunquam me Atrax aut Eurybatus in chorum suum deducet.

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Auferat, ille habeat secum, servetque sepulchro.

Iuvabit

Iuvabit aliquando libertatem redditam experiri. Tristitiam, risus excipient. Ad defectum noctis, dies socialis properat, & ubi collisæ nubes inferunt obscuritatem, semper aliquis fulgor murmurantes undarum pulsus oculis navigantium ostendit. Maximum solatium est ferre sortem suam. Plerumq; auxilium ab abscondito temporis mora profert, semperque aliquis de Diis mortalium casus blandum dignatur aspicere, nec eos patitur ad occasum suum labi. Et si ista non sint, more scorpionum inter exeitatas flammas contorto ad pectus aculeo meo vulnere cadam. Apage istos qui amorem utilitate metiuntur, quæ sordidissima cauponatio est! Nunquam dilucescet mihi nisi ante vultus tuos, quos monebo in silentio, non alias si removeris obscurata manes petam, & toto Acheronte delapsa, quam ad ortus tuos resumptura lumen.

Audiebamus murmur, removimus amplexus lacrymisque detersis dissimilem malis nostris induebamus vultum, ad illorum vicem qui degustatis Sardois herbis feruntur in morte ridere. Cum Atrax per funem ad nos relapsus, quæ pro incolumitate nostra peregerat sedulo narravit. Nam (inquiebat) aut mutuis ictibus virtute numeroque pares sternentur, aut lassos vulneratosque intacti bello adoriemur: cædem cæde, sanguinem sanguine expiabimus. Præbebunt vigentibus nutantia ad casum corpora, & apertis ad vindictam nostram pectoribus demergemus ultrices gladios, donec omnes vastis vulneribus perforati incertas diu qua exire velint animas ejiciant. Et ne nos tumultus irrepens, nox obscurior, casusve dissociaverint; proximum est quod solemni voto petebatis Veneris templum: illuc conveniemus, seu nos idem dies dicto loco assignabit, seu mora tardior in aliam lucem distulerit congregationem nostram.

Dum ejusmodi colloquiis tristissimam producimus noctem, Eurybatus ab aditu speluncæ jussit educi captivos. Evanescebant extrema

Lunæ

Lunæ cornua, & jam montium vertices ad Auroræ rosas rubebant. Ego cum Alitophilo assenseram Eurybati nuptiis, & post dilationes aliquot matrimonii solemnia celebrabantur. Præcipitata rursum dies regebatur aquis, & ferales tenebræ ab iisdem surrexerant. Incœpta est per Celadontem seditio, & omnia secundum narrationem matris tuæ subsequuta sunt, nisi quod adhuc vivo extra ludibrium mortis, & extremam vim Eurybati. Enimvero defectione Celadontis vulgata, crescente tumultu suspicatus Atrax cuncta in deterius lapsura si me præmium victoriæ & causam belli ante oculos rivalis superstitis reliquisset, tonso capillo, caligis, palliоque, & pileo, in masculam me reformavit faciem, præsentium calamitatum sociam, comitemque servi domini ferociam fugientis. Quis enim miser recuset periculum quod salutis spem ostendit? E diverso formosissimum adolescentem (quem licentia stupri Atraxis fratrem fecerat) meas vestes induit. Et ut arbitror Eurybatus inter insultos hostiles, & proprios metus, mendacium non sensit. Deceptus noto habitu, ira, desperatione, & tenebris, cum omnia alia curat, præter vitam meam animum etiam perdidit, ut me perderet. Sic perculsus & attonitus adolescentem pro conjuge, Orpheotelestam pro Chloride furori suo mactavit.

Ad hæc inquietatus piscator. Ergo, me, inquit, Atrax impune deluserit! ille filium meum, ille deficientis solatium, rapuerit, perdiderit! Vivit adhuc, & sceleratum animum scelerato corpore circumfert! Aliquando me totum vicerunt miseriæ, & Dii malorum authores! Iam fractus dilabatur orbis, & si mortalibus licet beneficia Naturæ corrumpere, recedat vita, quæ calamitosis hominibus pro supplicio esse solet! Hac exclamatione lacerata rustica virgo, juravit relicturam se invidiosam narrationem, ne forte recentia mala novis augerentur, & hospites suos odioso turbaret officio, ad quod se mente simplicissima, & be-

& bona fide faciliorem se futurorum nescia præbuisset. Renuntiare se male fidelibus armis, & nudas manus, pectusque inerme ad pœnam proferre. At ego qui in Chloride mea laborabam, hortari cœpi piscatorem ne perseveraret in supervacuo gemitu. Temporis moram solere mentes doloribus exulceratas ad sanitatem revocare. Scenam muneribus gladiatoriis frequenter distingui, ut voluptates nece & sanguine condiantur. Cito subrepere infortunia. Bonam fortunam difficilem inventu, rectorem ducemque desiderare, adversam venire ultro etiam contra miserorum votum. Daret hoc extremo dolori ut aliquantulum taceret, cum in summis calamitatibus, silentium melius fletu, verbisque, affectus vere mœrentis exprimat. Evaporationes humidi splendores tantum minaces citra sonum ictumque movere. Exhalationes vero sicciores terrarum, fulmina facere, & exprimere. Ubi consumserit aculeum suum recens dolor, & primus torpor reddiderit sensus, usurum illum ratione sua, & si tunc placeat dicturum in præsentem calamitatem quidquid animus dilatione remissior afflicto minus, minusque commotiori suggeret. Quod, inquit ille, expolitionem calamitatis meæ in aliud tempus differo, præterquam quam sub recentis mali pondere lingua torpet, facit etiam reverentia sacratissimæ Veritatis quæ virginis narrationem per totum comitatur. Bene est, infit puella, jam recipiam cum voce interclusos tua confusione spiritus, & præter spem misericors indulgebo tibi, ubi de Attracei ultionem sumpsero injuriis tuis parem. Attendite itaque, & avidis auribus ebibite Chloridos sermonem reliquum, qui per miras calamitates veluti tractus saxis torrens in maligniorem impetum transibit, & per violentos fluctus crescet in speciem turbidi maris. Sic ergo sequuta est historiam suam.

Igitur inter nudos gladios & mortales ictus (quibus circumstantis sylvæ confraga resonabant)

intrepida, tantum pro salute Alitophili laborans qui certamini intererat, ingenio sicut habitu masculo omnes ærumnas sustinebam, parum semota ab illo loco in quo sine misericordia pugnabatur: quantumque plus spei ad refugium nox dabat, eo majorem animum ad extrema quæque fortiter ferendum faciebat. Vt vero rediit dies, & ad ingentis cladis spectaculum oculos vocavit; crevit audacia cum luce, & jam plus fortitudine quam vestibus fœminam virum ad jacentia cadavera pertraxit, ut scirem an inter mortuos latrones habitaret Alitophilus, eum simul & volens & timens per cruentum prælio campum reperire. Et quia barbari illi, & immanes homines, acceptis forti pectore vulneribus honesto morsu ad novissimos anhelitus tellurem presserant, singula cadavera prensis capillis converti ad infamem exitus notam; qualis esse solet eorum qui rotis impositi, & universa membrorum fractura laniati, laborantes animas inter carnificum amplexus & aspectum cœli decutiunt. Frustra tot afferatos vultus aspexi. Non erat inter eos amata mihi multum facies, & quoniam non erat, insano pavore mortuum arbitrabar, quem tot corpora cruentis spiritibus spoliata vivere ostendebant. Adeo sollicite timet quisquis bene amat. Quid scio (clamabam) an Alitophilus Euribati hostis eum extra hanc pugnam ad aliam compulerit. Ambo scilicet communem stragem vitavere, ut melius & honoratius perirent. Hunc igitur amorem meum virtus sola peremerit: ego, vidua, & extorris, & fœmina, mihi metuens revocabo fessos ad vitam spiritus, ut inter speluncas ferarum, & cadaverum acervos, delitescam.

Volebat Attax parata oratione demulcere furentem, nisi vetuisset fortuna turbari aures meas inviso sermone. Neve bellum tam vili cruore & inexpleta cæde desineret, Dea illa misericors procuratorem illius provinciæ cum lictoribus & militum sequentium turba campo stitit, in quo victores simul & victi omnes indiscreto ordine

jace-

jacebant. Venerant illi ad famam pugnæ, ut superstites latrones vi domitos, vinctosque, carcere, mox patibulo donarent. Cæterum Atrax de tot modo prædonibus solus sed non ignavos hætes, visis hominibus armatis continuum instantis periculi morte voluntaria prævertit. Sat se beatum dicens qui ante oculos meos virtutis suæ præcipuum & laudabile specimen præberet. Nolle se supervivere fortissimis sociis, quos publicis patibulis mutuum robur abstulisset. Precari Martem & Mercurium, suos Deos, ut me captivitate liberarent, & sponsali parricidio satiati, abducerent à sævitia cœlum, quod immerenti mihi injungeret æternas ærumnas. Ultima vox ejus hæc inter homines audita est, & statim cum magno sonitu animam per patens vulnus ebullit. Accurrunt Melandrii, & ne mihi etiam violentas manus inferrem imminentis periculi metu, dubitantem an mori aut vivere mallem catenis impediunt. Sic ad Liphippum deducta prudentissimi Regis venerata majestate (quam nimio fastu profitebatur ad nauseam Gallicæ libertatis) quæ nunc intellexisti fideliter exponens, sævum fatorum vultum ad aliquam clementiam reduxi, nisi quod aberat Alitophilus, & secum majorem mei partem deferebat.

Pependerant jam occisorum latronum cadavera, ad reliquorum horrorem: ne viderentur fato functi ignominiam omnem consumpsisse, & legum pœnam voluntario parricidio fugisse, qui semel meruerant publice mori.

Humanarum rerum culmina constantiam non inveniunt, omnes fœlicitatis nostræ inimici sumus ubi nulli sunt qui nos ab alto dejiciant. Cum tantum lucet ignis, placet; ubi altius volumina sua detorsit, exuritatrabes, & corruptis quæ superioribus firmamentum dabant, agitata diu ad ruinâ fastigia divellit. Libera sub Apolidis nomine inter Melandrios fortunam meam non ingratis oculis aspiciebam, eratque aliquid quod Alitophili leniret absentiam. Ubi Liphippus dignatus est

servitiū meū, & libertatem suam in ignotam fœminam exercuit: jam mihi gravis, jam impatiens exilii inexpectata beneficia pro suppliciis ducebam. Mentes longa fœlicitate saginatæ multum de natura stomachi sumunt, cui ciborum lautitia & abundancia fastidium inferunt: illæ nauseant ad florentiorem statum, & iniquis luminibus ubertatem cernunt, quæ alias earum fuit impudens votum. Ipse corrupi fœlicitatem meam, & ne diutius beata inter gloriam & divitias dilectum meum ad injurias cœli & terræ relinquerem, ad fugam animum deliciis fessum commasculavi, & de nocte aulam Liphippi deserui ut Alitophilum meum in templo quod Eleutheriam à Melandriis disterminat, convenirem.

Trigesimus à pugna prædonum dies cum totidem noctibus spatium mensis compleverat, & nova Luna recurrebat ad orbem suum. Video fanum solerti fabrica constructum. Valvasque ingentis populi frequentia laborantes; dona quoque cum titulis suspendentia, qui litteris aureis testabantur cur singula Veneri sacrata forent. Tùc ego concito gradu per mediam turbam viam ad aram mihi facio, positoque genu uberi fletu simulacrum Deæ rigans, notavi Pario marmori quod basim faciebat quæ sequuntur minori charactere litterata. *Alitophilus soluto huic Numini voto, ne cogeretur deserere servitutem suam, proximum ingressus est xenodochium, quo includuntur hi qui insaniam suam Amori debent, ut mentita amentia, sibi liceret quod amat contestari.* Cum petiissem ab uno supplicantium an ibi tuto habitarent qui mentem ab ictu Cupidinis amisissent, ubi narravit peregrinos per novem tantum dies sacris operari solitos, quibus præteritis cogerentur de templo discedere, pollicitus est rectoris officium si auderem præeuntis gressus premere; & illico præcessit.

Ædes pluribus fenestris conspicua tot aditibus accipit solem, quot ille diebus revolvit anni cursus, & tempestatum mutationes inchoat. Aëris mira libertas captivitatem animorum ali-

que

quo modo reparat. Placidi fluctus inquietam domum grato circuitu coronant. Cerebri quoque calorem temperat arborum frigus, & certas cujusque spes aut desideria partiuntur varii flores, quos ad animos incolarum avertendos à perturbationibus ars solertior Naturæ patentibus pratis inseruit, ut interna vulnera gratus aspectus & odor suavis mitigarent. Ibi senex castigabat canitiem suam, quæ sibi fabricata fuerat repudium. Prope matrona intermoriente vultu querebatur hæreditates ætatis officio quæsitas cito consumpsisse. Feralis zelotypia fuscabat adjacentis membra, & jam frontem ad desiderium necis contraxerat. Lugebat adolescentula virginitatis florem gratis extinxisse. Ille inconstantiam mulierem damnabat. Alter petabat se ad desperationem, & de sinistris circumstantium lateribus cæca manu quærebat gladium ad quem confugeret. Puella contemni formam suam dolebat. Fugiebat Pigiciaca facta candidus puer, & trucem dominam vocabat in auxilium suum. Adolescens exanimato similis audiebat alium commemorantem præterita gaudia, & in præsentia mala triste mœrentem. Alloquebatur undas alter, & ruptis induciis quæ pugnam suspendebant irritata manu vellebat capillos qui fœminam inconstantem male tenuissent. Erant qui per dilucida furoris intervalla cantu & nervis dolorem suum fallerent. Qui lugubre carmen scriberent. Qui auras invectiva in amicas exarata turpiter onerarent. Qui desilirent in fluctus. Qui præcipitia quærerent, quibus Sappho flammas suas extinxit. Qui genas lacrymis madentes unguibus lacerarent, manibus vincirent collum, & de funesta cupressus fronde velut ab infami ligno penderent. Putares hæc supplicia Virgilium vidisse, dum ait:

Hic quos durus Amor crudeli tabe peredit
Campus habet: non hos curæ cum mente relinquunt.
Lassos & ultrices posuere cubilia mortis,
Et metus, & durum relicto pro funere lectum.

Cinctaque sanguineam demens discordia pallam.
Hinc exaudiri gemitus, & sæva sonare
Verbera, tum stridor ferri, tractæque catenæ,
Immanisque Dei fulmen, fecundaque pœnis
Pectora, non ulla requiem sumptura tumultu,
Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes furiarum dicere causas,
Omnia pœnarum comprehendere nomina possim.

Atenim mortalibus de possessione rationis dejectis, & tanquam bello captis, liberum suppliciorum arbitrium mastigophori denegabant, qui amoris ægritudinem voce, & verberibus, & obscuris carceribus miserantes, frangebant nobilem amentiam, quam fecerat otium magister sceleris, & malorum omnium ingeniosus artifex.

Inter eos qui curabantne insanientes vel insomnio vel injuria ante diem suum præcipitata morte decumberent, nescio quis benignioris vultus petiit à me an aliquem eorum quos eadem insania diversis motibus agebat, mercari destinassem, qui laudabili furore, & grato mentis excessu, mœstitiæ hominibus semper insidiantis rubigine animum detergeret. Scis, inquam, unumquemque concivibus suis delectari, sive nativus sermo conciliet homines invicem, sive ejusdem aëris haustus inducant paritatem morum. Sero placebit ille quem non intellexeris. Horror transpyrenæi sermonis Eleutherianorum faciles mentes turbat, cum isti simplicitatem & civilem mollitiem loquendo profiteantur, illi, quasi in imperandi sortem geniti, barbaris vocibus, & absurdis in suam aut patriæ laudem laudibus effusi, cum multo fastidio confodiant aures audientiū. Præterea ubi nobis humanitas nostra satisfecit, quærimus in vicinia nostra quem in partem diviciarū nostrarū vocemus, quem sine fuco dilectum in distributionem beatitudinis nostræ arrogemus: non specie rigidioris patris familias auspicium adoptionis per servitutem adoptati inchoantis; sed amicitiæ jucunda familiaritate, & consuetudine pulcherrima, qua senes lætis auguriis in jura sua juven-

juventutem deducunt. Placet itaque, per Eleutherianum, si eorum aliquem locus hic habeat, voluptatem ridendi emptione parare, & innoxiis jocis excutere tristitiam quam fecit longior peregrinatio. Subtulit ille onerosum supercilium, &, Ne, inquit, tam barbari simus, ut nos nostrorum amentia delectet. Quis ferat hoc patriæ suæ ludibrium, ut eas delicias pretiosas existimemus quæ per concivium calamitates distributæ, graves animos lugubri & mœsto intuitu subducunt? Viscerales miseriæ mestus nos movent, quam ut tristissimos rideamus casus quibus infœlix aliorum voluptas blanditur: Liceat Eleutherianis in omnibus delirare: dum Melandriis sufficiat non aliis quam Amoris spiculis de mente sua perire. Omnibus gentibus cœlestia sidera varias plagas intulerunt, multumque interest ad vitia quo cœlo soloque nascamur. Cum cœlestes causæ præter morum discrimina, morborum etiam animi pariter & corporis varias species inferant. Veraque Græcia de cœlo suo masculorum amorem trahit. Melandria turbatur zelotypiis ignibus, & tot montibus, tot æstibus Oceani, tot Tyrrheni maris littoribus ab hostibus tuta, in unius Cupidinis vulnera ad insaniam patet. Taceo reliquarum nationum collapsi, aut excissi cerebri vitia. dum in Eleutherianis omnia condemno quæ singula in omnibus sunt. Nos lamentis & miseratione tristi prosequimur in hoc xenodochio furentes; illi ludibriis eosdem, tumultu quoque, & injuriis in publico, & frequentia. Vnde fit, ut in aulis Melandriorum magnatum non aliamentes frequentis familiæ subjiciantur opprobriis, quam quos Eleutheria ad nostros risus educat: qui de mœsta sollicitudine, & gravi superbia nunquam exeunt, nisi anteà arcanam sapientiam fregerint externa mala quæ jocus inconsultus facit, & pervicax reliquorum hominum insania. Neque mirum est vacuam hodie civibus illis domum quos Eleutheria infelici genio ad voluptatem nostram gignit; cum ut quisque in has ædes venit,

statim in potentiorum numerosa servitia transferibatur; ut innocenti furore domino suo placeat. Sic nuper Axonius praefectus Parthenopes, & Insubriorum rector, Eleutherianum quendam Alitophilum emotae mentis inquietudine jucunda commendabilem facetiis suo cooptatum secum in imperium suum deduxit, qui nescio cujus Chloridis amore flagrans mentis salubritatem perdiderat. Quid facerem? nisi Divis irasceret qui aerumnas veteres tristioribus cumularet, aut non exaudire velle miserrimae preces videbantur, aut contempsisse mortalitatem importunis vel intempestivis votis fastam patientiam turbantem. Nimirum coelestium vigilantia periculorum humanorum negligens esse coepit, vel usu & assuetudine fatigata hebes, & detrita restat: Etiam mala Numina reliquistis terram? & senio sicut negotiorum mole fessa, stupida & incuriosa negligentia subsidium denegatis orbi, & mortalibus precarium spiritum inter miserias producentibus; adeo difficile est etiam infelicibus mori. O calliditas futilis, calamitosum commentum, mendacium fallax; Per speciem violati Iudicii illusistis Felicitati meae, & arcanis affectibus junctos interfuso mari disjunxistis. Nec plura; vere furens exero me de domo insana; & vagos gressus ad iter incertum compono. Iamque planitiem camporum provecta, sylvosi montis asperum jugum moriebar: occulit sese mihi inexcitimorum hominum tristissimum spectaculum. Armati juvenes pone adolescentem stabant, qui caeteris vinctus supposuerat candidum collum invisae carnificinae. Hoc, inquam, conserto agmine socii concurrite, sceleratissimis latronibus mortem daturi, quam minantur. Dum accurro necem mea geminatura sacrificium quod parabant, & sicarorum sitim sedatura insperato sanguine: crediderei illi missum militum agmen in perniciem suam. Igitur distulere supplicium, & sacram victimam intactam relinquentes, spissi-

fima quercuum nocte fugam suam condidere.

Ceu lupus aggressum quem nocte mapalia fida
Latratu pepulere canes, vestigia retro
Pressa refert, nemora alta petens, caudamque remulcet
Hirsutam, vanumque dolet discedere rictum.

Simul adolescentem de funesta morte erutum ad salutarem libertatem ruptis vinculis remitto. Retexit ille jugulum quod lictoris manus nudaverat, & supplicii quod exierat causas blandissima voce in hunc sensum palam fecit.

Quoniam magnæ urbes & opulentæ in vitia sceleraque magis patent, vilescente inter politiorem vitam infamia peccandi: recenti edicto Tarentini prohibuerunt, ne quis ante nuptiarum diem virginibus misceretur; quarum antea stupra tam grata licentia placebant hominibus, ut illi nihil minus probarent quam matrimonia & nuptias. Sed jam necessitate coacti ad conjugales leges eo libentius feruntur, quo vident eos qui nunquam uxores duxerunt omnibus commodis prohibitos, interque ignominiosos latitantes, excludi theatro, & illis honoribus ad quos militari gloria & eloquio indistincte quondam perveniebatur. His repagulis juvenes suos impetus coërcent, quibus non licet nisi cum timore infamis exitii peccare. Inveniuntur tamen puellæ quæ per pericula mortis alienæ ad vetitas delicias ardentius suspirent. Vt enim febricitantium sitim interdictus potus accendit, ut ignis aspergine modica lympharum ferocius augetur: Sic coacta probitas acuit aviditatem jejunæ mentis, & inconsultam juventutem ad mala furta imprudenter propellit: quæ ventura in maturitatis & prudentiæ adoptionem, illo tamen insolentis ætatis lubrico si non cadit, titubat.

Antequam vulgaretur edictum, assueveram Polinices amplexibus, quæ de summa regni nobilitate in ministerium Tarentinorum reginæ accita, præcipua erat à consiliis regalis formæ, ornatrix ingeniosa, quæ variis flexibus torquebat capillos, ornabat vestes, vultus componebat,

ne naturalem formam indecenti & affectitio cultu excæcaret. Exasperat homines imperata correctio, & melius jubetur licentia. Enim ut flammas suas ad interdictum vocari vidit, non contenta vulgari complexu ad alios etiam amores crescentes contra novum imperium flammas sustulit, & statim in viro principe arsit, qui cælibis vitæ voluptatibus lassus, jam ad nuptias suspexerat.

Non puduit infelicem puellam mihi quoque furtivum dolorem credere: pollicita si ad Machimi matrimonium pervenisset, præter corporis sui continuatum usum, daturam se munera ultra meam spem, fortemque, quibus videri possem sibi gratissimi lenocinii officium magno emisse. His promissis infecatus, laxavi pectus venienti calamitati, quæ me ad hunc luctum perduxit, tristissima morte nimium laxæ bonitatis & imprudentis obedientiæ luiturum pœnas, nisi te in meam & Machimi salutem huic loco fors stetisset. Nam cum arcani incendii faces quibus Polinice deflagrabat Machimo detexissem, & ille quæsitum ardorem amore Aglajæ excusasset, quam periturus erat à regina in connubium: addidissetque pœnam legis novæ quæ stupra ulciscebatur capite; turpissimo illa inhorruit odio, & totam ingenii solertiam ad crudelissimam vindictam convertit. Ea est natura mulierum, ut suas inimicitias dissimili vultu tegant, cum amicitias celare non possint. Scilicet infidelis sexus licet loquax esse amet, quoniam tamen facillime ad mala movetur, verborum occultorum viam, & secretas itas, improba faciei serenitate & robusto silentio tegit, constans in arcanum dolum.

Igitur ut me laceret feralium insidiarum deliberatio, Nihil magis, inquit, amentes oculos recreat, quam patia aut similia in alio intueri quæ in amato vidéntur, vel creduntur. Placebis mihi si gestibus, & voce, & vestibus ingrati Machimi effingere coneris imaginem. Hac nimirum similitudine veluti pabulo saginatus amor statim erudescet,

descet, hoc mendacio satiatus excitabit nauseam, & celeres animi æstuantis motus ad facilem tranquillitatem reducet. Sic bellariorum luxuria suaviore quã necesse est condimento consumunt famem, cum languentem gustum nihil magis excitet acri & solido cibo. Summa erit infelicis consolatio esse miseram nec videri. Promisit quod volebat; nec secius illa opulentum ad fraudes ingenium in Aglajæ perniciem laxavit. Adiit amantem, & castigata ad hilaritatem fronte, fractoque in malignam contumeliam vultu, Non possum, inquit, simulationem intra me diutius sustinere. Fugandus est amor qui pectus tuum insana spe demulcet, & contumacissimo vulneri cicatrix inducenda. Pessimus ille Machimus, quem sacramentum solemne, quem reginæ consensus, quem corporum animorumque legitima mistura fecere meum; insidiatur pudicitiæ tuæ, & infamiam tuam sub sterili nuptiarum titulo sollicitat. Si sapis ergo, de visceribus tuis luctantem cupidinem decuties, & famosum impudicæ quod imminet nomen natalium tuorum decori reddes.

Cum Aglaja negasset dicenti fidem, Peream, inquit, nisi & illos tuos oculos in testimonium deliciarum mearum vocem: si per tenebrarum secreta in furta nostra audeas inquirere, & in opprobrium tuum aperire vultus, quos ille decipit. Annuit illa, suo malo. Silebant cuncta, & nigræ nubes fulgorem siderum tegebãt latebat Aglaja ad limen cubiculi quod ad amplexus nostros dudum elegarat Polinice. Quæ ubi me pari habitu, & voce in Machimi speciem effigiatum vidit, verum Machimum arbitrata, quem in Polinices osculo diutius hærentem conspexerat:

— illi

Palluit formidine gelidus intremuere, fugitque
Et calor, & sanguis, Machimi ad viscera mersus:
Utque quæ proprior sceleri est, magis horret, & ansi
Pœnitet. & visû testes sua lumina damnat,
Armassetque suam contra sua viscera dextram,
Ni vellet perisse simul quæ flagrat, & odit.

Initio

Initio nondum maturus dolor leni tractu ad requiem fertur, qui ubi frangitor velut fluvius occurrentibus saxis, per angustias eluctatus excitat sese, & jam dissimilis sibi, & in torrentis modum violentus, in alienam perniciem per malignos transitus prosilit, cæco impetu, & tumultu impacato obstantia quæque convellens: & nisi vincitur, vincit. Hoc agitatur Aglaja pactis primum ductibus: ubi tranquillitatem fregere venti, aut obvia rupes, in turbidi maris speciem volvit aquas, & occisæ spes in tumulum secum tractura truculenta celeritate Machimum adhuc suum in jus vocat, postulat nomen ejus recipi, edit subscriptionem, & accusationem violentam de stupro movet.

Statim injecere lictores Machimo manum, & judices de tribunalibus pendentes, quia præter eam quæ accusaverat testes non erant, de vetere instituto Reipublicæ reo concessum est, ut innocentiam suam alieno gladio tutaretur, & nisi intra mensis terminum inveniret equitem qui se defenderet, ut in convictum secundum patrias leges animadverteretur.

Verebatur Polinice ne tenera mens innocentis supplicio ad pietatem & misericordiam commota, fraudes suas vulgaret; placuit etiam sanguine meo maculare ferinas manus, perque conductos qui ante te fugere sicarios insidiarum suarum solum testem subtrahere innocentiæ Machimi, qui per te licet in meliorem fortunam surrecturus est, si generosissimi hominis salutem mei capitis periculo velis emere.

Talia divino decore venerabilis adolescens Choridi narrabat, illa mihi. Nunc vero quæ vidi ipsa, sub Apolidis nomine paucis accipite, ne suspendam diutius cupiditatem vestram, & nimiam auditionis patientiam inutili loquacitate frangam.

Vt in hanc casam cum illo adolescente venit Apolis, statim in Machimi libertatem intentus familia nostra subsequente Tarentum ingredi-tur,

rat, suscepturus innocentis defensionem. Assignatus est itaque pugnæ locus, & educti in campum hinc Apolis, inde Aglaia. Non omnes Amazones Phasidis ripas colunt, nec in totum vires & animos mater natura muliebri sexui subtraxit. Plerisque puellarum tantum generositatis in corde, quantum sanguinis & pudoris in ore: ubi maxime contumaces in amorem aut odium zelotypia succendit. Sæpius enim læta ingenia in periculum tam ferri quam ignium misit certius amor, ipsa gloriæ cupiditate. Virtus tamen hic in parte est, quæ non patitur innocentem proteri, & alienis injuriis gravis, quidquid obstat ultore gladio prosternit. Cito deformitas exprimitur certis sui notis ad imitationem facilis: ardua res est pulchritudo, & ipsa raritate difficilis; nunquam nisi tenero sermone, & ab humili stylo suscipitur. Sicquoque communis virtus subtili calamo delineata invenit imaginem sui, ubi vero sese ultra miraculum egit, non habet nisi vilem & sordidum suarum laudum narratorem; materia sua quam arte felicior. Faciam itaque quod historici etiam solent: ubi tenuitatem suam ingenia facta excedunt, ad inventa Poëtarum animos & verba contorquent. Nec longe est ab illo more, istud quod dico. Palluit ad tantum certamen Thetis, & argenteum pedum colorem deduxit in vultum. Ipseque Neptunus alias inter tempestates intrepidus, ad tantorum ictuum formidabiles auditus, permisit pavidæ albidini undas suas, & ne oblivisceretur imperium suum, ad Oceanum patrem descendit, jura Nereidibus daturus. Sola Venus in mortem pugnantium demiserat de cœlo in terras lætos oculos, & ad cruoris mutuo vulnere crudeliter manantis aspectum grata titillatione lubricum corpus agitabat: timens nimirum ne suum Martisque numen, cum mortalibus puellis partitum esset, cum venerationis suæ præcipuam vultibus imaginem, & validis membris robur Martis, utraque circumferret.

Credo

Credat ad Tanaim, ferumque Phasin,
Thermodontiacas calere turmas.
Educunt vulnera, conseruntque dextras,
Et mentem sibi qua manu minantur
Ridet Mars pater, & cruenta Cypris.

Vtramque tandem par rabies ad exitium usque temerasset, nisi adolescens ille qui Apolidi suam vitam debebat, ante Reginæ pedes prolapsus, sustulisset duellum, & certantes ad querelam suam ab ictibus vocasset: qui ubi fraudem Polinices manifestam fecit, ingenuitate sua meruit veniam professi stupri, & in pœnam Machimi tradidit exosam Polinicem, quæ de Senatus decreto cremata, ostendit non longe eos à naufragiis esse qui sereniore tranquillitate in altum provecti improvisis turbinibus agitantur, ubi maxime timere desierunt.

Hoc eventu Machimus & Aglaja spiritum, & sanguinem, & libertatem recepere, quæ omnia recens calamitas utrisque per muliebres insidias abstulerat. Perfregit interim Apolis circumstantem turbam, & per obstructos aditus non secus ac per apertas planicies & invitantia limina rediit incognitus in hanc domum. Permansitque in ea pauperis tugurii comes, donec eum obducta vulnera & liberior aër, & vicini maris commoditas, ad Alitophili quæstionem revocarent.

Videbatur exiguam nubem fax componere, cujus lumen vespertinas epulas inchoaverat: & illico longiore patore vibrata flammula sub historiæ finem cecidit, donec tristissimis tenebris in somnum labentes obrueret. Tunc vero dejectis luminibus mœstus crebro in singultibus eram. Nunquam exegi noctem tam amaræ sollicitudinis, & nisi jamdudum fuisset à quo amare noveram, à corpore meo quæsissem valetudinem. Sed animus miris cogitationibus territus irrequietam cupiditatem augebat ad Chloridis vestigationem, & jam certum erat transmittere maria, & terras omnes circumire; cum in hoc cogitationum salo & mentis æstibus fluctuantem dies invenit. Sumo fer-

mo fatcinulas, & iter ingredior quod ad mare ducebat. Nec mora Vindocinus sequebatur desertorem. Ecce senex rusticæ anus maritus cum filio Tarento reversus quetebatur de fuga nostra, hospitiumque suum tanto scelere pollui dolebat. Redijmus, & postquam ille largioribus epulis excepit fugitivos, absentiam suam à domo bonus paterfamilias sic nobis excusavit.

Recurrebat magnus ille annus qui sæculum novum incipit, & in urbe Tarentinorum Etætidio Iovi sacra fiebant quæ nullus hominum bis videt. Vitæ meæ tranquillitatem sollicitavit curiosa pietas, ut & recalescerer per ferias pristinus labor, & ad rarissimum spectaculum rustica mens percussa ultra delicias ruris aliquantulum respiraret. Igitur ego & filius venimus in forum quod in altitudinem montis porrectum faciebat urbis umbilicum.

Surgebat ab ortu
Lucifer, & pulsa Phœbo concesserat umbra
Ithomes sublime jugum, simul atque magnis
Fluminis clepsydra vitrea pellucida lympha,
Quæ per claustra ruens, numeris crepitante lapillo
Ludebat, fluctusque suos miscebat amaris,
Strabat & effigies Cretææ nobilis Idæ
Infantem reptata Iovis, quem Neda parentis
Faucibus ereptum æris celaverat ære.
Hic super impositum, nascentis lumine Phœbi
Spectabat templum, quod per miracula lassos
Ducebat diversa oculos: seu gemma lapillis
Intermissa nitet, seu vestibus æris & auri
Mixta simul, seu marmor erat, seu concolor alto
Vena mari, Phrygiusve silex, aut durus jaspis,
Hac oculis, hac mente trahor. Diversa figuris
Viva metalla micant, fulget quoque picta per artes
Tellus pariter, & opes quas porrigit optat
Calcari, & placida venientes fronte salutat.
Iupiter ipse alto celsum caput aere septus
Templa superfulget, tantæ sub pondere molis
Ara gemit, pressusque tremit mons sub Iove tanto,
Quantus erat cum Phlegræis Titanes in agris

Subli-

Sublimi de nube tonans ad Tartara misit.
Ætnæus ille tamen blando spectare videtur
Intrantes visu: neque enim sua dextra minatur
Fulmina, nec sævum consurgit ab ægide pectus,
Et terga demissi capillo, dextraque quietam
Mulcet avem, pendetque sua qua nubila pellit,
Pulcrior affectu fulgens, & pacis curas.

Lignatores varia congerie ilicis & myrtus onerav erant Doricas aras. Æditui lectisternia fecerant. Pulvinaria struxerat curio. Simul virgines verno florentes coronamine, & humum flosculis sternentes æquali cum Musis numero ad musicos modos saltantes occupavere medium templi. Præibat intonsus juvenis Apollinis specie venustissimam puellarum turbam, ad cytharæ nervos tam blando concentu digitos infringens, ut eum patrem suum crederet Æsculapius si aut sagittas habuisset, aut arcum. Consumptis carminibus quæ celebris poëta Iovis laudibus impleverat intravere in templum virgines aliæ ministræ sacrorum invitante adstante præcone ut facilem sacrificio viam darent. Hæc æneum vas exansatum præferebat. Illa simpulum dextra tenebat. Inferebat altera myrrhas, casiam, crocum, & libanoton. Succedebat lectissima adolescentula bellaria vimine clausa capite sustinens. Erat quæ canistro hordeum cum sale deferret, quæ gereret acerram, quæ candelabrum, malleolum, secespitam, pateram, discum, enclabrin, dolabrum, vaginam, & ollam. Post hæc turbæ divinis sacris initiatæ sacrificuli, & sacerdotes, & flamines querneis frondibus evincti tempora, niveasque induti vestes gallum gallinaceum ad aram trahebant ornatum teniis, vittisque diversi coloribus. Exornabat pompam regina eburneo curru vecta, tam grata forma, & læto habitu congruente formæ, ut eam pro vero numine coluisses, nisi quod suavissimo colloquio blandiebatur hominibus quod à Iovis statuis torpens marmor removerat. Iam Pont. Maximus zabulus manibus fluvialem aquam receperat, & extremis digitis

gitis avulsas de victimæ fronte plumulas inferserat in rogum: annuerat quoque sacrificio gallus, & effusum supra se vinum fluctuante spinula, & capite suaviter commoto, passus, succincto popæ præbebat jugulum. Despumabat interim sanguis, & vividum corpus vario subsultu gestiebat in mortem. Cremata demum victima, vinoque & thure in flammas profusis, continua mensâ discubuere sacrificantes. Epulum autem illud Philitium vocant, id est, sociale, sive amicum, Iovi Etæridio, qui & Philius dicitur, sacrum. Post hæc gratiis Deo peractis, receptisque novissimis verbis, singuli domum discessere, omnibus tamen ante aqua cum sanguine victimæ in chernipem missa, lustratis, dimissisque.

Impleverat omnes sacrificii partes rusticus, cum ego adeum. Scis, inquam, pater, cur Iovi Etæridio mactetur gallus, quem non alias ad aras jugulatum legimus, quam ad eas, quas Æsculapio, aut Somno, aut Morti, aut Mercurio, sacravit antiquitas? Et quid ni, inquit, sciam, cum nihil aliud magis in hac terrarū ora jactetur, quam illa solemnis sacri longæva pietas, & incorrupta tot seculis ceremoniarum observatio.

Erant in Tarentina civitate Rex & Regina, præcipua licet forma commendabiles, magis tamen amore mutuo. Non satis fuit juveni regi amoris vinculis pari nexu cum amante conjuge copulari, quæsivit inter subditos quem diligeret, & in strictioris consilii pertraheret arcana. Sed amicitia inter dispares contracta desormi exitio plerumque fœdatur, & nihil est tutius in societatibus æqualitate. Subditi in quorum auxilium fœlicitas festinat familiaritate principis male utentes aut capiuntur, aut capiunt. Et si quando Reges in eam humilitatem venere ut dignati fuerint impotentem amicitiam, statim eos aut perfidia malorum amicorum subvertit, aut invidia reliquorum qui ad eamdem authoritatem suspirant, quos amant prematuris funeribus involvunt. Quid vos ad exempla pro-

N n positio-

positionis certissimæ mittam, quæ aut facilitatem regum oppresserunt ineluctabili fato, aut amatos subditos in vota paupertatis coëgerunt, & mortis extra calamitatem infamiæ? Inter alios placuit huic regi Apistum quemdam in familiaritatem suam devincire, partiri cum eo curas imperii, & crudeliter ingratum obligare secreto quo naturam etiam corrumpebat. Vtpote qui quoties vellet in omne animal intra momentum temporis reformaret sese, & extincto corpore suo in alieno viveret. Hunc itaque secum cubiculo includens, Age, inquit, aufer formidines pueriles, & amicum tuum suos spiritus alienis membris inducentem mirare. Simul extinxit passerem, & supinus in terram mortuæ avis rostrum inseruit ori suo. Iacuit regium corpus exanime, & redivivo tinnitu passer, vario subsultu Apistum repentinæ visionis stupore turbavit. Nunc insidebat mirantis capiti, nunc irrequieto volatu interturbans aërem huc atque illuc prosiliebat, nunc lasciviente pipillatione illudebat in horrorem defixo. Rediit tandem volucris ad humanum cadaver, iterumque inserto pallidis labris rostro reddidit mutuatam animam, suisque spiritibus jacentes venas implevit. Arrexerat animos ad tantum miraculum Apistus, herbulaque morsa, & alia pectori imposita tentavit scientiam regis. Nec mora spiritus sui sufflatione animavit passerem, & modo huc, modo illuc circumsiliens, ubi audaci volatu lætatus est, rediit ad suum cadaver. Hujus secreti assiduitate regi carior indies factus, occultato sceleris quod parabat consilio amici fidelissimi personam mentiebatur. Ineus enim ambitione regnandi & reginæ amore tenebatur ad desperationem salutis, si perfidiam neglexisset. Nova nimirum varietate morum, confusaque vitiorum temperie, ut idem est ferocissimus hostis, ita & mitissimus amicus.

Spectate quæso quo furiosæ libidinis. & infana regnandi desideria prorumpunt. Forte mole negotiorum pressum animum juvenis rex vena-

tione

tione laxaturus assumpto Apisto in sylvas exierat.

Ecce feræ saxi dejectæ vertice capræ
Decurrere jugis, timidæque in cæde patentes
Transmittunt cursu campos, montesque relinquunt.

Venatores ad latratus canum per avia sylvæ secesserant solos cum rege Apistus in fugitivam capratum turbam spiculum contorsit. Hæ fere utriusque sagittæ fugientium pectoribus, & in certissimam necem vulneratas capras transfixere. Ille vero nactus fraudium opportunam occasionem, regem ad experientiam notissimi secreti compulit. Desilit uterque ab equo ut alienæ cædi corusimmineret: sed prior rex in perniciem suam super capræ quod fecerat cadaver porrectus, in momentaria vitæ officia quam occiderat feram reduxit. Hebetes artus & pigra frigore membra recepto spiritu in antiquam celeritatem torquentur, & ad obsequium inexpugnabilis artis de terra resultant. Ridet Apistus innocentiam regis, & de capra sua surgens regio corpori totus incumbit. Accepere fibræ indignum spiritum, & honestum pectus ad coactam arcani violentiam infeliciter surrexit. Dedignata est cadaver Apisti regalis capra, quæ eo miserius senium retinebat humanum, ut sciret fera quantum homo peccaverat. Fugit per nemora quo natura ferialium exuviarum ducebat animam rationis compotem: & jam non suam manum timens ante suum cadaver celeri fuga pervolat.

At regina nescio quo infortunii sui præsagio pæne ad desperationem perterrita, mirari cœpit in corpore conjugis sui dissimilem mentem, & eo exploratius falsi regis sermones excipere quo dudum insidias Apisti senserat. Iidem proditori gestus, eadem vox quæ quondam conjugi suo: Sed mentis actus, alloquii, & affectuum dissimilitudo augebant sollicitudinem quod erat suspicantis. Ecce peractis inferiis, & suo corpore ditissimis marmoribus incluso, venit ad reginam Apistus, & veluti sedaturus dolorem, quem pro amici morte alieno vultu simulabat, amplexum

petit. Sed illa distulit desiderium pectoris ad nonum diem, quoad ultimum proclamatus Apistus mortuorum quieti concederet. Interim sylvestris capra necessitati succumbens contumeliæ suæ serviebat, & per solitudines nemorum discurrens, luctu ac mœrore carpebat animum virilem. Forte recenti ictu decussus ab arbore psittacus vitam amiserat, statim reliquit ditam quadrupedis imaginem regius animus, & sese psittaci viduis calore membris inspiratione mirabili intrivit. Vix efflaverat humanum spiritum, sublimatur avis in cœlum, & expansis alis mortuatum corpus puriori aëri credit. Tum visis desuper retiis quæ avibus auceps tetenderat, spontanea captura implicatus, prudenti loquela meruit benevolentiam magistri, qui ab auribus suis interioris hominis internum & pusillimum quærebat sensum. Neque sapiens avis respuit aucupis amicitiam, sed promisit insperatas opes si se reginæ donasset. Certe illa cubiculo suo inclusa, tenebris imis abscondita, dies noctesque lamentis cum ancilla fidelissima ducebat: accepit aucupis donum, & silentem ad aspectum suum avem priorum dierum incuria pæne sepelivit in mortem. Tunc inter has moras blandissima voce infit psittacus. Corcule mi, quid afflictas te, & sine alimento corpus trahis, cujus contrectandi desiderio flagrat Apistus sub illo meo vultu quem crudeliter induit. Depelle hostis ferocissimi nece feralem hanc faciem, redde me tibi, aut si quod offensum numen implacabili me furore premit, mori saltem liceat, si tecum non licet vivere. Noli, mi conjunx, thoro acquiescere cum Apisto illo qui amicitiam nostram per scelus violavit ut te frueretur; Quique parricidio meo nuptias tuas auspicatus, ab imagine mea quam male circumfert quærit insanis ignibus subsidium.

Horruit regina, & veluti fulmine icta decidit in terram: Sed intervallo revalescente corpore animam quoque repentino dolore obnubilatam reduxit ad lucem. Cum Apistus cubiculum ejus

ingre-

ingrediens pervicaci prece à regina quærit, quid doleat. At illa turbatam se somnio simulans ne mœrorem suum exulceraret invisa narratione precabatur. Sed eo causas præsentis doloris instantius quærente, non tardata est Regina nocturnas imagines in hunc modum mentiri.

Videbatur mihi secundum quietem Venus dicere: Deridet rex cupidinem tuum, & jam perdita, tuis votis inexorabilis, mancipavit ingenium extraneæ pulchritudini. Quid importunis sacris sollicitat divinitatem meam? tibi præcipitium capessendum est, aut venenum, aut laqueus, ne fidelibus oculis infidelem videas ad latus suum concubinam applicantem. Hujus vocis horrore commota, funesto somno pavens excussa sum. Sed nunquam impune ad mala mea turbatus animus de nocte miserias meas conspicatus est; suas ista causas habent: aut ex vitio meo, aut ex imperio fatorum sæviunt: & istæ visiones certis eventibus corroboratæ, quod prædixerunt calamitosa divinatione sæpissime sanxerunt. Cumuletur precor prædicatum infortunium confessione tua. Si enim contempto castissimæ conjugis amore deliberasti de domo & thalamo tuo deturbare constanter amantem, parata sum imperiū crudele segui, & per avias solitudines ferarum clementiam in meam mortem deprecari. Quod si falsa sine soporis infortunatissimi præsagia, & in meliorem sortem anxiatum spiritū Dii noctis præsides vocant: per ego hanc tuam dexteram cui sincerum osculum pono, in solatium meum placeat tibi experiri sacrorum, quo sæpius mutatus in alitem demulsisti solicitudines meas. Reddes me mihi, tristitiem animi, corporis languorem avocabis, si mœstæ desiderio satisfeceris, quod à te solum hoc infracti cupidinis tui testimonium quærit. Neque enim reor in tam sancto pectore omnis prorsus exaruit miseratio, nec ingrata levitas caritatis antiquæ fœdus rupit.

Nunquam ardentius ad alienas preces succubuit simulatus rex, quam ad istas, quarum ope

non fui thori petitor detestabilis, reginæ odium suum dissimulantis irrequieta libidine desideratos devorabat amplexus. Sed hominibus certa & perpetua sibi promittentibus Deus illudit; qui varietate tempestatum, æquoris inquietudine, elementorum conversione, ostendit etiam id omne quod supra nos est, stabile non esse; omnia in servitutem fati venire, & omnes mortales ad caducitatem nasci. Eliminantur ancillæ cubiculo, gallus infertur, & ille execrabilis parricida vigilem avem premendo suffocat. Delabitur in terram, & ut animam exhauriant contentiunt in voluntariam mortem regia membra, spiritusque proditoris Apisti de alieno corpore exiens generosæ volucris cadaveri gaudet inseri. Nec sequius de cavea sua psittacus erumpens alienatum per plures dies spiritum fibris suis reddidit. Tunc rex & regina apertis cubiculi foribus numerosissimum famulitium intro vocarunt. Latebat gallus exitii sui intelligens nunc hoc, nunc illo angulo; & timore diro frendens demissis in terram luminibus expectabat omnes injurias. Singuli sollicitati sententiam suam dicere, in excutandi mancipii necem judicium tulerant: Sed tam vario supplicio, ut neq; Perillus ingeniosior in pœnam fuerit. Decretum tandem ut Iovi Etæridio (qui propitiis nutibus involuntarium regis & reginæ dissidium in melius vertisset) templum construeretur; mactaretur ad illius aram gallus; & Apisti anima illa quæ per fraudem insinuaverat se regalibus venis, in alieno sanguine funderetur, incertoque cursu erraret inter terram & cœlum, detracto nimirum è sepulchro suo fraudulenti hominis cadavere, ut inhumatis cineribus, animus circum littora stygiæ paludis annos centum volitaret. Vnde non ante renovatur sacrificium galli, quam Sol in sese per totidem annos rediens impleverit seculum.

Dum hæc diligentius audimus, filia rustici ad patrem. Homo, inquit, ante fores casam tuam pro diversorio petit, & puto ad lassitudinem pedibus

dibus æger, quærit humanitatem stabuli, quo absumptas per iter vires resumat. Subjecit rusticus: An etiam tu ignoras hanc casam viatoribus patere quo se omnium externorum fortuna conjiciat, quæque omnes divitias suas ultro peregrinis accommodat, ut cæteri mortales sciant, antiqui hospitii religionem terras nondum reliquisse. Hoc dicto regressa puella patefactis ædibus introduxit Theophilum, ita lurore & misera macie deformatum, ut rogare in triviis stipem putares: qui ubi super me contemplationem injecit; Hem, inquit, Alitophile mi, fidelis ille comes & socius olim tuus, qui fortunæ bona maluit perdere, quam animi.

Audito Alitophili nomine variis gestibus in admirationem effictis omnes quærebant, quomodo in Chloridis historia tacuissem, & tot exantlatas ærumnas, tot labores lubricis ambagibus instabiles, tot vicissitudines malarum rerum mulieris amatissimæ siccis oculis audivissem. Sed Theophilus aliarum miseriarum recens spectaculum scissili centunculo obvelavit faciem pudore & iracundia punicantem, ubertimque fletu ad miserationem compellens astantes, tenui & elisa jejunio voce, Alitophile, inquit, ne tu larvale simulacrum è nudis ossium compaginibus æstimes. Idē ingenium inter paupertatis incommoda subest, quod olim mihi inter opum luxuriem saginato ad terrorem improborum inevitabilia tela resignabat. Dulce est irasci vitiis, & pro Veritatis defensione quærere hominum tutelam. Crescit per clades suas velox animus, & externi odii suique mali recognoscens in delicata satyræ voluptate corroboratur. Sive enim celebri carmine detonueris in scelera, sive libera oratione læsæ Veritatis querelas exposueris, conciliata improborum quotquot ubique sunt invidia, & inutili paupertum laude defensus, jacebis potentiorum victima, & incertus salutis ut fugias mordaci stylo per strictam potentiam, conversatio amicorum relinquenda est, & patrimonium, & parentes,

ut in solitudinem eas, inter deformia paupertatis oscula, & infructuosum amplexum victurus.

Cæterum effervescit pulcherrimæ naturæ robur per injurias & vulnera, eoque acrius ad interdicta torquetur quo amissis sortis bonis solius ingenii divitias retinet. Macte animo, Alitophile, juvat immortale nomen mortalium inimicitiis comparare, & certam solidamque posteritatis memoriam in admirationem constantiæ tuæ devincire. Sursum ingenia sunt, in quorum possessionem illi tantum admittuntur qui sua conscientia contenti neglexerunt mendacium, & terso animo emicuerunt, ad conservationem veri. Ideo virtuti serio incumbe, & illa te vel ultra regum famam post obitum extollet, aut ultra tela instabilitatis, & temporum positum, consentiet te de tranquillo spectare reliquorum naufragia. Extrema mihi paupertas est, spiritus tamen alacer, & spontaneo eloquii flumine in suũ decorem productus, eaque facilitatis gratia fluens, ut quicquid conceperit impetu vivido sine sudore perficiat. Sed infortunium meum auxit maxime Acigniorum invidia, qui fictæ sanctitatis induentes supercilium, in plenos innoxiæ jucunditatis versus totam Eleuteriam armavere, & pro sua Gephyriique potentia natalibus me pepulerunt terris, comminantes infamem mortem si quid postea lingua vel calamo in Deos hominesve peccarem. Adeo etiam vitiorum tenaces sumus; ut nolimus ea crimina reprehendi quæ leges sacratissimis sanctionibus puniri severe volũt. Videritis an hodie infelix sit virtus, quæ dudum amisit illum gloriæ titulum quem incastigata sibi scelera vendicant, dum virtutis gloriam intercipit sicut fortuita, sic & insolens felicitas. Igitur fruatur inimica sors illo suo tropheo quod ipsa de me fixit silebo mutus, & similis otioso mordebo fræna quæ libertati meæ & innocentiæ intrivit Acigniorum immortale in litteratos & Veritatem odium, quod omne studiorum genus paulo liberius & erectius servitute vel ne-

ce ea-

te castigat. Neque ego in ista tempora atrocem ingrati actionem movebo. cum & præterita secula virtutibus inimica fuerint. Cernite nunc quantum impossibile sit bene nata ingenia deducere ad captivitatem. Nondum Veritatis amor ab hoc pectore per tot ludibria & calamitates evanuit: & licet ejus defensionem neque verbo neque scriptis audeam suscipere, est aliquid tamen melioris industriæ & laboriosæ artis, quo torpentibus lingua & manu, satisfaciam cupidini meo qui me contumacibus fatisad scelerum vindictam animavit.

Simul de tergo capsulam ligneam decussit, infraque insertis clavibus, ad internos motus funes tetendit. Hanc cum Theophilus abjecisset supra mensam, scissa in diversas partes capsula varias imagines ostendit. Percurrebat ingens fluvius immensam planitiem, & innumerabilem piscatorum turbam sustinebat scaphis. Saliebant circum littora pisces, ad quorum capturam omnis generis homines accurebant. Pars vestium sinus æquatili præda impleverat, pars canistris detinebat subsilientes, alij de vimine pendulos imposuerant collo, sed omnes ad Geryonis statuam quæ in throno erat captos pisces reddebant. Ille in omnem partem vibrabat oculos, manusque ad tot divitias extendens, concatenatione mobili diversas figuras exprimebat. Tum ex parte altera, valvis excussis, de templo Ver exiit, & ad æquales numeros excitato saltu, ante Geryonem provectum, corollis frondibusque & vario flore pedes ejus aspersit. Sequuta est Æstas saltitantis Veris iter, & postquam vertebrarum tacito motu expressit plures gestus, flava messe exoneravit manum. Processit Autumnus quoque de templo, & vindemiam suam fructusque ante Geryonem abjecit. Tunc tardo passu, iisdem gradibus, exportata genialis Hyems pervenit ad adorationem, fertitemque dexteram laxavit ad ludum. Ridebat Geryon totius anni munera, sumptoq; inter hyemis dona fritillo ten-

tabat aleam. Cocurrit ad jactum lignea larva, & flexis retro brachiorum articulis in Geryonis necem falcem intendit. Scissum caput stridorem fecit: madebant proxima capita fraterno sanguine, & afflictum in uno vulnere triforme corpus ægre se sustinebat, amissa scilicet anima, cujus vi cætera membra stabant. Clausæ ligna lætitiæ per vulcus indices spectantium exibant. Supra titulus erat, *Nihil tam utile, quam brevem potestatem esse, quæ magna sit.*

Post hæc, per nigras Stygis undas ludebant Heroum animæ quas ante diem Geryon ad Æacum miserat. Perire festinaverant, & se lethalibus obtulerant vulneribus, ne servire cogerentur. Vt prospexere venientem tyrannum, exsonuit multiplicato per rupium anfractus clamore palus Cocyti, manusque & pedes ad prælium composuere: prior Typhon ad raucam & implicatam vocem stimulatus horrendum monstrum pugno concudit. Hector, & Cæsar, & Paris, & Alexander, plebeios spiritus in vindictam suam incitavere, dedignati celebres tot triumphis dextras pulluere tam vili sanguine. Distrahebat servilis manus Geryonis spiritum Ixionis rotæ porrectum, & in omne supplicium lacerum ducebat: legebaturque ea parte carmen istud Virgilii.

Discite Justitiam moniti, & non temnere divos,

Prope scribebat Clodovæo Gephyrius ut in Eleutherianorum rebellium pœnam vocaret Melandrios, & Liphippum arrogaret. Sed ille qui quieti suæ & gloriæ studet, recusabat auxilium infame, & arrogationis male imitantis naturam consilium damnabat. Jamque suis comitatus, intrepido vultu palantem hostem sequebatur, mox calcata capita supervolans & consternatas gentes, docebat annorum cursum non expectandum in festinatione virtutis. Juxta tellus instabilis, supernatante pingui luto fluctu, vestigia morientium fallebat: pars hostium inter ferrum & undas obruta, pars receptam mortem trahebat in vicinos lacos, pars deferebat in flumina semivivum corpus;

corpus; hi dolore vulnerum furoris sui admoniti in detestatione sceleris fundebant animas, alii qui sequebantur fugitivos, & integri eadem ruina mergebantur paludibus. Reliqui omnes morituri nisi reorũ timorem decepisset clementia regis, qui de gravium armorum pondere blandos expediens, sidereos luminum ignes ad serenitatem contorsit. Hoc aspectu supplices conservati aliena pernicie sensere quæ fulmina Clodovei juvenile brachium in inimicos suos torqueret. Io nunc cruentæ mortes, & quidquid ad miserias nostras contumacia rebellis invenit; redit ecce Mercurius, & caduceo suo potens iratas mentes ad blanditias reducit, quas intermiserat: temporis mœsti deforme justitium. Vocem gaudentis opprimit miraculi magnitudo, quod tot cruentas incruentasque palmas Clodovæi fronti venerandæ congessit. Sequebãtur triumphum, furor vinctus, cruenta crudelitas inani fugitu frendens, superbia debellata, arrogantia catenata, nexuque ferreo constricta rebellio. Sed nondum sævitiem omnem, & horrendas minas captivitas vicerat: clausum pectoribus incendium revelabat rubor vultus, & feroci ignominia furens oculus male demissus in terram. O sententia mirabilis, Nihil gloriosius est principe impune læso. Quis bene describet cladem toto mari supernatantem? quis tot triremes per varios æquoris tractus remis ventisque volitantes? quis Oceani tranquillitatem tanto vectore stupefacti? quis contumacem redivivo furore civitatem, quam non magis à nostris terris amnis & mare, quam ingeniorum diversi contrariique motus divident? quis præterea terrorem sese hostium mœnibus includentem, fugasque, & trepidationes, & vincula? Omitto regentis celeritatem occupatam etiam victoria; nimirum truces animos præsentia regis debilitat, & inter suos illud agit: quod in primo momento mundi nascentis Amor, qui de tenebris excutiens sese, mixti lumine tumultuantia elementorum officia pacavit. Hostium duces magna suorum

ſuorum clade rejecti in mœnia, aut incerti veniæ bellorum avidiores quam ſalutis ſunt. Pars in montibus pendet ſollicitatura procellas, niſi maturaverit Phœbus qui mala nubila tenui radio ſolet excutere. Reliqui melius conſilium ſequuti rediere ad tentoria Regis, & hodie ſtrenue agentes notabili virtute abſcondunt ignominiam præteritorum ſcelerum. Gaudet ab Olympo in Eleutheriam ſuam reſpiciens Protagon, & pridem vocatus ad beatitudinem, creſcit etiam in filio, & tot victoriarum laudibus ingentia ſua facta libenter accommodat. O vera Protagonis progenies; non magis ſanguine quam trophæis æqualibus comprobata. Tu quidquid titubat in firmitatem reducis, ſi nutat, aut ruinam minatur, in medio periculi & hoſtium minantium improviſus appares, & diligentiam magni parentis neſcio magis imiteris, an vincas. Sed aliquando ſit aliquid, ô felix anima, in quo filius tua geſta velit deſtituere, temperet fulmineæ dexteræ, & ſanctiſſimum caput quo ſalus Eleutheriæ ſervator de periculis tractum conſiliis reſerves: Cautius deinceps dubio ſe credat Marti, ne quem tot faciles victoriæ complexæ ſunt, laborantes in unius incolumitate Eleutherianorum curas per incerta diſcrimina bellorum juvenilis audacia traducat. Sit perpetuus hominum recreator, comes vero tardiſſimus Deorum.

Cum exclamarem, Theophilus machinator fabricæ aſtuta converſione tot expugnationes & pugnas abſorbens, ad novas imagines ſpectantium oculos pertraxit. Stabat ad lances Tallicius, & ad momenta ponderum, trutinarumque motus, aurum exigebat, quod in militum ſtipendia contulerant provinciæ. Sed iſte cum purpuratis neſcio quibus partiebatur regni totius ſpolium: veniebantque ad lances bona eorum qui pro patria ceciderant, viduarum hæreditates, pupillorum pecuniæ, ornamenta matronarum, extractæ puerorum cervicibus bullæ, argentum dominorum cruore perfuſum, & magiſtratuum nobi-

liumque

liumque insignia. Pone centuncii milites, qui plus vulnerum quam stipendiorum acceperant, rogabant eleemosynam, & trunca membris corpora cum his literis ostendebant: *Hac mercede calamitas placet.*

Alii tentabant hostium patientiam, & apertis pectoribus inermes, fortem exitum precabantur, cum hac inscriptione, *Qui mori didicit, inter inopiam vivere dedidicit.* Hic mirari cœpi Eleutherianorum veram virtutem, quæ sine præmio tam altum isset, ut ne tum quidem post mortem memoriam sui speraret. Militum enim generosissimorum laus omnis intra diem unum sicut rosarum flos extinguitur, nec illi aut gloriam suorum inde referunt, nec mansurum in animo cujusquam desiderium sui, sed oblivionem facilem, & ducum ambitione nomen obscurum, etiam apud eos qui fortiter cadentes viderunt. Neque minus hi quod querantur, habent: quos virtutum & scientiarum splendore notabiles à magistratibus egestas exclusit. Vident nimirum ignominia celebri notatos, & inter angustias natalium fœda ingenia eluctantes, dignitates occupare licitationi parentes, eoque vincere pecunia, qui sibi in cæteris cedunt. Et isti plerunque dum in vitia seculi excandescunt, laudabilem alioquin sui famam includunt tumulis antequam ipsi ad veram noticiam sui descenderint. Igitur si in apparatu virtutis aurum & gemmæ non fuerint, altè betur à magistratu quisquis alcius suspexerit, & inerti diligentia veluti antiqua pictura ab annorum injuriis infecta jacebit in situ & pulvere, quo facilius appareat quibus gradibus animi dona fuerint diminuta.

Hæc indignatio pæne oculos meos condiderat in soporem, cum Torrentii & Ianicularis ligneolas figuras, & jam ad ruinam nutante gradu, juvenes de ponte dejecerat qui novis suffragiis ambiebant facilitatem regis. Veriusque casus expressus arte mira, ita manus ad salutem corporum intenderat, ut putares posse adhuc vivere, quos

tamdiu

tamdiu fata ad Eleutheriæ tutelam ultra solitos ætatis cursus servaverant. Iuxta, illinc Marcianus, hinc Rhetus civile Eleutherianorum bellum damnabant, & surgentia ab obscuris recessibus propugnacula quæ Liphippum in possessionem orbis inducebant taciti mirabantur. Ac primo incrementis fallentibus apparebant fastigia turriũ, mox in arduo montium munitissima castella repebant, quibus Europa veluti frænis coërceretur. Quaque deficiunt montes lacus ingens loci munimentum objicitur, ubi profunditatis immensæ tristis aspectus inhorrescentes circa latera scopulos suscipit. Inde legatum rigore frigidi & venenati aëris extinctum efferebant pullati, & fastuosam pompam ad defuncti mores assimilabant. Suscipiebant alienos cineres Alexandrini, & legatum olim suum in Hectoris famam per contemptum vitæ & solatium mortis æquabant: quoniam Melandriorum potentiam ad humanum imperium negligentia nostra properantem, & futuras clades non sustinuisset aspicere.

Hunc patriæ immensa Rhenus moenibus actam
Assiduit atra dies, & funere mersit acerbo
Felicem ante alios, qui non hostilibus armis,
Nec pater, nec prisca vellus, virtute severa
Maluit obscuras Acherontis visere ripas,
Cernere quam fati funesta trophæa Liphippi.

Claudebant scenam Geryoniæ, quæ de regia Alexandriæ depulsa Hermaphroditi consilio in Licinii connubium de nocte veniebat. Præsto erat ad ministerium dextera maritalis, & ille torta ad nutum cervice accipiebat uxorem. Supra caput Geryoniæ duo verba legebantur. *Equus Sejanus.* Nec longe ab eo loco de ferrato carcere in libertatem exibant Veritati sacris per longas calamitates addicti. Inter eos, & Botris, & Capilupus, & Tamias, & quisquis in seditione Acighiana ut ictus effugeret saxeum robur invenit. Prope, vicini æquoris undis innatabat divulsa suis radicibus insula Veri, ad quam festinantibus remis navigabant illi omnes qui Geryonis carnificinam

nam opportuna tyranni morte vitaverant. Et ilatim interno motu cessante, quietis totis, ibidusque per operta reductis, posuere signa concessam ad ludura vitam, & crescente tabulato obducta, in capsulam suam rediere.

Transierat in stuporem automatorum spectaculum, cum Theophilus; Quid agimus? inquit patet etiam elementum commune ausuris navigationem? expectat nos insula fœlix, quam divortio suo totus Oceanus pro muris amplectitur ad incolarum tutelam? Occidit quidem Geryon, sed neque omnes placida indole crudelitatem eluctati, odium suum in cultores boni numinis deposuerunt. Hæc nostra tranquillitas, & à cædibus cessatio, omnino syrtibus similis est, quæ brevibus lymphis oppressæ solent in immensum subsidere ubi vestigium fugientibus arenis crediderit, & absorbere calcantem. Quin igitur compositis sarcinulis ad amicam terram transimus, quæ sola omnium terrarum, securitatem mortalium fugientibus, pro asylo esse potest.

Hoc dicto, obversantis imagine periculi turbidus, præcessit nos, & statim cum illo, ego, piscator, & Vindocinus, in Tarentino littore adoratis sideribus, intravimus navigium, quæ situri Veritatis insulam, quo sese velut ad securitatis portum implacabilis Fortuna conjiceret.

F I N I S.

SERIES PATEFACTI DIVINITVS PARRICIDII,

IN

Ter maximum Regem regumque Britanniæ cogitati & instructi,

Nonis IXbribus M DC V,

Illo ipso Novembri scripta, nunc demum edita.

Auth. Argum.

Sæpe divinitatis opera hæc sunt ut Furias in ipso jam successu securas subita altio excipiat: ne vel umquam improbis timor, vel spes absit calamitosæ virtuti.

Series patefacti divinitus parricidii in Maximum Regem Regnumque Britanniæ cogitati & instructi.

Dubitatum jam olim ab Antiquitate est, utrum beneficentibus judicare præstaret, an occidere præstaret ex quorum immanitatem natura refugit: Credo quidem esse nonnulli nolent plerique de genere humano, aut etiam admonere hæc fieri posse scelera quæ damnantur. Sed hæc ætas & nefandum hujus diei parricidium dubitantibus scrupulum ademit; ostendit corruptos animos licentiam sibi facere quamvis, rivoli crepidulibus capitis, qui neque alveo inveniuntur, nec nisi per innocentium suspensos ubicunque patentur. Ingens, atrox, horridum facinus, quale nec antiquitas vidit, & ægre posteri credent; denique velut omnium flagitiorum compendium in hunc diem fortuna contulit. Non eluditur atrocitate verborum quod nulla unquam supplicia digne vindicarint. Rem aperiam tanta fide quanta perfidia gesta est. Populi Nationesque vel stupore damnabunt vel atrocioribus lacrymabunt pœnis quam quas styli iracundia prosequeretur. Augustissimo Jacobo tertium jam annum Imperante gebat in alta pace *Britannia*; nihil tumultus domi, cum exteris fœdus. Non videbatur posse tentari fundamentum tam bene vallati Imperii. Cujus ut certius securitas esset, erant dictæ publicis *Comitiis Nonæ Novembres*; incidit ille dies in 5. Novemb. Stylo novo; id est, vocati Ordines Regni qui de negotiis publicis cognoscerent. *Westmonasterium* est oppidum sua *Londino* continuatis domibus annexum, etsi solà appellatione disjungat. In eo, & Regia ad amnem sita, & eundem tandem ripam paulo superius *Curia* quæ hos Regni sedes. *Sacratissimis Regibus* digna tanta Majestatis sedes. Ad eorum pedes *Serenissimi liberi*. Cum Rege sedent *Amplissimi*, & quos *Britannica* lingua *Dominos* appellamus, nempe *Duces*, *Marchiones*, Comites, Vicecomites, & Barones, purpureis vestibus, & capitibus ex antiquissima consuetudine tectis. Civium inox delecti, *Judices* deinde ac *Magistratus*, & Regis beneficio exterarum Gentium legati. Regis etiam domesticis certæ sedes. Jam reliqui discriminatim confusis, quot capacissima sedes accipere potest: neque enim quisquam excluditur ab optimo Regis conspectus. Igitur, quum jam instaret illius diei pompa, forte ex ipsa celeritate ignotus *Nobilissimi Baroni Monteagli* puero literas porrigit: eas *Domino* suo reddere jubet. Nec ulterius cunctatus quam ut Epistolam traderet, quod est facile in tam populosa urbe, præsertim nihil sollicitante puero, se per transeuntes hominum globos confudit. Servus, ut erat

imperatum, Montaquillio literas tradidit; quas aliquando Ser- gientius eadem in hæc verba conscriptas legit.

AMicitia quæ mihi est cum quorum aliquot, facit ut curam salutis tuæ habeam. Ideo moneo te ut quo studio vitam amas, eo inventas prætendas excusationes quæ te à publico Ordinum conventu eximant. Numen enim & homines conspirarunt in ulciscendum scelera hujus temporis. Neque præmonitionem spernito, sed discede ab urbe & te confer in aliam regni partem, ubi rei exitum securus expectes. Etenim licet nulla motus indicia se prodant, dico tamen illos ictum in hunc Conventum incidere, neque videre ipsos qui feriant. Non est quod consilium temnas, quod prodesse tibi potest, nocere minime potest: quippe periculum nihil erit his exustis literis. Et te recte usurum spero beneficio Numinis cujus tutelæ te resigno.

Literæ istæ erant Anglico sermone scriptæ, eo charactere quem vulgo Italicum dicimus. Montaquillius rei novitate perculsus, epistolam ad nobilissimum Salisburiensem Comitem detulit, quid facto opus censeret, consultus. Hic fidelissimus & sagacissimus Purpuratus, agitare secum varia. Modo cogitare, nihil iniustum sceleste esse: impia facinora tam mirabiliter aperiri quam sagaciter concipiuntur: Nunc aemulos posse voces spargere & inanes vaticinandum metus, qui sæpe nullo argumento calamitates publicas portenderent. Inter hæc abstinentem potentiorum ut mittentis fidei literæ haberentur. Tamen ne quid esset cautum in tanto negotio committeretur, placuit de ea re ad nonnullos sanctissimi Consilii referri. Lecta epistola in aliquorum cœtu pluribus risum quam sollicitudinem excussit. Evincebat opinio refutandum hos timores, quum in tanta tranquillitate rerum nec vi mendum conferretur, nec excitandos divulgatis suspicionibus rumores qui distraherent populi mentes & inopinis terroribus conturbarent. Quem enim jam in Scotia rebellaturum? quem habere comparatum in Anglia manum? aut cujus vires in hac hybernatione, ut in ipsa Satellitum turba Regem opprimat? Interea tamen de eadem re actum Exercitu diligentiori inquisi- tione, tandemque decretum ut de eo negotio Rex ipse cognosceret. Is perlectis diligenter literis, haud secus quam prope motus, *se aversum unum*, dixit, *hanc nostram quam ipse fateri bona fortuna expositum.*

Vulgaverat fama ut factum quidem fidelissimi fuit vero providentiæ vitam *Rex* annos deberet. Cum enim diligentius intueretur illis literis, subito exclamavit, (dicere hanc chartam plus illi quam cæteris dixisse) nec nihil se videre aut factionesos destinasse sulphurei pulveris tormento grande facinus exequi: nec dubitare se quin ipsam Curiam cum Imperatoribus omnibus hoc fulmine Regnum velint de sedibus suis movere & Regnum in suis capitibus exterminare. Iam scilicet *Rege* divinatio omnibus in celeberrimum, & quotiescumque

con-

constantiam moveretur, & quia illis argumentis utebatur quæ needum alius adverterat. Quid enim, ajebat, quod scribunt nocentem in ipsorum conspectu hos qui lædent, quid est aliud quam has machinas & sulphureæ violentiam minari? Quod deinde exsilientis cessare periculum ajunt, numquid obscure dictum est subitum fore summum quam qui exciderint in securo consistent? Obstupescentibus ad eam solertiam cunctis, summa rerum reliquit mas perstant consilii prudentiam existimare. Itaque cum pridie illius diei qui & publicis Conventibus & tanto sceleri erat indictus, *Rex* delegasset provinciam perscrutandi omnes latebras unde hæc tempestas posset erumpere, Nobilissimo Suffolciensi Comiti Summo Regii Cubiculi Præfecto; Ipse investigans diligenter omnibus, retulit, non esse certum ausi facinoris indicium, nec in inferiori sede ac velut substructione quæ Curiæ subjacet, advertere aliud potuisse præter lignorum fasciculos quos in hyemem conductor reposuerat, in quibus tamen posset aliqua suspicio delitescere. Tum *Rex* generosum *Equitem* delegat, *Thomæ Knevetto* nomen est, qui exquireret suspectam fascium fidem, videretque ecquid insidiarum illa sedes reciperet: Eratus solidos homines ibi destinasse hanc ultimam noctem in qua summæ nequitiæ instrumenta ad Regis interitum expedirent. Hic aliquando victa virtute impletus est, & mala *Regi* fortuna magna dedit. *Thomas Percius* erat Regi & natura pare & magnis beneficiis devinctus: Quippe etiam in *Pensionariorum* numerum receptus. Ita vocant selectiores amplissimis familiis ad illustrem & præcipuam *Britannicarum Regum* custodiam. Is cum immane parricidium animo devinxisset, ascivit aliquos in tanti facinoris communionem in hoc ordine explicare decreverat. Accitus erat ex *Belgio* vir qui in *Anglia* natus duodecimum jam annum *Hispanis* operam dabat. Hic conjurationis selenius, ut melius calleret, se pro *Percii* dudum famulo gesserat. *Guido Faux* parricidæ nomen erat. Paucis a biennio conduxerat hanc Curiæ partem; credo ne suspecta ei vitas, & ut cæli apparatus obscuritas congererentur. Ibi sceleris velut domicilium constituerunt. Vim in eo ingentem sulphurei pulveris detrulerat. Cum palmo in diversis conficiorum doliis sine suspicione deceretur; ac ne cui venenum secretum eluderet cura, composito lignorum acervo supposuerat fatalem illam mercem. Sed illo demum tempore curatis diligenter omnibus, cum inde paulo post mediam noctem digrederetur, *Knevettus*, ut erat imperatum, hominem adoritur, & quid eo præcipue tempore ibi ageret, quærit. Ille nescio quæ mentitus se in ostiolum usum educendi, jubetur reverti in ostium, quod in illam sedem ducebat. Erat cum *Knevetto* & Magistratuum manu & satellitum. Hinc adeunt ostium quos Regios [illegible] e proximo subrectus esse, [illegible] pocula quæri. Igitur quum remoti [illegible] lignorum [illegible], occultis primo dolium mediocre, mox [illegible] tormentarii

 pulve-

pulveris ut non domum evertere sed conrumpere Civitatem posset. Dolia erant triginta duo, in iis electissimi pulveris pondo prope millia novem. Super dolia ferrea massa, quae summae viribus elata [illegible] fulminis impetum [illegible]. Etiam lapides & ingentia [illegible] regium [illegible], quae aedificii moram suo impetu tollerent. Sed in eam rem maxime intenderant curam ne Regem incolumem haec tempestas omitteret.

Infra Regiam cellam dolium erat positum multo caeteris capacius: quia etiam ipsam Majestatem sine magno apparatu aggredi timebant. Nec dubium est quin si hoc scelus exitum habuisset, occidissent plura triginta millia mortalium, eversis complurimis aedificiis, ut misera civitas unica clade deformaretur. Etiam periisset augustissima sedes (Westmonasterium appellant, unde & oppido nomen) tot Regum inaugurationibus solennis, tot monumentis religiosa: Ibi Regum insignia; ibi memorabile solium propter subjectum lapidem factum de ea Patrum fidem. Templum praeter aurei memoriisque pretium & [illegible] decus, quo elegantius Europa non habet, ipsa antiquitate majestate spectabile. Ac ne perduelles sacrilegi umbrarum parcerent, quietem omnium paene Regum ossa eo sacrilego lacessebantur. Tantisque eversa monumenta venustatis, & prope pulcherrima memoria triumphorum. Hujus templi vicinum aedificium & [illegible] in eo arcana eadem clades perdebat. Nec superessisset [illegible] Curia ubi jus populo dicitur, ne scelus & perfidiam posset ulcisci: ita complectebantur omnia una factione. Non sufficeret novo sceleri locum, & ipsam Fortunam inventione fatigaverunt. Igitur, cum sceleratissimus [illegible] nihil amplius negaret, concessa adhuc nocte in Regiam ducitur, & collecto spiritu [illegible] Scio, inquit, & mihi [illegible] mortem, nec quidem gravius in me posse decerni. Itaque non expectabo ut tormentis confessionem exprimatis. [illegible] hoc cum laude dicendum est. Post mihi [illegible] quam ex tanto apparatu colligere potuistis, Regem, Principem, optimates, una caede tollere volui: nec quaerite quid me ad illud consilii [illegible] dixerit [illegible]. Sacrorum [illegible] amor & meritis gloria [illegible] adversarios quoscunque [illegible]. Nec degenerabat a verborum constantia [illegible] vultus: modo, quoniam spes aberat [illegible] trepidationis [illegible]. [illegible] in processis dolorem [illegible] dicebat, quod non processisset cogitatum facinus, & tam grande consilium fortuna prodidisset.

Erat palam ab alieno fonte decurrere hanc conjurationis [illegible]. Thomas Percius, eo die quo noctem paene fatalem [illegible], velut ad negotia excedens diversis [illegible] vult [illegible]: cum [illegible] & collecta conjuratorum manu, hac illac diversis [illegible] circumferre [illegible], et quod via fu-

vix sexaginta equitesimulebat; Pedites in illa montione esse Generosos aliquot Nobilissimi Harringtoni equos rapuerunt, suum magis quam bellum. Et pene parricidarum consilium palam erat, voluisse sublato Rege & confectis miserabili calamitate omnibus, Serenissimam Elizabetham Regis filiam quae Burlidrecebatur, in potestatem suam esse, eamdeinde collocare cuperent, prout rerum status & vel exercetum exigeret savor, vel metus urgeret. Sed populus ab eorum scelere aversus, quocunque se converterent, ne oppidorum aditu prohibebant, aut etiam infestis armis abeuntes prosequebantur. Itaque tertio die, postquam egressi coeperant in ipso Britanniae Sonlegenti miraculo oppressi sunt. Regionis quam infestabant Index, quam accedens emanasset Westmorlandiae sceleris fama (quippe ultra centum millia passuum Londini aberant) tanquam audisset esse armatos qui homines publice ad Romanae fidei professionem vocarent: missis ad eos nuncio significari jubet, quia ex dubiis hactenus abstinuerant, si recederent ab amentia armaque ponerent, ubi se pro illis supplicem deprecatorem fore, Malleent clementiam Regis experiri quam fortitudinem. Illi quasi praesidium ipsam veniam magnitudine facinoris, superbis etiam verbis constantiam judicio exasperant. Neque se illo advocato egere, & si ad eos veniret, aut hoc beneficium faceret, nuspiam diuturum fore. Sane videbantur majorem virium quam ut imperita oppidanorum manu premerentur. Sed ibi etiam fortunae & Regi & Britanniae victi; Rustica villae familiaris, in quam se receperant, in pulverem sulphureum quem ipsi pluvio aere corruptum ad ignem siccabant scintillam improvidus immisit. Illa statim concepta flamma dominorum suorum sceleri ultionem, ita vel ita invadit. Aliquorum frons ambusta, aliquorum membra, & invadendi facultatem & sustinendi hostis robur idem casus sustulit. Aliqui profugerunt, mortem tamen effugere non valuerunt ad supplicium. Interim villa, ubi se condiderant, ubi ab oppidanis incendio coepit ardere; duplici malo circumventi quum & arma foris & intus incendium urgeret, malle cum ferro cadere quam sulphureis ignibus flammis. Desperatione itaque pleni in medium prodeunt, non aliqua spe vitae, sed tantum mortem mutandi. Ibi primum omnium in genua procidunt cum Percius Vinghon imaginem prospiciunt. Ea adorata ad praelium accenduntur. Percius & Catesbeius juncto inter se dorso circumvenientem multitudinem submovent, Sed glans plumbea transverberato Catesbeio etiam Percium fecit. Neque diu vixerunt oppidani persidiae Authores ex Regio praecepto vivos capi oportere. Catesbeius cecidit: Percius vivus quidem in manus venerat, sed biduo deinde ex vulneribus consumptus est. Facile deinde profligati perduelles, mox alii nusquam fuga & metu abdiderunt per diversa dissipati. Plurimi tamen capti, publicis custodiis & mox suppliciis servabantur. Nec abstinuerunt hoc flagitio formi-

fœminæ, quæ sequiori sexu timeret esse innocentes et tempore meliore; illæ quoque detecto facinore in carceres missæ sunt, digna misericordia ubi omnes miseros esse voluisset.

Quid huic parricidio? tunc quæ cum eo comparanda crudelitatis atrocitas? *Mithridatis* furor una nocte cives *Romanos* tota Asia trucidavit. *Siculi* suam vesperam cæde Gallica nobilitarunt. Utrobique hominum genus quæsitum. Illi specie quidem partium, sed velut æquali odio id videntur quæsitum, ne quis esset qui non eos victos lætaretur. Sed præcipuam in hoc facto prudentiæ gloriam quæ auferre homines Regi possunt, et videtur optimum Numen approbare omnibus voluisse eum suo fastigio dignissimum esse. Quum ex pulvere et tanto incendio non tam scintilla quædam quam fumus et nebula, id est argumenta sed illa perobscura destinati facinoris, [illegible] nobilibus pæne infra curam ponentibus solus Rex non contempsit, iussit indagari sceleris vestigia ne unus culpa moreretur, aut totus a beneficio viveret. Quæ illic prudentia, quæ omnibus seculis digna sagacitas? Quum deinde prodito facinus ita esset ex tenebris extractum et nondum periculi moles cervicibus depulsa videretur, solus ille cui metus maxime timendum, solus Rex inturbata fronte constitit: Quæ demum ista animi magnitudo, et digna *Heroum* victoria! Tibi Patriæ Imperium quod hodie [illegible] victore vivit, fata diutissime sospitent. Tibi vitam quam tot hominum millia innocentes tuæ prudentiæ debent, omnes Galliæ devotionis exemplo destinent, O Auguste, O Britannice, O Rex, cui unicam in hoc seculum fata dispensarunt, ne periclitanti Patriæ ultimum esset.

O scelus! O veterum proles vesana Gigantum,
Iamne iterum bellare Deis? Iam turbine diro
Iam revocare chaos? patriaque indicere mortem?
Scandere, stirpesque Deum, patriamque labores
Una rade rapi? Fatisque Ereboque negarunt
Hoc tantum dictare nefas. Exhorruit æther
Et fremuere [illegible], stupuitque conterritus orbis.
Regem etiam verso petat quo sydere mundus
Poster. Et nostras melior lux aspiciet oras?
Hunc Regem tutela petat, quem Marte secundo
Nunc æternum tegit ista dies! Quid perfida tota
Abdere, quod caute componere sulphure fulmen,
Quid iuvat occulta tot semina condere flammæ?
Ah misere prohibete manus. Sua numina vincit
Fulmen. Et in magnum nostri peccare Tonantem,
Ergone consilium Civesque, Hominesque Britanni,
O dolor! hic iaceant? laceramur per æthera Regem

Spera-

Spargere, quem melius caelo ferret ardua virtus?
Purpureosque Patres alio mactare cruentis ostro,
Sanguine, caede, regis? tamdiu discrimine nullo
Tollere decet? tam est? ... omnibus annis?
Non fuit una hominum scelus hoc, sed Tartara armat:
Id molita nefas, imo de pectore terrae
Impetus, atque fero vexisset flamma Barathro.

FINIS.